

T.C. KÜLTÜR BAKANLIĞI

ALEVİ-BEKTAŞİ ŞİİRLERİ ANTOLOJİSİ

İSMAİL ÖZMEN

-3-

ALEVİ-BEKTAŞİ ŞİİRLERİ ANTOLOJİSİ

17. - 18. YÜZYIL

İSMAİL ÖZMEN

T.C.
KÜLTÜR BAKANLIĞI

SANAT / EDEBİYAT

— 2 Temmuz 1993 günü Sivas Madımak otelinde çağdışı, yobaz düşüncelilerin yaktığı düşünce şehidlerinin ateşten semaha duran ruhlarının kutsal anısına saygıyla sunulur. —

T.C. KÜLTÜR BAKANLIĞI YAYINLARI/2064
Yayımlar Dairesi Başkanlığı
Sanat- Edebiyat Eserleri Dizisi/162-31

ALEVİ - BEKTAŞİ ŞİİRLERİ ANTOLOJİSİ

CİLT : III
(17.–18. Yüzyıl)

İSMAİL ÖZMEN

ISBN 975-17-1940-2 (Takım)
ISBN 975-17-1943-7
Kapak Düzeni/Canan BAYRAM

Alevi-Bektaşi şiirleri antolojisi / [haz.] İsmail Özmen. - Ankara : Kültür Bakanlığı, 1998.

5 c. ; 24 cm. - (Kültür Bakanlığı yayınları ; 2064. Yayımlar Dairesi Başkanlığı sanat-edebiyat eserleri dizisi ; 162-31)
ISBN 975-17-1940-2(tk.)

I. Özmen, İsmail. II. Seriler:

811

Birinci Baskı, 5.000 Adet

TÜRK TARİH KURUMU BASIMEVİ - ANKARA, 1998

Sözlü anlatım geleneğine daha çok bağlı kalmış Anadolu edebiyatı özünü yaşadığı topraklar üzerindeki uygarlıktan alır. Anadolu uygarlığının yapı taşlarından birini oluşturan kültür kollarından biri de şiirdir.

"Alevi ve Bektaşi Şiirleri Antolojisi"ni hazırlayan İsmail Özmen, bir kültür ürünü olan şiirin Selçuklu ve Osmanlı dönemlerindeki sanatlar arasında en karmaşık, en değişik yapıda olduğunu belirtmektedir. Özmen, divan şairlerinin de kendi kendini bilme ve anlama bilincinden yoksun olduğunu savunmaktadır. Özmen, bu şiir geleneğinin karşısına Alevi ve Bektaşi şiirini koyarak, değişik bir antoloji çalışması gerçekleştirmiştir.

Antolojiler, kitap okurları için birer yol gösterici kaynaklardır. Okurlar ulaşmak istedikleri yazara, esere ve konuya antolojiler sayesinde ulaşırlar. İsmail Özmen'in bu titiz çalışması da Alevi ve Bektaşi şiirlerinin dinamik yapısını ve tarihsel sürecini okura aktarması açısından önemli bir eserdir.

Bu oylumlu ve zahmetli çalışması nedeniyle İsmail Özmen'e, kitabı okurla buluşturan Yayımlar Dairesi Başkanlığı'na ve emeği geçen herkese teşekkürlerimi sunarım.

M. İstemihan TALAY
Kültür Bakanı

İÇİNDEKİLER

XVII. YÜZYIL

XVIII YÜZYIL

SUNU

Kültür olgusuna bilimsel yönden genel olarak bakıldığında ulusal kültürün bir yerel kültürler alaşımı dizisi olduğu görülür.

Ulusal kültürün verimli ve büyük bir kaynağını oluşturan Türk Halk şiirinin belli bir bölümü durumundaki tasavvuf şiiri içinde yer alan Alevi - Bektaşi şiiri bu kaynağın en özgün, en etkin, en canlı ve en yaygın kollarından biri olarak yaşamaktadır.

Alevi - Bektaşi topluluğu, günümüze değin, saklı tuttuğu inanç ürünleri olan şiirlerini hep gözü gibi korumuş, gönülden gönüle aktarmıştır. Kuşaktan kuşağa aktararak, yüzyılların karanlığından bu günlere taşımıştır. Neyse ki, Osmanlı döneminde halk şiirine, özellikle de Alevi - Bektaşi kültürüne karşı duyulan horlama, itme düşüncesi Cumhuriyet döneminde yerini daha sıcak bir ilgiyle ciddi bir gözlemeye, ulusallaşma süreci içinde değerlendirme anlayışıyla ele alınmaya bırakmıştır. Devletin pek katkısı olmadan da bu şiirin M. Fuad Köprülü, Sadeddin Nüzhet Ergun, Abdülbaki Gölpınarlı, Cahit Öztelli gibi gönüllü uzman araştırmacıların derinlemesine çalışmaları sonucu, yavaş yavaş gün ışığına çıktığına tanık oluyoruz.

Alevi - Bektaşi şiiri, aslında bir yakınmalar, çığlıklar, sızlanmalar zinciridir. Hepsi birer "şikayetname" dir. Halk şiirinde olduğu gibi bu şiirinde büyük bir bölümü, ihmal sonucu ne yazık ki unutulup gitmiştir. Geriye kalanların bir kısmı ise toplumun bu kesiminin belleğinde, gönlünde yaşatılmıştır. Sözlü edebiyatın bir bölümü olarak araştırmacılar, meraklılar tarafından yazıya geçirilerek saptanmıştır; bir kısmı ise Alevi - Bektaşi topluluğu içinde yer alan okur - yazar insanlarca yazıya geçirilerek "cönk" dediğimiz defterlerde, yazma dergilerde korunarak aktarılmaya çalışılmıştır. 1928 yılında, harf devriminden önceki yazıyla tesbitlerin belgeleri olan bu defterlerin resmi organlar eliyle toplanması sağlanmış ise de bu yetersiz kalmış, bunların bir kısmı maddi çıkar peşinde koşanlar aracılığıyla yurt dışına çıkarılmıştır. Bir kısmı özel kişilerce saklanmış, onların ölümleri üzerine yitip gitmiştir. Bunların bir kısmı bu işten anlayan araştırmacıların eline geçmiş ise de bunların bir bölümü kültürümüze hizmet etmeye uğraşan bu insanların yararlanmasına sunulacak durumda bile değildir. Bunların, devletce bir merkezde toplatılarak araştırıcıların ve halkın yararına, hizmetine sunulması gerekir. Ulusal kültürün paha biçilmez değerleri olan bu belgeler ulusal kimliğimizin gerçek niteliklerinin saptanmasına azımsanamayacak katkılarda bulunacaktır. Artık bu belgeler, yazmalar toplumun malıdır, kişilerin saklamasına, gizlemesine gerek yok. Edebiyatımızın gül bahçeleridir, herkesin görmesi, koklaması daha doğru, daha güzel olmaz mı? Her şey gün ışığına serilse daha iyi olmaz mı? Bu şiirlerin oluşturduğu kültürün, kimliğin tüm yönleriyle tanınması, bilinmesi, gizlisinin - saklısının kalmaması daha uygun, daha yerinde olmaz mı? Ancak, böylece bu

yazının özelliği, kökeni, evrimi, türleri, çevreleri, yapısı, gidişi, rengi, biçimleri, tadı öğrenilir, sergilenir, bilinir.

Böylece Türk kültürü içindeki yeri, işlevi, yönü, katkısı, değeri belirlenmiş olur. Toplumun gözünde, bu topluluğun şiirindeki, resmi olmayan saklı tarihindeki gizli karanlık noktalar, soru işaretli bölümler, utanılacak yerler kalmaz. Bu açıdan yalan, iftira işlemez. Herkes gerçeği görür. Böylece toplumun bütün kesimleri arasında yayın yoluyla iletişim kurularak uçurumlar kapatılmış, gölgeli yerler aydınlatılmış olur. Sonrasında da dostuklar, yakınlıklar, kaynaşmalar başlar, sağ duyu öne geçer, iletişim ivmesi hızlanır. Herkesin gönlündeki birlik - beraberlik, sağlanır. Uzun yıllardır sürdürülen sağırlık, körlük ve düşmanlık yok olur. Ben böyle düşünüyorum, yanılmıyorum her halde. Çoğunuzun da bana katılacağı kanısındayım. Bunları derinlemesine düşünüp çözümlemeye uğraşan bir aydın olarak ulusumuza, kültürümüze karşı üzerimize düşen görevleri, sorumluluk bilinciyle dengeli yerine getirmek insanlık ve yurttaşlık borcumuz. Hiç bir şey bunu durdurmamalı, engellememeli, gelecek kuşaklar için bunlar mutlaka yapılmalıdır. Sağlıklı yapıda düzeyli ve nitelikli bir toplum yaratmak hepimizin ödevi. Dünyamızda hasta, kendi içinde bölünmüş, kesimleri birbirine düşman toplumların uzun süre yaşaması olanaklı değil. Öyleyse ülkemiz ve ulusumuzun bütünlüğü içinde dostça birlik ve güvenceli yaşamak üzere birbirimize anlayışla, hoş görüyle yaklaşalım, sarılalım, kaynaşalım. Bizlerin bütün çabası çalışması bunu sağlamak, gerçekleştirmek için olmalı.

Bu kitabı hazırlarken şiir gerçeğinin yanı sıra bütün bunları da göz önünde tuttum. İki toplum kesiminin, Sünni - Alevi insanının sürtüşmelerini, aymazlığını, saçmalığını, yanlışlığını, doğurduğu acıları, sancıları, sorunları yakınıcı durumundaki Alevi - Bektaşi topluluğunun şiirlerinde bunu yeri geldikçe - saptayarak sergilemeye çalıştım. Bu işin karşılaştırmalı yapılması daha uygun olurdu. Ama, olmadı. Duyulan acıdan, sancıdan şiir içinde bunun anlaşılacağı kanısındayım. "Kim haklıydı - kim haksızdı" sorularına yanıt aramadım. Şiirde işin yanlışını, doğrusunu, gerçeğini sizler görün dedim. Sizleri bizden öncekilerin soktuğu batağa, girdiği sapmaza, daldığı aymaza sokmak gibi bir niyetim yok. Gerçek konum, bir topluluğun yetiştirdiği ozanların ürünü olan şiirlerdir, bu şiirlerin yarattığı kültürdür. Bunları sizlere sunmaya çalıştım. Yan durumları, etkileri vermek gerekiyordu onları da sundum.

Bu nedenlerle kitap "antoloji" yapı ve havasından uzaklaşarak bir "ansiklopedi" ve "sözlük" niteliklerini de yüklendi. Yine de her cildin bağımsız ayrı bir kitap olarak nitelendirilmesi, kalması için özen gösterdim. Yararlandığım kitapları her cildin arkasında sunduğum "kaynakça" da verdim. Alevi - Bektaşi kültürünün yarattığı terimlerin, kavramların açıklamalarını ayrı bir bölüm şeklinde sundum. Bunun yanı sıra yabancı sözcükler içinde kitaba bir sözlük koydum.

Aslında bu şiirler, Alevi - Bektaşiliğin resmi olmayan tarihleridir. Aynı zamanda bu şiirler, onların acılarının, ağıtlarının da tarihidir. Gözyaşlarından oluşan gölcüklerdir. Yüreklerinde açılan acı çiçekleridir, kan gülleridir. Yöneticilerin suç saydıkları, horladıkları inançlarının kanıtları, belgeleridir. Bu inancı yoğurdukları, şekillendirdikleri, pişirdik-

leri küredir. Gelecek kuşaklara yolladıkları mesajdır, bilgidir. Kişiliklerini varlıklarını gizledikleri, sakladıkları yerdir. Açık kimlikleridir.

Alevi - Bektaşi şiirine, çeşitli açılardan bakmak, yaklaşmak araştırıcıya ve okuyucuya bir çok zenginlikler kazandıracaktır.

Myerhof "Her insan en az bir kez doğar. Onlardan küçük bir bölümü yabancı toplum ya da kültürleri tanıyıp tanıtarak ikinci kez doğar, bizim gibi insan bilimci olur. Ama bizlerden çok azı, bununla da yetinmeyip, kazandığı gözlem gücü ve deneyimle kendi toplumunu incelemeye girişir ve üçüncü kez doğar. Sizleri, son adımı da atıp üçüncü kez doğmaya çağırıyorum. Kolay değil ama denemeye değer" (**Victor Turner'in Önsözü - Akt., B. Güvenç, Türk Kimliği, sh: 9**) derken, Alevi - Bektaşi şiirinde binlerce doğan ve yaşayanları görseydi, daha çok sevinir, daha çok coşardı. Çünkü kültürel renkliliğin binbir çeşidini, soluklu ve dirisini bu şiirde görmek, duymak mümkündür. Çağına gizli açık çengel atmayan kültürler ölü kültürlerdir.

"Etrak - i bi idrak" ın çocuklarının bir kısmını oluşturan Alevi - Bektaşiler, tarihleri boyunca bu ulu aileden hiç kopmadılar. Onların bir kısmıyla dövüşürken bile onlarla ürettiler, onlarla birlikte oldular, onlarla oturup kalktılar. Şaşırmayın bu bir kardeş kavgasıydı, halâ sürüp gittiğini gördükçe, üzülüyoruz, kahroluyoruz. Ama seyretmekten başka elimizden ne geliyor? Hiç bir şey... Oturup bunları yazmaktan başka...

Ünlü ressam Gauguin'in dediği gibi

"Kimiz, kimleriz biz,
nereden gelmişiz,
nereye gideriz."

Altı bin yıldan beri hemen herkesin herkese karşı olduğu bir dünyada yaşadığımızı hiç bir zaman unutmayalım. Alevi - Bektaşilerinde bu dünyada yaşadıkları, bu ortamda var oldukları da bir gerçek. Bunları hiç unutmayalım, onların yürekli, coşkulu şiirlerini okurken bile...

Alevi - Bektaşi inancında temel insan ve Tanrı'dır. İnancın amacı, insanı yüceltmek, kölelik ve kulluktan kurtararak ona doğada, evrende, toplumda hakkı olan yeri ve statüyü vermektir. İnsanı üstün değerlerle süslemesinin, ayetlerle, kutsal sözlerle, dualarla, dinsel davranışlarla doldurmasının tek nedeni, onu kulluktan, yerlere kapanmaktan kurtarmak, Tanrı ile kaynaştırmaktır. Bütün çabaların altında bu gerçeğin yattığı sezinlenmektedir.

İşte bu şiirleri derlerken kaynaklardaki örnekleriyle birer birer karşılaştırdım. Elverdiği ölçüde ilk kaynağa ya da en yakın olan ikinci kaynağa ulaşmaya çalıştım. Bunu başarabildiysem kendimi mutlu sayacağım. Eksikliklerin, yanlışların eleştirilmesini, uyarılmamı dilerim. Yardımı dokunan herkese selam.

En derin saygılarımla.

GİRİŞ

En zor düşünme tarzlarından biri de, şiirsel düşünme biçimidir, şiirin tadını, güzelliğini ve diğer özelliklerini bozmadan şiir içinde düşünmek. En zor, en soylu, en güzel düşünme biçimidir, Alevi - Bektaşi ozanları yaklaşık 800 yıl bu düşünme yolunu seçmişler, öyle düşünmüşler, öyle söylemişler öyle yazmışlardır. Hatta öyle yaşamışlardır. En çok iki hecenin, ikili dörtlük kalıpların içinde ergimiş, su halindeki demir gibi akıp durmuşlardır, yorulmamış, yakınmamış, satırlar boyunca gidip gelmişlerdir hep.

Tasavvuf (gizemcilik), Alevi - Bektaşilerin en çok sevdiği düşünce yoludur. Biraz da onu kırsal renklerle boyamış, vidalarını daha da gevşetmişlerdir. Yaşamlarının, inançlarının bir parçası haline dönüştürmüşlerdir. "Tekke şiiri" sapağı, çıkmazı onları biraz şaşırtmış ise de ondan sıyrılmasını, batağa düşmeden bölünüp çıkmasını bilmişlerdir. Atatürk tekkelerini kapatınca hepsi soluklanmış, sevinmiş, tekkelere sahip çıkmamışlardır. Onlar öksüz kız muamelesi gören kültürlerini kurtararak ülke kültürüyle, insanlık değerleriyle birleştirmek, onlardan övünç duymak istemektedirler. Kabilelerin bile kendilerine özgü bir kültürleri vardır. Kültür insanın doğayla olan alış verişinden doğar. Yaşamı kolaylaştırmayı amaçlar.

Söylenceye dayalı düşünme tarzı, bence dünyanın en güzel, şiirsel düşünme biçimlerinden biri sayılmalıdır. Esnek, kalıpsız, mantığı kuru mantıktan uzak, şiir ve giz dolu, coşkulu ve duygulu, zaman - mekân tanımaz anlatım biçimine en elverişli bir düşünme yolu, kolay, sürükleyici, yalın bir yol. Ama basit değil, çok yönlü; donuk ve dondurucu değil. Her şeyi Tanrı'yı, evreni bile insanlaştırmaya, arındırmaya, durundurmaya amaçlı, yönelik, uygun, elverişli. Her türlü yozluğa, yobazlığa, yanlışa, eksikliğe, bilgisizliğe karşı. Hatayı düzeltmeye, doğruya, güzele, gerceğe, yalına varmaya açık; sınır, engel tanımıyan bir yol. Derine inmeyi, çok yönlü görmeyi seviyor. Bu yol kültürlerinde bilimsel kuşkuculuk bulunmayan Türklerin Fars kültürüne hediye ettiklerinin başında gelen bu büyük Mevlânâ'nın, yapıtları ile öz Türkçe yazan Yunus Emre'nin tasavvufi konularda, şiirde, düşüncede, sevgide, manevi alemde ne derece yetkin ve kendilerinden ilerde olduğunu vurgulamak için:

"Hangi manevi çadırın önüne vardımsa
Benden önce gelmiş O Türkmen'in izlerini gördüm"

dediği söylence olarak günümüze değin gelmiştir. Bu sözü Mevlânâ'nın söyleyip söylemediği pek önemli değil, ama anlamına, doğruluğuna, yerindeliğine kimse bir şey diyemiyor, diyemez de. Bu kitabı hazırlarken her yönüyle evrensellik kazanmış, tüm dinlerin, mezheplerin, tarikatların, ulusların üzerinden yine onlara dolayısıyla zaman uzam tanı-

maksızın insanlığa seslenen sevgi ve iyilik ozanı Yunus Emre'yi Alevi - Bektaşi şiirlerinin onun yanında çok dar kalan çerçevesi içine almakta hayli tereddüt ettim, sıkıntı çektim. Ama sonraları işin içine, derinine indikçe gördüm ki, Alevi - Bektaşi şiiri zaten hepten Yunus Emre şiiriymiş gördüm, kavradım. Türk halk şiirini asıl temeline oturtan Yunus Emre'dir. Her incelediğim ozanın dil, biçim, konulara bakış açılarından ondan kesine yakın belirginleşmiş esinlenmelerinin bulunduğunu gördüm, saptadım. Alevi - Bektaşi şiirinin, hatta bu şiiride içine alan Türk Halk şiirinin tükenmez besleyici esin kaynağının Yunus Emre şiiri olduğu sonucuna vardım. Yunus Emre sayesinde halk şiirimiz, öz Türkçe bir dilin yanısıra duru, süssüz, yapay olmayan bir söyleyiş edinerek sevgiden örülü yolunda insancıl, barışçı, sıcak bir kimlik kazanarak gerçekçi bir yapı oluşturmak suretiyle yüzyıllarca ayakta durabilmiştir, iletişim sağlamış, varacağı yerlere çoktan ulaşmıştır. Böylece her yeni bir buluşta daha zenginleşmesi, yeni veriler elde etmesi gereken ulusal kültürler doğmadan önce, Türk Halk şiiri böyle bir ulusal kimlik kazanmıştır..

Frazer, Levy - Bruhl gibi bilginler, ilkel düşüncenin söylence (mitos) yoluyla ortaya çıkan özelliklerini "saflık, çocuksuluk, kör inanç" gibi tanımlarla belirtiyorlardı. O ilkel düşünceden bu günkü bilgisayarlı döneme nasıl geçildiği, şiir, müzik gibi kültür ürünlerinin korunması ve gelecek kuşaklara iletişimi biçimlerinin üzerinde pek durulmamaktadır. Oysa bu olgu, o kültürün kendisi kadar önemli, üzerinde durulması gereken bir konudur. Çünkü "Zaman dizinsel sıra vurgulanmaksızın, bir düşteki gibi yalnızca belli olayların yaşandığının bildirilmesi" şeklinde tanımlanan mitos (söylen) aracılığıyla, çoğu insan belleğinin gücü ve yeteneği ile gelecek kuşaklara aktarılan sözlü kültürün büyük bir bölümünü oluşturan şiir, dua, masal ve müziğin aktarılmasında zaman bakımından etkilenmeden tüm ayrıntılarıyla birlikte, iletişimin sağlanması nedeni açıklanamıyorsa en büyük tansık (mucize) sayılmalıdır.

İnsan mantığının öyle ahım şahım nitelikli bir mantık olmadığı son bilimsel bulgularla anlaşılmıştır. Aralarında çok az ayrıcalıklar bulunduğuna inandığımız ilkel insan mantığı ile çağdaş insan mantığının, matematiksel düşünce karşısında allak - bullak olacağı kesindir. Yani bizden öncekileri ilkel, vahşi, bilgisiz saymak bilimin sahteciliğidir. Söylencelerle yüklü Alevi - Bektaşi yazını bir de bu açıdan ele alınıp incelenmelidir. Hiç bir şeye ön yargılı bakmamak gerek. Çağdaş düşünceyi bu temel yanılgılardan kurtarmak gerek. Sözcükler aracılık yaptırdığımız gizemli simgelerdir. Yeter ki onları kullanmasını bilelim. Claude Levi - Strauss'un dediği gibi "batı düşüncesi, insanı yücelteceğim diye, önce doğayı « budamış » sonra da insan kavramını sınırlamaya başlamıştır" (**Yaban düşünce s: 9**)

İnsanı "kendi parçalanmaz geniş anı" içinde yaşarken yakalamak, bütün yönleriyle değer ve ürünleriyle ele almak, nitelendirmek gerekir " Alevi - Bektaşi ozanları kendi gerçek değerleriyle, ölçüleriyle, verileriyle sergilenmelidir "Neyse o" ilkesinden hiç şaşılmamalıdır.

"Ateşle su evlendiler, toprak, kayalar, ağaçlar ve geri kalan herşey onların evliliklerinden doğdu, Mürekkep balığı ateşle çarpıştı ve yenildi. Ateş kaya-

larla çarpıştı, kayalar yenildi. Büyük taşlar, küçük taşlarla savaştı; küçük taşlar yengiye erişti. Küçük taşlar otlarla çarpıştılar, otlar kazandı. Otlar ağaçlarla çarpışıp yenildiler, ağaçlar kazandı. Ağaçlar sarmaşıklarla savaşıp yenildiler, yengi sarmaşıklarda kaldı. Sarmaşıklar çürüdü, üzerindeki kurtlar çoğaldıkça çoğaldı, sonra kurtlar insana dönüştü" (**G. Turner s: 6 - 7 akt. C. L. Strauss, Yaban Düşünce** s: 247).

Kültür ve uygarlık, insan yaşamını kolaylaştırmak için vardır.

Polinezyalı'nın düşündüğünü gözler önüne serdikleriyle bu erimcilik, Alevi - Bektaşilerin dört ilke öğretisiyle oluşan insan yapılanmasını ve evrenlerini "Batın aleminde seyretmelerini" "tüm güzelliklerin Tanrı'nın birer görünümü (tecellisi) şeklinde değerlendirilmesi", "Mahabbet arzeden hallerini" görmek üzere "gel gönül mülkine bir nazar eyle" çağrılarını, Ali - Oniki imam sevgilerinin sözcüklerle çizimini, konum ve durumlarını, nasıl yeniden değerlendirilmesi gerektiğini, ciddiye alınmalarını, alay edilmemesini öngörmüyor mu? Biz "bu böyledir, başka türlü olamaz" demiyoruz. Alevi - Bektaşi yazınındaki düşünce tarzına başka başka açı ve yönlerden bakılmasının uygun olacağını düşündüğümüzü söylemeye çalışıyoruz. Herşeye karşın ulusal kültürleri çağdaş uygarlıklarla buluşturmak gerekir. Alevi-Bektaşi şiiri, Türk Halk şiirinin özüdür, bir bölümüdür. Bu açıdan sayın Prof. Dr. Bedia Akarsu haklı olarak soruyor:

"Kültürsüz çağdaşlaşma olabilir mi? Biz bu soruya "Köksüz, geçmişsiz kültür nasıl bir şey olur?" sorusunu da ekleyebiliriz. Evet geçmiş; ama şimdinin "hal" in potasında bilimin suyuyla yoğrulan geçmiş ve şimdiki birikim ve veriler. Yalnız geçmiş hiçtir, eksiktir. Elbette "insan bir kültür varlığıdır" (Erich Rothacker). Konuşan, düşünen doğanın, kendinin, doğayı değiştiren, ona egemen olan, değerler yaratan toplumsal ve tarihsel bir varlıktır insan. Doğanın ürünü olan başka varlıkların hiçbirinde bu nitelikler bulunmaz. Kendisi de doğanın bir ürünü olan insan, bu nitelikleriyle doğayı aşmasını bilmiş, her alanda üretmiş, doğaya yeni şeyler katmış, her şeyi yeniden yaratmıştır. Tanrısını bile yaratmış, ona tapmasını, saygı duymasını, ondan umut etmesini, istemesini bilmiş, Tanrısına el olmuş, dil olmuş, göz olmuş, düşünce, duygu, söz olmuştur. Böylece kendi kendine duyduğu saygıyı, sevgiyi sergilemiştir. Doğanın verdiği düşünce yetisi ve düş gücünü, yine doğanın verdiği dil ile söze çevirmiş, sese döndürmüştür. O bu nitelikleriyle dünyaya açılabilmiş, dünyayla ilişki kurmuş, çevresini değiştirmiş, doğanın verdiği ile yetinmemiş, kendine yeni bir evren (evrenler) yaratmış, doğaya katkılarıyla kendi kültür dünyasını kurmuştur. Ama doğaya kattıklarıyla, teknik ve kültür yoluyla insanın doğaya egemen olma süreci çok uzun sürmüş, ağır bir tempoyla ilerlemiştir. Çünkü bizimki gibi yavaş gelişen bazı ulusal kültürler çağdaş uygarlıklar katarındaki evrensel senteze ulaşmayı, katkıda bulunmayı yavaşlatmışlardır. Çünkü boş klişeler de ulusal kültür oluşmaz.

Alevi - Bektaşi yazınını bir de bu açıdan değerlendirmek gerekir. .Korkmayın, acımayın bu kültür deryasına dalın. Bir şeyler almaya, vermeye çalışın. Sizleri bekliyorlar.

İnsanı, tarih süreci içinde eylem yaparken, savaşırken, çalışırken, sevişirken, uyurken, yemek yerken, su içerken, düş görürken ve düşünürken görürüz. Onlar bu aşamalarda çeşitli işlevler, görünümler içindedirler. Alevi - Bektaşilerde bu yaşam olguları, biçimleri içinde bulundular ve bulunacaklardır. Bunu kimse önleyemez. Önlemeye kalkanlar başarılı olamaz, bu olanaksızdır. Ama aksini denerler. Binlerce tarihsel örneklerine karşın yine de yeni yaşam biçimlerini çeşili yollardan denerler. Bizim bunlarla anlatmak istediğimiz Alevi - Bektaşilerin gökten zenbille inmedikleri, onlarında tarih ve toplum içinde bir yerleri, görevleri olduğudur. Birde yadsınamaz olgu, insanların çok yönlü yaşadıkları gerçeğidir. Şiirleri gerçek yaşamlarının bir parçasıdır, şiirleri gizlerine açılan kapılardır. Onlardan girerek bu insanları tanıyalım. Sevginin, dostluğun, acının tadına varalım derim. Gelin. Öyleyse, büyük ozanımız Nazım Hikmet'in evrensel nitelikli şiirinde belirttiği gibi onların da insan olduklarını, halk olduklarını unutmayalım:

"Onlar ki toprakta karınca
Suda balık,
havada kuş kadar
çokturlar;

Korkak,
cesur,
cahil,
hakim
ve çocukturlar

ve kahreden
yaratan ki onlardır,
destanımızda yalnız onların maceraları vardır."

(Kuvayi Milliye Destanı s: 11)

17 ve 18 YÜZYIL ALEVİ — BEKTAŞİ ŞİİRİ ÜZERİNE

GENEL AÇIDAN

XV. yüzyıldan itibaren Alevi-Bektaşi şiirinde; Yunus Emre'den esinlenerek düşüncesi, yaşama tarzı, insana - evrene bakışı, dünya görüşü, felsefesi, din anlayışı, terimleri, alaycı söyleyiş ve edasıyla halk edebiyatı içinde tinsel bir topluluğun (Alevi - Bektaşilerin) edebiyatı halinde yapılaşan bir yazın türünün doğduğunu 16. yüzyılda en büyük yedi ozanını yetiştirerek doruklara yüceldiğini, 17. ve 18. yüzyılda da bir çok güzel şiirler yaratılmasına karşın yeni bir duraklama dönemine girdiğini görüyoruz.

"Düşmanlarımızın en kuvvetlisi içimizdedir" diyen Hz. Muhammed'e ve soyuna gönülden inanan Yunus Emre bir Tapduk dervişiydi ve Babalı'dan Barak Baba topluluğuna bağlıydı. Rum Abdalları, Hayderiler, Kalanderiler, Camiler, Ethemiler gibi "Batıni zümreleri" ve bu toplulukların geleneklerini temsil etmeye başlayan Bektaşilik özellikle Hünkâr Hacı Bektaş Veli'den sonra ekonomik bir kurum olan Fütüvvet yolunun törenlerini benimseyerek ve zaman içinde geliştirip olgunlaştırarak 17. ve 18. yüzyılda gerçek kimliğini somutlaştırmak suretiyle Osmanlı toplumuna kendisini kabul ettirmiştir. Bu toplulukların inançlarını, görüşlerini halk içinde yayan halk ozanları, deyişlerini, nefeslerini söylerken Yunus Emre gibi bitmez tükenmez bir kaynaktan esinlenip besleniyorlardı. Bu topluluklara özgü batıni inançların, tasavvufi ilkelerin, aktöresel disiplinlerin, ortodoks - Sünni inanca karşı alaycı eleştirilerinin hepsinin ip - uçları Yunus Emre'de vardı. Hatta Yunus Emre'nin şiirlerinde Babalıların bir kolu olan Baraklıların kullandığı bazı terimlere sözlere de rastlanmaktadır. Zaten Yunus Emre'nin derinliği, engin duyarlılığı, söyleyiş yüceliği ve yalınlığı karşısında hangi türden olursa olsun Türkçe şiir düzenleyen, söyleyen ozanların ilgisiz kalmaları da düşünülemezdi. Bunun bir nedeni de, Alevi - Bektaşi düşüncesinin odaklaştırdığı duygusal yalınlıktır. Yine bu konuda, Yunus Emre'nin kullandığı Türkçe'nin halkın konuştuğu Türkçe'ye çok yakın yalın bir dil olması onu halk ozanlarının, Bektaşi - Alevi şairlerinin benimsemelerine neden olarak gösterilebilir. Çünkü resmi yazışma dili Arapça - Farsça - Türkçe karışımı, Osmanlıca'dan küçük bir mutlu azınlığın dışında kimse bir şey anlamıyordu. Büyük çoğunluk bu uydurma dilden habersizdi. Alevi - Bektaşi şiirinin içinde yer aldığı "Halk şiiri" denen yazın türü ise, yalın bir Türkçe ile ortaya konulmuştu. 17. ve 18 yüzyıl Alevi - bektaşi şiirinde bu daha belirgin bir şekilde ortaya çıkmaktadır. Gerçekte, 17. yüzyıl ile 18. yüzyılda ortaya çıkan şiir ürünlerinin biçimselliği önceki çağın özelliklerini de içermekteydi.

17. YÜZYIL ALEVİ – BEKTAŞİ ŞİİRİ

Bu dönem Alevi - Bektaşi şiirinde genel olarak önemli bir yenilik, yeni bir buluş söz konusu değildir. Çağın (17. yüzyıl döneminin) en önemli ve özellikle en ilginç ozanı Kazak Abdal'dır. Bu dönem de kimi ozanlarda önceki dönemlerde görülen bir sürtüşme eğiliminin belirdiği görülür.

Özellikle Hasan Dede'nin (Kul Hasan), "Eşrefoğlu al haberi" dizesiyle başlayan şiiri, Eşrefoğlu Rumi'nin bir şiirine yanıt niteliği taşır. 17. ve 18. yüzyılda yaşayan Alevi - Bektaşi ozanlarının yaşamları önceki dönemlerde yaşamış bu topluluğa mensup ozanların yaşamları gibi yine karanlıklar içindedir, düşünsel açıdan gelişim evrelerini aydınlatabilecek hiç bir belgeleri yoktur. Sadece kimi yazma dergilere serpiştirilmiş şiirlerinde geçen bazı olayları ancak yakalayabiliyoruz.

Ozanların yaşamlarını konu edinen "Teskire" lerde de bir kaç ozanın dışında doyurucu bilgiler bulunmamaktadır. Kaldı ki, bu teskerelerde yaşam öykülerini anlatan şairlerin büyük çoğunluğu sünni inançlı, saray çevrelerine yakın kimselerdir. Teskire yazarları, saraya yakın çevrelere mensup oldukları için halkın arasında yaşayan saray ve konaklara sokulmayan Alevi - Bektaşi şairlerine teskirelerinde yer vermiş olsalar bile şöyle dokunup geçmişler, üzerlerinde derinlemesine durmamışlardır. Bunu, o dönemlerde ünlenmiş bazı Alevi - Bektaşi ozanları hakkındaki yorumlardan öğrenebiliyoruz. 17. yüzyıl Alevi - Bektaşi yazını önceki dönemde olduğu gibi biçim ve içerik olarak yeni bir gelişme gösterememiştir. Sorunların sayısında, toplumsal ilişkileri şiir konusu edinmede özgün bir ilerleme görülmez. Kırsal kesimdeki ozanlarda bile, divan şiirine özenmenin yoğunlaşıp belirginleştiğini, dilin ağırlaştığını, bulandığını görürüz.

Aslında Alevi - Bektaşi şiiri, bir "Savunmaya geçiş" belirtileri verir. Bunun başlıca nedeni Osmanlı yönetiminin kalıplaşmış şeriata dayalı baskısı, suçlamaları, yasaklamaları, horlamaları ve haksızlıklarıdır. Osmanlı yönetimi, bütün alanlarda gerilemeye, bu gerilemenin doğurduğu panikleşme sonucu halka, marjinal uç saydıklarına baskı yapmaya, kendi gerilemesindeki suçu başkalarında aramaya başlamıştır. Yeni bir gelişme, kendini yenileme, sorunların gerçek nedenlerini arayıp çözme hiç mi hiç usuna gelmez. Osmanlının kırsal kesimin inançları sürekli olarak yoksullaşmakta, aşırı şeriat yanlısı kuruluşların gizli baskısı hızla yayılmakta, tüketici medresenin giderlerini Osmanlı sarayı bile karşılayamamaktadır. Sünni kesimdeki Halveti - Kadiri - Nakşibendi gibi şeriat yanlısı kuruluşlar hızla artmakta, toplum üzerinde baskılarını arttırmakta, her açıdan yönetimi etkilemektedirler. Bunların hedefleri yalnız Heteredoks inançlara dayalı topluluk mensupları değildir. Bunlar artık Avrupadan esen yenilik rüzgârlarına da karşı durmaktadırlar. Divan yazınında da duraklama, eskiyi sürdürme devam etmektedir.

Genel olarak, buyazında yerinde saymanın yanı sıra, kırsal kesim insanının düşünsel sorunlarına yabancı, yaşam biçimine ters bir "Tekke şiiri" gelişim göstermektedir. Alevi - Bektaşi şairlerinin büyük çoğunluğu bu dönemde divan geleneğini sürdüren biçimsel bir şiir anlayışını benimsemişlerdir. Bu kesimde de şiir, donmaya, manzum'laşmaya ağdalı

Osmanlıca'dan etkilenmeye, böylelikle halktan kopmaya ve uzaklaşmaya başlamıştır. Bunun nedenleri o dönem Osmanlı toplumundaki üretim - tüketim ilişkilerinde, devletin sosyal yapısında aranıp araştırılmalıdır.

17. yüzyılda, Alevi - bektaşi şiirinde kırsal kesimdeki bir çok Alevi ozanının Şah İsmail'den esinlenen yalın Türkçesinin yerini, ölü, şablon terimlerle, mazmunlarla dolu divan yazının yapay, bulanık dili almaya başladığını görüyoruz. Çalgı eşliğinde söylenen şiir bitmeye, yitmeye; aruz ölçüsüne dayalı çalgısız, türküsüz, ezgisiz şiir ürünleri ortaya çıkmaya, bunlarda dergilerde unutulup gitmeye başladı, böylece şiir işlevsiz kaldı. Yani 17. yüzyılda Alevi - Bektaşi şiirinin alanı daraldı. Tekke şiirine yönelmenin, dönüşmenin o şiire hiç bir yararı dokunamazdı. Zaten bu şiirin hitapettiği kırsal kesim halkı okur - yazar olmadığı için yazılan şiirlerin unutulup gitmeye hükümlü duruma düştüğü, şiirin ölmeye yüz tuttuğu söylenebilir. Tekke şiiri dili ağır ve ağdalı bir şiirdir, tekke şiirine yönelme daha çok Bektaşi kesimde oldu. Eski konular işlendi.

Alevi - Bektaşi şiirinin tekke şiirine dönüşmesi, kırsal kesimde yaşayan halkın Bektaşi yolağından ayrılıp yan yolaklara sapmalarına neden olmuştur. Bu dönemdeki şiirlerin halkın belleğinde pek yer etmediği, sahipsiz kaldığı görülmektedir. Şiir kültürünün temel öğelerinden biridir. kültür yaşamı kolaylaştırmak ve güzelleştirmek için vardır. Karanlığa gömülüp kalan kültürler ölü doğmuş, yararsız kültürlerdir. Alevi-Bektaşi suni bir çıkmazın farkındadır. Şiirde bir duraklama ve tekrar dönemi yaşandı.

18. YÜZYIL ALEVİ — BEKTAŞİ ŞİİRİ

Bu dönem içinde de Alevi - Bektaşi şiirinin, bir varlık ve ilerleme göstermediği, adeta yerinde saydığı söylenebilir. Divan yazını geleneği kabuğu içine giren bu şiirde yeni buluşlar, yeni bir anlayış, arayış belirtileri görülmez. Zaten, Şeyh Galib'in dışında, divan şiirinde de öyle önemli bir atılım, büyük bir kıpırdanış görmek olanaksızdır. Tekke şiiri çıkmazında bekleyen Alevi - Bektaşi şiirinin başlıca konusu, tasavvuftur. Tasavvufta yeni düşünceler eklenmesi, yeni yollar bulunması, yeni araştırma ve incelemeler yapılması, derinlemesine gidilmesi yerine yüzeysel, kalıplaşmış çerçevelerin dışına çıkılmadan klasik tasavvuf terimlerinin gölgesinde, aruz ölçüsü kalıplarında yürümek suretiyle yeni yeni şiirler yazılmış ise de bunların tama yakın çoğunluğunda bu şiirin doruklarındaki coşkuyu, içtenliği yalın güzelliği, duruluğu bulmak olanaksızdır. Özgün buluşları sergileyen soluklu ozanlar yok olmuştur artık. Bu şiir kavram aktarmacalığına dönüşmüştür, yapay bir alana itilmiştir. Önümüzde duran şiir konusu, sorunu yeni içeriği bulunmayan, işlevsiz yinelemelerden ibaret bir şiirdir artık.

Onun tekke şiirinden ayrıksı yeni bir kimliği yoktur diyebiliriz. Şair sayısı çoktur, ama üretim düşmüştür, kalite düşmüştür, söyleyiş verimsizliğe dönüşmüştür. Nitelikli şiir, aramakla zor bulunur hale gelmiştir. Zaten Osmanlı yönetimi de her alanda çöküşe doğru hızla gitmektedir. Toplumda, devlet yapısında bu gidişi durduracak hiç bir köktenci hareket görülmez. Bütün kurumlarda çözülme, çöküş hızlanmıştır. Başta Mevlevilik olmak üzere Rifai, Nakşibendi, Kadiri, Uşşakî vb. tarikatlarda da gericiliği aşırı şeriatı egemen

kılma çalışmaları çoğalmıştır. Tekkeler artık birer sömürü yuvasıdır, ışık yerine karanlık, aymazlık, yobazlık yaratmaktadırlar. Kişiler arasında doğa dışı yasak ilişkiler çoğalmıştır. Toplum değişik kesimlere ayrılmıştır. Bu kesimler arasındaki iç bağ kopmuş, dostça iletişim durmuş, düşmanlıklar çoğalmıştır. Her alanda ikilik başlamıştır. Alevi - Bektaşi şiirinde de bu bölünmeler görülür. Dil ikiye ayrılmıştır. Kırsal kesimde yaşayan ozanların kullandığı yalın, coşkulu, içli Türkçe'ye karşı, yapay, ölü Osmanlıca ağdalı bir biçimde kentli ozanların şiirlerinde kullanılmıştır. Türkçenin gelişimi rafa kaldırılmış, ana dil kenara itilerek yazışmalarda kullanılmaz olmuştur.

Başlangıçtaki tüm iyi özelliklerini silen, birer başıboş soyguncu yatağı haline dönüşen, askeri gücünü yitiren, kendini yenilemeyen Yeniçeri ocaklarının olumsuz etkileri 17. ve 18. yüzyıllarda da gündeme getirilmiştir. Hacı Bektaş Veli'ye bağlandığı bildirilen, gerçekte onunla en ufak bir ilgisi bulunmayan Yeniçeri Ocakları, 16. yüzyıl sonlarına doğru birer yıkım nedeni yenilikleri durdurma aracı olmaya başlamıştır. Görevi savaşmakken, sonraları toplumu soymak olan Yeniçeriler yüzünden Alevi - Bektaşi topluluğu büyük bir yıkıma uğratılmış, neredeyse ortadan kaldırılmaları gereken bir kötülük nedeni, kaynağı sayılmak suretiyle canlarıyla dergâh ve kitaplarıyla birlikte kıyılmışlardır. Alevi - Bektaşi örtüsü altında soygunu, vurgunu bir yaşamsal eylem haline getiren Yeniçerilerin tüm pisliklerini Alevi - Bektaşilerin üzerine yıkmakta, Alevi - Bektaşi düşmanı bazı sünni kesimlerin yetkilerinin elinde, çoğu zaman olduğu gibi bu olayda da oyuncak haline gelen din adamları (ulema) epey beceri göstermiştir. Bektaşi tekkelerini birer "yıkım yuvası" olarak nitelendirmişlerdir. Osmanlı yönetimi bütün kurumlarıyla Alevi - Bektaşi anlayışını ve inancını suçlamış, yermiş, Anadolu'nun kırsal kesiminde yakışıksız saldırılara, sataşmalara, çirkin girişimlere kapı açmıştır. Bu olumsuz, yan tutucu, haksız uygulama ve olanaklar sayesinde Alevi - Bektaşi yazını içekapalı bir nitelik kazanmış, kısırlaşmış tekke şiiri gibi bir çıkmaza saplanmıştır. Bu baskılar 17. ve 18. yüzyılda kırsal kesimdeki ozanların sayısının bile azalmasına neden olmuştur.

Osmanlı toplumunda bitip - tükenme bilmeyen ayaklanmalar, irili - ufaklı iç çatışmalar, açık - gizli sürtüşmeler, günlük olağan olaylar olarak görülmeye başlanmıştır. Bunların izlerine şiirlerde rastlanmaktadır:

Yenilikler peşinde koşmaya başlayan Avrupa ülkelerinde neler olduğunun bile farkında olmayan yönetim, saray kendi keyfini, denetimsiz yaşamını sürdürmüş, halkın üzerindeki baskıları yoğunlaştırmış, yeniliklere karşı durmuş, Avrupa toplumlarında olanları görmezlikten gelmiş, dahası onları bir türlü anlayamamıştır.

XVII. YÜZYIL
ŞİİRİ

AŞIK NESLÎ

Açık kimliği, yaşamı, doğum ve ölüm tarihleri hakkında yeterli bilgi ve belge bulunmadığı gibi nereli olduğu, asıl adı, soyu - sopu konularında da elimizde hiç bir bilgi yok. Sadece şiirlerinin dil ve içeriğinden 17. ya da 18. yüzyıl ozanları arasında bulunduğunu tahmin ediyoruz. Yine şiirlerinden Rumeli'de yaşadığı, Bektaşi tarikatına mensup olduğu anlaşılmaktadır. Duru ve yalın bir söyleyişi var.

— 1 —

Talib ne durursun döner bu devran
Gözünü gafletten açabildin mi
Benliği terk edüb nefsin öldürüb
Meskenet yurduna göçebildin mi

Hakikatın sahrasında yaylayub
İnüb aşkın deryasını boylayub
Şu dünya fırsatın mizan eyleyüb
Zahiri batından seçebildin mi

Cömerdlik edüb malına kıyıb
Melamet hırkasın eğnine giyib
Dünyanın varlığın yokluğa sayıb
Namus ile ardan geçebildin mi

Ulu sular taşkın akar bulanır
Sefer arzu eden umman dolanır
Ab - ı hayat çeşmesinden sulanır
Muhabbet gölünden içebildin mi

Neslî bu dünyaya ayaktan geçüb
Hakikatle konub Hak ile göçüb
Marifet tohumun tarlaya saçub
Ektiğin hasılı biçebildin mi

— 2 —

Gelin ey erenler dirlik edelim
Kapuları açıp Seyyid Ali'nin
Eksiklikte kalub darda duralım
Himmeti de çoktur Seyyid Ali'nin

Baba İbrahim şehidler eridir
Kırklar cemiyeti anın yeridir
Cansız dıvarları binüb yürütür
Muhibdir pirleri Seyyid Ali'nin

Ne güzel bahar yeşillenmiş şimdi
Lâlesi sünbülü açılmış şimdi
Abdallar samaha durmuşlar şimdi
Şirindir yerleri Seyyid Ali'nin

Neslî Abdal bunu böyle söyledi
Gerçek erenlerin medhin eyledi
Meded mürüvvetle kerem diledi
İhsanı kim çokdur Seyyid Ali'nin

Meskenet : *Miskinlik, fakirlik, yoksulluk* — **Mizan** : *Ahirette günahları, sevapları ölçmek için kurulacağı söylenen niteliği ve varlığı bilinmeyen manevi bir terazi.*

İLGİLİ KAVRAMLAR

1 - Şühud Müşahede, Seyretmek. (Tasv.) Hakkı'ı yine Hak'la görmek diye tanımlanır. İki mertebesi vardır:

1. Zati, Kesrette görmek

2. Kesreti zat'ta görmek. Bunların birincisine mücmeli müfassalda müşahede, ikincisine de mufassalı mücmelde müşahade denir.

2 - Çar Darb Saç, sakal, kaş, bıyık gibi başta-yüzde çıkan kıl örtüsünün hepsini kesmeye denir. Sözcük anlamı "dört vuruş"tur.

3 - Çar Unsur Dört unsur, Toprak, Su, Hava, Ateş, İnsanı meydana getiren dört ana madde. Ruh madde değildir, Kişilik madde değildir.

PİR ALİ

Yaşantısı ve kimliği hakkında ayrıntılı bilgi yok. 16 - 17. yüzyılda yaşamış bir Alevi ozanı. Söylentiye göre Pir Sultan Abdal'ın oğlu Seyyit Ali'dir. O da babası gibi Osmanlı - İran olaylarına katılmış görünmektedir. Erdebil tekkesine bağlıdır. Bir çok Alevi ayaklanmasına destek verdiği sanılıyor.

Şah Kalender Çelebi ayaklanmasına (1527) katıldığı, Kalender Çelebi ile görüştüğü, şiirlerinde geçen "Şahoğlu'nun, Gazi Mehdi'nin, Güzel Şah'ın" İranlı hükümdarları değil, o dönemlerde Osmanlı'ya isyan ettiği için halk ve müridleri arasında "Şah", "Mehdi" olarak anılıp sevilen ve isyan sonunda öldürülen Şah, Kalender Çelebi olduğu da belirtilmektedir **(A. Haydar Avcı, Kalender Çelebi Ayaklanması, 1998 s.78-82).**

Mürüvvet yıkıldı şahımın tahtı
İle nasıp oldu emvali rahtı
Şehitliğe erdi yüceldi bahtı
Elvan elvan kanlar su gibi çağlar.

Aşağıdaki koşması Osmanlılara karşı söylenmiştir. Kalender Çelebi olayını anlattı.

— 1 —

Hey Yezit, yanına kalır mı sandın
Nice intikamlar alınsa gerek
Mehdi çıkar ise nicolur halin
Heybetli kösleri çalınsa gerek

Gazi Mehdi bir gün Urum'a çıkar
Yezit kalasını, hem burcun yıkar
On İki İmam'ın sancağın çeker
Kırmızı taç ile salınsa gerek

Sanma ki Osmanlı, yanına kalır
Tanrı'nın aslanı Şah oğlu gelir
Darb ile elinden tahtını alır
Harâbende erkân sürülse gerek

↓

Yezit göze almış ol güzel Şah'ı
Muhammed, Ali'dir onun yardağı
Ali'm bu dünyaya gelir bir dahi
İşiten Yezitler yerinse gerek

Bir gün bu dünyanın sahibi gelir
On İki İmam'ın hakkını alır
Yezitler arada hep telef olur
Müminlerin hali sorulsa gerek

Pir Ali der, Mehdi ciğer yanığı
Kırmızıdır donu, yeşil sancağı
Düzelim, koşalım bahçeli bağı
Yezitler aradan sürülse gerek

Yezit : *(Burada) Osmanlılar* — **Mehdi :** *On iki imam, kaybolmuştur, fakat bir gün dünyayı düzene koymak için geleceğine inanılır.* — **Kûs :** *Büyük savaş davulu* — **Kırmızı Taç :** *Kızıl Tac'a bak* — *Darb - ile Kılıç ile, savaş ile* — *Harâbende Yıkıntıda* — **Yardak :** *Yardımcı (Şah'a)* — **Yerinmek :** *Pişman olmak* — **Dünyanın sahibi :** *Mehdi. Bu nefes, Alevilerin Osmanlı yönetiminden nasıl nefret ettiklerini, İran Safavi şahlarının öçlerini alıp Anadolu'da Osmanlıların yönetimine son vermesini nasıl umutla beklediklerini göstermesi bakımından dikkate değer* — **Telef :** *Yok olma* — **Erkân :** *yol*

— 2 —

Yolumu uğrattım güzel Pirime
Bir himmeti keskin erden gelirim
Karşıdan bakınca görünür yurdu
Obası şenlikli şardan gelirim

Karşımızda koçyiğitler gaziler
Hoyrat eli değer yaram sızılar
Gırcılı boranlı bizim yazılar
Dağları karlıca yerden gelirim

Benim Şahım meydanlarda gazada
Dilerim hak yardım eder bize de
Mansur gibi canım versem ezâda
Kemendim boynumda dardar gelirim

Görünüyor sılamızın yolları
Bir yel eser soldurur mu gülleri
Şeker şerbet söyler dostun dilleri
Bağrı yanık nazlı yârdan gelirim

Adımı sorarsan **Aşık Ali**'yim
Dost elinden dolu içmiş deliyim
Beş ayının kan köpüklü seliyim
Şah Kalender derler Pirden gelirim

— 3 —

Osman oğlanları ettiğin bulsun
Mekânımız başı dumanlı dağlar
Dilerim Mevlâdan yardımcı olsun
Koçyiğit er meydanında bu çağlar

Mürüvvet yıkıldı Şahımın tahtı
Ele nasip oldu emvali rahtı
Şehitliğe erdi yüceldi bahtı
Elvan elvan kanlar su gibi çağlar

Osmanlı oğluna gücümüz yetmez
Bize ettiklerin Yezitler etmez
Gözümden obamın hayali gitmez
Gönül yarasını yoktur bir sağlar

Osmanlı bu dünya sana da kalmaz
Zannetme bu kanı Şahoğlu almaz
Ağlarım desmallar yaşımı silmez
Göz göz olmuş yaram yoktur bir bağlar

Gece gündüz çağırırım ol Pire
Keremi varola mürveti ere
Hak uğruna neler geldi bu sere
Analar yaş döker kuzular ağlar

Ali'm der senin de yıkılır tahtın
Aksine devreder bir gün ol bahtın
Elinden alırlar devletin rahtın
Müminler şadolur Yezitler ağlar

AÇIKLAMA

Bu şiir içeriğinden ve havasından da anlaşılacağı gibi Osmanlı imparatorluğu, içindeki Hıristiyan ya da Musevi milletlere gösterdiği hoşgörüyü, ana unsurlarından biri olan Alevilerden esirgemiştir. İslam devleti içinde dini muhalefet ya da siyasal başkaldırı odağı durumundaki Anadolu Aleviliği, İran'daki Şii'lik, Mısır'daki Fatimilik, Hindistan'daki İsmaili tarikatı değin eskidir. Toplum içinde kök salmış tutunmuştur. Ancak devlet kapısı bu tarikat mensuplarına kapalı tutulmaktadır. Çeşitli ülkelerdeki adları belirtilen bu tarikatların ortak yanları, ehlibeyti sevmeleri ve siyasal otoriteye (devlete) karşı direnmeleridir. Alevilik zaten ilk kez ortaya çıkışında da bir muhalefet öğesi olarak görülmüş, sonuna değinde bu muhalefetini sürdürmüştür.

Alevilikte, Hıristiyanlık öncesi çok Tanrıcı inançların Orta Asya kökeni Şamanizm, İslam öncesi inanç motiflerinin, sözgelişi abdest suyunun kan olması, insanın kuş donuna girmesi, tahta kılıç olgusu, dıvarın, taşın yürümesi, eşiğin, ocağın kazın turna kuşunun kutsallığı, giysilerde üç etek figürü, başbaglama (taç), beyaz ölümsüz at ve Türk İslam kültüründeki Hıristiyan kaynaklı Hızır inancı gibi rituel ve motiflerin yer aldığı görülür. Baba İlyas'ın, Geyikli Baba gibi Anadolu'yu Türk yurdu yapan yüzlerce evliyanın "yarı şaman, yarı müslüman veliler" olduğu görülür. Örneğin: Semah (içki, raks, cem), doğan güneşe dua ve secde edilmesi, iki rekatlık semah namazının - kıbleye değil - yüz yüze halka şeklinde kılınması, Ramazan orucu yerine üç günlük Muharrem orucu tutulması, Türkçe dua ile saz geleneğinin sürdürülmesi, şeriat kurallarına uyulmaması gibi kuralların kökü Şamanizme dayanır. (**A. Yaşar Ocak - C. Tanyol - N. Birdoğan - C. Şener - B. Güvenç 'in kaynakçada adları geçen kitaplarındaki çeşitli bölümlerden**).

Osmanlı devleti şeriatın kabuğu içinde sıkışıp daraldıkça toplumun uç kısımlarına vurmayı düzeni sağlama, disipline alma şeklinde yorumlayarak halkın inançlarını bahane edip hep eziyet etmiş, baskıyı artırmış, Alevileri bölücülüğe sürükleyen ortam ve olgular yaratmıştır.

"Osmanlı bu dünya sana da kalmaz
Zannetme bu kanı Şahoğlu almaz"

diyen Pir Ali'nin piri şah Kalender Çelebi'nin öldürülmesi olayı yüreğini yakmıştır. Şiirinde bu acıyı büyük bir öfkeyle yansıtmaktadır.

İLGİLİ KAVRAMLAR

1 Çelebi	Bu sözcüğün kökeni Moğolca Tanrı anlamına gelen "Çalab" sanılıyorsa da doğru değildir. Sözcük batı kaynaklıdır. Doğuya sonradan Roma döneminde geçmiştir. "Çalab"dan çelebinin gelmesi pek inandırıcı değildir. Çelebi tarikatlarda, belli bir aşamada bulunan yöneticiye denir. Kimi araştırmacılara göre "Mevlana soyundan gelenlere çelebi denir" savı ileri sürülüyorsa da, onun soyundan gelmeyen Bektaşi şeyhlerine de bu ad verilmektedir.
2 - Çile-Hane	Çile evi, tekkelerde (özellikle de Mevlevilikte) binbir günlük çileyi doldurmaya yarayan özel yer. Çilehane iki diz üzerine oturabilecek büyüklüktedir. Yani son derece dardır. Bu daracık yerde çille çekecek olan kimse ancak iki dizi üzerine oturabilecek durumda kalır. Aynı durumda günlerce riayzet ve ibadet eder. Çilesinin bittiğine kara verildikten sonra can çillehaneden çıkartılır. Çille süresince oruç tutturulur. Erbainde olduğu gibi çilleye girecek olanda abdestli olur.
3 - Çeli-Keş	Tarikatta gerekli çileyi dolduran ya da çekmekte olan kimse.
4 - Çille-Nişin	Çile çekmeye başlayan, çilesini sürdüren kimse, çeledpe oturan.

BEHLÜL DÂNÂ

Hangi yüzyılda yaşadığı ve kimliği ile asıl adı, doğum ve ölüm tarihleri hakkında elimizde hiç bir bilgi yok. Ancak elde bulunan tek şiirinin dil özelliklerine göre, 16. yüzyılın sonlarıyla 17. yüzyılın başlarında yaşadığını tahmin etmek mümkün. Kaldı ki, söz konusu şiirin özelliği nedeniyle diğer bazı ozanlara da ait olduğu öne sürülmüştür. Yine bu şiirin Behlül Dânâ'ya ait olduğu Abdülkadir Gölpınarlı ve Cahit Öztelli tarafından öne sürülmektedir.

Ayrıca bazı yazarlar tarafından Behlül Dânâ'nın Semerkand'lı olduğu, asıl adının Çoban Ali olup, mezarının Şebinkarahisar'ın Rugün köyünde bulunduğu öne sürülmektedir.

Ademi balçıktan yuğurdun yaptın ↓
Yapıp da neylersin, bundan sana ne
Halk ettin insanı, saldın cihana
Salıp da neylersin, bundan sana ne

Bakkal mısın, teraziyi neylersin
İşin gücün yoktur, gönül eğlersin
Kulun günahını tartıp neylersin
Geçiver suçundan, bundan sana ne

Katran kazanını döküver gitsin
Mümin olan kullar didâra yetsin
Emreyle yılana tamuyu yutsun
Söndür şu ateşi, bundan sana ne

Sefil düştüm, bu alemde nâçarım
Kıldan köprü yaratmışsın, geçerim
Şol köprüden geçemezsem, uçarım
Geçir kullarını, bundan sana ne

Behlül Dânâ' m eydür, cennet yarattın
Ncesin ateş - i aşk ile yaktın
Nicesin ateş-i aşk ile yaktın
Yakıp da neylersin, bundan sana ne

Terazi *Günahların tartılmasına dokunuyor* — **Katran kazanı** *Cehennemdeki günahların atılacağı, içi katran dolu kazan* — **Yılan :** *Cehennemin bekçisi olan ejderha* — **Naçar :** *Çaresiz* — **Balçık:** *Çamur* — **Halketme:** *Yaratma.*

AÇIKLAMA

Bu şiir, Tanrı'nın bir sorgulanması, sıgaya çekilmesidir. Ünlü düşünür Sokrates "sorgulanmayan hayat yaşanmaya değmez" derken, eski Yunan Tanrılarına karşı çıktığı için ölüme mahkûm edildi, sonunda baldıran zehiri içerek öldü.

Türk edebiyatında mizahın önemli bir yeri vardır. Kendine özgü, renkli ve zengin bir Osmanlı mizah geleneği içinde bu şiir, konusu itibarıyla çarpıcı, etkin bir görünüm sergi-

lemektedir. Gerçekte mizahın kökeninde eğlence ve hoşgörü yatar. Yeryüzünde, hemen bütün alanları içine alan mizah, yeri - günü gelince Tanrı'ya değin uzanır, ama saygısızlık etmez, onunla içtenlikli biçimde konuşur, usuna takılan soruları yöneltir, yanıt beklemeden sorar, durur, eleştirir, onun şahsında yozluğa, us dışı, gerçek dışı dinsel kurallara, kurumlara karşı çıkar. Ornta çağ zihniyetini atamayan toplumlar ve yönetimler bunlara karşı hoşgörüsüzlüklerini sürdürürler. Bazanda görmezlikten gelirler. Yangını büyütmeden, çevresini boşaltarak kendi kendine sönmesini temine çalışırlar. Şeytan hiç bir zaman öldürülemez. İyilik karşısına dikilir, onu yoldan çıkarmaya, yanlışa, kötüye götürmeye uğraşır, başarılı olduğu da çoktur. İnsan ona karşı savaşır. Tanrı'nın yardımı, desteği ile kazanır. Mizah, ortaçağda yaygınlık kazanan Aristo mantığına karşı savaş verir. Aslında bu tür şiirler Tanrı'dan çok gücünü Tanrı'dan aldığını söyleyen baskıcı, egemen yönetimlere karşı, dolaylı yollardan saldırı ve eleştiri niteliğindedir. Sağ gösterip sol vurmayı yeğler. İyi ile kötünün kavgasında iyinin yanında yer alan mizah bu şiirde olduğu gibi Tanrı'yı da baskıcı, korkutucu özelliklerinden, böylesi yersiz nitelemelerden sıyırıp kurtarmaya çalışır. Tanrı'ya bıyık altı gülmedir bu. Cennet-cehennemle düpe düz alay etmektir.

Alevi - Bektaşi şiirinde Tanrı ile senli - benli konuşmak Yunus'dan, Dede Korkut'tan beri sürüp gelen bir gelenektir. Bu tür şiirlerde temel amaç, insanı yüceltmek, kulluktan çıkartarak Tanrı'ya yaklaştırmaktır. Bütün çabaların bu ana gaye için olduğu tüm Bektaşi yazını içeriğinden sezinlenmektedir. Amaç tanrı'ya varıp onunla bir olup ölümsüzlüğe ermektir. Bu olgu, Tanrı'yı yadsıma sayılamaz. Tanrı'ya daha çok yaklaşma, O'nunla dost olma, O'na yakın durmadır; bu tür şiirleri sululuk, laubalilik şeklindeki niteleme düpedüz haksızlıktır. Tanrı'ya kafa tutan Alevi-Bektaşi şairleri ile bu konu hakkında daha geniş bilgi için değerli araştırmacı İsmet Zeki Eyuboğlunun "Edebiyatımızda Tanrıya Kafa Tutanlar" adlı yapıtına bakılabilir.

HASAN DEDE

Aşık Hasan ile karıştırılan bu Bektaşi dedesinin yaşamı üzerine hiç bilgi yok gibi.

Meşhur halk ozanı Eşrefoğlu ile (ölm. 1469) aynı çağda yaşadığı bir şiirine dayanılarak öne sürülmektedir. Sadettin Nüzhet Ergun onu XVII. yüzyıl Bektaşi şairleri arasında saymaktadır. Hatta aynı yazar tarafından Kul Hasan'ın, Hasan Dede mahlasıyla da şiirler söylediği belirtilmektedir. (**Bektaşi Kızılbaş - Alevi Şairleri, c. 1 - 2, s. 74**)

Aslında ise, "Hasan, Kul Hasan, Hasan Dede" mahlaslı şiirlerin gerçek sahibinin kim olduğunu kestirmek güç. Atilla Özkırımlı ise, "Fuad Köprülü'nün tanıttığı Tamcşvarlı Gazi Aşık Hasan'ın (XVII. ve XVIII. yy.) şiirlerini gerek söyleyiş gerekse öz açısından farklılık taşıdığı için Bektaşi geleneğine uygun bu şiirleri, XVI. yüzyılda Keskin'in kendi adıyla anılan Hasan Dede köyünde yaşamış bir Alevi - Bektaşi büyüğüne maletmektedir. Horasan erenlerinden olan Hasan Dede, Beğdili aşiretine mensup bir küçük boyla anılan bölgeye yerleşmiş, kurduğu tekkede şeyhlik yapmıştır. Hasan Dede'nin birinci, Aşık Hasan'ın ikinci Viyana kuşatmasına katılmış olmasının, iki şairin karıştırılmasına yol açtığı düşünülebilir", demektedir (**a. g. e. sh: 86**) Cahit Öztelli'de, Kul Hasan mahlaslı bir şiirindeki "Sene bin iki yüz sekiz söyleşirler ad ile" dizesine dayanarak Kul Hasan'ın 1793'te yaşadığını öne sürmektedir (**Bektaşi Gülleri, s. 362**)

İ. Z. Eyüboğlu ise Hasan Dede'nin 17. yüzyılda yaşadığını Kırıkkale yöresindeki "Hasan Dede" beldesinde adına makam bulunduğunu öne sürmektedir (**Alevi - Bektaşi Edebiyatı, sh: 197**)

Nejat Birdoğan "Hasan Dede Kasabası, Hasan Dede" adlı özlü ve özel incelemesinde Hasan Dede'nin 1603 / 1604 yılında öldüğünü, 16. yüzyılın ikinci yarısında (1562) Horasan'dan Karaman'a oradan da Kırıkkale'nin şimdiki Hasan Dede beldesine gelip yerleştiğini, yol zincirinin Suca Baba - Otman Baba - Hacı Bektaş Veli olduğunu, Balım Sultan'la görüştüğünü, "**Eşref oğlu al haberi**" dizeleriyle başlayan "**Bahçe bizim gül bizdedir**". adlı meşhur şiirini Bayrami tarikatına mensup şair Eşrefoğlu Ruminin aşağıya alınan şiirinden çok, Ankara Valisinin gönderdiği bir komutana karşı söylemiş olabileceğini ora yerlilerinden rivayeten aktardığını belirtmektedir. (a. g. e. sh: 50) Hasan Dede hakkındaki bir çok söylenceyi saptayan Nejat Birdoğan, Hasan Dede'nin din adamı olarak bir çok savaşa katıldığını da söylemektedir. 16. yy. ile 17. yüzyıl başlarında yaşayan başta Ercişli Emrah olmak üzere aynı yüzyılda yaşamış halk ve Bektaşi şairlerinin şiirlerinde kullanılan dil ve uyak bezenimlerine uygun bulunduğu ve benzer özellikleri taşıdığı görülmektedir.

Özetlersek, Karpuzu Büyük Hasan Dede, Gözübüyük Hasan Dede, adlarıyla anılan ozanımız Kırıkkale'ye bağlı Hasan Dede beldesinde yatmaktadır. Hakkında bir çok söy-

lence vardır. Kasabaya adını vermiştir. Türbesi üzerindeki kitabede "Veled - i Şeyh Yakup. Eazze - i Kiramdan Şeyh Hasan Fakih, Azimetleri Horasan, Diyar - ı Karaman h 970 (m. 1562)" yazmaktadır. Öyleyse, Hasan Dede'nin Anadolu'ya geliş tarihi 1562' dir. Karaman'a gelmiş, orada bir süre kalmış, sonra 1578' de şimdiki yere gelip yerleşmiştir. Torunlarının elindeki resmi belgelere göre de ölüm tarihi H. 1012 dir, bu M. 1603 veya 1604'e tekabül eder. Anadolu'da 42 yıl kalmıştır. Bu tarihlere göre onun, Kanuni ile Malkar, Nemce savaşlarına, 1521'de Birinci Viyana kuşatmasına katıldığını ileri süren Enver Behnan Şapolyo ile Yahya Benekay'ın bahsettiği Kul Hasan, bu Hasan Dede olamaz. Nejat Birdoğan'da aynı kanıdadır. **(Hasan Dede Kasabası ve Hasan Dede, s: 34)**

Beydili aşiretinin başında 1683'de İkinci Viyana kuşatmasına katıldığı da kesin değildir. Hasan Dede, Hacı Bektaş Veli Halifelerindendir. Hasan Dede'nin ünlü "Eşref oğlu al haberi / Bahçe biziz gül bizdedir" dizeleriyle başlayan deyişi, ünlü ozan ve mutasavvıf "Eşref oğlu Rumi'ye, karşı değil de, o dönemlerdeki Ankara Paşası Eşrefoğlu adındaki birine kızarak söylediğini torunlarından Halil Demirkan öne sürmektedir. Eğer yukardaki tarihleri gerçek kabul edersek, Eşrefoğlu Rumi'nin biraz tartışmalı olmakla birlikte ölüm tarihi olan 1469' da bunu doğrulamaz. Ancak Hasan Dede'nin Hacı Bayram Veli'ye bağlı Kadiri ozanı Eşrefoğlu Rumi'nin şu:

Tecelli şevki didarın, beni mest eyledi hayran,
Enelhak sırrını candan anın - çün kılmazam pinhan

Acep hayran ü mestem kim bilişten bilmezem yari,
Gözüm her kande kim baksam görünen suret - i Rahman

Benem her dertlü dermanı, benem her madenin kanı,
Benem ol dürr - i bi hemta, benem ol bahr - i bi payan

Bu ay ü gün, bu yıldızlar, bu giceler, bu gündüzler
Bu yazlar, kışlar ü güzler benim emrimdedir yeksan.

Çürümüş tenlere bir kez eğer dersem "bi izni kum"
Yalın ayak ü baş açık kamusu duralar üryan.

Cihan tılsımı bende, benim elimdedir şimdi;
Benem bu gün bu meydanda, benümdür top ile çevgan.

Benem şahı bu meydanın, benem çarhı bu devranın,
Benem canı bu canların, benümle diridir her can

Benim ilm - i ledünümden hezaran Hızr olur aciz,
Benim her bir tecellimde nice bin Musi'ler hayran.

Benem Mansur'u dar iden, benem ağyarı yar iden,
Benem her varı var iden, benem her giden ü duran

Değilim oddan u sudan, veya toprak u ya yilden,
Ben, irden var idüm irden, henüz yog idi bu ezman

Görürsün sureta adem, benim emrimdedir alem,
Feleklerle melekler hep, bana mahkkumdur ins ü can.

Sanırsın **Eşrefoğluyum**, ne Rümiyem, ne İzniki
Benem ol Daim ü Baki, göründüm sureta insan

şiirine karşı söz konusu ünlü şiirini seslendiği öne sürülmektedir. Biz şiirlerin diline, söyleniş biçimlerine göre Hasan Dede'nin 16. yüzyılın sonları ile 17. yüzyılın başında yaşadığı düşüncesini paylaşmaktayız.

ŞİİRLERİNDEN ÖRNEKLER

— 1 —

Eşrefoğlu! al haberi,
Bahçe biziz, gül bizdedir.
Biz de Mevlanın kuluyuz,
Yetmiş iki dil bizdedir.

Erlik midir, eri yormak?
Irak yoldan haber sormak.
Cennetteki yedi ırmak,
Coşkun akan sel bizdedir.

Adem vardır, cismi semiz,
Abdest alır olmaz temiz.
Halkı dahl - eylemek nemiz,
Bilcümle vebal bizdedir.

Kimi sofu, kimi hacı,
Cümlemiz Hakk'a duacı,
Resulü Ekrem'in tacı,
Aba, hırka, şal bizdedir.

Arı vardır uçup gezer,
Teni tenden seçip gezer,
Canan bizden kaçıp gezer,
Arı biziz, bal bizdedir.

Biz erenler gerçeğiyiz,
Has bahçenin çiçeğiyiz.
Hacı Bektaş köçeğiyiz,
Edep, erkan, yol bizdedir.

Kuldur Hasan Dede' m, kuldur,
Manayı söyleyen dildir.
Elif Hakk'a doğru yoldur,
Cim ararsan, dal bizdedir.

Turgut Koca bu şiirin Kul Hasan'a ait olduğunu kitabında belirtir.

İnsan kokuşlu bu şiir, görünüşte çok kolay anlaşılır gibi görülmektedir ama pek de öyle sanılmasın. Bu şiir tasavvufun bazı kavramları ile Alevi - Bektaşi inancına karşı çıkanları yanıtlayan bazı savlar oluşturmuştur. İnsan Tanrısal özle birdir, uyum içindedir. Ama türlü görünüştedir. Anlamadan kişiyi bir takım karmaşık sanılarla yormak, çıkmazlara ve açmazlara düşürmek doğru değildir." İnsan doyunca acıkacağını, acıkınca da doyacağını bilmez, önünü sonunu düşünmez" (**Orhon Yazıtları**). İnsanın özünde bir tanrı vardır diyen Kul Hasan düşüncelerini somutlaştırmaya çalışır.

Varlık kavramı altında ne varsa insanın özündedir. Kişi abdest alıp namaz kılmakla ne arınır ne de eksikliklerinden kurtulur. Başkalarına suç yüklemek doğru olmaz. Halkı kandıran yanlış yola gönderen, saptıran ona öncülük etmeye çalışanlardır. Gerçeği öğrenmek isteyen insanı anlamalıdır. Onun varlığında düğümlenen sorunları, soruları çözmelidir. Hepimiz Tanrı'nın kulları yız, ondan gelir, ona gideriz, onunla özdeşiz, herşey bizdedir, bu gerçeği bilmeliyiz, durunup arınmalıyız.

— 2 —

Ben "elest bezmi"nde nuş ettim meyi, ↓
Şükran geldim yine şükran giderim.
Kem yanına varan olur mu iyi?
Tuğyan geldim yine tuğyan giderim.

Şu cihanda çok şey geldi başıma,
Bildirmedim yaranıma, eşime,
Kendi maslahatım, kendi işime
Yeksan geldim, yine yeksan giderim.

Geçti ömrüm, dem sürmedim fenada,
Ben halimi kime edem ifade,
Hikmetinden bahtım olmaz küşade,
Pişman geldim, yine pişman giderim.

Bulamadım ben gibi kalbi mahzunu,
Bu aşktır söyleten şu ben mecnunu,
Döker oldum didelerden Ceyhun'u,
Giryan geldim, yine giryan giderim.

Hasan Dede' m işin harap olursa,
Herkes ettuğini anda bulursa,
Bir kefen var o da kısmet olursa,
Üryan geldim, yine üryan giderim.

Elest Bezmi : *Değilmi mi meclisi anlamına gelir. Ruhların toplantısında Tanrı'nın sorusundan ad alan bir meclis* — **Tuğyan** : *Taşkın* — **Yeksan** — *Yerlebir* — **Giryan** : *Ağalayan* — **Maslahat** : *İş, meşgale, uğraş.*

— 3 —

Saki! Gel seninle bâde sunalım * ↓
Gülüm saki, sun aheste aheste
Sub'ha değin kalk muhabbet edelim
Canım saki, sun aheste aheste

Cümle evliyalar bâde sundular
Ol (Masiva deryası) ndan geçtiler
Kırklar da âb u hayat içtiler
Gülüm saki, sun aheste aheste

Muhammed Ali'den destur alalım
Varıp eşiğine yüzler sürelim
On iki bahçenin gülün derelim
Canım saki, sun aheste aheste

(**Hasan Dede**) aşk katarın yederken
İkilikten geçip bire giderken
Bu gün pirimizden destur variken
Gülüm saki, sun aheste aheste

* *Saki! sun elinden bade içelim.* — **Aheste :** *Yavaşça*— **Subh'a:** *Sabaha.*
Bade ile ki —**Masiva:** *Evrendeki varlıklar.*

— 4 —
↓

Ey divane gönül n'oldu?
Bilirim amma, ben bilmem...
Söyle başa neler geldi?
Bilirim amma, ben bilmem...

Yolerini yormak olmaz,
Eşik üste durmak olmaz,
Yolsuza yol sormak olmaz,
Bilirim amma, ben bilmem...

Arif gerek fikretmeye,
Mabuduna şükretmeye,
Şeyh gerektir zikretmeye
Bilirim amma, ben bilmem...

Arif dili olmaz talan,
Saf gönülden çıkmaz yalan,
Kimdir giden, kimdir kalan
Bilirim amma, ben bilmem...

— 5 —
↓

Efendim, cihanda iptida kula,
Tanrının katında hidayet gerek.
Hidayete eren Mevlasın bula,
Hulus - i kalp ile itikat gerek.

Hiç mahrum kalır mı kim ki dese "Hak"?
Şeriat sahibi vahid - i mutlak,
Cihana aldanma sen behey ahmak!
Mümin olanlara tarikat gerek.

İtikatı tam et, bulasın iman
Hamdolsun Nebi'yye hem ahir zaman
Ahlakını düzelt tutasın daman
Daima yedekte şeriat gerek.

Tarikata girip olasın kamil,
Benim bu cevabım cümleye şamil,
Herkes eyler ise ilmiyle amil,
Kendini bilmeye marifet gerek.

Marifet bulmayan naşidir, naşi,
Dünya vü ahrette fenadır işi,
Hasan Dede' m farket şeş ile beşi
Her zaman kalbinde hakikat gerek.

— 6 —
↓

Bir yavrunun hayalinde gezerim,
Ne amel işledin dünyada gönül?
Rüzgarın muhalif esti, sezerim
Gemin baştan kara deryada gönül!

Aşıkların işi cilvedir, nazdır,
Söyle cevabını kamile sezdir.
Böyle ağlamanın gülmesi tezdir,
Niçin düştün ah ü feryada gönül!

Ne bir bahtım var, ne de yaran var,
Lokman olup ne yaramı saran var.
Dert gönderip dermanını veren var,
Gitme başka yere imdada gönül!.

Bakmaz mısın şu feleğin bendine?
Düşürüptür tuzağına, bendine.
Kamilin kemali yeter kendine,
Ne hacet arifi irşada gönül!

Tarikten çıkar mı hiç asil dede?
Kendime malumdur ettiğim nida.
Hasan Dede' m der ki "takdir - i Huda
Ya niçin karıştın imdada gönül!

— 7 —
↓

Gönül melul olma, eyleme ahı
Aşıka ayrılık ruya gelmiştir.
Dinle nasihatım hubların şahı,
Her dem ağlayanlar güle gelmiştir.

Her seher, her seher zar eder bülbül,
Dilince metheder, sevdiğince gül,
Hem lale, menekşe, karanfil, sümbül
Cümlesi bu halde yola gelmiştir.

Bir gün arzularsın gonca gülleri,
Bülbül aşk elinden döker selleri,
Eser, dalgalanır seher yelleri,
Sevdiğim zülfünü yola gelmiştir.

Ey sevdiğim! canım yoluna feda,
Affeyle günahım, ey Bar - i Huda!
Hasan Dede' m daim eyleyip eda,
Aşk ile serini vere gelmiştir.

— 8 —
↓

Böyle kurgulanmış bu yol ezelden,
Hep düşer tomurcuk güle efendim!
Haberin var ise ilm - i ezelden
Mevladan maksudun dile efendim!

Bel bağlama zamanenin dostuna,
At umurun mukadderin üstüne
Nereye uzansa gelir destine,
Hak nazar ederse kula efendim!

Ey gönül! Aldanma, bu cihan fani
Önünü fikreyle, sonunu tanı.
Kişinin ettiği kalır mı yani
Herkes ettiğini bula efendim!

Gel imdi, eyleyem sana bir takrir,
Yok olmaz, ne ise o olur takdir.
İster isen eyle bin türlü tedbir,
Nasip yoksa girmez ele efendim!

Alimin ilmine aşıktır varis,
Kah Arabi söyler, kahi de Faris
Hasan Dede' m der ki "İmanım dürüst
Vermezler rızkımı ele efendim!"

— 9 —
↓

Bir zaman anama erlik eyledim,
Bir zaman hıfzetti pederim benim.
Bir zaman babama avretlik ettim,
Bir zaman taşıdı maderim benim.

Piyadeyim şimdi, yoktur kardeşim,
Sırrım verip sır alacak sırdaşım.
Her nereye gitsem size yoldaşım,
Yanımdan ayrılmaz kaderim benim.

Mevlam izin verdi doğdum, aneden,
Arif olan fehmeyliyor manadan.
Vücudumuz gelip geçti fenadan,
Aşktan başka yoktur didarım benim.

Kimi kişi işrette, kimi mihnette,
Kimi ruşendedir, kimi zulmette.
Hasan Dede' m kusurum yok gayrette
Bu kadarca imiş kaderim benim.

— 10 —

↓

Çığrıştı bülbüller, gelmiyor bağban,
Süseni sümbülü yel aldı gitti.
Yüzbin minnet ile bir bağ becerdim,
Bağı ben becerdim el aldı gitti.

Yüzbin minnet çektim, bir dahi gerek,
Çok ömür ister ki bir daha görek.
Yari elden aldı o zalim felek,
Hoyrat dost bağından gül aldı gitti.

Nazlı yarin kem haberi geliptir,
Dostlar ağlar, düşmanlarım gülüptür,
Dediler ki sefil **Emrah** ölüptür,
Kimi kazma, kürek, bel aldı gitti.

(Ercişli Emrah'ın bu şiirini benzerlikleri sergilemek için koyduk)

— 11 —

↓

Aşk elinden nicedeyim, neyleyim?
Medet, helak oldum narın içinde.
Neme sevineyim, neme güleyim?
Gonca güller kaldı harın içinde.

Meyleylemez oldu bana gümanım,
Zahir oldu gizli haber nihanım,
Arşa direk direk oldu dumanım,
Vücudum kül oldu korun içinde.

Derdim yılkılandı, bağrım deşildi,
Yar ile sürdüğüm demler düş oldu,
Ellere yaz bahar bana kış oldu,
Gönül mekan tuttu karın içinde.

Hasan Dede' m dedi, "bir mekan eylim,
Çağlayıp reyaya karşıtı seylim.
Yardan ayrılalı büküldü belim,
Kaldım gar - yer ile arın içinde".

Helak : *Yok olmak* — **Nar** : *Ateş* — **Gar - yer** : *Garip yer* — **Har** : *Diken*

— 12 —

↓

Acep neden benim zar ü figanım?
Gül yüzlü cananım düştü gönlüme
Leyl ü nehar sevdasında gezdiğim,
Derdime dermanım düştü gönlüme.

Dosttan cüda düştüm nic'olur halim?
Acep visaline erer mi elim?
Lal ü renk kırmızı gonca misalim
Sümbül ü reyhanım düştü gönlüme.

Aşıka naz eden, bakışı nazlım,
Gülistana girmiş bülbül avazlım,
Mestane bakışlım, o ela gözlüm
Kaşları kemanım düştü gönlüme.

Hasan Dede'm, yanakları alınan,
Dudakları şerbet, dili balınan,
Her seher, her seher çıkıp salınan
O selvi nişanlım düştü gönlüme.

— 13 —

Döndür güneş yüzün, eya mahtaban, *
Aklımı başımdan sel aldı gitti.
Yüzbin mihnet ile ele getirdim,
Yari ben büyüttüm el aldı gitti.

↓

Sefanı çok sürdüm, çekeyim cevri,
Sana kem bakanın yokolsun devri,
Bir şahin emsali, bir Şirin tavrı
Aklumda uyandı, yel aldı gitti.

Gönül senden usanmadı doymadı,
Zalim rakip beni benle koymadı,
Bülbüller çağrıştı, yavru duymadı,
Hasan Dede' m bağdan gül aldı gitti...

* Bu deyiş 16. yy. ile 17. yy. başlarında yaşayan büyük ozan Ercişli Emrah'ın yukarıya aldığımız nefis bir koşmasını çağrıştırıyor.

Cüda *Ayrı* — **Visal** : *Kavuşma* — **Yılkılandı** : *Çoğaldı* — **Kem** : *Kötü* — **Mahtaban** : *Güneş yüzlü* — **İşret** : *İçki,eğlence* — **Leylü nehar** : *Gece - gündüz* — **Ruşen** : *Aydınlık* — **Zulmat** : *Karanlık* — **Cevri** : *Haksızlırk, eza* — **Şirin:** Şirin'i Ünlü Doğu aşk masallarından olan "Ferhat ile Şirin" öyküsünün sonunda trajik şekilde ölümü seçen kadın kahramanı olarak tanırız. Ferhat ile Şirin efsanesi üzerine Genceli Nizami, Fuzuli gibi ünlü şairler şiir (mesnevi), düzyazı biçiminde birçok eserler yazmışlardır. Hatta bu konuda Nazım Hikmet'inde bir piyesi vardır.

KUL NESİMİ

Edebiyatımızda iki Nesimi vardır. Birincisi Hurufi inançlı, Bağdat'lı, Halep'te derisi yüzülen, İmamededdin Nesimi'dir. Birinci Nesimi 14. yüzyılda yaşamıştır. İkinci Nesimi şiirlerini daha çok hece ölçüsüyle yazmıştır. Şiirlerindeki dil daha yalındır. Ondan ilk kez Cahit Öztelli söz etmiştir.

Bektaşi olduğunu Kul Nesimi şöyle dile getirmektedir:

"Meşrebidir herkese yaran olur Bektaşiler
Kimse bilmez sırlarını seyran olur Bektaşiler
....
Biz tarık - ı Bektaşiyiz zikrederiz Hakk'ı biz

Bu Nesimi (H. 807 = M. 1404) yılında derisi yüzülen meşhur "Enel Hak = Hak benim" şairi, Seyyid Nesimi Sultan değildir. Bu bir halk ozanıdır. Onyedinci yüzyılda yaşamıştır. Saz elde, keçe külâh başta, köy köy dolaşmış bir derviştir. Asıl adı Ali'dir. Seyyid Nesimi Sultan'ın asıl adı ise Ömer veya İmadeddin'dir. Şiirleri Cahit Öztelli tarafından kitap haline getirilmiştir. **(Kul Nesimi İst.1969).**

17. yüzyılın ünlü Bektaşi ve Hurufi şairidir. Soyu, 14. yüzyılın ünlü şairlerinden ve Yunus Emre izleyicilerinden Hacım Sultan'a bağlı Sait Emre'ye dayanır.

İran Safavi şahlarınca Anadolu üzerinde egemenliği sağlamak yolunda sürdürülen siyasal çabalara katılmış, bu yüzden kovuşturmalara uğramıştır. Sonunun nasıl bittiğini gösterecek belge niteliğinde nefesleri yoktur. Nerede yattığı da bilinmiyor.

Yakın zamanlara dek yaşantısı bilinmediğinden Bağdat'lı Nesimi sanılmıştır. Uzun yıllar çalışarak, onu aydınlığa çıkaran rahmetli Cahit Öztelli'dir.

Kul Nesimi, Bektaşi ve hurufidir. Bu yönü şiirlerinde açıkça görülmektedir. İyi öğrenim görmüş, kültürlü bir sanatçıdır. Tasavvuf ve tarikat kurallarını çok iyi bilmekte, ayetleri şiirlerinde ustalıkla uygulamaktadır. Aruz ve hece ölçülerini iyi kullanmıştır. Aşk üzerine din dışı konuları içeren güzel şiirleri de vardır.

Bestelenmiş nefesleri vardır. Bunlardan günümüze dek gelen « kime ne » redifli olanı pek tanınmıştır. Yine de kitaba aldığımız « güldür gül » redifli nefes, bu gün de yurdun pek çok yerinde dini törenlerde ve ninni olarak okunmaktadır.

Kul Nesimi bir şiirindeki:

"Şükür Hakk'a iyd oldu
Katarımız mezid oldu
Ceddim Said Emre'dir
Nesli de Said oldu"

Kul Nesimi bu dörtlükte Yunus Emre'nin izleyicisi Said Emre soyundan olduğunu söyler. Hurufiliğin etkisi altındadır. Bu olgu özellikle hemen hemen her Alevi - Bektaşi ozanında görülür. Tanrı'nın insan gönlünde olduğu, insan ve Tanrı'nın özdeşleştiği görüşünü şiirlerinde sergiler. Nesimi aydının, bilginin sorumluluğunu bir ikilisinde şöyle ifade eder:

"Ey Nesimi can Nesimi bilki Hak aynındadır.
Bunca mahlukun vebali ulema boynundadır".

ŞİİRLERİNDEN ÖRNEKLER

— 1 —

Bu gün ben pirime vardım
Pirin cemâli güldür gül
Oturmuş tahtı mekâna
Taht - ı revânı güldür gül

Gülden terazi tutarlar
Gülü gül ile tartarlar
Gül alırlar, gül satarlar
Çarşı, pazarı güldür gül

Toprağı güldür, taşı gül
Kurusu güldür, yaşı gül
Has bahçenin içindeki
Serv - i revânı güldür gül

Gülden değirmeni döner
Onun ile gül döverler
Akar arkı, çarkı döner
Bendi, pınarı güldür gül

Ak gül ile kırmızı gül
Çift yetişmiş bir bahçede
Bakışları hâre karşı
Hârı, ezhârı güldür gül

Gel ha gel **Seyyit Nesimi**
Hak nefesi güldür gülün
Şu öten garip bülbülün
Derd - ü figanı güldür gül

Mürşidini öven bu nefes, şimdi bile yurdumuzun bir çok yerinde, mevlitlerde söylenmektedir. Ayrıca ninni olarak da söylendiği oluyor.

Hâr : *Diken* — **Ezhâr :** *Çiçekler* — **Revan :** *Yürüyen, akan* — **Cemal :** *Yüz.*

— 2 —

Erenler Şah'tan gelirler
Ali derler pirimize
İmamların kullarıyız
Münkir ermez sırrımıza

Pirimiz Kırklar, Yediler
Bu yolu onlar kurdular
Bize de böyle dediler
Kanarsan ikrarımıza

Bildik aslımızdır Adem
Kısmetimiz verdi Hüdâ'm
Halifeler basmış kadem
Taç vurdular serimize

Muhip mürşidine uydu
Arif olan hisse duydu
Münafıklar nice kıydı
Tiğ çektiler pirimize

Ateş yanar, kazan coşar
Dalgalanıp boydan aşar
Şulesi aleme düşer
Bakın bizim nurumuza

Nesimi, sözünü pişür
Özüne muhabbet düşür
Bezirgânlar gevher taşır
Gûne gûne şarımıza

Kadem : *Ayak* — **Tiğ :** *Kılıç. Bu iki mısradan anlaşılan, hükümetin ya da tarikat düşmanlarının pir'ine eziyet etmiş, belki de öldürmüş olduklarıdır. Nesimi zamanında bu gibi olaylar çok olmaktadır* — **Gûne gûne :** *Türlü türlü, çeşit çeşit.*

— 3 —
↓

Yaptığımız Kâbe'dir *
Yıktığımız kilise
Şu bizim seyranımız
Bir seyrana benzemez

Abdestimiz katlanmak
Namazımız sabretmek
Biz bir oruç tutarız
Ramazana benzemez

Süleyman'lar içinde
Ali bir Süleyman'dır
Süleyman'lar bildiler
Süleyman'a benzemez

Kitabımızda kıl var
Dağlar kadar görünür
Biz bir ayet okuruz
Bir Kur'an'a benzemez

Kul Nesimi sen seni
Mâna bilir söylersin
Biz bir deniz geçeriz
Bir ummana benzemez

* *Kul Nesimi bazı şiirlerinde olduğu gibi bu koşuğunda da Kaygusuz Abdal'ın ve Yunus Emre'nin etkisinde kaldığı izlenimini vermektedir.*

— 4 —
↓

Vahdet kaynağından dolu içenler
Kanmıştır bâdeye, şarap istemez
Hakikat sırrına candan erenler
Ermiştir mahbuba, mihrap istemez

Ariftir mushaftan dersler okuyan
Tevrat'ı, İncil'i ezber okuyan
Cemâl - i mushafı bir bir okuyan
Almıştır fermanı Kur'an istemez

Bu yolda can yoktur, canan isterler
Gönül kâbesinde erkân isterler
Ademe secdeyi her an isterler
Başka bir ibadet, sevap istemez

Nesimi' yem, aşkla zâr - i zâr olan
Ezel ikrarında ber - karar olan
Kiramen kâtibe yar -ı gar olan
Düşmüştür defteri, kitap istemez

— 5 —
↓

Sorma be birader mezhebimizi
Biz mezhep bilmeyiz, yolumuz vardır
Tutmuşuz evvelden râh-ı selamet
Çağırma meclis-i riyaya bizi

Bizlerden bekleme zühtü - ü ibadet
Biz şerbet içmeyiz, dolumuz vardır.
Biz müftü bilmeyiz, fetva bilmeyiz
Kıyl - ü kal bilmeyiz, ifta bilmeyiz

Hakikat bahsinde hata bilmeyiz
Şah - ı Merdan gibi ulumuz vardır
Tevellâ olmaktır bize alamet
Sanma ki sağımız solumuz vardır

Ey zâhit, surete tapma, Hakk'ı bul
Şah-ı velayet'e olmuşuz hep kul
Başka şey bilmeyiz, Ali'miz vardır

Nesimi, esrarı fâş etme sakın
Ne bilsin ham ervah likasın Hakk'ın
Hakk'ı bilmeyene, Hak olmaz yakın
Bizim Hak katında elimiz vardır

Riya : *İki yüzlülük* — **Rah** : *Yol* — **Faş** : *Açıklama* — **Ervah** : *Ruh* — **Vahdet** : birlik — **mushaf** : *Sayfalar, Kuran'ın bölümü, cüz* — **Lika** : *Yüz, çehre, görme* — **İtfa** : *Söndürme* — **Fetva:** *Bağlayıcı dini buyruk.*

— 6 —
↓

Eğer sual eder isen sırrımdan
Cümlemizi var eyledi varından
Hak yarattı Muhammed'i nurundan
Kandilde balkıyan nurdan gelürem

Habib'i nurundan yarattı Hüdâ'm
Salavat veririm ruhuna müdâm
Cennetten sürüldü dünyaya Adem
Rıdvan'ın açtığı şardan gelürem

Cebrail çerağın alır destine
Seyretmeye gider dostun iline
Hayranım şakıyan tuti diline
Resul'ün kurduğu yoldan gelürem

Kandilde balkıyan dostun nurudur
Akıl ermez ona, Hakk'ın sırrıdır
Din serveri Muhammed'in nurudur
Cennette açılan gülden gelürem

Havva'dır anamız, Adem'dir ata
Hakk'ın hikmetine akıllar yata
Cennetin illeri öteden öte
Hû deyip çalkalanan selden gelürem

Okuyup yazanda çok Hakk'ın ilmi
Okuyup yazmayan ne bilsin ilmi
Tanrı'nın dostudur Musa değil mi
Münacât ettiği Tur'dan gelürem

Tenimi sorarsan bir kuru tendir
Can onun içinde gevher - i kândır
Bu ilim dersidir, bahr - i ummandır
Sırrı kal oldukça sırdan gelürem

Sıfatlar dağıla, taşlar atıla
İns ile cin bir araya katıla
İnsan mantar gibi yerden bitile
Aslımız topraktır, yerden gelürem

Mansur ile bile dâra takıldım
Yusuf ile hem kul olup satıldım
İsa ile Şâm'dan göğe çekildim
Musa ile bile Tur'dan gelürem

Kardaşlar böyle tevil düzdüler
Başmağa Ayet - el kürsü yazdılar
Kendi fetvam ile derim yüzdüler *
Halep şehri derler şardan gelürem

Mahkemede sual sordu kadılar
Kitapların orta yere kodular
Sen bu ilmi kimden aldın dediler
Üstadımdan aldım, pirden gelirim

Nesimi' yim ikrarımdan belliyim
Gerçek erenlerin kemter kuluyum
Cennet bahçesinin gonca gülüyüm
Münkir münafıka hârdan gelürem

* B*u dörtlükte, Halep şehrinde derisi yüzülen Nesimi'nin öldürülmesi olayına değiniliyor.* **Müdam** : *Daima* — **Kemter** : *Kötü, aşağı.*

— 7 —

Gel beni ağlatma şahım, Ben sana kullar olayım
Gel bana ceylan bakışlım, Ben sana kullar olayım

Bir gonce bülbülün idim, Geldim dalında ötmeye
Şanına ağlatma düşmez, Ben sana kullar olayım

Açtım zülüfün telinden, Zülüfün ucu mâh gibi

Kesip te yabana atma, Ben sana kullar olayım

Ey **Nesimi** can nesimi, Şu derdime bir çare kıl
Ezelden seni severim, Ben sana kullar olayım

— 8 —

Ger aslım sorarsan ben bir niyazım
Sabır ilmi derler yerden gelirim
Katre idim şimdi ummanlar oldum
Arştaki kandilden nurdan gelirim

Ben "kal u bela da" buldum izim'i
Döndürmedim bir dem Haktan yüzümü
Ateş-i aşkına yaktım özümü
Halil İbrahimle nardan gelirim

Sual eylerisen benim sırrımdan
Cümlemizi var eyledi varından
Yarattı Muhammed Ali nurundan
Hak ile hak olan sırdan gelirim

Cebrail cerağı alır eline
Seyretmeye gider dostun iline
Hayranım şakıyan dudi diline
Rıdvan kapı açtı şardan gelirim

Teni sual etme ten kuru tendir
Can anın içinde cevher-i kândır
Bu ilmin deryası bahri ummandır
Sırrı kal eyleyen serden gelirim

Mansur ile varıp dara çekildim
Yusufla kul olup bile satıldım
Şam'da İsa ile göğe çekildim
Musa ile dahi Turdan gelirim

Mahkemede sual sordu kadılar
Kitapları orta yere kodular
Sen bu ilmi kimden aldın dediler
Ustadımdan aldım pirden gelirim

Nesimiyim ikrarımla bileyim
Gerçek erenlerin kemter kuluyum
Ali bağçesinin gonca gülüyüm
Münkır münafıka haktan gelirim

— 9 —

Kadir geceleri fırsat sizindir
Böyle Hak mihmanı can ele girmez
Peygambere yüzler sürmek bizimdir
Gitti bu günkü gün dün ele girmez

Azrail el sunar alır canını
Cehteyle burada menzil alasın
Nasip olur mu bir daha göresin
Duasın alacak kul ele girmez

Kimler dinler avazını ününü
Allahın velisi imam soyunu
Böyle Hak mihmanı can ele girmez
Özünü kul eyle iman bulasın

Ey **Nesimi** sakın durup oturma
Sırrın sakla nadandan taş götürme
Cehteyle de imanını yitirme
Zâyedersin iman din ele girmez

— 10—

Uykudan uyanmış şahin bakışlım*
Dedim sarhoş musun söyledi yok yok
Ak elleri elvan elvan kınalım
Dedim bayram mıdır söyledi yok yok

Dedim ne gülersin dedi nazımdır
Dedim kaşın mıdır dedi gözümdür
Dedim ay mı doğdu dedi yüzümdür
Dedim ver öpeyim söyledi yok yok

Dedim aydınlık var dedi aynımda
Dedim günahım çok dedi gönlümde
Dedim mehtap nedir dedi koynumda
Dedim ki göreyim söyledi yok yok

Dedim vatanın mı dedi ilimdir
Dedim bülbül müdür dedi gülümdür
Dedim Nesimi şah dedi kulumdur
Dedim satar mısın söyledi yok yok

* *Bu güzel koşma bazı değiştirmelerle Erzurum'lu Emrah'a da mal edilmiştir. Emrah böyle güzel şiirler yazacak güçte değildir. Nesimi'nin çağdaşı, Aşık Hasan'ın da buna benzer bir koşması vardır.*

— 11 —

Canım erenlere kurban, Serim meydanda meydanda
Bütün ikrar canım feda,* Canım meydanda meydanda

Yanarım yoktur dumanım, gönlümde yoktur gümanım
Al malım bağışla canım, Varım meydanda meydanda

Kellemi koltuğuma aldım, Kan ettim kapına geldim
Ettiğime pişman oldum, Serim meydanda meydanda

Yoktur çınarım timarım, Yoktur kalbimde gümanım
Al malım varlığa canım, Dilim meydanda meydanda

Ol kelp rakiplerden kaçın, Mü'mine hulleler biçin
Ben bülbülüm bir gül için, Zârım meydanda meydanda

Mü'min olan olur veli, Veli olan olur gani
Nesimi' yem yüzün beni, Derim meydanda meydanda

* *İkrarım ezelden kadim* — **Zar** : *ağlama* — **Güman** : *Şüphe, zan, kuşku* — **Hülle** : *Cennet giysisi* — **Ser** : *Baş* — **Kelle:** *Baş* — **Tımar:** *Hasta* — **Kelp:** *İt*.

— 12 —

Ben yitirdim, ben ararım, yar benimdir kime ne
Gâh girerim öz bağıma, gül dererim kime ne

Gâh giderim medreseye, ders okurum Hak için
Gâh giderim meyhaneye, dem çekerim kime ne

Sofular haram demişler, bu aşkın şarabına
Ben doldurur, ben içerim, günah benim kime ne

Ben melâmet gömleğini deldim, taktım eğnime
Ar - u namus şişesini taşa çaldım, kime ne

Sofular secde ederler mescidin mihrabına
Yar eşiği secdegâhım, yüz sürerim, kime ne

Gâh çıkarım gökyüzüne, hükmederim Kaf be Kaf
Gâh inerim yeryüzüne, yar severim, kime ne

Kelp rakip böyle diyormuş, « güzel sevmek pek günah »
Ben severim sevdiğimi, günah benim, kime ne

Nesimi' ye sordular, ki, yarin ile hoş musun
Hoş olayım, olmayayım, o yar benim, kime ne *

* *Ezgi ile bu gün de söylenmekte olan bu güzel nefes, önceleri Kul Nesimi tanınmadığı için Bağdatlı Seyyid Nesimi'nin sanılmıştır.*

— 13 —

Ey gönül el aynasına bakmanın faydası ne
Sermayenden zararın var satmanın faydası ne

Kendi kadrin bilmeyen dostun kıymetin ne bilir
Merkebin boynuna cevahir takmanın faydası ne

Çobana ger yazı gerek hem yayıla hem gerneşe
Çobanı meclise imam etmenin faydası ne

Kargaya üleş gerek hem yiye hem çağıra
Karganın önüne sükker dökmenin faydası ne

Ey **Nesimi** hasılı kendini aleme fâş eyleme
Köpeği hammama sokup yumanın faydası ne

Gerneşe : *Gerine* — **Üleş** : *Leş* — **Sükker** : *Şeker*

— 14 —

Derdim ondur, çün dokuzun demezem ağyare men
Sekizinde kaldı aklım, yedisinde avare men

Altısı mende var iken, beşten çekmem eli mi
Dörtte Hudâ lütfederse, üçte buldum çare men

Ey **Nesimi**, çün ikiden gönül hali değildir
Anın için yalvarırım gece gündüz bir'e men

— 15 —

↓

Hak kendi nurundan övmüş yaratmış,
Padişah eylemiş ilin üstüne..
Gördüm cemâlini, salâvat verdim,
Sokulmuş cıvalar serin üstüne..

Vallahi Kur'an'dır senin yüzlerin,
Yâsin - i şeriftir iki gözlerin
(İnna Fetehna) dır senin sözlerin,
(Vedhullah) inmiştir dilin üstüne..

Kirpiklerin üstte benler dizilir,
İkrarından dönen, Haktan üzülür,
Ak göğsün üstüne (Tebbet) yazılır,
(Veşşems), inmiştir kolun üstüne..

Seyyid Nesim' dir şem'in çırası,
(Errahman) dır, iki kaşın arası,
Güzel Besmeleyle Elham Suresi
Elif Lâm inmiştir Kaddin üstüne..

— 16 —

↓

Dil binayı kibriyadır
Yıkma gönlün kimsenin
Esrar - ı kenzi Hüdâdır
Yıkma gönlün kimsenin

Müminin kalbine eyle
İzzet ile hürmeti
Daha enderi Hüdâdır
Yıkma gönlün kimsenin

Kalb - i mümin beyt - ü Hakk'tır
Hac - ı Ekber andadır
Belki hak onda bakidir
Yıkma gönlün kimsenin

Ey Nesimi belki hakkın
Belki vahdetnamedir
Secdegâhım Mustafa'dır
Yıkma gönlün kimsenin

Esrar - ı kenz : *Sırlar hazinesi* — **Ender :** *Az bulunur* — **Beyt :** Ev.

— 17—

↓

Sefer oldum aynı gare
Gider oldum diyarımdan
Felek zulmeti ayurdu
Beni gül yüzlü yarimden

Ölem bir gün, gidem bir gün
Tenim türab olsun her gün
Gelir muhabbet kokusun
Yel estikçe gubarından

Senin aşkın muhabbetin
Yakar beni derunumdan
Figanım arşa yükseldi
Felekler yandı ahımdan

Seyyid Nesimi' nin ahı
Gidenler gelmiyor dahi
Yetiş ey Kerbelâ şahı
Mahrum etme didarından

Gare : *Yere* — **Gubar :** *Toz* — **Derun :** *iç* — **Didâr :** *Yüz.*

— 18 —

Şem'e düşen pervaneler
Gelsin bir hoşça yanalım
Aşka düşen divaneler
Gelsin bir hoşça yanalım

Yanmaktır bizim karımız
Harcedelim hep varımız
Pervaneler yaranımız
Gelsin bir hoşça yanalım

Varın söylen şol bülbüle
Neden aşık olmuş güle
Ermek istersen ol kül'e
Gelsin bir hoşça yanalım

Bülbül yuvan yıkıldı mı
Yavrun yere döküldü mü
Ölüm sana dokundu mu
Gelsin bir hoşça yanalım

Nesimi döğünsün taşlar
Akıtalım gözden yaşlar
Hak tanıktır hey kardaşlar
Gelsin bir hoşça yanalım

AÇIKLAMA

Seyyid Nesimi ile Kul Nesimi'yi kitabımızın birinci cildinde çeşitli yönleriyle karşılaştırmış, Seyyid Nesimi'nin üstünlüklerini belirtip gösterilmiştir. Bu durum Kul Nesimi'nin başarısız bir ozan olduğunun kanıtı sayılmamalıdır. Çünkü, her ozan kendi ekolünde kendi ortamında, çağında, kendi koşullarında önemli olup, buna göre değerlendirilmelidir.

Şeriatcı akımların Allah ve Peygamberden başka otorite tanımadığı, tek islam devleti bayrağını taşıdığı, ulusculuğu benimsemediği, her türlü yeniliğe, gelişmeye karşı durduğu, toplumu donuk islam hukukuna uymaya zorladığı ortamlarda yaşamış bu değerli iki ozanımızın Alevi - Bektaşi kültürüne büyük katkılarının bulunduğu yadsınamaz. Her ikisi de gönüllerindeki, dağarcıklarındaki ürünleri, meyveleri bizlere göndermişlerdir. Çağlar ötesinden gelen bu armağanlara gönüllerimizi açmak, onları yaşatmak, onların yaktığı ateşte ısınmak, aydınlanmak da bize kalmış bir şey, Osmanlı devleti 300 ya da 600 yılda ülkeyi ne islamlaştırabilmiş ne de Türkleştirmiştir. A. Toynbee'nin deediği gibi "Osmanlı tarihi durdurmaya, üzerinde yaşadığı toprakları, yönettiği toplumları değiştirmemeye çalışmıştır." Ama Alevi - Bektaşi ozanları bu harekete hep karşı çıkmıştır. Bir başka ingiliz tarihçisi olan J. Lewis:'Osmanlıİmparatorluğu bir ayraçtı, Mustafa Kemal bu ayracı kapattı, derken işte bu özelliği vurgulamaktadır.

İLGİLİ KAVRAMLAR

1 **Bade** İçki, şarap, tasavvufta sevgi (aşk), tanrısal sevgi (muhabbet), tanrısal coşku anlamında söylenir. Tinler (ruhlar) yer yüzüne inmeden önce tanrısal ülkede toplandılar (Bezm-i elest), orası kutsal bir içki yeridir, sevginin kaynağıdır, insan tinine ilk içki (bade) orada sunuldu. Varlığın birliğinde birleşmenin verdiği manevi tad.

2 - Cemşid İran söylenelerine göre şarabın bulucusu, üzümden içki yapmanın öncüsü. Sonradan bir tasavvuf kavramı olmuştur. Cem'in güneşin oğlu olduğuna inanıldığından bu adı almıştır. Şid sözcüğü eski Farsçada "güneş ışığı" demektir. Cem-şid güneş ışığı olan Cem anlamındadır.

3 - Çile Kimi tarikatlarda belli bir süre içekapanış vardır. Farsça Çile (kırk) sözcüğünden gelen bu işlem Bektaşilikte kırk, Mevlevilikte binbir gün idi. Buna çileye girmek, çile çıkarmak da denirdi.

4 - Cam-ı Cem Cem'in kadehi, Cem kadehi. İran söylencelerine göre şarabı bulan Cem adlı hükümdardır. Bu nedenle "kadeh" anlamına gelen "cam" sözcüğü onun anısına gösterilen saygı simgesi olarak "cam-ı cem" biçiminde söylenir. Bu "cem" sözcüğünün Arapça "toplanma" anlamına gelen "cem" ile ilgisi yoktur.

GEDA MUSLU (Muslu Geda)

Gerçek kimliği, doğum ve ölüm tarihleri bilinmeyen Geda Muslu, onyedinci yüzyılda yaşamıştır. Yeniçeri ocağı mensubu olduğu bilinmektedir. Cezayir Palanga'sında uzun süre kalmıştır. Kızıl Deli Sultan dergâhından el aldıktan sonra, Yeniçeri olması dolayısıyla, bir çok yer gezmiştir. Saz şairlerindendir.

Dördüncü Mehmet döneminin ünlü ozanları arasında yer alır. Yaşam öyküsü yeterince aydınlık değil. Aynı mahlası taşıyan bir ozandan daha söz edilir. Şiirlerinde Alevi - Bektaşi geleneğini sürdürmüştür.

Geda Muslu'nun asıl adı, Müslihiddin'dir. Evliya Çelebi Seyahatnamesinde ondan söz eder. Kayıkçılar Mustafası, Gedik Süleyman adlı ozanlarla arkadaşlık etmiştir. Din dışı aşıkane tarzda söylediği koşmaları da vardır.

Evliya Çelebi, IV. Murat dönemi saz şairleri arasında onun da adını sayar. Bir nefesinden Cezayir'de yaşayan Yeniçeri şairlerinden olduğu anlaşılmaktadır. Alevi - Bektaşi inançları yansıtan Geda Muslu'nun elimizdeki şiirlerinin sayısı az olmakla birlikte güçlü bir şair olduğu görülmektedir.

Ölümden sonra başka bir kılıkta başka bir mahlûk olarak yeniden yaşama dönüleceği görüşüne inanır. Ölümü bir yok olma diye anlamaz. İnancının temelinde ruhun gövdeden gövdeye geçişini savunan İlkçağ Anadolu - Hind kökenli bir görüşün izleri vardır.

— 1 —

Şol fena mülkünün vefası yoktur ↓
Konan göçtü növbet bizim, yol bizim
Belâsı, kazası, mihneti çoktur
Murat bizim, istek bizim, hâl bizim

Muhammed dininin yoktur şeriki
Odur alemlerin mülkü maliki
Tarikımız Hacı Bektaş tariki
Hırka bizim, nemet bizim, şal bizim

Din Muhammed dini girdik gireriz
Tarikatte ikrarımız güderiz
Katarımız Hakka doğru yederiz
Katar bizim, yedek bizim, mal bizim

Biz daneyiz dane gibi biteriz
Tebdil olup aslımıza yeteriz
Aşk ehliyiz gülistanda öteriz
Bülbül bizim, gülzar bizim, gül bizim

Geda Muslu aydur (ider) niçin ölürüz
Evvel ahır aslın böyle biliriz
Biz göçeriz gâh bu mülke geliriz
Meyyit bizim, giden bizim, sal bizim

Tarik : *Yol, yolak* — **Nemet :** *Yol, usul, tarz* — **Yedmek :** *Götürmek, gütmek* — **Tebdil :** *Değişme* — **Gülzar :** *Gül bahçesi* — **Meyyit :** *Ölü* — **Şerik :** *Ortak* — **Gülistan** : *Gül bahçesi* — **Aydur:** *Söyler, der* — **Fena:** *Geçici, ölümlü.*

— 2 —

Bahar eyyamı erdi de, Şadoluben güldü dağlar,
Şirine gönül verdi de, Ferhat seni deldi dağlar

Üstümüzde yüce Gani, Daima zikreyle anı
Ziyaret etmeğe seni, Koç yiğitler geldi dağlar

Hiç yoktur aklım başımda, Dilber hayali düşümde
Sevgili yarım peşimde, Bana mekân oldu dağlar

Farketmem çok ile azı, Bozulmaz yazılan yazı
Arayup sende Ayvazı, Şol Köroğlu buldu dağlar

Kul Muslu der yarım küsdü, Badu saba gibi esdi
Güz eyyamı kadem bastı, Gör nice ıssız kaldı dağlar

Eyyam : *Zaman* — **Kadem :** *Ayak* — **Mekân :** *Yer* — **Badu sabah :** *Sabah yeli.* **Issız:** *kimsesiz, sakin* — **Şadoluben:** *Mutlu, coşkun, sevinçli olarak.*

— 3—

Erenler serveri ol sırrım Ali
Serçeşme olmuştur Urumeline
Ağaçtan Zülfikar ol gerçek Veli
Evvel tekbir aldık Pirin beline

Abdal Musa Sultan Şah himmet kıldı
Dayandı kılıcı Şah taşı böldü
Bütün Urumeli İslama geldi
Fetih surelerin almış eline

Kırklar azmeyledi Elmalı şehri
Boğazhisarında ol böldü nehri
Bol yerde küffara eyledi kahri
Ol dem kılıç aldı Pirim eline

Bilin Tanrıdağı Şahın otağı
Hısm - ı Şahtan kanlar kuşattı dağı
Gelibolu üstünde kurumuş dağı
Ol dem ışık oldu Şahın eline

↓

Şahımın refiki gaziler, beyler
Hışmeder küffara ciğerin dağlar
Gerçek aşıkların methini eyler
Ol dem aşık oldum Pirin yoluna

Pirim himmet ile sancak getirir
Kalenin temelin alt üst götürür
Tanrıdağ kurbünde çökmüş oturur
Meskenimdir deyu gelir yerine

Seyyit Ali Sultan Kırkların başı
Nevruz beyleridir yarı yoldaşı
Görün Sarıkızda ol çaldı taşı
Ol dem kuvvet verildi Pirin koluna

Horasan mülkünden "Hoy" dandır aslı
Şah İmam Hasan'dır Pirimin nesli
Mürşidine bend ol ey **Geda Muslu**
Kıyamette olsun eli eline

Refik : *Yardımcı, karden* — **Küffar :** *Kafirler* — **Hışm :** *Öfke, kızgınlık, hiddet* — **Kurb :** *Yakınlık, yakın bulunma* — **Bend :** *Bağlı, kul* — **Otağ:** *Çadır* — **Bend:** *Bağlı.*

AÇIKLAMA

Geda Muslu'nun son şiiri dikkatlice incelendiği taktirde görülür ki, "Abdalan - ı Rum" diye anılan Alevi - Bektaşi tarikatına mensup bütün velilerin, ulularn Osmanlı devletinin kuruluş dönemlerinde çevresi ve müridleriyle elde kılıç bütün fetihlere katıldıkları, "küffar" denilen insanları islamlaştırmaya çalıştıkları görülür. Ancak bu hareketin, Alevi - Bektaşiler yönünden sonradan yumuşadığı, eldeki kılıcın bırakıldığı, iyilikle, güzellikle, tatlılıkla islam dininin, tarikatın yayılmaya çalışıldığı zorun - zorlamanın terk edildiği görülür. Bektaşi ulularınca "Birlik içinde çeşitlilik ya da çeşitlilik içinde birlik" gibi zor bir yöntemin benimsediği, çok kimlikli bir toplum içinde kimliğini bozmadan geliştirmeye çalışıldığı hemen görülüp anlaşılır.

Aslında "farklı kimliklerin bir arada yaşayabilmesi için, daha üst düzeydeki bir varlık çatısı altında uzlaşma"nın sağlanması gerekir (**Bozkurt Güvenç, Türk Kimliği, sh: 13**). Kimlik sorununun çözümü belki de bu çoğulculuk ve çeşitlilik içinde gizlidir. Bu yüzden tarihi - kültürel kimlik arayışları, kimi ülke ve toplumlarda, devlet varlığına, devlet gücüne karşı tez gibi görülmüştür. Yanlış anlaşılmıştır. Bu bağlamda kimlik konusu bir kültür sorunudur. Alevi - Bektaşilerin 700 yıl süren arayışları aslında yeni bir olgu değil, baskının, horlamanın kalkması sonucu, bilinç altının derinliklerindeki birikimin - ayrı düşünmenin - başka duymanın canlanması, dışarıya vurmasıdır. Değerli araştırmacı Bozkurt Güvenç "İşte kişilik bu gerçeklerin dışa vurması, başkaları tarafından algılanmasıdır. Kimlik ile imaj özdeş değildir. İmaj varlığın dışardan algılanması, kimlik ise varlığın kendi kendini tanımasıdır" der (**a. g. e. sh : 9**). Böylece Alevi-Bektaşilerin Türk kimliğine, kültürüne büyük katkıları olduğu yadsınamaz.

Biz Alevi - bektaşi kimliğinin Türk kimliğinin değişik bir yüzü olduğunu söyleyebiliriz. Zaten "kişilik ve imgeler, belli özellikler kümesinden oluşurken, kimlik alanında büyük çeşitlilikler görülür. Kişilik, imge ve kimlik birbirinden bağımsız olarak değişebilir" (**a. g. e. sh: 9**). Osmanlılar, Türk kimliğinden hızla uzaklaşmayı, yeni bir kimlik edinmeyi düşünmüşlerse de bunda pek başarılı olamamışlardır.

Arabın dediği gibi:

"Kardeşime karşı ben,
Yeğenime karşı kardeşim ve ben,
Yabancıya karşı yeğenim, kardeşim ve ben"
(E. Gellner, Uluslar ve Ulusculuk)

İLGİLİ KAVRAM

Cezbe Kulun, seyrusülukünu kolaylaştıracak ilahi lütuflara yaklaşması, yaklaştırılmasıdır.

Çekme, çekilme, bir nesnenin etkisinde kalarak ona yönelme Tasavvufta Tanrısal bir duyuşun etkisiyle kendinden geçiş, kendisini bir konuya vererek başka nesneler karşısında ilgisiz duruma geliş anlamındadır. Cezbeye Kapılmak diye nitelenen bu kendinden geçiş durumu birtakım tanrısal gerçeklerin kavranması yolunda atılan adım niteliğindedir. Bunda tinsel bir şaşkınlık da görülür. Kendini tasavvufa veren kimse, belli eğitim aşamalarından geçtikten sonra tanrısal gerçekleri anlamaya başlayınca kısa süreli şaşkınlığa uğrar. Özellikle tarikatlarda düzenlenen toplu anış (zikr) törenlerinde bu olay sık sık görülür. Cezbeye kapılan kişi kendi duyusal etkinliklerini sezemez. Tanrı'nın kulu kendisine çekişi, kendinden geçişi. Ruhun heyecana gelmesi, Tarikat ehlinin kendinden geçme hali.

KAZAK ABDAL

Romanya Türklerindendir. Onyedinci yüzyılda yaşadığı sanılan bir ozandır. Şiirlerinin bir kısmı hiciv örnekleriyle doludur. Dili yalın ve sadedir. Rahat okunur. Şiirleri güncelliğini halen korumaktadır.

Kazak Abdal'ın, Bektaşi gelenekleri içinde, yaşam öyküsü ilgi çekicidir. Bu öykü Turgut Koca'nın Bektaşi Şairleri ve Nefesleri kitabında şöyle anlatılmaktadır:

"Rus çarı'nın kızı bir çocuk doğurur. Fakat bu çocuk, annesinden süt emmez. Bu duruma ne hekimler, ne de papazlar çare bulamazlar. Sonunda Deliorman dergâhından, Rusya'dan Tuz parası almak üzere gelen Demir Baba'ya: "Sen keramet ehli bir azizsin. Bu çocuğu tutulduğu hastalıktan kurtar." diye yalvarırlar. Demir Baba da: "Bu çocuğun süt emmesini sağlar isem, tekkeme nezreder misiniz?" der. Kabul ederler. Demir Baba çocuğa: "Em!" der. Çocuk, anasının memesini emer. Delikanlılık çağına erince, Demir Baba dergâhına gönderirler. Böylece Demir Baba, çocuğu evlat edinir. Adını Ahmed kor. Bu çocuk daha sonraları Balım Sultan'a giderek, el alır ve adı da "Kazak Abdal" olur". söylence böyle bitiyor.

Kazak Abdal'ın ucu tenteneli ve taşlanmış bir mendilinin, Demir Baba dergâhında bulunduğunu, Deliorman'dan gelen göçmenler söylemektedirler. Kazak Abdal, Denizli'deki dergâhında yatmaktadır.

Elimizde bir kaç şiiri olan Kazak Abdal'ın, kim olduğu, ne zaman yaşadığı kesin olarak bilinmiyor. Sadettin Nüzhet, XVII. yüzyıl yaşamış Bektaşi şairlerinden olduğunu, şiirlerine rastlanan yazma dergilerin bu yüzyıl sonlarında yazılmış olmasına bağlıyor. Balım Sultan'a (ölm. 1516) övgü olan şiir onunsa daha önce yaşadığı da ileri sürülebilir. Gerçi Bektaşiliğin ikinci piri sayılan Balım Sultan'ın aynı tarikatın dervişlerinden birince övülmesi doğaldır. Ama bütün özellikleriyle canlı bir biçimde anlatılışı, hele yürüyüşünü yansıtan şu dörtlük,

"Arslan gibi apıl apıl yürüyen
Kendi özün hak sırrına bürüyen
Kepeneğin yanısıra yürüyen
Mürsel baba oğlu Sultan Balım'dır.

bir gözlem sonucu olsa gerektir. Yine de, ünlü pirin söylencelerde ayrıntılarıyla anlatılan kişiliğinin şairin hayaline yön verdiği düşünülebilir. Kazak Abdal'ın Romanya Türklerinden olduğu söylenmektedir. Hayali bir resmi de yapılmıştır. Bir şiirinden ise asıl adının Ahmet olduğu anlaşılıyor. Kendine özgü ve gerçekçi bir bakışı vardır. Ali sevgisi Ali'de

Tanrı'nın dile geldiği, görünüş alanına çıktığı, onun insan biçiminde tanrı olduğu inançla anılır, anlatılır.

Kazak Abdal'ın toplumsal kurumları, yerleşik inançları, gelenekleri yeren iki şiiri günümüzde de değerini korumaktadır. Belli bir toplumsal düzenin oluşturduğu insanın alabildiğine yerildiği bu şiirler, yerginin ötesinde mizahi öğeler de taşır. Azmi'yi ve Kaygusuz Abdal'ı anımsatır. Ali de Tanrı'mn dile geldiğini görünüş alanına çıktığını söyler. Tanrı'yı insanlaştırır.

Yerici - alaycı tutumu, güldürücü diliyle yobazlara, sofulara kulaktan dolma tutarsız bilgilerle bilgin görünmeye çalışan cahillere ses kalabalığı ile başkalarını susturmaya çalışanlara şiirlerinde sataşır, onların olumsuz yanlarını sergiler. Aslında şiirleri açıktır, yoruma gerek duymaz. Yerginin içinde gerçeği sunar. Kimlere çattığını açıkça söyler.

Kazak Abdal, kendine özgü söyleyişi, buluşu olan, olaylara çok alaycı yerici gözle bakmasını bilen, yazınımıza değişik bir ses getirmiş ozanımızdır. Alaycılığı ve yericiliğiyle 16. yüzyılda yaşamış Azmi'yi anımsatıyor. Kırsal kesimin ozanlarınca da çalınmış söylenmiştir. Bu şiir türünde onun gibi başarılısı görülmemiştir. Hacı Bektaş Veli'ye yürekten bağlıdır. Çağını aşan tutumu ile köklü bir direniş içindedir, gerçekçidir.

— 1 —

Benim pirim Hacı Bektaş Veli'dir
Pirim piri Şahımerndan Ali'dir
Seyyit Ali Sultanın kendisidir
Mürsel Baba oğlu Sultan Balımdır

Erenlerin lokmasından yer isen
Gerçek imamların aslı der isen
Dinle pendi sana derim er isen
Mürsel Baba oğlu Sultan Balımdır

Arslan gibi apıl apıl yürüyen
Kendi özün Hak sırrına bürüyen
Kepeneğin yanısıra yürüyen
Mürsel Baba oğlu Sultan Balımdır

Mümin olan lokmasını yedirir
Her sözleri rumuz ile bildirir
Gümansız bil anı gerçek Velidir
Mürsel Baba oğlu Sultan Balımdır

Kızıl Deli ocağında uyanan
Baştan başa yeşillere boyanan
Varıp pirin eşiğine dayanan
Mürsel Baba oğlu Sultan Balımdır

Mekân tutmuş Hanbağında bucağın
Bulutlara ağıp tutan sancağın
Uyandırdı pirimizin ocağın
Mürsel Baba oğlu Sultan Balımdır

Kazak Abdal der rivayet eyledim*
Üç yüz altmış er ziyaret eyledim
Bu da sözbaşı bir hikâyet eyledim
Mürsel Baba oğlu Sultan Balımdır

* *Abdülbaki Gölpınarlı Kazak Ahmet olarak vermiştir.* (**Bkz. Alevi - Bektaşi Nefesleri s: 108 - 109**) — **Pend:** *Söz* — **Kepenek:** *Palto* — **Rumuz:** *Simge.*

— 2 —

Eşeği saldım çayıra, Otlaya karnın doyura
Gördüğü düşü hayıra, Yoranın da anasını

Münkir münafıkın huyu, Yıktı harap etti köyü
Mezarına bir tas suyu, Dökenin de anasını

Dağdan tahta indirenin, Iskatına oturanın
Mezarına götürenin, İmamın da anasını

Derince kazın kuyusun, İnim inim inlesin
Kefenin diken iğnesin, Dikenin de anasını

Müfsidin bir de gammazın, Malı vardır da yemezin
İkisin meyit namazın, Kılanın da anasını

Kazak Abdal nutkeyledi, Cümle halkı ta'neyledi
Sorarlarsa kim söyledi, Soranın da anasını

Müfsid: *Bozucu* — **Gammaz:** *İhbarcı, kışkırtıcı.*

— 3 —

Ormanda büyüyen adam azgını
Çarşıda pazarda insan beğenmez
Medrese kaçkını softa bozgunu
Selam vermeğe dervişan beğenmez

Alemi tâneder yanına varsan
Seni yanıltır mes'ele sorsan
Bir cim çıkmaz eğer karnını yarsan
Camiye gelir de erkân beğenmez

Elin kapusunda kul kardaş olan
Burnu sümüklü hem gözü yaş olan
Bayramdan bayrama bir traş olan
Berber dükkânında oğlan beğenmez

Dağlarda bayırda gezen bir yörük
Kimi timarlı sipahi kimi serbölük
Bir elife dili dönmiyen hödük
Şehristana gelir ezan beğenmez

Bir çubuğu vardır gayet küçücek
Zu'mu fasidince keyif sürecek
Kırık çanağı yok ayran içecek
Kahveye gelir de fincan beğenmez

Yaz olunca yayla yayla göçenler
Topuz korkusundan şardan kaçanlar
Meşe yaprağını kıyıp içenler
Rumeli Yenicesi duhan beğenmez

Aslında, neslinde giymemiş hâre
İş gelmez elinden gitmez bir kâre
Sandığı gömleksiz duran mekkâre
Bedestana gelir kaftan beğenmez

Kazak Abdal söyler bu türlü sözü
Yoğurt ayran ile hallolmuş özü
Köyden şehre gelse bir Türkün kızı
İnci yakut ister mercan beğenmez

Cim : *Arap abande bir harf* — **Zumu fasidi :** *Kısır kuşkusu, çorak sanısı, basit görüşü* — **Bedestan :** *Eski manifaturacı pazarı, kapalı çarşı* — **Dühan :** *Tütün* — **Hare :** *Bir tür kumaş* — **Mekkare :** *Yük hayvanı* — **Hödük:** *Kaba.*

AÇIKLAMA

Son şiirde görüleceği üzere ünlü hicivci ozan da köylüleri beğenmiyor ve sevmiyor. Aslında Bektaşilerin bir kısmının kent ve kasabalarda oturdukları, az çok şehir hayatına uyum sağladıkları yadsınamaz ise de, yine de büyük çoğunluğun köylerde yaşadıkları bir gerçek. "Yoğurt ayran ile hallolmuş özü" derken köylüleri kasdetmektedir.

Selçuklu - Osmanlı dönemlerinde Anadolu yerleşim açısından belli bir durgunluğa henüz kavuşmamış bir haldedir. Uzak Doğu'dan, Orta Asya'dan, İran'dan durmaksızın akıp gelen insanlar köylere, kentlere yerleşmekte, yeni yerleşim alanları oluşturmaktadırlar. Ancak, yeni topluluklar, yerleşik topluluklara karışırken sürtüşmeler olmaması ve yeni kültürler, eski kültürlerle kaynaşırken değer ölçülerinde farklılıklar doğmaması beklenemez. Ozanın eleştirileri doğru olabilir, genellemesi kendi taktiridir.

"...Türk'ün kızı" betimlemesinde, Kazak Abdal o çağdaki, genel kanıya uyarak "Türk'ü" horlamaktadır. Alevi-Bektaşiler de soylular, yani Hz. Muhammed-Ali-Ehlibeyt soyundan geldiklerini; bu ünvanların onları kutsatmış, kutlu çemberine aldığını, bunların kendileri dışında kalan halkı ve müritlerini sadece, kaba Türk, bilgisiz, yoz bulduklarını, kendilerinin onlardan üstün durumda olduklarını savunur ve söylerlerdi. Kazak Abdal'ın şiirinde halkın bilgisizliği, görgüsüzlüğü, kabalığı yalın mizah konusu yapılarak acı biçimde eleştirilmiştir. Oysa insanın, Türk halkının küçümsenmesi, horlanması kimin ağzından çıkarsa çıksın soğuktur, yanlıştır, ayıptır. İnsan horlanamayacak, zulmedilemiyecekdeğin uludur, yücedir, güzeldir, sıcaktır, tatlıdır. Sanat adına olsa bile bu kimseye yapılmamalıdır. Eleştiri, mizah yaralayıcı olmamalıdır. Mizahta kantarın topu kaçırılmamalıdır.

GAYBI BABA

Gaybi, Melami tarikatına mensup bir ozandır. Ama Alevi-Bektaşiler onu kendilerinden sayarlar. Asıl adı Gaybi Sunullah olarak bilinir. XVII. yy.ın ilk yarısında yaşamıştır. Kütahyalıdır. 1615'de doğduğu sanılıyor. Kalburcu şeyhi Ahmet Beşirin torunu, müftü Ahmet Efendinin oğludur. Tasavvuf ve tarikat bilgisini babasından öğrendi. Öğrenimini İstanbul'da tamamladı (1649). Aksaray'da oğlanlar şeyhi İbrahim Efendiye bağlandı. Bir süre sonra onun halifesi oldu. Melamiliğin önde gelenlerinden oğlanlar şeyhinin ölümü ile (1655) memleketi olan Kütahya'ya dönmüş, şeyhin konuşmalarından önemli bulduklarını yazmış (sohbetname) adıyla toplamıştır. Ayrıca 1661'de Tarik-ul Hak Fı't Teveccüh-ül Mutlak ve 1662'de Ruh-ül Hakikat adlı kitapcığı yazdı. Gaybi Divani (1963'de yayınlandı). Sohbetname, Biat-name, Keşf-ül Gita, Ruh-ül Hakikat, Tarik-ul Hak Fi't Teveccüh-ül Mutlak, Şerh-i Esma-i Hüsna, Akaid-name Mekarım-ül Ahlak, Fi Tarikat-ül Uşşak adlı yapıtları vardır. 1662'de öldüğü sanılıyor. Mezarı Kütahya'dadır. Melamiler zamanla Alevi-Bektaşi zümresi içinde eriyip kayboldukları ve görüşlerinin birbirine yakın oluşu nedeniyle ona kitabımızda yer verdik.

— 1 —

Her ne varsa alemde
Örneği var Adem'de
Bul sen seni bu demde
Adem'e gel Adem'e

Ademdir zat-ı Suphan
Ademdir sırr-ı Kuran
Ademdir arş-ı Rahman
Adem'e gel Adem'e

Ko bu zühtü taatı
Terk ede gör adeti
Geç bu cümle halatı
Ademe gel Adem'e

Adem oldu ahiret
Anda bulundu cennet
Anda göründü hayret
Adem'e gel Adem'e

Ol bi nişane nişan
Gaybi alemdir heman
Adem'dir aynı iman
Adem'e gel Adem'e

— 2 —

Canı olmayan zahid, cananı nerden bilsin
Bi dert olan münafık, Lokman'ı nerden bilsin

Muhabbetle gelendir, aşk ile menzil alan
Aşka canın vermeyen, Sultanı nerden bilsin

Dilediği özüdür özünü bilmez zahid
Zahid özün bilmedi, irfanı nerden bilsin

Sufi halfet içinde, riya ile hu çeker
Baykuş viranı bekler, gülşeni nerden bilsin

Cümlenin canı **Gaybi** zahidler inkâr eder
Sahraya düşen damla, ummanı nerden bilsin

— 3 —

Gönül kim andadır aşka itaat,
Tamam olmaz bilin onda ibadet

İbadetsiz Hakk'a olmaz tekarrüp
Muhabbettir bize ayn-ı karabet

Hüdadan gayrı sevgiye hep hadestir,
Muhabbet olmasa gitmez habaset

Kalırsa kıl kadar benlik gönülde
Cüda olmaz özünden bil cenabet...

Yedi derya, hakikat eylemez pâk,
Gönül kim bulmaya Haktan taharet...

Gölü cemiyetin tertip edene,
Dem-a-dem hazır olmuştur cemaat

Gönül kim etti vahdette ikamet,
Revadır eyler ise ger imamet...

Hüdadan gayri görmezsen cihanda
Cihan baştan başa olur keramet

Gönülde **Gaybi** aşktan gayri koma
Konula başına tac-ı Hilafet

Tekarrüp: *Yakınlaşma, yakındurma* — **Karabet:** *Akrabalık* — **Hades:** *Pislik, abdest almayı gerektirir hal* — **Habaset:** *Alçaklık, kötülük* — **Cüda:** *Uzak* — **Cenabet:** *Gusül yapmayı gerektiren durum* — **Pak:** *Temiz* — **Taharet:** *Yıkama, temizlik* — **Vahdet:** *Birlik* — **Tac-ı hilafet:** *İslamın başının tacı.*

— 4 —

Taç Muhammed tacıdır, sanma gayri taç ola
Taklit ile tok olan, hakikatta aç ola

Düşe düşüp aldanma, kendin hayrete salma
Haktan gayri ne vardır, tabire muhtaç ola.

Sana alem görünen, hakikatta Allah'tır.
Allah birdir vallahi, sanma ki bir kaç ola

Bir ağaçtır bu alem, meyvesi olmuş Adem
Maksud olan meyvedir, sanmaki ağaç ola

Bu Adem meyvesinin çekirdeği sözüdür
Sözsüz bu Adem alem, bir anda taranç (talan) ola

Bu sözlerin meali, kişi kendin bilmektir
Kendi kendin bilene, hakikat miraç ola

Hak denilen özündür, özündeki sözündür
Gaybi özün bilene, rububiye (sahibe) taç ola

— 5 —

Zahit bil bu alemi, nedir insan içinde
Alem Adem yog iken, doğdu bir an içinde

Bildin ise bu demi ol Sultan-ı alemi
Hak bile gör Adem-i kalma guman içinde

Mülküdür onun cihan, aşikar olmuş nihan
Hanesidir bil sultan sırdır ayan içinde

Evliyanın kudreti yerden göğe direktir.
Alıp veren bir demdir, kevn ü mekan içinde

Gam değildir aşıka, dost yolunda ser vermek
Can u baş bir oyundur dosta meydan içinde

Gaybi senin kudretin, dopdolu durur cihan
Kim bildi bu sırrı hem sakladı can içinde

— 6 —

İkiligi silmeyen
Hakk'ı canda bulmayan
Gaybi kendin bilmeyen
Rabbin bilesi değil

Arif sözü bilmeye
Hakkı ayan görmiye
Gaybi kini silmeye
İşte huzura geldi.

İLGİLİ KAVRAM

1 **Fakr**	Sözlükte yoksulluk anlamındadır. Tasavvufta Tanrı varlığı karşısında kişinin yoksulluğunu belirten bir sözcük olarakg eçerek, dünya varlığından sıyrılmak önemli bir eylemdir, bu nedenle oldukça yüksek aşamalarından biri sayılır. Fakr yolunu seçene de "fakir" denir. Kimi tasavvufcular olgunluk aşamalarını belirtmek için "fakirimiz fahrımızdır / yoksulluğumuz övücümüzdür" der. Bu bir hadistir.
2 - **Fahri Kâinat**	Evrenlere övgü olan Hazret-i Muhammed'in sıfatlarındandır.
3 - **Cevher**	Öz, esas. Parçalanıp bölünemeyen. İğreti olmayan. Varlığını başka şeye borçlu olmayan. (Bu son manada, arazın mukabilidir)

DERTLİ KATİP

Gerçek kimliği tam olarak bilinmiyor. Yaşantısı, asıl adı, doğum ve ölüm tarihleri, yerleri hakkında hiç bir bilgi yok.

Şirlerinden onla bildiğim kadarıyla Dertli Katip. Onyedinci yüzyılda yaşamış bir Bektaşi ozanıdır. Razgrat'ta, özel dergâhında yatan ünlü Bektaşi azizi Demir Baba veya Timur Baba adıyla anılan, Hasan Demir Baba'dan el almıştır. Bilindiği gibi Demir Baba velayetnamesinde, Demir Baba'nın yüz yirmi yaşını aşkın yaşadığından söz edilir. Dertli Katip, 1694'den sonra ölmüştür. Bestelenmiş bir nefesi vardır.

Arzulayıp sana geldim, Ol mübarek yüzün gördüm
Eşiğine başım koydum, Timur Babam Hû

Kubbeleri yazılıdır, Kandilleri dizilidir
Anda Allahı gizlidir, Timur Babam Hû

Matbahında kaynar aşı, Odur onların hem başı
Hüseyin Dedem Kardaşı, Timur Babam Hû

Başucunda durur tacı, Erenler ana duacı
Ana varan olur hacı, Timur Babam Hû

Etrafında yeşil bağlar, Ortasında sular çağlar
Dertli Katip durmaz ağlar, Timur Babam Hû

Demir Baba Sultan *İmam Zeynel Abidin soyundan, Hacı Bektaş Veli ardıllarından, Akyazılı Sultan'ın müridlerinden, Hacı Dede ile Gökçesulu Turan Halife'nin kızı Zahide Dürdane Bacı'nın oğludur. Karademir diye de anılır. 1619 yılında yazıya geçirilmiş velayetnamesi vardır. Tekkesi Bulgaristan'da, Ruscuk ilinin, Mumcular köyü içindedir. Demir Baba, gençliğinde pehlivan ve yiğit olarak ün yaptı, sünnetçilik etti. Akyazılı Sultan Kutupluk postunu ona verdi.Virani Baba onun müridi oldu. Demir Baba soyundan gelen Kırklareli Kofçaz köylerinde yol oğulları vardır. Velayetnamesi Bedri Noyan tarafından yayınlanmıştır. Bir çok kerametlerinden velayetnamesinde söz edilir* **(Nejat Birdoğan - Anadolu ve Balkanlarda Alevi Yerleşmesi - sh: 65).**

İLGİLİ AÇIKLAMALAR

1 Naz Tanrı'nın bir kimseyi sevmesi ona tinsel bakımdan yakınlık göstermesi. Böyle sevilmiş bir kimsenin yaptıkları suç sayılmaz, başkası yaparsa sayılır. Naz, özellikle tarikatlarda Tanrı'ya yaklaşmanın ileri aşamalarından biri sayılır.

2 - Nazar Bakmak. Grömek. Nazarın üstünde ve altında birer derece vardır. Altındakine haber, üstündekine yakin denir. (bk. Haber ve yakin) Buna göre nazar, habere nisbetle üstün yakine nisbetle basittir. Bakış, bakma, Şeyhin, mürşidin kendini tasavvufa, tarikata veren bir kimseye derin bakışı olgunlaştırıcı, kuruntuları, kuşkuları giderici bir etkinlikte sayılır. Böyle bakışı etkili uğurlu sayılan kimselere "Nazar ehli" denir.

ABDAL

Gerçek adı ve yaşam öyküsü bilinmeyen Abdal, çağın yazma dergilerinin içeriğine dayanılarak, onyedinci yüzyılda yaşadığı sanılan bir Bektaşi ozanıdır.

Bazı dergilerde dağınık şiirleri görülmektedir. Yaşamı hakkında ayrıntılı bir bilgi yok. Dili duru ve yalındır, şiirleri içtenliklidir. Bazı şiirleri Kul Budala'nın şiirleriyle karıştırılmaktadır. Bu iki ozanın aynı kişi olması muhtemeldir.

Abdal, koşuklarında Alevi - Bektaşi töresini işlemekle birlikte yalın bir sevgiyi de işlemeyi unutmaz. 16. yüzyıl ozanlarından Muhyiddin Abdal ile de karıştırılmamalıdır. Şiirlerinde duygusal eğilime de yer vererek konuyu yalın ve nesnel bir sevgiye yöneltmeyi başarır. Dostluğun kolay olmadığını, bir çok sınavlardan geçmeyi, arınmayı gerektiğini savunur.

— 1 —

Bülbül olsam gül dalında şakırım
Öz bağımda biten gül neme yetmez
Süleymanım kuş dilinden okurum
Bana ta'lim olan dil neme yetmez

Derviş oldum pir eteğin tutarım
Hakk'a doğru çekilüdür katarım
Baykuş gibi garip garip öterim
Issız virâneler çöl neme yetmez

Aşk kitabın ele aldım yazarım
Yolum Hakk'a doğru meylim nazarım
Neme gerek dağı taşı gezerim
Karşıda görünen yol neme yetmez

Dünyanın ötesi neden ma'lumdur
Anın aslına iren alimdir
Az yaşa çok yaşa sonu ölümdür
Bir hırka bir şal bir çul neme yetmez

Abdal' ın sırrına kimseler ermez
Tevekkül malını irteye koymaz
Kişi kısmetinden ziyade yemez
Bana kısmet olan mal neme yetmez

— 2 —

Bin bir kelâmın başında, Kanlı gönül öldürendir
Evliyânın nefesinde, Kanlı gönül öldürendir

Garibin gözü yaşlıdır, Aşıkın bağrı başlıdır
Adem öldüren suçludur, Kanlı gönül öldürendir

Cahilin sözü ağudur, Gönül evinin bağıdur
Hak Tealânın evidür, Kanlı gönül öldürendir

Başından gitmesün kada, Yatak bulmasun sinde de
O dünyada bu dünyada, Kanlı gönül öldürendir

Abdal der kendi halinde, Ne gelse söyler dilinde
Muhammed Ali yolunda, Kanlı gönül öldürendir

Kadâ : *Bela, kaza* — **Kelam :** *Söz* — **Sin :** *Mezar*

— 3 —

Yana yana gelmeyenin, Dost demek nesine gerek
Rumuzunu bilmeyenin, Dost demek nesine gerek

Gerçek ere yetmeyenin, Pir eteğin tutmayanın
İkrârını gütmeyenin, Dost demek nesine gerek

Sınığın olup satanın, Bire ikilik katanın
Oynayup utemeyenin, Dost demek nesine gerek

Gönülde kibir tutanın, Birliğe yetemiyenin
Seğirdüp yitemeyenin, Dost demek nesine gerek

Abdal der akamayanın, Sefillik çekemiyenin
Yıktığın yapamıyanın, Dost demek nesine gerek

— 4 —

Hakikatin kilidini, Açana gazi dediler
Bu yolda can ile baştan, Geçene gazi dediler
Mürşid inanmaz yalana, Rızk ile mâle kalana
Dost meydanında ölene, Koçana * gazi dediler

Gelgeç rızk ile mâlinden, Nişan göster öz halinden
Aşk kadehin dost elinden, İçene gazi dediler

Al kırmızıyla donunu, Muhammed sakla dinini
İmam yolunda kanını, Saçana gazi dediler

Bir haber diyeyim sana, İşit sözüm inan bana
Abdal eder dosttan yana, Geçene gazi dediler

* *Abdülbaki Gölpınarlı'nın Alevi Bektaşi Nefesleri isimli kitabında (göçene) sözcüğü yazılıdır* **(a. g. e. s: 91)**

Koçana, koçmak : *Sevmek* — **Rızk:** *Kısmet* — **Nişan:** *İz.*

Kanlu gönül öldüren : *Alevi Bektaşilik yolağında cana kıymak, yani insan öldürmek en büyük suçtur. Katilin derdinederman olmaz. Tanrı'nın verdiği canı*

ancak Tanrı alır. İnsan öldürmek, en büyşük günah sayılır. Dahası Alevi Bektaşi inancına göre gönül gönlüdür. Tasavvufta gönül, Tanrı'nın tecelli ettiği, görünüş alanına çıktığı, Tanrı'yla ilgli bilgilerin geldiği yer, kutsal sayılan iç varlığı insanın marifete ulaşma gücü biçiminde tanımlanabilir. Gönül öldüren de suçludur. Gönül kıranda günahlıdır. Büyüklük taslayıp gönül kırmakta doğru değildir. Tarikatta günahtır. Gönül kıran, Tanrı'ya karşı suç işlemiş sayılır. Gönül, İslam dininde de kutsal sayılır. Gönül Tanrı mekanıdır; kâbedir. Tanrı evidir. Gönül kıran, gönül öldüren ağır suç işler. Adam öldürmüş sayılır.

Yunus Emre

Gönül mü yeğ, Kâbe mi yeğ ayıt bana aklıeren
Gönül yeğdür zira kim gönüldedir dost durağı

der; bir başka şiirinde ise;

Duruş, kazan ye, yedir, bir gönül ele getir
Yüz kâbe'den yeğrekdür bir gönül ziyareti

der. Böylece gönlün yüceliği, kutsallığı, Yunus Emre ve benzer ozanlarca da vurgulanmıştır.

— **Gönül yapmak arş yapmaktır,**
— **Gönül hak binasıdır, gönülden gönüle yol vardır ,**
— **Gönül bir sırça kadehtir, kırılırsa yapılmaz,**

Atasözleriyle halkımızında gönüle ne değin önem ve değer verdiğini gösterir.

Yine tasavvufta derviş, gönül adamı olarak bilinir. Birisiyle sevgi temelinde iletişime girerek onu kendine bağlamak, çekmek, onunla gönüldeşlik ilişkileri kurmak gönül alma biçiminde yorumlanır. İnsanın marifete ulaşma gücü ile gönül Tanrı'ya açılan kapı olur.

Kaygusuz Abdal da:

Cümle aleme sultan ben oldum
Saadet gevherine kân ben oldum

Ben ol bahr - i muhitim her gönülde
Veli bu suret - i insan ben oldum

demektedir.

Biz gönül hakkındaki görüşleri Divane Mehmet Çelebi'nin şu ikilisiyle bağlayalım:

Belâ dildendir, ol didâr elinden dadımız yoktur.
Gönüldendir şikayet, kimseden feryadımız yoktur.

(Dert bela gönüldendir, gönlümüzü alan o sevgiliden yakınmamız yoktur - yakınma aslında gönüldendir, kimseden feryadımız bağırtımız yoktur).

Ballar balını buldum kovanım yağma olsun.

Türkçe'de gönül almak, gönül altında kalmak gönül bağlama, gönül koyma, gönül etme, gönül öldürme (Büyüklük taslayıp gönül kıran, insanı gücendiren). Birde genç kızların oynadığı gönülden semahı deyimlerinde geçen gönül sözcüğü Arapça kökenli olup Alevi-Bektaşi, inancında önemli bir yeri olan bir sözcüktür, gerçekte yolun temelidir. İnanç gönülsüz olmaz.

ALEVİLERDE SAYILAR

Bir: Yaratıcı, yaşatıcı olan Allah'tır, tektir. Vahdetin (birlik) sembolüdür. "**Söz bir, Allah bir, yol bir**" denir.

Üç: a) Üçlemedeki **Allah, Muhammet, Ali.**
b) Bektaşi terbiyesindeki, "**eline, diline, beline**" formülü.
c) Mürit-Rehber-Mürşit: (İstekli, yol gösterici, aydınlatıcı.)

Dört: a) **Dört kapı:** Şeriat-tarikat-marifet-hakikat.
b) **Dört unsur:** Toprak-Su-Ateş-Hava.
c) **Dört melek, Dört Resul, Dört Kitap...**

Beş: Pençe-i Âl-i aba: Ehlibeyt... Bir elin beş parmağı. Bu, Arap yazısıyla Allah biçimindedir. (Aslı, Penç-i Âl-i Aba'dır.)

Yedi: a) İmam Ali'de bulunan üstün özelliklerin sayısı. Hz. Muhammet, Hz. Ali'ye, "**Ya Ali! Sende bulunan yedi sıfat, başkasında bulunamaz. Kimse sana ahrette, 'Bizde bu sıfat vardı' diyemez.**" buyurmuştur.
b) Gaip erenlerden en önemli 7 kişi.
c) Gökkuşağı. Fatma Ana kuşağı diye anılır, yedi renklidir.

Sekiz: Cennet'in sekiz kapısı vardır, sekiz derece üzerindedir, sekiz adı vardır.

Oniki: Bu sayıya **altın zincir** de denilir.
a) Yolun altın zinciri olan **On İki İmam'**ı gösterir.
b) Alevi tacı (külahı) on iki terklidir (dilimli). Tacın tepesinde hakikat noktasında (gül veya mühür denen yuvarlak) toplanması, Allahın birliğine işaret sayılır.
c) Nasip alanın on iki huyu açık, on iki huyu kapalı gerek.
d) Aylar on iki, burçlar on ikidir.

Ondört: a) On dört Masumupak (Bunlar Oniki İmam'ın küçük yaşta zehirlenerek veya katledilerek şehit edilen yavrularıdır).
b) Kuran-ı Kerim'in on dört kıraat (okunuşu) tarz ve usulü vardır.

Onyedi: Hz. Ali, oğullarından on yedisine kemer bağlamıştır. Ayrıca on yedi savaşçı daha vardır ki, bunlara da kemer kuşatılmıştır. Bunlara **17 Kemerbest**'ler derler.

Kırk: Kırklar Meclisi'nde geçer. Bunlar, yeryüzünde her zaman var olduğuna inanılan ulu kişilerdir.

BALLI BABA

Gerçek kimliği, doğum ve ölüm tarihleri hakkında yeterli bilgi ve belge bulunmayan Ballı Baba, onyedinci yüzyılda yaşamış bir Bektaşi ozanı. Filibe dolaylarında kendi adına kurulmuş dergâhta gömülüdür. Kerametleri söylenen bir ulu kişi. Bektaşi geleneğine göre hakkında bir söylence de var. Öğretmen İhsan Tanaltay'ın verdiği bilgiye göre, Ballı Baba Filibe civarındaki bir tekkenin babası imiş. Bir gün oradan geçen bir kervana yüklerinde ne olduğunu sormuş, onlar da karpuz pekmezi olduğunu söylemişler, Baba, "Yükünüz baldan daha tatlı, daha kıymetli olsun" diye dua etmiş. Kervancılar, pekmezlerini fazla değere satmışlar. Dönüşlerinde de dergâha uğrayıp, Baba'nın elini öpmüşler ve teşekkür etmişler. Böylece bu azizin adı, Ballı Baba kalmış. Hâlâ bu yörenin halkı: Karpuz pekmezine "karpuz balı". Üzüm pekmezine "üzüm balı", derler. Arı balını ayırd etmek için de "Gömeç balı" derler.

Ballı Baba'yı kutsamak için, bir övgü nefesi de bestelenmiştir:

Tekkesine gelenler, Her murada erenler
Korusunda bülbüller, Sevinerek öterler
Gerçeksin Ballı Baba
Şadırvanın yolları, Ne soğuktur suları
Babanın dervişleri, Şâd eder gönülleri
Gerçeksin Ballı Baba

Ballı Baba'nın bir çok nefesleri Bektaşi'lerin düzenlediği dergiler içinde bulunmaktadır. Balım Sultan'a izâfe (bağlanan) edilen aşağıdaki nefesi de, Ballı Baba'ya ait olduğu bilinir. (**Turgut Koca, a. g. e. s: 231**)

Muhammed Ali postunda oturan
Dört kapuyu kırk makamı bilmeli
Muhammed Ali'ye talibim deyen
Evvel farzı mürşidini bulmalı

Bir bina yap dört duvarın üstüne
Bir selam ver dört kapunun dostuna
Üç sünnetin, yedi farzın aslı ne
Gizli gizli bu sırlara ermeli

Mürşidini bul da müşkülün ara
Gene mürşidinden bulunur çare
Kavuşturur mürşid seni ol şara
Ol şardaki pazarbaşın bulmalı

Ol şardaki pazarbaşı Ali'dir
Orda açılan mahabbet gülüdür
Bu yolun evveli Bektaş Veli'dir
İsteyenin muradını vermeli

Hiç bina gördün mü duvarı üçlü
Nice sırlar vardır sırdanda içli
Cihanda var mıdır **Ballı**' dan suçlu
Herkes vücudunda Hak'kı bulmalı

Şar : *Kent* — **Müşkül :** *Sorun* — **Mahabbet :** *Sevgi, gerçek ve mutlak güzelliği olan Tanrı kendi güzelliğine (cemaline) sevgi duyması, meyletmesi ve zatının aynasında kendi güzelliğini görmesi olgusu sonunda boşluk aynasına bakarak bu güzelliklerin varlık, evren olarak var olmalarına, yaratılmalarına neden olmuştur. Tasavvufta bu olguya, duruma "muhabbet - i İlahiyye" denilir.*

KELİME-İ TEVHİD

Kelime-tevhid yani **"la ilahe illallah"** ibaresi iki kısımdır. Bu ibarenin birinci kısmı yani la ilahe kısmı nefydir (yadsıma, inkâr). İkinci kısmı yani illallah kısmı ise ispattır. Demek ki kalemi-i tevhit iki kısımdır. Bu ibarenin, Arapça yazıldığı takdirde, üç cins harf ihtiva ettiğine şahit olmaktayız. Bunlar da lam, alif ve he'dir. Bu üç harf; akla, nefse ve feleke işarettir. Kelime-i tevhidin 4 kelimeden ibaret olması, insanın 4 tabiattan oluştuğunu gösterir. 7 heceden ibaret olması; insanın 2 gözü, 2 kulağı, 2 burun deliği ve bir ağzı olmak üzere 7 organına delildir. 12 harf de insanın ayrıca 12 uzvuna işarettir.

Dünya da kelime-i tevhit gibi iki kısımdır. Dünyanın bir kısmı mamur, diğer kısmı haraptır. Ayrıca 4 yön vardır. Doğu, batı, güney ve kuzey. Dünya'da 7 iklim ve 12 büyük ada vardır. Felekler de aşağı ve yukarı olmak üzere iki kısımdır. Feleklerde 7 gezegen 12 burç vardır.

Kelime-i tevhidin kelimelerinin de özel anlamları vardır: **La,** daiye, **ilah,** huccete, **illa,** imama ve Allah'a delildir.

Zekât: İlmi, Batını mezhepten olanlara yaymaktır.

Hac: İmam'ı ziyaret edip hizmetinde bulunmaktır. Hac; **Ali b. Ebi Talib** ve Beyt de İmam-ı masum gibidir.

Cenabet: Yola alınan kişinin, gerekli olgunluğa erişmeden önce sırları öğrenmesidir.

Gusul: Ahdi yenilemektir.

Cima: Ahdi olmayana ve kurtuluş sadakası vermeyene sırları açmaktır.

Zina: Batın ilmi tohumunu kendisinden söz alınmayan kimseye vermektir.

İhtilam: Sırrı ehil olmayan kimseye vermek hususunda dilin acele etmesidir. Böyle bir suç işleyen kimsenin ahdi yenilemesi lazımdır.

AHÛ

Yaşam öyküsü bilinmeyen, yalnızca dergilerdeki şiirlerden onyedinci yüzyılda yaşadığı öğrenilen bir Bektaşi ozanı. Mahlası Ahû, asıl adı Ali'dir. Diyarbakır'lıdır. Yeniçeri iken dervişliğe ve Bektaşiliğe meyletmiştir. V. Mahir Kocatürk'e göre güzel türkü söyler, saz çalar, beste yaparmış. Bu nedenle IV. Murad'ın dikkatini çeker. Onun hanendeleri arasına girer. Dördüncü Murad ve Dördüncü Mehmed döneminde yaşadığını tarihçi Hammer de bildirmektedir. Şuarâ - yı Amid tezkiresinde Ali Emiri, Ahû Baba'nın güzel bir sesi olduğunu ve saz çaldığını anlatıyor.

Aynı zamanda bestekârdır. Yazma dergilerde şiirlerine rastlanmaktadır.

Ahû şiirinde Alevi - bektaşi töresi gereği, Ali, On iki İmam, tarikat, vb. sorunlara yer vermiştir. Dili akıcı, söyleyişi kolaydır. Dört ilke öğretisine inanmış, insanın toprak, su, yel ve od'dan oluştuğu kanısına varmıştır. Bu "dört ilke öğretisi" tasavvuf yoluyla Alevi - Bektaşi kültürüne girmiştir. Bu inanca göre, insan en üstün varlık olan Tanrısal evrenden çıkarak belli aşama ve süreçlerden geçerek son biçimini almıştır. Evren de dört ilkeden kuruludur. İnsan ile evren arasında yapısal özdeşlik vardır. İnsanın belli bir takım bilgileri sezgi yoluyla ve derin bir içe kapanış ile elde ettiğine inanır, şiirinde bunu vurgular. Bu görüş yeni - Platonculuğa değin gider. Şiirinde zaman - uzam uzaklıklarını, sınırlamaları ortadan kaldırır, hemen oluş anına gider, Tanrı ile bir olur, sırlaşır.

Ahu'nun şiirleri çalgı eşliğinde çalınıp söylendiği için kırsal kesimi etkilemiş, daha çok oralarda tutunmuştur.

— 1 —

İkrar verdim dönmem Elest bezminde ↓
Verdiğim ikrarı imandan aldım
Başka seyran gördüm çeşmim neminde
Mahabbeti ben ol seyrandan aldım

Cangözü gafletten açıla düştü
İkilik birliği güç ile geçti
Hazine - i Hakka elim ulaştı
Lâl ü gevheri mercandan aldım

Nâr ü bad ü âb ü hâkden halkoldum
Kendi kendim ana rahminde buldum
Devir tamam oldu Dünyaya geldim
Bu ibret namesin cihandan aldım

Nefes sunup akla verdim pendimi
Uyandım gafletten çözdüm bendimi
Ol hâl ile teslim ettim kendimi
Sonra kendi kendim menandan aldım

Bildiğim unuttum eylerim feryad
Dert budur dil dönmez isterim imdat
Tekrar ile talim etti bir üstad
Dersimi mektebi irfandan aldım

Bu bir gizli sırdır kimse duyamaz
Sofi aşkın katarına uyamaz
Değme zergederler baha koyamaz
Bu dürr - i yektayı ummandan aldım

— 1 —

Dünyadan el çektim erkândır işim ↓
Çeşme - i pürhunumdan akıttım yaşımı
Pirlere hediye eyledim başım
Ol yeşil bayrağı Selman'dan aldım

Acep görünmezler bilmem nerdedir
Gerçeklere ayan bize perdedir
Esrarı hakikat gizli yerdedir
Hakikatı Şahımerdandan aldım

Alem baştan başa bir seyrangâhtır
Gir gönül şehrine gör ne dergâhtır
Bu bir gizli sırdır kudretullahtır
Yazılı defteri divandan aldım

Çalış bu girdabın çık karasına
Dermanı bulasın dil beresine
Merhem em olur mu aşk yarasına
Bu ilm hikmeti Lokmandan aldım

Hakikat sözüne hile katmazam
Her kişiye sırrı beyan etmezem
Bilinmeyen yerde cevher satmazam
Ben bu nasihati bir candan aldım

Gerçi hata ile isyanım çoktur
Kalbimde benliğin eseri yoktur
Zebur Tevrat İncil dört kitap haktır
Ledünnü ayet - i Kur'an'dan aldım

Şeriat sancağı geldi dikildi
Marifet yoluna nurlar döküldü
Hayır himmet oldu gülbank çekildi
Tarikat kemendin erkândan aldım

Marifet yolunda gör savaşımı
Gözümden akıttım kanlı yaşımı
Pirler meydanına koydum başımı
İcazet verdiler meydandan aldım

Musaya tecelli göründü Turda
Mestedip aklını şaşırdı nurda
Enelhak sırrını görüp Mansurda
Hakikat kemendin gerdandan aldım

Eğnime giymişim köhne abayı
Anınçün severiz Al - i abâ'yı
Kimden aldın dersen bu vesâyâyı
İsmail'e inen kurbandan aldım

Gel düşünme akla sığmaz bu ilim
Bir ulu dergâha uğradı yolum
Kudret haznesinin miftahı dilim
Bilmeyenler sanır dükkândan aldım

Müminlerin elde olur beratı
Mümin olan anda bulur necatı
Miraçtan indirdi savm u salâtı
Hak budur Hazreti Kur'an'dan aldım

Ahu' yum utandım kendi sözümden
Mestolup türaba düştüm özümden
Kanlı yaşlar akar oldu gözümden
Macerayı çeşmi giryandan aldım

Elest Bezmi : *Ruhların Tanrıyla özdeşleşmesi* — **Nâr ü bâd ü âb ü hâk :** *Ateş, yel, su, toprak* — **Pend :** *Nasihat* — **Zerger :** *Sarraf* — **Dürr - i yekta :** *Kıymetli inci* — **Çeşm - i pürhun :** *Kanlı göz yaşı* — **Çeşm - i giryan :** *Göz yaşı seli.* — **Türap :** *Toprak* — **Savm u salat :** *Namaz, oruç* — **Mennen:** *İhsanı bol Tanrı* — **Vesaya:** *Vasiyetler* — **Mıftahi:** *Anahtar* — **Necat:** *Kurtuluş* — **Girdap:** *Sel çevrintisi.*

— 2 —

Turnam size seyyâh vermiş Murteza ↓
Nazlı nazlı söyler Horasan deyu
Ehl - i beyt'e canın eylemiş feda
Nazlı nazlı söyler Horasan deyu

Biri rehber olmuş mürşide gider
Sözünce semâın aşikâr eder
Muhammed Ali'nin erkânın güder
Nazlı nazlı söyler Horasan deyu

Şahımın kuvveti her yüzde belli
Cemâlin gülşenin açılur gülü
Erenler bülbülü tatlıdır dili
Nazlı nazlı söyler Horasan deyu

Ahu Dede' m eder turnamdır âhu
Dünyanın evveli ahırı bir hû
Vird edinmiş turnam dilinde yâ hû
Nazlı nazlı söyler Horasan deyu

Bahr : *Deniz* — **Cemâl :** *yüz, çehre* — **Gülşen :** *Gül bahçesi* — **Hû :** *Tanrı anlamında zikir sözcüğü, Tanrı'nın yetkinliğini, yüceliğini, ululuğunu, aşkınlığını dile getirmedir, Aynı zamanda O anlamına da gelir* — **Hû çekmek :** — **Seyyah:** *Yolcu, gezici* — **Vird:** *Söyleme* — **Aşikar:** *Açık.*

— 3—

Dilim kalem kalbim defter yazarım ↓
Mahabbet bahrine dalaldan beri
Leylâm deyüp kan ağlayup gezerim
Mecnun olup aşka uyaldan beri

Çıkınca Mi'raca Hazret - i sultan
Diledi ümmetin Hudâ'dan hemen
Nur ile gark oldu cümle bu cihan
Hak ana Resulüm deyelden beri

Gel ey zâhid atma kendini dâma
Kerâmet bizdedir şükür Hudâ'ma
Ve lekad Kerremnâ beni ademe
Saadet tacını giyelden beri

Mahlasım **Ahu**' dur ismim **Ali**' dir
Sanma derunumda dünya mâlidir
Şükür kalbim dürri iman doludur
Kendi noksanımı bilelden beri

Elest Bezmi *İkrar meclisi. Bütün ruhların Allah'a ikrar verdikleri, beli = evet dedikleri toplantı* — **Çeşm :** *Göz* — **Devir:** *Bektaşi inancına göre insan ruhlarının kılık - beden değiştirerek, yeni bedenlere geçerek öbür dünya ile bu dünya arasında var olduğu sanılan gidiş gelişlerin, doğum - ölüm olayları sonucu bu gidiş, gelişleri tamamlaması aşamalarının bütünü.* — **Gark oldu :** *Doldu* — **Deyel :** *Diyeli* — **Zahid :** *Sofu* — **Ve lekad Kerremnâ :** *Kuran'da bir ayet. « Her ne arar isen ademde, insanda bulunur » anlamındadır* — **Dürr :** *İnci* — **Keramet :** *mucize yaratmak, olağanüstü işler yapmak* —

İLGİLİ KAVRAMLAR

1 — Kıble : *Namaz kılarken dönülen Kâbe yönü. Tasavvufta insanın yöneldiği, Tanrısal gerçeklere ulaştığı, Tanrı'nın evi anlamına gelen, gönül anlamına da kullanılan Arapça sözcük, gerçek kâbe gönüldür.*

Alevi - Bektaşi inancına göre kıble beştir;

1. Ten Kıblesi Meydan taşı
2. Kalp Kıblesi Meydan
3. Akıl Kıblesi Çerağ, post, mürşid.
4. Fehim Kıblesi : Çerağ tahtı.
5. Can Kıblesi : Tanrı'nın lutfu, ihsanı.

Yunus Emre bir şiirinde:

Aşk imandır bize, gönül cemaat
Kıblemiz dost yüzü, daimdir salât

demektedir.

2 — **RENKLER:** Aleviler; beyaz rengi **Hz. Muhammet**'e, al rengi Hz. Aliye, siyahı **Hz. Fatıma**'ya, açık yeşil ve sarıyı **Hz. Hasan**'a, açık kırmızı, pembe ve yeşili Hz. Hüseyin'e bağlarlar. Hz. Muhammet cuma günleri yeşil, savaşta siyah, öteki günler beyaz sarık taşırmış. Hz. Ali, savaşta kırmızı, bunun dışında beyaz imame sararmış.

Koyu sarı renk de, **Fatıma** Ana rengidir. Sarı, kız sembolü olarak kullanılır.

Aleviler, mavi rengi sevmezler; bu rengi, melun **Muaviye** ve **Yezit** kullanırmış diye inanırlar.

3 — **Kokular:**

Gül kokusu, Hz. **Hüseyin**'e, şebboy **Hacı Bektaş Veli**'ye çeşitli güzel kokular da Hz. **Muhammet**'e, Hz. **Ali**'ye bağlanır...

Yeşil yaprak: Niyaz, nezir, adak. Mürşide gönül almak kabilinden, uğur için sunulan armağandır.

4 — **Zahir-Batın:** Dış ve iç. Dış, şeriatı; iç ise tarikatı (dolayısıyla Alevi yolunu) anlatır.

İslam'da Hz. **Muhammet**'le şeriat zahir olmuş (ortaya çıkmış) tarikat batın olmuştur. Hz. **Muhammet** devri mühürlenince de velayet ortaya çıkmış; şeriat gizlenmiştir. Burada, peygamberden sonra, batın yönün öne çıktığı, şeriatın geride kaldığı vurgulanmaktadır.

KASIMÎ

Asıl adı, doğum ve ölüm tarihleri ile gerçek kimliği ve eserleri tam olarak bilinmeyen Kasımi, onyedinci yüzyılda yaşadığı sanılan bir Bektaşi ozanı. Yazma bir çok Bektaşi dergilerinde şiirleri görülür. Yaşamına ilişkin ayrıntılı bilgi yok. Noktavilik, Hurufilik ve Melametilik inanç ve görüşlerinden esinlenen şiirleri vardır. Aslında Kasımi usta bir ozandır.

— 1 —

Dürr - i derya - yi maâni genc - i pinhan noktadır
Feyz - i envâr i Hudâ can içre canan noktadır
Kenz - i esrar - ı İlahi ilm ü irfan noktadır
Harf - ı Bismillâh ile ayat - i Kur'an noktadır

Nokta - i kudret idi nur - i Muhammed Mustafa
Oldu ol nokta ezel bezminde mir'at - ı Hudâ
Nokta aşk u nokta aşık nokta didar - ı lika
Nokta sacid nokta mescud nur - i iman noktadır

Noktadır Levlâke levlâk sırrın izhar eyleyen
Noktadır Ahmed nurunda hatm - ı esrar eyleyen
Noktadan var eyledi alemleri var eyleyen
Kaf ü nunun aslı oldur sun' - i Rahman noktadır

Nokta arş ü nokta kürsi nokta eflâk nokta mâh
Nokta encüm nokta hurşid noktadır Fazl - ı İlâh
Noktadır çeşmin içinde eyleyen her dem nigâh
Nur - i diden nerkis - i çeşm içre mestan noktadır

Kabza - i hak katre - i ab noktadır bâd ile nâr
Noktadır nur nokta a'zâ noktadır çeşm aşikâr
Nakş - ı hüsnü nokta - ı elvân idüb perverdigâr
Sürh - i leb çeşm - i siyah hal i zenahdan noktadır

Noktadır levh - i cemâlin noktadır hatt u rakam
Zülf ü ebru ile müjgân oldu yedi hat alem
Ma'ni - i Ümmülkitab'ı yazdı vech üzre kalem
Hakk - ı menşur - i İlâh vechinde burhan noktadır

Dür dişin otuz iki nokta lebin mercanıdır
Nefha - i İsa kelâmın mürdenin ol canıdır
Bade - i ayn - ül - hayatın çeşm - i pâkin kânıdır
Çeşme - i kudret dehânın ab - ı hayvan noktadır

İki nokta nur - i dide üç huruf lebler lisan
Mahz - ı Hayder'den kitabın bezl - eder ayet dehan
Noktalar seyran eder levh - i lisan eyler beyan
Çar kitab oldu kelâm içinde mihman noktadır

İlm - i hikmet sırr - ı vahdet noktadır dedi selef
Noktadır nur - i hakikat mir - i taht - ı Men aref
Taht - ı bâda noktayım dedi Ali Şah - ı Necef
Bâ - i Bismillâh - i Rahman Şah - ı Merdan noktadır

Hüsn içinde noktadır Hulk - ır - Rıza aynelyakin
Nokta - i bâ - i beladır Kerbelâ'da Şah - ı din
Noktadır Bâkır ki nur - uçeşm - i Zeynel - âbidin
Ca'fer - i Kâzım Rıza Şah - ı Horasan noktadır

Nokta - i nur - i nebiden ma'din - i takvâ Taki
Mahzen - i ilm - i ledünde noktadır nur - i Naki
Askeri'den noktanın sırrın bilen bilir Hak - ı
Mehdi'dir ayn - ı hidayet kutb - i devran noktadır

Nokta - i tac - ı serimdir çârdeh - i Ma'sum pâk
Çâker - i Al - i abâyım hâkipây - i sineçâk
Bâb - ı Hayder'de Kasımi daim ol hâk ile hâk
Şir -i Hak Şah - ı velayet Fazl - ı Yezdan noktadır

Dürr - i derya - yı meâni : *Mana denizinin incisi* — **Feyz - i envâr - ı Hüdâ :** *Tanrı'nın nur bereketi* — **Kenz - i esrar - ı İlâhi :** *Tanrı sırrının hazinesi* — **Levlâke levlâk :** *"Sen olmasaydın ben bu evreni yaratmazdım" anlamına gelen kutsal hadis* — **Hatm - ı esrar :** *Sırrını tamamlayan* — **Çeşm :** *Göz* — **Perverdigâr :** *Tanrı* — **Çeşm - i siyah :** *Kara göz* — **Subh - ı leb :** *Kırmızı dudak* —**Hal - i Zinahtan :** *Yanaktaki benler* — **Nigâh :** *Bakış, bakma* — **Zülf :** *Saç* — **Ebru :** *Kaş* — **Müjgan :** *Kirpik* — **Mani - i ümmülkitab :** *Fatiha'nın anlamı* — **Mürde :** *Ölü* — **Dehan :** *Ağız* — **Çâr kitab :** *Dört kitap* — **Çâr - deh :** *Ondört masum* — **Levh-ı Lisan:** *Dil, konuşma kitabı, yazısı* — **Ayn-ı hidayet:** *Kurtuluş gücü* — **Çaker-ı Ali aba:** *Ehlibeytin hizmetçisi* — **Hâk ile hâk:** *Toprakla toprak olmak* — **Hakipay-ı sineçak:** *Ayak tozunu yaralı bağrına bas* — **Çardeh-i ma'sum pam:** *Ondört masum pak* — **Mahzen-i ilm-i Ledün:** *Tanrı gizliliğinin bilimleri birikimi* — **Şir-i Yezdan:** *Hz. Ali, Allah'ın aslanı.*

— Seyyid Ali Sultan hakkında Medhiye —

Ma'den - i nur - i nübüvvet mazhar - ı nur - i celi
Şem' - i meşrik alem - ül - gayb oldu sırr - ı münceli
İbn - i Sultan - ı Necef serçeşme - i cümle veli
Kutb - i sâlân - ı velayet evliyanın efdali
Âl - i Tâhâ nesl - i Yâsin Hazret - i Seyyid Ali
Server - i kevm - i mevâli sırr - ı Şah Kızıl Deli

Cedd - i pâki pir - i erkân - ı Horasan' - ın gülü
Bağ - ı medhinde anın bilcümle uşşak bülbülü
Kalbimizde oldu aşüfte mahabbet sünbülü
Zülfikar destinde, altında Ali'nin Düldülü
Âl - i Tâhâ nesl - i Yâsin Hazret - i Seyyid Ali
Server - i kevm - i mevâli sırr - ı Şah Kızıl Deli

Rehnümâ - yi râh - ı Hayder pişüvâ - yi evliyâ
Şehsüvhar - ı taht - ı irşad mefhar - i Ali abâ
Amil - i elfakru fahri tarik - i tac ü kabâ
Varis - i sırr - ı düvazde Ehl - i Beyt - i Mustafa
Âl - i Tâhâ nesl - i Yâsin Hazret - i Seyyid Ali
Server - i kevm - i mevâli sırr - ı Şah Kızıl Deli

Kâşif - i ilm - i ledünni şah - ı mülk - i şeş cihât
Bist ü heşt heftâd ü düden gösterir nakş - ı sıfat
Si vü dü içinde nutk - i pâki durur ayn - ı zât
Arifana Men aref ile verir âb - ı hayât
Âl - i Tâhâ nesl - i Yâsin Hazret - i Seyyid Ali
Server - i kevm - i mevâli sırr - ı Şah Kızıl Deli

Nur - i Çeşm - i Murteza ser defter - i Al - i Nebi
Can be can bahş - ı lebi Hulk - ı Rıza'dır meşrebi
Şah Hüseyn - i Kerbelâ'dır atası ceddi Nebi
Meslek - i Zeynel'abâ Bâkır'la Cafer mezhebi
Âl - i Tâhâ nesl - i Yâsin Hazret - i Seyyid Ali
Server - i kevm - i mevâli sırr - ı Şah Kızıl Deli

Kuvve - i kudside Kâzım'la Rıza'dır bi kusur
Şah Taki ile Naki'nin âb - ı ruyidir o nur
Askeri'dir hanedana nazır - ı ehl - i ubur
Nakd - i sırrı Mehdi - i sahib zaman kıldı zuhur
Âl - i Tâhâ nesl - i Yâsin Hazret - i Seyyid Ali
Server - i kevm - i mevâli sırr - ı Şah Kızıl Deli

Tutyâ - yi dide - i dildir bize hâk - i deri

Aciziz avnen lenâmız hem acayib mazharı
Hakipây - i hâdimi dergâhının tac - ı seri
Kemterin meddâhıdır **Derviş Kasımi** kemteri
Âl - i Tâhâ nesl - i Yâsin Hazret - i Seyyid Ali
Server - i kevm - i mevâli sırr - ı Şah Kızıl Deli

Mazhar - ı nur - ı celi *Parlayan nurun belirlendiği yer* — **Şem'i maşrık :** *Doğunun çerağı, güneş* — **Rehnümâ :** *Yol gösteren* — **Pişüvâ :** *Önder* — **Düvâzde :** *On iki imam* — **Şeş cihât :** *Altı taraf, sağ, sol, ön, arka, taban, tavan* — **Bişt ü heşt :** *28* — **Al - i Tâhâ nesl - i Yâsin :** *Hz. Muhammed'in soyu* —**Heftâd - ü dü :** *72* — **Kuvve - i kudsi :** *Kutsal makam* — **Tutiyâ :** *Göze sürülen bir ilaç* — **Kevm - ı mevali :** *Köleler topluluğu* — **Hakipây - ı Hadimi dergahı :** *Hizmet için ayak tozu olma* — **Si vü dü : 32** — **Mefhar - ı Ali :** *Ali'nin övüncü*

İLGİLİ KAVRAMLAR

1 — NOKTACILAK (Noktavî) : *Kökü Pythagorasçılığa değin uzanan bu kuruluşa göre varlığın temeli " nokta" dır. Butün harfler noktadan oluşur. Noktalar yan yana gelince de varlık türlerini kurar. Hurıfilikten sonra ortaya çıkmıştır. Kurucusu Fazlullah Nimeti adlı bir hurufidir. Aslında hurufiliğin bir koludur. Ancak, hurufilik harfleri benimser, noktacılık harfin temelini noktaya yerleştirir, onu değişik bir anlamda yorumlar. Bu özelliği nedeniyle onu hurufiliğe karşıt sayanlar da olmuştur. Bu görüşe bağlananlarnn Hz. Ali'nin "Benim bilgim bir noktadır" şeklinde yorumlanan "el - ilmi noktatün" sözünden yola çıkarlar.*

Noktacılık başta Bektaşilik olmak üzere, bir çok tarikate girmiştir. Ama tarikatlarda bir temel ilke niteliği kazanamamı, sadece düşünce olarak yerleşmiştir.

2 — TASAVVUF: *Ahlak ve kalb ilmi. Kalbi kötü huylardan temizleyip iyi huylarla doldurmak. Kalbde imanın vicdanileşmesi. İnancına kalbde sağlamlaşması. Nefsi emmareden doğan tembellik ve sıkıntıların giderilip ibadet, niyaz ve duadan zevk alınması. Tasavvuf ehlinin üç niteliği üç niteliğinden biridir. Tıpkı. Toprak gibidir. İyi kimseye de kötü kimseye de verir. Bulut gibidir. Her şeyi gölgeler. Yağmur gibidir. Sevilen kimseyi de sevilmeyen kimseyi de sular. Tasavvuf haldir. Söz değildir. Söz ile ele geçmez. Tasavvuf, Resulullah Efendimizin sünneti seniyyesine uymak; fazla konuşmayı, fazla yemeği, fazla uykuyu terk etmektir. Tasavvuf, insanı Allahü teâlâdan uzaklaştıran her şeyi terk etmektir. Tasavvuf, vakti en değerli olan şeye harcamaktır.*

KARARSIZ VELİ

Onyedinci yüzyılda yaşamış bir Bektaşi ozanıdır. Yaşamı, gerçek kimliği hakkında elimizde yeterli bilgi ve belge yoktur. Dili sade ve yalın olup sözleri içtenliklidir. Memleketi bilinmiyor Hangi tarihte doğduğu ne zaman nerede öldüğü bilinmiyor.

Serçeşmedür evladımız pirimüz
Pirimiz Muhammed Ali'dür bizüm
Beli dedigimüz yerden dönmezüz
Sürdüğümüz irfan yoludur bizüm

Yükümüz gevherdür bakır satmazuz
Doğru yolu koyup eğri gitmezüz
Mücadele edüp inat etmezüz
Her kula sözümüz beli'dür bizüm

Koç yiğit siperin yüzünü dutar
Yahşi ata biner kalgıdır çıkar
Bahar eyyamında bulanık akar
Selümüz ummanlar selüdür bizüm

Canum biz müminler ile eşlerüz
Münkirleri lânet ile taşlaruz
Anun içün esürük sarhoşlaruz
İçtiğimüz kadeh doludur bizüm

Mecnun'leyin özler dağda kalursa
Leyli'leyin Haccı tavaf kılursa
Beyoğlu ismini sorar olursa
İsmimüz Kararsız Veli' dür bizüm

Kalgımak : *Sıçramak, fırlamak* — **Serçeşme :** *Baş kaynak* — **Beli :** *Evet* — **Yahşi :** *iyi, güzel* — **Eyyam :** *Zaman* — **Umman :** *Deniz* — **Esürük** *Sarhoş* — **Mecnunleyin :** *Mecnun gibi* — **Leylileyin :** *Leyla gibi* — **Tavaf:** *İbadet amacıyla Kabe'nin çevresini dönme.*

Dost : Kararsız Veli bu güzel şiirinde kendi kişiliğinde tüm Alevi - Bektaşilerin kültür ve yaşamlarından kaynaklanan güzel huylarını somutlaştırmaya çalışarak duru - duygulu açık bir söyleyişle bunu anlatmaktadır. Bu özelliklerin odaklaştığı nokta dostluk ve barıştır. Osmanlı toplumu ve yönetimi başta çok iyi anladığı bu özellikleri sonradan hep

görmezlikten gelmiş, her olur olmaz durumda onların üzerine varmış, arının peteğine hep çomak sokmuş, onları ezip durmuştur. Tarih bunun örnekleri ile dolu. Dost gerçek sevgili demektir.

Her kula sözümüz belidir bizüm

dizesinde bu dostluk, sosyal barışçılık, herkese açıklık sezilmiyor mu?,,, Atalarımız yine de onları çok iyi gördükleri için "güvenme dostuna saman doldurur postuna" diyerek topluma güvensizlik aşılamışlardır. Ama Alevi - Bektaşiler buna karşı durmuşlar, yeniden, yeniden denemeyi elden bırakmamışlardır. Dost seven kişi anlamına gelen Farsça bir sözdür. Düşman sözcüğüyle birlikte kullanıldığı yerler çoktur. Alevi-Bektaşilikte dostun önemli yeri vardır. Dost tanrıdır.

Yunus Emre:

Kime kim dost gerek ise aydayın ne kdasını
Terk eyleye kendözünü hiç anmaya n'olasını

dizesiyle başlayan şiirinde yol dostunu çok güzel anlatır.

Gördün yarin eğridir, nen var ise ver kurtul
Uskılardan haberder işittiğin varısa

Yarin sana mukabil, tapusunda secde kıl
Çıkar ciğerin yedir, eğer çaren varısa

derken, Kararsız Veli'yi de doğrular.

BUDALA (KUL BUDALA)

Alevi - Bektaşi yazınında adı geçen Kul Budala'nın yaşamı üzerine ayrıntılı bilgi yok. Şiirlerinden Türkmen olduğu, Bektaşiliğe bağlandığı anlaşılıyor. Naci Kum bir cönkte bulduğu Budala mahlaslı şiirlere dayanarak Kırıkkale'nin Hasan Dede köyünde ve II. Selim döneminde (1776) yaşadığını, adının da Şeyh Hüseyin Budala olduğunu öne sürmüştür. XVII. yüzyıl ozanlarından Sun'i de Şairname'sinde Budala'dan söz eder. İki ayrı Budala mı söz konusudur, yoksa Budala XVII. yüzyılda mı yaşamıştır? Bu konuda kesin bir sonuca varılmış değil. Kul Budala'nın dili yalın, söyleyişi kolay ve akıcıdır. Kimi koşuklarında öğütleyici, öğretici bir içerik sezilir.

Çalış oturduğun meydanı arıt,
Doğru sür yolunu erkânı yürüt
Kimi talip olmuş, kimisi mürid

dizelerinde ozanın öğütcülüğü beliriyor.

Onyedinci yüzyılda yaşamış bu Bektaşi ozanı, çeşitli konularda şiirler yazmıştır. Gezginci saz ozanlarındandır. Dili sadedir, öğreticilik göze çarpan belirgin özelliğidir.. Sözleri içtenliklidir. Bektaşilerce düzenlenmiş dergilerde bir hayli nefesi vardır.

Kul Budala şiirlerinde, Ali sevgisinin yanı sıra, dünya güzellerine de yönelik duygulu - içli söyleyişlere geniş yer verir. Rıza Tevfik onun bir kaç şiirini yorumlamıştır (**İ. Zeki Eyuboğlu, a. g. e. s: 17**)

Alevi - Bektaşi yazınında bir gelenek niteliği taşıyan bu tür öğüt veren şiirler, kırsal kesim insanının eğitilmesinde, özellikle tarikatla ilgili ilişkilerinde aydınlatıcı, bilgilendirici yapıdadır.

Daha doğrusu kırsal kesim insanı tarikatla ilgili bilgileri bu şiirleri dinleyerek edinir. Kul Budala'nın şiirleri de çalgı eşliğinde toplantılarda, köy kahvelerinde söylenirdi.

ŞİİRLERİNDEN ÖRNEKLER

— 1 —

Hak nefesin inkâr eyleyen talib
İblistir bu cemden sürülsün gitsin
Hak'kın divanında yüzü karalar
Esfeldir ol yerden sürülsün gitsin

↓

Yalınız kafeste sakla bir kuşu
Yok ise kalbinde mahabbet sevgi
Yıkıktır kalbinde Allah'ın evi
Özünden haberi olmayan divi

Salıver yabana yorulsun gitsin
Kiminle söyleşir olmasa işi
Günahın meydana koymayan kişi
Yüzünü eğsin de ayrılsın gitsin

Canını cellâda teslim etmeyen
Rehberin gittiği yola gitmeyen
Mürşidinin buyruğunu tutmayan
Çürüktür yuları kırılsın gitsin

Budala' kudret elindedir elim
Hak'ka ayan oldu bütün ahvalim
Biz olalım mazlum olanlar zalim
Ali divanından sürülsün gitsin

İblis : *Şeytan* — **Cem :** *Aynı cem, kutsal tören toplantısı* — **Esfel :** *Aşağının aşağısı* — **Allah'ın evi :** *Gönül* — **Yüzünü eğmek :** *Başını eğerek utanmış, kusurunu bilmiş olmak* — **Kudret eli :** *Tanrı yolu, gerçek yol* — **Ali divanı :** *Tarikat, aynı - cem* — **Div :** *Şeytan, dev.*

— 2 —

Bülbül oldum gülistanda şakırım
Gül dalında biten gül neme yetmez
Süleymanım kuşdilinden okurum
Bana talim olan dil neme yetmez

Aşk kitabın açtım okur yazarım
Hak'ka doğru çekilmiştir katarım
Baykuş gibi garip garip öterim
Issız viranede çöl neme yetmez

Hak'ka doğru açılmıştır nazarım
Neme gerek dağı taşı gezerim
Şol pirime giden yol neme yetmez
Derviş oldum pir eteğin tutarım

Şu dünyanın olacağı malumdur
Bu ilmin aslına eren alimdür
Az yaşa çok yaşa sonu ölümdür
Eski hırka ile şal neme yetmez

Budala' m sırrına kimseler ermez
Tevekkül mal altın eteğin komaz
Kişi kısmetinden ziyade yemez
Bana kısmet olan mal neme yetmez

Talim olan : *Öğretilmiş olan* — **Pir eteği tutmak** *Pire teslim olmak, ona bağlanmak, onun yoluna girmek* — **Kısmet :** *Talih, nasip, pay.*

— 3 —

Yedi deniz muhabbetin bahri umman anlamaz
Ilm-i hikmet madenini ahmak olan anlamaz
Küntü kenzden ders okutsan cahil olan anlamaz
Gözü kör kulağı sağır bi basiran anlamaz

Men aref sırrına eren aşk ile suzan olur
Çar nefsini katledenler meydanda merdan olur
Hırs ile şehveti seven nefsine kurban olur
Yedi tamuda teni gümrah olanlar anlamaz

Dü cihanın rehnüması Haydarı Kerrar olan
Çıkıp miraç kapısında haykırıp aslan olan
Siret-ül münteha'da Mustafa'ya yar olan
Niyaz edüp naz makamın binde bir can anlamaz

İlm-i ledünü okuyan arifle yoldaş olur
Ahat Ali, vahid Ali, Fatiha'da baş olur
Pa, ça, ja, na ahadla sırdaş olur
Küntü kenzin mahfi sözün ehl-i nadan anlamaz

Men aref sırrına ermez ama-yı şum-u faki
Niyâz edip Pir dergâhın yakında bulur hakkı
Ey **Budala** Ali ismin dört kitapta var oku
Hanedan-ı Ehlibeyti Şimir, Mervan anlamaz.

— 4 —

Muhammed Ali'ye selam gönderdi ↓
Oturduğu postu pâk etsin dedi
Miraçtan indikte yine söyledi
Yediği lokmayı haketsin dedi

Kurbanlık koyunu sürüden seçme
Aç otur haricin südünü içme
Bozuk bir köprüye uğrayıp geçme
Bozuksa temeli yoketsin dedi

Çalış oturduğun meydanı arıt
Doğru sür yolunu erkânı yürüt
Kimi talib olmuş kimisi mürit
Birin ötekine katetsin dedi

Talib olan rehberine gitmezse
Mürşidinin buyruğunu tutmazsa
Varıp Hak Cem'ine meyil katmazsa
Yükü saman yüke çöketsin dedi

Ayrılmam kırklardan düz ovası var
Anların üstümüzde duası var
Kırk katar devede bir mayası var
Onu da ileri çâketsin dedi

Kul Budala' m Cehennemin ateşi
Rehbere bağlıdır talibin başı
Hile ile yola gitse b.ir kişi
Onu Cehenneme tıketsin dedi

Pâk : *Temiz* — **Katetsin :** *Toplasın, ayırmasın* — **Maya :** *Dişi deve* — **çak etsin :** *Yırtsın, öne sürsün* — **Hariç :** *Başkası* — **Yoketsin :** *Yıksın* — **Çöketsin:** *Atsın, döksün* — **Erkan:** *Yol, görüm* — **Mürif:** *Talip* — **Miraç:** *Merdiven Hz. Muhammed'in göğe ağması olayı.*

— 5 —

Seherde uğradım ben bir güzele ↓
Güzel, dedim, zülüflerin ne kara
Korkarım ki, elâ gözler göz ala
Gözler sürmeli, kaşların ne kara

Uğraşır dururum dudu baş ile
İsmi çıkıp alemlerde öğüle
Dudu, kumru haber vermiştir güle
Seher davlumbazı her dem döğüle

Zülüf çevkân, yanakların ne kara
İki gözüm doldu kanlı yaş ile
Dostum kumaşın uydurmuş yeşile
Ne aldır ol, ne kırmızı, ne kara

Ne ziba yaratmış yaradan Gani
Sel oldu aktı gözlerimin kanı
Gel bana rahmeyle mürüvvet kânı
Ben söylerim, ne ak söyler, ne kara

Budala' m der ben, neylerim bu malı
Sohbet ile bulmuşum bu kemali
Mahbub derler, gösterem gül cemâli
Ne yağmura, ne güneşe, ne kara

Göz almak : *Nazar değmek* — **Dudu** : *Papağan. Sevgilinin konuşması için « dudu dilli » denir. Aslı « tûti » dir.* — **Davlumbaz** : *Büyük davul, savaş davulu* — **Ziba** : *Süslü, güzel* — **Gani** : *Tanrı* — **Rahmeylemek** : *Acımak* — **Mürüvvet kânı** *Cömertlik madeni, ocağı* — **Ak, kara söylemek** : *İyi güzel, okşayıcı ya da acı, kötü, azarlayıcı sözler söylemek* — **Mahbub** : *Sevgili* — **Cemâl** : *Yüz* — **Öğüle** : *Övülsün* — **Döğüle** : *Dövülsün* — **Ziba** : *Güzel* — **Çevkan** : *ucu eğri değnek* — **Kan** : *Maden* — **Sohbet** : *Karşılıklı içten konuşma* —

Mürüvvet : *Arapça bir sözcük olan mürüvvetin Türkçe ve Farsça söyleniş biçimi mertlik, insaniyetlik, yiğitlik, cömertlik, iyilik severlik, büyüklük, ululuk, bağışlama anlamlarına gelir. Özellikle erkek evlatlar için "mürüvvetini görmek" sözünde geçer. Bu ana babanın onu evlendirmesi, döl - döş sahibi olduğunu görmesidir.*

Tasavvufta ise gerçek erenlerin ihsanlarıdır, lütuflarıdır. Bu konuda Şah Hatayi:

Bu yolun ötesi haktır
Mürvet, hey erenler, mürvet
Bu yoldan özge yol yoktur
Müvet hey erenler, mürvet

der. Ayrıca yine aynı ozan:

Erenler kapısı mürvet kapısı
Sıtk ile gelenler mahrum dönmez

diyerek önemini ve değerini vurgular. Bektaşilere göre insan büyük suç işlemekle dinden çıkmaz. Suç işlemişse, meydanda daradurup kendisi için mürüvet meydanı açılmasını ister. Topluluğa, ceme geri dönmesi için küçük suçlarda, kabahatlerde kırk gün sonra bu suçu işleyen hakkında mürüvet meydanı töreni yapılarak ceme kabulu sağlanır. Büyük suçlarda bu tören cezanın bitiminde yapılır.

FAKİR EDNÂ

O dönemin kaynaklarında, bazı yazma dergilerde şiirlerine rastlanan Fakir Edna'nın onyedinci yüzyılda yaşadığı sanılmaktadır. Yaşamı hakkında ayrıntılı bilgi yok. Erdebil dergâhından el aldığı söyleniyor. Hatayi'nin etkisi altında kaldığı şiirlerinden anlaşılmaktadır. Doğum - ölüm yılları, yaşam öyküsü konusunda elimizde hiç bir bilgi yok.

Her nefesinde Hatayi'yi andığına bakılırsa çok istekli bir Şah yanlısıdır. Ancak, Hatayi zamanında yaşamadığı kesin olarak biliniyor. Nefeslerinde yaşantısını aydınlatacak bir iz bulunmuyor.

Evren - İnsan - Tanrı, On iki imam, Ali gibi konuları şiirlerinde işlemiş, varlık birliği görüşünü savunmuştur. Dili yalın, söyleyişi akıcı ve duygusaldır. İmam Hüseyin için yazdığı mersiyesi meşhurdur. Bu şiirinde Hz. Hüseyn'e karşı beslediği sevgiyi, şehit edilmesinden duyulan derin üzüntüyü dile getirir.

Duygulu bir olayı anlamak için mutlaka yaşamak, kendi varlığında nesnel etkilerini duymak gerekir Fakir Ednâ'da öyle:

Aşkın deryasından içip mest olan
Kanan bilür kanmayanlar ne bilür
Biryan olup aşk narına yanmayan
Yanan bilir yanmıyanlar ne bilir

Kim dinledi çarh semanın sesini
Arif bilür gevherin en hasını
Oniki imamların kanlı yasını
Giren bilür girmeyenler ne bilir

dizelerinde, Fakir Edna, on iki imamlara duyduğu sevgiyi yansıtır; Tarikatta geçerli aşamaları, olgunlaşma evrelerini sistematik şekilde anlatır. Koşullara, kurallara, yola bağlı bir ozandır.

ŞİİRLERİNDEN ÖRNEKLER

— 1 —

↓

Çok günah işledim senin katında
Eriş Şah - ı Merdan sen imdad eyle
Kul daralmayınca Hızır yetişmez
Yetiş Hızır Nebi sen imdad eyle

Yalvarması boynumuza farz oldu
Edeb erkân mü'minlere arz oldu
Mü'minin secdesi Hak niyaz oldu
Yetiş Hızır Nebi sen imdad eyle

Kim kaildir mahşer - kalan da'vaya
Şah Hasan'a ağu verdi Muaviye
İmam Hüseyn mürvet eyle canıma
Yetiş Hızır Nebi sen imdad eyle

Zeynel'i zindana atan o soydur
Muhammed Bâkır'a verilen paydır
İmam Ca'fer erkânı kadim bir yoldur
Yetiş Hızır Nebi sen imdad eyle

Musa Kâzım ile salâyı veren
İmam Rıza ile mescide giren
Taki ile Naki carına gelen
Yetiş Hızır Nebi sen imdad eyle

Askeri'nin askerine katılan
Kul olub Behl, Buhârâ'da satılan
Çöl Kufe şehrinde nâra atılan
Yetiş Hızır Nebi sen imdad eyle

Kırkların cemine beraber gelen
Server Muhammed'in bacını alan
Sancağını çeküb Zülfikar çalan
Yetiş Hızır Nebi sen imdad eyle

Fakir Ednâ' m der ki bu sırra eren
Üstadım Hatayi dârına duran
Tamuda yanar mı nurunu gören
Yetiş Hızır Nebi sen imdad eyle

— 2 —

↓

Muradlar verici ol Gani Settar
Verdi muradımı elhamdülillâh
Ali Muhammed'dir Muhammed Ali
Gördüm bir elmadır elhamdülillâh

Ali Muhammed'dir Muhammed Ali
Anlar kurdu doğru yolu erkânı
Tarikat ilmidir ma'rifet gülü
Erdim hakikate elhamdülilâh

Tarikat de ma'rifete yar oldu
Yedi kudret deryası da sır oldu
Cebrail rehberdi Ali pir oldu
Erdim hakikate elhamdülillâh

Şeriati dahi yeni yaptılar
Yetmiş iki millet ana taptılar
Bir kale var yetmiş üçe yaptılar
Kerpiçi nurdandır elhamdülillâh

Ol kaleye giremedi lâ denler
İmamlar nesline buğuz edenler
Dünyada eliyle ağu yudanlar
Anlar didâr görmez vallah u billâh

Arşullahda yedi kapu açıldı
Hakk'ın rahmeti kullara saçıldı
Mü'minlere hulle donu biçildi
Geydim libâsından elhamdülillâh

Fakir Ednâ' m bu ma'nayı seçmeli
Üstadım Hatayi konub göçmeli
Aşık olan bu doludan içmeli
Kandım cür'asından elhamdülillâh

— 3 —

↓

Allah meded ya Muhammed ya Ali
Günahkârım günahımı bağışla
İmam - ı Hüseyin Bektaş - i Veli
Günahkârım günahımı bağışla

Halil'in narını çemen eyleyen
Münkirin gönlüne güman eyleyen
Doksan bin kafiri iman eyleyen
Günahkârım günahımı bağışla

Hazret - i Üveys'in nikabın veren
Serdar Muhammed'in yolunda duran
Bin bir kelâm Hazret - i Musa'dan soran
Günahkârım günahımı bağışla

İmam Hasan'la serin ele alan
İmam Hüseyin'le nur şehid olan
Zeynel'in zindanda pâyine gelen
Günahkârım günahımı bağışla

İmam Bâkır kazanında sırr olan
On iki buyruğu Cafer'e salan
On hatemi birinde tamam kılan
Günahkârım günahımı bağışla

Musa Kâzım'ın Rıza'yla pazarı
İsmi - i a'zam okur kılar gazayı
Yer yok iken gök yok iken ezeli
Günahkârım günahımı bağışla

Kün deyüb cihanın binasın kuran
Eyyub'u unulmaz derdlere salan
Taki Naki Askeri'ye yar olan
Günahkârım günahımı bağışla

Eyyub'un kurdunu döküb sağ eden
Harman çöpünü ifrite bağ eden
Mi'racda ol Muhammed'e car eden
Günahkârım günahımı bağışla

Bu **Fakir Ednâ** ' ya sevdayı kılan
Üstadım Hatayi dersini alan
Bunda kalanların carına gelen
Günahkârım günahımı bağışla

— 4 —

↓

Yüzünü türaba sürmüş gideyi
Çağlar sular İmam Hüseyin deyu
Gece gündüz arzulamış gideyi
Ağlaşırlar İmam Hüseyin deyu

Gece gündüz arzulamış gideyi
Dolap su vermeğe figan ideyi
İmamların ismini vird edeyi
İnler dolap İmam Hüseyin deyu

Hesap eyle baharını yazını
Fark ede gör ördeğini kazını
Dinleyin turnanın tor avazını
Çığrışurlar İmam Hüseyin deyu

Katarlanmış birbirini yederler
Çığrışurlar Kerbelâ'ya giderler
İmam İmam deyu nevha ederler
Ağlaşırlar İmam Hüseyin deyu

İmamlar da Kerbelâ'da yatarlar
İmam Ali Şah Abbas'a yeterler
Kerbelâ çölünde samah tutarlar
Çığrışurlar İmam Hüseyin deyu

İmamların yasın biz de çekelim
Gözümüzden kanlı yaşlar dökelim
İmamlar yoluna serden geçelim
Ağlaşalım İmam Hüseyin deyu

Fakir Ednâ' m ağlamışım gülemem
Sel sel oldu çeşmim yaşım silemem
Üstadım Hatayi kimse bilemem
Ağlaşalım İmam Hüseyin deyu

Gideyi : *Gidiyor* — **Dolap :** *Bostanlara su çeken aygıt.* — **Figan edeyi :** *İnliyor* — **Ter avaz:** *Yeni, taze ses* — **Nevha etmek :** *(Birinin) Ölümüne ağlamak* — **Şah Abbas :** *Safavi şahlarının üçüncüsü, Şah Tahmasb'ın oğlu* — **Samah tutmak :** *Dönmek, oynamak, raks etmek* — **Vird** *Yinelemek, Dua* — **Gussalanup:** *Gamlanmak, üzülmek.* — **Leşker:** *Asker, Ali* — **Çeşm:** *Göz* — **Tor(tır):** *Turna kuşunun ses perdesi.*

— 5 —

Her gördüğüne meyil etme, Sabreyle gönül sabr - eyle
İrmediğin yere yetme, Sabr - eyle gönül sabr - eyle

Sakın doğru yoldan şaşma, El atına binüb aşma
Kılağuzsuz yola düşme, Sabr - eyle gönül sabr - eyle

Saburdur farz ile sünnet, Sabırın makamı cennet
Saburdur Ali Muhammed, Sabr - eyle gönül sabr - eyle

Her iş makamını bulur, Sabırla koruk helv - olur
Sabır baş - selamet gelür, Sabr - eyle gönül sabr - eyle

Lâilâhe - illâllâhdır adı, Bir ismini sabır kodu
Kırklar bir üzümden kandı, Sabr - eyle gönül sabr - eyle

Fakir Ednâ' m bu ne dalga, Sakın sabrı elden koma
Üstad Hatayi'den kalma, Sabr - eyle gönül sabr - eyle

— 6 —

Gönül arzu kıldı yüzün görmeye
Kızıl Deli Sultan aman mürüvvet
İster senden bir kılağuz almağa
Kızıl Deli Sultan aman mürüvvet

Alçağı yücesi sana görünür
Gönül düşmüş peşinize sürünür
Her ne günah dersen bende bulunur
Kızıl Deli Sultan aman mürüvvet

Dayanmalı ol Sultanın nazına
Yüz sürelim ayağının tozuna
Sevdiğin nikabın almış yüzüne
Kızıl Deli Sultan aman mürüvvet

Makamınız imamların makamı
Kerbelâ'da akar şehidler kanı
Hasan Hüseyn Fatma Ana'nın canı
Kızıl Deli Sultan aman mürüvvet

İmam Zeynel paralandı bölündü
Muhammed Bâkır'a secde kılındı
Ca'fer - i Sadıkdan yadigar kaldı
Kızıl Deli Sultan aman mürüvvet

Önce senin müşkilini kandıran
Ayağını od'a sokub yandıran
Musa - yi Kâzım'a secde kıldıran
Kızıl Deli Sultan aman mürüvvet

O cihana bu cihana sır geldin
Taki Naki Askeri'ye gül geldin
Mehdi Resul ile Zülfikar çaldın
Kızıl Deli Sultan aman mürüvvet

Fakir Ednâ' m yakar kendi başını
Yemen'de seyr ettim der savaşını
Üstadım Hatayi'nın sır kardeşini
Kızıl Deli Sultan aman mürüvvet

— 7 —

↓

Deli gönül gussalanub gam yeme
İnşallah dumanım yer koca leşker
Gönül intizardır her dem yoluna
Bize hayırlısın ver koca leşker

Koca leşker sen kırklardan birisin
Kırkların birine neşter urursun
Selman Faris'dedir kanın görürsün
Bir damla kan geldi al koca leşker

Selman geldi şeydallahdan yarsalar
Şeydallahın bir araya koysalar
Bir üzüm danesi vardır ezseler
Ezen el senindir er yüce leşker

Engür ezdi ol kırklara içirdi
Kanad verdi pervaneye uçurdu
Üryan biryan etti dâra geçürdü
Anlara biryan himmet kıl koca leşker

Koca leşker seher yerde oturur
Fırak suyu bâd - i sabâ getürür
Cümle erenlere gülbang yetürür
Cümlenin muradın ver koca leşker

Sultan ağu cana çıkıyor başı
Nice erler vardır yareni eşi
Seyd İsmail Seyyid Halil sırdaşı
Taze fidan bitti gül koca leşker

Fakir Ednâ' m der ki, çağlasam aksam
Furat suyu gibi yüzüne baksam
Üstad Hatayi'den seyrana çıksam
Dilerim muradım ver koca leşker

— 8 —

↓

Sabah erken vardım Seyyid Baba'ya
Yüzüm sürdüm şehinlerin başına
Dolandım tecelli kıldım dergâhına
Vardım düştüm sancağının başına

Bir ismi Hayder'dir bir ismi Ali
Sancağı cennetten geldi bu veli
Hak nazar eyledi doldu bir dolu
Canım kurban kadeh sunan eline

Ol Sultan Saçlı'yı yanına aldı
İsteyen kulların muradın verdi
Kızıl elma'ya dek kafiri kırdı
Yüz sürerek günbedinin taşına

Leşker - i abdala çıkıyor eli
Kimsenin kalmadı kendiye dili
İmam Hüseyn ile Bektaş'ı Veli
Canım kurban beratına işine

Ehl - i müslim Al - i abâ yarıdır
Koca leşker günahları arıdır
Sultan ağu can cümlenin piridir
Yüz sürelim eşiğine başına

Sefil Ednâ' m der ki bâbına varsam
Yeşil sancağına yüzümü sürsem
Ölmeden gözümü açsam da görsem
Gör üstadım Hatayi'nin işine

— 9 —

↓

Selman Ali ile hesap görünce
Elinde bir deste gülüdür Hayder
Zühre yıldızı da kırk bin yıl evvel
Alnında balkıyan nurudur Hayder

Arifler cihanı eledi seçti
Yüzünü görenler dünyadan geçti
On iki aşık da meyinden içti
Kudret bağçesinin gülüdür Hayder

Aşık mıdır dürlü bâde içmeyen
Arif metaına bahâ biçmeyen
Talip midir kıl köprüsün geçmeyen
İsm - i Şah talibin yoludur Hayder

Üç ismide aşıklara verdiler
Altı ayda hesabını gördüler
Dört isimde muradına erdiler
Yedinci kapunun gülüdür Hayder

Yapılmıştır yedi damın kapusu
Açılmıştır sekiz uçmak kapusu
On iki imam on dört ma'sum pak hepisi
Ol cümleden ulusudur Hayder

Fakir Ednâ' m bu ma'nâlar yazılmaz
Divid olmayınca kalem düzülmez
Maya olmasa mürekkeb ezilmez
Üstad Hatayi'nin elidir Hayder

— 10 —

↓

Aşkın deryasından içip kanmıyan
Kanan bilir, kanmıyanlar ne bilir ?
Biryan olup aşk narına yanmıyan
Yanan bilir, yanmıyanlar ne bilir ?

Aşkın badesinden içip aymıyan,
Var malını Hak yoluna koymayan,
Dünyasını ahretine saymayan
Yanan bilir, yanmıyanlar ne bilir ?

Aşkın badesinden içen mest olur,
Allah bir, Muhammed - Ali dost olur,
Pir elinden bade içen mest olur
Olan bilir, olmayanlar ne bilir ?

Kim dinledi çarh semanın sesini
Arif bilir gevherlerin hasını,
Oniki İmam'ların gül libâsını
Giyen bilir, giymiyenler ne bilir ?

Her dem vahdetimiz bahar, bağ olur;
Solmaz güllerimiz daim sağ olur;
Mahabbetin yayığında yağ olur
Yiyen bilir, yemiyenler ne bilir -

Fakir Ednâ' m, duy mananın aslını,
İmam Cafer buyruğunun dersini,
Üstadım Hatayı, hub nefesini
Alan bilir, almıyanlar ne bilir ?

Ali aba: *Yüce aba altındakiler, yani ehlibeyt* — **Balkımak:** *Parlamak* — **Zühre yıldızı:** *Çoban yoldızı* — **Mey:** *İçki, dolu* — **Bade:** *Bardak* — **Aymak:** *Esrümek* — **Mest:** *Sarhoş* — **Çarh sema:** *Dönen gök* — **Has:** *Öz, seçkin* — **Gevher:** *İnci, toz* — **Vahdet:** *Birlik* — **Yayık:** *Yağını almak için yoğurt çalkalanan araç* — **Hub nefes:** *Güzel şiir, söyleme* — **Mürekkep:** *Yazı yazılmada kullanılan renkli sıvı* — **Divit:** *Kalem, eskiden mürekkeb ile yazı yazmada kullanılan araç.*

KERİM DEDE

Yaşantısı, gerçek kimliği üzerine hiç bir bilgimiz yok. Ancak dil ve biçiminden 17 - 18. yüzyılda yaşadığını sanıyoruz. O döneme ait bazı yazma dergilerde de şiirlerine rastlanmaktadır.

Şiirlerinde, Kerim Dede, Şah Kerim mahlaslarını kullanmıştır. Şiirlerinde Ali sevgisi, umut, doğa coşkulu bir söyleyişle buluşur, kaynaşırlar. Akıcı, duru, kolay ve yalın bir söyleyişi vardır. Dili sadedir, içtendir.

— 1 —

↓

Ali'm yata yata aleme doldu
Uyan Ali'm uyan, zamanın geldi
Yürekteki yağlar yandı kül oldu
Uyan Ali'm uyan, zamanın geldi

Yeşil elvan geyin bedenden boşan
Şimdi Yezit'lerle savaşa döşen
Eyerle Düldül'ü, Zülfikar kuşan
Uyan Ali'm uyan, zamanın geldi

Hünkâr Hacı Bektaş Veli aşkına
Kırklarla erenler yolu aşkına
Zahirde, batında Ali aşkına
Uyan Ali'm uyan, zamanın geldi

Kerim Dede gitmek ister Toros'a
Alaydan ayrılmış ördeği yüze
Biz de niyaz ettik Sultan Nevruz'a
Uyan Ali'm uyan, zamanın geldi

Elvan : *(Burada) Renk* — **Savaşa döşen** : *Savaşa gir* — **Toros** : *Ozanın yurdu olduğu düşünülebilirse de, Toros dağlarında baştan başa Türkmen yörükleri oturmaktadır. Bu Alevi toplulukları zaman zaman ayaklanmalar çıkarmışlardır. Ozan buralara gitmek de isteyebilir.* — **Sultan Nevruz** *Ermişlerden olup ozanlar nefeslerinde saygı ile anarlar. Nerede yattığı bilinmiyor.*

— 2 —

↓

Uyan Ali'm uyan zamanın geldi
Yürek yandı korlandı da od oldu
Ali'm yana yana yanamaz oldu
Uyan Ali'm uyan zamanın geldi

Kızıl ırmak gibi başından coşan
Egerle Düldül'ü Zülfikar kuşan
Mehdi'den Mehdi'ye savaşa düşen
Uyan Ali'm uyan zamanın geldi

Yezid'in başına mıhlar çakıldı
Sancağımız Kazova'ya dikildi
Kavm - ı Yezidan'e lânet okundu
Uyan Ali'm uyan zamanın geldi

Yezidler gaflet gömleğin giydiler
Binbir günümüz tamam oldu dediler
Kavm - i adû Şah Hüseyn'e kıydılar
Uyan Ali'm uyan zamanın geldi

Kerim Dede gitmek ister bu ize
Uyduran ayrılmış öteki yüze
Biz de niyyet ettik Sultan Nevruz'a
Uyan Ali'm uyan zamanın geldi

Kavm - ı yezidan: *Yezidi sevenler topluluğu* — **Kavm - ı adû:** *Düşman topluluğu* — **Kazova:** *Tokat'a bağlı bir belde* — **Mıh:** *Çivi* — **Gaflet:** *Bilmezlik.*

— 3 —

Eğer dinin direğinden sorarsan
Sahib zaman On iki imam değil mi
Talib olub aşk kitabın ararsan
Sahib zaman On iki imam değil mi

Kıldığımız Şah - ı Merdan çağıdır
Üç yediler kırklar mürşid bağıdır
Edeb erkân erenlerin evidir
Sahib zaman On iki imam değil mi

Ali Musa'ya iletti yolunu
Şah Safi'ye arz ettiler halini
On iki imam'dır şahın delili
Sahib zaman On iki imam değil mi

Mürteza'nın gönlü gözü durağı
Mü'minlerin kalb evinin çerağı
Yerin göğün arşın kürsün direği
Sahib zaman On iki imam değil mi

↓

Kimdir cem içinde perdeyi tutan
Ali Musa Rıza'dır gül kokutan
Ecel vakti can verirken okutan
Sahib zaman On iki imam değil mi

İş bu iş hep gerçeklerdendir elhak
Olmayanlar şöyle mahrum kalacak
Kabr - içinde bize yoldaş olacak
Sahib zaman On iki imam değil mi

Pir Hatayi batıni hem zahiri
Şerbet deyu nuş eyledi tâhiri
On iki imam Şah Safi'nin mazharı
Sahib zaman On iki imam değil mi

Şah Kerim der bunu böyle haklayan
Mehdi'dir kendi özün kendi yoklayan
Yezid'lerin ağzını hep bağlayan
Sahib zaman On iki imam değil mi

Sahip zaman : *Evreni idare eden zamanın sahibi* — **Elhak :** *Doğrusu* — **Mahrum :** *Yoksun* — **Kabr :** *Mezar* — **Tahiri** *Temizi* — **Şah Safi :** *Safavi tarikatının kurucusu* — **Mazhar :** *Bir şeyin çıktığı, göründüğü yer* — **Şah-ı Merdan:** *Ali* — **Şah Safi:** *Safaviliğin kurucularından* — **Delil:** *Kanıt* — **Elhak:** *Doğrusu* — **Mahrum:** *Yoksun* — **Çerağ:** *Mum, ışık* — **Cem:** *Dinsel toplantı* — **Kabr:** *Sin, mezar* — **Nuş:** *İçme, yutma* — **Batıni:** *İçsel* — **Zahir:** *Dışsal* — **Tahir:** *Temiz* — **Mazhar:** *Erme, aşama.*

ALİOĞLU

17. yüzyılda yaşamış bir Alevi ozanı. 15. yüzyılda Güneybatı Anadolu ile Rumeli'de iki ayaklanmanın önderi olan Simavna Kadısı Oğlu Şeyh Bedreddin'in (ölümü 1420) yolunu tutmuş, onu önder bilmiş, müridi Dedemoğlu ile birlikte, bir ayaklanma hazırlığı sırasında tutuklanıp yargılanmışlar, belki de bu siyasal olaylar sonunda idam edilmişlerdir. Şiirlerinde, « Osmanlıların kendisini Şah'a kurban ettiklerini, etini pare pare ettiklerini », yani kendisine çok işkence yaptıklarını; « Şah yürümedikçe harekete geçmeyi » ve « On iki imamların kurbanı olduğunu » bildirmektedir. Gerçek kimliği bilinmiyor. Doğum ve ölüm tarihleri ile eserleri hakkında yeterli bilgi yok.

Nefeslerine az rastlanması ve çağdaşı bir kaç ozandan başka kimsenin ondan söz etmemesi, hiç bir yerde mezarı görülmemesi genç yaşta göçmüş olduğunu düşündürüyor. Ayaklanmacı bir kişiliğe sahip.

Önemli bir nefesinde, Serez'de (Yunanistan) türbesi ve tekkesi olan Şeyh Bedreddin için « Serez'in Şah'ı » ve « pirim » demektedir. Aynı nefesten Serez'de gizli bir toplantıya da katıldığı anlaşılıyor. Bedreddin tarikatının « kadından başka her şeyin ortak olduğu » sosyalist ilkesi 16. ve 17. yüzyıllarda Alevi çevrelerinde hükümeti tedbir almaya götürecek kadar yaygındı. (**Bkz. Pir Sultan Abdal, C. Öztelli,** s: **44**). Tespit edilen yirmi kadar şiirinden, Alioğlu'nun ateşli bir ihtilalci, tarikat kurallarını iyi bilen, kültürlü bir ozan olduğu anlaşılmaktadır. Çorum'un Kargı ilçesine bağlı Alioğlu köyü var. Belki de bu ozanla ilgilidir (**C. Öztelli, Bektaşi Güller, s: 242**). Bektaşi inançlarına daha eğilimli görülüyor.

— 1 —

Bu alemi ekvan yaratılmadan
Evvel yokken vara uğradım geldim
On sekiz bin alem, dünya yoğiken
Kâmildeki nura uğradım geldim

Pirimdir rehberim, oldur üstadım
Hak Muhammed dine girdim, dost dedim
Hızr eliyle Ab - ı Hayat istedim
Zulmette cevhere uğradım geldim

Pirim himmet etti, ben de açıldım
Hak budur ki, batın dinden seçildim
Zekeriya Peygamber'le biçildim
Kavakta ben zâra uğradım geldim

↓

Aşık olur hem pirime bağlanan
Ver salavat zikrilen, safa ilen
Arş yüzünde server Mustafa ilen
Miraç'ta kırklara uğradım geldim

Yakup dahi Yusuf'unu ararken
Varıp Ken'an ellerinden sorarken
Veyselkarani hem taç örer iken
Mansur ile dâra uğradım geldim

Bindim Mansur ile dâra dâr iken
Mucizat - ı Musa dahi Tur'dayken
Hakk'ın emri ile hem gülzar iken
İbrahimle nara uğradım geldim

Gelenden geçtim, geçenden geçemedim
Hakkını bildim, erden eri seçemedim
Gördüğüm kapıyı örttüm, açamadım
Ali ile sırra uğradım geldim

Alioğlu, medresede kaldılar
Kitapların önlerine kodular
Sen bu ilmi nerden aldın, dediler
Üstadım var, pire uğradım geldim

Ekvan: *Varlık, mülk* — **Zulmat:** *Karanlık.*

— 2 —

↓

Eğer aşık oldu isen
Dost yüzü ayan görünür
Arife kul oldun isen
Sohbetine can görünür

Yürür erenler haliyle
Uğraşmaz kıl u kal ile
Oturma gel cahil ile
Aklına ziyan görünür

Gel gir erenler izine
Yüz sür ayağı tozuna
Bak gel arifin sözüne
Şa'lei iman görünür

Aşk eri kılıçtan ati
Cahillerin gönlü katı
Arife cahil sohbeti
Bir yeri yaban görünür

Alioğlu gel katına
Girme Yezid sohbetine
Gönül binmiş aşk atına
Kendisi yayan görünür

— 3 —

↓

Meded Allah ya Muhammed ya Ali
Sana giden doğru yoldan şaşırma
Mürüvvettir ya Aliy - yel - Mürteza
Kulunun hizmetin bizden düşürme

Yine bir sevdadır düştü bu cana
Ma'ruf olub bu cihanda anıla
Dünyevi uhrevi gerek gönüle
Mahabbetten gayrı söze düşürme

Zahir eyle içerimden putumu
Sen bilirsin hem aslımı zatımı
Aşkımı sevdamı mahabbetimi
Verdirüp gayriye senden düşürme

Çağırdım Hak bir Muhammed ya Ali
Balım Sultan Hacı Bektaşı Veli
Mürüvvet erenler günahkâr kulu
Erenler indinde yüzden düşürme

Alioğlu gibi var mıdır asi
Sana geldim afv - et hasların hası
Ahu Baba derler hem din ulusu
Mürüvvet gözden gönülden düşürme

KUL HASAN

18. yüzyılın son çeyreği ile 19. yüzyılın birinci yarısında yaşamış bir Bektaşi ozanıdır. Bu tarihi bir nefesinde « Sene bin iki yüz sekiz, söyleşirler ad ilen » diyerek belirtir.

Kimliği ve eserleri tam olarak bilinmeyen bir Bektaşi ozanı. Nefeslerini Kul Hasan, Sefil Hasan, Hasan Dede mahlasları ile söylemiş. Asıl adi ve memleketi de belli değil.

Bir süre yeniçeri 66 ortasında Büyük Baba Efendi makamına oturmuş, Urfalı Halil İbrahim Dede - Baba'nın ölümüyle boşalan postnişinliğe atanarak, Dede - Baba olmuş. Serez'lidir. Hacı Bektaş - i Veli dergâhında yatar. Balım Sultan'dan sonra, sekizinci Pir Evi postnişini imiş. (1149 H. - 1736 M.) yılında göçmüştür.

Aslında bütün bu şiirlerin bir veya bir kaç ozan elinden çıkmış olması olası. Kırıkkale'nin Hasandede köyünde yatan, Karamani Şeyh Hasan Fakih ise; Kul Hasan Dede - Baba'dan çok önce yaşamış, bir Bektaşi ulusu, Kanuni Sultan Süleyman'la birlikte Viyana seferine katılmış onun, Hasan Dede'nin, Kul Hasan, takma adıyla yazılmış nefeslerle hiç bir ilgisi yok. Ama yöre halkı iki Hasan Dede'yi de birbirine karıştırır.

— 1 —

Hayali gönlümde yadigar kalan
Hünkâr Hacı Bektaş Ali kendidir [1]
Darı çeç üstünde namazın kılan[2]
Hünkâr Hacı Bektaş Ali kendidir

Ali'nin işleri daim sır ilen
Kisvetini kırmızıdan örünen[3]
Nar içinde Cebrail'e görünen
Hünkâr Hacı Bektaş Ali kendidir

↓

Arslan olub yol üstünde oturan[4]
Selman idi ana nergis getiren
Kendi cenazesin kendi götüren[5]
Hünkâr Hacı Bektaş Ali kendidir

Musa kahramanın dine gönderen[6]
Münkirin gözüne perde indiren[7]
Doksan bin küffarı dine döndüren[8]
Hünkâr Hacı Bektaş Ali kendidir

---

[1] Hacı Bektaş'ın Hz. Ali olduğunu, yani Ali'nin Hacı Bektaş olarak geldiğini söylemek istiyor.

[2] Hacı Bektaş, susam yaprağı üzerinde e darı danelerinin yığını (çeçi) üzerinde bunların bir tanesini bile kımıldatmadan namaz kılarak müritlerine keramet göstermiştir.

[3] Hazreti Ali, kimi zaman kırmızı sarık sarardı.

[4] Muhammed Peygamber Mirac'a çıktığı zaman yolda bir arslana rastlar. B Ali idi.

[5] Hazreti Ali cenazesini devesi ile gelen bir Arap kılığında kendisi götürmüştür.

[6] Ali'nin Musa adındaki kölesinin o zaman ortaya çıkan bir devi tepelediğini anlatmak istiyor.

[7] Ali'nin bulunduğu toplantılarda münkirlerin gözlerine perde iner, kendilerini göremezlerdi.

[8] Ali, Uzak Doğu'daki bir şehrin suyunu kesen devi öldürür, doksan bin halkı da Müslüman olur.

Yerlerin göklerin binasın düzen
Ak üstünde kara yazılar yazan
Engür şerbetini kırklara ezen
Hünkâr Hacı Bektaş Ali kendidir

Kul Hasan'ım var mı sözümde yalan
Münkirin gönlünü gümana salan
Doksan günlük yolu kuşlukta alan[9]
Hünkâr Hacı Bektaş Ali kendidir.

— 2 —

Muhammed Hayder - i Ali hakkında
Biri ağ bir yeşil iki nur indi
Hünkâr Hacı Bektaş Veli hakkında
Kuts - idi cihana heman bir geldi

İmam Zeynel çile çekti zindanda
Şah Bâkır'a kiriş taktılar handa
Halil - i nâra attılar külhanda
Nârı nur eyleyüb gülzara geldi

Şah Hasan'a ağu verdi Muaviye
Mü'min olan Ehl - i Beyt'i tanıya
Kerbelâ'da İmam Hüseyn hani ya
Zahir batın cümlesine bir geldi

İmam Ca'fer Kâzım - ı Musa Rıza
Taki Naki şefaât ide bize
Askeri Mehdi ol sahib - i feyze
Evveli nur ahırı da sır geldi

Sefil Hasan Balım Sultan sadâsı
Aşıka verilen aşkın badesi
Hünkâr Hacı Bektaş Veli dedesi
Ehl - i Beyt'i sevenlere yar geldi

— 3 —

Serime bir sevda geldi, Muhammed Ali'den beri
Yandı vücudum kül oldu, Ta Kalu beli'den beri

Ali Fatıma Kanber'i, Arka tutmuşum anları
Sevdik on iki imamları, Atası pirinden beri
Hasan Hüseyn'i sevdim, İkrârım anlara verdim
Kafirlerin putun kırdım, Halil - ür - Rahman'dan beri

Zeynel - âbidin yolları, Açılmış gonca gülleri
Bâkır imamlar serveri, Severim soyundan beri

Muhammed dünyaya geldi, Şu alem nur ile doldu
Hacem İmam Ca'fer oldu, Okuram Kur'an'dan beri

Musahibim Musa Kâzım, Rıza'ya vardır niyazım
Kolumdadır şahin bazım, Beslerim zamandan beri

Taki'den etek tutmuşum, Naki sırrına ermişim
Askeri'den mey içmişim, Sarhoşum irfandan beri

[9] Ali, devi öldürmek için uzun bir yolu kısa zamanda almıştır.

Ben bir pınardan boşandım, İndim türaba döşendim
Mehdi'den kılıç kuşandım, Çalarım Merdandan beri

Kul Hasan' ım Hakk'a yalvar, Hak Muhammed Ali server
Sorarlarsa bizi erler, Geliriz divandan beri

Küffar : Kafirler — Kuts : *Kutsal* — **Türab:** *Engin, toprak.*

İLGİLİ KAVRAMLAR

1 - İki nur

Söylenceye göre Tanrı önce melekleri yarattı "ben kimin, sen kinsin" dedi, Melekler "san sensin bende benim" dedi. Böyle benlik iddiası üzerine Allah bu melekleri kahredip yok etti. Daha sonra Cebrail yaratıldığı zaman Tanrı onu sınava çekti. "Ben kimim, sen kimsin" diye sordu. Daha önce yaratılan melekler "benlik" güttükleri için Tanrı onları yok etmişti. Cebrail hemen yanıt vermedi. İzin alıp gökte gezinmeye başladı. Arşın bir yerinde bir kandilde nurdan bir fanus altında biri yeşil, diğeri ak iki nur gördü, yanlarına vardı.Yeşil nur "Ben Ali'yim, ak nur amcaoğlu Muhammed'dir dedi. Cebrail durup müşkülünü söyledi: Yeşil nur: "Sen Tanrı'sın, ben kulunum" dersen en doğrusunu yapmış olursun dedi. Cebrail, ak nur Muhammed'in, yeşil nur Ali'nin ruhu olduklarını öğrendikten sonra Muhammed döneminde Ali'ye yakınlık ve saygı gösterince Muhammed nereden tanıdığını sorar, Cebrailde olayı anlatır. Bu söylence Hz. Muhammed ile Hz. Ali'nin cihan var olmadan, hatta Cebrail'den bile önce var olduklarını, kendilerini bildiklerini, birlik ve beraberliklerinin sürekliliğini, bunun ezelden, ebede sürdüğünü, kutsallıklarını, önem ve değerlerini vurgulamak için üretildiklerini anlatır. Hz. Muhammet nübüvvet, döneminin son ve en büyük temsilcisi, Hz. Ali ise velayet döneminin simgesi ve başı olarak bilinir.

Hatta Virani Baba bunu belirten bir şiirinde:

Kudret kandilinde parlayıp duran
Muhammed Ali'nin nurudur vallah

derken bu söylenceyi işaret etmektedir.

Pir Sultan ise aynı konuyu şöyle dile getirir:

Hû erenler bir müşkülüm var benim
Server Muhammed'in nuru kandadır
Aşka düştüm gece gündüz yanarım
Muhammed Ali'nin nuru kandadır

2 - Mükaşefe	(Tasavvufta) Kulun müdahale ve gayreti olmadan, ilahi sınırları örten perdelerin açılması. (Bunu, müşahede takip eder.)
3 - Mütecelli	Tecelli eden, Kudretini, güzelliğini açıp saçan.
4 - Cûş / Cuşiş	Coşma, kaynama anlamında Farsça sözcük. Tasavvufta sevenin sevgilisi (Tanrı) güzelliği karşısında kendinden geçişi, derin bir coşkuya kapılarak her nesnede Tanrı'yı, Tanrı'da her nesneyi görmesi.
5 - Mushaf-ı Kübra	Büyük kitap, Kur'an... İnsan vücudu.
7 - Mute Kable ente Mut	"Ölmeden önce ölmek.." Mal, can davasından geçmek, ermek, hırs, nefis, benlik gibi tutkulardan sıyrılmak, yaşarken kutsal niteliklere kavuşmak... Alevi-Bektaşilerce kutsal nitelik sayılır.
8 Münezzeh	Uzaklaştırılmış... (Mekandan münezzeh olmak (Tanrı sıfatlarından) Belli bir yeri olmamak) İnanca göre, Tanrı mekamdan münezzeh değildir. O'nun mekanı insandır.

TESLİM ABDAL

Teslim Abdal kimdir sorusunu yanıtlamak zor. Çünkü karşımıza dört ayrı yerde ayrı ayrı zamanlarda yaşamış dört Teslim Abdal çıkarılıyor.

Bunlar:

1) Teslim Abdal, Onyedinci yüzyılda yaşamış. Asıl adı Mehmed olan, Sultan Dördüncü Murad döneminin bir Bektaşi ulusu. Yeniçeri ocağının Halife Babası, yani Büyük Baba Efendisi. Bağdat seferine katıldığı öne sürülüyor. Bu Teslim Abdal'ın:

"Teslim Dede Teslim Baba
Ey kahraman Türk Milleti

başlığıyla başlayan bir Mehter marşına konu olduğu iddia ediliyor.

Teslim Abdal'ın yurdumuzun üç yerinde türbesi bulunmaktadır. Birincisi Trakya'da Keşan'a bağlı Teslim Abdal köyünde. İkincisi Denizli dolaylarında, üçüncü türbesi ise, Çorum'un Teslim köyünde.

2) Denizli'de tekke ve türbesi olan Teslim Abdal.

3) Denizli'de türbesi bulunandan ayrı bir Teslim Abdal ise Çorum'un Teslim köyünde tekkesi ve mezarı olan Teslim Abdal hakkında daha geniş bilgi için Alevilik Araştırmaları Dergisi, sayı: 1, Mayıs 1998 Can Yoksul, İki Alevi Şairi s: 120-174 bakılabilir.

4) Ankaralı Teslim Abdal.

5) Elazığ'ın Baskil ilçesine bağlı Şeyh Hasan (Şıh Hasan) köyünde olduğu öne sürülen Teslim Abdal. Bunlardan hangisi doğru bilinemiyor. Şimdilik hepside karanlıkta. Biz hepsini birden sunuyoruz. Kesin bilgiler ortaya çıkıncaya değin böyle sürecek. Bunlar ayrı ayrı Teslim Abdal'lar da olabilir, bir Teslim Abdal da.

Teslim Abdal şiirlerinde doğru yola girdikten sonra kişinin korkup çekineceği bir engel kalmadığını, Alevi Bektaşi geleneğinde yol göstericilik duygusunun yoğunluk kazandığını, Kur'an surelerinin kişinin nesnel varlığında görünür duruma geldiğini, kişinin bir tür "canlı Kur'an" olduğunu sezer, sezinletir. vurgular ve sergiler. Onda Ali ve On iki imam sevgisi sevgilerin en yücesidir:

Teslim Abdal eder Şems'in çırası
Errahmandır iki kaşın arası
Güzel Bismillâh 'la Elham suresi
Elif - lam - mim inmiş hattın üstüne

17. yüzyıl Alevi ozanlarının en büyüklerinden biri. Yaşayışı ancak kendisinin ve başka ozanların şiirlerinden çıkarılabiliyor. Buna göre Teslim Abdal, tarikatta yüksek yeri olan bir pirdir. Denizli'de kendi adı ile anılan Bektaşi tekkesinde gömülüdür. Ona göre insan dile gelip konuşan, bütünlüğü içinde Kuranı kendi özünde taşıyan bir varlıktır. Dahası insan Kurandır.

İran Safevi Devleti yararına, daha önce kendilerinden söz ettiğimiz Alioğlu, Dedemoğlu, Kul Nesimi gibi ve belki de onlarla birlikte siyasal olaylara karışmış, çabalara girmiştir. Müridi Kul Mustafa'nın bir nefesinden anladığımıza göre Teslim Abdal da Bedreddinli'dir. Tanrı'nın insan varlığında birleştiğini, onunla özdeşleştiğini, insanın tanrının ışığı olduğunu savunur.

Teslim Abdal'ın piri Alioğlu'dur. Bunu bir nefesinde Teslim Abdal kendisi söylemektedir.

Pirim Alioğlu'ndan bize gel oldu
Mürşid duydu, müşkilimiz halloldu
Yardımcımız Şah -ı merdan Ali oldu
Urum'a yolladım gönül kuşunu

Teslim Abdal yukarıda adı geçen arkadaşları gibi hükümet kovuşturmasına uğramıştır. Çok güçlü ve ülkücü bir ozandır. Ünü yaygındır. Eserleri günümüze dek gelmiştir (**C. Öztelli, Bektaşi Gülleri, s: 370**). Teslim Abdal Tanrı insanla görünür. İnsan yüzünde yazılı bir Kur'an vardır der.

Gafil gezme şaşkın bir gün ölürsün
Dünya kadar malın olsa ne fayda

Gerçekte yaşamı üzerine ayrıntılı bilgi yok. II. Mahmut'un emriyle düzenlenen "Bektaşi Tekkelerinin Teftişi" ile ilgili bir defterden o dönemde Sivas'a bağlı Mecitözü ilçesinin kendi adıyla anılan köyünde bir zaviyesi bulunduğu öğreniliyor. Bir şiirinde de pirinin XVII. yüzyıl şairlerinden Alioğlu olduğunu bildirilmekte, bir başka şiirinden ise Dedemoğlu'nun arkadaşı olduğu anlaşılmaktadır. Denizli'de, adıyla anılan tekkede yatan Teslim Sultan Abdal'ın bu şair olup olmadığı da bilinmemektedir. Bir şiirinde "Dördümüzü bir araya sürdüler / Eriş Teslim Abdal gel imdad eyle" diyerek onu yardıma çağıran Kul Mustafa'nın da daha önce sanıldığı gibi Kayıkçı Kul Mustafa olmayıp Teslim Abdal'ın müridi başka bir Kul Mustafa olduğu ortaya çıkarılmıştır.

Gel ha gönül havalanma
Engin ol gönül engin ol

BİR BAŞKA ÖYKÜ

— Maarif yayınevi tarafından çıkarılan M. Halit Bayrı'nın Aşık Virani divanında, Teslim Abdal isminde bir aşığın var olduğu, ancak nerede ve ne zaman yaşadığının bilinmediğinden bahsedilmektedir.

— Ayrıca, Erman yayınevi tarafından yayınlanmış, İbrahim Aslanoğlu'nun Söz Mülkünün Sultanları adlı eserinde de Teslim Abdal'ın asıl yaşadığı yerin bilinmediği, fakat Çorum'da bir Teslim Abdal köyünün bulunduğundan oralı olduğuna ilişkin tahminler yürütülmüş olduğu görülmektedir. Bu konuda Can Yoksul (A.Haydar Avcı)'nın Alevilik Araştırmaları dergisinin ilk sayısında geniş bir araştırma yer almaktadır.

— "Teslim Abdal Elazığ'ın Baskil ilçesine bağlı Şeyh Hasan (Şıh Hasan) □köyündendir. Şeyh Ahmet dedenin torunlarından dördüncüsü olan Şeyh Melek kolundan gelen Kalender Abdalın oğludur. Kalender Abdal da bir gerçektir ve nefesleri vardır. Bu köyün Doğu tarafında Şayh Ahmet dedenin Türbesi ve civarında da köyün mezarlığı vardır. Batı tarafında bir tepenin arka yüzünde de Teslim Abdal'ın türbesi ve onun çevresinde de ondan gelen torunlarının mezarları vardır.

Teslim Abdal'ın ikinci oğlu Süleyman'dan doğma Derviş Ali'nin mezarındaki tarih 1172 dir. Bundan anlaşılacağı üzere Rumi 1090 da miladi ise 1670 yıllarında yaşamış olduğu anlaşılır.

Teslim Abdal'ın beş oğlu olmuştur. Adları şöyle : İmam, Hüseyin, Süleyman, Bektaş ve Cafer'dir. Bunlardan İmam Teslim Abdal'ın sağlığında öldüğü için, Ceddi Şeyh Ahmet dede mezarlığında gömülüdür. Hüseyin oğlunun mezarı Teslim Abdal'ın türbesi içinde, Süleyman, Bektaş ve Cafer'in mezarları ise Teslim Abdal mezarlığındadır.

Süleyman oğlundan gelen derviş Ali'nin türbesi de Şeyh Ahmet dedenin türbesi bitişiğinde kârgir kubbeli bir türbedir. Derviş Ali de bir gerçek Er'dir. Yaygın nefesleri vardır.

Teslim Abdal'ın sayısı çok olan nefesleri vardır. Ama elimize ancak yetmiş kadarı geçmiştir. Köyünde onun soyundan gelenler de bir zihniyet vardır ki onun eserlerini kimseye vermeyip sıkı sıkı saklıyorlar. Bu yüzden fazla elde edemedik.

Teslim Abdal ata ve dedelerine saygılı bir kişi idi. Bu yüzden öldüğü zaman kendisine daha fazla ilgi gösterilip, Şeyh Ahmet dedeye daha az ilgi gösterilme ve bu yüzden de saygısızlık etmiş olması ihtimaline karşı, kendi mezarının bugünkü Tepe Düzü mevkiine yapılmasını vasiyet etmişti. Onun için Şeyh Hasan köyünün iki mezarlığı var. Teslim Abdal'dan sonra bu soydan gelen kişiler Teslim Abdal mezarlığına defnedildiler. Yalnız Teslim Abdal'ın oğlu İmam Teslim Abdal hayatta iken vefat ettiği için Şeyh Ahmet Dede mezarlığına defnedildi.

Teslim Abdal'ın halk arasında söylenen bir söylencesi şöyledir :

Teslim Abdal'ın yaşadığı yıllarda İbrahim Paşa adında, Osmanlı Padişahının seyis başısı vardır. Bu zat bir gece rüyasında Şeyhhasan köyünü, oradaki Şeyh Ahmet dede yatırını görür. Yatırın üzerine başındaki fesi çıkarıp koyar, daha sonra hiç el değmeden fesin tekrar başına konduğunu görür. Bu rüyanın etkisi ile Şeyhhasan köyünü aramak üzere yola çıkar. Araya araya Fırat nehri kıyısına gelir. Oradan da o zamanın tek nehir nakil aracı olan Kelek ile nehri geçip köye gelir. Köyde başı kavuklu bir çok Dede ve

Şeyh vardır. Bunların hepsi kendi çaplarında mucize sahibi kişilerdir. Teslim Abdal ise divana kabul edilmediği için adamdan sayılıp cemaatte yer alamaz. İbrahim Paşa bu kavuklu kişilere rüyasını anlatır. Kavuklular « Peki Paşam, sen kurban kes köylüye yedir, biz gerekeni yaparız » derler. İbrahim Paşa birinci gün bir kurban keser ve Şeyhin birisi İbrahim Paşanın fesini el değmeden başına giydirmeyi dener, başaramaz. İkinci günü bir kurban daha keser bu defa bir başkası dener, gene fesi Paşaya giydiremez. Böylece kırk gün kurban kesme ve denemeler sürer. Derken İbrahim Paşa hiddetlenir ve « Benim rüyam yalan değildir. Mutlak içinizden birisi fesi bana giydirecek » der. « Eğer bunu başaramazsanız hepinizi kılıçtan geçireceğim » diye bir korku verir. Bunun üzerine herkes telaşlanır, ne yapacaklarını şaşırırlar. Neticede orada bulunanlardan birisinin aklına Teslim Abdal gelir. Belki bunu Teslim Abdal yapar, derler ve hemen denemeye koyulurlar. Teslim Abdal fakir olduğu için civar köylerden olan Boran köyünün sığırlarını otlatmaktadır. Bir kaç kişi hemen yola çıkar, Teslim Abdal'ı bir otlakta bulurlar. « Aman sen bilirsin, İbrahim Paşa gazaba geldi, bizi kılıçtan geçirecek, bizi kurtar » diye yalvarırlar. Teslim Abdal « ya benim bu sığırlarım ne olacak » der, « biz senin sığırlarını otlatırız » deyip, iki kişiyi sığırların yanına bırakırlar, diğerleride Teslim Abdal'la birlikte Şeyh Ahmet Dede yatırının yanında bekleyen İbrahim Paşaya gelirler. İbrahim Paşa Teslim Abdal'ı görünce, rüyasında gördüğü kişi olduğunu hemen tanır. Çevresindekilere « işte bu yapar » der. Yine kurban kesilir, dualer edilir, köylü yer içer, Türbenin içine girerler. İbrahim Paşa fesini çıkarıp yatırın üzerine koyar. Teslim Abdal'ın nazarı ile fes Paşanın başına gelir. Üç defa bu tekrarlanır. Paşa kalkıp diğer kavuklulara dönerek Hey Allah'tan korkmazlar, Gerçek kişi ve Gerçek Er bu zat imiş, sizler kendinize boş yere süs veren yalancılarsınız » diyerek onları kovar. Sonunda Paşa Teslim Abdal'ın dua ve himmetlerini alıp gitmek üzere Fırat Nehri kenarına geldiğinde, Teslim Abdal geri çağırtır ve ona bir delilik yaparak aklını karıştırır. Paşada « Eyvah iyi bir Er imiş ama deliymiş » diye ikirciklenir. Teslim Abdal Paşaya « şimdi gidebilirsin » deyip gönderir.

Orada bulunanlar Teslim Abdal'a merakla neden böyle yaptığını sorarlar. O da: « Böyle yapmasaydım, köyümüzde ne ikrar kalırdı ne iman kalırdı ne de tarikat kalırdı. Hepsini Paşa alıp götürürdü. Şimdi ikirciklendiği için hepsini burada bıraktı » der.

İbrahim Paşa oradan ayrılıp Malatya iline gelir ve bugünkü Paşa Köşkü denilen mevkide ev yaptırıp konaklar.

Seherde bir bağa girdim
Ne bağ duydu ne bağbancı
El vurdum güllerin derdim
Ne bağ duydu ne bağbancı

Teslim Abdal'ın torunu Derviş Ali'de dedesi gibi divane ve ermiş bir kişi idi. Şeyhhasan köyünün bir kaç saat batısında Kale köyü var. Bu köyün yamacındaki dağda da, Hz. Muhammed zamanından Battal Gazi zamanına kadar gelip Hz. Muhammed' in verdiği emaneti Battal Gazi'ye getiren Battal Gazi'nin piri Abdulvahab'ın yatırı bulunmaktadır. Kale köyünün bir kaç saat batısında ise Adaf köyü bulunmaktadır.

Derviş Ali bir gün Adaf köyünde bir cemde otururken şöyle der:

"Nefistir adamı talar,
Adaf'a Elmaya salar,
Üç Kürt oğlu suya dalar
Battı m'ola çıktı m'ola".

Köylüler Derviş Ali'nin gerçek bir kişi olduğunu bildikleri için hemen adam koştururlar. Fırat Nehri kıyısındaki elma bahçesini kontrol ettirirler. Bakarlar ki kürt çocukları elma çalmaya gelmişler, elma çalarken suya düşmüşler ve boğulmak üzereler. Hemen çocukları kurtarırlar.

Derviş Ali ölmeden önce Teslim Abdal'ın yatırı yanında uzanıp yatmasının saygısızlık olacağı gerekçesi ile kendi mezarını başka yere yapmalarını ister. Şimdi yatırı Şeyh Ahmet Dede yatırı yanında ve ondan biraz daha küçüktür.

Şeyh Hasan köyünün kıble yönünde ve köyün hemen önünde Murat suyu akmaktadır. Murat suyunun karşı kıyısında ise Korucuk köyü vardır. Bu köyde Hasan Dede isminde bir de yatır vardır. Bu zata Hasani Basri de derler. Bu zatın Bağdat'tan geldiğini ve sonunda da su ile Bağdat'a gideceği çok önceleri büyüklerimiz tarafından söylenirdi. Bir süre önce Murat taştı. Köylüler yatır gidecek diye telaşlandılar ve çevre köylerden para toplayarak önüne set yaptırdılar. Ne yazık ki, şimdi Atatürk Barajı yapımı nedeniyle bu yatır gene suyun altında kalacak ve söylendiği gibi de Bağdat'a gidecek. Bu yatır, Vakıflar idaresince Eski Malatya (Battal Gazi) ilçesi merkezine nakledilmiştir

Hasani Basri'nin yaşadığı tarih belli değil. Yalnız, çok ağır hasta ve deliler ona büyük bir itikat ile götürüldüğünde şifa bulurlardı. Teslim Abdal bir beytinde bu zatı övmüştür" **(Yusuf Şahin, Kulhak, 1987, İstanbul, s: 250).**

Teslim Abdal ey der eremediniz
Kör idi gözünüz göremediniz
Yetmiş yıl dolandım bilemediniz
Zöhre yıldızı doğup aştı duydun mu?

Teslim Abdal'ın şiirleri öğreticidir, eleştiri öğeleri de taşır. Bu şiirlerin bir kaç Teslim Abdal'a ait oldukları da düşünülebilir. Şiirlerde Şah Hatayi' etkileri görülür. Erdebil tekkesiyle ilişkisi olabileceği düşünülse de, şiirlerde daha çok Anadolu Aleviliği görüşleri egemendir. Öztürkçe söyler, dili sade ve akıcıdır, yerel söyleyiş biçimlerine ve adetlerine yer verir. Şiirlerinde Allah - Muhammed - Ali, oniki imam sevgisi egemendir.

Menzil almak ister isen
Gönül sabreyle sabreyle

ŞİİRLERİNDEN ÖRNEKLER

— 1 —

Süren erenler süreği
Süregelmiş süre gider
Münkir cehennem direği
Dura gelmiş, dura gider

Bir gerçeğe indir başı
Durmaz akar gözüm yaşı
Yezid'in elinde taşı
Vura gelmiş, vura gider

Uyma münkirin gücüne
Taşı dokunur kıçına *
Münkir cehennem içine
Gire gelmiş, gire gider

Teslim Abdal, çün basılmaz
Hakkı batıla batırmaz
İt ürür kervan kesilmez
Üre gelmiş, üre gider

* **Kıç** : *Ayak. Bugün de Orta Anadolu'da kullanılır. "Dizine".*

— 2 —

Gafil durma şaşkın bir gün ölürsün
Dünya sana baki değil ne fayda
Ettiğin işlere pişman olursun
Pişmanlığın ele girmez ne fayda

Söylersinde sen sözünden şaşmazsın
Helalini haramından seçmezsin
Kepeğin tükenir su da içmezsin
Hep deryalar senin olsa ne fayda

Bir gün seni iletirler evinden
Hak'kın kelâmını kesme dilinden
Kurtulamazsın Azrail elinden
Türlü türlü yolun olsa ne fayda

Teslim Abdal eder, çöksem otursam
Cümle varlığımı ele getürsem
Şu yalan dünyayı zapta getürsem
Hep dünyalar senin olsa ne fayda

— 3 —

Arzulamış gelmiş koca Bağdad'ı
Şah Süleyman başı telli geliyor
Yardımcısı ola on iki imam
Önü sıra serdar Ali geliyor

Mü'minler Hû çeker münafık erir
Mü'min muradını ol Huda verir
Yüz bin de zırh giymiş sipahi gelir
Yüz bini de bahar ballı geliyor

Yüz bini birden der Allahım Allah
Yüz bini der Lâilahe illâllah
Yüz bin katarı var yüz bin de sipah
Yüz bini de darplı sallı geliyor

Teslim Abdal der ki hey canlar canı
Bunca Süleymanlar Dünyada kani
Yüz bin nutku vardır yüz bin de canı
Yüz bin de kolu kolçaklı geliyor

— 4 —

Dört duvar içinde olsa mekânım ↓
Taşrasından esen yel bana neyler
Yanımdaki sudan korku çekerim
Uzakta çağlıyan sel bana neyler

Dünyada gerçekler katara uydu
Aşk ile mahabbet ikrarın bendi
Pirimden almışım hayır gülbangi
Haramili olan bel bana neyler

Mekânım balçıktır üstadım Ali
Muhammed nesline demişim beli
Çekerim gayreti sürerim yolu
Ben haktan korkarım el bana neyler

Teslim Abdal eder gözler kanlı yaş
Aradım bulamadım bir sevdasız baş
Herkesin ameli kendine yoldaş
Haramzade olan kul bana neyler

— 5 —

Oturmuş sofi dersini okur * ↓
Gel bunun manasın ver imdi sofi
Arif olup her mânadan sezinir
Gel bunun mânasın ver imdi sofi

Muhammed Ali'dir Rahman'dan yüce
Dirilmiş müminler dökülüp saça
Anası kızoğlan oğludur koca
Gel bunun mânasın ver imdi sofi

Anadan doğdular şems ile kamer
Yezidin başına tiğ ile teber
Bir kısrak gördüm ki tayını emer
Gel bunun manasın ver imdi sofi

Erenlerin kıldan ince yolu var
Dört kapunun iki yüzü dili var
Bir kuş gördüm ayağında nalı var
Gel bunun mânasın ver imdi sofi

Teslim Abdal üryan gezer donu yok
Sular şaşar olmuş akar sonu yok
Kanı vardır cesedinde canı yok
Gel bunun mânasın ver imdi sofi

* Oturmuş nazara dersin okusan (**V. M. Kocatürk, a. g. e. s: 267**). Böyle sorular sormak halk edebiyatı türüdür. Bugün için bunların çoğunu karşılamak elden gelmiyor.

— 6 —

Ta ezelden yarin yüzüne bakıp ↓
Cemâli didarı gören ağlar mı
Yetişip mürşidin eteğin tutup
Özünden benliği ayran ağlar mı

Sahipzaman yakın yola gelirse
Hasan'la Hüseynin ahın alırsa
Erenler deminden her ne gelirse
Ere erip Hak'kı gören ağlar mı

Ali'ye Muhammed geldi bürhana
Hatice Fatıma o ehli cana
Birleyip özünü ulu meydana
Anlayıp zatını bilen ağlar mı

Zeynel'âbidin'in yüzünü görüp
Muhammed Bâkır'ın sırrına erip
Ca'feri Sadık'ın darına durup
Burada ikrarın veren ağlar mı

Musa - yi Kâzım'ın Turuna uçup
İmamı Rıza'nın yurduna göçüp
Küfür köprüsünü ileri geçüp
İman deryasına dalan ağlar mı

Taki, Naki , Askeri'yi dostbilen
Hak Muhammed ile Mehdi'dir gelen
Her daim Kırkların cem'inde olan
Mahabbet tadını duyan ağlar mı

Teslim Abdal daim yüksek uçar mı
Erenlere teslim olan kaçar mı
Dört kapudan kırk makamdan geçer mi
Bir olup birliğe yeten ağlar mı

— 7 —

Bozuk düzen öyle gelme meydana ↓
Ehl - i Beyt'e iman eyle gel münkir
Ömer'den Osman'dan sana fayda yok
Ehl - i Beyt'e iman eyle gel münkir

Muaviyenin izine gidersin
Ehli tarikati inkâr edersin
Benlik davasile sen de nidersin
Ehl - i Beyt'e iman eyle gel münkir

Ömer Osman Sıddik kulu naroldu
Ana tabi olanlar da haroldu
Ruz - ı mahşerde yüzü kara oldu
Ehl - i Beyt'e iman eyle gel münkir

Ham kalmışsın pişmemişsin kürede
Tarikat düşkünü durmaz sırada
Eremez menzile kalsa orda
Ehl - i Beyt'e imam eyle gel münkir

— 8 —

Yönümü döndürdüm Sarı Sultan'a ↓
Ali muratları vere sabahtan
Yüzümü süreyim Seyyid Battal'a
Mahlukun Zülfikar yolu sabahtan

Azazili dinden eden nisbettir
Yeşil giydik taç ta birer isbattır
Müminlere Cennet nasib kısmettir
Açılır Cennetin gülü sabahtan

Kul - olanın Eyup gibi derd - olur
Anın ahirette belli yurd - olur
Gece gündüz ezber - olur vird - olur
Hak'kı zikreyliyen dili sabahtan

Bülbüller gülşende efgana durdu
Hüseyin hakkıyçün serini verdi
Doldurdu doldurdu dolunu verdi
Ol Hızır'ın yeşil eli sabahtan

— 9 —

Mürşide varmağa talib olursan ↓
İbtida insandan rehber isterler
Verdiğin ikrara doğru gelirsen
Aht ile peymandan rehber isterler

Muhammed Ali'nin nurun görmeğe
On iki İmamların yolun sormağa
Erenlerin divanında durmağa
On iki erkândan rehber isterler

Mürşidin nazarı müşkülü seçer
Kâmil olan rehber Sıratı geçer
Can kuşu kafesten akıbet uçar
Tenden uçan candan rehber isterler

Şah - ı Merdan bir yol kurmuş kuluna
Yola giden rehberinden biline
Gitmek ister isen mü'min yoluna
Din ile imandan rehber isterler

Mürşidin var ise olursun insan
Mürşidin yok ise kalırsın hayvan
Arasat gününde kurulur mizan
Açılan mizandan rehber isterler

Marifet babına girmek dilersen
Hakikat güllerin dermek dilersen
Erenler sırrına ermek dilersen
Ahd ile peymandan rehber isterler

Teslim Abdal söyler bu hikâyeti
Nefsini bilmektir gücün gayreti
Yirmi dokuz huruf yedi ayeti
Bilmeye insandan rehber isterler

İptida: *İlkin* — **Ahd ile peyman:** *And, yemin* — **Rehber:** *Yol gösteren, yardımcı* — **Müşkül:** *Sorun, zor* — **Akıbet:** *Son* — **Mizan:** *Terazi* — **Arasat:** *Kıyamet günü dirilenlerin toplandığı yer* — **Bab:** *Kapı* — **Huruf:** *Harfler*.

— 10 —

↓

Bu dünyadan o dünyaya giderken
Tu yüzüne, lânet şanına Yezit
Hak evini yıkıp harap edersin
Tu yüzüne, lânet şanına Yezit

Kara köpek gibi kuyruk vurursun
Gelene geçene havlar ürürsün
El sana güler, sen kime gülürsün
Tu yüzüne, lânet şanına Yezit

Teslim Abdal eydür, ihlasın kaim
Gözümde okum yok, vurup yıkayım
Yetmiş iki millet canın yakayım
Tu yüzüne, lânet şanına Yezit

Hak evi : *Gönül* — **İhlası kaim olmak :** *Özü temiz olmak, inancı tam olmak* — **Tu:** *Tükürme işi. kötüleme tepkisi.*

— 11 —

Bir dilek dilerim senden, Hasan Hüseyin aşkına
Canımızı verdik kurban, Hasan Hüseyin aşkına

Hak'ka verdim cümle varım, Dergâhına yüzüm sürdüm
Canımı terceman kıldım, Hasan Hüseyin aşkına

Fehmettik didarımızı, Yüzdürelim derimizi
Kurban verdik serimizi Hasan Hüseyin aşkına

Gerçekler kalbini güder, Nefsini dinleyen murdar
Verdiğin za'ya mı gider, Hasan Hüseyin aşkına

Teslim Abdal eder doldur, Seç sözünü baldan ayır
Çıplak giydir bir aç doyur, Hasan Hüseyin aşkına

— 12 —

Gayetten Ali'yi seveyim dersin
İtikadın bütün değil, neyleyim
Şah'ın yollarını gözleyim, dersin *
Bir itikada bağlanmıyor, neyleyim

Terceman alınıp lokma yenmiyor
Günahlar silinip derman olmuyor
Anın içün nefes yerin bulmuyor
Söz çok amma, söylenmiyor, neyleyim

Hak edip lokmayı yiyemiyorlar
Günahlıya günahlı diyemiyorlar
Yuyucular meyit yuyamıyorlar
Söylense de dinlenmiyor, neyleyim

Şap ile şekeri seçemiyorlar
Halk deyip de halktan geçemiyorlar
Gayret edip müşkil seçemiyorlar
Şimdi haber alınmıyor, neyleyim

Teslim Abdal eydür, özün yoklamaz
Kulum, der de berisini beklemez
Ben talibim, der de nefis haklamaz
İşin Hakk'tan sağlanmıyor, neyleyim

* *Buradaki Şah, İran Safevi hükümdarı olabilir. Osmanlı baskısından kurtulmak için yüzyıllarca onun yolu beklenmiştir. Ancak Hz. Ali'de olabilir.*

Meyit : *Ölü* — **Fehmeyle :** *Anla, gör* — **Tevhid :** *Tanrı birliği*

— 13 —

Dünya bir ağaçtır, kökü yukarı
Yaprakları yeşil, dalında ne var
Gâhi oğlan olur, gâhi pir koca
Kaç yıl geçti ana, halinde ne var

Hükmüne fermandır, hatmin okuyor
Bir çiçektir, bin bir türlü kokuyor
Karlı karlı dağlar ile akıyor
Akan kuru derenin selinde ne var

Zira kulun içün yarattın onu
Sahi, gerçek ise fehm eyle bunu
Peteği de durur, arısı hani
Gel anla, kudretin balında ne var

Sırr - imiş eşiği, nurdur kapısı
Orda ulu mümin kulun hepisi
Kudretten de dıvarsızdır yapısı
Cennet - i âlânın suyunda ne var

Tevhid kılardı kadir gecesi
İşte budur dört kitabın hecesi
Sorun kimdir aşıkların hocası
Okur **Teslim Abdal,** dilinde ne var

— 14 —

Yüz yıllık yoldan aşıp gelen sofu
Dört kapının hangisine girdin sen
Düz ovada kimseye uğur vermezken
Yokuşu görünce niye durdun sen

Mollayım, dersin, okur yazmayınca
(Deryadan) çıkan suyu yüzmeyince
İki canı bir sohbete düzmeyince
Batmak gerek, o deryaya girdin sen

Mollayım, dersin, yazdığın okunmaz
Gerçek olanın kara yüzü olmaz
Mümin olanın da çiğ sözü olmaz
Hocan kimdir, kimden dersin aldın sen

Hiç mi sormadın evliyalar yolunu
Birine arz etmedin mi halını
Sorabildin musahibin malını
İyi idi niçün kelbe verdin sen

Musahipsiz yedi adım varılmaz
İrfan olmayınca ağu yudulmaz
Yularsız deve hiç bir katara gelmez
Hakkın ikrarını kime verdin sen

Teslim Abdal nasıl olsa geçinir
Sağlam, çürük sohbetlerde seçilir
Kapı bir sağdan, bir soldan açılır
Kapıların hangisine girdin sen

Uğur vermek : *Yol vermek, önden yol vermek* — **Molla** : *Büyük kadı, bilgin* — **Gerçek olan** : *Doğru yolda olan* — **Çiğ söz** : *Gerçek dışı, yavan söz* — **Musahip** : *Dinsel, ayinsel kardeş* — **Kelb** : *Köpek* — **Katar** : *Dizi, kervan.*

— 15 —

Dilimde ezberim de, virdim
On iki İmam, Ali Ali
Sefillere eyle yardım
On İki İmam, Ali Ali

Sefilin halinden bilen
Gözünün yaşını silen
Çağırdığım yere gelen
On İki İmam, Ali Ali

On iki İmam, Ali haktır
Ali'nin ihsanı çoktur
Şah Ali'dir, Ali Şah'tır
On İki İmam, Ali Ali

Hasan Hüseyin'in piri
Zeynel'Âbidin'in sırrı
Muhammed Bâkır'ın nuru
On İki İmam, Ali Ali

Cafer'in sevgisi candan
Kâzım Rıza, Musa nurdan
Şefaat umarım sizden
On İki İmam, Ali Ali

Ey Kâzım Musa, Riza
Dergâhında verme ceza
Yardım ede cümlemize
On İki İmam, Ali Ali

Muhammed Taki'nin şanı
Akıyor Naki'nin kanı
Pirim mahrum etme beni
On İki İmam, Ali Ali

Hasanı Askeri, Mehdi
Gelmeye var muhabbeti
Yıkılsın Yezid'in tahtı
On İki İmam, Ali Ali

Teslim Abdal durdum dara
Yüz sürelim ere, pire
Çağırdığım yere gele
On İki İmam, Ali Ali

— 16 —

Hırıl hırıl hırlasınlar
Bize taş atıp ürenler
Eşek olsun zırlasınlar
Bize taş atıp ürenler

İçi dışı soğuk olsun
Didilenmiş kavuk olsun
Eğribük'e tavuk olsun
Bize taş atıp ürenler

Bir keleşde uşak olsun
Çingeneye kuşak olsun
Malatya'ya eşek olsun
Bize taş atıp ürenler

Kilisede puta dönsün
Ters nallanmış ata dönsün
Uyuz olmuş ite dönsün
Bize taş atıp ürenler

Teslim Abdal der, onmasın
Dünyada murat almasın
Ahrette iman bulmasın
Bize taş atıp ürenler

— 17 —

Öğmüşde yaratmış kendi nurundan
Padişah eylemiş ilin üstüne
Cemâlini gördüm salâvat verdim
Çıkılar sokunmuş serin üstüne

Kaşların üstüne benler düzülür
İkrarından dönen Hak'tan üzülür
Ak göğsün üstüne Tebbet yazılur (3)
Veşşemsi inmiştir kolun üstüne (4)

Vallahi Kur'an'dır senin gözlerin
Yâsin - i şerife benzer yüzlerin
İnnâfetahnâ suresi gözlerin (1)
Vedduhâ inmiştir dilin üstüne (2)

Anlımıza yazıldı böyle bir yazı
Hak içün kılarız biz de niyazı
Ayetelkürsile güzel ihlası (5)
Okudum giderim yolun üstüne

Teslim Abdal eder şems'in çırası
Errahmandır iki kaşın arası (6)
Güzel Bismillâhla Elham suresi
Elif lâm mim inmiş hattın üstüne

1 - *Biz yolu açtık* — **2** - *Kuşluk aydınlığı* — **3** - *Kurusun* — **4** - *Güneş* — **5** - *Kursü ayeti* — **6** - *Yardım sever. Bunların hepsi Kur'an'ı Kerim'de geçen birer bölümdür* — **Keleş :** *Burada, çirkin, kötü* — **Hat:** *Yüz, çizgi* — **Ser:** *Baş.*

— 18 —

Türlü kumaşlardan yükünü tutmuş ↓
Gördüm bir bezirgan Yemen'den gelir
Yüz - atlı Hızır'ı kervanbaşı etmiş
Gördüm bir bezirgan Yemen'den gelir

Doldurmuş dolusun sunuyor saki
Yüz bin haramiden hiç olmaz korku
İnci sedef lâl ü gevherdir yükü
Gördüm bir bezirgan Yemen'den gelir

Üveys gibi Şad devesin yederim
Yüklettim kumaşı şara giderim
Müşteri bulursam pazar ederim
Gördüm bir bezirgan Yemen'den gelir

Ehl - i irfan ol da eyleme inkâr
Gerçek aşık isen gel yaramı sar
Yüküm lâl ü gevher Şah damgası var
Gördüm bir bezirgan Yemen'den gelir

Teslim Abdal Can emanet - i Bari
Ateşten yeğindir sitemin narı
Şah dükkânın açmış satar esrarı
Gördüm bir bezirgan Yemen'den gelir

— 19 —

Şeyh Safi oğlusun yükünü tayla ↓
Sultanlar sultanı göçtü duydun mu
Yeter bu mânayı alana söyle
İyiyi kötüden seçtin gördün mü

Haber alamıyor kalaba çokluk
Ehl'iman kıtlığı ne yaman yokluk
Seksen bin derece doksan bin mahluk
Ecel şerbetinden içti duydun mu

Evliyalar bu şenliği terkledi
Peygamberler ümmetin seyipledi
Çekti rahmet kapısın kilitledi
Azap kapıların açtı duydun mu

Bunlar dünü günü hakkı yıktılar
İşlerine işleğine baktılar
Peygamberin buyruğundan çıktılar
Hak da bu mahluktan geçti duydun mu

Teslim Abdal eydür eremediniz
Kör idi gözünüz göremediniz
Yetmiş yıl dolandım bilemediniz
Zöhre yıldızı doğup aştı duydun mu

Seyiplemek : *Başı boş bırakmak* — **İşlek :** *Çok kullanılan.*

— 20 —

↓

Muhammed Ali'den bir niyaz geldi
O niyazın aslı neden dediler
Ana rahmetinin defteri bende
Sitem kalemini çalan dediler

Cennetin içinde bir ağaç durur
Günde yedi kere purlanır kurur
Meyve verir Hakk'ın didarın görür
Onun dallarını neden dediler

Yolladılar o koyunun oyunu
Neden imiş Zülfikar'ın tayını
İçirdiler âb - ı zemzem suyunu
Onun kadehini neden dediler

Neden olur o ağacın yemişi
Neden dokudular Veyis'e tacı
Bir saatte nikah oldu dört bacı
O bacıyı .... neden dediler

Teslim Abdal Hakk'a kurban serimiz
Hak yoluna talan verdik malımız
Gevher arar isen bu dükkânımız
Astarı pamuğu neden dediler

Purlanır : *Yeşerir* — **Hoyrat :** *Kaba, görgüsüz* — **Kakar :** *Kötüler, dedikodusunu eder* — **Niyaz:** *Elma, çağırı* — **Sitem:** *Nazlanma.*

— 21 —

↓

Kabil değil adem eti yemesi
Mevlâ'm bize izin verdi ya deyü
Yan'olur Hak için olan emekler
Dinlen görün davetliler ne deyü

Bakınıpta dört yanını göremez
Emek çekip yıktığını öremez
Kendi günahını ele veremez
Eldekine gülbank çeker hû deyü

Hoyrada sırrını verip bildirme
Yoldaş olup imanını çaldırma
Elin ile komadığın kaldırma
Bol değildir var yerine ko deyü

Beytullah kıblemiz ona bakardı
Hırsa gelip cahilleri kakardı
Bildiği yok yanlış dua okurdu
Gidi kafir dönmüş bize ne deyü

İhlas tutup Hak kapısın açmazsa
Şu dünyanın lezzetinden geçmezse
Yahşiyi yamanı bunda seçmezse
Kovarlar o canı cemden ho deyü

Teslim Abdal der ki erebilirsen
Eğmeyip doğruyu diyebilirsen
Kendi cesedini yuyabilirsen
Sonra gel de mürdeleri yu deyü

Yahşi : *iyi,* **Yaman :** *Kötü* — **Hürde :** *Ölü* — **Ko :** *Bırak* — **Aşna :** *Dost, yar* — **Ho:** *Öküzleri gütmek için kullanılan git yürü anlamında bir seslenme.*

— 22 —

Aşnamdan ayrıldım yamandır halim ↓
Adettir aşıkın hali böyl'olur
Yar aklımı aldı çevirdi yolum
Mecnun dedikleri deli böyl'olur

Şu aşkın ateşi bağrımı yaktı
Ah ile feryadım göklere çıktı
Gözlerimden yaş yerine kan aktı
Yaz bahar eyyamı seli böyl'olur

Teslim Abdal ben bu yoldan dönemem
Pirimi dünyada elden salamam
Devlet sofrasına elim sunamam
Saadetlü hünkârın kulu böyl'olur

— 23 —

Herkesin nefsidir kendine düşman ↓
Senin de var ise andan hazer ol
Ömrün ahirinde olursun pişman
Doğru gez imandan dinden hazer ol

Gezme şunda hoyrat bed nefesi tok
Kul olana Hakk'ın rahmeti pek çok
Elin ettiğinden sana bir şey yok
Senin ettiklerin kandan hazer ol

Cellat gelir alıcıdır canını
Harap eder yağmalar dükkânını
Çevirir cin ile çevre yanını
Girip tünediğin handan hazer ol

Geçer olamazsan umman boylama
Nefsine uyup da yalan söyleme
Ellerin aybını taan eyleme
Sana derim sana senden hazer ol

Teslim Abdal der ki sonu firaktır
Azığı çok alın menzil ıraktır
Karıncalar kurtlar yese gerektir
Ahiri dengine candan hazer ol

— 24 —

Evliyaya muhip olayım dersen ↓
Zarafet söyleyip gülmeden sakın
Ahirette iman bulayım dersen
İtikatsız yar olma amandan sakın

Tanrı takdirinde olursun sultan
Küfr içinde gezme çıkmazsın dilden
Hakk'a doğru gider bir çeştek koldan
Seçilip geriye kalmadan sakın

Sâile hamail edip sorarsan
Kırkların gittiği izi sürersen
Muhammed Ali'nin yolun gidersen
Habis - i dünyaya gelmeden sakın

Murdar olup murdar öleyim dersen
Özümü zulmete salmayım dersen
Rahmetten geriye kalmayım dersen
Dünyaya meylini vermeden sakın

Teslim Abdal eydür eyleme güman
Ahirette pişman olursun heman
Dünyadan ahrete gittiğin zaman
Dört ayaklı olup gelmeden sakın

— 25 —

↓

Kendinin olanı görür gözedir
Murat kenarında Şeyh Ahmet Dede
Koç koyun kurbanlar boynun uzadır
Murat kenarında Şeyh Ahmet Dede

Karşısında Hasan Dede kocağı
Gülbenk çeker evliyanın gerçeği
Cenneti âlanın yeşil çiçeği
Murat kenarında Şeyh Ahmet Dede

Işığında ulu divan kurulur
Kurulurda canbaşlanır durulur
Cümlenin kısmeti anda verilir
Murat kenarında Şeyh Ahmet Dede

Alimallah bezirgan şahlar şahısın
Şah ulu bezirgan şahlar şahısın
Müminin müslimin kıblegâhısın
Murat kenarında Şeyh Ahmet Dede

Teslim Abdal şar şehrinin kumaşı
Deryadan denizden aştık der coşu
Doksan bin Horasan pirinin başı
Murat kenarında Şeyh Ahmet Dede

— 26 —

↓

Mertebesi ulu Keremi Ali
Abbasın Alioğlu ya Seyit Ahmet
Mışdı maksadı daima kula
Abbasın Alioğlu ya Seyit Ahmet

Bendeyi tıflıla eyle inayet
Biçare zayıfam değil hidayet
Günahkâr kulunum söyle kıyafet
Abbasın Alioğlu ya Seyyit Ali

Kusura bakıpda yayımı yasma
Eteğini tuttum elimi kesme
Amanım sanadır mürvetim basma
Abbasın Alioğlu ya Seyit Ali

Özürüm, niyazım, sanadır nazım
Dergâhına sürdüm şu kara yüzüm
Ricam kabul eyle dinlersen sözüm
Abbasın Alioğlu ya Seyit Ali

Teslim Abdal Heydur Sultanı Celil
Ya ulu Allah İbrahim Halil
Günahkâr kuluna hayırlı delil
Abbasın Alioğlu ya Seyit Ali

— 27—

Dinlen bu nefesi Haktan yeridir ↓
Ziyaret olalım Sarı Sultana
Kırkların içinde Server velidir
Ziyaret olalım Sarı Sultana

Hoca Ahmedi Yesevi'ye onun adı
Kıldığımız imamların feryadı
Ali nesli Celal Abbas evladı
Ziyaret olalım Sarı Sultana

Kardeşi Şeyhhasan ismin söylensin
Bahri ile ummanları boylasın
Yüzün gören ol kalayı neylesin
Ziyaret olalım Sarı Sultana

Daima batından görülür işi
Yusuf ile bile yorulur düşü
On iki imamların serçeşme başı
Ziyaret olalım Sarı Sultana

Teslim Abdal heydur iyi buyurmuş
Evvelden imamlar soyu buyumuş
Kaddes Allahı sural aziz evladı buymuş
Ziyaret olalım Sarı Sultana

— 28 —

Bir bengi hayalda geldi gözüme ↓
Deli gözler bizi şirin eyledi
Hakkın hikmetine akıllar ermez
Üstadımız bizi pişkin eyledi

İzin yok menzile varmayı aklar
İnsafı yitirmiş imanı yoklar
Aslı Küheylan ya alafı çoklar
Beslemiş beygiri eşkın eyledi

Mahakate meyil kattığım için
Arzeyleyip hakka gettiğin için
Dünyayı ahrete sattığın için
Garibanlar bizi düşkün eyledi

Medet mürvet gelin şunduşlu gezek
Dünya usul almış kuruyu duzak
İnsafı yitirmiş imandan uzak
Zulum var deccalı asker eyledi

Teslim Abdal yalan söze inanmaz
Pervaneler gibi ustalar yanmaz
Her çiçeğe konan bal eyler sanmaz
Şimdi bal eylemez arı çoğaldı

— 29 —

Evvel bize hak diyenler ↓
Girleyi, girleyi gitti
Nefsine talip olanlar
Zırlayı zırlayı gitti

Kim aradı Hakk'ı buldu
Kimi Hakk'dan geri kaldı
Kimi yağmaz bulut oldu
Gürleyi gürleyi gitti

Bezirgan kalmaz bacından
Gerçek bellidir tacından
Hakdır demenin ucundan
Vırlayı vırlayı gitti

Bellidir gerçeğin soyu
Ere vurur ağır tayı
Çoğu bunda ne var deyi
Zorlayı zorlayı gitti

Teslim Abdal der zatıma
Şek getiren sıfatıma
Elin iti gıybetime
Hırlayı hırlayı gitti

— 30—

↓

Tarıki hak insan olur
Can cana inanma ile
Marifet ehli can olur
Tasdik edip kanma ile

Süngü curda düşer mi
Filin yarası şişer mi
Hiç kuru kemik pişer mi
Altında ateş yanma ile

Kör bastığını görür mü
Yoluna doğru yürür mü
Aşk verir, meşk verir mi
Hey ahmak sulanma ile

Dünyasını mübah görür
Veçin eli ile alır
Adem oğlu kafir olur
Ahreti yok sanma ile

Teslim Abdal neden dersin
Pazar alıp gidem dersin
Bir hacat mı edem dersin
Ergin ağac yanma ile

— 31 —

↓

Hey gaziler zaman azdı
Şu dünya karışır oldu
Tilki arslana kuyu kazdı
Lağ edip erişir oldu

Ata sözün tutmaz uşak
Deve yerini gözler köşük
Dün külde agnayan eşek
At ile yarışır oldu

Oğul der atanın hizi
Dinlemeye ulu sözü
Alt aylık olmayan kuzu
Koç ile vuruşur oldu

Palaz üstünde yatmayan
Dudağı yala batmayan
Porsi ardından gitmeyen
Ceylana yerişir oldu

Teslim Abdal zaman azgın
Oğul atasından bezgin
Murdar leşe konan kuzgun
Perdeden danışır oldu

— 32—

↓

Herkes içmelidir meyi curadan
Hiç kimesne yoktur bunda hoş ayık
Özünde kamillik olan kişinin
Onun muhabbetten olmaz başı ayık

Medinede maden olduğun sezdim
Mektebi marifet deftere yazdım
Sarhoş var mı diye cihanı gezdim
Şu koca dünyada gördüm beş ayık

Kamilin süreği her dem adalet
Cahilin sohbeti sonu nâdâmet
Cennete girmez hulku adavet
Gerek seyit olsun gerek meşayık

Gürüledi derken kapısı açıldı
Gökten yere, bal ve rahmet saçıldı
Toprak mey içinde güller açıldı
Keşek sarhoş oldu, kaldı taş ayık

Teslim Abdal eder herkes soyundan
Kamil bellidir hasiyeti ile huyundan
Hakkın nuru kudreti ve meyinden
Göz içmiştir, üstde gördüm kaş ayık

— 33 —

↓

Otuz iki farzı bilmeyen kişi,
Çıkıp minarede sela mı verir ?
Bana benden oldu demeyen kişi
Hak iyi kuluna bela mı verir ?

Nice kere geldim, gittim cihana,
Öldür kızsın bed damarın uzana,
Üç beş günah etme ile divana,
Mürşit talebesin ele mi verir ?

Nizama girmeyen yaban taşıdır
Yine kendi kışı kendin üşüdür,
Yola boyun vermek mümin işidir,
Münafık meylini yola mı verdi ?

Köre ne sözüm var görenler görür,
Mümin olan yüzün yerlere sürür,
Hazne kumaş olsak tutar da durur,
Hak nazarın değme kula mı verir.

Teslim Abdal Hızır ilmine karış,
Hızır ile tamam oluyor her iş,
Elinden gelirse tabar vur döğüş,
Hasım kolayına kale mi verir ?

— 34 —

↓

Pir oldur ki her müşkülüm kandıra
Müşkülüm halletmez piri nedeyim
Her dem yönüm hakdan yüze döndüre
Men halka gitmeyen yolu nedeyim

Pir oldur ki benim ile yar ola
Ben nerde olursam orda var ola
Dünya ahiret benim ile bir ola
Halimden bilmeyen piri nedeyim

Pir oldur ki hâalimden iyi bile
Durduğum yerlerde elimi ala
Bir senek verirsem balımdan göre
Kerpiç basıp giden körü nedeyim

Bedir aylar gibi doğa doluna
Şahı Merdan gibi çıka salına
Zahirde batında bana buluna
Yol uğrusu hain zırı nedeyim

Teslim Abdal heydur Hazreti Ali
Dünyada ahirette severim seni
Divanı dergâhta sen kurtar beni
Başın kurtarmayan körü nedeyim

— 35 —

↓

Aklını başına döşür,
Göz vardır bu gözden gayrı.
Müslümanın dört şartı var,
Oruçdan namazdan gayrı.

Sen özünü kulluğa sal
Kullukta ola sana yar
Nice haram zadeler var
Kumrudan gammazdan gayrı

Cihan mahluk ile doldu,
Müslümanlık helâk oldu,
Halkın dilinde ne kaldı,
Habis, yalan sözden gayrı.

Cemi cümlesi bu halda
Gezerler kavgayı kolda
Ne alâkan var şu malda
Sekiz arşın bezden gayrı.

Teslim Abdal hak batına
Şek getirme sıfatına
Kul giderse Hak katına
Söz olmaz sözün üstüne.(*)

(*) Söz olmaz sözünden gayrı

— 36 —

Sef otur yerinde arif,
Dur görelim kamil misin ?
Bir yapıya duvarını,
Ör görelim kamil misin ?

Der ekinin mugalını,
Aç marifet çuvalını,
Cesetinin suvalını,
Ver görelim kamil misin ?

Yapın kup ise direk has,
Eylemeyerek bir kadem bas,
İçersin sevdayı tas tas
Der görelim kamil misin ?

Dur görelim halin nedir ?
Peteğinde balın nedir ?
Sağın nedir, solun nedir ?
Sor görelim kamil misin ?

Hayal bazen der sağımda,
Gül açılsın dost bağında,
Tut tependen tırnağından
Sor görelim kamil misin ?

— 37 —

Bağlandık on iki denge,
Üçyüzaltmış dal üstüne,
Akıl indirdi bir henge,
Hak'la rahmet kel üstüne.

Kulağım mani Muhammed
Dilimde kelimeyi şehadet,
Göksümde kuranı hikmet,.
Haddi elif zal üstüne.

Aşk ile olmuşam evlat,
Başımda var tacı devlet,
Anlımda secdayı davet,
Rızayı hal hal üstüne.

Elimde desti vilayet,
Belimde kemer - i hidayet,
Dizimde hizmeti ayet,
Ayak erkân yol üstüne.

Kaşlarım kalem - i kudret,
Gözlerim nuru hasiret,
Burnumdaki buyu cennet,
Haler geldi dil üstüne.

Teslim Abdal heydur acel,
Kıblemizde kısmet gezer,
Yetişirse vermez mecel,
Verir Allah bol üstüne.

Buy-u cennet: *Cennet kokusu* — **Mecel:** *Güç* — **Dest-i velayet:** *Velilik eli* — **Kemer-i hidayet:** *Kurtuluş kemeri* — **Kelime-i şehadet:** *Varlığı ikrar sözcüğü yani "la ilahe illallah, Muhammedin resulullah: Allah birdir, Muhammed resulüdür* — **Kalem-i kudret:** *Tanrı kalemi, alınyazısı* — **Secde:** *Eğilme, yere niyaz.*

— 38 —

Alem sele gitse sana nolacak, ↓
Ağlama kuyuda gül Ali derler.
Hocam yitirmeden seni bulacak,
Doğru bize karşı gel Ali derler.

Doğruluban hayır işden gelirken,
Yetişiben düşmüş eli alırken,
Dünya bilgisiyle böyle bilirken,
İnanmaz kafirler Deli Ali derler.

Herkes bilgisince kuyu eşerse,
Herkes eşdiği kuyuya düşerse,
Bir kul hiç onulmaz derde düşerse,
Gel derdime derman bul Ali derler.

Kul olsam ben hocama yararım,
Eyüp gibi derde derman ararım,
Siyah zilif gılabadın tararım,
İnanmaz kafirler Kel Ali derler.

Her ne dersen vardır hub́ sıfatında,
Binmişsin, inmezsin aşkın atında,
İtikat ile inananlar katında,
Bazı bazı bize gül Ali derler.

Gerçek olanların yolu denilir,
İtikatla inananlar sevinir,
Ölmüş ölülerden çare umulur,
Bize yanmış, sönmüş Kül Ali derler.

Teslim Abdal heydur, doğan dulunur,
Özü Mansur olan darda çalınır,
Yedi iklim gezsen çetin bulunur,
Gene sende imiş yol Ali derler.

— 39 —

Mürvetim var Hak Muhammed Ali'ye ↓
Daha sizden gayrı kimim var benim ?
Hızır ile Hacı Bektaş Veli'ye
Daha sizden gayrı kimim var benim ?

Bundan geri durdu işlemez yolum,
Astılar kollarım, kestiler elim,
Hasan, Hüseyin'e malumdur halim,
Daha sizden gayrı kimim var benim ?

Bundan geri kabul ettim ölümü,
Ya Zeynel Abidin sen al elimi,
İmam Bâkır'a arzedem halimi,
Daha sizden gayrı kimim var benim ?

İmam Cafer hallarımdan bilesin
Durduğum yerlerde elim alasın,
Kâzım Musa carımıza gelesin,
Daha sizden gayrı kimim var benim ?

İmam Rıza senden ola inayet,
Ol imam Takı'dan bize hidayet,
Şah İmam Nakıdan bize şefaat,
Daha sizden gayrı kimim var benim ?

On iki imamlardan biz tuttuk deman,
Ondört masum pak ya sahib - ül zaman,
Hasanül Askeri Mehdi elaman,
Daha sizden gayrı kimim var benim ?

Teslim Abdal Heydur hasılı kelam,
Carımıza yetişen ya Şahı Merdan,
Mürvet Celal Abbas cabbasul alem,
Daha sizden gayrı kimim var benim ?

Tenim gümrah oldu canım sıkıldı,
Yağdırma başıma kar Teslim Abdal,
Canım geldi cesedime dağıldı,
Şu zalim halime car Teslim Abdal.

Er işidir çifte kantar götürmek,
Veli işidir, kulun işin bitirmek,
Her nerde var tamam kulluk yetirmek,
Ustada irica var Teslim Abdal.

İnkârlara perde çektim sırrım var,
El tuttum etekden gizli sorum var,
Hasta düştüm zayıf yeğin halim var,
Bir kerre halimi sor Teslim Abdal.

Sam Salman sayrılığın edince,
Onda Kanber kanterini yedince
Gel kili geç deyi teklif edince,
Kuşlar ile kanat ver Teslim Abdal.

Sahaplı kullara ne tez yetiyi,
Sahapsız kulları geri atıyı,
Muhammed Mustafa nizam tutuyu,
Orda yardım eyle pir Teslim Abdal.

Gül Muhammed teri azı kanamaz,
Coşulur fırkatı ağlar duramaz,
Bülbül gülün açılışın göremez,
Onlarda kılıyı zar Teslim Abdal.

Teslim Abdal heydur güldür kabınca,
Düzenimiz unat getir bakınca,
Herkes sevdiğine sahip çıkınca,
Sen bizi peşine sar Teslim Abdal.

Bazı sözcüklerin sonundaki "yi - yı - yu" ekleri şimdiki zaman için mkullanılan "yor" eki karşılığıdır. — **Beng - i hayal** : *Esrar otunun yarattığı düş* — **Sef** : *akıllı* — **Alaf** : *kuru ot* — **İrica:** *Rica* — **Yeğin:** *Güçlü* — **Fırkat:** *Ayrılık.*

— Tecelli:

Hint dinsel inançlarında da Tanrı, kendi tecellisine bağlanan insana şunu vadeder: "Bütün varlıklar benim nazarımda eşittir. Ne dostum, ne de düşmanım vardır. Fakat aşkla bana bağlananlar bendedir ve ben onlardayım". **(S. Bilhan a.g.e. s:3)**

Buda'nın felsefesi de **değişmez varlıkta değişenin yok olması** şeklinde tanımlayabileceğimiz **Nirvana**'ya ulaşma amacını güder. Eski Hint inançları, bütün tanrısal sembollerin üstünde ezeli ve ebedi bir tanrı olarak **Brahma**'yı kabul ediyordu. Brahma eşyanın ilk unsuru, başlangıcı idi. Ebedi saadet Brahma'ya ulaşmak ve O'nda yok olmaktaydı. Buda mezhebine göre ruhun gayesi son mertebe olan **NİRVANA**'ya kavuşmaktı. Nirvana, değişmez varlıkta erimek aşaması, diğer bir deyişle 'yokluk' aşamasıdır. Tasavvuf bu felsefeden de esinlendi.

— 41 —

↓

Benim bu sözlerim her daim sana,
Bir yuva yapıp da göçer imişsin.
Haklı nefeslerim kâr etmez sana,
Buyruk okunurken kaçar imişsin.

Yıktığın her yere varan değilsin,
Ağyarsın ahrete yaran değilsin,
Çifte kantar yüke giren değilsin,
Kükrer deve gibi kaçar imişsin.

Yazık senin endamına boyuna,
Muhabbetim vardır Havva soyuna,
Elin yetmez ab - i kevser suyuna,
Zehirden zıkkımdan içer imişsin.

Hiç elin sözüne benzemez sözün,
Şu iki cihanda karadır yüzün,
Omuzu elifi kulağı, uzun,
Köstegi kırıp da kaçar imişsin.

Teslim Abdal eyder mevali başın,
Dünü günü koğdur kıybettir işin,
Terzisi mi oldun sen bu kumaşın,
Sındısın urmadan biçer imişsin.

Koğ : *Dedikodu, arkadan konuşmak, söyleme* — **Mubah :** *İşlenmesi günah olmayan* — **Mahılak :** *Kalabalık* — **Curd :** *Tüysüz.*

— 42 —

↓

İkilikten geçip, bir dine karış,
Talip bir, tarık bir, pir bize yeter.
Gel beratın dost eyle bize hizmet,
Sevda bir kaç olmaz serde bir yeter.

On iki pir gördüm, döner çarkı bir,
Gözetirim tarıkı bir şarkı bir,
Erenlerin biri kırktır, kırkı bir,
Gerçekte imanla ikrar bir yeter.

Benim diyen kişi özün yitirir,
Mümin olan her noksanın bitirir,
Gönül tahtı birdir, sultan oturur,
Sultan iki olmaz, şarda bir yeter.

Gerçek erenlerin işi sır gerek,
Bu sırrı örtmeğe gerçek er gerek,
Allah birdir, sevgi dahi bir gerek,
Can bir, sübhan bir, yarda bir gerek.

Dinle imdi **Teslim Abdal** firağın,
Hu deyince yakın eyler ırağın,
İmam Cafer ulaş yandır çırağın,
Ulaş bir menzile gayrı dur yeter.

Tarık: *Yol* — **Berat:** *Belge* — **Ser:** *Baş* — **Şar:** *Kent, şehir* — **Çark:** *Zaman, dönen araç* — **Sır:** *Giz* — **Suphan:** *Tanrı* — **Hu:** *Allah* — **Menzil:** *Son durak, amaç* — **Çırağ:** *Işık*.

— 43 —

↓

Dünyanın çivisi koptuğu zaman,
Bende çağırayım Teslim Abdal'a
Şehitler teşerrif ettiği zaman,
Ben de çağırayım Teslim Abdal'a.

Kem imiş kazancım yoluma geldi,
Evliya kelamı dilime geldi,
Her neye sundumsa elime geldi,
Bende çağırayım Teslim Abdal'a

Dünyada gerçekler karardı bustu,
Muhammet bizi de yaratan kusdu,
Yer demir oldu da gök bakır kesti,
Bende çağırayım Teslim Abdal'a.

Benim hakka yarar nasıl huyum var,
Kendim bir şey değil bir tek soyum var,
Dünyada ahrette daha neyim var,
Bende çağırayım Teslim Abdal'a

Teslim Abdal eder Hak elim alsın,
Mürüvvetli Ali carıma gelsin,
Car Allah'ta kaldı, ümidim sensin,
Ben de çağırayım Teslim Abdal'a.

— 44 —

↓

Hayvanın yaylımı yatağı büktür,
İnsan isen akıl yar senin ile,
Gel imdi yüke vur gör ki kaç yüktür,
Dahi bir kaç sözüm var senin ile.

Cahiller yatağı zerktir zirektir,
Alimler yatağı Şam'dır, Irak'tır,
Yeryüzünde biten o kaç irenktir,
Gitsin ki sayalım kâr senin ile.

Bu manayı bölük bölük bölelim,
Sonra gene hesabını alalım,
Deniz suyu kaç içimdir bilelim,
Çün hesaba durduk er senin ile,

Sana derim sana gözünü açtır,
Bunu bilen arif, kamil kardaştır,
Gökteki yıldızın sayısı kaçtır,
Sabahtan sayalım er senin ile.

Teslim Abdal eyder gel sen bunu gör,
Eğer arif isen sen bu sırra er,
Üç gözlü dört kulaklıdan haber ver,
Gezmeyelim torlak tor senin ile.

— 45 —

Kalktı havalandı şu deli gönül,
Muddeyinin sözü bize dert oldu.
Meşrebi müsahip aşna derdinden
Şahı Merdan dilimizde vird oldu.

Meşrebi müsahip hali sorulmaz,
Yollar safa geldiğinden ayrılmaz
Evliyanın yolu doğru sürülmez,
Edepsiz, erkânsız ceme kurt oldu.

Herkes sürek sürer kendi başına,
Kayıt olmaz ustadının işine,
Sürün gitsin onu dağlar başına,
Talibin azdıran dede kurt oldu.

Herkes sürek sürer, kendi poyası,
Süt ekşimiş, kaymak tutmaz mayası,
Ustadsız yontulmuş, eğri savesi,
Kapısı örtülmez, içeri kar doldu.

Teslim Abdal eder hakkı virdimde,
Gerçeklerde göçtü batın yurdunda,
Edepsiz erkansız dede derdinde,
Yandı yürek içeriye dert oldu.

— 46 —

Neden gözünüze değdik erenler,
Kusurum var ise mürvetimde var,
Tabib imiş, yaramızı saranlar,
Kusurum var ise mürvetimde var.

Kendi hasıl eder bir bağa başlar,
Meyvesiz ağacı döner aşılar,
Sultan onulacak günah bağışlar,
Kusurum var ise mürvetimde var.

Bizim bahçemize yad eller girmez,
Muhabbet bağının gülleri solmaz.
Yükün eğme ile bezirgan kalmaz,
Kusurum var ise mürvetimde var.

Teslim Abdal eder asa bilirsen,
Hemi asıp, hemi kesebilirsen,
Mürvet Alidendir basabilirsen,
Bin günahım, bir de mürüvetim var.

— 47 —

İpdida yapılmış onun yapısı,
Aman Hasan Dede car sende kaldı, [1]
Orda yatar evliyanın hepisi,
Aman Hasan Dede var sende kaldı.

Nesenemki dede yücede yatar,
Bozatlı Hızır cara tez gelir yeter,
Oniki imamlara minnetci getir,
Aman Hasan Dede car sende kaldı.

Abdulvahab derler, bir görülmez erdir,[2](2)
Onu bilmeyenin gözleri kördür,
Yeşil sancağı ile bayrağı vardır,
Aman Hasan Dede car sende kaldı.

Deli kızı deli Hamzayı alasın,
Bunaldığımız yerde cara yetesin,
Şeyh Ahmet Dedeye yüzler tutasın,[3]
Aman Hasan Dede car sende kaldı.

Teslim Abdal eder ulu boyumuz,
Kemdir işleğimiz, pakdır huyumuz,
Biz nasip eyle bizim hayrımız,
Aman Hasan Dede car sende kaldı.

---

[1] Hasan Dede Malatya'nın Korucuk köyünde yatan bir er

[2] Abdulvahap Elazığ'ın Baskil ilçesine bağlı Kale köyünde türbesi bulunan Seyit Battal Gazi'nin piri.

[3] Şeyh Ahmet Dede, Teslim Baba'nın köyünden bir yatır.

— 48 —

↓

Gönül havalandı ırıza ile,
Bizi İmam Hüseyine gönderin
Medet mürvet olsun mezeler ile
Bizi İmam Hüseyine gönderin

Benim şu ellere çektiğim perde
Yalınız düşmüşem böyle bir derde
Gönlümüz eğlenmez oldu bu yerde
Bizi İmam Hüseyine gönderin

Yüklendi develer barhane ile
Yoldaş olmayaydım yuvalar ile
Cümle büyük küçük divalar ile
Bizi İmam Hüseyine gönderin

Tuttuğum perdeden doğup aşmadan
Dağlara silenip sovuk düşmeden
Ceset karıncayıp akıl şaşmadan
Bizi İmam Hüseyine gönderin

Teslim Abdal der doğruyu söyleyin
Girin rıza göllerini boylayın
Tuz ekmek hakkını helal eyleyin
Bizi İmam Hüseyine gönderin

— 49 —

↓

Lisana mukallit murayi sofu,
Dört kapının hangisinden girdin sen?
Düz yerde kimseye uğur vermezken,
Yokuşu görüp de niçin durdun sen?

Sofu olmayınca irfan sürülmez,
İtikat olmazsa ceme girilmez,
Amansız demansız dara durulmaz,
Hakkın ikrarını kime verdin sen ?

Bazı insan hiç günahtan sakınmaz
Eğri dağım ile metan okunmaz,
İsmin molla bu yazdığın okunmaz,
Hocan kimdir, kimden aldın dersi sen ?

Yazdığı yazıyı okumaz iken,
İki canı bir sohbete düzemez iken,
Topuğunda suda yüzemez iken,
Neden bu ummana daldın sofu sen ?

Bilmez misin evliyanın yolunu,
Mürşidine arz etmedin halini,
Helal haram şu mahluğun malını,
Gıda edip bizzat yemedin mi sen ?

Sofu olanların eli gözü olmaz,
Muhip olanların acı sözü olmaz,
Talip olanların kara yüzü olmaz,
Çünki mümin idin neden gördün sen ?

Teslim Abdal günahlardan geçilir,
Sağ ile çürük o anda seçilir,
Biri sağdan, biri soldan açılır,
Bu kapının hangisinden girdin sen ? *

* *Değişik varyantı (14) numaralı şiir.*

— 50 —

↓

Dervişliği dava eden kimsenin,
Bekler beresini er zatı vardır.
Bekleyip beresin er zat alanın,
Yakın bil ki yüz bin ispatı vardır.

Haki batın elif senin cim senin,
Ser verip meydanda duran kimsenin,
İkrara bağlı bendi him kimsenin
Biner menzil alır aşk atı vardır.

Aşkın çırağını yandır kapında,
Melaikler divan dura hepinde,
Kendi sıfatında kendi yapında,
Tahrir tamamıyle dört kapı vardı.

Teslim Abdal eder Pirimiz Ali,
Dünyada ahrette severim seni,
İkrara bend olan Allah'ın kulu
İnkarın çekecek zahmeti vardır.

Him : *Temel* — **Haki :** *Anlatan* — **Tahrir :** *Yazı, yazma* — **Bend:** *Bağlı.*

— 51 —

↓

Senin özün hakka uygun olursa,
Hak sana uymaz mı ey ademoğlu,
Kasteyleyip nefsi hemen kıymazsan,
O sana kıymaz mı ey ademoğlu ?

Eğer Hakk'dan yad edersen özünü,
Dünyada kara edersin yüzünü,
Kati avazını gizli sözünü,
Yaradan duymaz mı ey ademoğlu ?

Tanrı özge yaratmış cemâlini,
Niçin hariç tutarsın kemâlini,
Sağ hayrını yazar şer amelini,
Deftere koymaz mı ey ademoğlu ?

Libası olmayan yanar ya üşür,
İnanıp aklını başına devşir,
Bunca nebileri soyan mübaşır,
Ya seni soymaz mı ey ademoğlu ?

Teslim Abdal eder dinlen sözümü,
Meyil verip, Hakk'a çevir yüzünü,
Ölüm ahırında bir gün sizleri
Mat edip koymaz mı ey ademoğlu ?

— 52 —

↓

Yer yok iken, gök yok iken
Bu cihana gelen kimdir ?
Altı atasız anasız,
Zuhur edip olan kimdir ?

Cimsiz cenanın karnında,
Kim geldi cena karnında,
Atasız ana karnında,
Tatlı selam alan kimdir ?

Sayısı nedir sekizin,
Hesabı nedir dokuzun,
Yer ile sarı öküzün,
Arasında olan kimdir ?

Gelişi nerden salikin,
Halkın değildir halikin,
Öküz ile ol balığın,
Karnında çok kalan kimdir ?

Balığı suya saralım,
Su ne söylerse görelim,
Teslim Abdal der soralım,
Bu manayı bilen kimdir ?

— 53 —

↓

Ey divane yoldan azıp,
Gezme dünya cifesinde,
Hiç bir murat almış yoktur,
Bu dünyanın cifesinden.

Görsünler hakkın sırrını,
Ne mekân etmiş yerini,
Hırs ile aşkın pirini
Merdan gördüm mekânında.

Abdestsiz namaz kılınmaz,
Su ile temiz olunmaz,
Marifet otu bulunmaz,
Her bakkalın dükkânında.

Meyini menzile yetir,
Mezesin bundan getirir,
Mümin cennet de oturur,
Zevki sefanın kânından

Teslim Abdal ' ın bu huyu,
Anlayana bu bir duyu,
Akar lebi şeker suyu,
Cennetin bir pınarından.

— 54 —

↓

Memleket bulandı dünya karardı,
Şu mülke bir sahip gönder ya Ali,
Veledler doldu söz sahibi oldu,
Şu mülke bir sahip gönder ya Ali

Çiftçi çoban kalmadı post sahibi oldu,
Hak sözü kalmadı nahak çok oldu
Çoluk çocuk kalmadı söz sahibi oldu
Şu mülke bir sahip gönder ya Ali

Halife hulufe oldu kurada
Mü'minler müslümler kaldı arada
Seyitlerden biri yoktur burada
Şu mülke bir sahip gönder ya Ali

Batına hükmeden hakkı bastılar
Tarik tercemanın yolun kestiler
Şeytan ığvasiyle devre düşdüler
Şu mülke bir sahip gönder ya Ali

Teslim Abdal eder zayıf halımız
Karıştı seçilmez oldu yolumuz
Zay' oldu gitti din inancımız
Şu mülke bir sahip gönder ya Ali

Bulandı: *Karıştı* — **Veled:** *Piç, oğul* — **Nahak:** *Haksız* — **Hulufe:** *Ardalar* — **Zay'oldu:** *Yitti.*

— 55 —

↓

Bilmem amelimiz bilmem felimiz
Kadersiz kısmetsiz zamana kaldık
Esti bir ürüzgar soldu gülümüz
Kış olup baharsız zamana kaldık

Kaderimiz kara çıktı küremiz
Ah çekip ağlıyor kaşı karemiz
Derdimiz arttıkça azdı yaramız
Cerrahsız hekimsiz zamana kaldık

Birbirin incidir tutarlar kini
Kini olanın olmaz dini imanı
Cevahire denk ederler samanı
Böyle bir saygısız zamana kaldık

Hakkın emrine hiç doğru gitmezler
Allahdan korkarak haya etmezler
Bin nasihat etsen yine tutmazlar
Haksız hayırsız zamana kaldık

Hiddetlenip hırsa nefse uyarlar
Zalim olup mü'minleri döverler
Bal şeker dururken necaset yerler
Haksız adaletsiz zamana kaldık

Kutnu kumaş iken şimdi hiç oldu
Devir döndü zaman yine piç oldu
Geçmez altunumuz şimdi tuç oldu
Böyle bir sarrafsız zamana kaldık

Kimi Lut kavmi kimi esavi
Şekli insan fakat kendi hayvani
Huvarda zampara seçti parayı
Böyle bir edepsiz zamana kaldık

Harap oldu dünya yoktur memuru
Meydana koydular hayın ağyarı
At yerine bağladılar hımarı
Böyle bir acayip zamana kaldık

Teslim Abdal eder sırrım faş oldu
Bahar aylarımız gitti kış oldu
Mum gönüllerimiz kara taş oldu
Böyle itikatsız zamana kaldık

— 56 —

↓

Ey gaziler bu dünyanın
Ne tadı lezzeti kaldı
Alemler rüşvete taptı
Ne sofu ne hacı kaldı

Kalmadı insanın aşkı
Kesildi peyiğin müşkü
Koyunun yoğurdu ekşi
Ne südü ne yunu kaldı

Ne kapı kaldı ne bucak
Söndü gitti asıl ocak
Varıp müşkül danışacak
Gidi kansız gammaz kaldı

Gerçekler nerde barına,
Varıp yüz süre pirine,
Helâl zedenin yerine
Fitne fucur gidi kaldı

Teslim Abdal der ne yaman
Evlat babaya eder güman
Yürü bire kötü zaman
Evvelkinin adı kaldı.

— 57 —

Adam sen Tanrı değilsin
Zor gelme pazın üstüne
Mademki yaradılmışsın
Doğru gel izin üstüne

Şüphen mi varki ölmeye
Sorulup suval vermeye
Haklılar hakkın almaya
Varırsın divan üstüne

Ahırında öleceksin
Bir kuyuya varacaksın
Bir gün serbest olacaksın
Üç beş arşın bez üstüne

Dünyanın ötesi dardır
Dostluğu yok eğri yardır
Bir avuç toprağı vardır
Ağırı gözün üstüne

Dünyan güruhu nacidir
Önü tatlı sonu acıdır
Bet huyun kızgın saç olur
Düşersin yüzün üstüne

Teslim Abdal hak batına
İnanırsan ahretine
Kul giderse hak katına
Söz olmaz sözün üstüne

— 58 —

Dağdan taştan günahım çok
Aman Ali'm sen bilirsin
Kerem eyle yüzüme bak
Aman Alim sen bilirsin

Yeri göğü bina kuran
Demeden bakmadan gören
Nemrudun muradın veren
Aman Alim sen bilirsin

Günahım karan kaçtı
Çok oldu haddini aştı
Yine gayret sana düştü
Aman Alim sen bilirsin

Kanım revan indi göze
Aman mürvet dedim size
Dar günümde yetiş bize
Aman Alim sen bilirsin

Yüzüm kara nefse uydum
Bu dünyayı benim sandım
Aşkdan mahabbetten kaldım
Aman Alim sen bilirsin

Kırıkdır kanadım kolum
Kimseye diyemem halim
Benim halim sana malum
Aman Alim sen bilirsin

Münafık cihanı aldı
Mü'minler sararıp soldu
Bir tek ümit sende kaldı
Aman Alim sen bilirsin

Gice gündüz işim zardır
Geniş dünya bana dardır
Senden başka kimim vardır
Aman Alim sen bilirsin

Teslim Abdal haslar hası
Ben olmuşum Hakk'a asi
Silinmez kalbimin pası
Aman Alim sen bilirsin

— 59 —

Ol habib Allahın kerem ile
Uğrumuzu açık eyle sabahtan
Gitme garip garip yat korusuna
Gönüller şad ola güle sabahtan

Kiminin sohbeti devesi ile
Kiminin sohbeti yavrusu ile
Ol yedi kişinin duvası ile
Yaradanım hayır versin sabahtan

Bizi indirdiler dünya atından
Bengiler içirdi bengi otundan
İnayet eylensin batın zatından
Bedenlere sağlık versin sabahtan

Ol harfimiz kayıt olsun kaleme
Layık olak haktan gelen selama
Bire beş değil cümle aleme
Yaradanım hayır versin sabahtan

Teslim Abdal eder harfim seçiktir
Yaralıyım yaralarım geçiktir
İnayet ihsan hepsine açıktır
İsteyenin muradın ver sabahtan

— 60 —

Zarını almışsın dünya avcısı
Ha durmaz kovarsın, çölde nen kaldı
Durmayıp atarsın deryaya taşı
Hayıf od düşmeyen gölde nen kaldı

Bilmem ne bulmuşsun şu lağlı sözden
Dünya dedikleri gelinden kızdan
Çıkarmış gönülden düşürmüş yüzden
Kalan has demeye dilde nen kaldı

Gidermezsin kalbindeki gümanı,
Zaraat dinini zarrak imanı,
Bağlamış üryan etmiş canını
Sermaye kârından elde nen kaldı

Dil ile haremi olmuşsun bunda,
Bin kanlar edersin gecede günde,
Taklit sende zarrak sende takva sende,
Hakka doğru giden yolda nen kaldı

Teslim Abdal eder ey haki nikbet,
Nice bir söylersin sözünü, heybet,
İmandan ayırır beni bu gaybet,
Var başına ağla elde nen kaldı ?

Lağlı : *Alaycı, yerici* — **Zarrak :** *Mürai, iki yüzlü* — **Zaraat :** *Alçalma, kendini küçültme*— **Takva:** *Şeriat kurallarına sıkı sıkıya bağlılık* — **Mürayi :** *İki yüzlü* — **Nen:** *Neyin* — **Güman:** *Zan.*

— 61 —

Hızır sende boz at ile varasın ↓
Dağda belde gözlüyesin kanberi
Sultan Hızır ellerini alasın
Dağda belde gözlüyesin kanberi

Ya Şeyh Ahmet dede sen bu kavlü güt
Yola yoldaş olup bile gidesin
Hak Muhammet Ali yardım edesin
Dağda belde gözlüyesin kanberi

İmam Hüseyin ellerine olasın
Muhammed Mustafa yoldaş olasın
Hazreti Hızırı bile salasın
Dağda belde gözliyesin kanberi

Bekle gözle gözet sakla
Dağda belde kışda buzda
Hakk habibi destin tuta
Dağda belde gözlüyesin kanberi

Binbir emanatı eyledik sana
Ya Allah kerem et işini ona
Sağ selamet etsin getirsin bana
Dağda belde gözlüyesin kanberi
Sağında solunda bile götürün

Şeriati dahi yeni yaptılar
Yürüdükçe yarayın durdukça durun
Vezir padişahta işin bitirin
Dağda belde gözlüyesin kanberi

Dağda belde ayan ola hoş ola
Muhammet Mustafa yoldaşı ola
Seksen bin rum eri çağıra gele
Dağda belde gözlüyesin kanberi

Şeyh Ahmet dedem gördüm düşünü
Enbiyalar yetiş onar işini
Hasenem ki dede salma peşini
Dağda belde gözlüyesin kanberi

Hızır İlyas yollarını beklesin
Denizde, gemide sen yetişesin
Kanber kapınızın kemter kuludur
Dağda belde gözlüyesin kanberi

Teslim Abdal niyazım var uluya
Emanatın Hacı Bektaş Veliye
Mürvet edem şahi merdan Aliye
Dağda belde gözlüyesin kanberi

— 62 —

Okunan saladır, duyun ↓
Müslümanlar müslümanlar,
Allahın emrine uyun
Müslümanlar, müslümanlar.

Kim Allah emrine uymaz
Peygamber ümmetim demez
Sadakası kabul olmaz,
Müslümanlar, müslümanlar.

Akıl adama talimdir,
Her işler Hakk'a malumdur,
Zabani zarbı zalimdir,
Müslümanlar, müslümanlar.

Perhiz olun kötü söze,
Toprak dolar elâ göze,
Hak rahmetler kıla size,
Müslümanlar, müslümanlar.

Uymayın herze pek fena,
Kesdirir dine imana,
Lanet eyleyin şeytana,
Müslümanlar, müslümanlar

Teslim Abdal heydür zillet,
Gelir geçer binbir millet,
Hayın, ne kuldur ne ümmet,
Müslümanlar, müslümanlar.

— 63 —

↓

Düvaz imam okununca,
Kulak verip dinlemeli,
İki gönül bir olunca,
Kılavuzu neylemeli.

Niyaz endir, niyaz hakdan,
Şu mahluğun çoğu boktan,
Korkmazmısın ulu Hakk'tan
Doğrusunu söylemeli

İki gönül bir oturur,
Hazırsa selam yetirir,
Rehber erkânı getirir,
Ona niyaz eylemeli.

Doğrusunu söyler isen,
Sen bir iyilik eyler isen,
Rızaya bağlanır isen,
Kötülüğü neylemeli

Kötülük kötüden çıkar,
Şu demden bir ırmak akar,
Teslim Abdal delil yakar,
Ona niyaz eylemeli.

— 64 —

↓

Başım denk yara rastgeldi,
Ben cömert gördüm Allah'ı
Kula ihsanı bal imiş,
Hakk'ı zatından billahi

Okuttu bizi hocamız,
Genç oldu köhne kocamız,
Gündüz oldu bir gecemiz,
Ay gün doğmadı vallahi.

Çağırdım aşka getirdim,
Gamın yüzünü yitirdim,
Gece irfanda oturdum,
Bin yaşadım gencim daha

Yakından bir elçi geldi,
Gönül ikrarını saldı,
İnanırsan böyle oldu,
İnanmazsan bismillahi.

Teslim Abdal varı yoktan,
Hak var etti bizi yoktan,
Dişi hayal değil haktan,
Böyle gördüm sırullahi.

— 65 —

Evliya yoluna gelince kurban,
Kurban tercümandır şad olur meydan,
Hane de Muhammed Ali'dir merdan,
Kurbanınız kabul olsun erenler.

Kurban var, iman var yoluna minnet,
Otur birliğinen çerağın uyart,
Yetiş didara ey eleman mürvet,
Kurbanınız kabul olsun erenler.

Tekbirde sahibi kaldırsın sağ kıçını,
Emir böyle yüzdü kurban koçunu,
Evliyalar bağışlasın suçunu,
Kurbanınız kabul olsun erenler

Cebrail getirdi yolu izleri,
Arş yüzünde abu kevser gözleri,
Hizmetin yetirsin huri kızları,
Kurbanınız kabul olsun erenler.

Der Hasan Hüseyin, Zeynel yarımız,
Bakır, Cafer Sadık'tan durgunumuz,
Kâzım Rıza'ya dönüktür yönümüz,
Kurbanınız kabul olsun erenler.

Muhammed Takı'dan kaynadı coştu,
Aliyel Naki'den halloldu pişti,
Askerin Mehdi'ye gayreti düştü,
Kurbanınız kabul olsun erenler.

Teslim Abdal oturalım postuna
Bu lokmanın sırrı Ali nesline
İsmi azam yazılıdır üstüne
Kurbanınnız kabul olsun erenler.

— 66 —

↓

Münkirler didar görmedi,
Gitti vızıdı vızıdı.
Al'evladı Hak demedi,
Kaçtı tozudu tozudu.

Yalancıdır yalan söyler,
Haddince ummanı boylar,
Güzel şah onları neyler,
Gezer azıdı azıdı.

Münkürler şahıma küser,
Yok onda imandan eser,
Sakalın bıyığın keser,
Lanet kazıdı kazıdı.

Teslim Abdal hayran düşer,
Müminim der yoldan şaşar,
Şeytanlar yüzüne işer,
Eteğin çözüdü çözüdü.

— 67 —

↓

Gerçeğin zatından piç işlek çıkmaz,
Piç işlek işleyen şeytan zatıdır.
Erler zat gözü ile kimseye bakmaz;
Erlerin nefesi oddan yetidir.

Varlığı mundardır, kulu veçhile,
Şeytan ile bile göçer göçü de,
Zin, benlik, pahıl bunun üçü de,
Kim binerse o da şeytan atıdır.

İnanın Allah'a var olasınız,
Töbe edin tanrıya kul olasınız,
Pir diye piçlerden ne alasınız,
Ötesi yok onlar itten kötüdür.

Secdeye çıkmıştır şimdi kabalar,
Üstüne yalvarsan döner çabalar,
Talibine kasteyleyen dedeler,
İnanmayın o cehennem itidir.

Teslim Abdal eder mındar ölüpde,
Benim diye hakkı elden salıpta,
Zulm ile müminin malın alıpta,
Yemeyin, o peygamber etidir.

Zin : *Eyer* — **Pahıl :** *İstememezlik* — **Töbe :** *Tevbe* — **Mındar:** *Kirli, pis.*

— 68 —

↓

Sana yüzüm süre geldim
Güldüresin Sultan Yusuf,
Taş vuranı ayak ayak,
İndiresin Sultan Yusuf.

Sana gelelim hemen bayak,
Senden ola bize dayak,
Taş vuranı ayak ayak,
İndiresin Sultan Yusuf.

Sana geldim, elim ile,
Küllü şehit varım ile,
Şu derdimi elin ile,
Kaldırasın Sultan Yusuf.

Yönümü döndürdüm maha,
Yüzüm sürem kıblegaha,
Benim ahvalimi Şaha,
Bildiresin Sultan Yusuf.

Teslim Abdal eder içtim,
İçdim de kaynayıp coştum,
Eli için de mahcup düştüm,
Güldüresin Sultan Yusuf.

— 69 —

↓

Ey gaziler nedir suçum,
Ayan oldu sırlar bize,
Ahret değil, dünya için,
Adulaştı pirler bize.

Ben bilirim, ben okurum,
Cahili halka kakırım,
İlmi himmetten okurum,
Gene cadı derler bize.

Kiminde ikrar imandır,
Kiminin gönlü gümandır,
Şimdi şöyle bir zamandır,
Yol gösterir körler bize.

Saraylar murayi oldu,
Duyduk kastımıza geldi,
Çöre çöpe nişan aldı,
Ok atar ağ yarlar bize.

Teslim Abdal geldik şunda,
Ahdım kaldı firağında,
O divanda, bu divanda,
İmdat eylen erler bize.

Kakımak : *Şikayet etmek* — **Adu** : *düşman* — **Fırağ** : *Ayrılık* — **Himmet** : *Yumuşaklık, el vermek* — **Ayan:** *Açık* — **Güman:** *Zan*

— 70 —

↓

Dükkân açtım marifetten,
Dükkânıma gelici yok,
Bir küpe yaptım kudretten,
Kulağına takıcı yok.

Gevherleri ağır kişi,
Nice tartan sen bu taşı,
Kalleşliktir elin işi,
Bu manadan alıcı yok.

Dükkânı açtım örterim,
Alan yok kime satarım,
Cevherim ağır tutarım,
Kıymetini bilici yok.

Canını almış eline,
Bülbül ağlıyor gülüne,
Şimdi cananın yoluna,
Sıdkile bir gidici yok.

Bezirgânlar gelip geçer,
Kimi konar, kimi göçer
Teslim Abdal kaldı naçar,
İkrarında durucu yok.

— 71 —

↓

Ey felek bizi bu derde,
Saldınki sen nic'olasın,
Yetişmemiş meyvamızı,
Yoldunki sen nic'olasın

Kese hiç bulmaya derman,
Sana kala bunca harman,
Saldın başımıza ferman,
Aldınki sen nic'olasın.

Bize çektirdin gam gussa,
Gönlümüz boyandı yasa,
Metaımızı şu taşa,
Çaldın ki sen nic'olasın.

Ferman aldın destimize,
Sultan oldun üstümüze,
Garazlandın kastımıza,
Yeldinki sen nic'olasın.

Teslim Abdal derki yarı
Sana itibar yok yürü,
Bunca peygamberden biri,
Kaldınki sen nicolasın.

— 72 —

↓

Gaziler cihanın müddeti doldu.
Dünya bir acayip zamana kaldı,
İyiler elinden çıkıldı gitti,
Haman bir zan ile gümana kaldı.

Gerçek erenlerin emsali yoktur.
Bilirim dört kapı kırk makam haktır.
Ehli olanlara irağbet yoktur,
Rağbet karı ile şeytana kaldı.

Meydan eri oldu hep zamparalar,
Ben tabibim derde yüzün karalar,
Yanlış melhem çaldı azdı yaralar,
Bir tabib hekimi lokmana kaldı.

Düşerler peşine kıl ile kalın,
Varamazlar yanına ehli kâmilin,
Mahlukun ettiği enfu cedalın,
Cümlesi bir ulu divana kaldı.

Teslim Abdal güçtür nefsin öldürmek,
Erlik midir, koymadığın kaldırmak,
Zamane halkına hakkı bildirmek,
Mehdi gibi adil bir cana kaldı.

— 73 —

Kalma benim günah işim bitkindir, ↓
Hocam Teslim Abdal dedem sen yetiş.
Gün be gün çoğalır günah hakkımdır,
Hocam Teslim Abdal dedem sen yetiş.

İndireyim yüz süreyim hakine,
Gine erler girer onun yüküne,
Senin olan cümlesine hepine,
Hocam Teslim Abdal dedem sen yetiş.

Bize bir sayı ver dirlik günüdür,
Olmasın ikilik birlik günüdür,
Aman İmam Hüseyin erlik günüdür,
Hocam Teslim Abdal dedem sen yetiş.

Yezidin üstünden gitmeden güman,
Sene başı geldi dolmadı zaman,
Dünyada müminlik ahırette iman,
Hocam Teslim Abdal dedem sen yetiş.

Teslim Abdal heydur biz de varmaya,
Hakka bazı sorgu sual sormaya,
Ne haddim var sana cevap vermeye,
Hocam Teslim Abdal dedem sen yetiş.

— 74 —

Kanlı perdesini kaldırıp açan, ↓
Kaldırma perdeni sırrım Alidir.
Nahakdır hak nefer önünden kaçan
Şehirim habibdir şarım Alidir.

İntizarım günden güne görmeye
Serimi terceman kurban vermeye,
Günde gözüken kabemi yılda görmeye,
Cefam ayıp, kahrım zorum Alidir.

Kul idi gizleyip ismini saran
Velidir serinden geçip can veren,
Yetmişüç millete perdeli duran
Oldur padişahım sırrım Alidir.

Kişi gördüğüne çunmak olur mu,
Nefse uyup ateşe yanmak olur mu
Evvela hak deyip, dönmek olur mu,
Ur kanım boynumda darım Alidir.

Yetmiş iki millet oldu binbir dil,
Bin olanda varıp bir olacaksın,
Adem peygamberden gelmedi mümin,
Rehberim Cebrail pirim Alidir.

Teslim Abdal eder ferahım hakdır,
İntizar müştakım kararım haktır,
Her nere azmetsem durağım haktır,
Gezmeden usandım durum Alidir.

— 75 —

Beş günlük dünyada hey adem oğlu ↓
Kâmillik kemâlde halı gözle gel
Cümle alemin .başı bir Hakka bağlı
Haklı kelâm söyle diri gözle gel

Nefsine uyupda odlara yanma
Siyaset çekince ölürüm sanma
Kerkez gibi mundar üleşe konma
Duduyusan şeker balı gözle gel.

Mülklüğe vermezler sana bu kanı
Hakkı batal edip incitme canı
Anadan doğdun ki bilki sen seni
Sakın diri bilme ölü gözle gel

Şu nefsi zalimden gözün ayırma
Zulmeyleme imanını kayırda
Şaşkın olup gezme kırda bayırda
Kayadan düşersin yolu gözle gel

Teslim Abdal eder hule bazılar
Yıkılıp virana olur ölüler
Her ne iş tutarsan seni görürler
Boş bilme cihanı dolu gözle gel.

Kerkez : *Kerkenez kuşu* — **Kayır :** *Koru* — **Batal:** *Batırma, yok etme.* — **Enfü cedel:** *taştışma çeşitli savaş* — **Çunmak:** *Misil gibi. Örnek almak.*

— 76 —

Daha bundan gayrı büyüyeceksen, ↓
Düşünüp de hayrın, şerrin bilsene!
Ömrün gelmiş kemâline erişmiş,
Yeter gittiğin şu pis işlerden dönsene!

Elde kadeh iken zehir oldunuz,
Döndünüz ikrardan zahit oldunuz,
Dinleyip, durmayıp, kafir oldunuz,
Dinleyip tutup da insan olsene!

Hakk malını nehak yere saçarsın,
Dil ile konmazsın daim uçarsın,
Ölüm var, hayır et dersin kaçarsın,
Dönüpde düşmüşün elin alsene!

Bu göz ile sen o yüzü görünce,
Fayda nedir, ardımızca urunca,
Yüzü kara şadırvana varınca,
Başına ne gelecek bir yol bilsene!

Teslim Abdal eder ahdım bütündür,
Aslımı sorarsan Ali zatındır,
Can vermek çok kolay ölmek atımdır,
Can bu cesetteyken bir yol ölsene!

Hayrın: *İyiliğin* — **Şerrin:** *Kötülüğün, fenalığın* — **Batal:** *Geçersiz, batık* — **Nehak:** *Haksız, boş* — **Zahit:** *Sofu.*

— 77 —

↓

Yüz bin yıl öğünse kabul değildir.
Sarı kepez keklik olmaz baz ile,
Meğerki cinlidir aslı depderi,
Tavuk depişirmi gölde kaz ile.

Aşıklarda saz var sazı bezerler
Söylerler sözünü yüze beraber
Kumaş alam dersin bezle beraber
Kumaşın bakası bezmi bez ile

Bilir misin seni varda yaradan
Şu benliği kaldırmadın aradan
Haber almamışsın akdan karadan
Hakka gidilir mi ezgi iz ile.

Sen bu dağa gider olmuşsun çoktan,
Korkmaz mısın evliyanın attığı oktan
Müslümanım dersin batılı haktan
Müslümanlık mı olur, yalan söz ile.

Teslim Abdal senin haline acır
Daneyi samandan seçegör savur,
Batılı hakdan seçmeyen işte odur gavur,
Ya niye seçmedin altı göz ile.

— 78 —

↓

İtikat, muhabbet kalktı alemden
Yalan bir kaç yıldan beri çok oldu
Mudeleri dersen yanlış alemde
Yetmiş iki dilden varı çok oldu.

Bilmem ki mudiler sende n'arardı
Yoldaş olup bile gitmek zarardı
Sayamadım amma yazdı karardı
Düşünen hayrından şerri çok oldu.

Hayır öğüt ucuz düştü tavukdan
Yalan kıymetli oldu kumaş kavukdan
Muhabbet tohumu geçti savuktan
Tarlanın el değmez yeri çok oldu.

— 79 —

↓

İtikatı sinse bir hami canın
Arısı iniler balı bulunmaz
Bir marifet ehli kani sultanın
Zargı sarafatı kalı bulunmaz.

Kaldırmış düzenin çekmiş bu tage,
Sıtkı safa edip indirme kenge
Bir koca aksi var gayretle anga
Alafı çok amma malı bulunmaz.

Ferman Allahındır emrini yaptık
Kul olduk peygamber izine gittik
Dünyanın bağını gezdik seyrettik
Bir kement atacak dalı bulunmaz.

Merddir peygamberin pazarı merde
Sağ erken bulunmaz değme bir yerde
Üç beş nalbant gördüm bir ulu şarda
Örsü çekici var nalı bulunmaz.

Teslim Abdal eder sen seni çağla
Örneğe ökünme var başın ağla
Özün alçağa indir kulluğa bağla
Yükseklikte merdan yolu bulunmaz.

— 80—

Her kişi aklınca sarraflık eyler ↓
Değmezi tanıyıp soydan alamaz
Her sabah nakıplar kısmetin paylar
Uyuyup kalanlar paydan alamaz.

Çalışsa çırpınsa giyse düzelse
Kişi her neyse onu kazansa
Kısmet olmayınca yüzbin uzansa
Kişi sunma ile paydan alamaz

İradet elinden payını gözle
Gayreti alamet içinde gizle
Güvenme tedbire takdiri gözle
Kişi sunma ile paydan alamaz.

Eğer düzene onat gelirse
Hayır selametin ihsan bulursa
Tedbirde takdire mutabık girse
Boyun sallıyanın köyden alamaz

Teslim Abdal eder kemerbest belin
Haramı terkedip doğruya gelin
Cim gerek cemalin elifdir belin
Hiç kimse haberin beyden alamaz.

Mude: *İnciten* — **Mudi:** *Veren* — **Savuk:** *Soğuk* — **İradet:** *Hak.*

— 81 —

Nefsinizin arzusuna uyupta ↓
Onu has görüp de hak sanarsınız
Hakkı peygamberi inkar edipde
Hakkı peygamberi yok sanırsınız

Kisbet aldık, kisbet verdik değiştik
Bir zamanda Şah İsmail'le görüştük
Hızır ile Hak dergaha eriştik
Siz neye kabarır kartalırsınız

Hakkını söyledik hakkını tuttuk
İmana yer olduk küfrümüz attık
Neyinizi yedik ne zarar ettik
Ne gördünüz bizden usanırsınız

Kırklar ile bir dem içtik sureden
Bize haber gelir ordan buradan
Adım Derviş Ali koymuş yaradan
Niçin abdal el izinden izlemen

Teslim Abdal el izinden izleme
Yaptığın hatayı örtüp gizleme
Derviş Ali'yi kem gözle gözleme
Görürde divanda utanırsınız.

— 82 —

İşte geldim işte gittim
Yaz çiçeği gibi bittim
Şu dünyada ne iş ettim
Ömürcüğüm geldi geçti

Çağırdılar imam geldi
Her biri bir işe yeldi
Azrail pençesin saldı
Can kafesten uçtu gitti

İşte geldi yuyucular,
Tenime su koyucular,
Kefenim elinde hoca
Kefenciğim biçti gitti

Ayırdılar ilimizden
İp attılar belimizden
Pek tuttular kolumuzdan
Can cesetten uçtu gitti

İlettiler mezarıma
Sığındın Gani Kerime
Toprak attılar serime
Gözüm yaşı taştı gitti

İmam telkine başladı
Bir sevapçık iş işledi
Komşular bizi boşladı
Geri dönüp kaçtı gitti

Kabrime bir melek geldi
Bana bir sualcik sordu
Hışmedip bir topuz urdu
Tebdilciğim şaştı gitti

Teslim Abdal oldum tamam
İşte geldi ahır zaman
Yardımcımız on iki imam
Ten türab karıştı gitti

Tebdil : *Şekil değiştirme* — **Ten** : *Can, beden* — **Tagı** : *isyan eden, azgın* — **Türap** : *toprak* — **Nehak** : *Boşyere* — **Haslar hası** : *Özler özü, en temizi* — **Bayak** : *Az önce* — **Hepine** : *Tümüne, hepsine* — **Geçik** : *Eski, çökmüş yara* — **Hayıf** : *Ne yazık* — **Kân** : *Maden* — **Kutnu** : *Bir tür çezgili parlak eski kumaş* — **Car** : *Yetiş, imdat, yardım* — **Teserrit et** : *Onurlandır, şeref ver* — **Sındı** : *Makas* — **Esavi** : *Hıristiyan* — **Lağ etme** : *Dalga geçme, alay etme* — **Bük** : *sulu yer, otlak* — **Müddeyi** : *İddiacı, savcı* — **Köşük** : *Deve yavrusu* — **Porsi** : *porsuk* — **Palaz** : *İnce çul kıl perde* — **Kesek**: *İri sert toprak parçası* — **Sürek** : *Yol, devamlı* — **Nadamet** : *Pişmanlık* — **Meşayık** : *Şeyhler* — **Hasiyet** : *Haysiyet, onur* — **Kimesne** : *Kimse* — **Uğru** : *Uğursuz, cin* — **Döşür** : *Devşir, topla, değiştir* — **Fitne** : *Bela, sıkıntı, fesat, azdırma, bozma* — **Fücur** : *Ahlaka aykırı durum, günahkarlık, işret* — **Gidi** : *Pezevenk* — **Hasenen** : *İyilik* — **Tabar** : *Kılıç* — **Habis** : *kötü* — **Hulufe** : *Ardalar* — **Heng** : *Güç, kuvvet, vakar* — **Hal** : *Durum, vaziyet, an, çözüm* — **Zal** : *Harf* — **Necaset** : *Pislik* — **Cife** : *Leş* — **Mürayi** : *İki yüzlü* — **Enfü** : *Çeşitli, uç, bununla ilgili* — **Cidal** : *Karşılıklı kavga, savaş* — **Haki** : *Toprakla ilgili* — **Kisbet** : *Sonradan edinilmiş kazanç* — **Nakıp** : *Kabile başkanlarıyla vekili, dede* — **Nikbet** : *Bahtı iyi, talihli* — **Zeban** : *Dil* — **Zarb** : *Darb, vurma* — **Paz** : *Pezevenk* — **İgva** : *Azdırma, yolunu şaşırtma* — **Ökünme** : *Taklidini yapma* — **Mugal** *Galeyana getirme* — **Mugalata** : *Yanıltmak* — **Zerk** : *Dindar görünme, hile, riya* — **Zirek** : *uyanık, anlayışlı* — **tor** : *Yabani, toy* — **Torlak** : *Genç, toy, derviş*— **Suval** : *Soru..*
Yasini şerife benzer gözlerin: Yasin bir sure adı. "Andolsun hikmetle dolu olan

Kur'an'a ki sen gerçekten gönderilenlerdensin. Doğru yol üzerindesin, diye başlar. Hz. Muhammed'in durumunu, işlevini, görevlendirilişini bildirir. Teslim Abdal insanın yüzünde bütün bir Kur'an'ın var olduğunu, arada ayrılık bulunmadığını, Tanrını peygambere bildirdiklerinin bir bütünlük içinde insanda göründüğünü' vurgular (bkz. "17. şiir).

— 83 —

TESLİM ABDAL - SULTAN MEHEMMET ATIŞMASI

Sultan Mehemmed; Teslim Abdal'ın köyü bulunan Şeyhhasan köyüne yaya 5-6 saat uzaktaki İsaköylüdür. Derviş Mehemmed Malatya'ya bağlı Arguvan ilçesinin İsa köyündendir. Her ikiside ayni dönemde yaşadılar. (Bknz. Bu cildin s: 423)

a) Birinci Atışma:

Teslim Abdal:

Yüz seksen saatte kâmil'erişen
Fehmeyle göreyim o kangı erdir?
Otuz devir dönüp yârle buluşan
Fehmeyle göreyim o kangı erdir?

Sultan Mehemmet:

Kâmil onbeş gündür yüzseksen saat
Onda kâmil olan er değil midir?
Otuzunda şemesinen konuşan
Senin yâr dediğin ay değil midir?

Teslim Abdal:

Eğer aşık kabul ise dileğin
Ta baş mertebedir senin yulağın
İki kapısı var çarkı feleğin
Fehmeyle göreyim kangısı dardır?

Sultan Mehemmet:

Sabahtan bir kapı doğar açılır
Şavkı şu cümle cihana saçılır
Ol kadar dardır ki müşkül seçilir
Gün battığı kapı dar değil midir?

Teslim Abdal:

Seksen bir haraban, doksan bin yapı
Yeryüzünde vardır onların hepi
Birinden açılır kıymetli kapı
Fehmeyle göreyim o kangı şardır

Sultan Mehemmet:

Heman şu dünyaya dolmuş duruyor
Bir yanında alıp alıp vuruyor
Cümlemizin kısmetini veriyor
Hak ulu bezastan şar değil midir?

Teslim Abdal:

Bir pınarı vardır üç lezzet verir
Birisi kaynar da ikisi durur
Gâhi gâh olur da üçü de kurur
Fehmeyle göreyim o ne pınardır?

Sultan Mehemmet:

Dediceğin bulut Muhammet Ali
Çeşmesi kudretten kaynıyor gölü
Birisi ırahmet birisi dolu
Bir gözünden yağan kar değil midir?

Teslim Abdal:

TESLİM ABDAL eyder şunda durayım
Arifler ne haber verir göreyim
Sana bir yuhacık haber sorayım
Deryanın altında kaç şehir vardır?

Sultan Mehemmet:

SULTAN MEHEMMET'im vechinde zahir
Ezelden de çektim böyle bir kâhir
Deryanın altında altıbin şehir
O da eyliğinen var değil midir?[1]

b) İkinci Atışma:

Teslim Abdal:

Hayvanın yaylımı yatağı büktür
İnsan isen akıl yâr senin ile
Gel indi yüke vur, gör ki kaç yüktür
Dahi birkaç sözüm var senin ile

Sultan Mehemmet:

Yük dediğin harfe gönlün kalmasın
İnsan ola gör ki tahtın yüc'ola
Pir gözüne çok bir şey mi göründü
Bir öküz yüküdür kimler bec ola

Teslim Abdal:

Bu manayı vusle vusle bölelim
Sonra gene hesabını alalım
Deniz suyu kaç içimdir bilelim
Çok hesaba durduk er senin ile

Sultan Mehemmet:

Bu dünyadan o dünyaya göçmedir
Kul olana hulle donu biçmedir
Deniz suyu bir yalınız içmedir
Yer altında yatur ismi seçele

---

[1] İbrahim Aslanoğlu, Sivas Folkloru, s.14, Sayı: 39, Nisan 1976, Sivas. Yusuf Şahin, Kulhak, s.275.

Teslim Abdal:

Cahiller yatağı zerktir zirenktir
Arifler yatağı Şam'dır, Firenk'tir
Yeryüzünde biten o kaç irenktir
Gitsin de sayalım kâr senin ile

Sultan Mehemmet:

Ne hasıl olur kuru dalı çırpmaktan
Türlü meyve biter yeşil yapraktan
Binbir türlü çiçek biter topraktan
Yaz gelince gider ucdan uc ile

Teslim Abdal:

Sana derim sana gözlerin açtır
Bunu bilen arif kâmil kardaştır
Gökteki yıldızın sayısı kaçtır
Sabahtan sayalım er senin ile

Sultan Mehemmet:

Mevlâ'nın ihsanı yeğlerden yeğde
Binbir millet gezer orada dağda
Her canlı başına bir yıldız göğde
Ceset düşer can uğramaz ecele

Teslim Abdal:

TESLİM ABDAL eyder gel sen bunu gör
Eğer arif isen sen bu sırra er
Üç gözlü, dört kulaklıdan haber ver
Gezmeyelim torlak tor senin ile

Sultan Mehemmet:

SULTAN MEHEMMET'im dünya doludur
Kimi cahil kimi gerçek velidir
Üç göz Allah bir Muhammet Ali'dir
Dört kulak, çar köşe var sen hecele[1]

Vusle vusle: *Kısım, kısım, parça, parça* – **Bec:** *Su, şarap sızıntısı, ağzın içi, avurt.* – **Fehmeyle:** *Anla, öğren* – **Kamil:** *Yetkin* – **Kangı:** *Hangi* – **Haraban:** Yıkılmış, ören – **Heman:** Şimdi – **Cümle:** Tümü, hepsi – **Müşkül:** Zor – **Bezastan:** Büyük pazar, fuar – **Şar:** Kent, şehir – **Lezzet:** Tat – **Gâhi gah:** Kimi bazan – **Kudretten:** Yaratılıştan, doğuştan – **ırahmet:** Rahmet – **Arif:** Aydın, kamil insan – **Sunda:** Şurada – **Derya:** Deniz, büyük ırmak – **Yuhacık:** Kolay – **Vechi:** Yüz – **Zahir:** Görülen, bilinen, ış yüz – **Ezel:** Öncesiz – **Kâhir:** Zorluk, acı, sıkıntı –**Eyilik:** İyilik – **Yaylım:** Otlak – **Bük:** Akarsu kıyısındaki verimli tarlalar, çalı ve diken topluluğu – **Dediceğin:** Dediğin, söylediğin – **İndi:** Şimdi – **Taht:** Burada bulunduğun makam, yer – **Hulle:** Cennet iysisi – **Don:** Giysi, elbise – **Biçme:** Dikme – **Yatur:** Yatır, türbe, mezar – **Seçhele:** Ayırt.

[1] A.g.y.lar.

Bu şiir atışması hakkında değerli araştırmacı Can Yoksul (Ali Haydar Avcı) Alevilik Araştırmaları adlı derginin 1998 tarihli 1. sayısının 120. sayfasında yer alan "İki Alevi Şairi: Teslim Abdal ve Kul Yakup adlı inceleme yazısında Sultan Mehemmed'in kim olduu konusunda pek açıklık getiremiyor ama biz bu konuda kitabımızın bu cildinde hem Teslim Abdallar hakkında hem de Derviş Mehemmed hakkında aydınlatıcı bilgiler sunduk (Bknz. s. 419-447).

KUL MUSTAFA

17. yüzyılda yazılmış dergilerde şiirleri bulunan Kul Mustafa Dördüncü Murad döneminde yaşamış bir Bektaşi saz ozanı. Bektaşi azizlerinden Teslim Abdal'a bağlanmıştır. Şiirlerinde Ali - Oniki imam sevgisi ağırlık kazanır. Dili akıcıdır. Söyleyişi kolaydır. Nefesleri tekkelerde tutunmuştur. Sadettin Nüzhet iki Kul Mustafa'dan söz eder. İkisinin de Dördüncü Murad döneminde yaşadığını yazar. Halk ozanı Kul Mustafa'nın tarikatle ilgili şiirleri yoktur der.

Kul Mustafa, Sultan IV. Murad'ın Bağdat seferine katıldı. Bağdat'ın fethi sırasında şehid olan Acemi oğlanlardan Genç Osman'a bir koşma yazdı. O dönemde Yeniçeri 66'ncı ortada postnişin olan Teslim Sultan da bu savaşa girmişti. Kul Mustafa, Teslim Abdal'a da bir övgü şiir yazmış. Emekli olduktan sonra, Anadolu'yu köy köy dolaşmış. Halk yazını ve kahramanlık edebiyatı biçiminde koşmaları olduğu gibi, bir çok nefesleri de dergilerde görülür. Bedreddin'li tarikatına mensup olabilir, bir şiirinde sürüldüklerinden, sorgulandıklarından söz eder. Ancak, tarihte böyle bir olayın kaydı yok. Ama o dönemlerde böyle küçük çaplı olaylar çok olur, ancak resmi kayıtlara girmezdi. Söyleyişi duru ve coşkuludur. Şiirlerinde yer yer toplumsal eleştiriler görülür.

Ad benzerliğine karşın Kayıkçı Mustafa ve Kayıkçılar Mustafa'sından ayrı bir kişidir. 18. yy.da yaşamış Çorumlu Kul Mustafa'da olabilir.

ŞİİRLERİNDEN ÖRNEKLER

— 1 —

Dördümüzü bir araya sürdüler
İriş Teslim Abdal, gel imdad eyle
Sordular da bol bol rahmet verdiler
İriş Teslim Abdal, gel imdad eyle

↓

Bize duru gömleklerin giydirme
Sırrımızı yad ellere dedirme
Aman mürvvet katarından ayırma
İriş Teslim Abdal, gel imdad eyle

Pekin olur gerçek erin kuvveti
Her yerde okunur ismi, ayeti
Mümin kullarının yüzü hürmeti
İriş Teslim Abdal, gel imdad eyle

Gerçekler yanında olmaz müdara
Umarım ki müdarayı gidere
Pirim divanında yüzümüz kara
İriş Teslim Abdal, gel imdad eyle

Kul Mustafa siklet geldi üstüme
Mail oldum elâ gözlü dostuma
Kelp rakip nettin düştün kastıma
İriş Teslim Abdal, gel imdad eyle

Bu nefste bir tutuklama ve cezalandırma söz konusudur. Bunların içinde kalan ozan pirini yardım için çağırır. Teslim Abdal'ın da başından böyle siyasi olaylar geçtiğini biliyoruz. Olayın sonucu açık değil. Asılmış olabilirler. Bu kesin olmasa bile sorgulandıkları, bu arada işkence gördükleri kesin gibi.

Bekin : *Sert, sıkı, sağlam* — **Duru gömlek :** *Boğaza geçirilen idam gömleği* — **Müdara :** *Dalkavukluk, yüze gülme, yüze karşı övmek* — **Kelp :** *Köpek* — **Kasdına düşmek :** *Kötülük yapmaya girişmek, öldürmeye çalışmak.*

— 2 —

İş Mehdi'ye kaldı nesin söyleyi
Tabibim diyene bühtan eyleyi
Otuz iki farzın birin belleyi
Dâra geçmiş eli ile söyleyi

↓

Ulu divanın bir aynıdır bura
Bunu bilmeyenin yüzleri kara
Çalınsa çırpınsa bulunmaz çare
Atalar tamuya nârda ağlayı

Eli söyleyenin keserler elin
Kişi pir meydanında tutsun dilin
Batal eylediler evliya yolun
Vah ümmetim deyu yolda ağlayı

Yedi cehennemden ileri dışa
Seni de çalarlar hem taştan taşa
Yılan çıyan akrep başına üşe
Sokarlar a'zânı can da ağlayı

Kul Mustafa' m eder korkarım haşa
Görün ne gelecek sağ olan başa
Ne burda bey derler ne orda paşa
Urganın boynuna vur da ağlayı

Söyleyi : *Söylemeli* — **Batal :** *İşlemez* — **Nâr :** *Od, ateş* — **Üşe :** *Toplana.*

— 3 —

Sene bin iki yüz seksen ikide
Bir gammaz çoğaldı, bir de dil iti
Can - u dilden üstadının buyruğun
Tutmaz amma, öğüt verir hal iti

↓

Bana derler, bulduğunu yitirmiş
Özüne kibirlik, benlik getirmiş
Kimi gördün cihana sohbet yetirmiş
Ara yerden kesilmezse dil iti

Hem altınım, hem de gümüşüm, diyor
Bunca sohbetleri demişim, diyor
Kimi şal giyinir, dervişim, diyor
Ara yerde şunun gibi çul iti

Hak korku vermemiş hariç kimseye
Ne Muhammed'e ümmet, ne de İsa'ye
Ne camiye gider, ne kiliseye
Ara yerde yeler gezer mal iti

Kul Mustafa' m eydür, ol Hakk'a yakın
Sabrile selâmet bul Hakk'a yakın
El ne derse desin, sen seni sakın
Ürme, senden geri kalmaz el iti

Mal iti : *İnek, manda gibi hayvan sürüsünün köpeği. İlk dörtlükteki 1282 tarihi; şimdi kullanılan tarihe göre 1865 yılıdır* — **Gammaz :** *İhbarcı* .

— 4 —

Halden bilen yok ki, halim arz edem
Ya Ali, bu sinem yaralandı, gel
Yaman halde kaldı fakir fukara
Adular elinden zarelendi, gel

Demir muhkem kale derdim bu canı
Sidret - ül münteha burcu bedeni
Aşk ateşi yaktı, eritti beni
Dokandı şavk yele, kürelendi, gel

Hızır paşa asdı ise sazımdır (*)
Eller beni taşladıysa kazamdır
Dostuna gül atmak neden elzemdir
Değdi bu sineme yaralandı, gel

Garip başım gülmemiştir anadan
Çeşmim yaşı tesir aldı Tuna'dan
Yüklendi barhanam dâr - ı fenadan
Çekildi kervanım, aralandı, gel

Kul Mustafa' m merdan gerek varmağa
Tamam edip dört duvarın örmeğe
Din aşkına aduları kırmağa
Zülfikar'ın işe sıralandı, gel

Adu : *Düşman* — **Sidret - ül münteha** : *Son nokta, göklerin son sınırı* — **Şavk** : *Işık* — **Kürelemek** : *(Burada) Sönmek* — **Barhana** : *Yük, ev eşyası, pılı pırtı* — **Dar - ı fena** : *Dünya* — **Zarelendi** *Yaralandı, inler şikayet eder oldu* — **Muhkem** : *sağlam* — **Elzem** : *gerekli* — **Yetirmek** : *ulaştırmak.*

(*) Pir Sultan Abdal'ın Hızır Paşa tarafından astırılmasına değiniyor. Hızır Paşa, Amasya'ya götürülürken, halkın Pir Sultan'ın başına taş atması için emir vermişti. Yakın bir dostu olan Ali Baba taş yerine ona gül atmıştı. Pir Sultan, « Beni taşlar değil, asıl bu gül yaraladı » demiştir. Geniş bilgi için rahmetli Cahit Öztelli'nin **Pir Sultan Abdal Bütün Şiirleri,** adlı kitabına bakınız.

— Fena-fi-l-aşk: Aşk içinde yok olma.

— Fena Fillah: Allah'ın varlığı içinde yok alma.

Tasavvufta da **nefsinden sıyrılarak**. Hak'ka ulaşmak, **Hak'ta Hak olmak (fena fillah)** aşamaları vardır.

Mutlak varlığın özü sonsuzluktur. Böylece Plotinos, sonsuz bir varlıktan alemlerin meydana çıkışı fikrini ortaya atıyor. "Bir'den akıl çıkar, akıldan nefeslerin aşamaları doğar. Nefslerin en aşağısı 'alemin nefsi'dir. Zuhur derecelerinin en sonunda, varlığın yoklukla temasa geldiği yerde madde vardır. birlik, onca (Plotinos'a göre), zihinle kavranamaz olan 'sonsuz bir'dir. O, her yerde hazırdır.

— 5 —

Ecelsiz yiğide ölüm yok imiş
Ölmeden evveli ölmek görünür
Aptessiz Hak'kın cemine varılmaz
Marifetle aptes almak görünür

Elifi okuyan yasından alsın
Berkeyle kalbini sultanlık olsun
Aşkın küresinde kapansın dursun
Sultan Mehemmedim konak görünür

Kırksekiz minaresi vardır hocam
Saklarım sırrımı kimseye demem
Bir katip getirdim mushafı tamam
Ana kulluk edüp durmak görünür

↓

Arşullahtan açılır yedi kapu
Ol yedi kapunun yetmiş ayeti
Yedi dahi vardır ileri zatı
Anın birisinden girmek görünür

Eğer ol ikiyi üç eder isen
Ol üçlerden haberini alırsan
Dört kapuyu kırk makamı bilirsen
Yiğirmi dokuza varmak görünür

Kul Mustafa' m eder gelir geçersem
Üstadım Hatayi konar göçersem
Şol kıldan köprüyü geçebilirsem
Orada şadolup gülmek görünür.

— 6 —

Gönül hakikatli yarin ucundan
Katlanmaz billâhi naz olmayınca
Sürem dedim ariflerin izini
Söyünmez ateşim köz olmayınca

Şükür hakikate olmuşum gulâm
Yahşi olanlara yaman değilem
Sevdiğim bahsetmiş bize bir selam
Ya eksiği geçer az olmayınca

↓

Fettahoğlu cemalini gördüğüm
Leyl ü nehar hayaline erdiğim
Münkir menzil mi , alır behey sevdiğim
Ya didar mı görür göz olmayınca

Vücudum yanıptır ateşe, nâre
Gönül aşk elinden oldu sad pare
Vazgeçmem pirimden çekseler dâre
Arada engelin söz olmayınca

Mustafa' m vazgeçtim elde varımdan
İnayet umarım Gani Kerimden
Gönül kışı kalkmayınca serimden
Ya bahar gelir mi yaz olmayınca

— 7 —

Ol ilm - i hikmetten haber almıyan
Götürdüler dâra seni ne minnet
Gülün goncanın kadrin bilmeyen
Ahırı karışır kâra ne minnet

Fırsat elde iken kurtar postunu
Farkedegör düşmanını dostunu
Bir gün bürür kara toprak üstünü
Eziyet çekersin zara ne minnet

Deli gönül şu ağyardan farırsa
İkrar verip ikrarında durursa
Eğer senin meylin Hakk'a varırsa
Çağrınca yetişir cara ne minnet

Cahil ile meyil katma hoyrata
Gizli sırlarını söyleme yada
Tamunun ateşi oddan ziyade
Başına buz yağar kara ne minnet

Er **Mustafa**' m sözün atma yabana
Yatacak yer gerek bu şirin cana
Cehdet meylini ver mah - ı tabana
Sen aşık olursan yare ne minnet

— 8 —

↓

Nesini sorarsın garip halimin
Çoktanberi yatar hastadır gönül
Alışmış gurbete geçmiş malından
Abdala karışmış posttadır gönül

Garip bülbül ötmez oldu bağlarda
Destur verin gül sunalım beğlere
Aştı gitti yenemedim dağlara
Avcıya karışmış ustadır gönül

Kişiye aceptir müşkülün kanmak
Pervanenin işi odlara yanmak
Çetin olur imiş dosttan ayrılmak
Karalar giyinmiş yastadır gönül

Kul Mustafa' m söyletmeyin deliyi
Pirim Hünkâr Hacı Bektaş Veli'yi
Dost elinden içirdiler doluyu
Şimdi sarhoş oldu hastadır gönül

— 9 —

↓

Dünya senden arzumanım kalmadı
Gönül arzumanım Neşter Abdal'dır
Küfrünü imana sayan ölmedi
Gönül arzumanım Neşter Abdal'dır

Kırk paredir İmam Zeynel paresi
İmam Bâkır çekti zindan yaresi
Kırklar sürer İmam Ca'fer süresi
Gönül arzumanım Neşter Abdal'dır

Zemheride elma verüp bitüren
Kur - ağaçta meyva verüp yetüren
Muhammed'in hırkasını getüren
Gönül arzumanım Neşter Abdal'dır

Yedi kudret deryası üçü serde
Kâzım münacatta Rıza devirde
Taki, Naki, Askeri menzili yerde
Gönül arzumanım Neşter Abdal'dır

Koyun olub kuzusuna meleyen
Yedi elekten dü cihanı eleyen
Hasan Hüseyn'i beşiğe beleyen
Gönül arzumanım Neşter Abdal'dır

Kul Mustafa' m eder sevdası serde
On iki imamların menzili burda
Muhammed Ali'yle ulu divanda
Gönül arzumanım Neşter Abdal'dır.

Neşter Abdal : *Hacı Bektaş Veli dönemi Bektaşi azizlerindendir* — **Dü :** *iki* — **Zemheri :** *Kışın ortası* — **Arzuman :** *İstek* — **Neşter:** *Bıçak.*

— 10 —

Bu aşka bel bağlananın, Cümlesine bilim vardır
Açılmış hüsnünde güller, Bir yavru bülbülüm vardır

Niyaz eder yar ararım, Gâhi sineme sorarım
Hublara kalmaz kararım, Bir acayip hâlim vardır

Yavru bize etme cefa, Şivelerin ruha gıda
Bu serim yoluna feda, Ne rızkım ne mâlım vardır
Keman etmiş kaşın çatar, Cefaları bize yeter
Kirpiği okunu atar, Karşıda bir zalim vardır

Mustafa iste yadından, Salevat ver muradından
Cansız duvarı yürüden, Hacı Bektaş Veli'm vardır

— 11 —

↓

Kuşlar içinde bir ak kuş
Eşim yok deyü çağırır
Bu çarh - ı gerdun elinden
Sinem çak deyü çağırır

Bülbül eder, Ben söylerim,
Hafiften mana anlarım,
Öten kuşları dinlerim,
Enel - hak deyü çağırır

Kumru eder; canım hasta
Gönül dosta imiş dosta
Ömrüm geçti bir kafeste
Kurtar hak deyü çağırır

Leylam eder; Mecnun sayrı,
Düştüm aşinamdan ayrı
Baykuş yapılardan gayrı
Viran çok deyü çağırır

Kartal eder dünya fani
Alır bir gün tenden canı
Kendi kanadımdır beni
Vuran ok deyü çağırır

Deli gönül kaldı gamde
Zira bazıları nemde,
Kul Mustafa, iyi günde
Yaran çok deyü çağırır.

Sayrı: *Hasta* — **Çarh-ı gerdun:** *Dönen dünya dönen zaman* — **Çak:** *Yara* — Kul Mustafa bu şiirin'de kuşlara sanki bir resmi geçit yaptırmaktadır. **Acaip:** *Tuhaf* — **Fani:** *Geçici* — **Enel-hak:** *Tanrı bende, Hak bende, Tanrı benim* — **Aşina:** *Tanıdık* — **Gamde:** *Yasta* — **Nem:** *Yaş, ıslak* — **Yaran:** *Dost.*

— 12 —

Mürşidlik da'vasın kılan
Her müşkilden haber olur
Kendüzüne sitem süren
Yol derdinden haber olur

Yola giden imiş talib
Hem yorulmuş yoldaş bilüb
Rehberlerden öğüt alub
Her sırlardan haber olur

Mü'min ü müslim derile
Ağrı acılar sorula
Mü'min olan dâra dura
Tekbiriyle haber olur

Hak içün erkân çalınsun
Günah gitsün kalb silinsün
Süpürge ele alınsun
Ol ferraşa haber olur

Herkes yerine otursun
Özünü Hak'ka yetürsün
Erkânı soya bitürsün
Elden ele haber olur

Bu yüceye verin hakkın
Olasınız Hak'ka yakin
İrteye koymayın sakın
İl kişiye haber olur

Duyrucu hakkını alsun
Kurbanın meydana gelsin
Ayak kaldır dâra dursun
Tekbirciye haber olsun

Yolu böyle kurdu gerçek
Yola giden olur koçak
İmam Halil çaldı bıçak
İsmail'e haber olur

Kurban iki can doğrasun
Asıl kemiğin kırmasun
Çırakçı meydana gelsün
Geyvâneye haber olsun

Kurban ocağa alınsun
Pervane sal cem derilsün
Mü'min müslim yerin bulsun
Pazvandlara haberolsun

Pazvand kapuyu beklesün
Gözcüler cem'in yoklasın
Cümlemizi Hak saklasun
Güyendeye haber olsun

Guyende sazını çalsun
Üç gevher dilinden gelsün
Mü'min müslim yerin bulsun
Ev ıssına haber olsun

Ev sahibi semâ' etsün
Kalksın günahını döksün
Müderrisler gülbang etsün
Hep cümleye haber olsun

Hak içün eylesün semah
Günah bağışlasun penah
Er kadim Hak kadimdir şah
Giden cana haber olsun

Semaha gülbang olunsun
Mü'min müslim yerin bulsun
Hak içün çâlub çalınsun
Ol ferrâşa haber olsun

Sofradar sofrasın sersin
Hak Muhammed Ali dersin
Hem yesin hem lokma versin
Tecellaya haber olur.

Tecellâ kapusu sırdır
Ana özün katan erdir
Tama' etme tamu vardır
Tamu ehline haber olur

Kimi bacın kimi anan
Tama' etme od'a yanan
Cehennem güline dönen
Meydancıya haber olur

On iki imamı bildirin
Cem'in sofrasın kaldırın
Süpürge çal su gezdirin
Kanber'ciğe haber olur

Hak içün sular içilsün
Kamu suçlardan geçilsün
Hizmet kapusu açılsun
Karıcığa haber olur

Karıcık gülbang olsun
Ayin erkân tamam olsun
Mü'min müslim yerin bulsun
Gülşenciye haber olur

Hak içün eylesun gülşan
Özünü perk eyle ey can
Olası küfürler iman
Güman cana haber olur

Oturan duran dediler
Her sırrı Cem'de kodular
Gerçeklere Hû dediler
İzinciye haber olur

Çırakçı çırağın kaldır
Yönünü Mevla'ya döndür
Ezelden kadim erkândır
Ensariye haber olur

Cümleniz birden kalkmasun
Yerde hırıltı etmesün
Kavga gıybete gitmesün
Emek hiçe haber olur

Çağırın pazvandlar gelsün
Hak içün gülbangin alsun
Sofra görün taam yensün
Mikail'e haber olur

Söyleden söyletti söyle
Artık eksik kabul eyle
Hakikat ahvali böyle
Güman cana haber olur

Kul Mustafa' m der varınca
Ulu divana durunca
Emanet ıssı gelince
Can cesede haber olur*

Issı : *Sahip* — **Geyvane :** *Kurbancı* — **Tama :** *Nekeslik* — **Pazvand :** *Kapucu* — **Müşkil :** *Zorluk, sorun* — **Güyende :** *Zakir, saz çalan* — **Itre :** *Yarın, ertesi, geriye* — **Kadim :** *Öncesiz* — **Hub :** *Güzel* — **Gıybet :** *Dedikodu, arkadan konuşma* — **İriş :** *Eriş, yetiş* — **Gulam :** *Köle, kul* — **Söyünmez :** *Sönmez* — **Leylü nehar :** *gece gündüz* — **Didar :** *Yüz* — **Sad - pare :** *Bin parça* — **İnayet :** *iyilik* — **Farımak :** *Soğumak, uzaklaşmak* — **Ne minnet :** *Ne gerek var* — **Cehdet :** *Çaba göster* — **Mahı - taban :** *Ay yüzlü* — **Destur :** *izin* — **Hüsn :** *Güzellik* — **hub :** *Sevgili* — **Şive :** *Naz, sohbet* — **Aşina :** *Tanıdık bildik* — **Çarh - ı gerdün :** *Dönen dünya* — **Sinem çak :** *İçim yara, yırtık* — **Yaran :** *Dost* — **Derile :** *Toplana* — **İrte :** *Sonra* — **Koçak :** *Yiğit* — **ıssı :** *Sahip* — **perk :** *Sağlam* — **mümin :** *Erkek canlar* — **Müslim :** *Kadın canlar.*

---

* Ozan bu şiirinde Alevi-Bektaşi cemlerinde sırasıyla yapılan işleri, çalış;ma ve hizmetleri anlatmakta olup bu yönden şiir önemli bir belge niteliğinde sayılmalıdır.

CEM TOPLANTISI

Bu şiirde geçen hizmet sahipleri ile toplantıya (ceme) katılanlar:

1. Mürşid ya da vekili (baba, dede)
2. Talip-yoldaş (musahip)
3. Rehber
4. Mümin (erkek canlar)
5. Müslim (kadin-bacılar)
6. Ferraş (süpürgeci)
7. Duyurucu
8. Kurban
9. Tekbirci
10. Kurbancı (peyvane)
11. Kurban doğrayıcı iki can
12. Çırağcı
13. Pazvand (kapıcı)
14. Gözcüler (en az iki kişi)
15. Zakir, sazcı (guyende)
16. Semahcılar (en az üç kişi)
17. Sofradâr
18. Meydancı
19. Kamber
20. Sakka (sucu)
21. Karcak
22. Gülşenci
23. İzinci
24. ensari
25. Ev sahibi

Alevi – Bektaşi topluluğunda tarihsel süreç içinde ayinlerin kimlerin katılmasıyla yapıldığını göstermesi yönünden bu şiir tarihsel bir önem taşımaktadır. Bu yönüyle belgesel bir şiirdir diyebiliriz. 17. yüzyılda yaşayan Kul Mustafa'nın iyi bir ozan olduğu kadar iyi bir gözlemci olduğu da anlaşılmaktadır. Toplumsal ilişkilerin yoğunluğu

insanlara verilen değeri gösterir. Alevi Bektaşi topluluğunun sıcaklığı, güzelliği duruluğu bu toplanmalar sonunda oluşan nitelikler sayılmalıdır. Gerçekten bu toplantılar; eğitim, öğretim okulları derecesinde insan yetiştirme merkezleridir. Alevi Bektaşiler görgü ve olğunluklarını bu toplantılarda kazanmışlardır. Yaşam onlar için hep bir okuldur, kurstur. Ayn-ı Cemler dertlerin, sorunların, hukuksal problemlerin, görüşülüp çözümlendiği mahkemeler olarak da düşünülebilinir. Aynı cemlerde kişiler oturup kalkmayı, insanlarla görüşmeyi, konuşmayı, hatta içki içmeyi, içki içmenin kurallarını da öğrenirler.

ABDAL OĞLAN

Gerçek kimliği, durumu, adı, doğum vc ölüm tarihleri, yerleri ve eserleri tam olarak bilinmeyen Abdal Oğlan, onyedinci yüzyılda yaşadığı sanılan bir Bektaşi ozanıdır. Millet Kütüphanesinde 723 numarada kayıtlı bir nefesi var.

Yaşamı hakkında hiç bir bilgi yok.

— 1 —

Meydana giren Yazılar, Canım şunları öziler
Dinim imanım gaziler, Hû gerçekler demine hû

Aşık olan avaredir, Yüreği pare paredir
Yalanın yüzü karedir, Hû gerçekler demine hû

Pirim neslidürür ili, Ol gösterir doğru yolu
Ezel dedik Hak'ka beli, Hû gerçekler demine hû

Fena dünya böyle kalmaz, Ab - ı hayat içen ölmez
Yalan bunda nasib olmaz, Hû gerçekler demine hû

Kalmaz fena dünya böyle, Gir aşık deryayı boyla
Söyle **Abdal Oğlan** söyle, Hû gerçekler demine hû

— 2 —

Ol dara varıp niyaz ederken
İsyanım var ise eyvallah baba
Şurda burda durup ağaz ederken
İsyanım var ise eyvallah baba

Yirmi dokuz ruhu yaratan Allah
Yedi ayet sende olsun maşallah
Oniki imama kurbanım billah
İsyanım var ise eyvallah baba

↓

Ondört masumadır benim imanım
Serdar gahına girdi bu canım
Gel af eyle şahım olan noksanım
İsyanım var ise eyvallah baba

Senin aşkın ile doldu bu gazel
Alemi halk etti hay lem yezel
Bu (**Abdal**) hayatı kulundur ezel
İsyanım var ise eyvallah baba

Öziler : *özler* — **Avare :** *Boşta gezen, aylak* — **Pare pare :** *Parça parça* — **Kare :** *Kara* — **Hu gerçekler demine hu** *Bektaşi yolağında canların söyledikleri kalıplaşmış tümce* — **Ağaz:** — Eyvallah : Hay hay — **Serdar :** *Önder* — **Gâh :** *Bir ek, evine, yerine anlamına gelir* — **Lem yezel :** *Tanrı, ölümsüz* — **Gazel :** Y*aprak, burada can, beden* — **Ezel :** *Baştan beri.*

İLGİLİ KAVRAMLAR

1 — **Aba :** *Dervişlerce, dervişliğin simgesi kabul edilen, elbise üzerine giyilen, abadan yapılmış, yakasız, önü açık, uzun geniş kollu üstlük olup tasavvufta, dünya malına önem vermeme, elde bulunanlarla yetinme kavramlarının simgesidir.*

2 — **Abdal :** *Alevi-Bektaşi yolağı inancına göre, dünyanın manevi düzenini yönlendirmek için Tanrı seçtiği kimi kullarını görevlendirir. Tasavvufta rical ül gayb adıyla anılan bu ermişler yedi ye de kırk kişi olarak bilinir. Söylencelerde adı geçen yedi kişi (abdal), yedi yıldız daki ya da yedi gezegendeki gizi betimler. Evren gizlerle doludur. Bildiklerimiz, bilmediklerimiz yanında bir hiçtir. Az konuşmak, az yemek, halktan ayrı yaşamak vb. özellikleriyle belirgin abdalların görevi, insanlara yardım etmektir. İlgili olaylarda onların bu aşamaya iyilik ve cömertlikle ulaştıkları birbirlerinin yerine geçtikleri, kendi yerlerine birini bedel bırakarak diledikleri yere gidebildikleri belirtilir.*

3 — **Baba:** *Alevi-Bektaşi inanç sisteminde çoğu kez piri-mürşidi-özellikle dedenin olmadığı zamanlarda cemde onları temsil etmek için görevlendirilen, icazet verilen bir aşama temsilcisi. Yolağın bir çok bilgileriyle donanmış özellikle cem sisteminin gerçekleştirilmesinde pir (dede) postunda oturarak cemleri yöneten, 12 hizmeti yerine getirten, tarikatta saygın yeri ve işlevi bulunan zat. Baba tarikattaki derece sıralamasında muhipten, talipten, dervişlikten ve rehberden sonra gelir. Tekke de düzenlenen törenleri ve tekkenin iç işlerini yöneten dervişler arasından. İmtihanla seçilir.*

AŞIK (AŞIK DEDE)

XVII. yüzyıl saz şairlerinden. Hangi tarihlerde nerede yaşadığı ve öldüğü kesin olarak belli değil. Ancak, IV. Murad'ın musahibi Musa Çelebi'nin İstanbul'da ayaklanan zorbalar tarafından öldürülmesi (1631) ve Sultan İbrahim döneminde, 1645'te başlayan Girit savaşı üzerine söylediği türkülerden o devirde yaşadığını söyleyebiliriz. XVII. yüzyılın ikinci yarısında öldüğü sanılıyor. Çağdaşı aşıklarla karşılaştırılınca, dilinin daha temiz ve sade, aşk ve yiğitlik şiirlerinin daha lirik olduğu görülen Aşık'ın şiirlerini ilk kez Sadeddin Nüzhet Ergun toplayıp 1933' te kitap halinde yayınlamıştır. Aşığın yeniçeri ocağında yetişmiş bir ozan olduğu sanılıyor. Dili sade, söyleyişi duru ve coşkuludur. Süreğin içsel durumlarını şiirlerinde yansıtır.

Aşık, yalnızca savaş ve kahramanlık konularını değil, aşk, ayrılık, ölüm ve tasavvuf konularını da şiirlerinde işlemiştir. Girit savaşına katıldığı bu şiirinde ayrıntılara inmesinden anlaşılıyor. Şiirlerinden bazıları bestelenmiştir. Gevheri, Karacaoğlan, Aşık Ömer, Aşık Hasan gibi ozanlar ona bir takım bezekler (nazire) yazmışlardır.

ŞİİRLERİNDEN ÖRNEKLER

— 1 —

↓

Hata ile gelmiş idim cihana
Hata benden ata senden ya Ali
Ata kılınca yeter bu bahana
Hata benden ata senden ya Ali

Kulun sehvi noksanı çoktur medet
Sensin dertlilerin dermanı medet
Medet rahmanların rahmanı medet
Hata benden ata senden ya Ali

Şanındadır Yasin - Amenna Saddakna
Sana yüz süre geldi bu edna
Rabbana enfusuna ve zulmena
Hata benden ata senden ya Ali

Çağırırım medet ey gerçek erler
Hata içün tevbe buyurmuş pirler
Kul hatasız hata tevbe tuta mı
Hata benden ata senden ya Ali

Kendi kendine kul benliğin ata mı
Senden olmayınca tövbe tuta mı
İmamlar içün bağışla hata mı
Hata benden ata senden ya Ali

Aşıkı' ya uma geldim ata mı
Dilimde virdetttim ille feta mı
Çok etmişim günah ile hata mı
Hata benden ata senden ya Ali

— 2 —

↓

Aceblerim gönül seni
Hal bilmeze hal sorarsın
Yanında bülbül dururken
Kırda toya gül sorarsın

Defterimiz oldu mürde
Kimler kondu göçtü yurda
Nalbant olmayan şehirde
Aşk atına nal sorarsın

Çaldın çırptın gerisini
Bekle aşkın korusunu
Yedi derya berisini
Karışacak göl sorarsın

Hak nazar etmiştir göze
Odur yol gösteren bize
Kulağı sağır dilsize
İklim iklim yol sorarsın

Aşık Dede' m sen varsana
Musa güllerin sorsana
Kendi aybını görsene
Elde eksük kul ararsın

— 3 —

↓

Ulu ulu kervan geçmiş
Yollar gibi inilerim
Karlı karlı dağlar aşan
Seller gibi inilerim

Hayalim benden dolundu
Ah ile bağrım delindi
İçinden beyi alındı
İller gibi inilerim

Yücesinden er haykırmaz
Sığın geyiğin böğürmez
Kuş uçmaz kulun yüğürmez
Dağlar gibi inilerim

Yapıdan düşmüş bozulmuş
Top tüfek vurmuş ezilmiş
Kilisede haç yazılmış
Taşlar gibi inilerim

Canım karılığa düşmüş
Kaynayıp ciğerim pişmiş
Hocasından ayrı düşmüş
Kullar gibi inilerim

Miskin **Aşık** bilmez n'ider
Evliya gayretin güder
Supha değin tesbih eder
Diller gibi inilerim

— 4 —

↓

Diyar - ı gurbette gönül eğlenmez
Ya Rabbi sen nasip eyle sılayı
Bir güzele deli gönlüm bağlanmaz
Ya Rabbi sen nasip eyle sılayı

Asker - i İslam saf olup dizilir
Leyl ü nehar ceng ü cidal işimiz
Neler çeker şol garipçe başımız
Seller olup çağlar akar yaşımız

Ya Rabbi sen nasip eyle sılayı
Gece olunca metrisler kazılır
Düşen şehit, kalan gazi yazılır
Ya Rabbi sen nasip eyle sılayı

Garip Aşık eydür behey gaziler
Derdim çoktur yaralarım sızılar
Yardım etsin bize kırklar, yediler
Ya Rabbi sen nasip eyle sılayı

— 5 —

↓

Dünyayı gezdim dolaştım
Ayrılık gibi dert olmaz
Tatlı canımdan usandım
Ayrılık gibi dert olmaz

Hilâl kaşı keman değil
Zülfü ahir zaman değil
Be yarenler yalan değil
Ayrılık gibi dert olmaz

Kaçan döndüm yara baktım
Gözümden kanlı yaş döktüm
Gezdim her belayı çektim
Ayrılık gibi dert olmaz

Kullar başına gelmesin
Kimse göz yaşın silmesin
Hak düşmanınma vermesin
Ayrılık gibi dert olmaz

Bana inanmıyan varsın
Aşık' ın yüreğin yarsın
Neler çektiğini görsün
Ayrılık gibi dert olmaz

Bahane : *Sebep* — **Sehv :** *Yanılgı* — **edna :** *Kul* — **Tuta mı :** *Geçerli olur mu?* — **Uma :** *Umma, isteme* — **Feta :** *Yiğit* — **Acepleme :** *Ayıplama* — **Mürde :** *ölü* — **Eksük :** *Hatalı, eksik* — **Sığın :** *Erkek geyik* — **Yüğürmez :** *Gitmez, yürümez* — **Kavilik : Kocalık, ihtiyarlık** — **Dolundu :** *Ayrıldı* — **subha :** *sabaha* — **Diyar - ı gurbet :** *Gurbet eli* — **Ceng ü cidal :** *Savaş, kavga, vuruşma* — **Yaren :** *Dost*— **Metris :** *Çukur, hendek* — **Koçan :** *Haçan, bir an* — **Hilâl :** *İnce ay* — **Zülüf :** *Yanağa dökülen saç.*

İLGİLİ KAVRAMLAR

1 — **Abid :** *Hacı Bektaş Veli, Makalat ve Vilayetnamesinde, Tanrı'nın dört tür insan yarattığını söyler: Şeriat kavmi olan abitler, tarikat kavmi olan zahitler, marifet kavmi olan arifler, hakikat kavmi olan muhipler. Bu dört tür insan, dört kapı ve dört öge ile simgelenir. Abitler: şeriat kapısı ve hava, Zahitler: tarikat kapısı ve ateş, Arifler: marifet kapısı ve su, Muhipler: hakikat kapısı ve toprak. Bunlar insanı kâmile varmak için geçilen duraklardır. Aşama ve evrelerdir.*

İnsan - ı kâmil aşamalarından ilkini temsil eden şeriat kapısıyla özdeşleştirilen ve kökenlerinin hava olduğu tasavvufça kabul edilen dört tür insandan ilkine abitler denir. Kullar anlamına gelir.

2 — **Ayn :** *Göz. Genellikle tekkelerde geceleri yapılan tarikat törenlerine verilen ad. Etimolojik kökenleri, yapılış biçimleri, amacı ve anlamları değişik olmasına karşın, Alevilik ve Bektaşilikte ayn - i cemleri anlatmak üzere kullanılır. Gözlüye gizli olmaz, gözlüye gördüğünü ört, görmediğini söyleme ilkeleşen sözlerde geçer. Ayn-ı cem özellikle geceleri yapılan bir törendir. Ayn-el yakın gözle görülerek edinilen bilgi.*

3 — **Dua :** *Arapça çağırma anlamına gelen bir sözcük. Hakk'a duyulan özlemi dile getirir. Hakk'a yakarıştır. Halk'ın duası lisan, zahitin duası fiil, arifin duası ise hal diliyledir. Dua eden kişiye "Dua gû" dua okuyan, söyleyen denir. Duanın kabul koşulu, salavat getirmek, öz temizliğiyle dilemektir. Seher vakti, kutsal günlerde ve gecelerde, oruç tutarken iftar zamanı, ana - baba mezarında, mümin kardeş için onun yokluğunda ettiği duaların makbul olacağı bazı hadislerde belirtilirr. Daha geniş bilgi için bu cildin 513-527 sayfalarına bakınız.*

4 — **Muhip:** *Arapça kökenli bir sözcük. Sevgi besleyen, seven, dost anlamlarına gelir. Tarikatta ilk basamaktan bir sonraki basamağı simgeler. Tarikata girmiş, ancak ikrar verip derviş olmamış kimse. Bilgi edinmesine, bazı şeyler bilmesine karşı henüz Hakk'ın sevgisini, muhabbetleri tam olarak kavrayıp öğrenememiş olan talip. Bazılarına göre ise muhib, tarikata girmemiş, ancak tarikata ilgi ve yakınlık duyan, sevgi besleyen kimselere verilen addır. Gerçekte muhib deneme aşamasındaki candır. Tarikatta rehber denetim ve gözetiminde belli bir deneme süresini doldurur. Rehber başarılı olduğuna kanaat getirir, başarılı olduğu görülürse muhip ceme alınır, muhasibi ile Ayn-ı ceme sokularak belli tören sonunda tarikata kabul edilir. Böylece dervişlik aşamasına girme kapısına yükseltilir. Bu aday adayından sonraki aşamadır. Tarikata girince talip olur, derece sıralamasında dervişlikten önce gelir. Giriş bekleyen, şeriat kapısının önünde duran gönüllüdür. Şeriata da tarikat kapısından girildikten sonra gidilir. Şer'iat kapısı birinci kapıdır, ama tarikatın içinde yer alır, ama tarikatın dışında sayılır. Ancak tarikata girilmeden şeriat sorulmaz, kişi şeriatı tarikatta öğrenir. Tarikata girmeyenden şeriat sorulamaz. Şeriat kapısı geçilmeden tarikat kurallarına varılamaz. Zaten bütün kapılar iç içe ve ilintilidir, bağları kesilemez.*

DEDEMOĞLU
(XVII. yüzyıl)

Teslim Abdal gibi Alioğlu'nun dervişlerinden olan Dedemoğlu'nun yaşamı üzerine elde yeterli belge ve bilgi yok. Şiirlerinden Alevi Bektaşi olduğu, Orta Anadolu'da yaşadığı anlaşılıyor. Cahit Öztelli yine şiirlerine dayanarak, Safeviler yararına bir takım eylemlerde bulunduğunu, tutuklanıp cezalandırıldığını, giderek idam edilmiş olabileceğini öne sürüyor (**Bektaşi Gülleri, s: 356**),. Ancak, somut hiç bir kanıt gösterememektedir. İran'a özellikle de Erdebil tekkesine, Şah İsmail soyuna bağlılık bir çok Alevi Bektaşi şiirinde görülen ortak bir tutum. Hele Dedemoğlu'nun Şeyh Bedrettin'in görüşlerini benimsediği kabullenir, Şii - batıni inançları benimseyenlerin baskıya uğradığı gözönünde tutulursa şiirlerinde karşılaşılan zulme uğramak, kurtuluşu On İki İmam soyundan, Ali'ye inananlardan beklemek temalarının doğal sayılması gerekir. Şiirlerinden edindiğimiz bilgilere göre, Dedemoğlu Beğdili Türkmenlerindendir. Beğ dili boyunun bütün obalarıyla 1690'da Rakka'ya iskan edilişi olayını yaşamıştır (A. Özkırımlı). Nerede ne zaman öldüğü de belli değil.

Alioğlu ile birlikte Şeyh Bedrettin yolunu tutmuş, siyasal olaylara karışmış, İran Safevi Devleti yararına, Osmanlı Devleti'ne karşı birtakım eylemlerde bulunmuş. Korkusuzca davranışlarından dolayı tutuklanıp cezalandırılmış, sonunda idam edilmiş olabilir. Bunu bildiren bir belge yoksa da, elimizde bulunan şiirlerine bakarak böyle düşünebiliriz. Çünkü, arşiv belgelerinden, bu gibi eylemlere karşı devletin önlem aldığı ve pek çok kimseyi ortadan kaldırdığı bilinmektedir. Alioğlu için de aynı şeyler söylenmişti.

Dedemoğlu'nun kültürlü, güçlü bir sanatçı kişiliği olduğu, dili iyi kullandığı, düşünceyi duyguyla, coşkuyla yoğurduğu şiirlerinden anlaşılıyor.

V. Mahir Kocatürk, Dedemoğlu'nun Dûrr - i Meknûn adında düzyazı bir yapıtının olduğunu da bildiriyor. Ziya Gürel'in Halk Aşıklarından Aşıki ve Dedemoğlu (1980) adlı kitabında Dedemoğlu'nun şiirlerinin bir kısmını yayınladığı görülür. Diğer şiirleri cönklerde, yazma dergilerde kalmıştır.

ŞİİRLERİNDEN ÖRNEKLER

— 1 —

Çıktık Horasan'dan eyledik sökün
Düşürdüler bizi tozlu yollara
Omuzda parlıyor kargı cıdalar
Aşırdılar bizi karlı dağlara

Bölük bölük oldu yüklendi göçler
Atlandı ihtiyarlar yayandır gençler
Başımıza geldi gördüğü düşler
Düşürdüler bizi gurbet ellere

Gâhi konduk gâhi göçtük yollarda
Bilip bilmediğim gurbet ellerde
Alem dağlarından şu daz çöllere
Şimden sonra destan olsun dillere

Oradan yükledik geldik Culab'a
Seksen dört bin erdir gelmez hesaba
Deve koyun çoktur insan kalaba
Susuz hayvan inileşir göllere

Dedemoğlu der ki aşkın bağından
Aşırdılar bizi Yozgat dağından
Anadolu Sivas şehri sağından
Bizden sonra bir nam kalsın illere

— 2 —

↓

İmam Hüseyin'e olan zulmata
Gökte melek yerde insan ağladı
Gidi kesti ellerini doğradı
Gökte melek yerde insan ağladı

Kesik başı ortalığa koydular
Ah Hüseyin vah Hüseyin dediler
Siyah saçın al kanlarla yudular
Gökte melek yerde insan ağladı

Elin kesti bir Allah'ın zalimi
O bilmedi ne olacak halini
Ay tutuldu gün düşürdü nurunu
Gökte melek yerde insan ağladı

Bir su vermediler ol adil hana
İçtiler Yezitler hem kana kana
Çok figan eyledi hem Fatma Ana
Gökte melek, yerde insan ağladı

Dedemoğlu bak Yezit'in kasdına
Askerini çekti gelir üstüne
Böyle zulm mü olur Ali dostuna
Gökte melek yerde insan ağladı

— 3 —

↓

Erenlerin, evliyanın yoluna
Derviş oldum, erdim kudret sırrına
Hüseyn'den aldılar senin yerine

Güzelsin Serez'in şahı güzelsin
Güzelsin pirimin nuru güzelsin

Şahlar içinde Serez'in şahısın
İsmin Şah Bedreddin ilim varısın
Müminler kabesi dostun nurusun

Güzelsin Serez'in şahı güzelsin
Güzelsin pirimin nuru güzelsin

Cisminden alınan yerin nuru var
Gelen dervişlerde kudret sırrı var
On iki imam gerçek erin aslı var

Güzelsin Serez'in şahı güzelsin
Güzelsin pirimin nuru güzelsin

Şahlarımız var imamlar ağası
Müşkilin ehli mollanın illası
Şefaatçımızdır velayet şahı

Güzelsin Serez'in şahı güzelsin
Güzelsin pirimin nuru güzelsin

Çığrışa çığırışa aştık balkanı
Altıncıda gördük Serez halkıma
Yedincide yüzler sürdük sultana

Güzelsin Serez'in şahı güzelsin
İndim seyreyledim dostun durağı

Güzelsin pirimin nuru güzelsin
Sekiz melek tutar arşın direği
Pirimin hesapsız yanar çırağı

Güzelsin Serez'in şahı güzelsin
Güzelsin pirimin nuru güzelsin

Dedemoğlu uyarır çırağı yakar
Kara nine eşiğine yüz sürer
Derviş Cemal Baba'm murada erer

Güzelsin Serez'in şahı güzelsin
Güzelsin pirimin nuru güzelsin

Serez'in Şahı : *Şeyh Bedreddin. Serez'de asıldığı için böyle söylüyor.* — **İllaz, İllez :** *Alim, bilgin, üstad, şerefli* — **Kara nine, Cemal Baba :** — **Müşkil:** *sorun* — **Hub:** *Güzel.*

— 4 —

Anadan, atadan şöyle doğanlar
Halk edip insanı neyledin dünya
Kırk arşın kameti, ince miyanı
Ali gibi aslanı neyledin dünya

Kurdu, kuşu nutku ile durduran
Zeliha'yı genceldip Yusuf'a veren
Tahtı rüzgârla birlikte duran
Sultan Süleyman'ı neyledin dünya

Fatma Ana'mız da Ali'nin yarı
Beline bağlamış hub Zülfikar'ı
Eba Müslim gibi er olan eri
Fazl - ı gülistanı neyledin dünya

Çıkıp şu aleme kendin bildiren
Lut kavmidir birbirini öldüren
Omuz verip Kaf dağını kaldıran
Hamza Pehlivan'ı neyledin dünya

Dedemoğlu, kaynar aşkın tavası
Ateşi yok, sır hikmettir havası
Yaralar ilacı, dertler devası
Şu Hekim Lokman'ı neyledin dünya

Kamet: *Boy* — **Miyan:** *Bel* — **Eba Müslim:** *Emevi devletinin yerine Abbas -oğulları devletini kuran Türk kahramanı* — **Fazl - ı gülistan :** *Gül bahçesinin erdemlisi* — **Nutuk :** *Söz. Peygamber de olan Sultan Süleyman, bütün hayvanlara sözünü geçirirdi. Ayrıca, kuşlar tahtını havalarda taşırlardı* — **Lokman** *Hekimlerin piri. Bütün dertlerin devasını bulduğu söylenen efsaneleşmiş bir hekim.* **Zülfikar:** *Hz. Ali'ye Hz. Muhammed'in hediye ettiği çifte uçlu, gökten indiğine inanılan kutsal kılıç.*

— 5 —

Hasretin ciğerim biryan eyledi
Gözlerim yolların gel efendim gel
Kalktı gönül kuşu cevlan eyledi
Gözlerim yolların gel efendim gel

↓

Urum sufileri bildiğin şaştı
Rakipler çok oldu pek hadden aştı
Şimdi gayret Şah - ı Merdan'a düştü
Gözlerim yolların gel efendim gel

Evvel sen ahır sen geçmezem senden
Bunca muhabbetin çıkar mı candan
Kalktı göç eyledi kevn ü mekândan
Gözlerim yolların gel efendim gel

Horasan'dan kalktı Hind'i yararak
Kafirleri top top etti kırarak
Cümlesine usul nizam vererek
Gözlerim yolların gel efendim gel

Dedemoğlu Allah Allah diyelim
Gel nefsaniyeti elden koyalım
Emir buyruk Hak'kın biz ne diyelim
Gözlerim yolların gel efendim gel

Biryan : *Yara* — **Cevlan** : *Eyledi, uçtu, takla attı* — **Kevn ü mekân** : *Dünya, varlıklar* — **Nefsaniyet** : *Benlik, çıkar.* — **Sak:** *Uyanık.*

— 6 —

Akça kuğum, sen mi geldin göllere
Arife kendini bildirmeyigör
Avcının dilinde göllerin nâmı
Sak ol, tellerini yoldurmayı gör

↓

Derdin var ise de bilene bildir
Güle hâr düşerse bir müşkil haldir
Kızılırmak dosta bir doğru yoldur
Karış ummanlara gel, durmayıgör

Sinemin başını yaralı gördüm
Bir dost yaraladı, bir de sen vurdun
Eşinden mi ayrıldın, nedir bu derdin
Derdini dertliye bildirmeyigör

İptida Muhammed Dede'yi boyla*
İn, Koyun Baba'yı ziyaret eyle
Bildir ahvalini, sırrını söyle
Gerçeğin nefsini öldürmeyigör

Dedemoğlu, böyle imiş yazılar
Sinede yarası olan sızılar
Aşık olan maşukunu arzular
Terk edip adeti kaldırmayıgör

* Muhammed Dede'nin kim olduğunu bilemiyoruz. Kızılırmak ve Orta Anadolu bölgesinde yaşamış Alevi dedelerinden olduğu anlayılışor

— 7 —

↓

El ere bunalmayınca çağırmaz
Aman mürvet, pirim Ali gel yetiş
Sen melhem etmezsen yaram onulmaz
Aman mürvet, pirim Ali gel yetiş

On - ki İmam katarıdır bu katar
Dostun hâkipâyi gözümde tüter
Muradın cevr ise bu bize yeter
Aman mürvet, pirim Ali gel yetiş

Muhammed, Ali'dir erkânım, yolum
Hasan, Hüseyin'dir bahçemde gülüm
Zeynel' âbidin'den al arzuhalim
Aman mürvet, pirim Ali gel yetiş

Bâkır'dan bakalım Cafer soyuna
Yüzümü süreyim hâkipâyine
Musa Kâzım, Riza yüzü suyuna
Aman mürvet, pirim Ali gel yetiş

Taki, Naki, Hasan Ali, Askeri
Dertteyledik, bundayık, yetiş gel beri
Nice bir ağlattın bu günahkârı
Aman mürvet, pirim Ali gel yetiş

Dedemoğlu, yardım eyle düşküne
Sen mürşitsin seçilmeyen müşküle
Mehd - i Sahip - Zaman Allah aşkına
Aman mürvet, pirim Ali gel yetiş

Hasan Ali : *On Birinci İmam olup Aliyyel Naki'nin oğludur.* — **Dertteyledik, bundayık :** *Dertliyiz, bundayız, yani bunalmışız.* — *Buradaki « Ali » imam Ali olmamalı* — **Haki pay :** *Ayak tozu toprağı* — **Mürvet :** *Bağış, iyilik, cömertlik* — **Cevr :** *Manevi baskı* — **Giriftar :** *Düşkün, tutulmuş, tutkun.*

— 8 —

↓

Bir selamın geldi seher yelinden
Lütfeyle halimden gel Koçu Baba
Kime imdada gidem kimin elinden
Akar çeşmim yaşın sil Koçu Baba

Gerçek ersin, şek getirmem özüme
Artık eksik kalmayasın sözüme
Küskün müsün, niçin bakman yüzüme
Yönün beri dön de gül Koçu Baba

Mecnun'um, başıma kuşlar tünedi
Ah ettikçe didelerim kanadı
Çok er geldi, kılıcını denedi
Hamle sana düştü, çal Koçu Baba

Bir derde giriftar oldum, çekerim
Gözlerimden kanlı yaşlar dökerim
Medet mürvet, der de yola bakarım
Yetiş imdadıma, gel Koçu Baba

Dedemoğlu, bu dünyaya gelenler
Ahmak imiş dünya için yelenler
Dünya benim, diye dava kılanlar
Sabr ile selamet kıl, Koçu Baba

Mecnun : *Leylâ ile Mecnun hikayesinin kahramanı, Mecnun çöllerde hayvanlarla o denli dost olmuştu ki, kuşlar başına yuva yapmıştı. Ozan kendini ona benzetiyor.* — **Koçu Baba :** *Ünlü Bektaşilerden olup Kalecik'te (Ankara) tekkesi vardır.*

Kırıkkale'ye bağlı « Koçubaba » köyünde yatar. Türkmenlerin Koçu Baba'ya büyük saygısı vardır. Her zaman ziyaret ederler. **Şek:** *Kuşku* — **Giriftar:** *Düşme, girme*

— 9 —

Medet ey Allahım medet * *
Gel derdime derman eyle
Eriş ya Muhammed Ali
Gel derdime derman eyle

↓

İmam Bâkır'ın katına
İmam Cafer'in zatına
Musa Kâzım hürmetine
Gel derdime derman eyle

Hasan Hüseyin aşkına
Yardım edesin düşküne
Zeynel'abidin aşkına
Gel derdime derman eyle

Hem Taki'nin hem Naki'nin
Kemteriyim Askeri'nin
Yargılamak senin sanın
Gel derdime derman eyle

Var Haktan dileğin dile
Mehdi sahipzaman gele
Dedemoğlu secde kıla
Gel derdime derman eyle

— 10 —

Mehdi'yi eğer candan seversen
Varınca bir tel ver pirime turnam
Hasan Hüseyin'den imdad umarsan
Varınca bir tel ver pirime turnam

↓

Caferi Sadık'la Musa - yi Kâzım,
İmam - ı Rıza'ya bağlıdır özüm,
Bir de benim içün eyle niyazım,
Varınca bir tel ver pirime turnam.

Zeynelabidin'in gonca gülleri,
Bâkır kılavuzdur sürer yolları,
Gül yüzlü yarimin zülüf telleri
Varınca bir tel ver pirime turnam

Muhammed Taki'dir Aliy - yül Naki
Hasan - ı Askeri zülfünün bağı,
Yerin, göğün, arşın, kürsün durağı,
Varınca bir tel ver pirime turnam

Dedemoğlu, Hak'tan tuttum dameni
Küfür deryasında buldum imanı,
Seversen Mehdi - i Sahip Zamanı
Varınca bir tel ver pirime turnam

Ummak: *İstemek, dilemek* — **Zülüf:** *Başın yandaki uzun saçlar* — **Varınca:** *Gidince, ulaşınca.*

---

* Ayn-ı cem'lerde bu şiir "Tevhid Gülbengi" olarak okunur.

— 11 —

Yeşil kamçılı boz ata
Binen kimdir ? Bilin imdi.
Dört kitabı dört satıra
Yazan kimdir ? bilin imdi.

Gaiptendir anın üçü,
Bilmediler nedir suçu,
İsmail'e inen koçu
Yüzen kimdir ? Bilin imdi.

↓

Hem okurum, hem yazarım,
Kimseler bilmez nazarım,
Peygamberlerin mezarın,
Kazan kimdir? Bilin imdi.

Gelir dayanırdı denge,
Biner gider idi cenge,
Ak deveyi, ol peşenge,
Dizen kimdir? Bilin imdi

Dedemoğlu, cennet şarı,
Mümin olan anda varı,
Peydah edip zülfikârı
Düzen kimdir? Bilin imdi.

Peydan: Çıkaran, yaratan — **Peşeng:** *Öne düşen, önde giden.* — **Şar:** *Kent.* **Muamma:** *Soru sorma yöntemi. Halk şiirinde muamma sormak bir gelenektir. Alevi-Bektaşi şiirinde de bu gelenek aynen sürdürülmüştür* — **İmdi:** *Şimdi* — **Gaip:** *Gizli* — **Cenk:** *Savaş.*

İLGİLİ KAVRAMLAR

1 — Mirac: Arapça uruç, yukarıya çıkma, yükselme, merdiven anlamlarına gelir. İslamiyette Hz. Muhammed'in Kudüs'ten göklere yükselerek Tanrı katına çıkma olayını anlatmak için kullanılır. İkrâr verip, nasip almada Hak yüzünü görme anlamında algılanır. "İkrârın kutlu olsun" şeklindeki kutlama ifade eden bir söz söylenir. İslam inançlarına ve kaynaklarına göre Hz. Muhammad peygamberliğinin onuncu yılında Recep ayının 27. gecesi Tanrı'nın bir tansığı olarak evinden alınıp önce Kudüs'teki Mescid-i Aksa'ya götürüldü, oradan göklere Tanrı katına yükseltildi. Kur'an-ı Kerim'in bir çok ayetlerinde bu olaya değinilir. Miraç tansığının Kudüs'e değin uzanan ilk aşaması Isra suresinde açıklanır. Diğer aşamaları ise tamamen hadislere dayanır. Bu nedenle Sünni ve Şia inançlarında miraç mucizesi bir birinden farklı içerik, anlam ve kimlikler kazanmıştır.

2 — Kaygusuz: Kaygusuz Abdal ve Kaygusuz Sultan diye anılan Bektaşi azizlerinden birinin adıdır. Bektaşiler pirinç pilavına da "Kaygusuz" demektedirler. Bektaşi sofrasında kaygusuzun (pilavın) özel bir yeri vardır. Sofra kapandıktan sonra (kapanış duasından sonra) servise gelir. sembolize ettiği anlamın "kaygılanmayın, kimsenin ayıbını görmedik" mesajını içerdiği belirtilir.

— 12 —

Yeşil kamçılı boz ata
Hızır İlyas binmedi mi ?
Dört kitabı dört satıra
Hacı Hasan yazmadı mı?

↓

Hem okurum, hem yazarım,
Kimseler bilmez nazarım,
Peygamberlerin mezarın,
On iki imam kazmadı mı?

Gaiptendir anın üçü
Bilmediler nedir suçu
İsmail'e inen koçu
Hazret'Ali yüzmedi mi?

Gelir dayanırdı denge,
Biner gider idi cenge,
Ak deveyi, ol peşenge,
Sultan Üveys dizmedi mi?

Dedemoğlu, cennet şarı,
Mümin olan anda varı,
Peydan edip zülfikârı
Hak Taâlâ düzmedi mi?

— 13 —

Erler evliyalar kırklar yediler
On iki imamların kurbanıyım ben
Şakalak koç ile bile yayıldım
On iki imamların kurbanıyım ben

↓

Koçların alnında yazılı Kur'an
Mahrum kalmaz bu sitemleri gören
Yarın ahirette şefaât uman
On iki imamların kurbanıyım ben

Cebrâil çalındı bendim sayıldı
Yerle gökün arasında duyuldu
Tekbir oldu derilerim soyuldu
On iki imamların kurbanıyım ben

Yedi kere yünceğimiz kırktılar
Etimi de pare pare ettiler
On iki imam sürüsüne kattılar
On iki imamların kurbanıyım ben

Anam kısır koyun atam Cebrâil
Nefesten hükm oldu emrine kail
Bilendi bıçaklar kalk imdi soyul
On iki imamların kurbanıyım ben

Dedemoğlu görmüş idi düşünü
Eğildi secdeye koydu başını
Ali'ye pay çıkardılar döşünü
On iki imamların kurbanıyım ben

Şakalak: *Besili* — **Bend:** *Ark* — **Kurban:** *Hz. İbrahim'in oğlu İsmail'i kurban edeceği sırada Allah'ın onların inançlarının sağlamlığını görerek ödül olarak ve İsmail'in yerine kurban edilmek üzere Cebrail'le bir koç gönderir. Bunun simgesi olarak her yıl kamer takvimine göre Zilhicce ayının 10. gününden başlayıp dört gün süren ve bu süre içinde yoksullara dağıtılmak üzere kesilen ve kurban edilmesi dince yasaklanmayan hayvan; dinin bir buyruğunu yada bir adağı yerine getirmek için kesilen hayvan.*

— 14 —

Çark devrildi dolap döndü
Ahir zamana düşüptür
Ay yerinde gün yerinde
Küfran seline düşüptür

Yağmur yağar biter otlar
Mevç gelir türlü nimetler
Yar ile danışır yadlar
Hâr gülistana düşüptür

Yerindedir gece gündüz
Örgülü terazi yıldız
Bir hanhara gidelim biz
Yollar dumana düşüptür

Bülbülün zarı figanı
Doldurur iki cihanı
Şu dünyanın sonu fani
Kavli yalana düşüptür

Dedemoğlu der hasretten
Yandı yüreğim gayretten
Umarım ki inayetten
Şah - ı Merdan'a düşüptür.

Hâr : *Diken* — **Mevc** : *Dalga* — **İnayet** : *İyilik* — **Çark** : *Teker* — **Yad** : *el, baskası, yabancı* — **Küfran** : *Küfürler* — **Hanhar** : *Hancı* — **Kavl**: *Söz.*

— 15 —

Gül ü seyran bağlarında gezerken
Gözlerime mah - ı taban göründü
Tahmin ettim aşığını öldürmüş
Eller yalın kılıç kandan göründü

Dil lebin çeşmesinden kanmak ister
Çık salın sevdiğim cemâlin göster
Herkes sevdiğinden mah - ı tab ister
Hüsnün aşıklara seyran göründü

Karşımda kaşların çattığı zaman
Pervaz vurup Semah tuttuğu zaman
İlkbahar ayları bittiği zaman
Lâlesi sünbülü reyhan göründü

Dedemoğlu erkân nizamdan aşma
Özünü bilenin yanından şaşma
Varıp bir kötünün suyuna düşme
Akıl başta sana mihman göründü

Mah - ı taban : *Parlak ay* — **İnayet**: *İyilik, yardım* — **Hüsn**: *Güzellik* — **Mihman**: *Konuk* — **Leb**: *Dudak* — **Mah - ı tap**: *Ay yüzlü.* — **Dil**: *Gönül* — **Pervaz**: *Dönme* — **Nizam**: *Düzen* — **Seyran**: *Gezme, görme* – **Erkan**: *Yol.*

İLGİLİ KAVRAMLAR

1 - Musahih, Musahhih Düzeltici, düzen veren, kurtarıcı. Tanrıyı vurgular.

2 - Musahip Alevi - Bektaşi töresinde; iki evli erkek karısıyla birlikte, tarikata girmek istediklerinde bir rehber onları dedeye götürür. Bunlar birbirlerine musahip olurlar. Bu dört "Can" birbirinin eteğini tutar, bir kalp olurlar. Musahipler iyi ve kötü günde birbirlerine destek olurlar, birbirini kollayıp gözetirler, Yol kardeşidirler.

3 - Namûs-ı Ekber Namus, bir kimsenin sırlarını bilen kişi demektir. Bu anlamda namus, insanın yanından hiç ayrılmayan melekler için kullanılır. Fakat en büyük namus anlamındaki Namûs-ı ekber sözü ise melek Cebrail (a.s.) hakkında kullanılır.

YEŞİL ABDAL

Elimizde Yeşil Abdal'ın, gerçek kimliği, eserleri, doğum ve ölüm tarihleri, asıl adı ile yaşantısı hakkında kesin ve ayrıntılı bilgi yok. Akıcı, duru bir söyleyişi olan Yeşil Abdal'ın halk söylencelerini çok iyi bildiği anlaşılıyor.

Yeşil Abdal, Onyedinci yüzyılda yaşamış bir Bektaşi ozanı. Deliorman ve Dobruca dolaylarında dolaşmıştır. Bir ara Demir Baba dergahında hizmet etmiş. Keçideresi'ndeki Kanaat Baba mezarlığında gömülüdür. Aşağıdaki şiiri ünlüdür:

Yeşil Abdal dört kitabı, Cem'eyleyip yazan kimdir
Ya mağripte atlan topu, Ta meşrikte çelen kimdir

Ateş yakıp çiğ pişmeden, Ruhu tene kavuşmadan
Ana rahmine düşmeden, Ya doğmadan ölen kimdir

Bir göl vermişler sülüğe, Derya ummandır balığa
On sekiz yıl karanlığa, Kul Hamza'yı salan kimdir

Balık öküz ayağında, Cihan solunda sağında
Kırk yıl balık kursağında, Beş vaktini kılan kimdir

Ali Hamza Hasan üçü, Cennettir Ka'be'nin içi
İsmail'e inen koçu, Bıçak urup kesen kimdir

Hak resulü geçti çağlar, Kaçamaz dağ ile taşlar
Her kimi sorarsam ağlar, Ya felekten gülen kimdir

Yeşil Abdal söz ulunun, Ko gezsin dünya delinin
Son deminde Azrâil'in, Kendi canın alan kimdir.

Adem : *Arapça bir sözcük. Tanrı'nın yeryüzündeki ardılı. Dinsel söylencelere göre yaratılan ilk insan. İlk peygamber ve insanlığın atası olan kişi. Tanrı Adem'i balçıktan, çamurdan yarattı. Kudret elleriyle yoğurdu, nur'undan da kattı, evrendeki bütün varlıkların adlarını öğretti. Meleklere kendilerinden üstün olduğunu, secde etmelerini söyledi. Melekler nerden belli diye sorduklarında, Tanrı "sizin bilmediklerinizi biliyor, tüm varlıkların adlarını bilir" dedi. Melekler sorular sordular Adem, hepsini bildi. Azazil'in (Şeytan'ın) dışındaki bütün melekler Ademe*

secde ettiler. Şeytan "ben ateşin yalımından yaratıldım, o ise kokmuş çamurdan yaratıldı, ben ondan üstünüm" dedi. Benlik güden, ancak en az bin yıl durmadan ibadet eden büyük meleklerden Azazil'i Tanrı şekke düştüğü, inkâra girdiği için lânetledi, yok etmek üzereyken, Azazil yalvardı, kıyamete değin bana izin ver, mümin kullarının dışındaki Ademoğullarını yoldan çıkarayım, başarımı göstereyim dedi. Tanrı kabul etti. Azazil'i cennetten kovdu. Adem'in sol kaburgasından Havva'yı yarattı, cennette bir yeri göstererek "buraya girmeyin, meyvesini yemeyin, diğer yerler hepten serbest, gezin " dedi. Azazil yılan donunda kaçak olarak cennete girdi. Havva'yı kandırarak yasak bölgeye soktu, buğday ağacının (elma) meyvesini birlikte yediler, Havva'da Ademi kandırdı, ona da yasak bilgi ağacının meyvesinden yedirdi. İkisininde avret yerleri belirdi utandı, yaprakla örttüler. Tanrı bunun farkına varınca, Adem ile Havva'yı cennetten kovdu, dünyaya attı. Kuran'da XVII. (Mecid) suresinin 70. ayetinde Adem ile Havva'dan söz edilir. Tasavvufta önemli ve simgesel bir yeri vardır. Adam akranından, hayvan yularından tutulur. Adem doğmadı, babası anası yoktur.

Oğlanlar Şeyhi İbrahim (Ö. 1655) "Dil - i Danâ" adlı kasidesinde:

Sıfat - ı Hak'dürür alem, sıfatın zatıdır adem
Kamu şeyden alan akdem oluptur « Adem - i mânâ »

Ben adem dediğim ma'ni - i ademdir behey adem
Sözü seb'ül - Mesani'dir, yüzüdür Nüsha - i Kübrâ

der.

Ademe adem gerektir, adem etsin ademi
Adem adem olmayınca n'etsin adem ademi

atasözü insanın durum ve değerini anlatır.

SEYYİT YAROĞLU

Gerçek kimliği belli değil. Asıl adı bilinmiyor. Şiirlerinden 17. yüzyıl Bektaşi ozanlarından olduğu anlaşılıyor. Yaşantısı üzerine bilgi yoktur. Oldukça güçlü bir sanatçıdır. Bektaşi - Alevi çevrelerinde nefesleriyle tanınmıştır. Akıcı, duru bir söyleyişi olan Seyyit Yaroğlu'nun doğum, ölüm tarihleriyle yerleri hakkında da herhangi bir bilgi yok. Yazma dergilerde şiirlerine rastlanır.

Güvercin donunda çıkıp oturan
Hak, der, yalvarırım Hacı Bektaş'a
Zemheride dost elmasın yetüren
Hak, der, yalvarırım Hacı Bektaş'a

Tanık tutup kara taşı kaldıran
Mucizatın cüml'âleme bildiren
Kırk öküzü bir kazana dolduran
Hak, der, yalvarırım Hacı Bektaş'a

Odasına geyik postu döşeden
Tekkeye kurban gelir her köşeden
Al - Osman Oğlu'na kılıç kuşadan
Hak, der, yalvarırım Hacı Bektaş'a

Akpınar başında kaynayıp coşan
Dervişler önünde bir samah açan
Doksan bin erlerle hep bile göçen
Hak, der, yalvarırım Hacı Bektaş'a

Seyyit Oğlu' nun bu hup nefesidir
İnsana kâr eden Mehdi sesidir
Doksan bin erlerin ser - çeşmesidir
Hak, der, yalvarırım Hacı Bektaş'a

Bu nefeste : *Osmanlı padişahlarına kılıç kuşattığı söyleniyorsa da, tarihlerde böyle bir kayıt yoktur. Bu, herhalde yeniçeriliğin kuruluşunda, onlara başlık giydirip adlarının « yeniçeri » olmasını söylediği söylencesine dayanıyor.*

Allah — Muhammed — Ali üçlemesi : *Tasavvufta olgunluk ve yetkinlik aşamaları bakımından Tanrı'ya çok yakın olan ve Hz. Muhammed ile Hz. Ali'yi birlikte anmanın gerekliliğini vurgulayan, ayrı ayrı görülmesi durumunda hakikatin gerçek anlamına ulaşamayacağını anlatan üçleme. Alevilik Bektaşilikteki bu üçleme, Hıristiyanlıktaki, Baba (Tanrı) — Oğul (İsa) — Cibril - i Emin (Mer -yem'e beyaz bir zambak sunarak ilahi bir ruh üfleyen ermiş) arasında bazı kaynaklar benzerlik görür, çağrışımları vurgular.*

İslamlık öncesi Türk kültürüne baktığımızda " Atam gök, anam yer" ikilemine bağlı bir inancın varlığıyla karşılaşırız. Dinsel etkileşimler sonucu, islamiyette uluhiyet (Allahlık) — Nübüvvet (Peygamberlik) — Velayet (Velilik) üçlemesinin doğduğu bir gerçek. Ancak, Alevi - Bektaşilikteki üçleme ile Hıristiyanlıktaki üçleme arasında üç

sayısı dışında içerik ve yapı benzeşmesi yoktur (**Mehmet Ersöz, Eski Türkierde Din — Alevilik - Bektaşilik, sh: 29**). Anadolu'daki çok Tanrıcı dinlerde de üçlemelerin varlığı yadsınamaz (**İ. Z. Eyüboğlu, Alevilik - Sünnilik – İslam Düşüncesi sh: 81**).

Pir Sultan (XVI. y.y.)

Ben gayri nesne bilmezem
Allah bir Muhammed - Ali
Özümü gayre salmazam
Allah bir Muhammed - Ali

Sersem Ali (XVI. yy.)

Sabah seherinde virdim budur bu
Allah bir Muhammed Ali'dir Ali
Zikrim olan lâ ilâhe illallah
Allah bir Muhammed Ali'dir Ali

Kul Hüseyin (XVII. yy.)

Günah ettim şahın darına durdum
Allah bir Muhammed – Ali aşkına
Kırklar eşiğine yüzüm sürdüm
Allah bir Muhammed – Ali aşkına

Kul Şükri (XVIII. yy.)

Muhammed Ali'dir, Ali Muhammed

der. Hemen hemen her Alevi - Bektaşi ozanı bu kutsal üçlemeyi işlemiştir.

PİR MEHMED

Gerçek kişiliği ve yaşantısı hakkında ayrıntılı bilgi yok. Onyedinci yüzyıl sonu, onsekizinci yüzyıl başlarında yaşamış olan Pir Mehmed, Pir Sultan ocağına bağlı sürek ozanlarından biridir. Şiirlerinin bir bölümü ondokuzuncu yüzyılda yaşayan Eskişehir'deki Bektaşi tekkesi Şeyhi Sucaeddin'e bağlı olan Pir Mehemmed (Derviş Mehmed) ve Malatya'nın Arguvan ilçesine bağlı İsa köyünde yaşadığı saptanan Pir Mehemmed adındaki Bektaşi ozanları ile karıştırılmıştır. Doğum, ölüm tarihleri ve yerleri bilinmiyor.

— 14 —

↓

Pir elinden elifi tac urundum
Kubbesi düvazde İmam Ali'dir
Nasibim ol verir andan barındım
İki cihanda da varım Ali'dir

Lâ diyemez buna her alim hoca
Gözüyle bir olup dip kapu baca
Aleme şevk verir dün erte gece
Görür gözlerimde nurum Ali'dir

Tarikat dediler bir yol sürdüler
Yağmur yağar biter otlar
Getirdiler elimize verdiler
Mervan'ı Zülfikar ile kırdılar
Yezidleri kıran erim Ali'dir

Sürdüm ötesini evlada yetirdim
Sohbetimde can tercüman getirdim
Anın emri ile durdum oturdum
Gönlümde gayrı yok varım Ali'dir

Aşk oduyla ciğerlerim dağlayım
Boş değilim bir ikrâra bağlıyım
Abdal Pir Sultan' ın Abdal oğluyum
Adım **Pir Mehemmed** Pirim Ali'dir

Lâ : *Yok* — **Urundun :** *Giydim, vurundum.*

İLGİLİ KAVRAMLAR

1 — Arif: *Sözlük anlamı, irfan ve marifet sahibi olmaktır. Bir başka söyleyişle tasavvuf, yaran ile yar olmaktır. Gül bahçesinin en sevgili gülü olup yük olmamaktır. Ölüm ise, sonsuz ve ölümsüz yaşama atılmaktır. Bir ozan bunu şöyle dile getirmektedir:*

Hayat - ı cavidanı şeyh - i kâmilden sual ittim
Ölümden evvel ölmektir deyince intikal ettim

der. Burada söz konusu edilen "ölümden evvel ölmek" tümcesinde anlatılmak istenen insanın bütün tutkulardan, geçici isteklerden sıyrılarak, özünde yalnız Tanrı'yı ve

sevgiyi düşünmesi ve yaşamasıdır. Bunu bilinçli olarak ancak arif yaşayabilir. Ariflik niteliğini kazanmadan bunlara erişmek olanaksızdır. Arif, Tanrı'nın gönül bilgisine, duyarlılık, derinlik aşamalarına inerek Allah'ın kendisiyle bütünleşmesine izin verdiği, bu yolla kendi yüce varlığını görebilmesi lütfunu sağladığı, kendi özünü tatmanın zevkini verdiği, en yüksek olgunluk aşamasına ulaşmış kişidir. İslama göre evren yaratılmıştır, bu Tanrı'nın özgür istenciyle gerçekleşmiştir. Yaratılış bir yoktan varediş değil, bir fışkırma, görünmeyenden görünene yönelmedir. Bu ise, Tanrı'nın görünüş alanına çıkışıdır. Yaratılmış insan, ölümlüdür, kuldur, yok olacaktır. Tasavvuf bu görüşe karşı çıkar. İnsan Tanrı'nın özünde vardır. O'nunla birdir, yaratılma Tanrı'nın insan kılığında görünüş alanına çıkışıdır. İnsan, Tanrı'nın konuşan sözüdür (Kelamullah - ı natık). İnsan, Tanrı'nın kulu değil, kendidir, kulla Tanrı arasında ayrılık yoktur, insanın geldiği güce kaynağa, Tanrı'ya dönüşü, O'nun varlığında sonsuzluğa ulaşması, ölümsüzlüğe kavuşması olayı vardır. Şeriata göre, insan yaptıklarından dolayı sorumludur, yargılanacaktır, yaptıklarının karşılıklarını görecektir. Tasavvuf bu görüşe de karşı çıkar. Tanrı ile insan bir olduğuna göre, bütün eylemlerde ortaklık vardır, insan için sorumluluk, suçluluk söz konusu olamaz. Bir yargılanma varsa, yargılayan da, yargılanan da Tanrı'dır. İnsanın gerçek görevi, insanı ve insanda görünüş alanına çıkan, Tanrı'yı sevmektir. Sevgi dışında bir görevi yoktur. Arifin işi budur. Tapınma dizisi, Tanrı ile insan arasına ikilik sokar, onun için arifin, insan ı kâmilin ibadeti gereksizdir. Ölümden sonra dirilme vardır diyen şeriat yanılmaktadır. Ölüm görünüştedir, gerçek değildir. Yalnız Tanrı'ya kavuşma vardır. Buna ölüm denemez. Şeriat Tanrı görülmez, duyulmaz, bilinmez ona sadece inanılır, derse de bu yanlıştır. Tasavvuf, Tanrı bilinir, görülür, duyulur der. Bütün bunlar insanı yüceltmek, kutsamak içindir.

*2 — **Ayak mühürlemek:** Mürşit (dede) karşısına gelince, sağ ayak başparmağını sol ayak başparmağı üzerine koymaktır. **Peymançeye geçmek** de denir.*

*3 — **Bal:** Mürşitten (uyarıcıdan) alınan bilgidir, irfandır. Uyarıcı; arıdır.*

*4 — **Bektaşi: Hacı Bektaş Veli**'yi yol büyüğü tanıyan ve dede olarak da onun soyundan gelenleri kabul eden Aleviliğin bir bölümü... Aslında bu terim, Aleviliği meşrulaştırma çabalarından doğmuştur ve takıyye gereği Aleviler kendilerine kent merkezlerinde ve denetimin yoğun olduğu yerlerde Bektaşi demişlerdir.*

İSMAİL

Alevi Bektaşi yazınında üç İsmail vardır. Bunlardan biri onyedinci yüzyılda yaşamış sürek ozanlarındandır. Pir Sultan ocağına bağlıdır. Yaşamı hakkında geniş bir bilgimiz yoktur. Bir de onsekizinci yüzyılda yaşamış bir İsmail ile ondokuzuncu yüzyılda yaşamışbaşka bir İsmail daha vardır, ama bunların aynı kişi olduğu kesin değildir.

Pertev Naili Boratav, "Pir Sultan" adlı eserinde bu ozanla ilgili söylenceyi şöyle anlatır:

Pir Sultan'ın evladından İnce Mehmed adında biri varmış; Onun Pir Sultan evladından olduğunu kabul etmemişler; o da Hacı Bektaş dergâhına gidip senet (belge) istemiş; vermişler. İşte bu olay üzerine İnce Mehmed'in müridi İsmail aşağıdaki şiiri söylemiştir.

Bu şiirde ozan, toplumun gözü önünde bir söylence üretmekte, ona dayanmaktadır, bu onun saf ve temizliğini, inancının duruluğunu göstermektedir.

— 1 —

Aradılar Pir Sultan'ın aslını
Görelim ki ne söyletir Yaradan
Dinleyiniz şerh eyleyim vasfını
Zuhur oldu Kâzım Musa Rıza'dan

Evvel Ali yerin göğün binası
Kudret kandilinde çalınmış mayası
Kâzım atasıdır Rıza dedesi
On iki imam ile geldi sıradan

Şeyh Cüneyd aşıkların atası
Yine Şah'tan Pir Sultan'ın putası
Ummandır deryadır nurdur ötesi
Bilir misin kimdir narı nur eden

Hem Rıza hem Haşim hem Seyyid
Bir başına vardır hem Ebu Talib
Bektaş - ı Veli'de yazılı kayıd
İnanmayan haber alsın oradan

Seksen bin er Horasan'dan koptular
İmam - ı Rıza'yı muhkem tuttular
Suluca Kara öyük'te sohbet ettiler
Erler meşverette kaldı orada

Güvercin donunda havadan indi
Darı çeç üstünde namazın kıldı
Doksan bin evliyaya serçeşme oldu
Mevlâm kısmetlerin verdi oradan

Uçurdular Pir Sultan'ın kuşunu
Seyrangâh eyledi Yıldız başını
Hub gösterdi toprağını taşını
Mevlâm kısmetini verdi oradan

Şah Yıldız dağında sema' eyledi
Bir ayak üstünde bin bir kelâm söyledi
İndi Banaz'ı hoş vatan eyledi
Hayli devr ü zaman geçti oradan

Koca Şah Urum'a bir elma saldı
Dolandı Urum'u Banaz'a geldi
Pir Sultan elmaya bir tekbir kıldı
İnsan taaccübde kaldı oradan

Seksen bin er Horasan'dan zuhuru
Geldi Urum'a hatm eyledi zahiri
Şeşper koltuğunda gitti ahırı
Dört yolun dördüne gitti oradan

Yüce gördü şehitliğin yolunu
Mansur gibi kabul kıldı dârını
Kokladı elmayı verdi serini
Hırkasın asılı koydu oradan

Halifeler bir araya geldiler
Evlad kimdir deye meşveret kıldılar
İnce Mehemmed'i şaha saldılar
On iki Şah'dan sened aldı oradan

İsmail' im ötesine ermezler
Evlad olmayana senet vermezler
Senede mühüre itimad kılmazlar
Aradan kaldırmazlar zann ü gümanı

Taaccüb : *Şaşkınlık* — **Zuhur :** *Çıkış* — **Meşveret :** *Toplantı*

— 2 —

↓

Muhammed, Alinin güzel yolları
Şimdi tevir tevir yol eylediler
Ne yaman zor imiş insanın dili
Gerçek akıllıyı del - eylediler

Kara çalı kesmeyeli üredi
Şeytana uyanlar almaz muradı
Bu yola giden kalmadı, fitne türedi
Zati rüsvalığı yol eylediler

Kırmızı gül idik, açılıyorduk
Yetmiş iki dinden seçiliyorduk
Varıp eyi kötü geçiniyorduk
Vah, bunun ötesin çöl eylediler

Noktası yok imiş gelen salihin
Sırtı yere gelsin tacı deliğin
Yazıda, yabanda çoban çoluğun
Onu Hakk'a yarar kul eylediler

Der ki, **İsmail'** im, bu bir nur idi
Akıl, fikir ermez bu bir sır idi
Bizim bildiğimiz Ali bir idi
Şimdi her köyde bir Ali eylediler

Tevir tevir : *Türlü türlü* — **Zati :** *Zaten* — **Rüsvaylık :** *Rezillik* — **Noktası yok :** *İtibarı, bulgusu, aslı yok* — **Salih :** *Dindar kişi* — **Tac :** *Başlık* — **Yazı :** *Ova, kır* — **Çoban çoluk :** *Çoluk çocuk* — **Deleylediler :** *Deli ettiler* — **Elma:** *Niyaz, çağrı* — **Tekbir:** *Dua* — **Ser:** *Baş* — **Vah:** *Yazık* — **Fitne:** *Karıştıran, kötü kişi.*

KUL DERVİŞ

Gerçek kişiliği ve eserleriyle yaşantısı hakkında elde yeterli bilgi mevcut değil. Onyedinci yüzyılda yaşamış bir gezginci halk ozanı olduğu sanılıyor.

En çok Halk edebiyatı biçiminde koşmalar söylemiş. Bursa'da Orhan Gazi kütüphanesinde bulunmuş derin bir Ali sevgisi, Ali'nin kişiliğinde dile gelen gerçek bir insan tutkusu taşıyan Tanrıyı bir yana bırakıp bütün umudunu, gönlünü Ali'ye bağlamış, Ali'yi bütün tanrısal güçlerin taşıyıcısı olarak gören düşüncelerini yansıttığı bir nefesini aşağıya alıyoruz:

— 1 —

↓

Küfür ile imanı bir taşladım
Hata benden ata senden ya Ali
Ben bilirim çok günahlar işledim
Hata benden ata senden ya Ali

Başıma geldi gördüğüm düşler
Yaram yürektedir sızılar işler
Kul günah işlerse sultan bağışlar
Hata benden ata senden ya Ali

Talib yol içinde olmaz babasız
Harman savrulur mu yelsiz yabasız
Kul hatasız olmaz hata tevbesiz
Hata benden ata senden ya Ali

Derdim çoktur dermanını etmezdim
Hak'kı koyub batıl dine gitmezdim
Beni yaratmasan günah etmezdim
Hata benden ata senden ya Ali

Alnımıza yazılmıştır yazılar
Yüreğim başında yaram sızılar
Kul Derviş eder ki gerçek gaziler
Hata bendan ata senden ya Ali

İLGİLİ KAVRAMLAR

1 — Can : *Farsça kökenli bir sözcük. Tarikatta nasip almış kimse anlamına gelir. Tasavvufta can - ı canan, Tanrı demektir. Can kıblesi, Tanrısal bir güzellik olarak algılanan insan, canevi, insanın iç evreni anlamlarına gelen deyimlerdir. Tasavvufta çeşitli ekoller arasında insan ile Tanrı bağlantısı daha çok can konusunda yoğunlaşmıştır. Ruh insanda Tanrısal bir varlık, tanrısal bir öz olarak görülür. Tanrı bütün aydınlıkların kaynağıdır. Tasavvuf, insanın Tanrı'ya yaklaşmasıdır. İnsan evrende, evren insanda yoğunlaşmış bir Tanrı'dır. İnsanın Tanrı'ya varması ise kapanışla, özünün arınması ile olur. Her can Tanrı'nın bir parçasıdır. İstenç, us gibi kavramlar birer Tanrısal özdür. Can dünyada herşeyden azizdir.*

Koca Şah Urum'a bir elma saldı
Dolandı Urum'u Banaz'a geldi
Pir Sultan elmaya bir tekbir kıldı
İnsan taaccübde kaldı oradan

Seksen bin er Horasan'dan zuhuru
Geldi Urum'a hatm eyledi zahiri
Şeşper koltuğunda gitti ahırı
Dört yolun dördüne gitti oradan

Yüce gördü şehitliğin yolunu
Mansur gibi kabul kıldı dârını
Kokladı elmayı verdi serini
Hırkasın asılı koydu oradan

Halifeler bir araya geldiler
Evlad kimdir deye meşveret kıldılar
İnce Mehemmed'i şaha saldılar
On iki Şah'dan sened aldı oradan

İsmail' im ötesine ermezler
Evlad olmayana senet vermezler
Senede mühüre itimad kılmazlar
Aradan kaldırmazlar zann ü gümanı

Taaccüb : *Şaşkınlık* — **Zuhur :** *Çıkış* — **Meşveret :** *Toplantı*

— 2 —

Muhammed, Alinin güzel yolları ↓
Şimdi tevir tevir yol eylediler
Ne yaman zor imiş insanın dili
Gerçek akıllıyı del - eylediler

Kara çalı kesmeyeli üredi
Şeytana uyanlar almaz muradı
Bu yola giden kalmadı, fitne türedi
Zati rüsvalığı yol eylediler

Kırmızı gül idik, açılıyorduk
Yetmiş iki dinden seçiliyorduk
Varıp eyi kötü geçiniyorduk
Vah, bunun ötesin çöl eylediler

Noktası yok imiş gelen salihin
Sırtı yere gelsin tacı deliğin
Yazıda, yabanda çoban çoluğun
Onu Hakk'a yarar kul eylediler

Der ki, **İsmail'** im, bu bir nur idi
Akıl, fikir ermez bu bir sır idi
Bizim bildiğimiz Ali bir idi
Şimdi her köyde bir Ali eylediler

Tevir tevir : *Türlü türlü* — **Zati :** *Zaten* — **Rüsvaylık :** *Rezillik* — **Noktası yok :** *İtibarı, bulgusu, aslı yok* — **Salih :** *Dindar kişi* — **Tac :** *Başlık* — **Yazı :** *Ova, kır* — **Çoban çoluk :** *Çoluk çocuk* — **Deleylediler :** *Deli ettiler* — **Elma:** *Niyaz, çağrı* — **Tekbir:** *Dua* — **Ser:** *Baş* — **Vah:** *Yazık* — **Fitne:** *Karıştıran, kötü kişi.*

KUL DERVİŞ

Gerçek kişiliği ve eserleriyle yaşantısı hakkında elde yeterli bilgi mevcut değil. Onyedinci yüzyılda yaşamış bir gezginci halk ozanı olduğu sanılıyor.

En çok Halk edebiyatı biçiminde koşmalar söylemiş. Bursa'da Orhan Gazi kütüphanesinde bulunmuş derin bir Ali sevgisi, Ali'nin kişiliğinde dile gelen gerçek bir insan tutkusu taşıyan Tanrıyı bir yana bırakıp bütün umudunu, gönlünü Ali'ye bağlamış, Ali'yi bütün tanrısal güçlerin taşıyıcısı olarak gören düşüncelerini yansıttığı bir nefesini aşağıya alıyoruz:

— 1 —

↓

Küfür ile imanı bir taşladım
Hata benden ata senden ya Ali
Ben bilirim çok günahlar işledim
Hata benden ata senden ya Ali

Başıma geldi gördüğüm düşler
Yaram yürektedir sızılar işler
Kul günah işlerse sultan bağışlar
Hata benden ata senden ya Ali

Talib yol içinde olmaz babasız
Harman savrulur mu yelsiz yabasız
Kul hatasız olmaz hata tevbesiz
Hata benden ata senden ya Ali

Derdim çoktur dermanını etmezdim
Hak'kı koyub batıl dine gitmezdim
Beni yaratmasan günah etmezdim
Hata benden ata senden ya Ali

Alnımıza yazılmıştır yazılar
Yüreğim başında yaram sızılar
Kul Derviş eder ki gerçek gaziler
Hata bendan ata senden ya Ali

İLGİLİ KAVRAMLAR

1 — Can : *Farsça kökenli bir sözcük. Tarikatta nasip almış kimse anlamına gelir. Tasavvufta can - ı canan, Tanrı demektir. Can kıblesi, Tanrısal bir güzellik olarak algılanan insan, canevi, insanın iç evreni anlamlarına gelen deyimlerdir. Tasavvufta çeşitli ekoller arasında insan ile Tanrı bağlantısı daha çok can konusunda yoğunlaşmıştır. Ruh insanda Tanrısal bir varlık, tanrısal bir öz olarak görülür. Tanrı bütün aydınlıkların kaynağıdır. Tasavvuf, insanın Tanrı'ya yaklaşmasıdır. İnsan evrende, evren insanda yoğunlaşmış bir Tanrı'dır. İnsanın Tanrı'ya varması ise kapanışla, özünün arınması ile olur. Her can Tanrı'nın bir parçasıdır. İstenç, us gibi kavramlar birer Tanrısal özdür. Can dünyada herşeyden azizdir.*

Hatayi :

Kırklar meydanına vardım
Gel berü hey can dedüler
İzzet ile selam verdüm
Gir işte meydan dediler

Yunus Emre :

Canım erenler yolu inceden inceymiş
Süleyman'a yol kesen şol bir karıncaymış

Yine :

Gelün soralım canlara suretinden n'oldı gider
Dün - gün senünem der iken sebeb neyi buldı gider

derken canların, can'ın tarikattaki yerini, Tanrı yanındaki değerini ve rolünü açıkça sergiler.

2 — **Abdest:** Alevilikte iç temizliği... Abdast almak; insanın içindeki kötü düşünceleri atması; fenalıklardan arınmasıdır. Buna, yunmak da denir. Görülecek Aleviler, cem törenine boy abdesti alarak; yani dış yüzü de temizleyerek gelirler.
3 — **Aşura:** Aşura, sözlük anlamı olarak Muharrem ayının 10'unu gösterir. Bu tarihte, (Bugünkü miladi takvimde 680 yılı 10 Ekimi'ne denk düşüyor) İmam Hüseyin şehit edildiği için Aleviler tuttukları matem orucunun sonunda aşura çorbası (İmam Hüseyin yemeği) pişirip yerler. Bu, şükran duygularını yansıtır. Çünkü, peygamber ailesi katliama uğramış ama İmam Zeynelabidin kurtularak yolun sürmesini sağlamıştır. Muharrem orucuna, Kurban Bayramı'ndan 20 gün sayılarak başlanır. 20. günün akşamı oruca niyet edilip 21. gün oruçlu olunur.

Bu oruç, gönül rızasıyla tutulur; tutmayanlar asla zorlanmazlar. Bu süre içinde genellikle su içilmezse de sulu gıdalar alınır. Oruç boyunca eğlence yapılmaz, hayvan kesilmez, insanlar perhize girerler. Bu 10 gün veya 12 gün boyunca cem de yapılmaz.

MİSKİN AŞIK

Gerçek adı, kimliği ve eserleri, doğum ve ölüm tarihleri ile memleketi tam olarak bilinmeyen, kişiliği karanlıklar içinde duran Miskin Aşık, onyedinci yüzyılda yaşamış bir Bektaşi ozanı. Yaşamı hakkında ayrıntılı bilgi yok. Bazı şiirleri Yunus Emre'ye maledilmiştir. Dili sade ve durudur. Coşkulu ve içtenlikli bir söyleyiş biçimi var.

— 1 —

Alçaklı yüksekli gaib erenler
Alıver gönlümü zalim elinden
Hızır nebi isen gerçek er isen
Alıver gönlümü zalim elinden

Hayber'in kapusun kopardı Ali
Anlar erlik ile tutmuştur yolu
Tanrı'nın aslanı ol ulu veli
Alıver gönlümü zalim elinden

Derviş olan daim giyer ak aba
Yalın ayak gezer hem başı kaba
Budin'i bekleyen Sultan Gül Baba
Alıver gönlümü zalim elinden

Miskin Aşık gelüb geçti buradan
Görünmez kirpiği kaşı karadan
Seni de saklasın bizi yaradan
Alıver gönlümü zalim elinden

— 2 —

Sana derim bâd - ı - sabâ, Bana Mevlâ'mdan haber ver
Emeğim olmasun hebâ, Bana Mevlâ'mdan haber ver

Seher vaktinde erersin, Aşıkın bağrın kesersin
Dergâha kadem basarsın, Bana Mevlâ'mdan haber ver

Bir dahi bunda gelürsün, Beni türabda bulursun
Ruha safalar verirsin, Bana Mevlâ'mdan haber ver

Açılmış mı gülleriniz, Öter mi bülbülleriniz
Güzel midir illeriniz, Bana Mevlâ'mdan haber ver

Miskin Aşık eder ahı, Kan yaş ile yur günahı
Sen de seversen Allah'ı, Bana Mevlâ'mdan haber ver.

Yur : *Yıkar* — **Kadem** : *Ayak* — **Heba** : *Boşuna* — **Badı saba** : *Sabah yeli* — **Türab** : *Toprak.*

Cezbe : *Çekiş, çekme, çekilme anlamlarına gelen Arapça bir sözcük. Tasavvufta Tanrısal bir duyuşun etkisiyle kendinden geçme durumuna verilen ad. Cezbe durumu tarikatta, kimi tanrısal gerçeklerin kavranması yolunda atılan bir adım olarak algılanır. Tarikat ehli belli eğitim aşama ve evrelerden geçer. Bu aşamalardan sonra Tanrısal gerçekleri anlamaya başlayınca kendi duygusal etkilenmelerinden sıyrılarak kısa süreli ruhsal coşkunluklara uğrar. Canlar ibadetle kendini bu ruhsal duruma hazırlayabilirse de cezbe. özünde bir Tanrı ihsanı, Allah vergisidir. Kulun istemi ve gücüne bağlı değildir. Cezbe halinde can, kulluktan çıkar. Yaratan yaratılan ikileminin bir kuruntudan ibaret olduğunu anlar. Cezbe bir lütuftur. Cezbeye kapılmaya ve koşullarına « Meczub - ı Sâlik » denir. Cezbe aklı - fikri olan bir haldir. Cezbe sahibi hareketlerinden mazurdur. Çünkü akli dengeye sahip değildir. Sûlûk, denilen manevi yolculuk ancak cezbeyle alınabilir. Bunlardan bir kısmı önce cezbeye kapılır, sonra mürşide kavuşur. Cezbeyle aldığı yolu, yolun hükümlerini koşullarını öğrenir. Bir kısmı ise önce mürşide ulaşır, sonra cezbeye varır (Sâlik - i Meczub). Bu iki bölümden olanlar başkalarını irşad edebilir. Cezbeye tutulup mürşide ulaşamayanlar (Meczub i gayr i Sâlik) kendisine ulaşır. Ancak kimseyi irşad edemez. Sürekli cezbe halinde kalanlara (Meczub) denir. Bir de zikir sırasında cezbeye düşenler vardır, bağırır, çağırırlar bunların hali hoş görülmez. Cezbe tanrıya ulaşma yollarından biri sayılabilirse de herkes bu yolla tanrıya varamaz. tanrıya varma, ulaşma da bir nasibtir. Ancak, kul, can bunun için bilinçli davranarak gereken her türlü çabayı, gayreti elinden geldiğince göstermelidir. Durup dururken Tanrıya varılamaz. Tanrının evrende insanın iç dünyasında yansıyan güzelliklerine, gerçeklerine ulaşmak, onları görüp özümsemekle tanrıya yaklaşma sayılabilir. Güzel ahlak, temiz, dürüst yaşantı, herkese yardım, iyilik, yol gösterme, ışık tutma, bilgi sunmada tanrıya giden yolları açar. Bu yolun uzantısıdır. Zaten Tanrı insana şah damarından daha yakındır. Kendisi de öyle der. Kafir Tanrı'ya uzak duran insandır. Genç Aptal (XII. yy.)*

Genç Aptal'ım Hakk'ı sen sakla sende
Hak seni saklasın can ile tende
Hak buyurdu "Ben sendeyim sen bende"
Kulum sakla beni saklayım seni

(Bknz. c. 1; s. 466)

KOYUNOĞLU

Asıl adı, gerçek kimliği, doğum tarihi, yaşantısı hakkında yeterli belge ve bilgi bulunmayan Koyunoğlu, onyedinci yüzyılda yaşamış bir Bektaşi ozanı. Yeniçeri katibi, 1645'de ölmüş. Enel-Hak inancına bağlıdır. Tanrı ile insan birliğine inanır. Oniki imamı candan sever. İnsan-Tanrı çizgisinde yürürken gerçeğe sevgi ile ulaşılacağını bilir gönlü kurumuşlar, yaşama gücünü yitirmişler bunu duyamaz, anlayamaz, dahası yaşıyamaz derler. Coşkulu ve içtenlikli nefesleri hala özel besteleriyle okunmaktadır. Koyun Abdal ile bağlantısı kesin olarak saptanamamıştır.

Aşk elinden içtiğimiz, Denizlerin süsüsüdür
Leşkerimiz çeker mürşid, Gerçeklerin birisidir

Yeryüzünde nazar salan, Düşmüşlerin elin alan
Yeşil sancak çeküp gelen, On iki İmam çerisidir

Ulu şarlar bedestanlar, Ulular gözü mestanlar
Al çiçekli gülistanlar, Evliyalar korusudur

Gevher bulup almadın mı, Kıymetini bilmedin mi
Münkir yola gelmedin mi, Kendi gönül kurusudur

Koyunoğlu Kur'an'a bak, Mansur ipin boynuna tak
Nesimi oldu Hak'la Hak, Yüzdükleri derisidir.

Abdülbaki Gölpınarlı'nın **"Alevi Bektaşi Nefesleri"** kitabının 91 ve 92. sayfalarında bu şiirin birinci ikilisi (beyti)

"Aşk ilinde sürdüğümüz,
Gerçeklerin sürüsüdür
Leşkerimiz çeken mürşid
Gerçeklerin birisidir"

dörtlüsü şeklinde;

Dördüncü ikilisi (beyti) ise;

"Gevher bulup almadığı,
Kıymetini bilmediği,
Münkir yola gelmediği
Kendi gönül burusudur

dörtlüsü şeklinde verilmiştir.

Hakk'ta Hak olmak: İnsan Tanrı'nın gizidir. "Hak ol ki pâk olasın" sözü ile Ruhi'nin

Hak ol ki Hüdâ mertebene eyleye âli
Tac - ı ser - i alemdir o kim hak - i kademdir

(Toprak ol ki Tanrı makamını yüceltsin, ayak toprağı olan alemin başına taç olur.) dizeleri anlam ve içerik olarak insanın yücelmesini, yükselmesini, ön plana çıkarır. Yine "Haktan gelen haktır, inanmayan ahmaktır" Hak diyen mahrum kalmaz, Hak geldi mi batıl gider. Hak doğrudadır. Hakk'ı tanıyan batıla baş eğmez. Hak sözcüğü Esma yı Hüsna'dır. "Hakk'a giden Hak uğruyum hakkıçün (HHBV.) gibi sözler tasavvuf edebiyatında yer etmiş güzel sözlerdendir. Hakla hak olmak Tanrı'ya kavuşmak, onunla birleşmektir. İkiliğin yok olmasıdır. Evrende insanın ölümsüzleşmesi özlemi en çok bu kavram içinde odaklaşır. Bu bağlamda insanoğlu tüm pisliklerden, kötülüklerden çıkar, her güzelliğin yetkin ve aşkın biçimde yansıdığı asıl kaynağın özüyle kaynaşma noktasına gelen insan, aradığı gerçek kimliğe kavuşur. Sevgi insanı hakka götüren, gerçeklere ulaştıran bir mürşiddir. İnsanın Tanrıyı sevmesi kendini bilmesine, özündeki gerçeği bulmasına bağlıdır.

Sarı Abdullah :

İlahi aşkın nurunu
Nihani gönlümde buldum
Cemâli şevkine yandım
O yari gönlümde buldum

der. Gaybi Sun'ullah ise;

Aşık özün bilmeğe
Kendine gel kendine
Hakk'ı ıyan görmeye
Kendine gel kendine

Hakk'a giden doğru yol
Sana gider senden ol
Sa'y et seni sende bul
Kendine gel kendine

derken aynı sonuçlara varırlar.

CAFEROĞLU

Gerçek kimliği bilinmiyor. Asıl adı belli değil. Doğum ve ölüm tarihleri saptanamamış ancak, onyedinci yüzyılda yaşadığı sanılan bir Bektaşi ozanı. Bektaşiler tarafından düzenlenmiş sonraki yazma dergi ve cönk defterlerinde nefesleri görülmektedir. Kimi şiirlerinde Yunus Emre'den esinlendiği sezilen Caferoğlu'nun, yaşamı hakkında ayrıntılı bilgi yok.

Şiirlerini açık bir dille söylemiştir. Açık olmamakla birlikte "dört ilke öğretisini" benimsediği anlaşılmaktadır. "Dört anasır" terimi bu ilkeyi simgeler. Toprak - od - yel - su dört ilkeyi oluşturur. İnsan bu dört öğeden meydana gelmiş. Tanrısal tin ile dirilik kazanmıştır. Düşün ve duygularını şiirlerinde yoğurmuş, durulaştırmış, arılaştırmış, lirizm öğeleri katarak bilgi biçiminde sunmasını bilmiştir.

— 1 —

Bu anasır dört güruhtur, Dördünden biridir insan
Bu sırrı duyan ariftir, Hep değil yarıdır insan

Kimi vardır yola gelmez, Öğüt versen öğüt almaz
İkrarsızda iman olmaz, Nutkunun eridir insan

Mevlâm adın kendi kodu, Adına Ademsin dedi
Ademi melekler yudu, Pâkdır hem arıdır insan

Ca'feroğlu yoldan azma, Sakın yanlış fikir düzme
Rabbini yabanda sezme, Mevlânın sırrıdır insan

— 2 —

Hakikat kapısın açtık
Söyleriz sırdan içeri
On sekiz bin perde geçtik
Girdik bir şardan içeri

Ne acep yaratmış Mennan
Çevresinde bütün cihan
Ol şehrin içinde nihan
Yar bulduk yardan içeri

↓

Şehr içinde Şah'ı bile
Dinin kıblegâhı bile
Üç türlü musahib ile
Gark olduk sırdan içeri

Niceler bu sırra eremez
Arif bilir deyivermez
Alem halkı bizi görmez
Sır olduk sırdan içeri

Bir acayip şehre yettik
Aşk deryasına battık
Cennet bahçesin seyrettik
Baktık didardan içeri

Çalabın visali zattır
Bu sırrı bilmeyen mattır
Şöyle acayip kudrettir
Gönüller sırdan içeri

Caferoğlu arttı derdim
Hak söylerim hak'tır virdim
Her kez Hakk'ı hazır gördüm
Sıdkile erden içeri

Nihan : *Gizli* — **Visal :** *Sevdiğine kavuşma* — **Yettik :** *Vardık, geldik* — **Mennan :** *Tanrı sıfatlarından. İhsan eden, veren* — **Vird :** *Söyleyen, dua* — **Didar :** *Yüz* — **Onsekizbin alem :** *Arapların son sayıları olan bin ile anlatımları sonucu Tanrı'nın farklı görünüm alma durumlarını temsil eden on sekiz evren* — **Calap :** *Tanrı* — **Musahib :** *Tarikatta manevi kardeş, yol kardeşi* — **Sıtk :** *İnançla, içten* — **Şar:** *kent, şehir, site anlamlarına gelen bu sözcükle tasavvufcular insanın dünyasını, şiirin betimlediği güzellikleri içeren tinsel bir alemi, cenneti, Tanrı özünü anlatırlar. "Şar var şar içinde alem var alem içinde", sözcükleri de insanın özünde varsayılan düşsel, bir ülkeyi, Tanrı özünün yansımasının oluşturduğu görüntüleri duyumsatmak için söylenir. Gönül anlamına da gelir. Tanrı gizlerindendir.*

Buyruk'ta Sufilik

Alevi yoluna girmiş, yolun kurallarını uygulayan kişilere sufi denilir. Sufiliğin özelliklerini **Buyruk** şöyle anlatır.

Sufî olan kimsenin oturduğu döşek onun postudur. Ve evi cennettir. Ve müminler melektir. Ve Müslimler huridir. Ve taamları (yiyecekleri) cennet taamıdır. Ve içtikleri su, cennet şarabıdır. Ve giymiş oldukları esvap cennet hullesidir. Ve yaktıkladı çerağlar (delil) hak cemalidir. Söyledikleri nutuklar kelâm-ı âzimdir. (Tanrı sözü) Verip aldıkları nefes Hak Teala'nın mübarek adlarıdır.

Ve dahi talibin ve pirin ve mürşidin ve rehberin ocağı; Sufi'nin Mekkesi ve Medinesidir. Ve evlerinin eşiğine niyaz eden sûfîler binbir kerre hacı olur. Büyük ve küçük günahlardan kurtulup gerçek temiz olur. Ve o sufî, halk içinde gökteki meleklere benzer ve Cennette huriye benzer. Ve yıldızlar içinde Ay ile Güneşe benzer. Ve âdemler içinde enbiyalara benzer. Ve dahi sufiler, sularda ab-ı hayattır. Zemzeme benzer. Ve taamlarda bala ve helvaya benzer. Ve yemişlerde hurma ve elma ve incire benzer. Çiçeklerde güle benzer ve tutiyaya benzer. Ve sûfi ilimlerde Kelam-ı Kadim'dir. Ve dahi sûfîlerin, yüzleri Mushaf-ı Şeriftir (Kutsal Kuran'dır.) Yedi hat ve yedi fatihadır. Nefesleri binbir isimdir. Ve zülüfleri on ikidir. Ve etleri üç yüz altmış altı harftir. Kelam-ı Kadim'in (Kuran'ın) sözleri, onun yüzündeki çizgilerdir.

BEDRİ

Gerçek kimliği , asıl adı, doğum ve ölüm tarihleri , yerleri ve eserleri hakkında yeterli bilgi ve belgeler bulunamayan Bedri, onyedinci yüzyılda yaşadığı sanılan bir Bektaşi ozanı. Onyedinci yüzyılda düzenlenmiş yazma dergilerde bazı şiirleri görülmektedir. Ancak, yaşamı hakkında yeterli bilgi yoktur.

Fakr - ı halde ey dil âbâdi kılan Bektaşiler
Hırkapuş olmuş velikin kam olan Bektaşiler
Ziynet - i dünyayı terk idüp abâpuş oldular
Nar - ı aşkullah yanup yakılan Bektaşidir

Var mıdır dirsen haberdar bu oyundan cüz'ice
Oynadır hem dahi oynar çok oyunbazdır hoca
Oynananlardan oyundur alem oynar böylece
Oynadır hem dahi oynar oynayan Bektaşidir

Her harâbâtı yüzünden görseler dirler veli
Hiç demezler sahib - i Hünkâr Hacı Bektaş Veli
Mazhar - ı sırr - ı hakikat ondadır sırr - ı Ali
Sırrı sırr eyler bu dem sır saklayan Bektaşidir

Sakınub ta'n etme cana dervişe eyle hazer
Kalbinin her guşesinde sırr - ı feyzullah gezer
Sırr - ı esrara haberdar var mıdır dersen eğer
Batını Leylâ içün Mecnun olan Bektaşidir

Nutk - ı pirden eyneam guş eyle cana sen de bil
Taş atan bizdendir amma attıran bizden değil
Bedri ta'n ider seni alem sakın olma melil
Sen bilirsin bahr - i ummana dalan Bektaşidir

Eylem: *Anlamlar* — **.Âbad :** *Onarılmış* — **Kâm :** *Zevk* — **Cüz'ice** *Azın azı* — **Ta'n :** *Kınama* — **Guş eyle :** *Dinle*— **Nar :** *Ateş, od* — **Harabat :** *Gönül, tekke, meyhane* — **Aba puş :** *Sadece aba giyen , ziyneti dünya malı.*

İLGİLİ KAVRAMLAR

1 — Bektaşilik : *Hünkâr Hacı Bektaş Veli ve Balım Sultan'la ilgili bölümlerde çeşitli yönlerden anlatmaya çalıştığımız Bektaşilik, bir tarikat mı, bir mezhep mi, bir din mi, bir yaşam biçimi mi, yoksa bir felsefe ekolü mü sorularına yanıtlar aramak konumuz dışında. Ancak, İslamın esaslarını ve geleneksel Alevi inancını, İslamlık öncesi Türk kültürüyle, Anadolu'daki eski kültürlerle yoğurarak, yeni bir sentez, yeni bir kimlik olarak ortaya çıkmış, Anadolu halkının kullandığı arı Türkçeyi inanç ve şiir dili olarak seçmiş, her düşünce ve inançtaki insanlara kendilerinden bir şeyler bulabileceği soyut, zengin, doyurucu ve duru bir düşünsel dünya sundu. Toplumsal yaşantıda, kişiyi dar ve katı kalıplar içine sokmayan toleranslı bir düşünce özgürlüğü getirdi. Bektaşilikte inanç kurallarının hepsi Kuran'ı Kerim'deki ayetlerden kaynaklanmasına karşın, şeriatın çağ dışı kalmış donuk kurallarına da karşı çıkmaktan geri kalmadı. Görünüşe değil öze önem verdi. Felsefesini varlıklı bir zemine oturtarak insanı onurlandırmasını, kutsallaştırmasını bildi. Kadını baş tacı yaptı. Gizemciliği temel beldi.*

2 — Bektaşi Sırrı : *Yazılı belge durumuna getirilmeyen, sözlü anlatım yoluyla kuşaktan kuşağa, kişiden kişiye aktarılan, asla dışarı sızdırılmayan tarikat bilgisi. Bu sır, tarikatta önemli bir yer tutar. Başkaları tarafından kendilerine karşı, ahlaksal, politik, teolojik bir silah olarak kullanılmaması için tarikat bilgisi çağımızın son dönemine değin saklı tutulmuştur. "Kitman kaidesi" denilen bu kural uyarınca tarikatla ilgili bilgiler dışarı sızdırılmazdı. Gerekçe olarak da öğreti ve tarikat varlıklarının korunabilmesinin buna bağlı olduğunu gösterirler. İmam Cafer - üs Sadık "Bizim davamız sır içinde sırdır. Ama örtülü kalan şeyin (sırrın) sırrıdır. Bu öyle bir sırdır ki, onu ancak başka bir sır açıklayabilir. Bu sır içinde sırdır ve başka bir sırra da gerek duymaz" buyurur. Yani Alevilik ancak Alevilikle açıklanabilir. Bu aslında bir sır da sayılmaz. Gerçeğin kendisidir.*

3 — Bektaşi Tacı : *Bektaşi tacı, tarikatın simgelerinden biri sayılırdı. Taçta bulunan oniki dilim, oniki imamı, alt kenarındaki dört parça, dört kapıyı simgeler. Tepede dilimlerin birleştiği yerde mühür ya da gul adı verilen küçük yuvarlak bir parça vardır, Muhammed'i simgeler. Dervişlerin tacı sarıksız, mürşidlerin tacı yeşil sarıklıdır. İçi sır, dışı nur olarak algılanan bektaşi tacını giyen dervişin, on iki özelliğinin olması gerekir. Bunlar 1) Bilgi sahibi olmak — 2) İsyankar (asi) olmamak — 3) Nefsine uymamak — 4) Dikkatsiz, dalgın durumda bulunmamak — 5) Aç gözlü davranmamak — 6) Dünyaya bağlanmamak — 7) İsteklerden vazgeçmek — 8) Şehvete aşırı düşkün olmamak — 9) Kibirsiz olmak — 10) Kimseye acı ve zarar vermemek — 11) Pinti ve aceleci olmamak — 12) Vesvese etmemek.*

ÜSKÜDARİ

Gerçek kimliği , doğum ve ölüm tarihleri , eserleri hakkında yeterli bilgimiz yok. Asıl adı Ahmet'tir. Mahlasından İstanbul'lu, Üsküdar'lı olduğunu çıkarıyoruz. Yeniçeri olması muhtemel. Şiirlerinde öğüt, hikmet dolu sözlere yer vermektedir. Şiirlerinin dili, dokunduğu tarihsel olaylar onun 17. yüzyılda yaşadığını, Bektaşi olduğunu kanıtlamaktadır. Bektaşi ozanlarının çok baş vurdukları "soru sormak" yöntemiyle düşünce, görüş ve duygularını şiirlerine yansıtır.

— 1 —

Dur a derviş dur a haber sorayım ↓
Tarikat ne, erkân nedir, yol nedir?
Aşık isen gel haber ver göreyim
Bülbül nedir, gülşen nedir, gül nedir ?

Bâd esdükçe cuşa gelir bulanır
Ayağı yok Kaf'tan Kaf'a dolanır
Aslı birdir birbirine ulanır
Derya nedir, ırmak nedir, göl nedir ?

Yılda bir kez cuşa gelip akarlar
Zarplarıyla nice yarlar yıkarlar
Leyl ü nehar Hak yüzüne bakarlar
Fırat, Seyhun, Ceyhun nedir, Nil nedir ?

Geda olan mala mülke taliptir
Kul olanlar özün gama salıptır
Üçü dahi birbirine galiptir
Geda nedir, Sultan nedir, kul nedir ?

Üsküdari' m daim Hakk'a şükreyle
Leyl ü nehar tevhid eyle zikreyle
Arif isen bu suali fikreyle
Vechin nedir, ya sağ nedir, sol nedir ?

Leyl ü nehar : *Gece gündüz* — **Tevhid :** *Tanrı'nın birliği* — **Zarp :** *Vuruş, darbe* — **Bad :** *Yel* — **Cuş :** *Coşkun* — **Vech :** *Yüz.* — **Zikir:** *Söyle.*

Batınılik : *Kuran'ın içsel ve hadislerin yorumuna dayanan, ayet ve hadisleriniçsel anlamlarının dışsal yorumlarına uyma zorunluluğunu ortadan kaldıracağı inancına bağlı olan dinsel siyasal akımların genel adıdır. Batinilik temel bir yorumlama biçimidir. Bu yöntemi benimseyenler birbiriyle bağlantısız inanç sistemleri içinde yer alabilirler. İlk kez Abbasiler döneminde, IX. yy.'ın sonlarında Kaddak adıyla bilinen İranlı Meymun bin Deysan tarafından başlatıldı. Hamdam Karmat, Ubeydullah Mehdi, Hasan Sabbah ve Babek Hurrem gibi önemli liderler tarafından yönlendirildi. Çeşitli dinsel siyasal görünümlerde yüzyıllar boyu gelişerek ve değişerek sürüp gitti. XII. yy'dan sonra ortaya çıkan ehli sünnet dışı (Heterodoks)*

akım ve tarikatların oluşumlarına önemli ve büyük ölçüde katkı ve etki de bulundu. Bu nedenle, islam dünyasında büyük çatışmalara ve iç karışıklıklara yol açtı. Eylemci ve mühalif bir yapıya sahip.

Batınilikte Hakk'ı, hakikatı kavrama aracı talimdir. Doğrunun ölçüsü vahdet (birlik), yanlışın ölçütü ise kesret (çokluk) tir. Hakikati öğreten masum imamdır. Zira doğrunun kaynağı onun talimidir. Sünni (ortodoks) inancın zıddına batınilikte peygamberlerle birlikte Hz. Ali ve onun soyundan gelen imamlar, mutlak anlamda masumdur. Sünniler sadece peygamberleri masum sayarlar. Masum, günah işleme iktidarından yoksun, günah ve yanlışlıktan arınmış hata ve yanlış yapmayan kimse anlamına gelir.

Kuran'ın içsel anlamı, tek olan gerçeğin kendisidir. Kuran, Cebrail'in getirdiği bir vahiy değil, peygamber Muhammed'in kendi sözleridir. Bu nedenle peygamber konuşan (natık) durumundadır. Kuran'ın iç anlamı, natık'a karşı sessiz (samit) olam imam'ın talimiyle ortaya çıkar. Hz. Muhammed'in samiti Hz. Ali'dir. Ayet ve hadislerin gizli anlamları Hz. Ali ve onun soyundan gelen imamların açıklamalarıyla ancak anlaşılabilir. İnsan - ı kâmil ve natık peygamberler, ilk aklın yeryüzündeki karşılığıdır. Vasi ve imamda nefsin karşılığıdır. Evren nasıl akıl ve nefsin etkisiyle hareket ederse, insanlarda peygamber ve imamın ortaya koyduğu öğretinin etkisiyle hareket eder. Her peygamberin şeriatı, peygamberin kendisi ve sonra gelen imam bu yeni dönemi tamamlar. İmam caferi Sadık ile bu dönem tamamlanmıştır. Oğlu İsmail ile yeni dönem başlamıştır. Batıniler inançlarını gizlerler. Batıniliğin, Kalenderilik, Hayderilik, Melametilik, Hurufilik, Safevilik, Bektaşilikm gibi tarikatlara bir çok etkisi olmuştur. Batınilik başlı başına bir dinsel ekoldür. En çok şiayı etkilemiştir.

XVIII. YÜZYIL
ŞİİRİ

ŞİRİ
(Bektaş Çelebi)

Tevriyesi ile ün bulan ve çok sevilen bu ulu zat, Bektaşi edebiyatında, Şiri veya Hacı Bektaş mahlaslı şiirleri yazan, Feyzullah Çelebi'nin oğlu Bektaş Çelebi'dir. Ona Hacı Bektaş Efendi de derler. Ünlü şiiri, Şiri takma adı ile şiir yazmış olan Tireli Ali Beye veya Silistreli Hersekzade Ali Beye atfetmek bir yakıştırmadan öteye geçemez. Tireli Ali Bey, Rifai, Silistreli Ali Bey ise, Gülşeni tarikatındandır. Bu iki şair hiç bir zaman Hacı Bektaş takma adıyla şiir söylememiştir. Şiri 1710 - 1761 yılları arasında yaşamıştır. III. Mustafa tarafından verilen bir fermanda Hacı Bektaş Veli Dergâhına postnişin olarak atanmış, iki yıl bu görevde kalmıştır.

Feyzullah Çelebi'nin oğlu Bektaş Çelebi, (1175 H.) 1761 M. yılında ölmüş ve Hacı Bektaş - i Veli dergâhının karşı tarafında, Balım Sultan türbesi yanında mimari bir türbede gömülüdür. Bektaş Çelebi'nin ölümünden sonra,, kardeşi Abdüllatif Çelebi, burayı Çelebiliğin bir zaviyesi durumuna getirmiştir. Böylece Hacı Bektaş - i Veli'nin kurduğu nazenin tarikatın, Çelebilik yolunu kurmuştur.

Bir zamanlar Şiri ve Hacı Bektaş mahlaslı şiirlerin, Hacı Bektaş - i Veli'ye ait olduğu sanılmıştı. Hacı Bektaş - i Veli'nin, şiir söylemediği olası. Pir Hacı Bektaş - i Veli'nin dili ile Bektaş Çelebi'nin dili farklıdır. Hacı Bektaş - i Veli çağının dili ayrıdır. Örneğin, Hacı Bektaş Veli, Osman Beye:

"**Öngten songun gur gele.**" diye dua eder. Bunu bugünkü Türkçe ile söylersek: "Önünden sonun gür gelsin." demektir. Öyleyse bu Türkçe, asla onsekizinci yüzyıl Türkçesi olamaz. Çok güçlü bir şair olan Bektaş Çelebi (Şiri) aruz ve hece ölçüsünü başarılı şekilde kullanmıştır. **(T. Koca a.g.e. s: 297)**

Bu bilgilere karşın Şiri'nin yaşamı üzerine elimizde kesin bilgi yok diyoruz. Adının Bektaş Çelebi olduğu öne sürülmüştür, ancak, Bektaşi geleneğinde Şiri'nin Hacı Bektaş - ı Veli'nin mahlası olduğuna da inanılır. Ama "Bektaş, Hacı Bektaş, Şiri" mahlaslı şiirlerin dili bu inancı doğrulamamaktadır. Saptanabildiği kadarıyla çelebilik makamında bulunan üç Bektaş Çelebi vardır : Yusuf Balıoğlu Bektaş (ölm. 1580), Resul Balıoğlu Bektaş (ölm. 1632), Hacı Feyzullahoğlu Bektaş (ölm. 1761). İlk ikisi Hacı Bektaş tekkesi Kırklar meydanında, üçüncüsü tekke yöresinde kendi türbesinde yatmaktadır. Eldeki şiirlerin hangi Bektaş Çelebi'ye ait olduğu kesinlikle bilinmemektedir.

Sağlıklı ve derin bir tasavvuf bilgisi olan Şiri'nin İslam bilimlerini de çok iyi bildiği, Kur'an'ın inceliklerini, gizli anlamlarını kavradığı, hurufiliğin ve batıniliğin özüne yabancı olmadığı, tarikat törelerine harfiyen uyduğu anlaşılmaktadır. Ama meşhur şiiri islam

inançları ile pek bağdaşmaz, Tanrı ile insanın bir olduğunu, evren yaratılmadan önce de insanın tanrı ile öz itibarıyla eş varlık ortamında bulunduğunu, varlık birliği özdeşliği içinde olduğunu söyler. Böylece tanrısal varlığa ortak koşar görünür ise de; durum gerçekte öyle değerlendirilmemelidir. İslam inancına göre, kadim ancak Tanrı'dır, ondan öncesi yoktur, sonrası da "Yaratılmamış" tır. Ama, büyük oluşum üzerine derinliğine bir yaklaşımın parıltıları Hz. Muhammed'in hadislerinde de mevcuttur. Hz. Muhammed'in miraç olayı, Hz. Ali'nin yapıtlarında vurguladığı durumlar bu ünlü şiire ışık tutmuştur. Şiire göre evren tanrı ile birlikte yaratılmıştır. İnsan bu olayda tanrıya yardım etmiştir. Tanrı Muhammed-Ali'yi evren yaratılmadan nur olarak var etmiştir. Şiiri bu şiirde yaratılıp çizgisi üzerinde tanrı ile birlikte yanyana, iç içe bulunmuştur. Burada ozan Kuran'ın görüşlerinden ayrılıyor. Aslında tasavvuf, Bektaşiliğin düşünce tarzıdır. Yüzyıllardır bu onların günlük yaşantı biçimiyle kucaklaşmış birleşmiştir. Şiri ünlü Tevriyesinde "Dört ilke öğretisine" dayanır. Bu bir bakıma Hind, bir bakıma İlkçağ Anadolu düşüncesinden kaynaklanan ve oradan tasavvuf düşüncesine girmiş olan felsefi bir sistemdir. Tinin (ruhun) gövdeden gövdeye geçen (hamur) ölümsüz bir töz olduğu kavramını benimsediği anlaşılan Şiri, tatlı diliyle ironik, alaycı anlatımıyla yerinde duramaz, coşkulu kişiliğiyle, zaman - uzam tanımaz, bütün evreni tarihi süreci içinde gezer, dolaşır. Bazan Tanrı'dan önceye geçer, tüm varlıklarla adeta oynar, şakalaşır, ama onları küçümsemez, sever, okşar, kucaklaşır, onlarda yaşar ama hep insandır, o niteliklerini hiç yitirmez, hep insan kalır. Bize aydınlatıcı örnekler verir İnsan - Tanrı özdeşliğinden yanadır. Hatayi'nin etkisinde kaldığı açıktır. Varlık anlamında bütün kılıklara girip çıkmıştır. Bir bakıma insanlık serüveninin öyküsüdür bu şiir.

— 1 —

↓

Cihan var olmadan ketmi ademde
Hak ile birlikte yekdaş idim ben
Yarattı bu mülkü çünkü o demde
Yaptım tasvirini nakkaş idim ben

Anasırdan bir libasa büründüm
Nar ü bâd ü hâk ü âbdan göründüm
Hayrülbeşer ile dünyaya geldim
Adem ile bile bir yaş idim ben

Ademin sulbünden Şit olup geldim
Nuhu nebi olup Tufana girdim
Bir zaman bu mülke İbrahim oldum
Yaptım Beytullahı taş taşıdım ben

İsmail göründüm bir zaman ey can
İshak Yakub Yusuf oldum bir zaman
Eyyub geldim çok çağırdım el'aman
Kurt yedi vücudum kan yaş idim ben

Zekeriyya ile beni biçtiler
Yahya ile kanım yere saçtılar
Davut geldim çok peşime düştüler
Mührü Süleymanı çok taşıdım ben

Mübarek asayı Musaya verdim
Ruhulkudüs olup Meryeme erdim
Cümle evliyaya ben rehber oldum
Cibrili Emine sağdaş idim ben

Sulbü pederinden Ahmedi Muhtar
Rehnümalarından erdi zülfikar
Cihan varolmadan Ehlibeyte yar
Kul iken zat ile sırdaş idim ben

Tefekkür eyledim ben kendi kendim
Mucize görmeden imana geldim
Şahımerdan ile Düldüle bindim
Zülfikar bağladım tığ taşıdım ben

Sekahüm hamrinden içildi şerbet
Kuruldu aynıcem ettik muhabbet
Meydana açıldı sırrı hakikat
Aldığım esrarı çok taşıdım ben

Hidayet irişti bize Allahtan
Biat ettik cümle Resulullahtan
Haber verdi bize seyrifillâhtan
Şahımerdan ile sırdaş idim ben

Bu cihan mülkünü devredip geldim
Kırklar meydanında erkâna girdim
Şahı velâyetten kemerbest oldum
Selmanı Pâk ile yoldaş idim ben

Şükür matlabımı getirdim ele
Gül oldum feryadı verdim bülbüle
Cemolduk bir yere Ehlibeyt ile
Kırklar meydanında ferraş idim ben

↓

İkrar verdik cümle düzüldük yola
Sırrı faşetmedik asla bir kula
Kerbelâdan İmam Hüseynle bile
Pâkettim dâmeni gül taşıdım ben

Şu fena mülküne çok geldim gittim
Yağmur olup yağdım ot olup bittim
Urum diyarını ben irşat ettim
Horasandan gelen Bektaş idim ben

Gâhi nebi gâhi veli göründüm
Gâhi uslu gâhi deli göründüm
Gâhi Ahmed gâhi Ali göründüm
Kimse bilmez sırrım kallâş idim ben

Şimdi hamdülillah **Şiri** dediler
Geldim gittim zatım hiç bilmediler
Sırrımı kimseler fehmetmediler
Hep mahluk kuluna kardaş idim ben.

Ketmi adem : *Yokluk evresinde* — **Hayrülbeşer** *İnsanların en hayırlısı, Hz. Muhammed* — **Tefekkür :** *Düşünceye dalmak* — **Nakkaş :** *Süsleyen, ressam* , Allah — **Damen :** *Etek* — **Fehmetmek :** *Anlamak* — **Mushaf-ı natık: Konuşan Kuran Cüzü** — *Kelamul lah-ı* — **Natık:** *Konuşan Kuran.*

DEVRİYE ÜZERİNE

Tasavvufun en önemli konusu « Vahdet - i Vücut » tur. Bu, « tek varlık, tek birlik » anlamına gelir. Mutasavvıflara göre, canlı, cansız tüm yaratıklar aslında « Tek Varlık » ın türlü görünüm ve yansımalarıdır. Ondan ayrılmış birer parçadır. « Vücud - ı Mutlak » da denilen « Tek Varlık » Tanrı'dır. Tanrı, kendi güzelliğine aşık olur. Bu güzelliğini tüm evrene göstermek, ayna gibi duran boşlukta bu güzellikleri seyretmek üzere güzelliklerini kendi aynasında, zatında yansıttı. Tecelli ettirdi.. Tanrı bu aşamada varlık olarak göründü. Bu görünümlerin hepsi varlıktır,tümü yaratılmışdır. Hiç birisi tek başına Tanrı değildir. Tanrı onlarda cisimsel görünüme, somutlaşma evresine geçmiştir. Tanrı istediği an bunu her zaman değiştirebilir.

Tasavvufta, Alevi - Bektaşi yazınında bir de « Devir » kuramı vardır. Bu kurama göre, « Gayb Alemi » ne, yani madde alemine düşen varlık, önce cemat (cansızlar), sonra bitki, daha sonra hayvan, en sonra da insan biçiminde görülür. Bu aşama ve evrelerden geçer. Toprak - od - yel - su ana dörtlüdür. Bu dört öğeden geçen insan, asıl gerçeğinden haberli olmak ve aslına kavuşmak isteğinde bulunur. Ondan sonra derece derece

yükselerek, çeşitli aşamalardan geçerek Hakk'a yani Tanrı'ya kavuşur. Bu bir çeşit « iniş ve çıkıştır » . Zaman içinde bir tür yolculuktur. Tasavvuf bütün bunları bir mantık kuram zinciri içinde dondurmadan sunmaya çalışmıştır. Devriye, tevriye birbirine yakın iki kavramdır.

Bu konuyu kimi ozanlar işlemişler, söyledikleri nefeslere « Devriye » adını da koymuşlardır. Bektaşilerde Şiri, Edip Harabi, Hatayi, Nesimi, Pir Sultan ve Alioğlu bu yazının en güzel devriyelerini yazmış ve söylemişlerdir. Bektaşilerin devir kuramları, daha çok « değişimcilik » le ilgilidir. Ozan kendini önce büyük varlık Tanrı içinde görür, yerleri - gökleri, evreni birlikteyken yaratırlar. « Kün » (ol) emriyle cihan var olur. Sonra Ademi yaratır. Ondan İbrahim, Yakup, Yusuf, Musa, İsa ve daha bir çok peygamberler gönderir ya da kendisi bunlar olur. En sonunda Muhammed Peygamber gelir. Bütün bu işler hep O'nun için yaratılmıştır. Hz. Ali olur, Hz. Hüseyin'le Kerbelâ'da bulunur, diğer İmam'larla, evliyalarla yaşar, ot olur, hayvan olur, yağmur olur, çok gider, gelir, en sonunda kendi kendi olur. Evrenin gizlerini çözmeye güzelliklerini derinlemesine şiirsel olarak yaşamaya başlar. Amaç, insanı yüceltmektir.

Bu türün halk şiirinin bir bölümünü oluşturan Tekke şiirinde önemli bir yeri ve çeşitleri, değişik anlatım şekilleri vardır. Ancak güç bir tür olduğundan her ozan bu konuya pek girmemiştir. Onun için bu türün örnekleri azdır.

— 2 —

Tâ Kelâmullahı natık hucceti tenzildir
Allemel - esmai hüsnün sureti te'vildir
Leşkeri ervaha bu söz kuvveti tahsildir
Kim Ali'nin Zülfikâr'ı Sûru İsrafıldir

Matlaı suphu imamettir doğup Hurşidi zat
Garkai nuru tecelli oldu bahri kâinat
Çağırır eflak ü ecram ü cemadat ü nebat
Kim Ali'nin Zülfikâr'ı Sûru İsrafildir

Giydi arş üstünde Rahman suretin Ruhul'emin
Levhi mahfuzu ilâhi oldu Kur'an'ı mübin
Zahiri aynelyakindir batını hakkalyakin
Kim Ali'nin Zülfikâr'ı Sûru İsrafildir

Dilrübalar zülf ü kaşı, kirpiğinden tâ ebet
Ehli ıslaha sebaktır Kulhüvallahü ehat
Anı tahkik eyle sen kim Haktan istersen medet
Kim Ali'nin Zülfikâr'ı Sûru İsrafildir

Anla kim kevn mekânın hasılı Kur'an imiş
İlleti gaiye alemde kamu insan imiş
Şah divanında bu söz hüccet ü bürhan imiş
Kim Ali'nin Zülfikâr'ı Sûru İsrafildir

On sekiz bin alem oldu imamı Mustafa
Verdi Kur'an ile kevneyne nizamı Mustafa
Dinle sıtk ile budur kim hem kelâmı Mustafa
Kim Ali'nin Zülfikâr'ı Sûru İsrafildir

Çünkü açıldı hicabı Afitabı Kulkefâ
Zahir oldu nuru Errahman alel'arşisteva
Der Hasan hulki Rıza ile Hüseyni Kerbelâ
Kim Ali'nin Zülfikâr'ı Sûru İsrafildir

A'lemü âlâ vü şehri namei ebrar imiş
Suretü mânada nakdi Hayderi Kerrar imiş
Hem nübüvvet hem velayet hatmi bu esrar imiş
Kim Ali'nin Zülfikâr'ı Sûru İsrafildir

Çün imamet geldi batır aleminden zahire
İsmolup ayni müsemma yetti evvel ahire
Bildi Zeynel'abidin dedi Muhammed Bâkıre
Kim Ali'nin Zülfikâr'ı Sûru İsrafildir

Hem makalin kim beyanı mushafı natıktadır
Nutku mutlaktır ki zatı Hazreti Halik'ta
Dinle ol nutku ki zatı Ca'feri Sadıktadır
Kim Ali'nin Zülfikâr'ı Sûru İsrafildir

Çün eliftir evvel ü ahirde sırrı enbiya
Pes elif tek vahid olmaktır tariki evliya
Bu tariki buldu Kâzım'dan Ali Mûserıza
Kim Ali'nin Zülfikâr'ı Sûru İsrafildir

Her yana kim bakar isen göresin anda Hak'ı
Esfelü âlâdır adın imamı Mütteki
Bu hidayettir Taki'den bize bürhanı Naki
Kim Ali'nin Zülfikâr'ı Sûru İsrafildir

Tâ Kelamullahı natıktır imamı mazharı
Küntükenzin Hazreti şah oldu kânı gevheri
Ol cevahir dür nisar etti cihana Askeri
Kim Ali'nin Zülfikâr'ı Sûru İsrafildir

Kaim oldu kısmetin halkından kevn ile mekân
Küntükenzin kâfü nun'undan zuhur etti cihan
Geldi şerhetti Muhammed Mehdii sahibzaman
Kim Ali'nin Zülfikâr'ı Sûru İsrafildir

Kelamullah - ı natık : *Söyleyen Kur'an* — **Te'vil :** *Yorum* — **Leşker :** *Asker* — **Matla - ı subh - ı imamet :** *İmamlık sabahının doğduğu yer* — **Eflâk :** *Yıldızlar, gökler* — **Ecram :** *Gök cisimleri* — **Cemad :** *Madenler, cansızlar* — **Ruhül'emin :** *Cebrâil* — **Dilrüba :** *Gönül alan* — **Sebak :** *Eğitim* — **Ehl - i tahkik : Gerçek erenler** — **Hüccet, bürhan :** *Belge* — **Hicab :** *Perde* — **Makal :** *Söz* — **Küntü kenz :** *Tanrının ilk durumu, gizli hazine* — **Vahid : Birlik** — **Ebrar :** *Doğru sözler, hayırlar* — **Tenzil :** *İndirme* — **Nübüvvet :** *Peygamberlik* — **Şerh :** *Açıklama* — **Mushaf :** *Kur'an* — **Şerhetti :** *Açıkladı* — **Nisar :** *Saçma* — **Müsemma :** *Adlı, adlanmış, muayyen belli* — **Dürr :** *inci.* — **Ebrar:** *İyiler* — **Nisar:** *Saçma, sapan* — **Esfelü ola:** *Sefil e yüce* — **Kuhl:** *Sürme.*

SÜNNİLERE GÖRE MİRAÇ KAVRAMI

Sünni inancına göre; Hz. Muhammed evinde ya da Kabe'nin avlusunda uyurken Cebrail (A.S.) yanına gelir, göğsünü yararak kalbini çıkarır, yıkar; O4nu Burak'a bindirerek bir anda Kudüs'e götürür. Hz. Muhammed burada, öteki bir çok peygamberlerin ruhlarıyla karşılaşır ve onlara imamlık yaparak iki rekat namaz kıldırır. Sonra, Cebrail ile birlikte "miraç" denilen olağanüstü varlığa binerek birinci göğe yükselir; ardından meleklerin yardımıyla yedinci göğe yükselir; ardından melelerin yardımıyla yedinci göğe yükselir; ardından meleklerin yardımıyla yedinci göğe değin çıkar. Buradan "Sidret-ül münteha"ya kadar Cebrail'in yardımıyla yolculuğuna devam eder. Daha öteye Refref adlı olağanüstü varlığı kullanarak gider; en sonunda Refret'tende ayrılarak Tanrı huzuruna ulaşır. Söylenceye göre Hz. Muhammed tarafından ümmetine bu gecede üç armağan sunulur. Bunlar:

1 - İslam itikat ilkelerinin özetlendiği Bakara suresinin son iki ayeti.

2 - Allah'a ortak koşan ya da O'nun varlığını tanımayanların dışında kalan tüm ümmetin cennete gireceğinin müjdesi.

3 - İslam dininin en başta gelen ibadeti olan beş vakit namazın farz kılınması.

Men dilâ nuru kadimim can içinde bülbülüm
Ol elest bezmindeki mestan içinde bülbülüm
Aşiyanı tende canım can içinde bülbülüm
Dermendim dertliyim devran içinde bülbülüm
Her güruhu naci - i zişan içinde bülbülüm

Men - aref esrarını gerçi nihân etmezmiyim
Kal ile hal ehlin amma imtihan etmezmiyim
Kelimünnas muktezasınca zeban etmezmiyim
İhtiyarı kenzi mahfiyi iyan etmezmiyim
Kuş dilin fehmeyliyen irfan içinde bülbülüm

Mağz - ı kur'an bai bismillâh imiş guşeyledim
Kufl - i bâbı mani - i miftahını huşeyledim
Seyredip seb'ülmesâni bezmini hoşeyledim
Bâde - i aşkın nasib oldu şükür nuşeyledim
Allemel esmâ benim Kur'an içinde bülbülüm

Kuhlü ibret ile açtım ayn - ı dilbinayı ben
Basmışım innâhedeynâ hussebile pâyı ben
Semme vechullah giri kuteyledim sevdayı ben
Seyyidil talim edip fehmeyledim esmayı ben
Murteza'nın sırrıyım pirân içinde bülbülüm

Cümle taatten cihane ben elim ezel yudum
Tövbe urdum hem derunum pasına saykal yudum
Bahusus seyrân çeşmimden yüzüm evvel yudum
Şükrü'l - lillâh kim hayatım çeşmesinden al yudum
Tayyib - ü tahir olan rindan içinde bülbülüm

Çünki Şiri râh - ı Hakk'a eyledi avn - i azim
Hakk'a tevfiz eyleyip minşerri şeytanirracim
Fatiha içre okuyup kenzi rahmanirrahim
Cennet içre menzilin hâzâ sırat - ı müstakim
Zâhide inkârı ko vildân içinde bülbülüm

— 4 —

Haktan emir oldu geldim cihana*
Gözüm açtım nail oldum o bürce
Kâmil oldum Hak kelâmın okudum
Elif kaddim dal yazıldım o bürce

Gökte uçan Cebraildir peridir
Bir gül vardır Muhammedin teridir
Bir kapusu Şahımerdan Ali'dir
Elvan elvan nurlar yağar o bürce

Alnımıza yazılıptur yazılar
Hakk'ı sevenler bizleri arzular
Yeryüzünde hiç yol yoktur gaziler
Arş yüzünden bir yol gider o bürce

Konan bezirgândır geçen de hoca
Ne gündüzüm gündüz ne gecem gece
Ol ne bürçtür cümle bürçlerden yüce
Muhammed Mi'raca gider o bürce

Hacı Bektaş' ım arayıp yanmışım
Erenler deminden bir pay kapmışım
Eğer Kâbe ise yerin yapmışım
Her gönülden bir yol gider o bürce

— 5 —

Baş açık yalın ayak üryane gelmişlerdeniz
Hakipay abdal olup virane gelmişlerdeniz

Lâ tukabbel - indenâ ey hace Elmâl - velbenun
Pes bu alem içre biz seyrane gelmişlerdeniz

Aşıkı didâr olup nuri tecelli gözleriz
Sanma zahitler gibi bigâne gelmişlerdeniz

Biz mevaliyiz fâkih ü sofiy ü bekri değil
Şah ile didârımız merdane gelmişlerdeniz

Padişahı Dehrolup hem "Küllü nefsin zâkia"
Bir iki gün dünyaya mihmane gelmişlerdeniz

Ey müselman ol şehrin nuri cemalin Mihrine
Yek cihet olup bugün imane gelmişlerdeniz

İmdi arif nurunun iç yüzü vardürür yakin
"Men aref" ten tanıyıp irfane gelmişlerdeniz

---

* Bu şiirin Hacı Bektaş Veli'ye ait olduğu öne sürülmektedir. Ancak Şiiri'nin bazı şiirlerinde Hacı Bektaş mahlasını kullandığı da kesindir. Nejat Birdoğan'ın açıklamalarını yeniden değerlendirmek, Türk Halk şiirinde burin bir gerçek olduğunu da unutmamak gerekir.

Müminin mir'atı mümindir dedi şahı Cihan
Küfrü kevni pâkedip bürhane gelmişlerdeniz

Yürü ey zerrakı sâlus zahidi hodbin ki'biz
Baş ü canı terkedüp meydane gelmişlerdeniz

Ol muattar mazharıyız surete kılup nazar
Katreyiz kim guyiya ummane gelmişlerdeniz

Padişahı lemyezel dânayı bimislü bedel
Yani kim ol gafirü guffane gelmişlerdeniz

Ahseni takvimi bildim Hâdii Rahman yakin
Ey sıfatı Kulhüvallah şane gelmişlerdeniz

İktidarım var imiş kim ta ezel sultanıma
Sadhezaran şükr kim dermane gelmişlerdeniz

Ya Muhammed ya Ali virdim budur leyl ü nehar
Ya Muhammed ya Ali ihsane gelmişlerdeniz

Enbiya vü evliyanın hürmetiçün cürmile
Hamdülillâh kim bu gün derbane gelmişlerdeniz

Ey Esedullahı galip sahibi Düldülsüvar
Lâfeta virdeyleyüp şirâne gelmişlerdeniz

Ey Kamer yed Mürteza sen sun'u Sani' şevkine
Narı aşkın şem'ine pervane gelmişlerdeniz

Şah Hasan Hulkulrıza'nın idi vaslı hakkına
Çün Hüseyni Kerbelâ meydane gelmişlerdeniz

Ol Taki hem Nakii sahip livai Askeri
Mehdii sahipzaman sultane gelmişlerdeniz

Biz muhibbi hânedan ile "Sekahüm Rabbühüm"
Lâyezali hamr içüp mestane gelmişlerdeniz

Hanedanı Ahmedi Muhtara kastidenlere
Canına lânet edüp giryane gelmişlerdeniz

Gerçi kim eksikliyiz nola o Şahın hakkıçün
Bir gedayiz kim bu gün şahane gelmişlerdeniz

Ol benem kim **Hacı Bektaş**' ım bu gün ey mütteki
Şöyle yekta vü cünun hayrane gelmişlerdeniz

Üryan : *Kötülükten soyunmuş.* — **Hâkipây :** *Ayağın toprağı, tozu.* — **Lâ tukabbel - indenâ :** *Tanrı (kün) ol demeden önce.* — **Elmâl - velbenun :** *Benim ilmim vardı.* — **Bigane :** *Yabancı.* — **Mevali :** *Halk adamı, Ali taraftarı.* — **Fakih :** *Kadı, dini yargıç.* — **Dehr :** *Dünya.* — **"Küllü nefsin zâika - tül mevt :** *"Bütün canlar ölümü tadacaktır" ayet.* — **Men Aref :** *Kendini bilen Hakkı bilir anlamına bir hadis.* — **Mü'minin mir'atı mü'mindir :** *İman edenler birbirinin aynasıdır. Hadis.* — **Zerrakı sâlus :** *Yalancı, iki yüzlü.* — **Muattar :** *Güzel kokulu.* — **Gafirü gufran :** *Bağışlayıcı.* — **Ahsen - i takvim :** *"Ben insanları en güzel biçimde yarattım" anlamına gelen bir ayet.* — **Sadhezeran :** *Yüzbinlerce.* — **Derban** *Kapıcı.* — **Kamer yed Mürteza :** *Ay gibi parlayan Ali.* — **Sun'u Sa'ni :** *San'atkarın san'atı; yani yaratıcının yarattığı.*

ALEVİLERE GÖRE MİRAÇ

Alevi-Bektaşilere göre, Cebrail (A.S.) Hz. Muhammed'e Hakk'ın davetini bildirir ve O'na rehberlik eder. Semada önlerine bir aslan çıkar ve bir ses "aslan senden bir nişan ister, yüzüğünü ver" der; Hz. Muhammed yüzüğünü aslanın ağzına atar, yoluna devam eder, bu arada içinden "Amcam oğlu Ali burada olsaydı bu aslanın hakkından gelirdi" diye düşünür; sonunda Hz. Muhammad'e Hak tecelli eder ve Hakk'ın yüzünü görür; sessiz ve sözsüz olarak doksan bin sır söyleşirler.

Hz. Muhammed miraç dönüşünde, Kırklar'ın sohbette cemde oldukları eve uğrar, içeri girmesine izin vermezler; bir kaç kez gaybten uyarılar sonucu ancak "Yoksulların hizmetçisiyim" dediğinde buyur eder, içeri alırlar. Selmani Farisi dışarıda görevli olduğundan içeride 39 kişi vardır. Hz. Ali'nin yanına oturan Hz. Muhammed "sizler kimlersiniz" diye sorar, onlarda "Biz kırklarız, hepimiz bir gönül, bir cihetiz, birimiz ne ise varımız odur" derler. Hz. Muhammet kanıt (delil) isteyince Hz. Ali kolunu neşterle yaralar, hepsinin kolundan aynı anda kan akar, bir damla kanda çatıdan düşer, bu Selman elinde bir üzüm danesiyle içeri girer. Hz. Muhammed'e "Ey yoksulların hizmetçisi bu üzüm tanesini bize pay et" der. Hz. Muhammed, o sırada Cebrail (A.S.)'im getirdiği nur tabakta üzüm tanesini ezerek şerbet yapar, hepsi bu şerbetle sarhoş olur ve ayağa kalkıp "Ya Allah" diyerek semah dönmeye başlarlar.

Pâ bürehne abdal - ü fena fahr - i mezid
Fakr ile fahredenin daim ola fahri mezid

Çar darb ile baka milkine sultan geçinür
Genc - i tecride miyân - bend ile palheng kelid

Işk tennuresini bağlan irâdet beline
Rişte - i çerhdürür boynuna ber cism - i mezaid

Işk ile döne döne sine kudumün çalarak
San fena beğleridür zümre - i ehl - i tecrid

Sinede şehra ile tende olan dağlar kim
Gül - ü sümbülleridür bağ - ı iradette bedid

Zahirin saklamağa elde dayağı muhkem
Nola ser - deste ile kendözün etse tehdid

Edemez ham teberi örküne bir dahi tıraş
Yaramaz ma'rifete bin çelik urulsa hadid

Bestür abdale nemed nân - ü kenetli keşkül
Sek - ü nefse yedüre anda sefal ile tirid

Bergüzar oldu tarikatta yek âbûs - niyaz
Oldu meydan - ı hakikatta niyaz - ı tevhid

Pirler sikkesini suret edenler mahzâ
Sikke - i saf olamaz kalbidürür semm - i sefid

Nazar - ı Pir - i tarikatta kim olmaz üryan
Çal ana yuf borusun mürşididir div - i anid

Pend - i Piran - i tarikat kulağa dürr - i necef
Kutb - u evlâd - ı Ali kalbidürür verd - i verid

Hanedan düşmenini sevme sakın ey **Şiri**
La'netullah yezidan ve alâ âl - i yezid

Hadid : *Sınır, kenar* —**Bergüzar :** *armağan, ödül* — **Teber :** *Kılıç, pala* — **Pa :** *Ayak* — **Sefal :** *Aşağı* — **Sek :** *Köpek, it* — **Sefid :** *Ak* — **Nemed :** *Keçe, aba*

—**Muhkem** : *Sağlam, dayanıklı* — **Verd** : *Gül, gül suyu* — **Anid** : *İnatçı* — **Mezid** : *Artmış, büyümüş* — **Pâ bûrehne abdal** : *Yalnayak derviş* — **Best** : *Düğün* — **Mezaid** :*Artıran* — **Pend** : *Söz* — **Verid** : *Toplar damar, şahdamar* — **Rehnüma** : *Yol gösteren* —**İradet** : *Gönüldeki istek, irade* — **Miyan, bend** : *Kuşak* — **Bedid** : *Görünür, açık, belli* — **Şemm** : *Zehir* — **Rişte** : *iplik* — **Ber** : *Üzere.* — **Abus:** *Somurtkan* — **Anid:** *İnatçı* — **Dürr-i necef:** *Hz. Ali* — **Makza:** *Ancak, yalnız, tek* — **Palheng-kelid:** *Yular, dizgin erd-i eridi.*

DÖRT KAPI - KIRK MAKAM KURAMI

Alevi/Bektaşiliğin inançtan düşünceye atlama yöntemleri olarak kullandığı dört kapı kırk makam, Alevi/Bektaşiliğin kuramsal özüdür, insanı ham ervah durumundan kamil insan durumuna yükseltmeyi amaçlar. Dört kapı kırk makam bir gönül yolculuğudur. Köktenci bir muhalefeti biçimlendirir, bireyden hareket ederek bireyi merkeze koymak için çalışır, ama bireysel bir sürek değildir. Hakk'tan halka iner, başlangıcı halktan hakka gidiş olan dört kapı kırk makam bu yönüyle bir çevrimsel yöntem olarak karşımıza çıkar. Tez-antitez-sentez çevriminde tanrı-doğa-insan birlikteliğini tamamlayarak büyük çevrimin son yayını gerçekleştirmeden küçük alem olarak algılanan insanın ikincil çevrimini başlatır. Küçük çevrim sürecinde tanrı ve us kutsanır. Tanrı metafizik bir kavramdır. Akıl nesnel beynin bir işlevidir, ürünüdür. Beyin olmadan akıl olamaz. Öyleyse bu olgu içinde insan hem başlangıç hem sonuçtur. Dört kapı kırk makam bu gönül yolculuğunda seyrü sûluk aşamalarını geçerek kutsal kökeni an-daim olgusu içinde kendine uyumlu hale getirmeye çalışır, Böylece değişmez sanılan metafiziği değişir duruma getirir. Arada sürekli kalmaz, yeniden halka döner, usun yolunda yürür, zıtlar birliğinde kendi kuralları içinde gelişir. Kimi gerçek aydınlanma ortamına da girer. bu çevrim ise Tanrı'dan başlayarak yeniden Tanrıya dönmeyi öngörür. Demek ki, dört kapı kırk makam ise metafizik başlangıç kapısından girerek metafizik bir sona varır. İnsan bu çevrim yayı üzerinde uzun bir gezinti yapar. "Tanrı-doğa-insan" ilişkisi bağlamında "tez" Tanrıdan fışkıran nurun dönüşümler geçirerek, "antitez" durumundaki doğaya, yani son amacını insanda bulan, büyük evren olarak algılanan âleme (alem-i ekber-alem-i kübra) evrildiğini; oradan "sentez" durumundaki insana, yani son amacını "doğa"da bulan ve küçük evren olarak algılanan insana (alem-ı asgar-alem-i sugra) yükseldiğini, inançtan düşünceye atlandığını, diyalektiğin böylece gerçekleştiğini görürüz **(Bknz. Esat Korkmaz. Dört Kapı Kırk Makam, 1995, s: 20).**

Tanrı yolundaki tarikat yolcusu can ergin duruma gelebilmek için dört kapı-kırk makamı geçmek suretiyle kamil insan olarak ilahi sırra erişerek bu gizin taşıyıcısı olarak bireyin ve toplumun hizmetine girer. Böylece ruhsal açıdan olgunlaşmış olur. Dört kapı kırk makam inançta son halkayı yakalamak için öngörülen öğrenme yöntemidir. İnsan bu yöntemin gerçek uygulaması sonunda hak ile hak olur. Daha sonra inançtan akla atlayarak olgun bireyle olgun toplumu yaratmaya yönelir.

Haktan halka iner. Görülüyor ki, insan ilk aşamada inanç varlığı içinde kutsal kökene yükselir, ikinci aşamada yorum-yetenek varlığı şeklinde yeryüzüne iner, toplumun üyesi olur. Tasavvufta hakla hak olmak temel amaçtır. Ortodoks sünni tasavvufunda bu amaca, dünyadan, herşeyden el etek çekilerek varılmaya çalışıldığı halde, yanı edilgen tasavvuf yöntem ve anlayışı kullanılmasına karşın, Anadolu toprağında Alevi/Bektaşilikte bu öğreti ve yöntem dört kapı-kırk makam aracılığıyla dinamik bir yapı kazanır. Tanrı'dan, kavuşulan kutsal durumdan yaşanılan nesnel dünyaya yolculuk başlar. İnsan haris, zalim, despot, acımasız, duymaz bir Tanrıdan, zorluk yada güçlük çıkarmayan, yumuşak, iyiliksever, yardımı görev bilen, acıyan bir Tanrı olgusu peşine düşerek onunla özdeşleşmeyi, onu insanlaştırmayı düşünüyordu. Aklın evrim süresi tasavvuf alanında böyle başlatıldı. Bu bir insanlık kazanımı sayılmalıdır. Metafizik batağına girmeyi göze almak, insanoğlunun tüm serüvenlerini açığa çıkarmak için gerekli ve zorunlu bir serüven sayılmalıdır. Çünkü bu serüven insanlaşmanın ta kendisidir Alevi-Bektaşiler bu konuda da gerçekçi ve cesur girişimlerde bulundular. Resmi ideolojiye, ortodoks sünni kurallarına, gerektiğinde dine bile karşı çıkarak hoşgörüyle yollarına bugüne değin devam ettiler.

Dört kapı kırk makam aydınlanmaya gidiş umududur. Tekke tasavvufuna karşı çıkış olarak düşünülen Alevi/Bektaşi tasavvufu yetkin insanı gerçekleştirme ütopyasının peşine düşmüştür. Buna protip olarakta Hz. Ali'yi seçmiştir. Ali fenomendir. Şifredir. Bu beşer Ali'den çok değişik bir tiptir. Bunun için bütün kapılar son durağa açılan hakikat kapısına yöneliktir. Suje tarikat yolcusu olan bireydir, candır, kişidir, insandır. Suje serüveni, yaşantısı bu kapılarda geçirmeye hükümlü ve bağımlı kılınmış olup kişi bundan kolay kolay ayrılamaz. Makalat ve Buyruk'a göre dört ulu kapı bu dört ulu kapıya bağlı, kırk makam vardır. Kapılardan ilki şeriat kapısıdır. İkincisi tarikat, üçüncüsü marifet, dördüncüsü hakikattir. Dört kapının kaynağı birdir, dört kapı dört aleme denk düşer, yol ehli dört kapıya bağlı kırk makamdan geçerek Hakk'a ulaşır. Yolculuk sırasında yolcu ehli can gözü kapalı önce şeriat gemisine biner, tarikat denizine açılır, marifet dalgıcı olur ve hakikat incisini bularak serüvenini tamamlar. İman ehli tarikat yolcusu amacına ulaşmak, için şeriat kapısının kaşullarını yerine getirir on makamını gezer, görür, yaşar, tarikatın içinde durur, marifetten ayrılmaz, sürekli hakikatı, gerçeğini arar. İnsan-ı kamil hep hakikatı gerçeği arar. İnsan-ı Kamilin cerağ gibi durması, fitil gibi yanması, yağ gibi erimesi, (nur) gibi ışık verip aydınlatması gerekir **(Esat Korkmaz, Dört Kapı Kırk Makam s: 25)**

Dört kapı kırk makam manevi aşamalardır, evrelerdir. Hak yolunun duraklarıdır.

Dört Kapı Kırk makam hakkında bir çok araştırmacı yazarlar çeşitli yorumlara gitmişlerdir. Bunlardan bir kısmı, özellikle sünni inanca sahip olanları bu yöntemin birbirlerine sıkı sıkıya bağlı olduklarını belirterek bu kapılardan birini geçenin diğer kapılarla ilgilerinin kesilemeyeceğini, bu aşamalardan birini geçenin geriye dönüşünün her an olanaklı bulunduğunu, bu kapıların iç içe olduğunu, örneğin şeriat kapısının her aşamada uygulama yerini bulunduğunu, şeriatı bir kenara atmanın olanaksız olduğunu vurgulayarak belirtirler. Abdal Kadir Sezgin bunların başında gelir. Elbette dört kapı iç içedir, birbirine sıkı sıkıya bağlı yollardan ibarettir. Alfabeyi öğrenmiş birinin yeniden bunları tekrarlamayaa kalkması, bildiği harfleri yeniden öğrenmeye başlaması doğru sayılmasa bile bene dört kapı kırk makamda bu benzetme pek geçerli değildir. Dröt kapı kırk makamın kural ve ilkeleri birbirleriyle yakın bağlantı halindedir. Kapının birini geçtikten sonra onu kenara bırakmak olmaz. Çünkü dört kapı kırk makam bir bütündür.

KAVLİ

Gerçek kimliği , doğum ve ölüm tarihleri , asıl adı ve memleketi bilinmemektedir. Onun sadece onyedinci yüzyılda yaşamış bir Bektaşi ozanı olduğunu biliyoruz. Rıza tezkiresinde, şu bilgiler verilir:

"Kavli, Bektaşi dervişlerindendir. Ergene'lidir. İnce ve nazik bir kişidir. Farsça ve Türkçe güzel şiirleri vardır."

Mustafa Mucib de tezkiresinde:

Kavli'nin 1662'de Ergene'de öldüğünü bildiriyor. Asıl adı Mustafa'dır.

Tezkirelerde iki beyti kayıtlıdır.

Bu cihan bir noktadır taşra koyuptur hâmemiz
Ağzı pektir kimseye amma açılmaz nâmemiz

ve

Ol meh - i bedr - üddücâ va'de - yi didhar etti
Kavliyâ bu gece gözden savagör uyhuyu

Bunun dışında hiç bir bilgi yok.

KÂMİLİ

Onyedinci yüzyılda yaşamış bir divan şairi. Asıl adı Ahmed'dir. Manisa'da doğmuş. 1657 yılında Bursa'da ölmüştür.

Bektaşiliği dile getiren nefesleri bulunamamıştır.

İslamda Kültür Sirkilasyonu *VIII. yüzyılda büyük tasavvufçu Basralı Rabia Tanrı'ya şöyle seslenmektedir "Ben seni iki aşkla sevdim / Biri benim mutluluğumu ister / Öteki sana layık olmaya can atar / Mutluluğumu isteyen aşk adına / Seni, yalnız seni düşünür kalbim / Sana layık olmaya can atan aşkım / Düşünür senin peçelerini / Seni görürüm bütün güzelliğinle / İki aşkımdan hiçbirinin / Yüceliği yoktur, benim için / Ama ikisi de senin yüceliğindir" diyen dizeleri tasavvufun temelini oluşturan şiir ummanının kaynağı olan Tanrı sevgisidir. Kuran üzerinde yükselen bu dev şiirsel düşünce yığını, bize şiir dili ile başka hiçbirşeyle anlatılamayacak şöyleri söylemektedir. Tasavvufta yer alan gerçekler sözle*

anlatılmaz, sözcüklerle izah edilemez. Bunlar ancak simgelerle aktarılabilir. Bu olgu, müzik gibi şiirin tasavvufta büyük önderliğini taşıyıcı öğe oluşunu ortaya sermektedir. Tasavvufta yaratılan büyük birikim ummanı hiç bir engel, sınır, yasak dinlemeden sessizce ve gizlice bütün islam ülkeleri halklarının gönüllerine ırmak olmuş akmış, yağmur olmuş yağmış, durmadan akıp gitmiş, her gittiği yerde yine büyük birikimler, parlak odak noktaları oluşturmuştur. Dil ülke, rejim, ulus, uygarlık, kültür, zaman uzam farklılığı tanımamış, sevgi sıcaklığında yayılmasını görünmeden sürdürmüştür. Çünkü tasavvuf peşine düştüğü gerçeği, doğruyu, yalını izlemeyi bir türlü durduramamış, gönül, us, mantık kuralları içinde büyük bir tutkuyla hep sürdürmüştür. Başlangıcındaki diriliğini halen korumaktadır. Şiir islamda tasavvuf kültürünün en büyük, en önemli sirkilasyon ve iletişim organı ve yolu olmuştur.

BİLGİ KAVRAMI

Tasavvufta, dış bilgi ya da zahir bilgisi terimleriyle anlatılan görünen realiteden hareketle, görünmeyen realiteye yani iç bilgiye ya da bâtın bilgisine ulaşmak olanaklıdır. Bu yöntem somutla soyutu anlatma çabalarında da kullanılır. Örneğin, "fena fillah aşamasını anlatmakta da aynı yöntemi kullanan tasavvuf ehli, olayı şeker ve çay gibi somut verilerden yola çıkarak bir benzetmeyle anlatmaya çalışır. Şeker çaya katılıp, çayda eriyince artık göründüğü şekilde şeker değildir. Çaya karışmıştır. O'nda erimiştir. Kendi sıfatlarını terk etmiştir. Artık çayın içeriğindedir. O'dur" şeklinde bir açıklamaya kavuşur. Artık çay ve şeker ayrı değildir, bir olmuştur. Vahdet durumundadır. Sevginin sınırları, aynı zamanda özgürlüğün de sınırlarıdır. Bilgi, bireyi Tanrı'dan alıp yeniden Tanrı'ya taşıyan bir ışıktır, Onsuz kişi karanlıkta kalır, bir yere ulaşamaz, çıkmazdadır. Her türlü yöntemle bilgiye ulaşmak, bilginin açtığı izden yürüyerek önce evreni bilip zaptedecek, sonra giderek olgunlaşmanın doruğunda ulaşarak Tanrı'ya Tanrı'dan aldığı ışığı vererek varacaktır.

HAMDULLAH ÇELEBİ
(1767 - 1836)

Amasya'da Hamdulilah efendim
Andıkça sızılar yaramın bendi
Daha mahcup derler Veli efendim
Erler himmet edip elini aldı

Aşık Veli'nin bu dizelerinde adı geçen Hamdullah Çelebi'nin asıl adı Mehmet Hamdi'dir. Hamdullah Çelebi, Feyzullah Çelebi'nin büyük oğludur. 1824 yılında babasının ölümü üzerine Hacı Bektaş Veli Dergâhı'na postnişin olmuştur. Osmanlı padişahı Mahmut II, Yeniçeri teşkilatını lağvedince, 23 Cemaziülahır 1243 (1827 - 28) tarihli fermanla Hamdullah Çelebi'yi Amasya'ya sürgün etmiştir. Bu haksız sürgün sonucu Hacı Bektaş dergahı postnişinliğine bir Nakşibendi tarikatı şeyhi atanır.

Hacı Bektaş'ta yazdığı şiirlerinde "Hamdullah ve Hamdi" mahlaslarını kullanan Hamdullah Çelebi, sürgünde bulunduğu yıllarda "Hasireti" adı ile de deyişler yazmıştır. Tasavvuf bilgisi yanında, tarikat ilkelerini de harfiyen bilen ve uygulayan Hamdullah Çelebi'nin özellikle miracname ve tevhid türündeki deyişleri ülkenin her yanında yapılan bektaşi ayinlerinde söylenmiştir. Konuları derinlemesine ele alıp lirik, coşkulu bir atmosfer içinde verir. Tasavvuf ilkeleri şiirde erimiş, gerçek güzelliğine kavuşmuştur. Tanrı sevgisi yanında, özel duyguları, içten eleştiri, uyarıları, kızgınlıkları da şiirlerinde yansır.

Sürgüne giderken beraberinde çok sayıda kitap ve belge götürdüğü söylenen Hamdullah Çelebi'nin erkek evladı olmadığı için soyu bu yönden yürümemiş ve belki de bu yüzden götürdüğü kitap ve belgeler zamanımıza kadar korunamamış, kaybolmuştur. Kaldıki, sürgün nedeni, Yeniçeri ocağının kapatılması olgusu olduğu için kitapların, belgelerin dergahta postnişin değişikliği evresinde Nakşibendi şeyhlerince de devlet desteğinde yok edildiği açıktır. **(C. Ulusoy, Pir Dergâhından Nefesler,** s: 27).

Rahmetli Hasireti'nin bilgi, özlem, ayrılık, sevgi, dostluk dolu dizelerle örülü şiirlerini sunuyoruz.

ŞİİRLERİNDEN ÖRNEKLER

— 1 —

Gel sevdiğim gamzelerin kan eder
Lutfeyle yüreğim yarelenmesin
Mâh cemâlin daim kasd - ı can eder
Kerem kıl ciğerim parelenmesin

Aşık kimdir sana meyil vermeye
Kurban olup pâk yüzünü görmeğe
O ki kasdeylemiş gülün dermeye
Dilerim gülşenim harelenmesin

Hamdullah işitsin dost ahvalimi
Dud - u âh bürüdü dört bir yanımı
Görmeden almasın Mevlâ canımı
Ömrümün defteri karelenmesin

Gamze : *Süzgün bakış* — **Meşreb :** *Huy, karakter.*

— 2 —

Zat - ı Pâkinden haberdar olduğum mudur suçum
Emrine her dem boyun eğdiğim midir suçum
Halk - ı alem atlas - ı ziba'ya gark olmuş gezer
Ben garibim bu abâ'yı giydiğim midir suçum

Mücrimini lâ taknatü min rahmetu - ilah var deyu
Eyledim cürm - ü isyan affeder Settar deyu
Gece gündüz dergâhına yüz sürüp Gaffar deyu
Her cihetten sana iman ettiğim midir suçum

Meşrebine bunca hikmet vermedin ruhsat ile
Zerrece aman mı verdin sana râm olan kula
Hamdullah bilmez ki cürmünü istiğfar kıla
Gözlerimden kanlı yaşlar döktüğüm müdür suçum

İstiğfar : *Tövbe etme* — **Halk - ı alem :** *cümle alem* — **Atlas -ı ziba :** *Güzel atlas* — **Ram :** *boyun eğme* — **Zat-Pak:** *Temiz kişilik* — **Mücrim:** *Suçlu* — **La taknatü min rahmetullah:** *Bir ayet* — **Meşreb:** *Huy.*

— 3 —

Zalimin zulmünden yıkıldı cihan
Hak habibi Mustafa'ya de gelsin
Her tarafda baş kaldırdı adüvan
Şah Aliye - l Murteza'ya de gelsin

Onlar düşünmedi Hak divanını
Kestiler Şah Huseyn'in gerdanını
Haşredek incittiler insanların vicdanını
Zeyne - l abâ etkiya'ya de gelsin

Muhammed soyunu boyadılar kana
Gör neler ettiler ol mazlumana
Bu hal malum olsun Şah - ı Merdana
Var Şehid - i Kerbelâ'ya de gelsin

İblisi dergâh'dan sür etti Hüdâ
Niçin zulmettiler bu masumana
Naçarlar beklerler Mehdi - i livâ
Zat - ı Zişân nesl - i pâk'e de gelsin

Hamdullah' ım söyler Hak nefesini
Bir gün boş bulursun can kafesini
Zahir batın ilm - i ledun dersini
Tefsir eden ulemâ'ya de gelsin

De : *Söyle* — **Adüvan :** *Düşman* — **haşredek :** *Kıyamete değin, sonsuza dek* — **Nesl - i pak :** *Temiz soy* — **İlm - i ledün :** *Giz bilimi.* — **Zişan:** *Onurlu* — **Mucrimim "La taknatü min rahmetu-lleh":** *Suçluyum, senin suçluları affetme gücün kanunu var.*

— 4 —

Dalâlet demişsin behey sofu ne batıl insansınız
Gece gündüz ezberiniz küfürlü lisanınız
Hüvel - Bâki ne demektir bilmezsin delâliniz
Hakka razı ol deyince küsüp darılansınız

İblise tabi olmuşsunuz yoktur din - i imanınız
Ne kadar vasfın eylesem gitmez şekk - i gümanınız
Ne ahd - i ikrarınız var ne peyman - ı damânınız
Mescidde ol Nur - u Allah'a hançer sokanlarsınız

Kafir gibi lâ deyiben inanmazsınız âyete
Soyunuz kasteyledi Huseyn gibi bir zate
Vardınız tabi oldunuz Yezid adlı lânete
Üzerine leşker çekip mubarek başın kesensiniz

Put - u Uzzaz'ı katleyle ki bulasın tarik - i Hakk'ı
Men - aref sırrını vakıf ol allemel - esmâ'yı oku
Ta ezelden ruhunuza öyle kâr etmiş ki kör fakı
Şah Bâkır'ın başına kiriş takıp katleyenlersiniz

Hamdullah fahir bilir ol hanedanın ismini
Kastediben ey hainler çiğnediniz üstünü
Şad şadumân olup Şah Huseynin yas günü
Doldurup şişeleri zıkkımlanıp içenlersiniz

Dalalet: *Sapma* — **Hüvel - baki:** *Bake kalan O'dur* — **Lâ:** *Yok* — **Şekk - i güman:** *Kuşku, sanma, şüphea* — **Uzza:** *Kabe'de müslümanlık öncesi bulunan büyük putlardan biri* — **Fahr:** *Övünme* — **Kiriş kırmak:** *İdam etmek.*

— 5 —

↓

İptida dünyaya mektep kurunca
Hocamın dersini verdim idi ben
Melekler Ademe secde kılınca
Kırkların kapısın açtım idi ben

Muhammed aşkına selâvat verdim
Arşda meleklerin seyrine girdim
Nuh Peygamberle gemiye bindim
Necef deryasında yüzdüm idi ben

Muhammed Mustafa'nın sırdaşı idim
Sultan Süleyman'ın kardaşı idim
Boz atlı Hızırın yoldaşı idim
Gürcistan ilini gezdim idi ben

Kâbe - i şerifi ben ihdâs ettim
Derya'da balığın karnında yattım
Bu aşk meta'ını çok aldım sattım
Salih Peygambere pazar idim ben

Musa ile Tur dağında gezerdim
Gâhi kılıç vurur kervan bozardım
Gâhi kalplerdeki sırrı çözerdim
Gönülden gönüle gezer idim ben

Davud Peygambere tanbur yapardım
Çin'e Hindistan'a meta satardım
Aşka gelip kal'aları yıkardım
Adu sarayını yıktım idi ben

Uhudda Muhammed'in carına yettim
Hayber kapısını koparıp attım
Kul olup Fazlı'ya kendimi sattım
Gadir - Hum nutkunu duydum idi ben

Şahin idim Şah - i Merdan kolunda
Ab - ı hayat içtim Necef gölünde
Şehid düştüm Kerbelâ'nın çölünde
Sinemin yarasın sardım idi ben

Zulumattan şükür olsun kurtuldum
Yedi kerre Hak mizanda tartıldım
Huda emri fakr - ü fak'a tutuldum
Onu'da kalbime yazdım idi ben

Virane cesette kuru kafayı
Üstaz olup hemen kurdum tefeyi
Dokuduğum bez değildi sefâyi
İlmeği elimle çözdüm idi ben

Hamdullahım şükür gezdim cihânı
Car'ıma yetişdi keremler kâni
Bâb - ı velayetle kevn - i mekânı
Bir abdal donunda gezdim idi ben

İhdas: *Oluşturma* — **Car:** *İmdat, yardım* — **Gadir-Hum:** *Hz. Muhammed'in Hz. Ali'yi vasi, vekil tayin ettiği, Halife adayı gösterdiği ünlü konuşmasını yaptığı, yüksek yerin adı.*

— 6 —

↓

Dinle gel beni arslanım
Kimse bilmez sırda idim
Davud oğlu Süleymanım
Bir zaman mühürde idim

Nuh ile gemiyi çattım
Deryada gözcülük ettim
Bunların carına yettim
Çağırana orda idim

Nice geldim nice gittim
Ker gibi dağlar erittim
Hud kavmini irşâd ettim
Musa ile Tur'da idim

Eyub ile çektim yare
Sinem oldu pare pare
Yakub ile düştüm zare
Yusuf'la kuyuda idim

Ahsen - i takvimde herdem
Vücuda geldim âneden
Bir hoş kokulu nergisten
Selman'la birlikte idim

Ayet-i kurba'da beyan oldum
Gâhi sırr - ı nihân oldum
Horasan'dan sökün geldim
Urumda hünerde idim

Hızır ile alem gezdim
Hemi gördüm hem belledim
Kudret ilmin ezberledim
Ricâl - i gayibde idim

Bir tarik koydum Uruma
Kimse ermedi sırrıma
Mürselim geldi yerime
Kadıncıkla hürrem idim

Dört kitapta ayan idim
Hem din hem iman idim
İncil Tevrat Kur'an idim
Müminle niyazda idim

Balım Sultan olup geldim
Muhibbana ilim verdim
Tarik - i nâzenin getirdim
Akpınar zemzemde idim

Muhammed Resule yettim
Bin bir kelâm sohbet ettim
Miracda yoluna yattım
Hâtem alan şir'de idim

Evvel Ali ahir Veli
Cümle erler dedi beli
Belli ettim doğru yolu
Bi ism - i Hayderde idim

Kırklarda Ali göründüm
Kudretin eli göründüm
Gün oldu veli göründüm
Ezilen engürde idim

Hamdullahım gelip gitti
Nicesi güman'a battı
Cümlemizi irşâd etti
Gök eşik'te Pir'de idim

Rical-i gayb: *Gizli olan, Tanrı buyruklarına göre insanları yönetmeye çalışan kutsal insanlar.*

— 7 —

Aramızı karlı dağlar alıyor
Gayrı dost iline gidip gelinmez
Yahşi tabib benim yarem sarmıyor
Beyhude söz ile menzil alınmaz

↓

Geçti zamanımız devir bozuldu
Gülistanın artık gülleri soldu
Çay taşları yakut kiymeti buldu
Gevherler ummana düştü bulunmaz

Hasireti bu remzin keşfine delil
Fikredip evvelâ sen kendini bil
Meşhurdur dillerde söylenen ey dil
Sağ iken bir şahsın kadri bilinmez

Fikretmek: *Düşünmek* — **Beyhude:** *Boşuna* — **Yahşi:** *İyi.*

— 8 —

Her kim muhibliğe niyet edende ↓
İşleğinde güzel hali gerektir
Ahdi biat edip kâmil mürşide
Evlad - ı Ali'den eli gerektir

Gerçeğin sırrından ne anlar nâdan
Ali'nin yoluna ser feda eden
Esrar - ı hakikat ilm - i câvidan
Gönül bahçesinin gülü gerektir

Nushuma kulak ver tutma kallaşı
Ehl - i beyt uğruna vererek başı
Ali İmran oku sırrı Bektaş'ı
Batın'dan haberdar Veli gerektir

Müminin bahçesi güldür har olmaz
Yüz bin vaaz etsen kalleş yar olmaz
Gezdirsen cihanı haberdar olmaz
Hünkâr Hacı Bektaş yolu gerektir

Hasiretim emekciğin zay etme
Şahin avın kargalara pay etme
Cevahiri çay taşına tay etme
Kişi ikrârına bağlı gerektir

— 9 —

Hünkâr Hacı Bektaş nesli Ali'den ↓
İkrar olmayanda iman mı vardır
Vahid - ullâh deyip teslim olandan
Gayri bir kimseden yaran mı vardır

Lânet olsun batıl yola gidene
Münafık ilmine amel edene
Hünkâr evladını inkâr edene
Mahşer kapısında rıdvan mı vardır

Levlâke şanında delil - i bürhan
Yed'i yedullah'dır buyurdu Süphan
Dünya benim dedi Yezid - i Mervan
Hüseyn - i Kerbelâ'ya zeval mı vardır

Bâb - ı bismillâh ile okunur ayet
Dört kitap hakkında şeksiz inayet
Mürebbi müsahib olsa temamet
Hak Habib - ullah'a güman mı vardır

Hasiretim ikrar iman Ali'ye
Sırr - ı settar Hacı Bektaş Veli'ye
Ona şek getiren Mervan kulu ya
Ehl - i beytten gayri dâman mı vardır

— 10 —

Ehl i beyt düşmanı yol hainleri ↓
Yalan söyler neslim Ali'dir diye
Nicesin kendine biat ettirmiş
Tarikim Bektaş Veli'dir diye

Ehl - i beyt'i taşlamaya başladın
Muaviye'nin işleğini işledin
Pir Balım Sultan'dan elin boşladın
Bizim Şah'dan senedimiz var diye

Ol adular bir araya geldiler
Hünkâr öldü diye dava kıldılar
Şah'ın senedine mağrur oldular
Atamızdan gördüğümüz bu diye

Pir'de eli olmayana biat etmeyin
Kılavuzu şeytandır ona gitmeyin
Ademden gayriye secde etmeyin
Lehçe - i Al - i abâ haktır hû diye

Kör sofu ikrarı küfr ile yalan
Biatı Hünkâr'a muhibban olan
Ayet lâ diyenler kafirdir inan
Lânet ol kavmin yoluna diye

Evvel Ali idi sonra Veli oldu
Ervahı pâk olan aradı buldu
Kudret emri ile Cebrail geldi
Cümlesi hakkında ikrar bu diye

Hasretim hatm - el nebi kim oldu
Velilik fermanı Hünkâr'a geldi
Bil cümle erlerin nasibin verdi
Benden sonra evladımı bil diye

— 11 —

↓

Felek bu mu senden bize inayet
Tersîne döndürdün çark - ı devranı
Bunca il eyalet ülke emanet
Târu - mâr eyledin cümle umranı

Sultan Süleyman'ın dest - i kıstında
İkamet eyledi mülk - i zatında
Bunca kuşlar kanadının altında
Sarı gebe telef etti doğanı

Aşıklara verdin bunca derdi ne
Eremedim esrarına virdine
Nekesler giremez merdan yurduna
Tilki ülkesinden kovdu arslanı

Ancak bu cefa'ya sabreder Eyub
Hüdâ'nın cefasın sefa'ya sayıp
Cahiller kâmile sen bilmen deyip
Beyhudeye hayran etti insanı

Hasiretim niçin geldin cihana
Bakagör bu viran bu eski hana
Cümle kullar yalvarırken sultana
Şimdi kula muhtaç ettin sultanı

— 12 —

↓

Ehl - i irfan bir araya gelince
Hakikatten haber alanlar gelsin
Hünkâr Hacı Bektaş kutb - ül arifin
Hünkâra elini verenler gelsin

Körlerin gittiği yola gitmeyin
Biatsız adama delil etmeyin
Zerrece gönüle güman katmayın
Pâk edip kalbini silenler gelsin

Yanlış fetva verip azan gelmesin
Delilsiz sohbeti düzen gelmesin
Cihanda serseri gezen gelmesin
Ehl - i beyt yoluna gidenler gelsin

Üstaz gerek yol kıymeti bilmeye
Hak razı mı olur yüze gülmeye
Cihanda zerrece kaydı olmaya
Hakikat kılıcın çalanlar gelsin

Hasiretim sözüm işit gel beri
Fırsat elde iken bula gör yari
Dört kapıdan kırk makamdan içeri
Erişip nasibin alanlar gelsin

— 13 —
↓

Mürşid - i kâmilden dersin almayan
Nedamet - i nâdan harınan geldi
Hünkâr Hacı Bektaş Kutb - ül arifin
Nuru sulbden sulba sırrınan geldi

Urumun eriyse eğer bir kişi
Tarik - i müstakim'e uyar her işi
On iki imama bağlanıp başı
Divan - ı Hünkâr'a darınan geldi

Kimi fehmeyledi Hakk'a ulaşdı
Böylece Hünkâr'a Pir'e yanaşdı
Kimi yularıyla hare dolaştı
Münkirin emeği yelinen geldi

Men - aref sırrını bilmeyen vahşi
Menendi hayvandır humardır işi
Denk'molur cevhere kara çay taşı
İnanmadı münkir gâlinen geldi

Mü'min olan atasını bilmeli
Kazancını hak yoluna vermeli
Zamanenin imamını bulmalı
İman irfan böyle yolunan geldi

Hasretim söyleme nadâna sırrın
Ehl - ibeyt yoluna verebil serin
Lânetle Mervanı cümle mü'minin
Muhammed soyuna kininen geldi

— 14 —
↓

Kün dedi karar etti
Yeri göğü arşullahi
Çâr anasırdan yarattı
Ademi safiyullahi

Dü cihan güneşi Ahmed
Vahiy geldi oldu irşâd
Münkirler ne bilsin ahed
O bir nur'u Nurullâhı

Ve - lekad keremna dedi
Melekler secdeye indi
İblis lâin inmem dedi
Takındı lânetullahi

Dostunun selamın aldı
Gönülleri şâzı kıldı
Cebraili rehber bildi
Arzu ettiler Allahı

Bir katre meniden geldi
Ademden nur Şit'e indi
Ehl - i hakı tahkik bildi
Hem Şiti nebiyullahı

Adem ol Haliki gördü
Başına çok haller geldi
Cemâline bir nur indi
Adem bildi nurullahı

Halil'in evladı gelip
Ali bini Ebu Talib
Ol nur'u ikiye bölüp
Bilenler bildi billâhi

Ademden nur şite indi
Hak emri dört güruh oldu
Dördüne dört taat verdi
Ol fikri zikrullahı

Açıldı Haşimi necli
Mustafa Murtaza nesli
Yüz yirmi dört bin nebi
İbrahim Halillullâhi

Abdullah'dan nebi zuhur
Dü cihanda oldu fahir
Ebu Talib'den geldi ol nur
Aliyy - ün Veliyullâhi

Hak emretti Cebraile
Habibim Miraca gele
Önünde delili bile
Cebrail Eminullahı

Sıretül müntehaya vardı
Anda ol Cebrail durdu
Bundan öte sana dedi
Sen görürsün ol Allahı

Nalinin çıkarmak ister
Hatiften nidâ dost der
Arş - ı azımi gel göster
Nalinin habibullahı

Yetmiş iki perde geçti
Hakkın emriile uçtu
İlk perdeyi anda geçti
Gördü Hikmetullahı

Azizullah el uzattı
Nur - u alemi bezetti
Alem bu anı gözetti
Verdi hatem nebiyullahı

Aşık maşukunu gördü
Habib maksuduna erdi
Doksan bin kelâmın sordu
Danıştı kelâmullahı

Bilenler bilir bileni
Gerçeğe aşık olanı
Gördü bir mahbub oğlanı
Habib bildi sırrullahı

Gelmek için destur aldı
Cihan - ı gülşeri şâz kıldı
Mü'mine tevhidi verdi
Tutmak için illallâhı

Arş - ı muazzam'a vardı
Anda çok hikmetler gördü
Habibe bir nişan verdi
Hatem - i nebiyyullahı

Uçmak kapısına vardı
Destur Ya Allah'ım dedi
Gel deyu Rab virdeyledi
Uzattı desd - i sırrullahı

Süt elmadan baldan aldı
Kudret lokmaları geldi
İkisi birlikte tattı
Yediler nimetullahı

Otuz bini şeriatta
Otuz bini tarikatta
Otuz bini hakikatta
Bilenler bildi billahi

Kudret hazinesin buldu
Özünü ikiye böldü
Engürü bergüzar aldı
Secde etti babullahı

Kırklar yolunu gözetti
Vardı kırkları bezm etti
Oturuben niyaz etti
Selman uzattı keşkullahı

Selman'a bir üzüm verdi
Yar yari o demde gördü
Hepsi pervaneye girdi
Tutundular arşullahi

Ali onda tavaf etti
Doksan bin kelâm vasfetti
Hatemi münteha etti
Verdi Şaha emrullah

İmam Ca'fer din rehberi
Musa Kâzım din serveri
Olam Rıza'nın çakeri
Veririm canı billâhi

Taki Naki Şah Askeri
Onlar birbirinin yari
Mehdi mü'min intizarı
Tez gel zamanullâhi

Esrar - ı Hak gelip oldu
Kırklar muradını aldı
Habibullah anda geldi
Gördü Ali Keremullâhı

↓

Çar emanet fahri geldi
Muhammed Ali'ye verdi
Ahir sahibi var dedi
Bektaş kaddes allâhı

Kutb - u alem Hünkâr geldi
Emanet sahibin buldu
Bunca erler nasib aldı
Bağladılar rızaullâhı

Bendesin almış araya
Varınca baki saraya
Ol **Hasireti** biçareye
Şefaat eder inşallâhı

Kün: *Ol* — **Çar anasır:** *Dört öge* — **Ve-lekad keremna:** *Bir ayet* — **Secde:** *Yere kapanma* — **İblis Lain:** *Şeytan, Azazil* — **Katre men'i:** *Dal* — **İrşad:** *Aydınlanma* — **Ahed:** *Birlik* — **Şazi:** *Mutlu* — **Güruh:** *Topluluk* — **Taat:** *İbadet* — **Necl:** *Oğul, evlat* — **Sıdret-ül Münteha:** *Son, uç* — **Nalin:** *Terlik* — **Hatif:** *Gizli* — *Mahbub: Genç* — **Dost:** *El* — **Bergüzar:** *Hediye* — **Pervane:** *Burada semah* — **Hatem-i münteha:** *Son mühür* — **Çakeri:** *Kulluk, kölelik* — **İntizar:** *Bekleme*.

— 15 —

İnsan - ı kâmile ermeyen
Her olçumu dede sanır
Delil - i bürhan görmeyen
Gürültüyü deyiş sanır

Beğenir kendi bed huyun
Gerçek erden almaz payın
İçer köşklerin suyun
Dost elinden bade sanır

↓

Gülistan nedir bilmeyen
Muhabbet gülün dermeyen
Hünkâr dergâhın görmeyen
Samanlığı saray sanır

Dost yaylasın yaylamayan
Aşk deryasın boylamayan
Hak yolunda cenk yapmayan
Körün taşı gaza sanır

Hasireti verir serin
Fâşetmez nâdana sırrın
Bulmayınca sadık yarin
Hüsn - ü leylâ suda sanır

— 16 —

↓

Sene bin ikiyüz yetmiş*
Yetmiş ola Allah Allah
Beni kendine aşık etmiş
Etmiş ola Allah Allah

Ali'nin ihsanı boldur
Hasan Hüseyn gonca güldür
Zeynel'de elimiz vardır
Tutmuş ola Allah Allah

Hakir'in maşuku leylâ
Beni mecnun ettin böyle
Efendim sen ihsan eyle
Etmiş ola Allah Allah

Bâkır Ca'fer Kazım
Rıza, Taki, Naki imdat
Askeri sar yaremizi
Sarmış ola Allah Allah

Hasreti Mehdi geldiği
Olsun erenler dediği
Çalınsın surun düdüğü
Çalmış ola Allah Allah

* H. 1270 = M. 1854

— 17 —

↓

Gel Ali sırrına ereyim dersen
Hacı Bektaş tarikine girde gör
On iki imamları göreyim dersen
Evlad - ı Mürsele elin verde gör

Gerçekler uğruna verdik kurbanı
Evlad - ı Resul'dur mülkin sultanı
Destine el ver de görme tufanı
Divan - ı dergâhda makbul olda gör

On ikidir imamların nişanı
Her koca gencelir gelince anı
Kalıp eskisede yeniler canı
Ali evladına biat kılda gör

Karış ehl - i beyt'e dâmanını tut
Üstüne yed - ullah ayetin okut
Niyazın dışında yoktur bir umut
Baş indir pâ'yına yüzün sürde gör

Hasretim benim sözüm alana
Yakın olma küfür ile yalana
İman ikrar kapısını bulana
İkrarında sabit - kadem olda gör

Bed-huy: *Kötü ahlak* — **Dest:** *El* — **Daman:** *Etek* — **Pa'y:** *Ayak* — **Kadem:** *Basamak* — **Sur:** *Kıyamette, büyük melek İsrafil tarafından üfürüleceğine inanılan sanal boru* — **Ölçüm:** *Uzman.*

— 18 —

↓

Dedi bir er bana pişman olursun
Hak'dan gayrı sırrın açma bir ferde
Vücudun şehrine sultan olursun
Eyüb gibi sabredersen her derde

Dostum sende nice namlar alırsın
Akibet kurtulmaz gamda kalırsın
Eş olma namerde namerd olursun
Yar olmalısın sen merd oğlu merde

Gözle Hak yolunu çıkma rıza'dan
İnayet olursa Bâr - i Hudâ'dan
Deler arş - ıkürsü geçer semâdan
Feryad - ı garibe olur mu perde

Bu bir gizli haldir açıklanamaz
Lokman gelmeyince yare sarılmaz
Zalimin zulmüne Hak kail olmaz
Ya mazlumun ah'ı kalır mı yerde

Hasireti sırrın yad ele deme
Arıt kalb evini kin kibir koma
Nasibin var ise gelir gam yeme
Zerrece kısmetin var ise serde

— 19 —

↓

Gelip tarikattan haber almazsan
Gerçeği farketmez hayvan olursun
Er olsan da marifetler göstersen
Mürşidi bilmezsen şeytan olursun

Eğer aldımse sırrı sevdayı
Başından def eyle hırsı kavgayı
Çıkar hevesinden yalan dünyayı
Varlık'dan geçersen Hakk'ı bulursun

Esfelden çıkarıp bütün vücudun
Sürünü sürünü bulup Mabudun
Bağlamazsan Pir yoluna umudun
Gelir hayvan gider hayvan olursun

Hasreti' nin sözü vardır bilene
Söyle sözü dinleyecek olana
Münkirin sözleri çıktı yalana
Hünkâr'ı bilirsen adem olursun

— 20 —

↓

Ben derdimi yansam melek Abân'a
Bülbül feryad eder gül ağlar bana
Başım alıp gitsem ilden illere
Hemdertler ah eder çöl ağlar bana

Bu derde düşeli gülmedim bir dem
Bunca yıl yaşadım bitmedi elem
Bu aşkın elinden seyyah - ı alem
Yaran kara bağlar yol ağlar bana

Hasireti der ki görsen halimi
Kemane dönderdi kadd - i dâlimi
Ah bir yol sorsanız arzuhalimi
Şahlar rahme gelir kul ağlar bana

— 21 —

Evlad - ı Ali'nin yolun bilmeyen
Şeksiz şu cihana körünen geldi
Tarik - i bektaşi'ye elin vermeyen
Tabi - i şeytandır harınan geldi

Yarattı ervah'ı var etti Bâri
Aleyke bi - Rabbike buyurdu Ali
İkrarın sahibi Bektaşı Veli
Nuru sulbden sulbe sırrınan geldi

Adem her dem hatasını bilirse
Urum eri Horasan'ı bilirse
Mü'min ehl - i beyt'in yolun bilirse
Vasıl - ı Hak olup Pirinen geldi

Kimi beli dedi Ali'ye erdi
Kimi fehmetti serini verdi
Kimi bilemedi beyhude dedi
Şehid - i Kerbelâ Hürünen geldi

Hasreti Pirim Hacı Bektaş Veli
Evlad - ı Huseyn neseb - i Ali
Kim inanmazsa şeytanın kulu
Lâ dedi ervah 'ı harınan geldi

— 22—

Bu ilme usule hizmet edersen
Küllü varlığını geri dönderme
Haber alıp bir menzile erersen
Aldığın esrarı kimseye deme

Üçünen yediden haber alırsın
Dördünen dergâhda bir yer görürsün
Farz - ı ayn'dır mürşid bulursun
Mürşidsiz meydanda hiç lokma yeme

On ikide erişirse hidayet
On yedide otuz farzı temamet
Yirmi dörtte sadık olursan gayet
Sadık muhib olup gelirsin ceme

Otuz altıyınan yoldaş olursun
Kırkınan hesabı doğru verirsin
Geldiğin gittiğin yeri bilirsin
Tamamdır hesabın sakın gam yeme

Hasiretim menfadayım burada
Seyyide yetenler kalmaz arada
Yetmiş iki çeşit mal var sırada
Yetmiş bir kimdedir birisi kime

Küll: *Bütün* — **Farz-ı ayn:** *Allah'ın birer birer her müslümanın yerine getirmesi gereken buyruk* — **Menfa:** *Sürgün* — **Ervah:** *Ruhlar* — **Aleyke bi-Rabbike:** *"Ben sizin Rabbiniz değil miyim, anlamında bir ayet* — **Sulbten sulbe:** *Soydan soya* — **Fehm:** *Anlama* — **Beyhude:** *Boşuna* — **Hur:** *Kerbela da Hüseynin tarafına katılıp şehit düşen Yezid ordusu komutanlarından.*

— 23 —

Teferrüc eyledim devr - i cihanı
Aşıklar sevdayı yare bağlamış
Şu elin yurdunda nâdân dilinden
Mazlumlar ah çekmiş kara bağlamış

Aşık maşukuna demiştir beli
Aradan kesilsin münafık dili
Nerde bir gül bitse orda bir çalı
Bülbül de gülünü hare bağlamış

Küheylanlar az pahaya satılmaz
Yavru şahin kerkeneze katılmaz
Çatal sevda ile Hakk'a yetilmez
Hasireti gönlünü bire bağlamış

— 24 —

Gafil insan kervan kalmış ün eyler
Hele kulak ver de dinle sen seni
Bülbül veşş kuvve - i gerdune eyler
Arayıp kusurun bil de sen seni

Erenlerin metaından al biraz
Gerçeği okuyup hem gerçekten yaz
Külli muhdesatı yarattı üstaz
Her icat bozulur bozma sen seni

Şah'ın defterinden geldi cihana
Özü salih değilse gider tufana
Bezirgân yükünü yetir irfana
Tayla metaını yükle sen seni

Her gelene büküverme kaddini
Yaramazdan sakınıver kendini
Ehil ol masiva'dan çöz kemendini
Gönlünü kalburla ele sen seni

Ele çalka bir çec getir meydana
Malum olsun ol Hazret - i Merdana
El delilsiz olmaz gitme seyrana
Yetir bir gerçeğe ele sen seni

Ey **Hasireti** pişir söyle sözünü
Aşkın ateşinden alıp közünü
Gösterişi bırak indir özünü
Cümle dosta kemter kul et sen seni

— 25 —

Şeriat bâbında hizmet ederken
Tarikat kuşağı çözülü geldi
Marifette lâm elife giderken
Hakikat üstüme düzülü geldi

Karış ehl - i beyte bakıp cihana
İnsan - ı kâmil ol gitme tufana
İylik et herkese bulma bahane
Nesimi yakadan yüzülü geldi

Adem midir mahlukatın hepisi
Adem odur ehl - i Beyit tapusu
Ademe açıldı mirac kapusu
Yed - ullah ayeti yazılı geldi

Hasireti bu kelâmın özürdür
Her nerde çağırsan orda hazırdır
Kırk ozana yedi aşık nazirdir
Yemini, Virani, Fuzuli geldi

Mahlukat : *Varlıklar, canlılar* — **Yed - ullah :** *Fatiha suresi* — **Nazir :** *Üstün* — **Bahane :** *Vesile, sebeb bulan, noksan, kusur.* — **Gerdüne:** *dönen, felek* — **veşş:** *gibi* — **Kadd:** *Boyun* — **Çeç:** *Ekin daneleri yığını.*

— 26 —

Ey nâdân gafletten uyan halk eden settara bak
İki cihan güneşi Ahmed - i Muhtar'a bak
Karışa gör ehl - i beyte kurtulasın zulmattan
Bende - i hanedan olup Haydar - ı Kerrar'a bak

Şah Hasan Hulgı Rıza zehri nuş eyleyip
Vermeyip münkire fırsat bağrını taş eyleyip
Şah Hüseyin Kerbelâ'da çeşmi kanyaş eyleyip
İki cihan serteser kutb - u alem Hünkâr'a bak

Şah imam Zeynel'den geldi İmam Muhammed Bâkır
İmam Ca'fer dilde kudret ilm - ü ledun'u okur
Aslımız Musa Kâzım'dan Sultan İbrahim şükür
Hakikat ilhamı ol Pir'i Peykâr'a bak

Şah Rıza Şah - ı server şehit oldu Hak için
Taki'dir mülküne sultan canımız Allah için
Naki yoluna ser vermiş imanımız pâk için
Gezme cihanda serseri çık bir özge kâra bak

Askeri'ye asker olup din yolunda kıl gaza
Mehdi gelip de bir gün münkire ede ceza
Ruz - u mahşer deyince bir senet gerek bize
Ey **Hasireti** o yerde sen başına bir çare bak

Nâdân : *Softa* — **Gaflet :** *Boş bulunma, ihmal.* — **Seddar:** *Tanrı* — **Zulmet:** *Karanlık* — **Nuş:** *İçme* — **Münkir:** *Kafir* — **Ruz-u mahser:** *Kıyamet günü.*

— 27 —

Garip bülbül niçin gamlı yaslısın ↓
Geçer kış günleri yaz var ucunda
Gül açılır gonca ile beraber
Güller solar sonra güz var ucunda

Senin derdin benim derdime pay'dır
Göremem gözlerin kaşların yaydır
Günlerim yıl geçer saatim aydır
Gözlerim yolları göz var ucunda

Bir saç - ı Leylâ'da kaldı nazarım
Sair hublar ile yoktur bazarım
Ben güzelden hicab eder gezerim
Uzlete çekildim yüz var ucunda

Eğer bu sözümden hisse alırsan
Üç günlük dünyada beş gün kalırsan
Mağrur olma üç beş mangır bulursan
Güvenme çokluğa az var ucunda

Nasihat istersen bu sana yeter
Arifler malını alana satar
Dünya bir kumardır oynayan utar
Yürü ey **Hasreti** iz var ucunda

— 28 —

↓

Yine bir ayrılık çöktü serime
Aşayım gideyim dağlar duman mı
Bir bergüzar veremedim yarime
Şu hengâmda ayrılacak zaman mı

Payımıza düştü diyar - ı gurbet
Adular duymasın çektiğim hasret
Ne ağyare minnet ne yare vuslat
Behey münkir gayri senden aman mı

Yüklendi barkana çekildi katar
Arttı derdim eskisinden besbeter
Ağlama sevdiğim bu cefa biter
Gidiyorum geleceğim güman mı

Yarimin zülfü siyah gözleri kare
Bahtsızı düşürdün efgân - ı zâre
Ya Rab hasret koyma gül yüzlü yare
Ok olmuş kirpikler kaşlar keman mı

Virane bağımın gülleri bitmez
Şakıyıp dalında bülbüller ötmez
Hasreti bundan geri murada yetmez
Bilmem devir döndü ahir zaman mı

Bergüzar : *Armağan* — **Hemgam** : *Zaman, çağ, sıra.* — **Muhabbet:** *Sevgi*

— 29 —

↓

Ağlarsan sen kendi başına ağla
İçten içe ağlar yaran bulunmaz
Bağlarsan sen kendi yaranı bağla
Şu onmaz yarayı saran bulunmaz

Şer tohumu yer yüzüne ekildi
Muhabbetin badeleri döküldü
Gerçekler de bir pinhan'a çekildi
Gayrı geçmişteki ihvan bulunmaz

Sırrın yad'a açma çek bu cefayı
Zamane dostundan umma vefayı
Unutma o an ki zevk - i safayı
Bir daha görecek zaman bulunmaz

Sene bin ikiyüz doksan başıdır
Ah ne yapsam bu Huda'nın işidir
Garip başım barânıdır kışıdır
Bu coşkun ummanda liman bulunmaz

Hasireti ana göre derbâr - ı Şahı
Azdı yarelerim derman İlâhi
Mü'minlerin müslimlerin penahı
Sensiz dil yaremi saran bulunmaz

Boran : *Tipi* — **Dil** : *Gönül* — **Onmaz** : *İyileşmez* — **Yad** : *Yabancı* — **Pinhan** : *Gizli* — **İhvan** : *Candan dostlar* — **Şer:** *Kötülük* — **Derbar:** *Kapı.*

— 30 —

El'aman katib - i Allâm - ı kudret
Alnımıza yazılmış kara yazılar
Bir yandan gurbet il derd ile mihnet
Ah ettikçe kara bağrım sızılar

Can - ı muradıma etmedin derman
Bilmem ki kulunda var mıdır noksan
Bu gurbet illerde sefil sergerdân
Acep ne haldedir körpe kuzular

Hasireti ölüme hakdır demişler
Ölümden betere hicran demişler
Hubbül vatan minel iman demişler
Gönül ol sebebden vatan arzular

Nâdân : *Sofu* — **Settar** : *Tanrı* — **Bende - i Hanedan** : *Ehlibeyte bağlı* — **Mangır** : *Para* — **Penah** : *Birşeyin Sığınağı* — **Bergüzar** : *Armağan* — **Onmaz** : *iyi olmaz* — **Hemgam** : *Karışıklık* — **Zulmat** : *Karanlık* —**Katib - i Allah - ı Kudret** : *Allah, Tanrı* — **Sergerdan** : *Asi , isyancı* — **Hubbül** : *İpler, urganlar* — **Minel** : *Bundan sonra, bunun üzerine* — **Derbar** : *Ev kapısı* — **Uzlet** : *Yalnızlık* — **Ağyar** : *Düşman.*

Şeriat Kapısı: *Alevi-Bektaşilerin önemli kitaplarından biri olan ve çoğunlukla İmam Caferi Sadık'ın görüşlerine dayalı olduğuna inanılan Buyruk'a göre, hizmet dört ulu kapıdan geçilerek yapılır. Bunlar Şeriat-Tarikat-Marifet ve Hakikattır. Hak yolunda yürüyen canların geçmek zorunda olduğu manevi aşamalar kabul edilen dört kapıdan ilki şeriattır. dört kapı kırk erkan kurumu Hünkar Hacı Bektaşı Veli'nin Makalat'ında oluşturuldu. O büyük pir şeriat kapısı için "Pes imdi her ne kim bu dünyada vardır, halal ve haram ve mısmıl ve murdar kamusu şeriat birle malum olur; zira kim şeriat kapusu ulu kapudur. Nitekim Çalap celile celaluh cümle türlü nesnenin varlığını Kuran içinde yad kıldı"* **(E. Coşan düzenlemesi sh: 3)** *"Kul Çalap tanrıya kırk makamda irer, ulaşır, dost olur. O kırk makamın onu şeriat içindir, onu Tarikat içindedir. ve onu marifet içindedir ve onu hakikat içindedir der* **(a.g.y. s: 14)** *Buyruk şeriat kapısı gemidir, kulluk etmektir. İlimdir, tendir, kapıdır, mumdur der.*

Ancak hem Makalat'ın hemde Buyruk'un bahsettikleri şeriat ile ortodoks İslamlıktaki şeriatın hiçbir ilgisi yoktur. Dünyadaki işler, Tanrı bilgisinin, denetiminin dışında, tamamen insan egemenliğinde yürür. Şeriat başlangıçta kutsal kökenin bir yansımasıdır. Ancak yalnız görüntüyle, bilinen yollarla yetinip gerçeğe ulaşmak mümkün değildir. Kişi ten gözünü kapatıp can gözünü açarak Tanrı'ya varabilir. Şeriat, insanın kendi kendisine gitme evresidir. İnsan şeriat kapısında "okur-yazar" olmalıdır; dinin ABC'sini tam anlamıyla öğrenmelidir. Şeriat kapısının sahibi yolun mürşidi, kainatın efendisi Hz. Muhammettir, şeriat onun şanına gelmiştir. Anlamı;

zahirdir. Sünnilerde şeriat başta Kuran olmak üzere hadis, icma-i ümmet, kıyas-ı fukahadan oluşur. Bunlardan ilk ikisi değişmezdir ve değiştirilemezler. Bu iki kaynağa dayanmayan bir yaşam kuralı söz konusu olamaz. Akıl ürünü sayılan icma-ı ümmet ve kıyas-ı fukaha ise, Kur'an ve hadislerdeki belirsizlikleri gidermek ve boşlukları doldurmakla yükümlüdür. İcmai ümmet itiraz edilemez bir kanıt sayıldı. Kesin buyurucu hükümlere (farz, vacip); cezayı gerektiren hükümlere (haram); işlenmesi ögütlenen cezayı gerektirmeyen hükümlere (sünnet, müstehap mendup); hoş görülmemekle birlikte ceza öngörülecek değin kötü sayılmayan işlere (mekruh); yapılması yada yapılmaması bütünüyle serbest bırakılan işlere ait hükümlere (mubah) adı verilmektedir. Bektaşi tarikatında şeriat kapıları şunlardır:

1. İman getirme, 2. İlim öğrenme, 3. Namaz, zekat, orç tutma, hacca varma, gaza eyleme, cenabetlerden arınma, 4. Helal kısbetme, niyabı haram eyleme, 5. Nikah kıyma, 6. Hayz'ın ve nifas'ın nikahını harram eyleme, 7. sünnet-i cemaat olma, 8. Şefkatli olma, 9. Arı giyme, az yeme, 10. Emr-i maruf olma ve yaramaz işlerden sakınma'dır.

Buyruk'a göre şeriat makamları: 1. İnanıp iman getirme, 2. İlim öğrenme, 3. İbadet etme, 4. Kazanç yeme, 5. Haramdan sakınma, 6. Hayz ve nifaz durumunda karısına yakın olmama, 7. Şeriat evine girme, 9. Pak giyip pak yeme, 10. İyilik buyurmadır.

Şeriat kabuktur. Canlar bu kabuğu kırarak tarikata girebilirler.

GÜZİDE ANA

Bektaşi toplumunda "Güzide Ana" olarak adı ve deyişleri çok yaygın olmakla beraber, yaşamı, doğum ve ölüm tarihleri, eserleri hakkında ağızdan ağıza nakledilen söylentilerin dışında ayrıntılı bir bilgiye sahip değiliz.

Şehit Feyzullah Çelebi'nin kızı olduğu ve Hacı Bektaş Veli Dergâhı'nda, Hazret avlusu'nun girişinde sol taraftaki terasda mezarı bulunduğu bilinmektedir.

18. yüzyılın ikinci yarısında yaşadığı kesin olmakla beraber, doğum ve ölümünün hangi yılda olduğuna ilişkin bir kayda rastlanamamıştır. Şiirlerinden, oldukça ileri düzeyde edebiyat ve felsefe eğitimi gördüğü kendini yetirştirdiği anlaşılmaktadır.

Bazı deyişlerinde "Katibi" mahlasını da kullanan Güzide Ana, fakirane giyinişi, tüm gelirini fakirlere dağıtışı, haksızlığa hiç tahammül edemeyişi ile ünlüdür. Gördüğü kusuru, kim olursa olsun, açık biçimde ayıpladığı için kişiliğine ait hatıralar halen özdeyiş biçiminde söylenmektedir **(C. Ulusoy, Pir Dergâhından Nefesler).**

İyi bir gözlemci, gerçekçi, ileriyi gören, akıllı, dengeli ve başarılı bir ozan olan Güzide Ana, tasavvufu, tarikat usul ve kurallarını özümsemiş, kuru din kurallarını umursamaz, softaları, yobazları, iki yüzlüleri, layıkı olmayan yerlerde bulunanları eleştirir, kınar, sevgiye, dostluğa Hak aşkına, özlem gibi kavramlara şiirinde yer verir, sosyal konulara iğneleyici biçimde dokunur. Söyleyişi açık ve dolaysızdır. Sade, akıcı bir dili vardır. Türkçe'nin tadını nitelikli bir düzeyde yakalar. Etkileyici bir içtenliğe ulaşır. Kendine özgü buluşları, vurgulayıcı benzetmeleri şiirine güzellik katar. Keramet sahibi bir kimse olduğu şiirlerinden anlaşılmaktadır.

— 1 —

Sana bir nasihatım var
Gel yanıma hele kardaş
Uzakta arayıp durma
Gitme ilden ile kardaş

Dünya bir acayip haldir
Kimi elif kimi dal'dır
Bu bir başka derin göldür
Düşmeyesin göle kardaş

Yarar isen Hakk'a yara
Bulasın derdine çare
Her suyun geçidin ara
Gitmeyesin sele kardaş

İmân eyle kıyamete
Girmeyesin siyasete
Karga olma necasete
Arı ol gel bala kardaş

Dinle okunan fermanı
Bulasın derde dermanı
Terse savurma harmanı
Tane gider yele kardaş

Dünyaya satma varını
Gelip yüzerler derini
Cahile deme sırrını
Destan eder dile kardaş

Harama sunma elini
Her dem hıfzeyle dilini
Haramla kirletme belini
Halden gelir bela kardaş

Bu sözlerim bektaşiye
Yanılıp gitme nakşiye
Uyma hal bilmez kişiye
Taş getirir yola kardaş

Güzide geldi cihana
Çok şükür olsun Süphana
Halın arzeyle sultana
Minnet etme kula kardaş

— 2 —

↓

Gel ey sofu Hak ararsan
Yönün dönder bize doğru
Ne buldun beyhude laftan
Yaşın vardır yüze doğru

Düşme nefsin tuzağına
Cehdeyle yol uzağına
Bir gün de ömrün bağına
Gazel iner güze doğru

Her suya karışıp akma
Sen seni odlara yakma
Er isen kem gözle bakma
Gelen giden kıza doğru

Haberdar ol şeriattan
Yol bulasın tarikatten
Marifetten hakikattan
Eriş gerçek söze doğru

Güzide bildi suçunu
Seyretti çini maçini
Gam değil çekdi göçünü
Hakk'a giden ize doğru

— 3 —

↓

Beyler devir döndü bi - hoş hal oldu
Nefsi nefse uymuş haller geliyor
Şimdi insan ibadetten dur oldu
Sohbet kalktı acı diller geliyor

Mahluku azdıran iblis iğvası
Ortalığa düştü batıl davası
Dağılmış her yere nefsin havası
İşte böyle böyle haller geliyor

Suretle ademdir mânâda hayvan
Dönüşmüş sıfatı kalmamış insan
Tamahın peşinde seğirtme ey can
Ağular katılmış ballar geliyor

İnsafı terkedip Hakk'dan azdılar
Menfaate meyledip yolu bozdular
Hayale gelmedik fitne düzdüler
Daha bundan beter kullar geliyor

Hiç haberi yoktur kendi özünden
Duyusu yok kışı ile yazından
Ab - ı rahmet gelmez arşın yüzünden
Fiilimize göre yıllar geliyor

Muhammed'in buyruğuna uymadık
Nasihatın kulağımıza koymadık
Çok alamet zahir oldu bilmedik
Başımıza müthiş haller geliyor

Ey **Güzide** yaz yerine geldi kış
Halimize göre bize öyle iş
Gafil durup cahil gezme ey kardaş
Silip süpürücü seller geliyor

— 4 —

Ab - ı hâsım melek yüzlü sultanım
Bizi terketmesin var selâm söyle
Rakipler serinin o bi vefa'mın
Sözünü tutmasın var selâm söyle

Selâm verip selâmını alırken
Uğruna serimi feda kılırken
Gevherin kadrini naçiz bilirken
Bilmiyor sanmasın var selâm söyle

Ol asıl zâdeme sözü merdime
Dualar edip de katıp virdime
Sabredemez iken eski derdime
Yeni dert katmasın var selâm söyle

Lutf - u kerem edip söylesin sana
Geçtiler mi yoksa bende'sin ona
Yanından geçerken hışm ile bana
Kaşların çatmasın var selâm söyle

Güzide metheder uzak ve yakın
Hilâf anlamasın sözümü sakın
Aramızda olan tuz ekmek hakkın
Yabana atmasın var selâm söyle

Lutf u kerem : *İyilik, bağış* — **Bende :** *Kul* — **Hışm :** *Kızgınlık* — **Hilaf :** *Yanlış, aykırı* — **Geçtiler mi:** *Şikayet ettiler mi?* — **Meth:** *Övme.*

— 5 —

Bülbül - ü şuara hep zâr'ı bizden öğrenir
Dudu'yu sur - nâ güftâr'ı bizden öğrenir
Aşık - ı sadık olanlar bilir kavl - i kararım
Hem ehl - i harabâd etvâr'ı bizden öğrenir

Biz hakikat kenzinin bevvabının derbanıyız
Hem muciz marifet ehli'nin hayranıyız
Bizi hor görmeyin kim dil mülki'nin sultanıyız
Bunca arifler gelir esrar'ı bizden öğrenir

Dilber - i şurun için alemde Ferhad olmuşuz
Gerçi mecnunuz ama Leylâ'dan azad olmuşuz
Surette kemterleriz mânâda üstâz olmuşuz
Cümle aşıklar gelir dildâr'ı bizden öğrenir

Ey **Güzide** bezm - i gamda gezme hod serseri
Oluben meydan - ı aşk'da merd olan gelsin beri
Bizdedir velhasıl mihr - i muhabbet defteri
Onca şairler gelir eş'arı bizden öğrenir

Güftar : *Söz, laf, lakırdı* — **Etvar :** *Durumlar, tavırlar* — **Hod :** *Kendi* — **Eş'ar :** *Şiirler* — **Dildar :** *Sevgili* — **Bevvap :** *Kapıcı* — **Derba :** *Kapı, kapı yeri* — **Esrar :** *Sırlar* — **Sur :** *Düğün* — **Kenz :** *Hazine* — **Şur :** *Şirin, güzel*

— 6 —

↓

Bulandı aşkımın seli
Acep artık durulmaz mı
Hüsnün gördüm oldum deli
Akıl başa derilmez mi

Yüzün benzer dolun aya
Sensin ömrüme sermaye
Gözüm sürdüm hâk - i pâ'ye
Hatırcığım sorulmaz mı

Ferhat'tır dağları delen
Şirin'in yolunda ölen
Der **Güzide** Mecnun olan
Leylâ'sına sarılmaz mı

— 7 —

↓

Evliya cemine azmeden sofu
Düz yolu koyup da sarpa kaçarsın
Muhammed Ali'nin yüce yolunu
Gelmiş saf talibe pinhan edersin

Gel benlik eyleme nefsini öldür
Hak yoluna canın armağan getir
Kin ile kibiri aradan kaldır
Bunca vebal dolu yükü nidersin

Yol budur deyip de sürek sürersin
Cahili kinliyi başa derersin
Yılda bir hayvanın kanına girersin
Aklınca boynunun borcun ödersin

Senin elindedir şer ile hayır
Nefsi emmareden özünü ayır
Güzide söyler ki kendini kayır
Neyleyip de halkın zemmin edersin

Emmare *Zorlayıcı, nefis, şeytan*— **Zemm :** *Ayıplama, yerme, çekiştirme* — **Şeytani :** *Kötü* — **Kin kibir:** *Öç, gururlanmış*- **Şer:** *kötülük*

— 8 —

Hey yarenler bu dünyanın
Ne tuzu ne tadı kaldı
Tükendi balı kaymağı
Ne yoğurdu südü kaldı

Yandı gitti asıl ocak
Ne kıyı kaldı ne bucak
Varıp müşkil danışacak
Fitne fücur adu kaldı

Şer tohumları ekildi
Şeriat göğe çekildi
Dava'ya akçe döküldü
Ne müfti ne kadı kaldı

Hey Allahım bu yareden
Kurtar bizi ey Vareden
Doğru söz kalktı aradan
Hemen dedi kodu kaldı

Ey **Güzide** mahluk şaşdı
İblis araya dolaşdı
Karışdı cihan karışdı
Evvelkinin adı kaldı

— 9 —

Behey efendiler zamane halkı
Her biri bir tür iş eylediler
Ayete hadise iman etmeyip
Efsane sözleri huş eylediler

Mürvet tohumunu ham boza ekip
Muhabbet kadehin kenara döküp
Katırı beygiri tavlaya çekip
Eşeği kuheylana eş eylediler

Sırr - ı Muhammed'den ne kaldı eser
Cihan fitne ile doldu ser - te - ser
Yetmiş ikiyinen aynı gidenler
Kılı ibrişime eş eylediler

Bunca mahlukatı bir yere derip
Yılda bir davarın kanına girip
Delilsiz bürhansız yol erkân sürüp
Cahiller gönlünü hoş eylediler

Kimi postta oturur kimisi gezer
Kimi yol gösterir kimisi bozar
Kimi aklınca fetvalar düzer
Evliyâ'nın sırrı fâş eylediler

Yolumuz uğradı kıra bayıra
İşimiz zor oldu mevlâm kayıra
Hiç ağzını açan yokdur hayıra
Bir acayip yollu iş eylediler

Kötürüm şah oldu çıktı zuhura
Çaylak vezir oldu gitti Mısır'a
Çok karış verdiler baykuş fakıra
Serçeyi anka'ya eş eylediler

Güzide der ehl - i imân zedeler
İşiniz zor oldu ocak - zâdeler
Helâl haram demez şeyh ve dedeler
Eline geçeni nuş eylediler

Huş : *Akıl, anlayış, bakış* — **Sertaser :** *Baştan başa* — **Faş etme :** *Dışa vurma, sırrı açıklama.* **Fitne:** *Karıştırma* — **Kayırma:** *Yardım* — **Zuhur:** *Ortaya çıkma.*

— 10 —

Gel ey talip benden sana nasihat
Evvela Hak ile yeksân olasın
Özün teslim eyle kâmil mürşide
Pâk eyle gönlünü insan olasın

Kin kibir ile özünü yaralama
Hoş görüyle bak kimseyi karalama
Sırrına sahip ol her yerde pazarlama
Karış katrelere ki umman olasın

Gel talip gözünden kaldır nikabı
Yarın mahşer günü didâr göresin
Bundadır farkeyle ümmü - l kitabı
Gördüğün davaya derman olasın

Hakkında buyurmuş allâme - l esma
Senden zuhur etti bil cümle eşya
Kendini bil sensin nüsha - i kübra
Farkeyle özünü rindân olasın

Karışma bulanık akan sulara
Bed haline zebun olan kullara
Ömrünce hizmet et ehl - i dillere
Gönül hanesine mihman olasın

↓

Talip benlik ile gelme meydane
Hak emrine uygun fiili rindâne
Sakın uymuyasın aklı noksane
Yolunu takip et necat bulasın

Ne yola talibsin ne Hakk'a kulsun
Sen yolu bilmezsen yol seni bulsun
Sırr - ı men - aref'den haberin olsun
Davana hüccetü - l burhan olasın

Otuz iki harfin hesabın görde
Dördü bâki kalsın yedisi sırda
On yedi harfin aslına erde
Farkeyle gerçeği insan olasın

Yirmi sekiz kelime üçü de hece
On dördü gündüzdür on dördü gece
Lâm - elifdir cümle burçlardan yüce
Yerde gökte arş - ı Rahmân olasın

Harfin mânâsında Hallâk - ı alem
Rıza'yı Hakkı gözet olagör ebsem
Habibidir Adem aleyh - is - selâm
Zebur, Tevrat, İncil, Kur'an olasın

Güzide der Hakk'a olmuşum bende
Farkeyle nokta - i bâ ile nun'da
Bu kevn - i mekâ'nın temeli sende
Böylece gözde - i süphân olasın

Pak : *Temiz* — **Yeksan :** *Yerle bir* — **katre :** *Damla* — **Nikab :** *Örtü* **Nusha - yı kübra :** *Tanrının örneği* — **Didar:** *Yüz* — **Ummül kıtap:** *Fatiha Suresi* — **Rindan:** *Mutlu* — **Bed:** *Kötü* — **Zebun:** *Zayıf* — **Mıhman:** *Konuk* — **Necat:** *Kurtuluş* — **Ebsem:** *Susma* — **Gözde:** *Seçkin* — **Zuhur:** *Çıkma, oluş* — **Allame-i esma:** *Tanrı adları* — **Umman:** *Okyanus* — **Kevn ü mekân:** *Varlıklar* — **Hallak-ı Alem:** *Evrenin yaratıcısı* — **Arş-ı Rahman:** *Tanrı'nın arşı, en yüksek gök* — **Süphan:** *Allah.*

— 11 —

↓

Gaziler cihanın müddeti doldu
Dünya bir acayip zemana kaldı
İnsanda itimat itikad n'oldu
Hemen bir zan ile güman'a kaldı

Düşerler ardına kil ile kalin
Varamazlar yanına ehl - i kemâlin
Mahlukun ettiği ceng - ü cidalin
Cümlesi bir ulu divân'a kaldı

Tat kalmadı sirke oldu şıralar
Ben tabibim diye yüzün karalar
Yanlış merhem ile azdı yaralar
Bir hazik hekim - i Lokmana kaldı

Gercek erenlerin emsâli yokdur
Bilirim dört kapı kırk makam hakdır
Ehl - i Hak olana hiç hürmet yokdur
Rağbet yalan ile şeytana kaldı

Güzide güçdür nefsin öldürmek
Erlik midir koymadığın kaldırmak
Zemane halkına Hakk'ı bildirmek
Mehdi gibi sahip zamana kaldı

Hazik : *Usta* — **Rindan :** *Kalender* — **Hüccet-ül Burhan:** *Kuran* — **kil-kal:** *Dedikodu* — **Cidali:** *Savaş* — **Derilme:** *Toplanma* — **Rağbet:** *İtibar*.

— 12 —

↓

Ehl - i irfan derilince bir yere
Hakikattan haber alanlar gelsin
Hünkâr Hacı Bektaş Kutbü - l Arifin
Hünkâra biat edenler gelsin

Asla güvenilmez dünya malına
Muhib gerek ikrarında buluna
Hak'dan ihsan olur mümin kuluna
İkrarında kadim duranlar gelsin

Sakın yalancıya biat etmeyin
Münkirin gittiği yola gitmeyin
Kalbinizde zerre kara tutmayın
Pâk edip özünü silenler gelsin

Yalan söze uyup azan gelmesin
Delilsiz sohbeti düzen gelmesin
Dünyada serseri gezen gelmesin
Ehl - i beyt yolunu bilenler gelsin

Güzide der Hak cemine gelenler
Dört kapıyı kırk makamı bilenler
Arıdıp da kalp evini silenler
Yüce Pir'e niyaz edenler gelsin

Derilme: *Toplanma* — **Kadim:** *Öncesiz* — **Azan:** *Yoldan çıkan* — **Niyaz:** *İbadet* — **Ehl-i irfan:** *Arifler* — **Kutb-u Arifin:** *Ariflerin başı* — **Zerre:** *Tikel*.

— 13 —

Medet Allah ya Muhammed ya Ali ↓
Dertliyim derdime dermana geldim
Bun'lardan kurtaran Bektaşı Veli
Dertliyim derdime dermana geldim

Hasan Hüseyin'le arttı firkatim
Zeynel, Bâkır, Ca'fer melce - i zatım
Kâzım- Musa, Rıza kabul eyle hacetim
Dertliyim derdime dermane geldim

Taki'den Naki'den ola hidayet
Hasan Askeri yareme el kat
Muhammed Mehdi dardayım gayet
Dertliyim derdime dermane geldim

Güzide der, Mevlâm sen bak halime
Medet mürvvet fırsat verme zalime
On iki imam yardım eyle kuluna
Dertliyim derdime dermana geldim

— 14 —

Sırr - ı men - Arefden haberi olmayan ↓
Gelip meclislerde babalanmasın
Kurba ayetine vakıf olmayan
Orada burada hocalanmasın

Yük üstüne yüksek binalar çatıp
Bal içine soğan sarımsak katıp
Talib köşesinde safsata satıp
Kendini bilmeyenler böbürlenmesin

Atsın içindeki çirkin huyları
Çekip kopartmasın çürük yuları
Zemzem diye her gördüğü suları
İçip sarhoşlukla badelenmesin

Asıl - zade asıl evlad kanı olan
Şem'a olan tâbân olan gün olan
Ölmeden evvel ölüp Hakkı bulan
Yanıp kül olsa da zedelenmesin

Güzide der pir postunda oturan
İçip gaflet meyin kendin yitiren
Gâhi benlik gâhi gurur getiren
Hünkâr himmetinden nasib almasın

Kurba ayeti : *Ehli beyt hakındaki ayet.* -- **Menaref:** *Kendini bilme*

— 15 —

İbret ile baktım fani dünyaya ↓
Kimselerde ahd - i vefa kalmamış
Herkesin hizmeti kendi nefsine
Kimseden kimseye fayda kalmamış

Herkes öz başına rahat aradı
Dört kapının ancak kalmıştır adı
Bitmiş bu dünyanın lezzeti tadı
Gönüllerde muhabbet safa kalmadı

Artık bilinmiyor gerçeğin işi
Kin kibirle doldu dışıyla içi
Yularlandı şeytana insanın başı
Nasihat tutacak kafa kalmadı

Şimdi rağbet düştü yalana düşe
Herkes meyil verdi altın gümüşe
Tarikat yoluna Hünkâr yetişe
Muhibde müridde vefa kalmadı

Güzide der unutma ikrârı andı
Çoğaldı dünyanın tuzağı fendi
Nice Süleymanlar tahtından indi
Yalandır bu dünya Nuh'a kalmadı

— 16 —

↓

Gel gönül bak şu insanın işine
Şimdi el kadehde şarap istiyor
Remz - i dil'i fehmetmeyen cahile
Arifin ağzından cevap istiyor

Ne bilsin şekeri şap sanan dürzü
Göremez Hakkı kör olmuş gözü
Kulluk makamına ermeden özü
Cenâb - ı Allah'dan kitap istiyor

Güya sofu olup meydana çıkar
Yanaşma yanına nefesi kokar
Tilkidir her ine burnunu sokar
Cavidan ilminden kitap istiyor

Marifetin gömleğini giyemez
Canı başı Hak yoluna koyamaz
Elifi fark edip be te diyemez
Hocaya varmadan küttâb istiyor

Güzide derdi çok söyletir yadı
Gördüm bu dünyayı kalmamış tadı
Kanaraya dolmuş kelp ile kedi
Tepsi donatmaya kebap istiyor

— 17 —

↓

Yer oynayıp gizli sular akınca
Ezan tebdil olup kanun çıkınca
Hükm - ü şeriatın kavli kalkınca
Softaların azdığı yıllar gelecek

Dünya sütlü meme herkes emiyor
Fitne fücurluğu elden komuyor
Hiç bir kimse malım yeter demiyor
Alıp götürmeye yeller gelecek

Kudretli kalleşe beli - bes diyor
İşleri bitince ketl - i dost diyor
Evlad babasından hizmet istiyor
Ektiğimiz biçmedik yıllar gelecek

Her düvel ayakta bu nasıl hikmet
Dünya benim diye kılıyor gayret
Ne Allah'dan korkar ne sayar ahret
Şehirler batıran harbler geliyor

Güzide okur akdan karadan
Hünkârım ayırma cemden sıradan
Bizi o günlere koyma Yaradan
Hayrı şerri belirsiz kullar geliyor

Tebdil: *Değişme* — **Hükm-i Şeriat:** *Şeriat kuralları* — **Fitne-fücür:** *Evlenmesi dinen yasaklanmış olanların çocuğu.*

— 18 —

↓

Sen seni yitirip gezme ırağı
Sen seni gör cümle eşya sendedir
Sen sende bulursun sana gereği
Sen seni gör cümle eşya sendedir

Adem değil midir Allame - l - esmâ
Adem değil midir nev'i musliha
Adem değil midir nüsha - i kübra
Sen seni gör cümle eşya sendedir

Adem değil midir bâb - ı eyvallah
Adem değil midir ol Rasul - Allah
Adem değil midir Sırr - ı Seyfullah
Sen seni gör cümle eşya sendedir

Adem değil midir nur - u arşullah
Adem değil midir kenz - i sırrullah
Adem değil midir Kâbe beytullah
Sen seni gör cümle eşya sendedir

Yedi iklim yedi derya sendedir
Yedi ayet yedi esma sendedir
Yedi kitap yedi bina sendedir
Sen seni gör cümle eşya sendedir

Özün bilmeyene echel dediler
Yola gitmeyene esfel dediler
Benliğin farkedene ekmel dediler
Sen seni gör cümle eşya sendedir

Sen seni görürsen sensin delâlet
Sen seni görmezsen sensin dalâlet
Sen seni ıslah et ki gele inayet
Sen seni gör cümle eşya sendedir

Sen seni bilirsen yeksan olursun
Sen kendi derdine derman olursun
Sen seni bilmezsen pişman olursun
Sen seni gör cümle eşya sendedir

Güzide der ki suret - i Rahman
Ademdir cümleye delil - i bürhan
Habersiz dolaşma ey gafil insan
Sen seni gör cümle eşya sendedir

Yeksan : *Yerler* — **Dalâlet :** *Sapkınlık* — **Delalet :** *Delil* — **Echel :** *Cahil, kendini bilmez* — **Ekmel :** Kâmil, kendini bilen — **İnayet :** *iyilik, yardım* — **Müslih :** *Temiz, kurtulmuş* — **Esfel :** *Sefil, yolsuz* — **Behnan :** *Güleç, iyi huylu* — **Menat :** *Put* **Allem-el esma:** *Varlıkların adı.*

— 19 —

↓

Sofu bizi niçin ta'an edersin
Hakkı bilmekmidir suçumuz bizim
Leheb gibi puta baş eğmedik biz
Yoktur menatımız haçımız bizim

Kırkımızı bir tel ile yederler
Azmeyleyip Hak'dan yana giderler
Gönül kabesini tavaf ederler
Günde yüz bin kerre hacımız bizim

Haramdan zinadan kovdan kaçarız
Hakka doğru menzil menzil göçeriz
Can baş meydanında serden geçeriz
Kurban - ı ilâhi'dir koçumuz bizim

Sırrı bektaşiyiz ayrı değiliz
Hemen sağ gezeriz sayrı değiliz
Birlikdeyiz ayrı gayrı değiliz
Bir kişi sayılır üçümüz bizim

Sırrı men - arefden nefsimiz bildik
Mürşid karşısında tevbeye geldik
Gönül aynasını pâk edip sildik
Taşradan görünür içimiz bizim

Güzide seyretti arşda zeminde
Hakkı isbat eder birlik ceminde
Akıl meclisinde irfan bezminde
Bulunur bir iki kaçımız bizim

— 20 —

↓

Bizim amelimiz bizim fikrimiz
Böyle bir acayip zamana düştük
Gitti bir nevcivan soldu gülümüz
Böyle bir acayip zamana düştük

Nasıl oldu şu dünyanın kaderi
Adet edindiler hainlikleri
At yerine bağladılar merkebi
Böyle bir acayip zamana düştük

Kaderimiz kara yok behnanımız
Ah edip ağlıyor kaşı karamız
Gittikçe artıyor derdi belamız
Böyle bir acayip zamana düştük

Çakal tilki şimdi kurt uluyorlar
Necaset kargasiyla av avlıyorlar
Arslanı tilkiye boğduruyorlar
Böyle bir acayip zamana düştük

Birbirin incitir tutarlar kini
Sahih değil onların imanı dini
Mücevhere denk ettiler dikeni
Böyle bir acayip zamana düştük

Kutnu kumaş ipek bütün hiç oldu
Altın gümüş para etmez tunç oldu
Devir döndü bir çokları piç oldu
Böyle bir acayip zamana düştük

Güzide der sırlar şimdi faş oldu
Geçti gönül baharımız kış oldu
Şimdiki gönüller kara taş oldu
Böyle bir acayip zamana düştük

Sahih : *Açık, geçerli* — **Necaset :** *Pislik.* — **Necaset:** *Pislik* — **Ta'an:** *Kınama* — **Nevcivan:** *Yiğit* — **Behnan:** *İyi huylu, güleç* — **Faş:** *Gizliyi söylemek* — **Piç:** *Anası, babası belli olmayan* — **Merkep:** *Eşek.*

— 21 —

↓

Medet mürüvvet şu alemi yaradan
İnsanın önünden geçilmez oldu
Dört kapı kırk makam kalktı aradan
Hallolup müşkiller seçilmez oldu

Eşek ile küheylanlar yarıştı
Bülbülün gül ile hali değişti
Tatlı suya acı sular karıştı
Bozuldu lezzeti içilmez oldu

Döndükçe bu devran tersine döndü
Nice Süleymanlar tahtından indi
Şimdi tir endazlar hımara bindi
Merkebin tavrından geçilmez oldu

Kargaya şahin derler kuzgun baz oldu
Bu mahluka davul zurna saz oldu
Kısalar uzayıp servi naz oldu
Dânâlara kaftan biçilmez oldu

Ud hicap kalmadı gelinde kızda
Şimdi sofular gönülde gözde
Biganeler hisse almaz bu sözde
Gayri Hak'dan yana gidilmez oldu

Esdi şu cihana gaflet yelleri
Yıktı harap etti bütün illeri
Hain hırsız kesdi doğru yolları
Bak gör doğru yanlış seçilmez oldu

Güzide' yim akdı didemin yaşı
Elden çıktı elden ademin başı
Sineme uğradı hasretin kışı
Dolu badelerin süzülmez oldu

Tirendaz: *Süsleyici, donatan* — **Ud - hicab:** *Ar, haya* — **Hımar :** *Eşek* — **Baz:** *Doğan* — **Dânâ:** *Bilen, bilgiç* — **Bigane:** *Kayıtsız, ilgisiz.*

İLGİLİ KAVRAMLAR

1 — Sekahum Sırrı : *Kuran'da El insan suresinin 21. ayetinde "Sekahüm rabbühüm şaraben tahura Rableri de onlara gayet temiz şarap içirmiştir" denilmektedir. Eski Türklerin kadınlı - erkekli toplantılar yaparak, buralarda içki içip eğlendikleri, çalgı çalıp samah yaptıkları töreleri gereğiydi. İslamiyeti kabul edince, bu adetlerini terk etmeyerek İslami bir kılığa sokup bu ayetle kamufle etmeye çalıştılar. Bektaşi tarikatında ayni cemlerde içki içilmesi bir sır gibi saklanmıştır* **(Buyruk sh: 268).**

Şahi :

Özüm darda, yüzüm yerde durmuşam
Muhammed - Ali'ye ikrar vermişem
Sekahüm hamrini anda görmüşem
İçip kana kana mestane geldim

2 — Nüsha - ı kübra - Nevi müsliha : *Anadolu'nun eski kültürlerinin şiirinde Tanrı ile evren iki varlıktır. Tanrı yaratıcı, sonsuz bir güçtür. Evren ise Tanrı tarafından yoktan var edilmiştir. Tanrı ilksiz, sonsuz bir varlıktır. Kendi özünden gelen istekle evreni, onun içindeki diğer varlıkları yarattı. Kuran bu görüşü aynen benimser. İslam inancına göre, Tanrı'nın 99 niteliği vardır. Tek yaratıcı O'dur.*

Seyyid Nesimi bunu:

Cuş kıldı akl - i kul geldi vücuda kainat
Kaf ü nun emrinden oldu bu cihan yekbâr mest

dizelerinde belirtir. Evren geçicidir. Kadim ve baki olan Allah'tır. İnsan hem "eşref - al - mahlukat = yaratılmış olanların en ulusu" hem de "alem - i asgar - küçük evren" ve " nusha - ı sugra - küçük alem" dir. İnsan " nüsha - i kübra - büyük alem" in kopyasıdır. " Zübde - i alem = evrenin örneği - küçük bir biçimi" anlamına gelir.

Şeyh Galip (XVIII. yy.)

Hoşça bak zatına kim zübde - i alemsin sen
Merdüm - ı dide - i ekvan olan ademsin sen

derken, insanla evrenin - evrenle Tanrı'nın eş varlık ortamında bulunduğunu, insanın özünde, yapısında evrenin bütün niteliklerini taşıdığını belirtmektedir.

Eşrefoğlu Rumi (XVI. yy.)

Bu od u suyile toprak döküp
Libasın çıkarup
Anın vahdet deryasına
Girip boylayasım gelür

(İnsan gövdesinin ateş, su, toprak, yel gibi dört ilkeden kurulduğunu ancak bunların bir giysi olduğunu) vurgular.

Seyyid Nesimi ise:

Vech - i ademde tecelli eyleyen Allah'tır

der.

3 — Cemâl: Güzellik, güzel yaratılış anlamınadır. Fakat tasavvufta, Allah'ın kuluna lütfedişi ve ondan râzı oluşuna aid sıfatların topuna birden Cemâl denir. Celâl'in karşılığıdır. Bektaşilikte Cemâl, Yumuşak huylu, halîm kimseler için kullanılır. İnsan yüzüne de Bektaşiler Cemâl derler.

4 — Celâl: Büyüklük, ululuk demektir, tasavvufta Allah'ın kahredici ve kızgınlık (gazab) sıfatlarının tümü anlamına getir. Bektaşilikte öfkeli, çabuk parlayanlar hakkında da kullanılır. Celâlli demek, çabucak öfkelenip kızan kişi demektir. Öfkelenmeğe 'celâllenmek' demektedirler.

Bektaşi literatüründe cemâl ve celâl esmaları başka benzetmelerde de yer alır. Örneğin, Hz. Muhammed 'Cemâl' esmasına, Hz. Ali de 'Celâl' esmasına benzetilir. Bu nedenle, Hz. Muhammed'e her zaman saygı ve nezaketle yaklaşmak, söz etmek gerektiği Hz. Ali'nin ise gücenmeyeceği, bu nedenle arada sırada ona naz yapmanın mümkün olacağı görüşündedirler.

5 — Nasut: İnsanların bulundukları evren, Tanrısal evrenden sonra dördüncü varlık alanı. Lahut, Ceberut, Melekut, Nasut.

6 — **Naat Ali Suresi:** Ali'nin övgüsü. Bektaşi inancında iki Kur'an vardır: 1-Kur'an-ı Samit 'Susan Kur'an), 2-Kur'an-ı Natık (Konuşan Kur'an, yani insan) Yazılı Kur'an'da Nat Ali suresi yoktur. Kur'an-ı Natık (Kur'an değil, KURAN; yani her şeyin kurucusu insana atfen) inancında böyle bir sure vardır. Aslında bu Ali'yi yardıma çağıran Arapça bir duadır.

7 — **Nay / Ney:** Genellikle Mevlevilikte tin (ruh) anlamında söylenir. Tin, Tanrısal evrenden ayrıldığı için ona kavuşma özlemiyle yanar, inler. Ney denen çalgıdan çıkan duygulu ses de bu özlemi dilegetirir. Ney (kamışlık) da Tanrısal evrenin, tinler evreninin simgesidir.

8 — **Selman-ı Pak:** Temiz Selman. Selman-ı Farisi. Kırklar Meclisinin sakisi. Hz. Muhammed'in ev halkındandır. Tüm Bektaşilerin kabul ettiği soykütüğünde (silsile-name) adı geçer. Ali soyundan geldiğine inanılır. Hacı Bektaş da aynı soya bağlanır.

NOKSANİ (İsmail)

Asıl adı Ahmet Kaynar olan 1899'da Sivas'ın Kangal ilçesinde doğan ayaklarından özürlü bulunduğu için Ruhsati tarafından Noksani adı verilen ozan, Erzurumlu Noksani'den ayrı bir kişi olup, 5 Mayıs 1972 de Kangal'da ölmüştür.

Bu kitaba aldığımız Erzurum'lu Noksani medrese öğrenimi gördükten sonra 30 yaşlarındayken Sadık Dede'nin müridi oldu. Bir bakkal dükkânı açarak geçimini sağlamaya çalıştı. Karısı yüzünden "İtibarını" yitirdiği, şeyhinin ona bu nedenle Noksani mahlası verdiği belirtilir. Şiirleri, Alevi - Bektaşi edebiyatı geleneğine bağlıdır. XIX. yüzyılın ilk yarısında 1872 de öldü. Doğum tarihi bilinmiyor.

Rahmetli Sadettin Nüzhet Ergun'un ve Rahmetli Vasfi Mahir Kocatürk'ün üç dört şiirini yayınlayıp bilgi olarak da "19. yy. ozanıdır" dedikleri Noksani, Hasankale'li Rahmetli Şinasi Koç'un 1943 - 45 yılları arasında derleyip toparladığı ve yayınlanması için Adil Atalay'a verdiği defterdeki bilgiye göre 18. yy. ozanıdır.

18. yüzyılın sonlarında Erzurum'da doğmuştur. Asıl adı İsmail'dir. Dönemin koşullarına uyarak babası ona medrese öğrenimi yaptırır. Bu yıllarda İnce Molla olarak ünlenir.

Noksani'nin babası İsmail, Ağuçan Ocağından Sadık Dede'ye bağlıdır. Sadık Dede ise Elazığ'ın Sün köyünde Koca Seyyid oğullarındandır. Bu ocağın adı Ağuçan'dır. Ocağın kökü İmam Hasana varır.

Günlerden bir gün Sadık Dede, taliplerinden İsmail'i görmek için Erzurum'a gelir. Ev halkı büyük bir sevinçle kendisini karşılar. İçlerinde İsmail yoktur. Sadık Dede, İsmail'i sorar. Babası da "Buralardaydı. Nerede ise şimdi gelir" yanıtını verir.

Biraz sonra İsmail içeri girer. Onu yakından izleyen Sadık Dede, İsmail'deki değişikliğin hemen farkına varır. O duruma göre İsmail, Alevi geleneğine göre "Zahir ilmine" kapılmıştır. Kibirlidir. Kendinden üstün kimse olmadığı savındadır.

Bunu Anlayan Sadık Dede, elini öpen İsmail'in iki omuzu arasına iki eli ile vurur. Dua eder. İsmail'in ağzından bir duman çıkar ve düşüp bayılır. Bir süre sonra ayılır ve Sadık Dede'ye bakarak söyler.

Gönlümün ziyası, gözümün nuru
Gönlümde mihmanım sen oldun ezel.
Kolumun kuvveti, dizimin feri,
Ruh ile revanım sen oldun ezel

Sadık Dede, İsmail'e "Noksani" tapşırmasını verir. Bundan sonra kısa bir süre içerisinde deyişleri dillere yayılır. Halkın sevgilisi durumuna gelir.

Yıllar sonra Hasan Kale'nin Taşlıyurt köyünde eğitmenlik yapan Rahmetli Şinasi Koç, bu deyişlerle karşılaşır. Noksani'nin kimliği üzerinde araştırma yapar. Hasankale'nin Esende (Bâd ı Civan) köyünden Veli Beğ oğullarından Molla Mahmut ve yeğeni Bektaş'la bir mecmua görür. Noksani'ye ilişkin deyişlerle doludur. Gene bu arada Noksani'nin bir torununun sağ olduğunu işitir. Erzurum Halkevinde görevli olduğunu öğrenir. Lütfiye adındaki bu torunla görüşür. Lütfiye o yıllarda (1945) seksenlik bir bacıdır. Ondan öğrendiğine göre, Noksani'nin üç oğlu doğmuş. Rıza, İsmail, Zekiye. Rıza'dan Adil ve Zekiye adlı iki torunu olur. İsmail'den Ziya ile Lütfiye diye iki torunu vardır. Lütfiye'den ise Makbule ve Hatice diye iki kız torunu olur. Makbule ise Horasan'dan tahsildar Yaşar'la evlenir. Soy böyle yürür gider

Noksani Erzurum'da "Limoncu" ve "Kavcı" diye ünlenen dostları ile, ayrıca Horasan'ın "Endek" ve "Müşkü" köylerindeki dostları ile sık sık görüşür, muhabbet edermiş.

Erzurum'da Taşmağazalarda bir küçük bakkal dükkanı varmış. Orada kazandığı kazançla geçimini sağlarmış. Bir gün dostlarından biriyle muhabbet ederken, bir çocuk gelir elinde az bir para vardır: "Noksani amca, al bu parayı bana şeker ver" der.

Noksani sohbetin içinde parayı alır eski şekerler top, toptur. Bir top alır verir, hiç bakmaz bile. Çocuk eve gelir. Annesi şekeri görünce « Bu şekeri habersiz mi aldın » diye sorar. Çocukla beraber dükkana varır. O zamana kadar misafir gitmiştir. Noksani Baba tezgahının başına geçmiştir.

Kadın çocuğun eline gene o kadar para verir. Şeker istetir. Parayı alan Noksani şekeri kırar, tartarak verir. Bu kez az bir parça olur. Kadın sorar « Noksani Baba! biraz önce aynı paraya pek büyük bir parça vermiştin » dediğinde. Noksani Baba « ah... evladım getir o muhabbeti ki verem o şekeri » der (**Adil Ali Atalay, Noksani Baba,** s **: 7).**

Hz. Ali ve oniki imam sevgisiyle dop - dolu olan Noksani, tarikatın tüm inceliklerini şiirlerine ışık ve renk olarak düşürmeye özen gösteriyor. Varlık birliği öğretisini somutlaştırarak sevgi, muhabbet örtülerine sararak lirizm denizine, şiir ummanına atıyor. Akıcı, duru bir söyleyiş, kopukluk göstermeden tarikat, inanç, sevgi üzerine Noksani'nin görüşlerini, düşüncelerini yaşamı boyunca oluşturduğu bilgi birikimini sabır ve olgunluk atmosferi ortasında şiirsel öğelere zarar vermeden Türkçe'nin tadını arttırarak sergiliyor. Şiirleri Adil Ali Atalay tarafından bastırılmıştır.

— 1 —

Hayalin gönlümde olalı mihman
Gâh uslu gezeriz gâh divaneyiz
Soyunup aşkından olmuşuz üryan
Gâh Mecnun oluruz gâh efsaneyiz

Cemâlin göreli olduk serseri
Can verip bu yolda bulduk Haydar'ı
Lutf etti nuş ettik ab - ı kevseri
Gâh ayık gezeriz gâh mestaneyiz

Muhammed Ali'nin aşkına düştük
Kudret kandilinden nura yetiştik
İmam Hasan ile ağuyu içtik
Gâh tavaf - ı Kâbe gâh puthaneyiz

İmam Hüseyin'in kemter kuluyuz
Zeynel bahçesinin can bülbülüyüz
Ma'rifet bağında aşkın gülüyüz
Ayna - i Hüdâ'yı gâh seyraneyiz

↓

Her dem Muhammed Bâkırı zikr eyleriz
Ca'feriyiz Hakk'a şükr eyleriz
Gâh yedi tamuyu fikir eyleriz
Aşkın ateşinde gâh pervaneyiz

Kâzım ile yedi deryaya girdik
Rıza kapısından behişte yettik
Ummana kavuştuk katarı kattık
Naci deryasında gâh dürdaneyiz

Taki ile cümle canı gezeriz
Naki ismin daim okur yazarız
Hâkipây - ı Askeri'yiz tozarız
Secde - i Adem'de Sadıkaneyiz

Aşıkız bekleriz bâb - ı velayet
Vechinde okuruz hem yedi ayet
İki kaş dört kirpik zülfün tamam et
Kıblegâh eyledik aşıkaneyiz

Noksani Mehdi - i Şah'a bendeyiz
Kanda varsak Kırklar ile cemdeyiz
Hakk'ı özümüzde bulduk demdeyiz
Pirin eşiğinde can kurbaneyiz

— 2 —

El - aman mürvettir kapına geldim
Muhammed Mustafa Ali gel yetiş
İsyan deryasına gark oldum kaldım
Hünkâr Hacı Bektaş Veli gel yetiş

Tama aldatmakdır geziyor her bar
Hırsa nefse fırsat verme ya Cebbar
Sana sığınmışım Vâhidülkahhar
Car günüdür İmam Zeynel gel yetiş

Yezidler elinde müşkil halimiz
Münkir münafık ferş etti yolumuz
Ya Muhammed Bâkır sen al elimiz
İmam Ca'fer kaldır kali gel yetiş

↓

Dağlarca günahım vurma gül yüze
Cehennem narını gösterme bize
Musi - i Kâzım ile pir İmam Rıza
Taki Naki İmam Ali gel yetiş

Tevbekârım muhabbetim var yolda
Mürvete gelmişim kusurum elde
Göster cemâlini eyleme dulda
Hasanülaskeri şahım gel yetiş

Noksani arzu eder didâr - ı cennet
Ma'sum - i paklerden erişe himmet
El - aman mürüvvet Mehdi Muhammed
Sarı Saltık Kızıl Deli gel yetiş

— 3 —

Yine havalandı gönlümün kuşu
Aşk ile şevk ile döner Şah deyu
Her dem bahar ister istemez kışı
Muhabbet bağında döner Şah deyu

Masum - ı pâklerden sağ kapı açar
Arif olan nice müşküller seçer
Lahmükelam olan serinden geçer
Kudretten delili yanar Şah deyu

Şer' - i Muhammed'den bağlıdır başı
Hakikat yolunda döker gözyaşı
Arzu etmiş Rumda Hacı Bektaş'ı
Kubbesin üstünde döner Şah deyu

Zeynel'âbidin'le zindana düşer
Bâkır kazanında kaynayıp pişer
Cafer ile yedi deryayı geçer
Gülşen bahçesinde döner Şah deyu

Mest olmuş eğlenmez aşkın bülbülü
Zehra vü Kübra'dır hakikat gülü
Saki - i kevserden gelse bir dolu
Aşk meyinden içer kanar Şah deyu

Kâzım'la erişir gevher - i kâna
Rıza ile girer hâl meydanına
Sekiz uçmak içre Hak irfanına
Didarı seyreder döner Şah deyu

Hakikat meyinden içen uyanır
Hasan Hulk - u Rıza rengin boyanır
İmam Hüseyn al kanlara suvanır
Zakir semâ eder döner Şah deyu

Muhammed Takiden bulur imanı
Ali Naki kaldıra zanı gümanı
Askeri Mehdi - i sahipzamanı
Kalpte mihman eder tutar Şah deyu

Noksani gönülde kuş gezer iken
Yer gök kurulmadan suda yüzerken
Kandildeki nurdan okur yazarken
Aşkın cür'asından sunar Şah deyu

— 4 —

Nefse uyup gönül yolundan çıkma
Bağlanır yolların şaşarsın bir gün
Vesvâs - ı hannâsı kalbine sokma
Ecel çengeline düşersin bir gün

İman ile güman bir kapda durmaz
Nefse uyan münkir didârı görmez
İkrâr, iman, rıza kandedir sormaz
Dar kapda kaynama taşarsın bir gün

Arılara bakup ibret alsana
Her çiçeğin hâmın hâsın bilsene
İkilikten geçip biri bulsana
Birlikten geçersen şaşarsın bir gün

İrfanlarda okur ilmim çok dersin
Tenhalarda inkâr edüp yok dersin
Kız gelin aldadup hak bende dersin
Nefsin ateşinde bişersin bir gün

Can gözün göremez edersin inat
Suret - i güzeli seversin gayet
Nefse kul olana yoktur hidâyet
İmandan gümana düşersin bir gün

İblis ile nefs atına binersin
Zâg misali her bir leşe konarsın
Çiğ bişmiş demezsin elin sunarsın
Kelp olup murdarlar eşersin bir gün

Mahluka doğru yol ta'rif idersin
Hak'dan döner iğri yola gidersin
Halâl haram her ne bulsan yudarsın
Cismine zehr olur şişersin bir gün

Zahirinde ummanları yüzersin
Batınında dürlü hile düzersin
Ebu Cehil gibi kuyu kazarsın
Kendi duzağına düşersin bir gün

Balı zehir idüp sonra içersin
Batılını tutar Haktan kaçarsın
Dilber görsen pervâz idüp uçarsın
Çok havaya çıkma düşersin bir gün

Nefs içün gezenler Hakk'ı bulamaz
Bin bir yere gitse murad alamaz
Hikmet - i nefsinden halâs bulamaz
Dergâh - ı Ali'den düşersin bir gün

Bunca küstahlığı özümde buldum
Sanmayın illere ben dahil geldim
Kabul eyle Şah'ım bak tevbe kıldım
Tevfikınden refikına koşarsın bir gün

El - hâris ke'l mahrum dedi çün Ahmed
Nefsine hakim ol dilersen rahmet
Noksani mürşide kıl candan hizmet
Korktuğun hallerden aşarsın bir gün

— 5 —

Vücudun evini seyran eyledim
Bir köşenin yetmiş iki yolu var
Evvelinde altmışına uğradım
On ikinin türlü türlü hali var

Yedi kapı açılır arşın katında
Dördü zahirinde üçü batında
Bir kulu var kendi iradetinde
Üç yüz altmış altı yeksen kulu var

Bir bedistanı var kırkta dükkanı
Bin alıcı bir sarraftır satanı
Dört direk üstünde on iki nişanı
Cevhar satan türlü türlü lâlı var

Kimse bilmez o gevherin kıymetin
Bir kalesi vardır yapısı metin
Kalenin kapısın açması çetin
Bir kilidin otuz iki dili var

Destur olmayınca ben açamadım
Ağlayıp güleni ben seçemedim
Kıldan köprü yaptın ben geçemedim
Daha bundan gayrı müşkül halı var

Baykuşun deveyi sağdığın gördüm
Karıncanın göğe ağdığın gördüm
Bir anadan beş kız doğduğun gördüm
Bir babanın doksan dokuz oğlu var

Doksan dokuz oğlan ne yedi içti
Beş kızın lebinden kuvveti geçti
Oğlanın birisi deryaya düştü
Hala yüzer oynar şimdi gölü var

Birinin on eri var daha kızım der
Birinin beş babası var ben öksüzüm der
Bir koynun on kuzusu var yozum der
O koyunun memesi yok südü var

O koyunun südü ne tatlı, acı
Anında ana göre vardır muhtacı
Firdevs bahçesinde üç gül ağacı
Her birinin on altışar gülü var

Ol gülün birine elim uzattım
Alma diye çağırır bir boz atlım
Bülbüllerin feryadını gözettim
Onlarında ağlayıp güleni var

Noksani bu sırra ereyim dersen
Çardeki masumu göreyim dersen
İmanla cennete gireyim dersen
Cem evine diri varma ölü var

— 6 —

Dost cemâlin gördüm buldum safayı ↓
Şâz oluben güldüm elhamdülillâh
Kalmadı gam gusse attık cefayı
Can kurban dilersen dönemem billâh

Kaşların mihrabı kıble - i imandır
Kirpiklerin kasdı sine - i candır
Gözlerin fitne - i ahır zamandır
Yıkar bu alemi neuzübillâh

Surette melektir güruhda Naci
Mâh yüzün seyr eden neyler mi'racı
Bir tavaf sevabın bulmaz bin hacı
Alnında yazılmış nur - ı arşullâh

Kametin elifdir benzer çınâra
Vasf edemez dilim olsan sad pâre
Zülf ü zenehdânın gören biçare
Dembedem zikr eder tebârekâllâh

Leblerin esrarı beyt - i Rahmân'dır
Vücudun şehri darü'l - amandır
Noksani kulunun cismine candır
Kalb - i viranımda nefh - i Ruhullâh

— 7 —

Bu garip gönlümü eğler gezerken ↓
Muhabbetle aşkın toruna düştüm
İlme hizmet idüp okur yazarken
Gerçek evliyanın birine düştüm

Kokusu gelüptür aşkın ilinden
Aslı Muhammed'in alnı terinden
Çaharde'i ma'sum pâkler zarından
Mansur tek encl - Hakk dârına düştüm

Ölmeden öldürüp meni kıldı hâk
Hırsı nefsi tamam hep kıldı helâk
Ma'rifet suyundan yuyup itti pâk
Şah - ı velayetin nuruna düştüm

Hadice - i Kibriyâ Ahmed'in yari
Fatıma Ali'nin kavl - i ikrârı
Hasan Hüseyin'in abd - i kemteri
Bendine bend olup carına düştüm

Aklım alıp beni divane kıldı
Elim alıp bahri ummana daldı
Gülşan bahçesinde kendi gül oldu
Bülbül olup gülün zarına düştüm

Zeynel Abâ Şahım Muhammed Bâkır
İmam Ca'fer yüz dört kitabı okur
Kâzım'ın vasfına olmuşum zâkir
Rıza ile Naci şârına düştüm

Taki bu Naki'ye Hak didik beli
Hasanülasker'den içtik bir dolu
Muhammed Mehdi'nin **Noksani** kulu
Aşık olup aşkın narına düştüm

— 8 —

Geldim şu dünyaya gezeyim dedim
Serimi meydanda buldum sonradan
Zamana halkına sırrımı dedim
Sermayemde zarar gördüm sonradan

Geldi bizim ile sevdi sevişti
Al kadeh ver kadeh doldurdu içti
Sadık yarim diye ikrarlaşmıştı
Özü çürük imiş duyduk sonradan

↓

Ey zalim girme benim kanıma
Cefa verdin cesedime canıma
Hangi peygamber girdi deve donuna
Af deyince bizde duyduk sonradan

Mümin isen bir ikrarda durulur
Hak yolunda can baş kurban verilir
İpi çürük olanın bir gün kırılır
Temel olmayınca tutmaz sonradan

Noksani' yem der ki bizde varalım
Canı başı Hak yoluna koyalım
Milcan oğlu Muaviye'ye neydelim
Tuğyan talip olmaz duyduk sonradan

Kamet : *Boy* — **Sad - pare :** *Bin parça* — **Tuğyan :** *İsyan*

— 9 —

Çoktan beri intizarın çektiğim
Candan arzumanım dost sefa geldin
İkrarına hem giriftar olduğum
Ahdiyle peymanım sen sefa geldin

Bir saat miktarı geldin oturdun
Selam verip cana hayat yetirdin
Yüzüm basa kadem kerem getirdin
Candan arzumanım sen sefa geldin

↓

Eğip kaşlarını hilal eyliyen
Kem sözlerim abu zulal eyliyen
Hamd olsun hatırım sual eyliyen
Hatırımı soran dost sefa geldin

Mevlam her Mansura Hallaç etmesin
Kendinden gayrıya muhtaç etmesin
Lokman Hekim bana ilaç etmesin
Tabibi mihmanım sen sefa geldin

Noksani cahile eylemez minnet
Kâmilin medhini eyler ne hacet
Seyyit Seyfi Oğlu dedem Muhammet
Mürşidim mihmanım sen sefa geldin

İntizar: *Bekleme* — **Arzuman:** *Sevdiğim, istediğim* — **Giriftar:** *Düşkün* — **Ahd-i peyman:** *Yemin* — **Hilal:** *Eğri (burada)* — **Kem:** *Kötü* — **Abu zülal:** *Kutsal su* — **Tabibi mihman:** *Konuk hekimin* — **Hacet:** *Gerek.*

— 10 —

Yine mürüvvetim gül yüzlü pire
Eriş al elimiz pir Ağuiçen
Adular komaz ki yolumuz vara
Çıkar şehrimizden pir Ağuiçen

Bir yandan vesvese düşmüş kasdime
Hırsı nefsi tama gelir üstüme
Yalan gaybet böhtan gelir destime
Yapıştırır kurtar pir Ağuiçen

Düşmanlar geliptir başa varamam
Arada set çeker didâr göremem
Cümle kusur bende ilde aramam
Bağışla suçumuz pir Ağuiçen

Vücudun tahtında şah seni buldum
İsyan deryasına gark oldum kaldım
Merhamet kânısın mürvete geldim
Rahmın kesme bizden pir Ağuiçen

Çün ezelden cismimize can idin
Gönlün gânı cömert bir Sultan idin
Biz günah edici sen gufran idin
Affet günahımız pir Ağuiçen

Yedi tamu yaptın sekiz de cennet
Rahmeti yarattın isyana nisbet
Can oldun cesette her cana minnet
Soldurma gülümüz pir Ağuiçen

Halili rahmandır pirin atası
Zehir idi bal ile doldurdu tası
Kandildeki nurdan gelir ötesi
Doğru kıl yolumuz pir Ağuiçen

Noksani kulunum gelmişem cara
Elimde kusurum durmuşum dara
Gafletten çıkarıp yetir didâra
Koyma zulumatta pir Ağuiçen

— 11 —

Evvel kaldı hakikati bilmeyen
Bilmeyen de söyler bilen de söyler
Yedi derya denizine dalmayan
Dalmayan da söyler dalan da söyler

Hak Muhammet Ali üçü bir idi
Akıl ermez evliyaya sır idi
Kendi mevtasını kılan kim idi
Kılmayan da söyler kılan da söyler

Evvel elif yekta olan mim idi
Ebcet hesabında anlar cim idi
Olmadan içeru ol dem var idi
Olmayan da söyler olan da söyler

Olur olmaza hiç sorma suali
Dört kapunun kaç kat olur duvarı
Yedi kere anasından doğanı
Doğmayan da söyler doğan da söyler

Noksani' yim hakikatin yoludur
Akıl ermez evliyanın sırrıdır
Kendi mevtasını kılan Ali'dir
Kılmayan da söyler kılan da söyler

Ağu içen: *İmam Hasan evladı* — **Didar:** *Yüz* — **Mevta:** *Ölü*.

— 12 —

Çok günah işledim hesaba gelmez ↓
İnayet irişe Ali'den meğer
Sevdana düşeli hiç yüzüm gülmez
Derman ola Bektaş Veli'den meğer

Bir gerçek yüzünden bu derde düştüm
Muhammet aşkına yandım tutuştum
Ali'nin yolunda can baştan geçtim
İkrârımız kalu - beli'den meğer

Fatıma bağında sebuy - i ahmer kokladık
Kibriya sevgisin candan sakladık
Naci kavlin duyduk biz de hakladık
Pir elinden içtik doludan meğer

Muhammed Bâkır'dan el etek tutup
Cafer ile muhip şarına yitüp
Kâzım Musa (Rıza) küfrü imana katup
Ayırmaya bir dem Ali'den meğer

Taki bâ Naki rengine boyanmak
Askeri nutkundan canım uyanmak
Mehdi - i Şah'ı velayete dayanmak
Delil olup Kızıl Deli'den meğer

Noksani kulunun isyandır işi
Daim bir ikrâra bağlıdır başı
Kalkup pervâz eder gönlümün kuşu
Bize de gel oldu Ali'den meğer

— 13 —

Ben mürşidim diyen meydana gelsin ↓
Mürşit kimdir anın beyanı nedir
Evliya buyruğun okuyup görsün
Yetmiş üç farz vardır beyanı nedir

Dört kapı kırk makam on iki erkân
On yedi tarıkı eylesin beyan
Talibin gönlünde kalmasın güman
Göstersin cenneti niranı nedir

Kâmil mürşit olan müşkülü seçer
Ana teslim olan kevserden içer
Talibin yetmiş bin hicabın açar
Bildirsin can içre cenanı nedir

Bu manayı bilen mürşit tamamdır
Ameli olursa on iki imamdır
Kalbi beyti Hudâ şahi alemdir
Yedi bahr içinde ummanı nedir

Bu sırra ermiyen mürşit olamaz
Hırsa nefse uyan özün bilemez
Ta'mah için gezer Hakkı bulamaz
Ne bilsin ikrarı imanı nedir

Hak kandadır bilmez yalanı söyler
Ben evladım deyip iftira eyler
Kerkez gibi her bir cifeyi boylar
Tanımaz yahşi'yi yamanı nedir

Bu üç haslette gezen daim mattır
Nefse kul olan şeytanı sıfattır
Gaybet buhtan eder sanar ayettir
Ak üzre fark etmez Kur'an'ı nedir

Noksani aç, gözün mürşidin tanı
Batının görürsen teslim et canı
Bir kapıya bend ol öğren irfanı
Bilesin küfr içre iymanı nedir.

Beyan: *Açıklama* — **Güman:** *Kuşku* — **Haslet:** *Özellik* — **Bühtan:** *İftira* — **Yahşi:** *Güzel* — **Cife:** *Kötülük* — **Gaybet:** *Arkadan kouşma* — **Beyt:** *Ev* — **Bahr:** *Deniz* — **Umman:** *Okyanus*.

— 14 —

Günde yüz bin kere ya Ali dersen
Ali yalancının piri değildir
Dört kitapta her ma'nayı söylersen
Ali yalancının piri değildir

Yalancı ezelden Hakk'ın düşmanı
Düşünmez mahşeri ulu divanı
Al kırmızı akar şehitler kanı
Ali yalancının piri değildir

İblis benlik ile takındı tavkı
Ayın okur mim sayamaz kör fakı
Zalim kalır mı sana mazlumun ahı
Ali yalancının piri değildir

Bin ayak bir kaba derilir yarın
Hak mizan terazi kurulur yarın
Davamız mahşerde görülür yarın
Ali yalancının piri değildir

Noksani davamı koydum mahşere
Ne hup ıras geldim bugün yâr yâre
Bihamdüllilâh yeldik bir hayli kâre
Ali yalancının piri değildir

— 15 —

İlahi zatın pakinden budur ancak muradım
Senden gayrisine muhtaç eyleme
Ahü zar ederim budur feryadım
Senden gayrisine muhtaç eyleme

Muhammed Mustafa(nın) inayetiçün
Aliyyül Murtazanın velayetiçün
Zehra ve Kibriyanın hidayetiçün
Senden gayrisine muhtaç eyleme

Hasan Hulki Rızanın cemali içün
Hüseyni Kerbelanın merali içün
Zeynel Abidin'in kemali içün
Senden gayrisine muhtaç eyleme

Masumi paklerin yüzü suyuna
Niyazım Bakırın hakkı payine
Bağışla Caferi Sadık soyuna
Senden gayrisine muhtaç eyleme

Mussi Kazımdır puştı penahım
Rıza kapısıdır ol kıblegahım
Taki hürmeti içün ser padişahım
Senden gayrisine muhtaç eyleme

Naki ile aşkın bahrına daldım
Hasanül Askeriden nutkunu aldım
El aman Mehdi mürvete geldim
Senden gayrisine muhtaç eyleme

Noksani dermendi zaif biçare
Sığınmışım gönlü gani Settare
Mürvet on iki imamlar gelmişim çare
Senden gayrisine muhtaç eyleme

Feryad: *İnleme* — **İnayet:** *İyilik* — **Hidayet:** *Cömertlik* — **Püşt-ı penah:** *Ardına sığınma* — **Derment:** *Dertli* — **Masum-u Pak:** *Kerbela olayında öldürülen ondört küçük yavruya verilen ad. Alevi-Bektaşiler bunları kutsal sayarlar.*

— 16 —

Havalanup gönül çekme gel ceza
Kılavuzsuz gökte uçar kuş olmaz
Belaya sabr et kazaya rıza
Kişinin başına gelmez iş olmaz

Hâlına şükr eyle sen sana bakın
Kendinden yukarı bakmadan sakın
Akıllı ol adın divane takın
Divaneler sırrı hergiz faş olmaz

Kötülük edene sen iyilik eyle
Arif ol herkesin halini söyle
Özin hâke indir alçağı boyla
Alçak yerde bahar olur kış olmaz

Konuş erkânınla haddini bildir
Sadık kalb oluben gözlegil nânı
Hak yoluna kurban ver ol şirin canı
Sermaye gerektir eli boş olmaz

Yetiş bir mürşide aça can gözün
Sakın her ledüne harç etme sözün
Yürü Danışk'a da gösterme izin
Balı zehr edersin sonra nuş olmaz

Hak söze bak kimden gelürse haktır
Sözünü bilmeyen Hak'tan ıraktır
Ben mü'minim deyen cihanda çoktur
Nişansız mü'minin sözü guş olmaz

Her yere uzatma **Noksani** elin
Kalbinden bilmeze bildirme halin
Haramisi çok olursa bir belin
Uğrama ziyandır kârı hoş olmaz

— 17 —

Ümmetlik dava kılarsan
Ver selavet Mustafa ya
Hak bendesi olam dersen
Ver iradet Murtaza ya

Fatimeye iyman getir
Haticeye ikrâr getir
Tas ile ağu iç otur
Gel Hasan Hulki rızaya

İmam Hüseyin'i Hak bil
Kerbelâ ya var şehit ol
Bulam dersen hakka vusul
Hizmet et Zeynel âbâ ya

Muhabbet ile gel pire
Kalb evin sile süpüre
Kulluk et imam Bakır'a
Eresin lütfü hüdaya

İmam Cafer kavlin hakla
Sadık ol ikrarın bekle
Sırrı hakkı candan sakla
Yetesin Kâzım Rızaya

Takiden umarsan himmet
Naki ye kıl candan hizmet
Diler isen Haktan rahmet
Özünü Hak eyle paye

Hasan Elaskere eriş
Din yolunda cenge karış
Kıl hak ile alış veriş
Vermegil emeğin zaya

Noksani bu sözün söyler
Aşkın deryasını boylar
Mehdi şaha niyaz eyler
Gire cenneti nevaya

— 18 —

↓

Lâ - mekânsın bi - mekânsın
Bilirim cism içre cansın
Gâh olursun sekiz cennet
Gâhi niran olan dostum

Aslın güher gönlün gani
Sensin bu cismimin canı
Aşıkların yol erkânı
İlm - i cavidan olan dostum

Lâ'l ü mercan kânı sensin
Gönlümün burhanı sensin
Katremin ummanı sensin
Sırr ı Süphan olan dostum

Cemalin nur lebin kevser
Hakikat rahına rehber
Yüz dört kitapta ser defter
Sırr - ı Fürkan olan dostum

Gönül meyhanesi sende
Şarab - ı lâ'li kande
Kapında kulluğun mende
Şah - ı sultan olan dostum

Hakikat ilminin babı
Zulmet içre afitabı
Ma'mur eyleyen harabı
Gâhi viran olan dostum

Bilirim mekânın kande
Nişanın var bin bir canda
Noksani' m der meylim sende
Şah - ı huban olan dostum

— 19 —

↓

Mansur'um deyüben meydana giren
Berdar olur ikrârından geçemez
Birlik makamından canı serveren
Katreyi görse ummandan seçemez

Zahirinde mahlukata hor olur
Batınında evliyaya yar olur
Muhammed bendine giriftar olur
Aşkın zincirini kimse açamaz

Gülşah bahçesinde dürlü gül açar
Bülbül olup gülün şevkiyle uçar
Pirden zehir gelse engür der içer
Her can zehri bal ediben içemez

Çar köşeye bakarım cemâl görünür
Batınında yeşil tacı vurunur
Bir nazardan dü cihan görünür
Gönül kuşu olmayanlar uçamaz

Sırr - ı hakikati gönülden tutar
Lahmı lahm olup birliğe yiter
Narı nur eyleyüp canını atar
Yüz bin pare kılsan gönlün açamaz

Özü hak sözü hak kendi hak olur
Mestane suyunda yunar pâk olur
Nutku kevser kendi cömert sâk olur
Münkir olan dolusundan içemez

Noksani' ye dolu sunup kandıra
Havârici tamu içre yandıra
Dembedem meylimiz Hakk'a döndüre
Mürşide yetmeyen serden geçemez

— 20 —

Hakikat rahına gideyim dersen
Günahların ele al da gel beri
Bir kâmile yoldaş olayım dersen
Hırsı nefsi tamah sal da gel beri

Varup bir kâmilden öğren nefsini
Nefsini bildinse bildin Rabb'ini
Varlıktan geçipte yok et kendini
Şeriatde edep al da gel geri

Tarikat dediğin bir ince yoldur
Girmek diler isen nefsini öldür
Zikr - i tesbih ile kalbini doldur
Aşk - ı İlâhide al da gel beri

Ma'rifete girmek dilerse canın
Mansur meydanıdır al gel urganın
Suret uğrusundan sakla imanın
Herkesin dilinden bil de gel beri

Hakikat ummandır dalabilirsen
Bir ulu şehirdir ehlin bulursan
İptida bir sadıka yoldaş olursan
Bir işini koyma dal da gel geri

Sağdan müsahip tut sırrını söyle
Yarını yar idüp birliği boyla
Mürebbini bulup hem delil eyle
Sadık pirden himmet al da gel geri

↓

Bir kâmil mürşide özünü yitür
Dört kapu kırk makam yerine getir
Dört canı bir idüp birliğe otur
Bahr - i muhabbete dal da gel beri

Bahr - i muhabbete dalan aşıkan
Muhabbetten kaçan olur perişan
Dergâh - ı Ali'den isterler nişan
Yükün lâ'l (ü) gevherden al da gel beri

Yükünü Mısır'dan Bağdat'a ilet
Yemen illerinde müşteri gözet
Mülkün sahibiyle hesabın düzelt
Beklemeye bekçi bul da gel beri

Bir oda yap çar duvarını bir et
Rüzigâr girmesin ma'mur âbâd et
Kapusın sır kilidiyle bünyad et
Beklemeye bekçi bul da gel beri

Metaın açuben müşteri gözle
Sadık sofilerin izini izle
Hain haramiden metaın gizle
Cevahir sarrafın bul da gel beri

O mal kıymetlidir her can alamaz
Can baha vermeyen malik olamaz
Kâmile irmeyen kemâl bulamaz
Bir gerçekten himmet al da gel beri

Noksani' yem arzum hakikat râha
Bir gerçek yüzünden yetir dergâha
Bir niyazım vardır gül yüzlü Şah'a
Lütf ide diyemi sen de gel beri

— 21 —

Firkatın oduna yandım tutuştum
Kaldır nikabını yüzden ya Ali
Dünya cefasından vaz geçti gönlüm
Ayırma katardan izden ya Ali

Himmet eyle bir gerçeğe varalım
Pendine bend olup gerçek olalım
Ağyarı sağ bâri göster bilelim
Dönmeyelim izden tozdan ya Ali

Elesti gününde kılmışız ahdi ↓
Senden nazar gerek bilmenem cehdi
Kalbimizi eyle Tanrı'nın tahtı
Çıkarma gönülden gözden ya Ali

Rahmetin bahrına yetmek muradım
Yedi iklim çar köşeyi aradım
İnayet sahibi Hak seni gördüm
Lütfun diriğ etme bizden ya Ali

Bülbül ile muhabbetin gülüne
Canım kurban evliyanın yoluna
Her demde cesette canda buluna
Muhabbetin dadı tuzu ya Ali

Cemâlin isterim cennet içinde
Ricamız kabul et rahmet içinde
Yedi derya ilm - i hikmet içinde
İledüp bizi bir sözden ya Ali

Noksani yanupdur aşkın narına
İntizar var ire hak didârına
Aşıkların sadıkların nuruna
Yetiştir yakında tezden ya Ali

— 22 —

Bir mürvetim vardır gerçek erlere ↓
Muhammed Mustafa Ali'den meded
Hatice Fatıma candan yarlara
Hasanla Hüseyin veliden meded

Kamber'i Kamber idüp bildiren
Düşmişlerin elin alup kaldıran
Zülfekar la bed nefsimiz öldüren
Cümle ervahları kul iden meded

Zeynel Bâkır'dır ezberim virdim
Ca'fer'in hâkpâyına yüzümü sürdüm
Musa Kâzım Rıza mürvete geldim
Şah Taki bâ Naki uludan meded

Pir Sultan Abdal'ı nurına katup
Sultan Hatayi'le dest - deman tutup
Kul Himmet'le her bir sırlara yetüp
Nesimi derisin yüzdüren meded

Hasanü'l Askeri Şaha varalım
Muhammed Mehdi'nin yüzün görelim
Ma'sum - i Pâklere can baş virelim
Hünkâr Hacı Bektaş Veli'den meded

Koca Seyyid Köse Seyyid pirlere
Mir seyyidle seyyid Mencekilere
Seyyid Sabun'la Baba Mansurlulara
Sarı Saltık Kızıl Deli'den meded

Şeyh Safi üstadım güruh - i Naci
Sadrüddin muhibb - i hanedan tacı
Veysel Karani'dir derdler ilacı
Sunar Sultan Hızır doludan meded

Minnet eyleyelim Uryan Hızır'a
Abdal Musa Garib Musa Hızır'a
Gözcü Karaca Ahmed gele nazıra
Bekleye kar (u) kış toludan meded

Mikâil İsrâfil râh - i Hak açar
Azrâil elinden meyt - i can biçer
Delili Cebrâil göklere uçar
Nurdan nerdübânı yol iden meded

Sultan Ali Abbas alemin nurı
Kürteren şeyhleri onların yari
Gönlümüz arzular güzel hub yari
Baldıran zehiri bal iden meded

Kara Pirbat yardım ider düşküne ↓
Abdülvahhab yol gösterir şaşkına
Derviş Halil Derviş Cemâl aşkına
Manzur çeşmesini göl iden meded

Urfa'da yatan Halilü'r - rahman
Sultan Sinemilli her derde derman
Şeyh Hüseyin ile güzel Şeyh Çoban
Şeyh Ahmet Dede'ye gel iden meded

Sultan Melek nikab çekmiş yüzüne
Kişdim evliyasın düştüm izine
Dülük Baba Kurt Baba'nın tuzuna
Kavuşalım himmet Ali'den meded

Hızır Abdal ile mermeri atan
Yalıncak Sefil'in carına yeten
Sultan Samud ile birliğe biten
Seyyid Battal Gazi Veli'den meded

Şeyh İbrahim de bir gürbüz erdir
Kara Naci ile hem sadık yardir
Abuzer Gaffar'ı bir gizli sırdır
Ebâ Müslim ile câr iden meded

Sefil Kemter Er Mustafa Virani
Kul Yusuf ile Ednâ hem Kul Veli
Kul Siyahi Kul Hüseyin Şeyhoğlu
Kaygusuz sersem'i gül iden meded

Fuzuli Niyazi Derviş Sezayi
Huzuri Zaifi Hayreti Dayi
Eşrefoğlu aşk ummanda Hudâyi
Aşk ile bâbından gel iden meded

Hakkı İbrahim'le kılın nidâyı
Kemâl - i ümmi'yi Mansur Hüdâyi
Selâ diye dinleyenler sedâyı
Candan dinleyeni dirilden meded

Nice bin aşkın var gani ilâhı
Cümlesi bir dilden söyler ger gâhi
Güni güni seyr iderler dergâhı
Her taraf cemâlin nur iden meded

Bu dünyada gerçek erenler çokdur
Vasfını itmeye kudretim yoktur
Üçler beşler kırklar yediler hakdır
Dört kapudan Hakk'a gel iden meded

Niyazım seksen bin Urum erine
Yetir doksan bin Horasan pirine
Yüz bir şah evliyasının nuruna
Gel bağışla bizi Yaradan meded

Yek nefes ile can binasın kuran
On sekiz bin alem kalbine giren
Çâr anâsır şeş cihetden dem vuran
Lâ mekân ilmi yol iden meded

İbtida vücutda Adem'i kuran
Havva ile cennet içre oturan
Töhmet idüp bu dünyaya getüren
Naci ile Şit'i yar iden meded

Ezel kudret kandilinde nur iden
O zamanda Adem ile yar iden
Güruh - i Naci kolunda seyr iden
Muhip kullarını nur iden meded

Yetmiş iki millet icad eyleyen
Her birine bir dil ile söyleyen
Naci deryasına girüp boylayan
Halkdan ırak Hakk'a yar iden meded

Evliyayı "Yetmişiki" den seçen
Cisminden vaz - gelüp varından geçen
Güruh - ı naciye rahmetin saçan
Lahmike kavlini hur iden meded

Nuh - u Nebi ile gemiyi çatan
Kimini gark idüp kimine yeten
Mağribden top atup maşrıkta tutan
Lut kavmine hışmı yol iden meded

İlyas ile yedi deryada yüzen
Yunus ile balık karnında gezen
İsa'yle balçıkdan yarasa düzen
Cercis'i öldürüp dirilden meded

Ya'kub ile ağlayuben zar iden
Halil İbrahim'e narı nur iden
Yusuf'a kuyuda yetüp car iden
Mısr'a sultan idüp şad iden meded

İshak Nebi'ye nübüvvet viren
Hızır ile ab - ı hayata giren
El yesâ'u Zülkifl ile dem vuran
Münkirler gözünü kör iden meded

İdris Nebi ile hulleyi biçen
Kadi - i haşr olup müşkiller seçen
Ma'rifet bağında bülbül tek uçan
Kokusunu gonca gül iden meded

İsmail'e kurban diye emr olan
Koçu gönderüp şad idüp gülen
Musa ile bin bir kelâm söyleyen
Davudi ahengi mum iden meded

Eyyüb gibi sabr eyleyüp her derde
Lokman gibi tavaf olup her yerde
İskender Şuayib Salih güherde
Yahya ismin virüp dirilden meded

Kaf dağından Süleyman'a yol açan
Zekeriya ile özünü biçen
Yuşa'ile bile cevahir saçan
Üzeyr ölmişken dirilden meded

Muhammed'le hatm - i enbiya olup
Yüz yirmi dört bin nebiden gelüp
Nur - i nübüvveti Ali'de bulup
Dü cihan Sultanı Veliden meded

Noksani kulunuz ister keremi
Gönlümüzden kaldır derd (ü) veremi
Tabib olup yaralarım sara mı
Cümle derde deva eyleyen meded

— 23 —

Lâmekân ilinde bi nişan iken
Zuhur etti beni bir kân içinde
üçyüz altmış altı nehirden gelen
Özüm katre etti umman içinde

Bir zaman ummanda cansız yatırdı
Can ceset verip el ayağım bitirdi
Nokta olup kalbim içre oturdu
Rızkımı bitirdi ol kan içinde

Tekmil vücut içre saldı cihane
Nefsi verdi iki babdan ayene
Gözünde nur oldu baktım cihane
Bencileyin yüz bin ver han içinde

Bir saman merderden şir emdim kandım
Tez vakit andanda dahi usandım
Diş bitirip abi nana dayandım
Vücudum beslerdim devran içinde

On beşinde yetip buldum kemalım
Nefse uyup isyan bahrına daldım
Vesveseyle bile otuz'a geldim
Hemen gezer idim güman içinde

Çok ilim okudum aklım yetmedi
Cahd eyledim kimse elim tutmadı
Çok amel kazandım fayda etmedi
Hor zelil gezerdim zindan içinde

Mani ilmi ledünden dersimi aldım
Okuyup fehm ettim sırrını bildim
Hakikat şehrini arz edip geldim
Kâmile yetiştim irfan içinde

İbtida nefsimden okuttu beni
Nutkundan diriltti bu ölmüş teni
Merhamet eyledi ol gönlü gani
Katre olup gezdim umman içinde

Rabbimi öğrendim cümlenin canı
Küfür deryasında buldum imanı
Derde düştüm çok ara'dım dermanı
Tabibe eriştim bir an içinde

Derdimin dermanı yine derd oldu
Şahı merdan zübanımda vird oldu
İkrarımız birdir ceset dört oldu
Mansur gibi gezdim meydan içinde

Adalet sultanı yek nazar kıldı
Üç yüz altmış altı burcumu aldı
Aduları sürdü kendisi kaldı
Vücudum taht oldu sultan içinde

Gönlümün evinde kalmadı kara
Aşkı muhabbetle geldim didare
Dilimi eyledim sed hazer pare
Evsafın okunur kir'an içinde

Bülbül oldum gülü vasfeder dilim
Mahluk fark eylemez halim ahvalim
Gülşen bahçesine uğradı yolun
Bağı cennet huri gılman içinde

Bir köşede Hak kelâmın söylerler
Bir köşede raksı sema ederler
Muhabbet rahine doğru giderler
Lahmeke lehm olmuş bir can içinde

Muhabbet bağında bir kubbe gördüm
Adem sıfatında aslını sordum
Aslı kainattır zatını bildim
Aleme can olan cihan içinde

Muhammet'tir tacı şemsiyle kamer
Ali'yul Murtaza belinde kemer
İki kulağında şebberi şübber
Hasanla Hüseyin iznan içinde

↓

Bir gözünde zeynel aba nur olmuş
Bir gözünde İmam Bakır sır olmuş
Bir gözünde imam Cafer durr olmuş
Bir gözünde Kâzım nuran içinde

Burnundan ağzından Rıza dem vurdu
Bir elinden Taki cihanı kurdu
Bir elinde Naki divane vardı
Cennet kapısında rızvan içinde

Hasan Aleskari' kuvvet ayağı
Muhammet Mehdidir kudret ayağı
Kubbeden zuhurdur cennetin bağı
Bir fidan bitip tir cinan içinde

Fidan kemalini buldu cennette
Sivi ahmer oldu sırrı vahdette
Arz eyliyen okur ilmi hikmette
Arz etmiyen kaldı güman içinde

On iki imamdan zuhura gelen
Çarde'yi masumu paki hak bilen
Yolunda ser verip bendesi olan
Sultan olur iki cihan içinde

Gülşan bahçesinde gezdim bir zaman
Gördüm'ki kurulmuş bir ulu divan
Muhammet Mustafa ol şiri Yezdan
Mürşidi Kâmil var meydan içinde

Hakikat babında danışık olup
Muhammet'le Ali lisana gelip
Bahaneden bir nokta da yanılıp
Mürşid dare dikti meydan içinde

Ol zaman havadan bir top nur indi
Mürşidi kâmilin dizine kondu
Minnetçi olup bile dare durdu
Nur nura karıştı nuran içinde

Minnet kabul olup dardan indiler
Ağızların temennaya sundular
Yerli yerine gediğine kondular
Tercüman dilerler erkân içinde

Cebrail emroldu gülşen bağına
Tercüman getir ki niyaz dağıla
Himmetleşip girdi yolun sağına
Kendi özün buldu cinan içinde

Fatimetühzehra'dır Ali'nin yari
Beline kuşandı hem zülfikârı
Düldül ata binip kırdı küffarı
Kamber önü sıra meydan içinde

Her pare içinde üçer nokta var
On iki noktadır birbirine yar
Yüzüne muştaktır şemsiyle kamer
Daim gelir gider cihan içinde

Bunlardır alemin nizamın veren
Kandili kudrete asılıp duran
Ezel yerin göğün binasın kuran
Ademi var eden isyan içinde

Ademin tevbesin kabul eyliyen
Ademde mevcut bilmeyip söyliyen
Halkı yetmiş iki millet eyliyen
Cümlesi vird eder züban içinde

Yüz yirmi dört bin nebiler nuru
Evliyanın kavli sırrı ikrarı
Her taraftan gösteren nuru envarı
Sıfatı ademde hir can içinde

Mahluk ile her bir dilden söyliyen
Güruhu Nacide karar eyliyen
Hakikat bahrına dalıp boylıyan
Muhabbet bağında gülşan içinde

Aşıklar ol nurdan ervahın aldı
Ayine eyleyüp cemâlin gördü
Ali'yle Muhammet bu yolu sürdü
Nur nura karıştı nurân içinde

Noksani'nin cesedinde can olan
Gönüller tahtında hem sultan olan
Eşidip gösteren hem dilde gelen
Evsafın okurum fur'kan içinde

— 24 —

Ezel mestâneyim hup cemâline
Nikap perdesini kaldır sultanım
Anınçün meyletmem dünya maline
Bize Hakkın lütfun buldur sultanım

Evvel bir katreyken ummana daldım
Anasır bahrında eğlenip kaldım
Şükür bu gönülde mihmanı buldum
Elif Allah doğru yoldur sultanım

Ab - ı hayat gelir canan elinden
İlm - i hikmet keşfolunur dilinden
Bülbül vazgeçer mi gonca gülünden
Destinle bir bâde doldur sultanım

Felek aldı sevdiceğim elimden
Tufan oldu çeşmimdeki selimden
Süleyman'ım kimse bilmez dilimden
Avazım ol yare bildir sultanım

Aşıka sor maşukunun yarasın
Hisâb eder yerin göğün arasın
Pirim ihsan eyle derdim çaresin
Noksani huplara kuldur sultanım

— 25 —

Sanmayın erenler dünden bu günden ↓
Nice binbir kerre bu hana geldik
Hak Taâlâ nura tecelli kıldı
Ol nurdan payımız aldık da geldik

Kandil - i kudreti yarattı nurdan
On iki ervahı yarattı sırdan
Lâmekân şehrini yarattı nurdan
Aşk u mahabbeti cevlhana geldik

Ademe kavuştuk cennete girdik
Havva ile orda çok demler sürdük
Yerin göğün binasını biz kurduk
Arzu kıldık anı seyrana geldik

Hak buyurdu buğday yemeyin hey can
Galebe eylese nefs ile şeytan
Yedikte buğdayı eyledik isyan
Sürüldük cennetten cihana geldik

Tevbe kıldık makbul oldu sözümüz
Muhammet cisminde açtık gözümüz
Adem'den Hatem'e sürdük yüzümüz
Ol demde suret - i insana geldik

Muhammet cisminde karâr eyledik
Hak buyurdu Hak kelamın söyledik
İndik aşkın deryasına boyladık
İkrar verdik Şah - ı Merdan'a geldik

Başımıza vurduk tac - ı Levlâk'i
Çıktık seyr eyledik arş - ı eflaki
Mi'rac'a çıkuben biz gördük Hakk'ı
Hatemi bac verdik arslana geldik

Hadice Fatıma Muhammed Ali
Ezelden kurdular erkânı yolu
Hasen Hüseyin'dir can kurban veli
Eşiğine can baş kurbana geldik

İmam - ı Zeynel'den Bakır'a indik
Ca'fer - i Sadık'a göz gönül kattık
Musi - i Kâzım'dan Rıza'ya yettik
Taki Naki Şah - ı hubâna geldik

Cardeh - i Ma'sum - i pâk'dir sırrımız
On iki imamlardan gelür nurumuz
Kırkların ceminde vardır yerimiz
Uğradık mekteb - i irfana geldik

Erenlerden biz de destur almışız
Noksani' yem Lâmekân'dan gelmişiz
Münkirin gözüne perde olmuşuz
Hakikat bahsini beyana geldik

— 26 —

Etme mahrum didarından ya ilahi gözüm aç
Haki payi devletin oldu uşaka set taç

Fermanım var sen şahinden beklerim yollarını
Küntü kenzin hazinesi adet oldu bize paç

Gösterildi bir nazarda hüsnünü şahi cihan
Derdim artar gün be gün oldum anın için na mizaç

Cem olurda halkı dünya merhem olmaz zahmıma
Derdi uşaka oluptur vusleti hüsnün ilaç

Okurum hüsnün kitabın yedi ayetle beğim
Ört nikabın görmesinler bed nazarlar seni kaç

Biz zaif mücrümü bi neva kullarına
Rahmetin bahrı tükenmez lütf edip bir katre saç

Noksani' ye sorsalar hüsnün bahasın dost senin
Kıymet olmaz bir muyuna verse bu dünya haraç

— 27 —

Hakk'ı görmek diler isen suret - i insana bak
Arayup gezme bu halkı cismin içre cana bak

Aşıkın mi'racı derler dostunun didarıdır
Bu söze isbat dilersen defter - i Rahmân'a bak

Yedi iklim çâr köşe bir dilberin vechindedir
Gel oku Ümmü'l Kitab'ı mekteb - i irfana bak

Ta'n idüp yetmiş ikiye dime kim beyhudedir
Sen seni fehm eyle sen küfürdeki imana bak

Herkes bu haliyle buldu Rabb'isin bi - iştikâk
Rabbel - alemin buyurdu; ayet - i Kur'an'a bak

Dil - i Ya'kub'un ağlayup zâr eyleme Yusuf deyu
Mısr - ı tende Şah oluptur Yusuf - ı Ken'an'a bak

Ademe hürmeten yaradıldı zemin ü âsumân
Secdegâh - ı alem oldu lütf ile ihsana bak

Hakk'ı bul öz kalbin içre gel **Noksani** iş bu dem
Himmetlidir evliyanın ahd ile peymana bak

— 28 —

Ya ilahi yek nefesle alemi var eyledin
Hızırı yarattın o dem düşmüşe car eyledin

Kimine gülzarı kıldın ol demi ettin Halil
Kimini yaktın o demde nur iken nar eyledin

Kimini mansur ediben mahrem ettin razıma
Söyleyip ol dem Enelhak sonra berdar eyledin

Kimine ol demde verdin nefsi Şeytan'ı lâin
Yar iken ezel seninle anı ağyar eyledin

Kiminin gönlü içinde anı kıldın zemheri
Üşüdüp ol dem ile bahanesin kar eyledin

Kiminin kalbini o dem eyleyip yevmi bahar
Türlü bin nimet bitirdin bağı gülzar eyledin

Kimini bülbül edip saldın gülün sevdasına
Kimine gülşan içinde ol demi har eyledin

Kimine ol dem verdin masivanın hubbunu
Tama kıldı nice malı sonrasın mar eyledin

Kimisi ol dem içinde buldu cenneti naim
Kimini inkâra saldın yarini nar eyledin

Ya ilahi hamdü minnet gösterip hüsnün bu dem
Noksani' ye aşkın verdin vakfı esrar eyledin

— 29 —

Hükm - i Şah'ı bilmeyen nâdâna ferman neylesün

Adem kadrini ne bilsün münkir - i merdud - i ezel
Kaplayıptır cism ü canım nefs - i şeytan neylesün

Aşkı olmayan ne bilsün ilm - i adem kandedir
Müşrik - i bi - dinlere ayet - i Fürkân neylesün

Dökme hayvanın önüne şükker - i ni'metleri
Hayvana her dem gerektir otu saman neylesün

Arifin gevher kelâmı cahile hoş mu gelür
Kibr - i nâdân olana mekteb - i irfan neylesün

Hakk'ı fark etmeyüp zahid cennet - i didâr diler
Gaflet ile günü geçer kalbi zindan neylesün

Can ilinden cana yetmez vermeyen can dostuna
Görmeyen cinanı candan oldı bi - can neylesün

Bilmedi aşık niçün can verdi aşkın yoluna
Her taraftan gördügi suret - i Rahmân neylesün

Noksani nuş eyleyen Haydar elinden kevseri
Nutkıdır ab - ı hayat çeşme - i hayvan neylesün

Mevdud: *Kovulmuş* — **Nadan**: *Kale* — **Niran**: *Ateş, tamu.*

— 30 —

Narı aşkın yaktı cismini eyledi hanı harap
Saki'ya lütf et lebinden bade'i cami şarap

Tığı gamzin uğrayalı sine'i üryanıma
Dilimi sad pare kılıp etti bağrımı kebap

Çün ezelden rahi aşkı caniyle kıldık kabul
Yine anda bulduk iyman oldu haktan fethi bap

Zülfü zincirin takalı boynumuza ol senem
Rızadır sırrı enelhak olmuşuz ümmül kitap

Hızır la hemrah oluben zahmeti bulduk bu dem
İçiben abi hayatı kana geldik hem çu ap

Dünya ukba için cenneti niranı anmazız
Mah cemalın seyir edeliden didemiz görmedi hap

Aşıkız ruzi ezelden ademe kıldık sucut
Hakkı ademde bulanlar çekmedi asla azap

Noksani mahv eyle varın Hakkı görün aşikâr
Dost görünüp her taraftan ref ola yüzden nikap

— 31 —

Ey gönül gel sabreyle her derde dermandır sabır
Çaresiz dertler devası şahi Lokman'dır sabır

Gel tefekkür eyliyelim dert nedir derman nedir
Derdi Hû dermanı Hû bir sırrı süphan'dır sabır

Cenabı Haktan sana bin türlü dert gelse eğer
Ah edip incinme canım elde burhandır sabır

Arifler kavlince dert içinde derman gizlidir
Herkese derdini açma haktan ihsandır sabır

Her ne denli zarı kılsan derdini Hak arttırır
Şükredip razı olursan rahatı candır sabır

Nice yıllar derde düşüp sabr eden Eyyüb'ü gör
Katlanır cevri belaya bildi iymandır sabır

Noksani dedi Resul (El sabır muftahul ferah)
Cahi derde kıl tahammül Mısır'a sultandır sabır

Hemrah: *Yoldaş* — **Mirat:** *Ayna* — **Kesret:** *Çokluk* — **Vahdet:** *Birlik*

— 32 —

Zahid aç dideni bak nur - ı Yezdan kandedir
İlmü'l - esmayı oku gör canda canan kandedir

Aşık ol aşk ateşinde cismini mahv eyle kim
Göresin cennet - i nirân hur ü gılman kandedir

On sekiz bin aleme ibret göziyle kıl nazar
Ademi bil ire deme gör zat - ı bürhan kandedir

Nefse uyma ruh - i beyti kıl hayat - ı cavidan
Hızr ile hemrah olup gör ab - ı hayvan kandedir

Men aref sırrın dilersen hâk - i pây - i arif ol
Ademi ma'niden oku gör kim irfan kandedir

Saf it mir'at kalbi anlayasın sen Hakk'ı
Vahdeti bul kesret içre gör ki Subhân kandedir

Zerre ol **Noksani** vasıl eyle şemse özünü
Katre ol gir bahr - ı aşka gör ki umman kandedir

— 33 —

Hamdu lillâh hakkı gördüm sırrı vahdet mendedir
Kandil içre nure erdim feyzi kudret mendedir

Ademe erdim sürüldüm cennet içinde hemen
Tevbemi Hak kıldı makbul lütfü izzet mendedir

Gah celalım bahriyle gark eylerim bu alemi
Zahir eylerim cemalın Nuh'u necat mendedir

Hızır ile zulmat içinde içmişim abı hayat
On iki ilme karıştım ilmi hikmet mendedir

Set çektim cümle cihana oldum iskender bu dem
Beklerim babı vilayet şimdi nöbet mendedir

Mum edip ahengi davuddan süzülmüş gelirim
Möhrü Süleyman elimde taç ile taht mendedir

Veda kıldım İbrahimle canı kurban etmeğe
İsmailim hak yolunda koç baş bizzat mendedir

Yakup ile zarı kıldım ağlarım Yusuf diye
Yusuf oldum Mısır içinde kandı nebat mendedir

Tur'a çıktım Musa ile danışıp bin bir kelamı
Hak kelamıdır kelamım fazlı rahmet mendedir

İsa ile göğe ağıp ruhu kutsa ermişim
Yağmur ile yere yağdım türlü nimet mendedir

Eyyup ile derde düştüm hem demiş sabrı şükür
Hikmet'i Lokmana erdim renç ve sıhhat mendedir

Yüz yirmi dört nebi yüzüne veren ziya
Ahmedin zehrindeki hömrü nübüvvet mendedir

Tevrat, İncil, Zebur, Furkan sıfatımdır menim
Asliyim yüz dört kitabın yedi ayet mendedir

Yedi tamu içre narım yakarım münkürleri
Mazharı nuru hüdayım heft ile heşt mendedir

Çar anasır içinde Hakkı isbat eyledim
Mahfı sultanım ezelden tacı devlet mendedir

Dört kapı kırk makamı şeş cihetten okudum
Hem şeriat hem tarikat hem hakikat mendedir

Noksani şahi alem eşiğinde ben geda
Dergâhı haktan gelirim çünkü himmet mendedir

Renç: *Sıkıntı* — **Heft:** *Yedi* — **Heşt:** *Sekiz* — **Seş:** *Altı.*

— 34 —

Derde düştüm bi nihaye ya Ali senden medet
Umarız senden inayet ya Ali senden medet

Cürmümüz yazmaktan aciz ol kiramen Katibin
Fatime Hatice Hakkı affet ya Ali senden medet

Zatı paki hürmetine tevbe kıldım ya rahim
Geç suçumdan kıl inayet ya Ali senden medet

Şah Hasan Hulki Rıza hakkı ya rabbül gafur
Hüseyin aşkına rahmet eyle ya Ali senden medet

Çarde'i masumi pakten umarım lütfü ata
Zeynel'in rahinde Hâk et, ya Ali senden medet

Bakır'ı nuru hudadan gönlümüz rüşan kılıp
Cafer'i ilmin nasip eyle ya Ali senden medet

Musa'yı Kazım Ali Musi Rızanın aşkına
İsterim eyle şefaat ya Ali senden medet

Şah Cafer'i dergâhında bi sevap şermende
Cürmünü affet temamet ya Ali senden medet

Nakinin yüzü suyu için Askeri olup şefi
Mehdi'nin feth et vilayet ya Ali senden medet

Noksani derdine düşüp kapına geldim hakim
Ve şifa eyle selamet ya Ali senden medet

— 35 —

Rahi Hakka meyil eden iptida candan geçer
Dünya uhradan elin çeker hanı malından geçer

Mürşidi kâmile yetip canı başı teslim eden
Varını mahv eyleyip hem şirki tuğyandan geçer

Mürşit nefesin Hak bilen sıtkiyle eyler kabul
Kusurun ele alınca pir olan kandan geçer

Diliyle kalbi bir olan vadına helef eylemez
Muhabbeti Hak'la olur zanla gümandan geçer

Mürteza ve Mustafaya bende olan her zaman
Hasan Hüseyin aşkına cümle cihandan geçer

Zeynel abanın kavlini can ile eden kabul
Lahmeke lehme karışır küfrü iymandan geçer

Bakırın sırrına yeten kul iken sultan olur
Cafer'i Sadık elinden daim erkandan geçer

Kazım'ın şevki gönülden kuş olup pervaz eder
Bir nazardan aşk ile kürş darı cihandan geçer

Musi Rızaya yetenin kavli fiili sırdadır
Mahluk anlamaz işini özliyen candan geçer

Muhammed Taki elinden cami aşkı nuş eden
Naki için derde düşer küllü dermandan geçer

Askeri dilin açıp gevher saçan bu aleme
Nef hasiyle ölüyü ihya eder kandan geçer

Mehdiden payını alan Hak ile yeksan olur
Batını Hakka yeter zahiri ad şandan geçer

Levhi mahfuz daki yedi ayeti tefsir eden
Cümle yüzde Hakkı görür yahşi yamandan geçer

Noksani gel doğru raha katreyi ummana gel
Zatı pâke vasil olanlar huri gılmandan geçer

AŞIK HAFIZÎ (HIFZÎ)

Gerçek kimliği karanlıklar içinde. Asıl adı, doğum ve ölüm tarihleri hakkında elde bilgi ve belge yok. Eserleri bilinmiyor. Şiirlerinden onsekizinci yüzyılda yaşamış bir Bektaşi ozanı olduğu sanılıyor. Bolvadin'li olduğunu söyleyen araştırmacılar var. Ancak, yaşamı hakkında ayrıntılı ve yeterli bilgi yok. Elde yalnız bir mersiyesi var. Bu mersiye, aruz ölçüsüyle yazıldığı için az çok tahsil görmüş olduğu sayılabilir. Kağızman'lı halk ozanı Hıfzi ile de bir ilgisi yok.

MERSİYE

Geldi çün mahı Muharrem kıldı dehri ruşenâ
Hatırı uşşaka düştü macerayı Kerbelâ
Çünki ol menzil musahip mecmai bahrı bela
Teşnedil oldu şehit anda Hüseyni mücteba
Cem'olup Kufe diyarında güruhu eşkiya
Ali evladı Resule gördüler cevri reva
Bir azim fitne uyandırdı Yezidi bihaya
Söyle vallahi sezadır canına lânet seza

Ol vefasız bi - rahimler kavli merguh ettiler
Kufeye davet kılup irsali mektup ettiler
Sanasın bin can ile cananı matlup ettiler
Sonra ahdi bozdular akvali mekzup ettiler
Hasılı anlar vefayı orda tekzib ettiler
Set çeküp mebzul Fıratı anda mahcup ettiler
Bir azim fitne uyandırdı Yezidi bihaya
Söyle vallahi sezadır canına lânet seza

Çün bilirdi nuru çeşmi Ahmedi Muhtar idi
Validi ali cenabı hazreti Kerrar idi
Maderi binti Resulü Hazreti Zehra idi
Paderi paki Hasan Hulku Rıza Hünkâr idi
Nesli Peygamberliğin aya kim inkâr eyledi
Şanı vâlâsı anın günden dahi ızhar idi
Bir azim fitne uyandırdı Yezidi bihaya
Söyle vallahi sezadır canına lânet seza

Bir takım namertleri münkat edüp fermanına
Ol livayı nahsı dikti Kerbelâ meydanına
Kahrı mühtahsen görüp Ali Resulün şanına
Bigünah mazlumların girdi o zalim kanına
Mansıbı dehri değişti devleti imanına
Tabemahşer lânet olsun kendine avanına
Bir azim fitne uyandırdı Yezidi bihaya
Söyle vallahi sezadır canına lânet seza

Allah Allah öyle bedbahtın olup fermanberi
Saymadı asla hukuku Hazreti Peygamberi
Bir içim suyu diriğ etti Havariç leşkeri
Sureta islam idi sirette kafir ekseri
Olmadı böyle musibet devri Ademden beri
Ya nice yaş dökmesin erbabı aşkın gözleri
Bir azim fitne uyandırdı Yezidi bihaya
Söyle vallahi sezadır canına lânet seza

Bu Muharremdir zemin ü âsüman ağlar bugün
Vakti matemdir muhibbi Hanedan ağlar bugün
Eşk - i hasretler döküp ta tende can ağlar bugün
Aşikanın didei giryanı kan ağlar bugün
Hasılı feryat edüp cümle cihan ağlar bugün
Ağla **Hıfzî** aşk ile uftadegân ağlar bugün
Bir azim fitne uyandırdı Yezidi bihaya
Söyle vallahi sezadır canına lânet seza

Dehr : *Dünya. Zaman* — **Ruşenâ :** *Aydınlattı* — **Teşnedil :** *Bağrı yanık* — **Azim :** *Büyük* — **Birahm :** *Merhametsiz* — **Mekzub :** *Yalanlamak, fesada vermek* — **Valid :** *Baba* — **Mâder :** *Anne* — **Bint - i Resul :** *Peygamberin kızı* — **Dâder :** *Kardeş* — **Bigünah :** *Günahsız* — **Ta be mahşer :** *Mahşere kadar* — **Havariç leşkeri :** *Haricilerin askeri* — **Zemin ü âsuman :** *Yer ve gök* — **Eşk :** *Göz yaşı* — **Dide :** *Göz* — **Giryan :** *Ağlayan* — **Seza :** *Layık* — **Bedbaht :** **Kötü** *talihli* — **Mebzul :** *Bol* — **İrsal :** *Gönderme.* **Uftade:** *Aşık*

SELİM BABA

Gerçek kimliği, asıl adı, eserleri bilinmeyen Selim Baba, onsekizinci yüzyılda yaşamış bir Bektaşi ozanı. Hacı Bektaş Veli dergâhında Mihman Evi Babası iken, İstanbul'a gelerek Üsküdar'da İnadiye Tekkesi postnişini Seyyid Haşim Baba ile görüşmüş. (1197 H.) 1782 M. yılında ölmüş ve İnadiye Tekkesine gömülmüştür. Sefil Selim adında 1933 doğumlu halen yaşayan bir aşık daha vardır. Bununla bağlantısı zaman ve mekân bakımından düşünülemez.

ŞİİRLERİNDEN ÖRNEKLER

— 1 —

Aleme geldim hidayet ile seyran eyledim
Buldum ademde sıfatım daim iman eyledim

Açtı esrarı Hudânın ilmi şanından bana
Tab'ı hayvandan geçip ef'alim irfan eyledim

Pâkedip hulku Muhammedle yoğurdum tıynetim
Kalbimi aşk u muhabbet ile insan eyledim

Devredip âdab ü erkânında mürşit hizmetin
Aklı - kül gitti beşerden ruhu sultan eyledim

Mürşidin vechinde gördüm bâbı Cennet hattını
Okudum ettim şehadet hıfzı Kur'an eyledim

Kim arar alemde derdin çaresin Derviş Selim
Mürşidin veçhinde ancak derde derman eyledim

Seyran : *Dolaşmak* — **Sıfat :** *Nitelikler* — **Tab :** *Tabiat, huy* — **Hulk :** *Ahlak* — **Tıynet :** *Maya* — **Adab ü erkân :** *Eğitim düzeni* — **Bab :** *Kapı* — **Beşer :** *İnsan* — **Vech** : *yüz* — **Hidayet:** *Hak yoluna gönderme.*

— 2 —

Sırrul'esrara yetiştim beni hayvan anlamaz
Mânii kâra iriştim ehli divan anlamaz

Benliğimden el çekip girdim bu aşkın bahrine
Hak ile vuslat müyesser oldu nâdân anlamaz

Bir zaman mürtet olup mehcur - u mürşit kalmışım
Çok şükür Haşimden aldım feyzi hayvan anlamaz

Keşfi razetsem dahi erbabı anlar sırrımı
Himmeti merdan nedir anlar mı her can anlamaz

Buldum artık mürşidim kim kalimi hâleyledi
Feyz ü kadri evliyayı ehli niran anlamaz

İçeli ab - ı hayatı meyfüruş oldu **Selim**
Zerreye almaz Cihanı ab - ı hayvan anlamaz

Sırrül'esrar : *Sırların sırrı* — **Mânii kâr :** *Özün özü* — **Nâdân :** *Kaba saba insan* — **Mürted :** *Dinden dönmüş* — **Mehcur :** *Kör* — **Keşf - i Râz :** *Sırrını açıklama.* **Nâdân :** *Kötü* — **Kal :** *Söz* — **Niran :** *Nurlar* — **Meyfuruş :** *İçki satan* — **Müyesser :** *Kolay gelen* — **Vuslat :** *Kavuşma, sevgiliye kavuşma.* — **Niran:** *Ateş, tamu*

— 3 —

Dertliyim kapına dermana geldim
Mürüvvet sendedir Ali Koç Baba
Cümle küstahlığı özümde buldum
Mürüvvet sendedir Ali Koç Baba
Sana arzu çeker nice aşıklar
Merhamet bâbının kilidin yoklar
Sende mihman üçler, yediler, kırklar
Mürüvvet sendedir Ali Koç Baba

Eşiğin taşına yüzümü sürsem
Baba çeşmesi'nden nuş edip kansam
Çırağın şem'ine pervane dönsem
Mürüvvet sendedir Ali Koç Baba

Selim' in kusuru çoktur yanında
Senin muhabbetin saklar canında
Pirin huzurunda, Hak divanında
Mürüvvet sendedir Ali Koç Baba

Mürüvvet : *İnsanlık, mertlik, cömertlik, iyilikseverlik* — **Mihman :** *Konuk, misafir* — **Ali Koç Baba :** *Niğbolu'da bu adda bir kişinin mezarı varsa da başka hiç bir bilgi elde edilemedi. Siverek'te (Urfa) de Koç Ali Baba adındaki kişinin türbesi ziyaret edilir. Ancak kim olduğu belli değil.* — **Nuş :** *içme* — **Şem'i :** *Mum.*

İLGİLİ KAVRAMLAR

1 — "Tab - ı hayvandan geçip ef'alim irfan eyledim" : *Tasavvufta insan en üstün, Tanrı yanında en değerli bir varlıktır. Meleklerden üstün yaratılmıştır. Meleklere insana baş eğmeleri, secde etmeleri Tanrı tarafından emredilmiştir. Bu insanın önemini ve değerini urgular. Çünkü insanı yaratırken Tanrı kudret eliyle onun balçığını yoğurmuş, kendi nur'undan katmış, meleklerin, cinlerin bilmediklerini insana öğretmiştir. Bu nedenle insan bilgili - üstün nitelikli bir yaratıktır. Tasavvuf ve din insanın hayvandan geldiği görüşünü benimsemez.*

Aşık Selim hayvan doğasından geçerek eylem ve davranışlarını olgun ve yetkin niteliklerle bezediğini, güzelleştirdiğini, pişirdiğini söylerken cahillikten, bilgisizlikten uzaklaşarak arifler meclisine katıldığını söylemektedir.

İmam Caferi Sadık der ki; "Bil ki, biri büyük biri küçük, biri ulvi, diğeri süfli iki alem vardır.

Büyük alem insan, küçük alem de hayvandır . İnsanda dört haysiyet vardır. İlim. akıl, fikir, sohbet. Bilgi edinmek, sözünü bilmek, sohbetin ham kılmamak, sözünü yok yere sarfetmemek insanın hayvanlığını giderir. Görünürde olduğu gibi özünde, iç dünyasında da insanlığa layık olmaya çalışmak gerekir. Ve illâ insan olmaz" **(Buyruk, sh: 372).**

2 — Musahip Edinmek: *Malı mala, canı cana katmak, birbirinden saklısı, gizlisi kalmamak. Alevilik-Bektaşilikte bu kurum çok önemlidir. Yola yeni giren talip, Aleviliği kabul töreni için nasip (eş) meydanına çıktığı zaman kefil olarak muhasibini seçer. Herkes mümin doğar, aile terbiyesi ile olgunlaşır, hamlıktan kurtulabilmesi gerekir. Yola girip çöp atlıyarak olgunlaşmaya başlar. Bunun için karı-koca iki talip, kendilerine aklen, fikren, ahlaken; kültür ve sosyal yapı olarak en yakın en uygun birer musahip eş bulurlar. Rehber musahip canları teslim alır, en az bir kaç ay eğitir, yolu-yordamı, temel inanç ilkelerini, görgüyü ve kurallarını öğretir. Eline-diline-beline sahip olma felsefesini açıklar, özümsemelerine çalışır. Belli olgunluğa, kıvama geldiklerinde durumu dedeye yada babaya bildirir. Kurbanlar hazırlanır, yiyecekler rehbere teslim edilir. Ayn-Cem gecesi musahiplere kefenler giydirilir. Erkeğe rehber, karısı (bacıya) rehber bacı abdesti aldırılır. Yalınayarak, girişte bayunlarında tiğbent bağlı olarak tigbentlerin bir ucu rehberde, bir ucuda diğer eşin elinde olduğu rehber önde, talipler arkada, erkek talip sağ eliyle kadın talip sol eliyle başparmağı karşılayacak biçimde ellerinden tutup abdest alınan odadan çıkar.lar Gözleri de bağlanarak meydan eşiğine niyaz edip (üçerkez) eşige basmadan içeri girerler. Ayaklar mühürlü durumda peymançeye geçerler. Rehber: (Allah, eyvallah...*

Muhammed Ali aşkına Pirim Hacı Bektaş veli Divan'ında dar'a durmaya can geldi. Erenler meydanında özü darda gözü niyazda bel oğluna yol geldi) Tercümanını okur. dede taliplere "ey talip cerağa talip misiniz, döktüğünüz varsa doldurun, ağlattığınız varsa güldürün, yaktığınız varsa, yapın. Gelen dönmez dönen görmez, bu demirden leblebidir. Hu gerçeğe, lanet münkire) Dost taliplerden bağışlanmalarını ister. Herkes Allah eyvallah der, haklarını helal eder. Huzura varılır, dedeye niyaz edilir, dede ve cemaat ayağa kalkar. Cerağı Ali'nin önüne karısı ile talip diz çöker. Dede "Eline-diline-beline sahip olacağına söz mü" der. Onlar söz derler. Ayağa kalkılır, geri geri gidilerek eşige basmadan dışarı çıkılır. Eşiğe ziyaret olunur. Rehber yeniden içeri girer. Dede kurbanların hakkını verin der zakir bir düvaz imam okur. Asçı içeri girer niyaz edip kurbanı alıp götürür. Ceragcı cerağı uyandırır, tercümanı okur. Rehber musahipleri huzura getirir, dede telkini yapar. Telkinden sonra muhasiplerin gözleri çözülür, cemaat hep birlikte Bismişah der, dede yere eşiğin oraya yatan taliplerin sırtına üç kez eli ile (erkanla) vurur.

"Allah-Muhammed-Ali" der. Talip ayağa kalkar. Dede makamına geçer oturur. Talipler niyaz ederek yerlerine geçerler.

AZBÎ

Gerçek kişiliği hakkında kısıntılı ve sınırlı bilgiler bulunan Azbi, onsekizinci yüzyılda yaşamış bir Bektaşi ozanı. Kütahya'lı olup, Mısri - i Niyazi'yi Limni adasına sürgüne götüren çavuştur. Ancak, önceleri Niyazi'den el alıp, halveti olmuş, sonraları Bektaşiliğe intisab etmiştir. Gerçek adı Mustafa'dır. Merdivenköy'ündeki Şah Kulu dergâhında yatar. Kabir taşında bir yazı yok. Ancak, üzerinde eski yazıyla kabartma bir Elif harfi resmolmuş. (1149 H. - 1736 M.) yılında ölmüştür.

Şiirlerinde Hurufilik, Alevilik ve Vücudun birliği görüş ve inanışları açık olarak savunulmaktadır. Mısri Niyazi'ye de bir çok nazireler yazmıştır.

Allah, Muhammed, Ali üçlüsünün oluşturduğu birlikte tarikat yolunun belirlendiğine inanır. Tarikatta "Doğruluk - Bağlılık - Sıdk" kurallarına mutlaka uyulması gerektiğini savunur. Şiirlerin de öğütleyici tarikat ilkelerini, açıklayıcı ve öğretici bir içerikle verir. Bunları bilmeyenlerin, "Toplulukta yeri yoktur" der.

ŞİİRLERİNDEN ÖRNEKLER

— 1 —

Muhibb - i Hanedanın yaveriyim
Adu - yi bed - likanın hançeriyim

Hasen dinim imanım Şah Hüseyn'dir
Gulam - ı dürr - i pâk - i Hayderi'yim

Tenim peşkeş canım kurban sözüm Hak
Ki Zeynel'âbidin'in kemteriyim

Dün ü gün kıblegâhımdır cemâli
Nazarbâz - ı Muhammed Bâkıri'yim

Ne varsa yerde gökte benden iste
Hakikat kân - ı aşkın gevheriyim

Delilim Musi - i Kâzım olaldan berü
Kamu aşıkların men serveriyim

Eminim Lâ fetâ illâ benimdir
Ali Musa Rızadır padişahım
Kamer burcunda uşşak ahteriyim

Müberrâdır özüm gerd - i cefadan
Taki'nin fazl u lutfu mazhariyim

Naki'dir huccet ü burhan elimde
Bihamdillâh bu dem gamdan beriyim

Alâyikden elim çektim yüzüm ak
Ezelden bendegân - ı Askeri'yim

Bu dem Mehdi Muhammed enveriyim

Ben'im Elvan Efendi mürşidimdir
Balım Sultan nazariyla diriyim

Emir sultan dedim nur - ı ezeldir
Muhammed Mustafa'nın gevheriyim

Yolum hakdır sözüm hakdır özüm hak
Hak'a talib olanın rehberiyim

Süleyman mühriyim divan - ı Hak'da
Ki kavlen ehl - i huccetten beriyim

Benim aşıklarımdır şems ile mâh
Hak'ın mahbub - i zibâ dilberiyim

Sözüm hak hak durağım cây - i hayret
Fakyrim derdimendim serseriyim

Budur gerçek sözüm vird - i zebânım
Ali'nin Kanber'inin kanberiyim

Bu kırklar bezmine teslim rızayım
Erenler bendesi **Azbi** fakirim

Yüzüm yerde özüm elde tenim çâk
Erenler çâkerinin çâkeriyim

Muhibb - i hanedan : *Ehl i Beyti sevenler* — **Adu - yu Bedlika :** *Çirkin yüzlü düşman* — **Uşşak :** *Aşıklar* — **Ahter :** *Yıldız* — **Vird - i zeban :** *Dil söylemesi* — **Müberra :** *Beri* — **Mahbub :** *Sevgili* — **Cay - ı hayret :** *Şaşma noktası* — **Gerdi cefa :** *Cefa telaşesi* — **Alayik :** *Gösteriş, ilişkiler* — **Ziba :** *Parlak* — **Çaker :** *Hizmetçi* — **Enver :** *Çok parlak* — **Kân :** *Maden ocağı, kaynak* — **Server :** *Başbuğ* — **Mazhar :** *Erme, aşama.* — **Bende:** *Bağlı* — **Çâk:** *Yara* — **Huccet:** *Belge*.

— 2 —

GÖRMEDİĞİN SÖYLEME

Sana yerden gökten büyük nasihat
Gördüğün ört, görmediğin söyleme
Erenlerden, Pirden budur emanet
Gördüğün ört, görmediğin söyleme

Kendi bilgisine gidene lânet
Kizbe tevil olmaz, haktır bu sohbet
Kimseye dil olma ey ehl - i hüccet
Gördüğün ört, görmediğin söyleme

Ben dahi aşık - ı râh olam dersen
Evc - i semâvâta mâh olam dersen
Selamet şehrine şah olam dersen
Gördüğün ört, görmediğin söyleme

Bu yola yol ile giden velidir
Bu yola sıdk ile giren bellidir
Allah Hak, Muhammed, şahım Ali'dir
Gördüğün ört, görmediğin söyleme

Azbi, küstahlıklar sende ayandır
Sen, ben deme, daim hali Şeytan'dır
Ahde sabit - kadem ehl - i imandır
Gördüğün ört, görmediğin söyleme

Evc : *En üstün derece* — **Semavat :** *Gökler* — **Mah :** *Ay* — **Rah :** *Yol* — **Kizb :** *Yalan* — **Tevil :** *Yorum, değiştirme* — **Hüccet :** *Delil* — **Sıtk:** *Doğruluk.*

— 3 —

Kisvetimdir başıma cennette Hakk'ın sünbüli
Bende olduk can ü dilden emrine dedik beli
Laldır vasf - ı şerifin etmese can bülbüli
Andelib aşıkların varı Hudâ'nın has güli
Fahr - i alem nur - i çeşm - i Enbiya nesl - i Ali
Şah ı ekrem kutb - i a'zam Hacı Bektaş - ı Veli

Nola bi perva gezersem her cezadan asiyem
Bir senin gibi penahım var iken ben gam yemem
Mazhar - ı zat - ı kadimsin Lâ fetâ illâ direm
Sensin ol kân - ı hidayet mâlik - i sırr - ı kerem
Fahr - i alem nur - i çeşm - i Enbiya nesl - i Ali
Şah ı ekrem kutb - i a'zam Hacı Bektaş - ı Veli

Hoş menim haddim değil vasfın idüb söz söylemek
Ruz ü şeb küstahlığımdır fehm - i kadrin eylemek
Mebde - i lutf - i Hudâ'sın bâis - i her dü felek
Hâdi - i râh - ı İlâhi mürşid - i ins ü melek
Fahr - i alem nur - i çeşm - i Enbiya nesl - i Ali
Şah - ı ekrem kutb - i a'zam Hacı Bektaş - ı Veli

Şah Hasen ile Hüseyn - i Kerbelâ'nın aslısın
Aşıka sartac olan Zeyn - ül - ibâd'ın aslısın
Hem Muhammed Bâkır u Ca'fer imamın aslısın
Musi - i Kâzım Ali Mus - er - Rıza'nın aslısın
Fahr - i alem nur - i çeşm - i Enbiya nesl - i Ali
Şah - ı ekrem kutb - i a'zam Hacı Bektaş - ı Veli

Şah Taki vü bâ Naki Hak'dan penahındır senin
Askeri erkân - ı fahrı her kelâmındır senin
Mehdi - i Al - i Muhammed kim imamındır senin
Padişahım **Azbi** bir kemter gulâmındır senin
Fahr - i alem nur - i çeşm - i Enbiya nesl - i Ali
Şah - ı ekrem kutb - i a'zam Hacı Bektaş - ı Veli

Kısvet : *Tac , başlık* — **Penâh :** *Sığınılacak yer* — **Mebde' :** *Çıkış yeri* — **Gulam :** *Köle* — **Beli :** *Evet* — **Andelib :** *Bülbül* — **Bi perva :** *Korkusuz* — **Fehm :** *Anlama, anlayış* — **Lal :** *Susmuş dili bağlanmış* — **Hod :** *Derece, değer* — **Şeb :** *Gece* — **Ekrem :** *Büyük* — **İns :** *İnsan* — **Kemter :** *Daha aşağı* — **İbad :** *Kullar, ibadet edenler* — **Bais :** *Neden, gerektiren* — **Azam:** *Ulu, yüce* — **Ruz:** *Gün.*

— 4 —

Gülşen içre bülbül - ü zâr olanlar anlar bizi,
Sohbet ü fikr ü hayali yar olanlar anlar bizi

Can ü baştan geçmeyen basmaz kadem aşk bezmine,
Kim bu gün Mansur gibi berdar alan anlar bizi.

Kendi zatın bilmedi, yüz bin hicabı var iken,
Haşelillâh, cahil - i biâr olan anlar bizi

Kaf - ı aşka bir bölük ankalarız kim zahida !..
Alem içre sanma mur ü mar olan anlar bizi.

Biz harabat aleminde mest - i aşkız kim bu gün
Azbiya, rüsva - yı aşk - i yar olan anlar bizi.

Berdar : *Asılmış* — **Biar :** *Utanmaz* — **Mur :** *Karınca* — **Mar :** *Yılan* — **Rüsva :** *Rezil* — **Haşelillah:** *Allah göstermesin, haşa.*

— 5 —

Ruhlerindir dostum, hurşid - i enverden garaz
Leblerindir cennet içre ab - ı kevserden garaz

Ehl - i aşka secdegâh oldu cemâlin Kâbesi
Kaşlarındır mescid - i hüsnünde minberinden garaz,

Kaf ü Nun'un baisi sensin Taâlâ şanühü,
Adem ü Havva değildi bahr ile berden garaz

Dört kitabı şerh eder vechin hakikat ehline
Vechini görmektir elhak ayit - i nurdan garaz

Rahmeten lil'alemin kim olduğun bilmek içün
Azbiya, bilmektir anı ruz - ı mahşerden garaz

Rahmeten lil'alemin: *Alemlere rahmet eden* — **Ruz-ı mahşer:** *Kıyamet günü* — **Şerh:** *Açıklama* — **Bais:** *Zarar* — **Şanühü:** *Ünü yüce* — **Leb:** *Dudak* — **Hurşid-i enver:** *Parlak güneş* — **Garaz:** *Kin* — **Ab:** *Su* — **Kevser:** *Cennet içeceği* — **Mescid-i hüsnün:** *Güzellik mescidin.*

İLAHİ

— 1 —

Beni derde düşüren
Cemâlindir, cemâlin
Bildiğimden şaşıran
Cemâlindir, cemâlin

Aşkın ile hastayım
Ahvali şikesteyim
Her nefeste isteğim
Cemâlindir, cemâlin

Zaru giryan eyliyen,
Halka destan eyleyen
Beni üryan eyleyen
Cemâlindir, cemâlin

Yerde gökte gördüğüm,
Vuslatta eyettiğim
Zahir batın sevdiğim
Cemâlindir, cemâlin

Hali diğer gün eden
Cismimi pür hun eden
Azbi' yi mecnun eden
Cemâlindir, cemâlin

Cemal : *Yüz güzelliği* — **Giryan :** *Ağlatan* — **Üryan :** *Çıplak* — **Şikeste :** *Kırık* — **Pür :** *Dolu* — **Hun :** *Kan* — **Mecnun :** *Deli, çılgın* — **Bais :** *Neden* — **Ber :** *Meyve* — **Garaz :** *İstek, maksat, amaç* — **Elhak :** *Doğrusu.*

İLGİLİ KAVRAMLAR

1 — **Cem :** *Arapça kökenli. toplama, biriktirme, topluluk anlamlarına gelir. Alevi - Bektaşilerin cemaatle yaptığı ibadet. Kutsal tören. Cem ayihi, cem erkânı, cem kurbanı, cem töreni, cem bezmi, cem odası, cem meclisi, cem almak, cem ül cem, cem mahkemesi, cem birleme gibi terimlerde kullanılır.*

Hacı Bektaş Veli Anadolu'ya geldiğinde Şii Alevi göçebe çiftçilerinden oluşan, öğretisine labancı olmayan ve geliştirdikleri felsefenin büyüklüğünü anlayabilecek birikime sahip bir topluluk buldu. Söylencelerde bunu doğrular içeriktedir. Eski Türk - İran - Anadolu kültürlerindeki uygun düşünce ve inançları kendi islami görüşleriyle birleştirerek bir sentez yaptı. Bektaşiliğin biçimlendirilmesi ve oluşması böylece başladı. Hacı Bektaş ortodok sünnilikten ayrılan üç önemli yenilik getiriyordu. Bunlar a) Türkçeyi ibadet dili yapması, b) Sünnetin ve şeriatın ağır donmuş zor kurallarını kaldırdı, geri kalanları yumuşattı. Neredeyse şeriatsız bir yaşam biçimi yaratıp halka sundu. Sorunlu ibadet yoktdu, cinsiyet ayrımı tanımışordu. içki yasağı koymamıştı. c) Namazın yerine, eski Türk Şamanizminden, Zerdüşt dininden ve diğer halkların toplumsal - dinsel pratiklerinden esinlenerek geliştirdiği Cem törenini koydu. Tarihsel gelişimi göz önünde tutulduğu zaman, cemin dedelerin ya da babaların önderlik ettiği bütün bir geceyi dolduran dinsel bir tören olduğu

konusunda hiç bir uyuşmazlık yok. Dinsel dua, kadın ve erkeklerin birlikte yaptıkları dinsel dans (semah), dinsel mzik eşliğinde ezgi şeklinde okunan dinsel şiirler, dinsel yemek, dinsel nitelik atmosferi verilen içki, dinsel yapıda bir tören bu işin ana bölümlerini oluşturur. Belili bir zamanı, mevsimi olmamakla birlikte, genellikle kışın geceleri, perşembe akşamları düzenlenir. Cem önceden haber verilenlerin katılmalarıyla başlar. Düşkünler törene alınmaz. Cemaat halka halinde yüz yüze oturur. Bağlama eşliğinde zakirler, Hz. Muhammed - Hz. Ali, Ehlibeyt - oniki imam ve Kerbelâ olayı üzerine deyişler, mersiyeler okurlar. Dualar okunur, halka namazı adı verilen tek ya da iki rekatlık namaz secde edilir. Kadınlı - erkekli semah dönülür, on iki hizmet yerine getirilir, kurbanlar tığlanır, lokma dağıtılır. Cem de dede ya da baba halkın sorunlarını dinler, çözümler getirilir, küskünler, dargınlar barıştırılır, suç işleyenler cem mahkemesinde huzurda yargılanır, suçları kanıtlanırsa durumlarına uygun tarikat kurallarına göre cezalandırılır. En ağır ceza düşkünlüktür (Cem dışına çıkarılma).

2 — Yedi Farz: *Allah'ın işlenmesini, yapılmasını kesin olarak gerekli gördüğü, terki günah olan buyruklarına farz denilir. Bunlar; namaz, oruç, zekat, hac gibi buyruklardır. Bunlara **farz-i ayn** denir. Allah'ın bir kısım müslümanların yerine getirmelerini yeterli gördüğü, her müslümanı zorunlu tutmadığı buyruklarına da **farz-ı kifaye** denilir. Cenaze namazı gibi. İmam Caferi Sadık'a göre imân ehlinin yerine getirmeleri zorunlu olan yedi farz şunlardır:*

1. Musahip edinmek, 2. Mürebbiye düşmek (bu yolla Hak kazanında pişmek), 3. Rehber Sahibi olmak, 4. Mürşide bağlanmak (Hak yolu güneşini izlemek), 5. Aşına bulmak (benliğinden uzaklaşarak Hakkın dostu olarak), 6. Peşine olmak (pine bağlanmak), 7. Çiğindaşı olmak (yol arkadaşı edinmek).

3 — Üç sünnet: *"Halis mezhebin efendisi İmam Caferi Sadık buyururki, tarik-i maciyede üç sünneti yedi farzı bilmek her mürit, her aşık, her inanan için zorunludur.*

— İlk sünnet şudur: Gönlünden ve aklından Yezdan-ı Hak düşüncesini asla çıkarma ve onu her zaman hatırla.

— İkinci sünnet şudur: Bir kardeşine karşı olabilecek herhangi bir nefret duygusunu yok et.

— Üçüncü sünnet mürid içindir: Kahrına ve her halına teslim ve razı ol. (Buyruk).

UZLETİ BABA

Gerçek kimliği, gerçek adı,doğum tarihi ve yeri hakkında elde bilgi yok. Eserleri bilinmiyor. Onsekizinci yüzyılın ilk yarısında yaşamış bir Bektaşi ozanı. Merdivenköy Şahkulu dergâhında yatan Azbi Baba'dan el almış. Ölümü 1741'dir. Yaşamı hakkında başka bilgi yok. Ancak, dönemin yazma Bektaşi dergilerinde bir nefesi bulunmaktadır.

Azbi gibi hemdemim var, Hamdülillâh ol bana yar
Cümle mahbup kalmadı hâr, Hacı Bektaş meydanında

Her kim hacet için gele, Azbi canım dile gele
Ala hacet güle güle, Hacı Bektaş meydanında

Sırdan sırdır her işleri, Sehil geldi hep güçleri
Affolunur her suçları, Hacı Bektaş meydanında

Giren içerden içeri, Eder tenlerini diri
Hekkı bulur Haktan beri, Hacı Bektaş meydanında

Uzleti Baba kaloldu, Hikmeti sır ile doldu
Azbi nasihatle buldu, Hacı Bektaş meydanında

Hem dem : *Sıkı fıkı, yakın arkadaş* — **Mahbub :** *Ahbub , sevgili* — **Har :** *Diken* — **Sehil :** *Kolay* — **Kal :** *Sökme, temelinden çıkarma, oynatma.*

İLGİLİ KAVRAMLAR

1 — Tarikat Abdesti: *Dinde abdest temizliğin içtenliğin niyetin simgesidir. Tanrı huzuruna çıkmadan fiziksel olarak kirden, terden, pislikten kurtulmayı olduğu gibi manevi olarakda gönüldeki, usdaki, içindeki her türlü şehvetten, kötülükten, riyadan, bahıl ve buğuzdan, zulmattan uzaklaşmayı ruhun temiz ve saflığını, arılığını ve duruluğunu sağlamayı amaçlayan bir simgesidir. Alem vasıtasiyle (musahibin) yola yeni girenin abdestini rehber aldırır. Abdest su ile alınır. Su temiz ve duru olmalıdır. Rehber her organın yıkanması sırasında su dökerken; —Ellerin yıkanması sırasında "Ey talip, ezelden bu ana gelinceye kadar Tanrı'nın yasak ettiklerine el sürdürse cümlesinden arı olmak için ellerini yumak cenabı resul'un sünneti seniyesidir, yıka".*

— Burnun yıkanması sırasında rehberi: "Ey talib, Elest Bezminden bu yana gelinceye kadar kokladığın iğrenç korkuların temizlenmesi ve ehli beytin kokusu

dışında koku duymaman için burnuna su vermek Muhammet Mustafa'nın sünnet-i seniyesidir. Yıka..."

—Yüzünü yıkarken "Ey talib ezelden bu ana kadar yüz kızartıcı işlerin cümlesinden arı-beri olmak için yüz yumak Cenab-ı Hakk'ın farzıdır. Yıka..."

—Kollarını yıkatırken. Ey talip bu ana gelinceye kadar kol salmış olduğun yasakların cümlesinden temizlenmek için kollarını yumak Cenab-ı Hakk'ın farzlarındandır, yıka"

—Başını mesh ettirirken "Ey talip baş azanın en değerlisidir. Gövde insanı taşıyıcı, baş bilip anlayıcıdır. Akıl ve fikir başta gerekir. Bu ana kadar akılsızca yaptığın işlerin işlediğin suçların cümlesinden arı ve beri olmak için başını yıka. Bu dahi Cenab-ı Hakkın farzıdır"

—Ayaklarını yıkarken "Ey talip ezelden bu ana değin Tanrı rızasına uymayan günah ve suça götürür yerlere vardın ise cümlesinden arı ve beri olmak için ayağını mesh edesin. Bu dahi Cenab-ı Hakkın farzıdır" telkinlerini yapar Tarikat abdesti bu şekilde tamamlanır.

—Rehber sonunda "Ey talip Ervah-ı ezelden, nahnü kasemnadan bu yana gelinceye kadar işlemiş olduğun şirk ve hatadan, masiva çamurundan silinip pak olmak içindir sil"

—Ardından "Ey talip, bu yıkanan yerleri temizlemekten amaç, bu organların ile suç ve başkaldırmaların var ise seni ve aralarını bunlardan temizlemek içindir. Bu abdest, İmam Cafer-us Sadık erkanıdır. Cenab-ı Hak erenler abdestinde sabit kadem eyleye Allah eyvallah. Hû dost der.

2 —Cem Birleme : *Alevi Bektaşi tarikatında Kerbelâ'da Emevi'lerin Yezid ordusunun hunharca şehit ettikleri, Hz. Hüseyin ve 72 yakını için yapılan dinsel törendir.*

Böyle bir törende saki yerinden kalkar ve şerbet tasını önce mürşide sunar. Mürşid sağ elinin serçe parmağını şerbet tasına batırarak bir dua okur, ilk yudumu alır. Daha sonra saki şerbeti tüm diğer canlara sunar. Bu sırada içenler vee herkes Hz. Hüseyin'e rahmet, Yezid'e ve kavmine lanet okurlar.

Şerbet dağıtımı bu şekilde bitince, saki dar'a çekilir. İlgili ayetler ve dualar okunur. Bunları mürşidin okuduğu gülbank izler. Sonra sofra kurulur, lokma yenir. Bitimde "oturan, duran, koğsuz, gaybetsiz evine vara" tercemanıyla canların dağılmasına izin verir. Cem birleme gülbankıyla cemin sona ermesi gerekmez. Ceme katılanlar arzu eder ve dede de uygun görürse muhabbet, deyiş, düvaz ve semah eşliğinde istenildiği kadar sürebilir, genellikle uygulamada yemekten sonra zakirler üç nefes ve bir düvaz da - imam okurlar. Sonra da dede cem birleme gülbangını okur ve yavaş yavaş dağılırlar.

KATİB

Onyedinci veya onsekizinci yüzyılda yaşadığı sanılan bir Bektaşi saz ozanı. Yaşamı, gerçek kişiliği hakkında ayrıntılı bilgi yok. Bektaşilerin düzenlediği bazı yazma dergilerde nefeslerine rastlanmaktadır.

Rahmetli A. Celalettin Ulusoy "Pir Dergahından Nefesler" adlı yapıtında "Güzide Ana" ismindeki Çelebiler soyuna mensup ve son derece yetenekli bir kadın ozana ait mahlas olduğunu söylediği:

"Sofu bizi niçün ta'an edersiniz
Hakkı bilmek midir suçumuz bizim
Tersa gibi büte baş eğmeyiz biz
Yoktur menatımız, hacımız bizim

Dörtlüğüyle başlayan şiirin de ona ait olduğunu, Güzide Ana'nın Katip mahlasını kullandığını belirtmiştir. Celalettin Ulusoy'un kitabında yer almayan üç şiiri bir başka Katib'e ait olabileceği düşüncesiyle kitabımıza alıyoruz.

— 1 —

Benim Pirim ağu içti gaziler
Zikr - ederim daim pirin ismini
Açılmış bahçede tomurcuk olmuş
Şükür kokuladım cennet gülüni

Elleri yeşildir nurdandır cismi
Atası İmam Ali'nin nesli
Celali cemâli Hak bülbül sesli
Mahabbet ederken duydum sesini

Ağu içen cümle erenler şahı
Alnına gün doğmuş alemler mâhı
Sevmeyen kafire lânet billâhi
Nura gark olmuştur gördüm cismini

Evlad - ı Resül'dür seyyid - i sadat
Esirüb coşunca kopar kıyamet
Yanında gaziler gördüm tamamet
Yeşiller urunmuş gördüm tacını

Katib ednam daim zikrim pirime
Meded mürvet merhamet kıl zarıma
Halimi gör pirim bakma fi'lime
Dönmem ikrârımdan yüzseler beni

Sadat : *Ulular, Muhammed soyundan olanlar* — **Ağu:** *Zehir* — **Mah:** *Ay* — **Billahi:** *Cidden* — **Edna:** *Kul* — **Nesil:** *Soy* — **Celal:** *Kızma* — **Urunmak:** *Vurunmak, giyinmek* — **Cemal:** *Yüz.*

— 2 —

Ben aşıkım deyu da'va kılarsın
Dört harfin birini tamam ettin mi
Daim günah denizine dalarsın
Bir mürşid kâmilden dersin aldın mı

Dört harfin evveli şeriat kamu
İkinci makamı tarikat bâbı
Hakikate gider bunların hepsi
Ma'rifete girüb Hakk'a yettin mi

Ma'rifet ma'nadır bunda bilenler
Rehberinin buyruğundan kananlar
Şeriatte namazını kılanlar
Tamam ede beş vaktini kıldın mı

Hakikat gülüdür Muhammed Ali
Hasan Hüseyin'dir bahçenin gülü
İmam Zeynal İmam Bâkır'ın seli
Ca'fer'in mezhebin tamam bildin mi

Kâzım Musa Rıza cümlenin şahı
İmam Taki Naki imamlar mahı
Hasen - i Askeri gerçek vallahi
Muhammed Mehdi'den haber aldın mı

Bu ednâ **Katib**' in günahı çoktur
On iki imamların yolu da hakdır
Muhammed Ali'ye belimiz pektir
On iki imamlardan haber aldın mı

— 3 —

Evliya cem'ini arzu eden sofi
Yolu düzde koymuş sarpa kaçarsın
Muhammed Ali'nin yolu deyüp de
Gelmiş de talibe pinhan edersin

Yol budur deyüp de sürek sürersin
Cahili kinliyi başa derersin
Yılda bir hayvan kanına girersin
Aklınca boynunun borcun ödersin

Gel benlik eyleme nefsini öldür
Hak yoluna canını armağan getür
Kin ile kibiri aradan kaldır
Getürme benliği yükü nidersin

Aşk ile yırtılub hâk olmamışsın
Nefs - i emmareden pâk olmamışsın
Ayaklar altında hâk olmamışsın
Gelmiş de meydanda lokma yutarsın

Senin elindedir şerr ile hayır
Nefs - i emmareden özünü ayır
Katib' im der ki kendini kayır
Neyleyib de halkın zemmin edersin

Davakılma: *İddia etme* — **Dört harf:** *Dört kapı* — **Benlik:** *Nefsine düşmek* — **Kibir:** *Boş gururlanma* — **Hâk:** *Toprak* — **Nefs-i emmare:** *Kötü, çirkin, şeytanî nefs* — **Pak:** *Temiz* — **Şerr:** *Kötülük* — **Hayır:** *İyilik* — **Kayır:** *Taraf tut* — **Zemm**: *Arkadan kötü konuşma.*

HÜKMÎ

Aslında gerçek kimliği, doğum ve ölüm tarihleri, asıl adı hep karanlıkta. Şimdi elde bilgi yok. Yalnız, Nasuh Paşanın idamıyla ilgili olarak söylediği destandan dolayı 1714 yılında hayatta olduğunu düşünerek, onsekizinci yüzyılda yaşamış bir Bektaşi şairidir diyoruz. Yeniçeri ocağındandır. Emekliliğinde elde sazı ile gezgincilik etmiştir. Millet kütüphanesinde 580 numarada kayıtlı şiirleri vardır. Hızri'nin Cemü'ş - şairan'ında diğer üç aşıkla birlikte "arifan" olarak yer almaktadır. Bir nefesini sunuyoruz

Etmişim ben canımı kurban Ali'nin aşkına
Olmuşum divane vü üryan Ali'nin aşkına

Girmişim meydana bir şahın fedası oluben
Sarılmışım namus u arı can Ali'nin aşkına

Vermişim aşkı yolunda Şah Hüseyn'e başımı
Gelmişim avare vü mihman Ali'nin aşkına

Varmışım kuy - i harâbâta olub abdal - ı aşk
Tatmışım zehri şeh - i merdan Ali'nin aşkına

Bilmişim baştan nakuşumu seraser noliser
Kılmışım iki gözüm giryan Ali'nin aşkına

Solmuşum bülbül gibi bağ içre güller aşkına
Sevmişim bir gonce - i handan Ali'nin aşkına

Çekmişim dil zervakın dolu gubar - ı derd ile
Dalmışım bahre olub umman Ali'nin aşkına
Atmışım top eyleyüb başım safa meydanına
Olmuşum alemlere destan Ali'nin aşkına

Hükmi'yim aşık u mecnun oluben Ferhad - veş
Düşmüşüm âşüfte vü hayran Ali'nin aşkına

Kuy : *Köşe* — **Harabat :** *Büyük meyhane* — **Nukuş :** *Nakışlar, şekiller* — **Zevrak :** *Kayık* — **Gubar :** *Toz* — **Aşüfte :** *Darmadağın* — **Uryan :** *Açık, çıplak* — **Mihman:** *Konuk* — **Mihmandar :** *Rehber, misafir ağırlayan* — **Bahr:** *Deniz* —

Kuy : *Köy* — **Şeh :** *Şah* – **Handan :** *Şen, mutlu* — **Bahr:** *Yüzücü* — **Umman:** *Deniz.*

İLGİLİ KAVRAMLAR

a) Ceberrut : *Arapça bir sözcük. Tasavvufta Tanrısal büyüklük, ululuk, tanrısal kudret anlamlarına gelir. Beş alem sıralamasında kesin varlık alanı sayılır. Tanrısal alem durumundaki Lahut'u izleyen, bütün varlıklarınTanrı bilgisinde toplandığı ikinci varlık alanı olarak bilinir. Tanrısal erkin bir simgesi olarak algılanan gök katıdır.*

Alevi - Bektaşi düşüncesinde, varlıkların Tanrıdan doğmalarından başlayarak insan - ı kâmil aşamasına gelinceye değin geçirdikleri alem olarak algılanan beş varlık alanı vardır. Bunlar; Lahut , Ceberrut , Melekut, Nasut ve Misal'dir.

Ceberrut ya da alem - i ceberrut; tarikat yolundaki gelişimin şeriat aşaması olarak algılanır, Cebrail tarafından temsil edilir.

b) Uğru: *Buyruk'a göre elini-dilini-belini kötü kullanan kimse uğru sayılır. Uğru, kötü, uğursuz, yol-yolak dışı, kem kişilere verilen addır. dört kapı, kırk makam-onyedi erkânda uğrunun yüzü karadır. Uğru içeriğine göre çeşitli türlere ayrılır.*

1. El uğrusu: *mal çalan kimsedir, hırsıza verilen ad olup mal uğrusunu anlatır.*

2. Dil uğrusu: *Bilgiliden bilgiyi öğrenip kendisinin gibi satan, aldatan kimse olup bunun iki cihanda yüzü kara sayılır.*

3. Yol uğrusu: *yolun töre ve kurallarını bir mürşitlten öğrenerek talipleri kandıran kimsedir, baba, dede sıfatı olmadığı halde kendisini öyle gösterenlerde bu gruba girer.*

4. Gönül uğrusu: *Bu bel uğrusudur, şehvettir. Sarkıntılık edip bir bacının gönlünü çalan, işi bittikten sonra çekip giden şahısların durumunu gösterir. Bunların dört kapı kırk makam 17 erkanda yüzü kare sayılır.*

c) Lâmekân: *Mekansız, yeri yurdu olmayan anlamına gelir. İlahi Hakka erişenler için hem zaman hem de mekân yok olur. Yalnızca 'An-ı Daim" kalır. Bektaşiler buna dayanarak Tanrı'yla birlik ülkesinden söz ederler. Tanrı anlamına da gelir.*

KARA HAMZA

Doğum ve ölüm tarihleri, asıl adı, memleketi, gerçek kimliği, eserleri ve yaşamı hakkında ayrıntılı bilgi yok. Bir Bektaşi ozanı ve Cezayir Leventlerinden olduğu anlaşılıyor. 17. yüzyıl ile 18. yüzyıl içinde yaşadığı iyi bir şair olduğu biliniyor.

Gurbet illerde neler geldi başıma
Cezayir'in erenleri gel yetiş
Çağırayım üstadıma pirime
Er hak gerçek erenlerim gel yetiş

Ganidir kırkların dolusun sunan
Pervaneler gibi odlara yanan
Zülfekar kuşanıp düldüle binen
Tanrı'nın arslanı Ali gel yetiş

Otur deli gönül yerinde otur
Cümle erenleri gönlüne getir
Urum'u Kırım'ı bekleyip yatır
Cezayir'in erenleri gel yetiş

Durmaz deli gönül su gibi akar
Aşkın firaklığı bağrımı yakar
Doksan bin Rum eri gülbangin çeker
Hünkâr Hacı Bektaş Veli gel yetiş

Evvelden gelenler çektiler cefa
Sonradan gelenler sürdüler sefa
Allah birdir hak Muhammed Mustafa
Alemlerin fahri bize gel yetiş

Kara Hamza aydur damla kan imiş
Yeşil yaprak veren ağaç çürümüş
Arşlar kürsler yerler gökler yürümüş
Hünkâr Hacı Bektaş Veli gel yetiş

Firak : *Ayrılık* — **Alemlerin Fahrı:** *Hz. Muhammed'in sıfatı, evrenin övüncü.*

İLGİLİ KAVRAMLAR

1 — Çile : *Dervişlerin, olgunluğa, tinsel yetkinliğe ulaşmaları için kendilerini dünya nimetlerinden yoksun yaşamaya zorunlu saydıkları ve öyle yaşadıkları içe kapanış dönemi.*

Yüksek düzeyde ruhsal ve ahlaksal duruluğa ulaşmayı, en zor koşullar altında bile Tanrı bilincini ve sevgisini koruma ve geliştirme kararlılığını simgeleyen, Farsça bir sözcüktür. Dervişlerin manevi yetkinliğe ulaşmak için kendilerini kimi şeylerden yoksun yaşamaya zorladıkları içe kapanış dönemi olup; Kırk günlük süreyi kapsayan bu çile, tekkelerin çile evi denilen bölümlerinde geçirilir. Mürşit çileye girecek dervişin elinden tutar, onu çile evine götürür. Hücre biçimindeki çile evinde, ibadet araçları dışında, hiç bir şey bulunmaz. Yemek, su dışarıdan getirilir. Çile boyunca derviş, Tanrı'ya saygısızlık etmemek için oturduğu yerde, alnını sert bir zemin üzerine koyarak uyur. Uyku dışında tüm zamanını ibadet - dua ve zikirle geçirir. Zorunlu olmadıkça dışarıya çıkmaz ve kimseyle konuşmaz. Çile sonunda mürşit çile

evine giderek dervişten çile boyunca gördüğü rüyaları dinler, çilesini tamamlayan derviş yıkanır, çamaşır değiştirir, kurban eti yedirilir. Çile evine çilehane denir. Dervişlerin çile doldurdukları hücre biçimindeki bölüme ya da bağımsız yapıya, yere bu ad verilir. Erkeklerin çilesine çile-i merdan, kadınların çilesine ise çile-i zennan adı verilir.

2 — Çevrim: *Varlığın tekvin, sudur yada tecelli biçiminde, tanrısal başlangıçtan itibaren ortaya çıkışı ve türlü aşamalardan geçerek devrini tamamlayıp yeniden Tanrıya dönüşünü ifade eden bir terimdir. Tasavvufta bu görüş disipline edilerek öğreti biçimine dönüştürülmüştür.*

3 — Müstehab (Mendup): *Dince yapılması istenmiş, ancak yapılmaması da günah sayılmayan işler ve ibadetler anlamına gelen Arapça bir sözcük. Bir başka anlatımla Hz. Muhammed (S.A.V.)'in kimi yapıp kimi terk ettiği işler, ibadetler, davranışlar olarak tanımlanıyor. Müstehabı terk eden günahkâr olmaz Allah tarafından cezalandırılmaz. Mendup ise nafile, tatavvu anlamlarında kullanılır. Bunlar farz, vacip, sünnet sayılan ibadetlerin dışında kalan şeytanla savaş için fazladan yapılan ibadetleri ifade eder, sadaka verme, kuşluk namazı kılma gibi...*

4 — Kalender: *Sözlük anlamı dışında üç ayrı anlamda daha kullanılır:*

a) Hacı Bektaş Veli'nin çağdaşı olan bir İspanyol müslümanı olan Kalender Yusuf Endülüsî tarafından kurulan tarikatın üyelerine verilen ad. Bu tahrikatın beş temel koşulu vardır:

— Gönül temizliği

— Nefsin tinselliği

— Dünyasal pisliklerden arınmak

— Zekatlarla yaşıyarak müslüman aleminde sürekli seyahat etmek

— Tanrı'nın beğenisine ulaşmak için vecd ve mistik aydınlanmada olduğu gibi kesin ve katı bir sadelik uygulamak

b) Kalender'in ikinci anlamı; fazla çalışmasıyla seçkinleşmiş olan dervişleri anlatmak için kullanılır.

c) Sözcük anlamıyla gözden düşmüş, kendi isteğiyle kutsallık maskesi altında dolaşan sefilleri anlatır.

KALBÎ

Elimizde gerçek kişiliği, doğum ve ölüm tarihleri, eserleri ve yaşamı hakkında kesin bilgiler yok. Şiirlerinden onsekizinci yüzyılda yaşamış bir Bektaşi ozanı olduğunu sanıyoruz. Abdal Musa dergâhında uzun süre hizmet etmiş. Bir aralık Mısır'daki, Kaygusuz Abdal dergâhını da ziyaret etmiş. Şiirlerini aruz ve hece ölçüsüyle yazmış. Nefesleri oldukça başarılıdır. O çağda düzenlenmiş cönk defterlerinde bir çok nefesi bulunmaktadır.

Kişinin tanrısal varlığa ulaşabilmesi için dilinden anlayan olgun - yetkin bir kişiye (ehl i hâle) uyması, onun izini sürmesi, ışığından yararlanması gerekir. Bunu sağlayabilmek için Kalbı'ye göre, özellikle tarikat denilen kuruluşları geliştirmek, talipleri yetiştirmek üzere deneyimli, olgunlaşmış bilgili bir kimsenin kılavuzluğuna gereksinim vardır. Şiirlerinde kalbi, kalbiya, Derviş kalbı mahlaslarını kullanır.

Ali ile soyuna bağlı olan Kalbi'de, derin bir on iki imam ve Ali sevgisi vardır. Bütün şiirlerinde bu sevgi ağırlığını gösterir. "Varlık birliği" inancını benimser.

"Ey gönül kan ağlamak eyyamıdır" dizesiyle başlayan ağıtında duygusal, içli söyleyişi Alevi Bektaşi topluluğunun benimsediği bir ağıt geleneğini sürdürdüğünü gösterir.

ŞİİRLERİNDEN ÖRNEKLER

— 3 —

Özünü bil da'va eyleme salik
Giydiğin bir hırka bir külah ile
Zat - ı Hak'dır Adem bilmedi şaki
Sürüldü dergâhtan bir günah ile

Ne bilsin imanı dini ikrarsız
Aşıkım olamam ruz ü şeb yarsız
Bülbüller de olur mu zar gülzarsız
Eğlenirim güneş yüzlü mâh ile

Aşk u mahabbetim bu dilde kadim
Güruh - i Naci'ye olmuşam nedim
Bu yoldan çıkanın menzili cahim
Hakk'a erer giden doğru râh ile

Yedi farzı bil kim hakdır üç sünnet
Gerçekler fenaya etmedi rağbet
Aslımıza ahır eyleriz ric'at
Kimse kalmaz bunda izz ü câh ile

Kalbi men aşkımı pinhan eyledim
Lâmekân şehrinde mekân eyledim
Bu cihana geldim seyran eyledim
Fermanım var gezdim emr - i Şah ile

Sâlik : *Yola giren can* — **Şaki :** *Eşkiya* — **Kadim :** *Kıdemi olan* — **Güruh - i Naci :** *Sapıklıktan kurtulmuş topluluk* — **Nedim :** *Can dostu* — **Cahim :** *Cehennem* — **Fena :** *Fani işler* — **Pinhan :** *Gizli* — **Mağfur:** *Ölmüş, yargılanmış* — **İzz ü cah:** *Makam, değer yücelik.*

— 2 —

↓

Cenabı Hudâ'nın cümle kuluyuz
Biz Muhammed Ali deyenlerdeniz
Muhammed ümmeti zatı uluyuz
Biz Muhammed Ali deyenlerdeniz

Muhammed Ali'ye vermişiz ikrar
Münkirin canına lâ'net sad hezar
Mü'min olan olur bizim ile yar
Biz Muhammed Ali deyenlerdeniz

Hasan hulk - ı Rıza zatı gerçektir
İçtiğimiz cam - ı zehr - i felektir
Hüseyn içün kan ağlamak gerektir
Biz Muhammed Ali deyenlerdeniz

Şah Zeynel'abâ'dan mağfur olmuşuz
Zahirde batında pür nur olmuşuz
Muhammed Bâkır'dan meşhur olmuşuz
Biz Muhammed Ali deyenlerdeniz

Ca'fer - i Sadık'dan aldık mezhebi
Yar ettik aşk ile haya edebi
Cihanda cümlenin budur matlebi
Biz Muhammed Ali deyenlerdeniz

Musi - i Kâzım'dır nur - ı sırr - ı şah
Yoluna etmedik hergiz iştibah
Aşk ile halimiz budur eyvallâh
Biz Muhammed Ali deyenlerdeniz

Ali Musa Rıza velayette kân
Sâlâr - ı evliya şah - ı Horasan
Teslim - i ser canız ikrarla iman
Biz Muhammed Ali deyenlerdeniz

Nur - ı sırr - ı Ahmed Muhammed Taki
Gel mahabbet eyle var olma şaki
Bizimle yar olan bulur revnaki
Biz Muhammed Ali deyenlerdeniz

Hasen Askeri'ye olduk askeri
Koymuşuz yoluna can ile seri
Hal - i mahabbetden aldık haberi
Biz Muhammed Ali deyenlerdeniz

Muhammed Mehdi'dir bu mülke sultan
Cümlemiz oluruz emrine ferman
Derviş Kalbi buldum derdime derman
Biz Muhammed Ali deyenlerdeniz

— 3 —

↓

Erenlerim açtı aşkın kitabın
Okumağa Bismillâh'a gelmişem
Arifler feth etsün kamu cevabın
Mahabbet çün veçhullaha gelmişim

Can keşf etti ta olunca dil âgâh
Pirim Abdal Musa istedi nâgâh
Eşiğidir kıblem Kâ'be'm eyvallah
Yüz sürüben secdegâha gelmişem

Sadakatle bu meydana girenler
Hakikat sırrına candan erenler
Medet mürvet kabul eylen erenler
Niyazım var adil şaha gelmişem

Bir gün olur lütfu ile şâd eder
Deli gönül durmaz anı zikr eder
Kande kalsam erer yeter dâd eder
Hamdülillâh bu penaha gelmişem

Derviş Kalbi tutun merdane yolu
Himmet erer sana evliden evli
Kılıcı kanlının kuluyum kulu
Hasretine bu dergâha gelmişem

Feth etsün : *Açsın* — **Vech :** *Yüz, cemâl* — **Şâd eder :** *Sevindirir* — **Dâd eder :** *Yardım eder* — **Evliden evli :** *Evvelden evvel, önceden önce* — **Agah :** *Bilgili.*

— 4 —
↓

Gerçek olan hem dem olmaz kallaşa
Kallaş olan meyil verir gümana
Gerçek olan kemlik sanmaz yoldaşa
Yoldaş olan bakar ehl - i imana

Ehl - i iman olan güder ikrârın
İkrârından dönmez bilir pazarın
Pazarını bulan arar hak yarin
Hak yarini bulan bakmaz cihana

Bakmayanlar bu cihana gerçektir
Gerçek olan mü'minlere gerektir
Gerçek olan hırka lokma nemektir
Nemek ile ser sofrayı meydana

Bu meydana girenleri kandıram
Kandıram da aşk od'una yandıram
Yandıram da **Kalbi** destim bandıram
Bandırayım cam - ı meye merdane

Hemdem : *Arkadaş, dost, kafa dengi* — **Dest :** *El* — **Nâgâh :** *Ansızın, birden bire* — **Kallaş :** *Dönek* — **Nemek :** *Tuz* — **Câm :** *Kadeh.* **Matlab:** *İstek*

— 5 —
↓

Erince bir kula fazlı Hudâ'nın
Düşe aşkına Al - i Mustafa'nın
Muhibb - i hanedan olan kişiler
Olur yarı Aliy'yel - Murteza'nın

Derunum lâle veş dağ ile tezyin
Olubdur aşkına Hulk - ı Rıza'nın
Aceb mi hun - i çeşmim baştan aştı
Firâkiyle Şehid - i Kerbelâ'nın

Vücudum etseler ger pâre pâre
Yolundan dönmezem Zeynel'abâ'nın
Özün mihnetle kal et putasından
Muhammed Bâkır'ı sıd u safanın

Sözünde sadık ol gel inkıyad et
İmam - ı Ca'feri ol rehnümanın
Eşiğin yaslanan mansubu neyler
Ve Kâzım Ali Mus - er - Rıza'nın

Olur vasliyle hurrem saf olan dil
Taki vü bâ Naki ehl - i atanın
Bulun cem'iyyetinde olma mahrum
Hasen - i Askeri ehl - i duanın

Cihan emrine hep ferman olubdur
Muhammed Mehdi - i sâhib livânın
Bu **Kalbi** can ü dilden oldu teslim
Kulu kurbanıdır Al - i Abâ'nın

Lâle veş : *Lâle gibi* — **Tezyin :** *Bezenmiş* — **Hun - i çeşm :** *Kanlanmış göz* — **Firak :** *Ayrılık* — **Kal et putasında :** *Potasında erit* — **İnkiyad :** *Uymak , boyun eğmek* — **Livâ :** *Sancak.* — **İştibah:** *Şüphe etme* — **Salar:** *Baş, Başkız, başkomutan.*

— 6 —

Kesret diyarından çektim ayağı
Bu illere mahabbete gelmişem
Emr ü ferman oldu bilmem ırağı
Hizmetim var pir himmete gelmişem

Gerçekler görmedi cihan vefası
Göründü onlara Hakk'ın likası
Aşıkların derd ü gamdır gıdâsı
Anın için bu kısmete gelmişem

Ezelden gerçeğe demişem beli
Avf - eyle günahım lütf - eyle veli
Kabul eyle kulluğuna ya Ali
Bin kan ettim bir mürvete gelmişem

Bir noktadır bu alemin adedi
Besmele'yle **Kalbi** zikr et Ehad - i
Sultan Kaygusuz'un erdi mededi
Bu dergâha ol hazrete gelmişem

Kesret : *Çokluk* — **Mürvet :** *Bağışlama* — **Lika :** *Yüz, cemâl.*

— 7 —

— **Mersiye** —

Ey gönül kan ağlamak eyyamıdır
Ağla matemdir muharremdir bu gün
Aşık - ı sadıkların hengâmıdır
Ağla matemdir muharremdir bu gün

Karalar giydi zemin ü asman
İns ile cin ah edüb eyler figan
Bağrını eyle kebab ey merd - i can
Ağla matemdir muharremdir bu gün

Mürdeler bu günde buldular hayat
Aç dü çeşmin feth olur her müşkilat
Ger dilersen bulasın od'dan necât
Ağla matemdir muharremdir bu gün

Gafil olma fevt edersin fırsatı
Eyle idrak ey Muhammed ümmeti
Gitti elden iki alem devleti
Ağla matemdir muharremdir bu gün

Hun ile âbide eyle berleri
Pâymâl et saç sedefden dürleri
Ol muhibb - i hanedanın askeri
Ağla matemdir muharremdir bu gün

Nur - i Ahmed çeşm - i Hayder mahremi
Çekti zalimler elinden ol gamı
Tuttu dehri gel Hüseyn'in matemi
Ağla matemdir muharremdir bu gün

Kande kaldı ol Hüseyn - i Kerbelâ
Ehl - i beyt'e etti zalimler cefâ
Kalbiya kan ağlamak oldu sezâ
Ağla matemdir muharremdir bu gün

Eyyâm : *Gün* — **Hengâm :** *Çağırışma* — **Müşkilat :** *Zorluk* — **Necat :** *Kurtuluş* — **Payimal :** *Ayak malı* — **Dür :** *İnci* — **Zemin:** *Yeryüzü* — **Asuman:** *Gökyüzü* — **İns ü cins:** *İnsanlar ve cinler* — **Kebab:** *Pişmiş et* — **Mürde:** *Olu* — **Dü:** *İki* — **Matem:** *Yas* — **Paymal:** *Ayak altı* — **Sedef:** *Bir tür inci* — **Dür:** *İnci.*

Düşmüşem aşkına candan mahremimsin ya Ali
Sırrına vakıf olaldan hemdemimsin ya Ali

Derd - i aşkın can ü dilden çekmeyen aşık değil
Aşk - ı pâkindir tabibim merhemimsin ya Ali

Destimi sundum sana lütf et ayağın kesme gel
Men sezayım bezmine cam - ı Cemimsin ya Ali

Senden ister her dü alem maksadın ver isteğim
Hep kamu var sende genc - i mübhemimsin ya Ali

Aşık - ı sadıklarından bir günehkâr **Kalbi'** yem
Ente Gaffar - üz - zünub ü erhamimsin ya Ali

Kadem : *Ayak* — **Dest :** *El* — **Etne Gaffar - üz - zünub :** *Sen günahları bağışlayansın* — **Genc - i mübhem :** *Gizli hazine.*

İLGİLİ KAVRAMLAR

a — Dem : *Şarap, içki, kan, zaman, an anlamlarına da gelen, Farsça bir sözcük. Tasavvufta Tanrısal etki. Kâmil insanın ses, söz ve soluğunda var olduğuna inanılan tinsel güç. Bu gücün etkinin belirdiği an, zaman. Dem tutmak, dem sunmak, dem olmak, dem görmek, deme muhabbet, dem - i hünkâr, demi pir gibi terimlerde kullanılır. Gönüllere feyiz veren, gönülleri dirilten, insanı varlık alanına çeken manevi güç, sahabi pirin sözü sesi, soluğu anlamına gelen Dem - i hünkâr, dem - i pir deyimi tekkelerde sıkça kullanılır.*

b — Dem geldi semahı : *daire şeklinde halka olanlar tarafından ezgiye uyularak el kol hareketleri yapılmak suretiyle yapılır, müziğe uyulunca sazlar hızlanır, canlanma olur. Her oyuncu yanındaki ve karşısındaki arkadaşının hareketlerine uymak koşuluyla karşılama hareketlerine geçilir. Daha sonra sazlar tempo kazanır, semahçılar coşar, halkanın ortasındaki bir semahçı kendi başına yalnızca döner, karşısına kim gelirse onunla eş olur. Bu semah sürerken mürşit ara sıra "aşk ile Allah, şah ile Allah, şah aşkına Allah..." sözleriyle dua eder, cemdekileri heyecana getirir, coşturur. Onlar da mürşide eşlik eder. Coşkunun doruğu sanki aralarındaki bu dünyadan öbür dünyaya, daha doğrusu Tanrısal varlık alanına geçiren tinsel gücün zuhur anı olarak algılanır. Yeldirme bitince semah sona erer. Mürşit gülbank okur. Dardakiler niyaz ederek yerlerine geçer oturur.*

c — Üç sünnet: *İslam dininde sözcük olarak iyi ahlak, güzel huy anlamına gelen sünnet, Hz. Muhammet (S.A.V.)'in sözleri, işleri, tasvipleri (misvak kullanma,*

cemaatle namaz kılma v.b. gibi) demek olup ehl-i sünnet, şianın dışında kalan islam mezheplerine mensup olan topluluğu anlatmak için kullanılır. Sünnet-ullah ise Allah'ın koyduğu evrensel düzendir.Hadis peygambere ait olduğu söylenen kutsal nitelikli söz, davranış yada susmadır. Anlamı vahyedilen hadislere Hadis-i kudsî; bir başkası tarafından söylenip peygambere isnad edilen sözlere Hadis-i mevzû; peygamberden işitildiği öne sürülen sözlere hadis-i muvsel; doğru ve haklı bir raviye dayanan hadislere hadis-i sahih adları verilir.

Alevi Bektaşi inancında üç sünnet kavramı önemli kutsal ögelerdir. Şeriatın içinde yer alır. İmam Cafer'e göre bunlar:

1. Tanrı. *Tanrı sevgisi gönülden hiç eksik etmemeyi simgeler.*

2. Muhammed. *Büyüklenme ve düşmanlığı gönülden silip atmayı, toplum ve toplulukla uyum içinde olmayı simgeler.*

3. Ali. *Muhammed-Ali yoluna gönül rızası ile teslim olmayı simgeler.*

Bunlar Caferi Sadık tarafından canlara, yol ehline buyrulan sünnetlerdir.

d) Aşk: *Gönül tutkusu. Sevgiliye duyulan derin ve sıcak arzu ve istekleri anlatan Arapça bir sözcük. Tasavvufta tanrı'ya kavuşmayı sağlayacak olan manevi araç. Sevgi hem araçtır. Tanrı, evrenleri kendi güzelliğine duyduğu sevgi sonucu yaratmıştır. Sevgi en yüce duygudur. Sevginin arılığı, duruluğu insanı kurtarır ve yüceltir. Sevgi en büyük güçtür. En yüce değerdir.*

Tasavvufta işlenen sevgi teması da budur. Tanrı da insanı ve evreni sevgiye oluşturmuştur. Sevginin, büyük bir güdü, kuvvetli bir güç ile ortaya konulduğu zamanda ise "aşk kavramıyla karşılaşırız. İlahi oluş. "aşk" ile ifadeye kavuşur. Bu yüzden "oluşturan da oluşan da, oluş da "O"dur (semme veçhullah) dan yola çıkarak. Hallac-ı Mansur'un "En-el Hak" demesine karşın. Bedri Noyan Dedebaba aynı anlamı "En-el Aşk" terimiyle anlatmaktadır. Tasavvufta, Tanrı ile insan arasındaki karşılıklı "sevgi" de "muhabbet" terimi ile ifade edilir. Korku ise sadece, sevgiyi kaybetme korkusudur.

Sevgi yapıcıdır. Sevgi kavramında oluşturuculuk vardır. Sevgi vardır. Sevgi sevilenin oluşumuna katkıda bulunur. Tanrı aşkını insanda dener ve geliştirir. Tanrı karşılıklı konmuş iki yokluk aynasında bakan bir varlık gibidir. Bu karşılıklı aynalar ortadaki varlığın sonsuzca görüntüsünü verirler. Ortadaki varlık çekilirse aynalar boş kalır. Tanrı ile yaratılmışlar arasındaki ilişki anlatılır.

MİRZA

Gerçek kimliği, eserleri, gerçek adı, memleketi, doğum - ölüm tarihleri hakkında yeterli bilgi ve belgeler bulunmayan Mirza, onsekizinci yüzyılda yaşamış bir Bektaşi ozanı. Yaşamına ilişkin hiç bir bilgi edinilememiştir. Aynı dönem içinde Bektaşilerin düzenledikleri yazma dergilerde nefeslerine rastlanmaktadır. Dili akıcı ve sadedir.

Er nefestir nefes hakdır dediler
Öyle midir deli gönül öyledir
Nefes yaratılmış okdur dediler
Öyle midir deli gönül öyledir

Yolu ile gelenden yüz döndürme
Özünü inkâra teslim gönderme
Gönül bir sırçadır anı sındırma
Öyle midir deli gönül öyledir

Mü'min olan gönlünde kibir tutmaz
İman olan ikrâr gözler unutmaz
Sınıcak şişenin sınığı bitmez
Öyle midir deli gönül öyledir

Erenler bu yolda bir sır koydular
Erenler dediğim kırklar yediler
Gönülden gönüle yol var dediler
Öyle midir deli gönül öyledir

İmirzam ibtidasındadır yolunun
Günahın bağışlar Settar kulunun
Hulk Muhammed'indir mürvet Ali'nin
Öyle midir deli gönül öyledir

İbtida : *Başlangıç, ilk* — **Hulk :** *Ahlak, huy* — **Mürvet :** *Yardım* — **Nefes :** *Söz, şiir* — **Sınıcak :** *kırılacak.*

İLGİLİ KAVRAMLAR

1 — Devir : *Gizemcilikte, varlığın Tanrısal başlangıçtan itibaren ortaya çıkışını ve çeşitli aşama ve derecelerden geçerek çevrimini tamamlayarak yeniden Tanrı'ya dönüşünü ifade etmek için kullanılan Türkçeleşmiş, Arapça kökenli bir sözcüktür. Devir öğretisi, varlığın gayb aleminden şuhud alemine inişiyle başlar. Varlık sırasıyla taş, toprak vb. bitki, hayvan ve insan biçiminde tecelli eder. İnsan aşamasına ve derecesine gelen varlık aslına dönmek gereksinimini duyar. Derece derece, aşama aşama yükselir, Tanrı'ya ulaşır. Gerçekte varlık Tanrı'dan taşan ışıktır. Gizemci görüş öyle söyler. Mutlak varlıktan çıkan bu ışık, akıllar aracılığıyla maddenin dört öğesine değin iner. Dört öğe, yel — ateş — su — toprak'tır. Tanrı kökenli ışık, varlık dairesi ya da varoluş çemberinin aşağı doğru inen ilk yarısını oluşturur. Buna alçalan eğri (devre - i'fersiye — kavs - i nüzul) denir. Bu şekilde en*

aşağıya inen varlık çeşitli biçimlerde tecelli ederek yaratılmışların en onurlusu olan insana dönüşür. Derece derece yükselerek, çeşitli aşamalardan geçer ve yükselip, Tanrı'ya varır. Böylece varlık dairesi ya da varoluş çemberinin yükselen ikinci yarısını oluşturur. Bu duruma ise yükselen eğri (devre - yi arşiye — kavs - i uruç) denir. Devir öğretisini konu edinen, insanın sonsuz ve öncesiz gerçeklikten gelip, değişik aşamalardan geçtikten sonra yine oraya varacağını anlatan şiirlere (Devriye) denir. Tevriye sözcüğü de bu tür şiirleri anlatmak için kullanılır **(Bkz. sh: 181).**

Ruh göçü devir öğreticisinin temelini oluşturur. Bu inanca göre beden ruhun kafesidir, hapis hanesidir, zarfıdır. Ruh mazruftur. Ruh hep bu kafesten çıkmak, kurtulmak ister. Amacı yeniden tanrıya, geldiği yere dönmektir. Başta ruh alem-i gaybıdan alem-i şuhuda iner. Bu inişte ruh şu aşamalardan geçer. Önce taşı, toprak gibi maddi varlıklarda bulunur, onlarda yaşar, gizlenir; sonra bitki ve hayvanlarda yaşar, eğlenir; son aşamada insan bedeninde konaklar. bu aşama aslına dönmeyi arzular, Tanrı'ya kavuşma savaşı verir.

2 — Din olgusu: Ünlü araştırmacı Frazer, ilk insanların çevrelerine ve yaşamlarına ilişkin deneyimlerini açıklamak ve anlamlı kılmak gayretlerinin din olgusunu doğurduğunu ileri sürerken belki de yanılmıyordu. İnsanın düşünen varlık olması çevresini tanımanın yanı sıra, çevresini sorgulamasını da beraberinde getiriyordu. Marrett, ilkel insanın inancındaki, doğada ve herşeyde var olan "yaygın kişilik dışı güç inancı"nın bu sorgulama sonucu ortaya çıktığını vurguluyordu. İnsanın çevresini tanıma ve tanımlama çabaları, insanın, aynı zamanda, çevresinin parçası olan insanoğlunu da tanıma ve tanımlama çabalarına yol açtı.

Zaman ilerledikçe, çevrede değişkenlik izleniyordu. Neden değişiyordu. Değişmeyen var mıydı? Değişen geçici idi, değişmeyen kalıcı. Kalıcı olan gerçek olmalıydı. Kalıcı olan neydi? Tüm bu sorular hem felsefe içinde yerini buldu ve felsefi açıdan irdelendi hem de çevresinde inançsal törelerin geliştiği din olgusu içinde ele alındı. Ama her zaman insanın düşüncesinin ürünü oldu. Bu nedenle ister felsefe açısından ister din açısından ele alınmış olsun, bu arayış insanoğlunun düşünce eyleminin önemli odaklarından birini oluşturdu.

Değişende değişmezi arayış, çoklukta birliği arayış, varlığın tekliği bunlar hep, "en yüce herşeyin üstünde var olan bir tek öz, temel kaynak" arayışıydı, diğer bir anlamda dinsel açıdan bakıldığında Tanrı arayışıydı. **(B. Temren a.g.e. s: 58-59)**

CA'FER ABDAL

Gerçek kimliği, eserleri, doğum ölüm tarihleri hakkında yeterli bilgiler elde edilemeyen Ca'fer Abdal'ın şiirlerinde kullandığı dil özelliklerine dayanarak, onsekizinci yüzyılda yaşamış bir Bektaşi ozanı olduğunu sanıyoruz. Yaşamı hakkında ayrıntılı bir bilgi yok. Ancak o çağda düzenlenmiş yazma dergilerde dağınık olarak nefesleri görülmektedir.

— 4 —

Seyr - edelim bu alemin halkını
Zabta kadir değil elde bulunmaz
Dervişim der terk eylemez hevayı
Dervişlik nişanı dilde bulunmaz

Nefsine uymamak kişiye zordur
O râhı tanımak hayli hünerdir
Er kuşağı kuşanan bin de birerdir
Er kuşağı değme belde bulunmaz

Benliğin terk etse kalbini silse
Özün pâk eylese nefsin öldürse
Eğer tarikatte dervişim derse
Nefsine uyanlar yolda bulunmaz

Aşk gemisidir derya -yi ummanda
Bezm - i Elestimiz dinde imanda
Ca'fer Abdal eder şimdi zamanda
Hakk'a yarar amel kulda bulunmaz

SÜDUR OLGUSU

Seyir : *Gidiş, yürüyüş. Tasavvufta Tanrı'ya ulaşmak için yapılan manevi yolculuğa (seyr ü sülûk), bu yolculuga çıkan kişilerede (sâlik) denir. Gizemcilikte en çok benimsenen görüşe göre, seyr ü sülûk dört aşamada gerçekleşir.*

a) Seyr - i illallah : *(Tanrı'ya yolculuk) : Bu aşamanın özünü nefs menzilinden kalkıp gerçek varlığa, Tanrı'ya doğru yürümek oluşturur. Bu yolculuk çokluk içinde birlik (kesrette vahdet) başka bir söyleyişle sayısız varlıkların oluşturduğu dünyanın gerisindeki tek tanrısal gerçeklik kavrandığı zaman sona erer. Böylece sâlik (yolcu) Tanrı'da yok olur (fena fillah).*

b) Seyr - i fi'llah : *(Tanrı'da yolculuk), Bu ikinci aşamadır. Yolcu (sâlik) bütün beşeri niteliklerinden kurtularak, Tanrı'nın nitelikleriyle donanır. Evrenin üzerindeki perde kalkar, sâlikin önünde tanrısal gizleri kavramayı sağlayan bilginin (ledün bilgisi) yolu açılır. Yolcu (salik) bu yolculuğun sonunda bekâ ya da beka billah (Tanrı'da var olma) durumuna ulaşır.*

c) Seyr - i maallah : *(Tanrı'ya yolculuk) denen üçüncü aşama da bütün ikilikler ortadan kalkar. Yolcu (salik) ehadiyet (Tanrısal teklik) makamına ulaşır.*

d) Seyr -i anillah : *(Tanrı'danyolculuk) aşaması. Bu durumda ruhsal bir yükselişten sonra dönüş yolculuğunu dile getirir. Bu son yolculuk vahdetten kesrete (birlikten çokluğa) geliştir. Bu makama bekâ ba'del fena (yok oluştan sonra var olma) sahu ba'del mahv (yok oluştan sonra kendine gelme) ve fark ba'del cem (birlikten sonra ayrılık) gibi adlar da verilir. Bu aşamaların tumune seyrü süluk denir. Bu Tanrıya varmak, Tanrıdan halka dönmek yolculuğudur.*

Dört yolculuktan ilk ikisi saliki velilik (velayet) derecesine ulaştırır. Öbür iki yolculuk ise yol göstericilik, mürşitlik yetkisi kazandırır. Seyr ü sülûkun başarıyla tamamlanabilmesi için mürşit kadar öbür bazı yardımcı öğelerin varlığı da gereklidir. Bu öğeler, aşk, ihlas ve ihsandır. Tanrı aşkı olmadan çekilecek bütün zahmetler boşunadır. İhlas ve ihsan imanın gereklerindendir. İhlasın en alt derecesi Tanrı'dan başka tapılacak bir varlığın olmadığı, en üst derecesi ise Tanrı'dan başka bir varlığın bulunmadığını kavramaktır. İhsan, kişinin bütün bağlarını keserek Tanrı'ya yönelmesidir. Sülûkun (yolcunun) bilgiyle bir ilgisi yoktur, doğrudan doğruya yaşayarak, tadarak haller aracılığıyla yapılan bir yolculuktur.

Alevi-Bektaşi inancında sudur, Tanrı'nın kendi özünden fışkıran taşan ışığın (ruhun) dönüşümler geçirerek ve bu yolla kendi kendine yabancılaşarak evrende gözle görülür biçimler alma olgusunu anlatmak için kullanılır. Tanrı-doğa-insan bir çevrim oluşturur.Tanrı mutlak hiçlik yokluk durumunda kendi kendisinin Tanrısı iken insanlarca algılanması güç bir öze sahipti; çevrimin hareket ettirici ilkesiyle yani "kendi güzelliğini görme eğilimi aşkı ile" Tanrı yokluğun hiçliğin içinde kendine bakacak göz ve vecde gelecek bir gönül istedi. İşte sudur böyle başladı ve mutlak yokluk, hiçlik mümkün yokluk/hiçlik durumuna dönüştü. Böylece Tanrı ilk kez kendi kendine yabancılaştı. Kişilik kazandı, Tanrı iken Hak, Hakikat, Gerçek ya da Aşık oldu.

KASIM DEDE

O dönemin yazma dergilerinde şiirlerine rastlandığı için, onsekizinci yüzyılda yaşadığı sanılan bir Bektaşi ozanıdır. Yaşamına ait bir bilgi yok. Ancak, Kesriye Bektaşi Tekkesinin sinliğinde bu adı taşıyan birisi yatmaktadır. Bir de Yunus Emre'ye benzeri yazan Molla Kasım adlı ozan vardır (**Abdülbaki Gölpınarlı**) , bu şiirler onlardan birisinin olsa gerek.

O yüzyılda düzenlenmiş yazma dergilerde nefeslerini görüyoruz. Diline bakılırsa 18. yüzyıl ozanlarının söyleyişini andıran bir anlatımı olduğu görülür. Yalın bir dili var. Bir şiirinde ozan, çağından, çevresinden ve durumundan yakınıyor. Bu yeni bir durum değil. Tüm Alevi - Bektaşi ozanlarının ortak konusu ve sorunudur.

— 1 —

Ne aceb sevdaya düştü bu gönlüm
Çekticeğim haller bana derd olur
Çünkü insan Hakk'a olmuşdur delil
Hem insan insana yine perd - olur

↓

Bin bir ismi vardır Hakk'ın ey adem
İsm - i a'zam Kur'an'dadır ey dedem
Mü'minin kalbine bastı Hak kadem
Bin gönülde midir yoksa bird - olur

Cihanda bulunsa bir gerçek veli
Arz - ederdim ben de müşkil - i hâli
Şol pirim üstadım Muhammed Ali
Anlar da bulunmaz şimdi nerd - olur

Defteri yazıldı elinde mestür
Ayet huruf rakam mı bir baka gör
Aşıklar kıblesi ol beyt - i ma'mur
Bilmem gökte midir yoksa yerd - olur

Varub bir kâmilin dârına durmak
Sual edüb cümle müşkilin sormak
Arşın eteğinde var idi ırmak
Daim akub çağlar seli nerd - olur

Anadan doğmadan dünyaya gelen
Haceye varmadan dersini alan
Verdiği ikrârın üstünde olan
Erenler yanında ismi merd olur

Melâmet hırkasın giymiştir yoldur
Adımız alemde bakırdır puldur
Kasım Dede' m şunda bir ednâ kuldur
Kerâmetle kuvvet kudret erd - olur

Perd : *Perde* — **Nerd :** *Nerde* — **Yerd :** *Yerde* — **Erd :** *Erde* — **Edna :** *Aşağı* — **Müşkil :** *Sorun.*

— 2 —

Gözlerim yollarda uykular gelmez
Gülbengin çektiğim erenler gelsin
Kavim kardaşlarım halimden bilmez
Halimi sırrımı bilenler gelsin

Yoldaşım sandığın yolundan azar
Haldaşım sandığın fitneler düzer
Ahd ü ikrâr verip ikrârın bozar
Can verip ikrâra duranlar gelsin

İzleyelim biz de pirler izini
Tutyaettim ayağın tozunu
Gani Mevlâm göster bize yüzün
Erenler erkânın sürenler gelsin

Bin bir mana desem biri dinlenmez
Şol Yezid'in ağzı dili bağlanmaz
Hakk'ı isteyenler halkla bağlanmaz
Ali'nin yoluna varanlar gelsin

Yürü **Kasım Dede** çareni ara
Emek zahmet çekme nafile yere
Yezid aslı talib gelmez bu yola
Sırrımı kadrimi bilenler gelsin

Fitne : *Kötülük, karıştırma* — **Zalimet :** *Zorluk, zalimlik* — **Tutya :** *Turfandalık* — **Ahd ü ikrar :** *Söz ve karar.*

İLGİLİ KAVRAMLAR

Takkiye (gizlenme): *İmam Caferi Sadık "yolunu altınını, mezhebini gizli tut" buyruğu ile despot, inançsız, keyfi idarenin baskısından yol ehlini korumak istemiştir. Halkımızda "imanla paranın kimde olduğu bilinmez" derken örtülü biçimde kendini koruma içgüdüsüne dayanan durum ve olayı vurgulamak gereksinimi belirtmek ister. Takiye her din, mezhep, tarikat ve inançta bulunur. Özellikle o inancın güçsüz olduğu, saldırı ve tehlike içinde bulunduğu dönemlerde varlığını gösterir. Takiye bir inanç olmayıp bir koruma yolu, yöntemidir. Takiye yalan sayılabilir mi? Alevi-Bektaşilikte bu korunma yolu zamanla tarikat kurallarını ve bilgisini sünnilere açmama, kendini gizleme, Bektaşi sırrı anlamında bir yol kuralı haline gelerek bazı hallerde "düşündüğü gibi davranmak" ilkesinin istisnası olmuştur.*

2 — Âşık: *Cem ayinlerinde nefes, düvaz gibi dinsel besteler okuyan halk ozanı (Zakir, guyende). 12 Hizmet'ten birisi de zakirliktir. Çok önemli bir hizmettir.*

3 — Aşk olsun: *Selamlaşma sözüdür. Her işte aşk gerektir, diye ilk temenni olarak b söylenir. Karşılığı: Aşkın cemal olsundur. Buna Cemalin nur olsun denince, diğeri, nur üstüne nur olsun der.*

Aleviler, selama karşılık Eyvallah da derler.

FEDAYİ

Halk edebiyatında Fedai mahlasını kullanan bir kaç ozan vardır: Divriği'nin Höbek köyünde doğup 1866'da ölen Aşık Mahmut Fedai, Amasya'nın Ebemili köyünde doğup 1940'ta ölen İsmail oğlu Hüseyin Ağa, Kayseri'nin Sarız ilçesine bağlı Dallıkavak köyünde 1940'ta doğan Mehmet Bağdaş ve Malatya'nın Darende ilçesinde doğan Osman Aktaş. (**Asım Bezirci - Türk Halk şiiri c.I. s. 340**).

Fedai, Tokat'ın Zile ilçesinde doğmuştur. Hemşehrisi Talibi'nin (1735 1813) çıraklarındandır. İstanbul'u gezen, bunu yazdığı bir destanda anlatan Fedai'nin başka illeri de dolaştığı anlaşılmaktadır. Ancak, yine de yaşamıyla ilgili sağlıklı bilgi yok. Onsekizinci yüzyılda yaşamış, Bektaşi saz şairlerindendir. Yaşamı gezgincilikle geçmiş. Hurufi inancına bağlıdır. Bir süre Kaygusuz Abdal dergâhında hizmet etmiştir. Aşık biçiminde bir çok semayi ve koşmaları bulunmaktadır. Mısırda Kaygusuz Abdal dergâhında kalmıştır. Amasyalı Fedai'den ayrı bir ozandır. Divan edebiyatı yolunda aruzla yazdığı şiirleri ile kullandığı dil onun bir öğrenim gördüğünü göstermektedir.

Fedayi, yalnız Alevi - Bektaşi geleneğine değil, halk şiiri türüne de bağlı kalmıştır. O alanda da koşuklar düzenlemiştir.Fedayi'ye göre kişinin bir tarikata girmesi, bir uludan el alarak aydınlanması olgunlaşması gerekir. Bunu yapmayan kimse başarılı olamaz, aydınlanamaz, olgunlaşamaz.

Fedayi divan geleneğini sürdüren şiirlerde yazmıştır. Ancak, bunların başarı oranları halk şiiri tarzında yazdıklarına oranla daha düşüktür. Şiirlerinde Osmanlı'ca sözcüklere bol bol yer verir. Şiirleri Mehmet Yardımcı ile Hayrettin Ivgın'ın ortaklaşa hazırladıkları Zile'li Fedai (1983), Kitabında toplanmıştır.

Fedayi, bir yandan tarikat öte yandan güncel sevgiyi şiirlerinde birlikte yürüten, tarikat - güncel sevgi arasında gidiş - gelişler çizen bir ozandır.

Eşiğinde hizmet eden nutka can etsün talip
Himmetin bahrine dalsun dürr - i kan etsün talip
Bin tavaf etsün kapunu kadr ü şan etsün talip
Bülbül - i güya gibi bir hoşlisan etsün talip
Yüz sürüp da asitanında aman etsün talip
Nar - ı aşkdan dilde bir dağ - ı nihan etsün talip
Esselam ey nur - i Ahmed Hazret - i Abdal Musa
Esselam ey rükn - ı esved Hazret - i Abdal Musa

dizelerinin bulunduğu bölümün şiir gücü zayıftır. Yeni bir buluş, yeni bir düşünce de söz konusu değildir. Sadece Abdal Musa'ya bağlılığını vurgular, onu övmekten öte de bir anlam taşımaz. Ozan sadece bu şiirde aruz ölçüsüne uymuş, gereğini yerine getirmiştir.

— 1 —

Arzuhal eyledim şahlar şahına
Kıl derdime derman el'aman dedim
Özüm türab ettim ben dergâhına
Dahi birliğine yok güman dedim

Beni mecnun etti mahmur bakışın
Ciğer kebap aşk od'una yakışın
Ruhum gelüb şu bedene çıkışın
Şefaat kânısın Mustafa'm dedim

Kameti melektir siması huri
Uğruna koymuşam bu can ü seri
Bir ihsan eylersen tez eyle bari
Serde takat yoktur hal yaman dedim

Kaşlan nizam kurmuş kirpik terazi
Nur ile boyanmış yüzünün benzi
Lebin şekerinden ver bazı bazı
Kulundur **Fedayi** ol zaman dedim

Turap : *Toprak* — **Leb** : *Dudak* — **Od** : *Ateş* — **Mahmur** : *Süzgün., uykulu* — **Kamet:** *Boy* — **Nac:** *Koyun.*

— 2 —

Fehm - eyleyüb kendi kendin bilmeyen
Yalan yere başın sallar nâc - oldu
Hakikat gölünün bendin bilmeyen
Çağırır Sakka Hüseyn suc - oldu

Erler bu nasibi ne yüzden aldı
Arifler fehm edüb cihanı bildi
Dillerde söylenen gov gıybet oldu
Söz çürüdü şimdi sohbet piç - oldu

Gerçeğin yerini yalan mı tuttu
Çoğu dünya içün dinini attı
Herkes asıl kisvetini unuttu
Atlas hırka dürlü libas tac - oldu

Şimdi sohbet söyleyene ta'n oldu
İşleyen çok amma bilen çok oldu
Beşikten çıkanlar hep mürşid oldu
Oğlan uşak çoluk cocuk hac - oldu

Fedayi bu sözü alana müjde
Ne yüzden sürüldü dergâhtan ne de
Aslı toprak dedi kılmadı secde
Anın içün yeri kızgın saç - oldu

Kov, Gıybet : *Dedikodu, arkadan atma* — **Fehmeyleyip:** *görüp anlayıp* — **Sakka:** *Su dağıtıcı* — **Libas:** *Giysi* — **Arzuhal:** *Halini sunma* — **El'aman:** *Yardım isteme* — **Türab:** *Toprak* — **Güman:** *Zan, şüphe* — **Yaman:** *İyi olmama* — **Kânı:** *Madeni* — **Leb:** *Dudak.*

— 3 —

Tarikat kutbunda tecdid olmayan ↓
Yediği haramdır yerse ne fayda
Makbul dergâh biatine girmeyen
Ben layık - ı şahım derse ne fayda

İsm - i a'zam kaydına da düşmeyen
Dört kapudan kırk makamdan geçmeyen
İşleğini yetmiş üçte seçmeyen
Bihüdedir özün yursa ne fayda

Keşt - i Nuh'un gemisine girmeyen
Nar ü bâd ü âb â hâke ermeyen
Bir mürşid elinden dolu içmeyen
İsmine evladlık koysa ne fayda

Hem o kubbe idi kubbe o idi
Bu cihan ne derya ne de su idi
Evvel ahır yine dünya bu idi
Ahmak buna özün yorsa ne fayda

Cebrâil kırk bin yıl havada döndü
Çok zaman Allah'ı gayette bildi
Görünce bir kubbe üstüne kondu
Sen sensin ben benim dese ne fayda

Fedayi tecellâ nokta - i bâya
Gâhi hece okur gâh verir sâye
Özü çürük kirişe koysa yaya
Menzil aldırmaz koysa ne fayda

Bihüde : *Beyhude, boşuna* — **Tecdid :** *Yenileme, güncelleme.* — **Keşti:** *Gemi.*

— 4 —

Nedir benim melul mahzun gezdiğim ↓
Ağlayub yandığım yâr senin içün
Ciğerciğim delik delik deldiğim
Ağlayub yandığım yâr senin içün

Yandırdın od'lara düşürdün nara
Sinem biryan olmuş ciğerim pare
Lokman ele geçse bulsa bir çare
Yanub yakıldığım yâr senin içün

Canım intizarda gözüm yollarda
Mecnun ettin beni koydun çöllerde
Diyar - ı gurbette garib illerde
Ağlayub yandığım yâr senin içün

Fedayi der böyle imiş kaderim
Dünya benim olsa şâd olmaz gönlüm
Ehl - i beyt aşkına eğridir boynum
Yanup tutuştuğum yâr senin içün

Kal : *Söz* — **İntizar :** *Bekleme, gözleme.* — **Saye:** *Gölge, koruma*

— 5 —

Baş uydurup gözün aç gel didâra ↓
Bu didârda kavga olmaz kal olmaz
Uydur işlerini Hakk'a hoş ola
Bal bal demek ile ağız bal olmaz

Şimdi rağbet yoktur şu yalan dile
Alem arif olmuş bakıyor hale
Er oldur ki Hakk'ın emrini bile
Pir olan kimsede yalan bulunmaz

Sarraf isen gevheri bul lâ'li bul
Dertlilere derman veren Şahı bul
Evvel kul ol sonra sultanlığı bul
Kul sultandan doğar sultan kul olmaz

Bektaş - i Veli'ye kılarsan biat
Hatırlar yap gönüle eyle rağbet
Fedayi alemde el çok begayet
Her el amma nasip veren el olmaz

— 6 —

— Müsemmen — (sekizli)

Ey meh - i burc - i hidayet saye - i subh u mesâ
Zulmeti mihr - i münevver gibi kıldın ruşena
Ka'be - i ulyaya karşu her kim etse iktida
Kahr - i a'dâ - yı fenadan bulmaya şeksiz necâ
Natık - ı Ruh - ül - Kudüs'dür vech - i pakin Vedduha
Dedi Mevlâ şanına kim Lenterâni ya Musa
Esselâm ey nur - i Ahmed Hazret - i Abdal Musa
Esselâm ey rükn - i esved Hazret - i Abdal Musa

Matla' - ı Hudâ'dır vahid - i nur - i ezel
Zatına mizan idinüb bulmaya bir ferd bedel
Vakıf - ı İnni Enallah mazhar - ı Azze ve cel
Bârekâllâh genc - i kudret mahzen - i sıdk - ı emel
Mazhar - ı ilm - i ledündür bâb - ı hikmet mâhesel
Emr - edüb çün yürü dedi yürüdü seng ü cebel
Esselâm ey nur - i Ahmed Hazret - i Abdal Musa
Esselâm ey rükn - i esved Hazret - i Abdal Musa

Nusratın Nasrun minallah kametin kaf - ı kadim
Nazil oldu şanına çünkim senin vech - ül - kerim
Sani'in sun'una cana lâ demezem hâ vü mim
Hak alel - arş - istevâ'da okuram arş - ı azim
Bu rumuza şekk edenler oldular vesvâs recim
Vahy - i Hak'dır Tur dağında eyledim bin bir kelim
Esselâm ey nur - i Ahmed Hazret - i Abdal Musa
Esselâm ey rükn - i esved Hazret - i Abdal Musa

Eşiğinde hizmet eden nutka can etsün talep
Himmetin bahrine dalsun dürr - i kan etsün talip
Bin tavaf etsün kapunu kadr ü şan etsün talip
Bülbül - i güya gibi bir hoşlisan etsün talip
Yüz sürüp da asitanında aman etsün talip
Nar - ı aşkdan dilde bir dağ - ı nihan etsün talip
Esselam ey nur - i Ahmed Hazret - i Abdal Musa
Esselam ey rükn - ı esved Hazret - i Abdal Musa

Ahmed ü Mahmud ü Kasım Mustafa'nın neslisin
Hayder - i kerrâr Aliy - yel - Murteza'nın neslisin
Cedd - i pâkin Şah Hasen Hulk - ır - Rıza'nın neslisin

Saki - i Kevser Hüseyn - i Kerbelâ'nın neslisin
Hak imam Zeynel'abâ bedr - üd - dücanın neslisin
Bâkır u Sadık ki hayy - i pişüvanın neslisin
Esselam ey nur - i Ahmed Hazret - i Abdal Musa
Esselam ey rükn - ı esved Hazret - i Abdal Musa

Musi - i Kâzım Ali Mus - er - Rıza sırr - ı İlâh
Hem Taki vü bâ Naki'sin gâh mihr ü gâh mâh
Askeri'den intikal etti sana doğru bu râh
Mehdi - i devr - i zamansın sadr - ı alem Padişah
Aşık - ı Beyt - ül - haremdir buy - i hüsnün kıblegâh
Nar - ı Nemrud - u Halil veş eyledin gülguni râh
Esselam ey nur - i Ahmed Hazret - i Abdal Musa
Esselam ey rükn - ı esved Hazret - i Abdal Musa

Hızr - ı Hak'dır bu tarikde kim delil ü rehberin
On sekiz bin alemi doldurdu Allah ekberin
Fazl - ı Hak'dan uyarıldı çün çerağ - ı minberin
Cay - i aksadır sıfatın nur - i zat - i enverin
Can ü dilden nakş olundu bu divane defterin
Bir kemin kemter gedadır bu Fedayi kemterin
Esselam ey nur - i Ahmed Hazret - i Abdal Musa
Esselam ey rükn - ı esved Hazret - i Abdal Musa

Saye : *Gölge* — **Zulmet :** *Karanlık* — **Mihr - i münevver :** *Nurlu güneş* — **Ruşena :** *Nur saçan* — **Ulya :** *Yüce* — **İktida :** *Uymak* — **Mizan :** *Terazi* — **Kahr - ı a'da :** *Düşmanın kahrı* — *"Lenterani : Göremezsin" ayet* — **Barekâllâh :** *Tanrı mübarek kılsın" ayet* — **"Nasrun min Allah** = *Tanrı yakın bir fethi bildiriyor" ayet* — **Sani :** *Biricik sanatkar olan Tanrı* — **Rah :** *Yol* — **Vedduha :** *Duha suresinin ilk ayeti* — **Bin bir kelâm :** *Musa Peygamberin Tur dağında Tanrı ile söyleşisi* — **Vesvas - ı recim :** *Şeytan* — **Gülgün :** *Gül renkli.*

Seyyah olup şu alemi gezerken
Rahi kıldı bizi yolu Elif'in
Kaşlar değer on sekiz bin alemi
Dökülmüş gerdana teli Elif'in

Otak kurmuş yaylasının salında
Ahd - ı zarım kaldı zülfü telinde
On iki boy aşiretin dilinde
Söylenir gerdanda hali Elif'in

Adını sordum Elif dedi naz ile
Aşkına kıya baktı göz ile
Beni eğlendirdi türlü söz ile
Öter bülbül gibi dili Elif'in

Ne hoş söyler çoktur onun edası
Altın tasta ab - ı zülâl bâdesi
Birden değil cümle alem gedâsı
Hizmetinde çoktur kulu Elif'in

Ne hubça yaratmış keremler kanı
Arttı **Fedai'** nin ahu figanı
Açılmış gönlünde bağı bostanı
Kokar menevşesi gülü Elif'in

Mesa : *Sabah - akşam* — **Seyyah** : *Turist, gezginci* — **Zülal badesi** : *Saf, hafif soğuk güzel su* — **Hidayet** : *Hak yoluna klavuzlama* — **Rahi** : *Yola, yolla ilgili* — **Vahid** : *Yalnız, tek, bir* — **Genc** : *Hazine* — **Ezel** : *öncesiz* — **Esved** *Taş* — **Lenterani** : *Göremezsin* — **Rükn** : *Kök, temel direk* — **Seng ü cebel** : *Dağ - taş* — **Kamet** : *Boy.*

Oruç: *Alevi-Bektaşi inancına göre belli günlerde sahurdan iftara değin insanın bir şey yememesi, içmemesi olgusuna verilen ad. Orucun zahiri anlamı bu. Batımî (içsel) anlamına gelince kötü olan, yanlış olan, eksik-kusurlu, olan herşeye oruç olma, bunlardan uzak durma. Birde muharrem ayının 1-10 günleri arasında kerbelada şehit edilenlerin kutsal anısına su içmeyerek, eğlencelerden uzak durarak yas tutma. Bu yas tutuş zalimlerden gelen ancak giderilmesi, geriye getirilmesi olanaksız olan bu zulmün, felaketen bedelini ödeme duygusunu sürekli canlı tutmayı amaçlar. Oruçlu günlerde, saç-sakal, traş edilmez, kurban tığlanmaz, cinsel ilişki de bulunulmaz; eğlence düğün yapılmaz, bu tür yerlere gidilmez. Yanlışa, kötüye karşı kişi kendini korumaya alır. Kötüden her zaman uzak durur. Yola girişten Hakk'a yürüyünceye değin yasaklanmış şeylerden, kötüden kötülüklerden uzak durur, tarikat sırrını açıklamaktan kaçınır. Bunların hepsi içsel anlamda birer oruçtur.*

Pir Sultan: *"Biz kötü olan herşeye oruçluyuz" derken bunları kasteder. Oruçlu olan dönemde su içilmez, canlıya kıyılmaz, hayvan kesilmez, yumurta yenilmez, yumurta da canlı vardır, civciv olmayı bekler. Hatta bazıları eline bıçak almaz, soğan ve benzeri şeyleri kesmezler. Oruç acımında fazla yenilmez. mümkün olduğu kadar su içmemey e çalışılır, yerine ayran ve benzeri meşrubatlar içilir. Oruç ayında içki içilmez. Yüksek sesle, kahkahayla gülünmez. Oğundurma yapanlar bir kaç gün hiç yemek yemez, bir kaç zeytin, bir kaç yudum ayranla oruç tutanlara rastlanmıştır. Bedene işkence etmek en büyük günahtır. Bunu unutmamak gerekir.*

SEYYAH DEDE

Gerçek kimliği, asıl adı, doğum ve ölüm tarihleri, yerleri ve eserleri hakkında hiç bir bilgi yok. Şiirlerine dayanarak, bu Alevi - Bektaşi kökenli ozanın 18. yüzyılda yaşadığı tahmin ediliyor. Elde yaşantısı hakkında yeterli bilgi ve belge bulunmuyor.

Dili sade, söyleyişi akıcıdır. Nefeslerinden usta bir aşık olduğu anlaşılıyor. Şiirlerinin pek azı bilinmektedir.

KAN AĞLASIN

— 4 —

De, İmam Hüseyn'i seven canlara
Yansın, kan ağlasın, matem ayında
Kerbelâ'da şehitlerin halini
Bilsin, kan ağlasın, matem ayında

Sakınsın, olmasın bu ayda hurrem
Bilsin ol can, bu ay mâh - ı muharrem
Ah, Hüseyn'im deyip yarama merhem
Sarsın, kan ağlasın, matem ayında

Yas eyleyip kara giysin donunu
Ağlamak ile geçirsin gününü
Şehitler aşkına kurban, canını
Versin, kan ağlasın, matem ayında

Muhabbet ile bildirsin özünü
Kanlı yaş ile doldursun gözünü
Seyyah Dede topraklara yüzünü
Sürsün, kan ağlasın, matem ayında

Hurrem : *Şen, sevinçli* — **Mah** : *Ay* — **De** : *Söyle* — **Dad** : *Doğruluk, adalet* — **Don** : *Giysi.* — **Matem:** *Yar.*

İLGİLİ KAVRAMLAR

1 — Aşure : *Muharrem ayının onuncu günü anlamına gelen Arapça bir sözcük. Bakla, nohut, fasulye, incir, üzüm, kestane, fındık, fıstık, yarma, şeker, su, tuz gibi 12 çeşit gıda ile pişirilen ve onikinci günü matem orucu bitiminde akşam üzeri yenen bir çeşit tatlı. Aşure yendikten sonra mürşit aşure bitiş gülbangi ile terceman dualarını okur. Aşure pişirimi sırasında aşure erkânı adıyla bir tören yapılır. Aşure pişirimi sırasında, kazan başına davet edilen mürşid aşure gülbangini kazan başında okur.*

Kerbela şehitlerini ve ehlibeyt soyunu anmak için her yıl muharrem ayının on ikisinde, bu olayın çeşitli yönlerini canlandırmak için Muharrem yas töreni adıyla, tietral bir tören yapılır.

Tarihsel birikimin sonucu oluşan geleneğe uygun olarak, dergahlarda aşure için gerekli malzeme büyük bir kazana konduktan sonra ateş yakılır. Aşçı baba eline büyük bir kepçe alarak kazanın başına gelir. "Destur ya imam" der, kepçeyi kazana

daldırır. Yanındakiler hep bir ağızdan " ya Hüseyin" derler, sırasıyla aynı sözleri karşılıklı yineleyerek kazanı karıştırırlar. Aşure pişinceye değin bu törensel işlem durmadan sürer. Aşure pişince mürşide haber verilir. Mürşid kazan başına gelir. "Ya Hüseyin" diyerek kepçeyi alır, kazanı karıştırır, daha sonra kepçeyi öperek niyazla diğerlerine verir, onlarda aynı işlemi yaparlar. Bazı dergahlarda önce Hz. Hüseyin ziyaretnamesi okunur. Sonra mürşid kazan başına davet edilir. Mürşid kazan başında aşure gülbangını okur, sonra kepçeyi eline alarak "Ya imam" der ve kazanı karıştırır. Sonra kepçeyi aşçı babaya verip makamına döner. Ardından önce selamname, sonra mersiye okunur. Mersiyeyi mürşidin okuyacağı yeni bir gülbang izler, kazan başına gelen mürşid yöntemine uygun biçimde kazanları karıştırır, oradaki canlar, sırasıyla mürşidin eline daha sonra birbirlerinin ellerine niyaz ederler. Bundan sonra mürşid aşçıbaşıya "Erenler, aşı canlara üleştir" der. Sofralar kurulur. Okunan kısa bir gülbanktan sonra aşure yenir. Mürşid aşure bitiş gülbangını okuyarak aşure erkânını tamamlar.

Araplar eskiden de bu günü kutsal sayar, oruçlu geçirirlerdi. Medineye göçün ikinci yılında Ramazan orucu farz edildi. Aşure orucu gönüllülüğe bağlandı.

Aşure günü hakkında bir çok söylence vardır. Hz. Adem'in ilk günahından dolayı ettiği tövbenin kabul olunduğu gün sayılır. Hz. İbrahim'in ateşten kurtulduğu, Yakup peygamberin oğlu Yusuf'a kavuştuğu, Nuh'un gemisinin Cudi dağına oturduğu gün olarak da kabul olunur.

Alevi - Bektaşiler, Muharrem'in birinci gününden onuncu günü öğle zamanına değin su orucu tutarlar, onuncu gün öğleyin oruç biterse de matem on ikinci günün sabahına değin sürer ve on ikinci gün aşure günü olarak kutlanır. Halk takviminde Muharrem'in saptanması şöyle olur. Kurban bayramı Zilhicce ayının onuncu günüdür, bu günden başlayarak 20 gün sayılır, yirminci gün, yani Zilhicce'nin otuzuncu ve son günü akşamı matem orucuna niyet edilir, izleyen gün Muharrem'in birinci günüdür. Bu konu önceki sayfalarda da ele alınmıştır.

2 — Arafat Dağı: *Âdem ile Havva'nın cennetten sürüldükten sonra geldikleri kabul edilen Mekke yakınındaki dağ. Aleviler, Hacı Bektaş Veli aracılığıyla Arafat Dağı olgusunu Anadolu'ya taşımışlardır. Hacıbektaş'taki Araft Dağı bunun göstergesidir. Zemzem suyu da aynı biçimde Hacıbektaş'a taşınmıştır. Böylece Anadolu'da bir tür Kâbe olgusu yaratılmıştır.*

GURBİ

Gerçek kimliği, kişiliği, doğum ve ölüm tarihleri, yerleri bilinmeyen Gurbi, onsekizinci yüzyılda yaşamış bir Bektaşi ozanıdır. Yaşamı hakkında ayrıntılı bilgiler yok. Ancak, Bosna, Yenipazar'da doğduğu, adının Ahmed (Derviş Ahmed), babasının adının da Ali olduğu bilinmektedir. Dimetoka'daki Seyyid Ali Sultan dergâhının postnişini, Mehmed Müsli Baba'dan el almış. Uzun süre Edirne'de oturmuştur. Divanını 1744'te tamamlamıştır. Divanı, İnkilâp müzesindedir. Şiirlerinde aruz ve hece ölçülerini başarılı şekilde kullanmıştır.

Bektaşi ve Nakşibendi tarikatlarına girmiştir. Kimi şiirlerinde Nakşibendi tarikatının etkileri görülür. O kuruluşun anlayışına uygun bir söyleyişi vardır.

Alevi - Bektaşi süreğinin görüşlerine bağlı kaldığı, o geleneği sürdürdüğü açıktır. On iki imam konusunu uzun uzun işler. Gurbi, Rumeli ve Bosna dolaylarında tutunmuş bir ozandır.

ŞİİRLERİNDEN ÖRNEKLER

— 1 —

Bezm - i ma'şukuna bir dem eremez ↓
Gözün yaşını serab eylemeyen
Ka'be - i vuslatı bil ki göremez
Yüzün ol yolda türab eylemeyen

Değmenin yeri değil dâr - ı selam
Olamaz şehr - i vücudunda imam
Cümle - i halka seha ile tamam
Kendözün alicenap eylemeyen

Şevka pervane sıfat erdi yanan
Meclis - i yare erişemez bil ayan
Pişirüb ateş - i aşk ile nihan
Kendi bağrını kebab eylemeyen

Sözü inci gibi herkes dizemez
Doğru der her kişi **Gurbi** diyemez
Kalb - i viranını ma'mur edemez
Mülk - i cismini harab eylemeyen

Bezm : *Meclis* — **Nihân :** *Gizli* — **Dar - ı selam :** *Esenlik yurdu, cennet* — **Seha :** *Cömert* — **Ali cenab :** *Yücelmiş insan, çok saygın* — **Türab :** *Toprak* — **Maşuk:** *Sevilen, canan* — **Serab:** *Ilgım, ahiret* — **Kabe-i vuslat:** *Tanrı ile birleşme yerinin Kâbe değin kutsallaşacağına işaret ediliyor* — **Şevka pervane:** *Pervanenin şikayeti* — **Değme:** *Kötü, sevimsiz* — **Viran:** *Yıkık*.

— 2 —

— Müseddes —

Kim olursa ola ey dil bari sen ↓
Yok yere kanlar döken başlar kesen
Aşk ile canbaz olub kur ger resen
İdem on iki imamı bile sen
Dörd Muhammed dörd Ali iki Hasen
Bil Hüseyn'i Kâzım'ı ol sağ esen

Hürmeti hakkı buların Zülcelâl
Mağfiret eyler bizi ol Lâyezâl
Evvel ahır bişek oldur bizevâl
Zahir ü batın bulardın hâlis âl
Dörd Muhammed dörd Ali iki Hasen
Bil Hüseyn'i Kâzım'ı ol sağ esen

İş bu on iki imamlar aşkına
Adı bellu ol hümanlar aşkına
Enbiya olan izamlar aşkına
Evliya sahibi kiramlar aşkına
Dörd Muhammed dörd Ali iki Hasen
Bil Hüseyn'i Kâzım'ı ol sağ esen

Dostlarım bir kulak tutun bize
Gice gündüz minnetimiz bu size
Bu kitabı alıcak destinize
Bir dua - yi hayr - ı edin canımıza
Dörd Muhammed dörd Ali iki Hasen
Bil Hüseyn'i Kâzım'ı ol sağ esen

Ben bunu dünyalık içün düzmedim
Tutmuşum habl - ül - metini üzmedim
Emr - i Hakk'a bağlı nefsim çözmedim
İş bu bahri yüzdüm artık yüzmedim
Dörd Muhammed dörd Ali iki Hasen
Bil Hüseyn'i Kâzım'ı ol sağ esen

Dediler mahlas bana hep arifan
Alem - i nazm içre **Gurbi** râyegân
Bin Ali iş bu kamu halk - ı cihan
Derviş Ahmed adını okur her zaman
Dörd Muhammed dörd Ali iki Hasen
Bil Hüseyn'i Kâzım'ı ol sağ esen

Zülcelâl : *Çok yüce, Tanrı* — **Lâyezâl :** *Ölümsüz* — **Habl - ül - metin :** *Sağlam ip = Al - i İmran suresi 103. ayet* — **İzam :** *Yollama* — **Kiram :** *Ulu, şerefli,*

— 4 —

Ne gam ger çoğ ise cürm ü günahım ↓
Çü sensin mağfiret eden İlâhım

Habibim Ahmed ü Mahmud Muhammed
Şefi'im umarım ola penahım

Sana senden sığındım ya İlâhi
Gene sensin bu nutkuma güvahım

Nola afv eylesen yüzüm karasın
İre dergâhına doğru bu rahım

Eğer kim rahmetin abiyle yuğsan
Ne naks ola benim hatt - ı siyahım

Kami isyan ile nisyan olubdur
Bu nefsimle benim her dem sipahım

Dedim Lâ taknetu min rahmetillâh
Sana tuttum ümidim budur ahım

Bu **Derviş Ahmed**' e sırran ayanen
Hidayet eyle lutf - et padişahım

Mağfiret : *Bağışlama* — **Şefi' :** *Şefaat eden* — **Penah:** *Sığınılacak yer* — **"Lâ taknetü min rahmetillâh** = *Tanrı'dan umut kesmeyiniz" ayet.*

— 4 —

Dinle nutkum ey suhandân - ı zaman
Emr - i Hak'la kim ne söyler bu lisan

Sad hezâran acz ü taksirat ile
Aşk u şevk u cezbe vü hâlât ile

Bil diyem pirim sana bu dem beli
Kutb - i alem Hacı Bektaş - ı Veli

Hem Edirne kurbi dedim tekkemi
Tanrı dağında bina - yi muhkemi

Kırkların serçeşmesi Kızıl Deli
Postnişini mürşidim Seyyid Ali

Rehberim dervişi anın Musli'dir
Hak rızasın gözedir ol usludur

İş bu halkındır delilim ihlâsı
Namı Mehemmed'dir ve Rahmi mahlası

Gel diyarım Bosna'dır bil sen benim
Hem Yenipazar olubdur meskenim

Halkımız gazi kamusu serfiraz
Bir bilür Allah'ı terk etmez namaz

Halk u şehr ü hem diyarımız bile
İzn - i Mevlâ birle bu geldi dile

Dilerim hıfz - eylesün Allah anı
Her kederden zahir ü batın gani

Bin yüz elli yedide idi sâl
Kim şüru' ettim bu nazmda ya ricâl

Nutuk : *Nefes, söz* — **Sühendan :** *Usta şair* — **Suhan :** *Güzel söz söyleyen, söz bilir* — **Sadhezerân :** *Yüzbinlerce* — **Şüru :** *Yazmak* — **Rical :** *Erkekler, mevki sahipleri* — **Sel :** *Kılsız, kel* — **Ser çeşme:** *Baş kaynak.*

— 5 —

Cümle erler serveri erdir Ali
Kal' - i kam' - ı bâb - ı Hayder'dir Ali

Ruz - i mahşer mü'minin atşânına
Anı bil saki - ikevserdir Ali

Düldül ile Zülfikâr'ın sahibi
Hem dahi bil yar - ı Kanber'dir Ali

Din - i İslam ile iman ehline
Şems ü mâh ü gökte ülkerdir Ali

Aşık ı sadıklarına bu yeter
Vird - i Mevlâ misk ü anberdir Ali

Mazhar - ı Hak'dır hakikat belesin
Sırr ü cehren nur ü hem ferdir Ali

Zahir ü batında anı anla gel
Her işi ehsel teyesserdir Ali

Mürşidim pirim delil ü rehberim
Olduğu ol gülden azhardır Ali

Server : *Başbuğ* — **Kal' - i kam' - ı bâb - ı Hayber :** *Hayber kapısının kalesini koparan* — **Mazhar - ı Hak :** *Hakkın belirlendiği yer.*

— 6 —

Terkeyle bu dem küfrünü iman ele girsün
Canını nisar eyle ki canan ele girsün

Aş ile vurub derd - i derunun ede hasıl
Her kim ki diler dünyede derman ele girsün

Varsun bir erin nutkunun nefes bendesi olsun
İsterse eğer çeşme - i hayvan ele girsün

Derya seferi zahmetini kıldı mukarrer
Ol kim diledi lü'lü' - i mercan ele girsün

Uzlette yürü var beni sercümle edüb hâk
Ey talib olan genç ile her kân ele girsün

Ger çekmez isen zahmını her hâr - ı belanın
Mümkin değil ol gonca - i handan ele girsün

Gurbi sana yar olmıyacak dâr - ı bakada
Su'dun nedürür cennet ü Rıdvan ele girsün

Nisar : *Terkeyle* — **Çeşme - i hayvan :** *Ab - ı Hayat* — **Mukarrer :** *Kararlandı* — **Lü'lü - i mercan :** *İncik, boncuk, denizin dibinden çıkan değerli süs eşyası* — **Uzlet :** *Kenara çekilmek, yalnızlık* — **Hâr :** *Diken* — **Gonca - i handan :** *Neş'eli, gülen, tomurcuk* — **Dâr - ı Beka :** *Ölümsüzlük yurdu* — **Su'd :** *Mertebe, derece.*

— 7 —

Kâmil oldur ki özün cümleden ednâ gözede
Her ne var suretine bakmaya ma'na gözede

Kendi halinde olub epsem ola her kesden
Halkı hep kendüden dahi âkıl dânâ gözede

Ruz ü şeb zikr - i İlâh ola dilinde tekrar
Lâyı terk ide o daim heman illâ gözede

İlm ile Ademi Hak kıldı melekten efdal
Odur Adem ki o her ismi müsemma gözede

Dedi **Gurbi** odur er alem - i ma'nide heman
Katre veş sa'y edüben olmağa derya gözede

Ednâ : *Değersiz* — **Epsem :** *Dilsiz* — **Efdal :** *Üstün, faziletli* — **Sa'y :** *Çalışma, koşma* — **Müsemna :** *Adı olan, adlanmış* — **Veş :** *Gibi* — **Katre :** *Damla.*

İLGİLİ KAVRAMLAR

1) Sır : *Giz, gizem anlamına gelen arapça bir sözcük. Hakk'ın gayb durumuna getirdiği ancak halka bildirmediği şeye Tanrı evi olarak tanımlanan insan gönlünde tecelli eden, ancak nefsin isteklerinden sıyrılıp içe kapanışla, derin bir düşünceye dalarak öğrenilmesi mümkün olan Tanrısal gerçek. Sırr - ı Hak, sırr - ı halk, ser verip sır vermemek, Ali sırrı, sır olmak, sır makamı, sırr - ı sır, sırr ı kader, sırr - ı rububiyet (evrenin her tarafında var olan insanlarca bilinip çözülemeyen tanrısal sır), sırr - ı tarikat, sırr ı tecelliyat (Tanrı'nın evrendeki ve insanın gönlündeki görünümleriyle ilgili sırlar), sırr'us sır makamı (gizemlerin gizemi aşaması) gibi deyimlerde geçer. Sırlamak, kaplamak, örtmek anlamına da gelir. "Sırrını sırredene aşkolsun , faş edene yuh" sözünde de geçer. Sırlamak, sır olmak, ölmek anlamına da kullanılır.*

Asıl gerçeklerin, görünürlerin ötesindeki, gerisindeki sırlar olduğugizemciler tarafından söylenir. Bu sırlara ancak Tanrı yoluna giden tarikat yolcusu ulaşabilir. İnsanda Tanrısal bilgi alanı, makamı gönüldür. Ruh sevgi alanıdır. Sır ise, aşkın gerçekleri bildiğimiz gerçekler dışındaki olağanüstü nitelik ve özellikleri gösteren ve gerçekleri algılama alanı olarak bilinir. Gönül gözü açık olanlar, tarikatta olgunluğa, yetkinliğe ulaşırlar, evrendeki her varlığın, kendi iç alemlerindeki Tanrı varlığının izlerini, işaretlerini sezebilirler. Tasavvufçulara göre, bu ancak Tanrı'nın lutfuyla, izniyle, ihsanıyla mümkündür, yani Tanrı'nın o kişiye bunu nasip etmesi gerekir. Aksi halde sırlara ulaşılamaz sanılır.

2) Ser : *Baş anlamına gelir. Farsça bir sözcük. Ser - çeşme, ser - deste, ser - tarıyk, ser verip sır vermemek, ser verip sır vermeyen serverdir sözlerinde yer alır. Alevilerin « tariyk» dedikleri aşamaya da bu ad verilir. Tarikatta kaynağın başına, çıktığı, koştuğu yere, Tanrısal aşkın bur suya benzetilerek suyun kaynağı olan ulul, önder, doruk kişiye (ser - çeşme) denir. Ayrıca Bektaşilerde Hünkâr Hacı Bektaş Veli'ye de aynı deyim lakap olarak, sıfat olarak kullanılmaktadır. Ser - deste, şiirlerde matem ayında kama, kılıçla başlarını, zincirle göğüslerini sırtlarını kanatan topluluğa (deste), bunların başına da (ser - deste) denir. Ser - tarik, yolun başı, ulusu, tarikatcı anlamına gelir.*

Alevi – Bektaşilerde ser önemli bir organdır. Gönülden sonra gelir. Bilginin kaynağı olan beynin, aklın ser içinde olduğunu bilen Alevi - Bektaşi toplulukları ser ile sırrı hep birlikte düşünmüşler ve algılamışlardır.

3) Gönül Yolculuğu: *Alevi-Bektaşi inancında insan-ı kâmil olarak her yönden tam bir eksiksizliğe/kusursuzluğa erişen insan kalbi/gönlü Tanrı ağırlayan, bilgi taşıyan kutsal bir evdir. Gönülde tanrı ağırlama/konuk etme hac sayılır, öyle algılanır. Sudur öğretisinde ki çevrimin son yay üzerinde gönül yolculuğu olarak nitelenip tanımlanan*

ikinci bir çevrime giren insanın manevi serüvenlerinden biridir bu. Bir bakıma hakka ermek için yapılan bu yolculukta, insan kendi içinde, kendinden melekût alemine, gaybi tanımak ve tanrısal olandan feyz almak için bir yolculuğa çıkar. Bu çevirmen ilk yarısında, inanç kanalında Hak ile Hak olur; ikinci yarısında ise Hakk'tan halka döner ve enginleşerek genişleyip toplumsal bir nitelik kazanır. Böylece insan kendi inancı içinde dünyalaşır, bilimin aklın gezinebileceği nesnel bir sürecin parçası olur. Manevi makamları geçerek Tanrı'ya yalvarır; sonrada, Tanrıdan halka dönerek; gönül yolculuğunun ayrımlaşmış dört aşamasını tamamlar. **(Bknz. s: 189).**

4) Eline-diline-beline sahip olmak: *Alevi ahlakının temel ilkesindendir. El, dil, bel sözcüklerinin ilk harfleri alınıp da bir sözcük yazılırsa ortaya edeb çıkar. Bu nedenle Aleviler kendilerini edepli sayarlar.*

Ele sahip olmak: Hırsızlık yapmamak, elle can yakmamak, kimsenin kanını akıtmamak, cana kıymamak... Bu ilke, Alevilerin barışçılığımn ve cana saygısının en somut anlatımıdır. Alevilerde en büyük suç, bir canlının kanını akıtmak, cana kıymaktır. buna bakarak, Alevilerin pasif bir toplum olduğunu; ezilmeye karşı sesini çıkarmadığını düşünmek yanlış olur. Aleviler kendilerini korumak için savaş ve mücadeleden asla yılmamışlardır.

Eline sahip olan Alevi, onun sevmek, okşamak, güzel şeyler yaratmak için bir araç haline getirmiş; yasaklamayı, güzelliğe dönüştürmüştür.

Diline sahip olmak: Yalan söylememek, insanları sözle birbirlerine düşürmemek; kov ve gaybette bulunmamaktır. El ile can yakıldığı gibi dil ile de yakılır. Bunu ifade için Şah Hatayi, "Söz ola kese savaşı/Söz ola kestire başı" demiştir. Diline sahip olmayı, Aleviler geliştirerek, erkese tatlı dil ile hitap etme seviyesine yükselmişler; böylece yasağı, güzelliğe dönüştürmüşlerdir.

Beline sahip olmak: Bu ilkenin en açık hedefi, insanları başkasının karısına kızına bakmaktan, kadınları da edepli olmaya çağırmaktan ibarettir. Bir cinsel perhiz söz konusu değilse de, herkesi kendi helallısı ile birlikte olmaya çağıran, gayri meşru ilişkilere karşı olan bir ilkedir. Bu ilkeye uymayan Aleviler düşkün sayılırlır, ceme alınmazlar.

Beline sahip olan Alevi; kadın erkek uçurumu aşarak insan olmada birleşmiş; erkek-kadın farkının bulunmadığı Kırklar Meclisi'nden bin bir türlü sanat yaratmıştır.

MÜNİRE BACI

Gerçek kimliği açık olarak bilinmiyor. Doğum ve ölüm tarihleri belli değil. Yalnız, onsekizinci yüzyılda yaşamış bir kadın Bektaşi ozanı olduğu kesin. 1910 yılında ölen, Çamlıca'lı Nuri Baba'dan el almıştır. İstanbul'lu Münire Bacı'dan önce yaşamıştır. Adlarının benzerliği nedeniyle, birbirine karıştırılır. Bu kadın ozan takma ad olarak, bazen de Münir mahlasını kullanır. Bunun için bu nefesleri, Münir Baba'nın sanılmış. Münire Bacı'nın bazı nefesleri de bestelenmiştir.

— 1 —

Haktır Allah'ım, Muhammed Mâhım
Ali'dir şahım, Allah eyvallah

Ol Fahrünnisa, Hatice Kübra
Nuru Kibriya, Allah eyvallah

Şebber ü Şübber, Abidin server
Bâkır u Cafer, Allah eyvallah

Musa - yi Kâzım, Rıza imamım
Taki'dir daim, Allah eyvallah

Naki'dir iman, Askeri'dir can
Mehdi - i devran, Allah eyvallah

↓

Çârdeh - i masum, Şehid - i mazlum
Cümlesi malum, Allah eyvallah

Aşka bir canım, Sırr - ı Rahman'ım
Derde dermanım, Allah eyvallah

Kanber ü Selman, Pir Balım Sultan
Bunlara ihsan, Allah eyvallah

Yüzümüz yerde, Elimiz erde
Huzur - i Pirde, Allah eyvallah

Münire kemter, sizden ey server
İsteği kevser, Allah eyvallah

— 2 —

Bu yol Ali'nin yoludur, Mü'minler anın kuludur
Pirim Bektaş - ı Veli'dir, Sultanım ulu Ali'dir

Hacı Bektaş'ın ocağı, Dervişler anın köçeği
Muhammed'in bir çiçeği, Sultanım ulu Ali'dir

Bu ocağı kuran kurmuş, Güllerini deren dermiş
İkrar alan murad - ermiş, Sultanım ulu Ali'dir

İsteğim vardır Ali'den, Hem Hacı Bektaş Veli'den
İkrârım Kalubeli'den, Sultanım ulu Ali'dir

Münire der ki ya Ali, Göster sana giden yolu
Dedim sana ben de beli, Sultanım ulu Ali'dir

Murad - ermiş : *İsteğine kavuşmuş* — **Kalubeli :** *Ruhların Tanrı'ya evet dedikleri an* — **Köçek:** *Dergahlardaki içkili toplantılarda oynayan, sevilen şen kişilere verilen ad.*

— 3 —

Erkânında zindeyim, Zahitlere handeyim
Boynu bağlı bendeyim, Hayderi'yem Hayderi

Yol ehlinin kuluyam, Erkân ile yürüyem
Ben bir erin oğluyam, Hayderi'yem Hayderi

Od'a girsem yanmazam, Çıra olsam sönmezem
Mürşidimden dönmezem, Hayderi'yem Hayderi

Doğdum iki babadan, Kimdir beni taneden
Korkum yoktur kimseden, Hayderi'yem Hayderi

Münire Şah'ın kulu, Bende - i Kızıl Deli
Gönlü aşk ile dolu, Hayderi'yem Hayderi

Erkân : *Yol, yolak* — **Ta'n :** *Yerme, sövme* — **Bende :** *Kul, köle, bağlı* — **Zinde:** *Diri* — **Zahit:** *Sofu* — **Hande:** *Karşı* — **Haydarî:** *Aleviliğin bir diğer adı* — **Od:** *Ateş* — **İki baba:** *Alevi-Bektaşi inancına göre, insanın bir doğal babası vardır, insan ilk kez ana babadan doğar. İkinci kezde gidip tarikata girer, bir mürşidden el alır. Tarikata girme kişi için ikinci doğum sayılır. Çünkü kişi tarikatta pişer olgunlaşır, kötülüklerden çirkinliklerden sıyrılır, temizlenir, yep-yeni bir kişilik kazanır. Yol talibi güzelleştirir, zenginleştirir* — **Beli:** *Evet.*

MAHREM OĞLU

Kişiliği bilinmiyor, yaşamı hakkında ayrıntılı bilgi yok. Onsekizinci yüzyılda yaşamış bir Bektaşi ozanı. Dimetoka'daki Seyyid Ali Sultan tekkesinin, postnişini Mustafa Baba'dan el almış. Asıl adı Haydar'dır. Deliorman ve Makedonya'da köy köy dolaşmış, deyişler söylemiş, saz çalmıştır. Bektaşilerce düzenlenmiş yazma dergilerde bir çok nefesi vardır.

Şiirlerinde on iki imamlara duyulan bir özlem vardır. Öte yandan Hacı Bektaş Veli, Kızıl Deli vb. Alevi - Bektaşi ulularına karşın da derin bir saygı besler.

— 1 —

Hak Muhammed Ali yol erkân kurdu ↓
Nefs - i gaza eder kolun üstünde
Ne durursun gafil kalk özün arıt
Nehak sitem sürme kulun üstünde

İmam Cafer mezhebine uyanlar
Mürebbisin yolun izin güdenler
Hünkâr Hacı Bektaş Veli diyenler
Hakka doğru gider kılın üstünde

İmam Cafer mezhebine uymayan
Mürebbisin yolun izin gütmeyen
Üstadın hakkını tamam etmeyen
Aşamaz da kalır belin üstünde

Bu sırdan duymayan arı değildir
Her kişi sözünün eri değildir
Tilkinin çakalın yeri değildir
Arslan olan kükrer çölün üstünde

İnanmışım Hakka gümanım yoktur
Süfyan'a Mervan'a lânetim çoktur
Mahrem Oğlu Haydar gözcümüz Haktır
Hazır nazır durur yolun üstünde

— 2 —

Ey benim sevdiğim hem iki gözüm ↓
Salın bizi imamlara gidelim
Cümlenizden budur naz ü niyazım
Salın bizi imamlara gidelim

Evvel muradım Muhammed Ali'ye
Erenler ulusu gerçek veliye
Otman Baba üstünden Kızıl Deli'ye
Salın bizi imamlara gidelim

Üstad eşiğinde rıza alalım
Gönülden ayırman yola gidelim
O dergâha varup yüzler sürelim
Salın bizi imamlara gidelim

Kızıl Deli imamların yolu ya
Oradan geçilür Gelibolu'ya
Pirim Hünkâr Hacı Bektaş Veli'ye
Salın bizi imamlara gidelim

Destur aldım ben Mustafa Baba'dan
Emir geldi bana sırr - ı Hudâ'dan
Aşk göründü **Mahrem Oğlu** gedâdan
Salın bizi imamlara gidelim

Mustafa Baba : *Kızıl Deli dergâhı postnişinlerindendir* — **Güman :** *Kuşku, şüphe* — **Mürebbi :** *Yol gösteren, terbiye eden* — **Üstad :** *Tarikatta bilen, önde olan* — **Güdme :** *Sürme, izleme* — **Hazır - nazır :** *Mevcut* — **Destur :** *İzin* — **Naz - niyaz :** *Dilek, isteğin gerçekleşmesi için dinsel olarak yapılanlar* — **Geda:** *Kul.*

DİNLERİN METAFİZİK VE TEATRAL YAPILARI

Yeryüzündeki gelmiş-geçmiş, ilkel-gelişmiş, tek tanrılı-çok tanrılı bütün dinler ve dinlere bağlı ya da bağımsız bütün mezhep, tarikat ve benzer inançlar incelendiğinde hepsinde görülen ortak özellik ve niteliklerin bulunduğu hemen saptanabilir. Bunların en önde gelen ikisini ilk bakışta kolayca görüp saptamak mümkün. bunlardan ilki tüm din, mezhep, tarikat ve inançların şekil itibariyle biçimsel olarak teatral bir yapı taşıdıkları ve bu yapıyı kutsal ve büyüsel içerikle sergilemeyi ustalıkla sürdürdükleri ve bu özelliklerini tanrısal bir özde gizlemeyi aynı ustalıkla başarmayı bildikleridir. İkinci ortak özellik en ilkel dinler ile en yetkin-gelişmiş (mütekamil) dinlerde ve inançlarda az yada çok metafizik niteliklerin inancın özüne yerleştirilmiş olmasıdır. Burada metafizik düşünceler tetral bir yapı içinde insanların merak ve korku duygularına yanıt verebilecek görünüm kazandırılmak suretiyle insanların temel gereksinimlerine doyum zemini ve malzemesi hazırlamış olur ve bunları sunar. Bu sunu çoğu kez simgeler biçiminde görülür. Böylece kutsallık ve derinlik kazanmış olur. Bu estetik görünüm ve içerik konuya daha çok inandırıcılık sağlar, üstün bir hava verir. Gerçekte ise, metafizik konular tamamen soyut içerikli olduğu için, ilgililer bu kavramları taraftarlarına anlatırlarken büyük sıkıntıya düşerler, ifadede güçlük çekerler. Bunun çözümünü simgelerden yakın benzetmelerden yararlanarak anlatmada bulurlar. Çoğu kez, taraftar simgeyi görür, karışık soyut konu simgenin dibinde, için de gizli gibidir. İnanana soyut ve gizli kavram simge örtüsü altında sunulur. İnanç, şekilde saklanınca, tiyatro gündeme gelir. İnanan belli şekilleri gerçekleştirmeden nasıl o ibadeti yapamıyorsa, sembolleri dolaşmadan gösterilen noktaya da varamaz. Örneğin namazı kılan şekil şartlarını yerine getirecektir. Abdesti alan şekil uygulamalarını atlamadan yapacaktır, yoksa eksik yapılanlar ne abdest, ne de namaz sayılır.

KUL ŞÜKRİ

Onsekizinci yüzyılın sonlarından 19. yüzyılın ortalarına değin yaşamış bir Bektaşi şairidir. Kul Şükri, Şükriya veya Deli Şükri takma adıyla nefesler söylemiştir. Yaşamı hakkında ayrıntılı bilgi yok. Ancak Abdal Musa dergâhında bir süre hizmet ettiği sanılıyor.

On iki imama bağlılık gösteren geleneği sürdüren konuları işlemiştir. "Batın aleminde seyran ederken" dizesiyle başlayan şiiri ilginçtir.

Mehmet Ali Paşanın Mısır Hidivi olduğu sırada Kaygusuz dergâhında postnişinlik etmiştir. Ayrıca, Deli Şükrü adlarında Kütahya'lı ve Selanik'li iki halk ozanı daha yaşamıştır. Üçünün şiirlerini birbirinden ayırmak olanağı yoktur.

Tasavvuf anlayışına göre, "Güzellik Tanrı'nın görünüşüdür" inancını benimseyen Kul Şükrü, bu düşüncesinin Ali'den geldiğini söyler. Zaten İslam dinin de "Güzele bakmak sevaptır" anlamına gelen sözler vardır. Tarikatta arınmanın önemini vurgulayan dizeleri bu tür güzelliğe kavuşmayı amaçladığının göstergesidir.

ŞİİRLERİNDEN ÖRNEKLER

— 1 —

Hey erenler gelin güzel sevelim
Güzel sevmek bize Ali'den kaldı
Korkalım kaçalım meydan olalım
Güzel sevmek bize Ali'den kaldı

Güzeli sevmeyen didara eremez
Didarı görmeyen Allah'ı bilmez
Sevelim güzeli hatası olmaz
Güzel sevmek bize Ali'den kaldı

↓

Yiyelim içelim güzel hal ile
Ezelim şerbeti şeker bal ile
Güzellik alınmaz dünya mal - ile
Güzel sevmek bize Ali'den kaldı

Şu fani dünyada canan güzeldir
Güzel gelen güzel giden güzeldir
Güzel Allah güzel Merdan güzeldir
Güzel sevmek bize Ali'den kaldı

Güzel yaratılmış ezelden pirim
Güzeller yoluna koymuşum serim
Kul Şükri bu dem ben güzel severim
Güzel sevmek bize Ali'den kaldı

Kıyl u kal : *Dedikodu, boşsözler* — **Ser :** *Baş* — **Fani:** *Geçici*

— 2 —

Derdim vardır deyu neye ağlarsın
Ali'yi sevenin derdi mi olur
Derdinden şikayet kime eylersin
Ali'yi sevenin derdi mi olur

Muhammed Ali'dir Ali Muhammed
Hasan ile Hüseyn çektiler zahmet
Ali'den özgeye eyleme minnet
Ali'yi sevenin derdi mi olur

İmam Zeynel - Bâkır ile göründü
İmam Ca'fer hal yazana barandı
Aleviler yüz üstüne süründü
Ali'yi sevenin derdi mi olur

İmam Kâzım Rıza Şah - ı Horasan
İmam Taki Naki derdlere derman
Yakin bizden bize ol Şah - ı Merdan
Ali'yi sevenin derdi mi olur

İmam - ı Askeri Mehdi - i zaman
Daima etmekte erenler cevlan
Deli Şükrü derdsizlerin bu meydan
Ali'yi sevenin derdi mi olur

Özge : *Başka* — **Şah - ı Horasan** *İmam Rıza, Kendisi Horasan'da Tus kenti yakınlarında yatmaktadır. Türbesi oradadır. Onun için « Şah - ı Horasan » denir* — **Cevlan :** *Dolaşma* — **Özge :** *Başka* — **Baran:** *Serpiştiren, yağmur.*

— 3 —

Arifim deyüben çok bilür olma
Yahşiyi yamandan seçe gör gönül
Küfür deryasında gümana dalma
Küfrünü imandan seçe gör gönül

Söylemiş dinlemiş sözünü bilmez
Yalancıdır yalan özünü bilmez
Arif - i billâha teslim olamaz
Olduğu meydandan kaça gör gönül

Gerçekler Ali'den dolu içtiler
Yedi nefisten ruhların seçtiler
Bu mülke gelenler konub göçtüler
Rıza ile konub göçe gör gönül

Hasan ile Hüseyn Zeynel'dir şahım
Bâkır Ca'fer Kâzım Rıza'dır mâhım
Taki Naki Askeri'dir penâhım
Mehdi alametin seçe gör gönül

Evliya enbiya cennete doldu
Fenaya güvenen fenada kaldı
Ölmeden evveli gerçekler öldü
Ölmeden kefenin biçe gör gönül

Kul Şükrü abdalım bu dünya yalan
Yezid'in dinine verelim talan
Birdir giden birdir gelen bir kalan
Hicab perdesinden geçe gör gönül

Yahşi : *İyi* — **Güman :** *Sanma, sanı, şüphe* — **Talan :** *Yağma* — **Hicap :** *Utanma, ar* — **Fena :** *Yokluk* — **Seçegör :** *Seç* — **Alamet :** *İz, im, işaret, belirti* — **Penah:** *Sığınak* — **Mah:** *Ay.*

↓

Batın aleminde seyran ederken
Şah Abdal Musa'yı gördüm eyvallah
Bin bir eri bir katara yederken
Zat - ı Hak'dan anı bildim eyvallah

Hazreti Allah'ın odur sırdaşı
Güruh - i Nacidir kırkların başı
Hacı Bektaş Veli kendi yoldaşı
Balım Sultan geldi dedi illâllah

Muhammed Ali'nin doğrudur yolu
Kara donlu sultan erenlerin eri
Hızr'a ermiş anın mubarek eli
Kafir olur ana değen maazallah

Dinleyin Pir Abdal neler eyledi
Ali Rum'a geldi sırrın söyledi
Budala Sultan'ı gözcü eyledi
Kalmadı zerrece anda havfullah

Kaygusuz kamerdir eylemem güman
Yerden göğe direk dikti o sultan
Gazaba gelince ol Şir - i Yezdan
Zahir ü batında çalar seyfullah

Seyyid Ali bu esrarı anladı
Tahtadan kılıcı taa salladı
İnüb eşiğine niyaz eyledi
O dem Rum'eline indi arşullah

Kul Şükri' yim ben de geçmişim candan
Korkmazam dünyada ölümle kandan
Seyyid Hasan oğlu isteğim senden
Kerbelâ çölünü idem seyrullah

— 5 —

↓

Derdlilere sensin derman olucu
Zahirde batında Şah Abdal Musa
Muhammed Ali'nin kadrin bilici
Mürüvvet ma'deni kân Abdal Musa

Gönülün pasını silici sensin
Hikmetin remzini bilici sensin
Kahr - edüb alemi kırıcı sensin
Akar kılıcından kan Abdal Musa

Cennettir dergâhın dedi hem derviş
Gelüb de erâzil edemez teşviş
Çağırdığım yerde imdada yetiş
Cesedim içinde can Abdal Musa

Seyr ettim durakdan yaratmış dağlar
Mermer çırağ yeşil huccet nur bağlar
Kul Şükri Mecnun'dur Leylâ'ya ağlar
Akar gözlerimden kan Abdal Musa

Remzi : *Simgesi* — **Teşviş :** *Karıştırma* — **Erazil** : *Pek reziller* — **Kamer:** *Ay* — **Zat-ı Hak:** *Tanrı* — **Eyvallah:** *Öyle olsun, evet, peki* — **Değen:** *Aleyhine konuşan* — **Guruh-i Naci:** *Kurtulmuş topluluk* — **Zerrece:** *Asla* — **Havfullah:** *Korkulan Tanrı* — **Şir-i Yezdan:** *Hz. Ali'nin lakabı, Tanrı aslanı* — **Esrar:** *Sır* — **Güman:** *Kuşku* — **Arşullah:** *Arşta oturan Tanrı* — **Kadr:** *Değer* — **Remz:** *Simge.*

— 6 —

Sofralar kuruldu hizmet görüldü ↓
Hakikat nurundan cemaller güldü
Mümin olanlar ölmeden öldü
Geçip kıyl ü kalden divana geldim

Seyr edip cümlede bu güzel hali
Şükür gördük andı nur - ı cemali
Zakirler okuyup bülbül misali
Terk edip riyayı merdane geldim

Koç kuzu kurbanlar meydana geldi
Nefesler düvazler ayana geldi
Ağlarken bu çeşmim şâd olup güldü
Can baş feda edip seyrana geldim

Sakahüm şerbetin ezip içtiler
Mest olup cümlesi serden geçtiler
Şah Hüseyin deyip hep ağlaştılar
İçip ol şerbeti mestane geldim

Güruh güruh geldi anda bacılar
Saf saf geldi durdu yoldan hacılar
Allah Allah der de öter Naciler
Meydan - ı hak içre irfana geldim

Tığlandı kurbanlar sema'lar oldu
Kalb nasibini bulanlar buldu
Anda nasibini alanlar aldı
İnanıp sıdk ile imana geldim

Akşamlar oldu gülbank çekildi
Çırağlar uyandı niyaza geldim
Erenler erkânı meydan açıldı
Ayn - ı cem kuruldu ihsana geldim

Hakikat abdestin birden aldılar
Mürşidin emrine beli dediler
Dar - ı Mansur olup şunda durdular
Talib - i hak olup meydana geldim

Ol demde halinden sordular canın
Var mıdır kusuru dediler anın
Ayn - cem gösterdi yere nişanın
Üryan püryan olup didara geldim

Edep erkân tamam oldu sürüldü
Pervaneler gelip nasip verildi
Hatm oldu hizmetler destur verildi
Şükriya ben de sultana geldim

Riya: *İki yüzlülük* — **Şad:** *Sevinçli* — **Mestane:** *Fazla içkili gibi* — **Destur:** *İzin* — **Güruh:** *Topluluk* — **Hatm:** *Tamam* — **Cem:** *Toplu* — **Sofra:** *Tarikat toplantısı* — **Cemaller:** *Yüzler* — **Ölmeden ölme:** *Yaşarken kötü huyları, pis nefsini öldürerek Tanrı sevgisinin dışında kalan herşeyden el-etek çekme* — **Zakir:** *Saz çalan* — **Güruh güruh:** *Grup grup* — **Sekahüm şerbeti:** *Tanrı ilk kez tüm ruhları toplayıp ben sizin tanrınız, efendimiz değil miyim diye sorup da tüm ruhlardan "Beki evet" yanıtını alınca bunu kutlamak için onlara bir içki içirdi, hepse sarhoş oldu, titrediler. Kıyamete kadar sürecek bir esrüklüktür bu* — **Tığlanmak:** *Kurban kesilmesi* — **Erkan:** *Görgü.*

ŞEMİMİ

Şemimi'nin asıl adı Kemalettin'dir. Şiirlerinde aruz ve hece ölçüsünü kullanmıştır. Onsekizinci yüzyılda yaşamış bir Bektaşi ozanıdır. Şemimi, İstanbul'da büyük camilerde vaizlik etmiş. Köprülü dergâhında Bektaşilikten el almış. İşkodra'da Akçahisar kasabasındaki Bektaşi Dergahına postnişin olmuş. Şemimi Baba, Akça Hisar'da şehit edildi ve adı geçen dergâha gömüldü. Yöre halkı, bir çok kerametlerini anlatır. "Görünümde bir insanım ama, bir damlayım ki manada ummanları kaplamışım" diyen Şemimi bir özlem ozanıdır. Ancak, bu özlemin yönünü saptamak güçtür.

Nokta - i Vahidde bulduk dört kitabın manisin
Ayet - i Kur'an biziz, şerh ile Tıbyan bizdedir

dediğine göre, varlık birliği görüşüne, insanın "Konuşan Kur'an" olduğuna inanan bir görüşe bağlıdır. Şemimi insanın Tanrılığını da öne sürer. Kişinin Tanrısal bir nitelik taşıdığını, insan - Tanrı özdeşliğini "Ulu Subhan bizdedir" dizesiyle vurgular.

— 1 —

Bu divane gönlüm yollarda kaldı
Yarden ayrılalı bir haber bekler
Herkese sorar kim yari gördün mü
Ağlaya ağlaya bir kamer bekler

İlkyaz baharının eyyamı geldi
Hasret günlerinin akşamı geldi
Gönül bülbülünün bayramı geldi
Yar ile vasl için bir seher bekler

Dilediği daim giryan olmağa
Kisvetin çıkarub üryan olmağa
Aşkın ateşinde biryan olmağa
Tennure - i tende can ciğer bekler

Bir kaddi bâlânın server aşkına
Dünyada misli yok gevher aşkına
Ol servi kametli dilber aşkına
Bu divane gönlüm senevber bekler

Ol çeşme - i ab - ı hayat aşkına
Zinde eder cümle memat aşkına
Gönlüm bir lebleri nebat aşkına
Vücudu mısrında bir şeker bekler

Kamer : *Ay* — **Kisvet :** *Giysi* — **Büryan :** *Kızarmış* — **Tennure :** *Dervişlerin giydiği cepsiz entari* — **Eyyam :** *Günler* — **Kadd - i bâlâ :** *Uzun boylu* — **Serv - i kamet :** *Servi boylu* — **Senevber :** *Nöbetçilik* — **Memat :** *Ölüm* — **Mısrı :** *Şehir, ülke.*

— 2 —

Bizdedir Seb'ul - mesani arş - ı Rahman bizdedir
Mazhar - ı Zülkibriya'yız ulu Sübhan bizdedir

Nokta - i vahidde bulduk dört kitabın ma'nisin
Ayet - i Kur'an biziz şerh ile Tibyan bizdedir

Küntü kenz'in ma'nisin hem fehm - edüb esrarını
Vasıl - ı ilm - i ledünn ü sırr - ı pinhan bizdedir

Men aref hükmiyle bildik uş vücudun şehrini
Arif - i billâh biziz kim asl - ı irfan bizdedir

Ey **Şemimi** teşnedir rencur olan bitmiş ola
Bizdedir ab - ı hayat ü derde derman bizdedir

Seb'ül - mesani : *Yedi gerçek, Fatiha suresi* — **Arş - ı Rahman :** *Tanrı'nın ulu makamı, gönül* — **İlm - i Ledünn :** *Gizli ilim* — **Sırr - ı pinhan :** *Sırların özeti* — **Teşne :** *Susamış* — **Vahid :** *Yalnız, tek* — **Rencur :** *Sıkıntılı, rahatsız.*

AÇIKLAMA

Rahman'ın arşı, Kur'andaki Fatiha süresi biz insandadır. Biz Tanrı'nın gölgesi sözünün ne anlama geldiğini bilip özüne varmışız. Dört kitabın anlamını bir noktada birleşmiş olarak bulduk, Tıbyan'ın açıklanışı da, Kuran'ın ayetleri de gene bizdedir. Biz, Kuran'da adı geçen "gizli bir hazine idim" tümcesinin ne olduğunu anlamış kavramışız; gizlilikler de, gizliliklerin bilgisi de bizdedir. Bizim için gizli bir evren kalmamıştır artık, evrende bütün olup bitenleri bir bir biliyoruz. Varlığın, insan varlığının özünü biz "kendini bil" yargısı ile bilmişiz, artık Tanrı'nın bilicisi biziz, bilginin özü de bizdedir. İnsana, evrene dirlik veren öz, şu acıları, üzüntüleri giderecek güç bizdedir.

Bütün nesnelerin, varlık ilkelerinin, yaratıcı, bildirici güçlerin, evrenin oluşumda gizli kaldığı, insanca bilinmez birtakım ilkelerin insanda olduğunu bu şiirde söyleyen samimi varlığın özünde, yapısında temelinde gizli kalan ne varsa yaşamda vardır. Evrenin bütün güçleri bilinmez değildir varlık birliğini ilkesine inanan samimi insan - Tanrı yakınlığına inanır. Ancak insan aklı bunları kavrayacak güçte değildir. Şemimi, insan düşünce gücünde gizlilik bulunmadığını, gizlilik diye bir olgunun varlığını kabul etmenin düşünce gücüne aykırı düşeceğini, bütün güçlerin insanın özünde toplandığını vurgular.

Şemimi ile Kur'an arasında bir çelişki, aykırılık düşünülemez.

Emirim Seyyidim Ali Resuldür derde dermanım
Yalanım yokdürür vallah ben ibni Şah - ı Merdanım

Eğer nâdân bana derse Kızılbaşsın değil mani
Kamaşmış gözleri görmez ki ben Mihri dirahşanım
İnanmaz gerçeğe münkir münafık muddei müşrik
Kamu şeyden nişanım var elimde dilde bürhanım

Acep kılma temaşa hem benim bu köhne şalıma
Biemrillâh, biiznillâh bu gün bir merdi meydanım

Şemimi sureta kemterdürür bir katreyim amma
Cihanı kaplamış manada ben bir bahri ummanım

İbn - i Şah - ı Merdan : *Hz. Ali'nin çocuğu* — **Mihr - i dirahşan :** *Parlak güneş* — **Bi emrillâh, biiznillâh :** *Tanrı'nın emri ve izniyle* — **Kemter :** *Zavallı* — **Bahr - i umman :** *Ucu bucağı olmayan deniz* — **Muddei müşrik :** *Tanrı'ya ortak koşanların, birden çok tanrı inancında olanların savı* — **Köhne :** *Eski.*

Ruh : *Arapça bir sözcük. Can, duygu, canlılık, dirilik, nefes, his anlamlarına gelir. Gizemcilikte Tanrısal evrenden geldiğine, ölümsüz olduğuna, ilk yaratılış sırasında Tanrı'nın kudret eliyle yoğurduğu insan çamuruna kendisinden nur kattığına inanılan, geçici bir süre için insan, bedenine girerek ona dirilik, devinim, canlılık kazandıran tanrısal öz. Ruh makamı, ruh göçü, ruhlar meclisi (Bezm - i elest), ruhlar alemi (alem - i evrah), ruhu naci (doğruyu, kurtuluşu bulmuş, cennetlik kimse, can) ruhu revan gibi terim ve deyimlerde geçer. Tarikatların hemen hemen hepsinde önemli bir yeri vardır. Kuranı Kerim'de (4/171; 15/29; 16/2,102; 19/17; 21/91; 26/193; 32/9; 38/72; 66/12; 70/4; 78/38; 97/4) ayetlerinde geçer. Tanrı ruh konusunda önemli bir şey söylemez. Ancak gizemciler bu konu üzerinde derinlemesine yorumlar getirmişlerdir. Ruhsal arınmaya kavuşmak için kişinin geçmek zorunda olduğu aşamaları belirlemişler, bunları tanrısal gerçeklikleri anlamak için birer makam haline getirmişlerdir. Ruh, tanrısal öz olarak kabul edilir. Ölümle o, geçici bir süre kaldığı zarfından (be -den) ayrılarak, yine geçici bir süre (yaşam boyu) için kalacağı yeni bir bedene, varlığa geçer ki tasavvufta buna (ruh göçü) denilir. Bazı dinler, bazı mezhep ve tarikatlar bunu kabul eder. İslamiyet ruh göçüne inanmaz. Alevi - Bektaşiler bunu kabul ederler. Ruh göçü devir öğretisinin temelidir. Bu öğretiye göre, gövde, ölümsüz ruh için bir kafes, bir zarf sayılır. Ruh oradan çıkmak, geldiği tanrısal kaynağa kavuşmak ister. Varlığın tekvin sudur tecelli biçiminde tanrısal başlangıçtan itibaren ortaya çıkıp çeşitli aşama ve evrelerden geçmek suretiyle çevrimi tamamlayarak yeniden tanrıya dönmesi olayına (ruh göçü) denilir. Bir başka söyleyişle Tanrı'dan başka bir ışık olarak tanımlanan ruh, varlığın alem i gayb'ından,*

alem - i şuhud'una iner. Bu iniş sırasında şu aşamaları izler. Sırasıyla önce taş, toprak vb., sonra bitki, hayvan ve insan biçiminde somutlaşarak görünüm alanına çıkar, insan bedeninde konaklar kişi bu konukluk boyunca ruhunu dışardan gelen, çoğu bedenin isteklerine bağlı kötülüklerden korumak zorundadır. Din, tarikat, ahlak hep bu temizliği temel kanunlarından biri sayarlar, onun için savaşlar, öğütler verirler, yol gösterirler. Ruh konaklama sırasında aslına dönme gereksinmesini duyar. Geçen zaman içinde derece derece olgunlaşarak gerektiğinde ve zamanı geldiğinde beden değiştirir. Yükselerek tanrısal öze ulaşır. Böylece devrini tamamlamış olur. Hakk'a yürüme, ruhun kafesten çıkıp özgürlüğe kavuşması, giz sınırları içinde olur. İnsan sadece sezer, göremez, yaşıyamaz. Ruh, Hakk'a yarayance çok sevinir.

Yunus (XIII. yy.) :

İlim ilim bilmektir
İlim kendini bilmektir
Sen kendüyi bilmesen
Ya nice okumaktır.

TAHİR

Gerçek kimliği aydınlığa çıkarılamamıştır. Şiirlerini kendisi derlemiştir. Bilinen onsekizinci yüzyılda yaşamış bir Bektaşi ozanı olduğudur. (Limuharrihi Tahir zade) adındaki bir dergide, aruz ölçüsüyle yazmış olduğu şiirleri var. Yaşamı hakkında, ayrıntılı bilgi yok. Bir ara Mısır'daki Kaygusuz Abdal dergâhında, hizmet ettiği şiirlerinden anlaşılıyor. Oldukça başarılı şiirler yazmıştır. Osmanlıca "terkip" lerle, "mazmun" larla ve sözcüklerle dolu olan şiirlerde Tahir'in başarılı dili ağdalı ve ağırdır. Bütün şiirlerini aruz ölçüsüyle yazmıştır. Şiirlerinde divan geleneğini sürdürür. Yeni ve özgün buluşları yoktur. Kırsal kesimde adı bilinmez. Tahir çağının ünlü şairlerindendir. Kentlilerin ozanıdır. Hep On iki imama duyduğu sevgiyi, saygıyı sergiler. Geleneğe uymakla yetinir. Şeriatın koyduğu yasalarla savaşmaya çalışır.

— 1 —

Ey kerem kânı hakikat menbaı canım Ali
Çeşm - i a'dâya nihan bu dilde mihmanım Ali

Ey şehinşah - ı dü alem saki - i kevser cinan
Sure - i Kevser'dürür destimde burhanım Ali

Nur - i çeşm - i pertevidir ol Hasen Hulk - ı Rıza
Mürde tenim zind - eder her derde dermanım Ali

Şah Hüseyn - i Kerbelâ aşkında giryan dideler
Okuram lânet Yezid'e Şah'a kurbanım Ali

Gördüler kim sırr - ı Hayder Şah Zeynel'âbidin
Kaşif - i genc - i hakikat sırr - ı pinhanım Ali

Can ü dilden bendesi oldum Muhammed Bâkır'ın
Nur - i çeşm - i hakikat âb - ı hayvanım Ali

Ehl - i iman mezhebi oldur imam - ı Ca'feri
Hamdülillâh dilde ikrar din ü imanım Ali

Sırr - ı nur - ı Murteza'dır Musi - i Kâzım şehâ
Aşıkın cisminde nuru sırr - ı sultanım Ali

Ol Taki ismi Muhammed pertev - i nur - i cemâl
Hayder - e ikrar edüb vâlih ü hayranım Ali

Mazhar - ı sırr - ı İlâhi'dir Aliy - yi bâ Naki
Evliyalar serveri ol Şir - i Yezdan'ım Ali

Zülfikâr - ı Hayder'e nail imam - ı Askeri
Server - i Al - i Abâ can içre cananım Ali

Sırr - ı Sultan Murteza'dır Mehdi - i sahib zaman
Nüh felek arş ü ber içre çerh - i devranım Ali

İntisab - ı pâkine geldi bu **Tahir** derdmend
Sırrına mahrem ola bu dil - i suzanım Ali

Çeşm - i a'daya nihân : *Düşman gözünden saklı* — **Pertev :** *Pırıltılı* — **Mürde :** *Ölü* — **Zinde :** *Diri* — **Mevc : Dalga** — **Nüh felek :** *Dokuz gezegen* — **Dil - i suzan:** *Yanık yürek* — **İntisab :** *Birinin adamı olmak seçmek* — **Dermend :** *Tasalı* — **Mahrem :** *Gizli* — **Suzan :** *Yakan, yanan* — **Nail :** *Erme* — **Pak:** *Temiz* — **Giryan:** *Ağlıyan* – **Cemal:** *Yüz güzelliği* – **Mazhar-ısırr-ı ilahi:** *Tanrı gizlerine ulaşma aşamaları* – **Server:** *Önder başbuğ* – **Şir-i Yezdan:** *Tanrı'nın aslanı, Ali* – **Al-i Aba:** *Ehlibeyt, Hz. Muhammed'in kızı Hz. Fatima-t-ül Zehra'dan şürup giden soyu* – **Arş:** *Gökyüzünün en yüksek noktası* – **Ber:** *Göğün* – **Çerh-i devran:** *Dönen gökyüzü, zaman* – **Kerem kânı:** *Cömertlik, soyluluk madeni* – **Menba:** *Kaynak* – **Mihman:** *Misafir, ahiret* – **Dest:** *El* – **Burhan:** *Kanıt* – **Giryan:** *Ağlayan*, **Dide:** *Göz* – **Kaşif-ı Genc-i hakikat sırr-ı pinhan:** *Gizli gerçek gizinin madenini bulmak keşfetmek* – **Ab-ı hayvan:** *Bengusu* – **Bende:** *Kulu, kölesi, bağlantılı* – **Hamdullah:** *Çok şükür.*

— 2 —

— Müseddes —

Çakeriyim Hanedanın ruze - i Kalubeli
Kainatın aslı bunlardır cihana münceli
Tekke - i aşk içre mihman oldu ol şah - ı veli
Okuram bu matla'ı şâr eyleyüb can ü dili
Esselâm ey ayn - ı alem sırr - ı Sübhân'ım Ali
Esselâm ey bâ - i Bismillâh - i Rahmân'ım Ali

Zahir oldu noktadan aşk u muhabbet ibtida
Her gelen hayrette kaldı aşka yokdur intiha
Evvelin ü ahırin şahım imam - ı mukteda
Bilmezem Şah'ımdan özge gayre etmem iltica
Esselâm ey ayn - ı alem sırr - ı Sübhân'ım Ali
Esselâm ey bâ - i Bismillâh - i Rahmân'ım Ali

Noktadır şahım efendim cümledir anda suud
Ayet - i şey'i muhit oldu bu ma'naya şühud
On sekiz bin alemin ademde cem'idir hudud
Ahsen - i takvimde buldum şahımı kıldım sücud
Esselâm ey ayn - ı alem sırr - ı Sübhân'ım Ali
Esselâm ey bâ - i Bismillâh - i Rahmân'ım Ali

Özge sırdır hâlikı ol cümlenin hem rehberi
Şahı oldur dü cihanın gafil olma gel beri
Bunca şahlar olmak ister Kanberi'nin kanberi
Serseri gezme cihanda Ca'feri ol Caferi
Esselâm ey ayn - ı alem sırr - ı Sübhân'ım Ali
Esselâm ey bâ - i Bismillâh - i Rahmân'ım Ali

Sırr - ı Şah - ı vech - i ademde gören iz'anına
Eylerim canım feda bil rahına erkânına
Okuram Seb'ulmesani ruy - i adem şanına
Derc edüb müjgan ü kaş ü zülfünün çevganına
Esselâm ey ayn - ı alem sırr - ı Sübhân'ım Ali
Esselâm ey bâ - i Bismillâh - i Rahmân'ım Ali

Kenz - i mahfinin rumuzun etmek istersen ukul
Kişver - i mülk - i vücudun şehrine eyle duhul
Hanedanın kemteri ol kim bular asl - ı usul

Pendini Hünkâr pirin can ile kıldım kabul
Esselâm ey ayn - ı alem sırr - ı Sübhân'ım Ali
Esselâm ey bâ - i Bismillâh - i Rahmân'ım Ali

Ger ki vuslat olmaz ise goncadan ol bülbüle
Behremend olmaz o bülbül etse yüz bin gulgule
Gir tarik - i Mustafa'ya ver cila pak et dile
Şahım imanım Ali'den derdine derman ola
Esselâm ey ayn - ı alem sırr - ı Sübhân'ım Ali
Esselâm ey bâ - i Bismillâh - i Rahmân'ım Ali

Nur - i imanım Hasen Hlkı Rıza kalbi Selim
Şah Şehid - i Kerbelâ'da aşk ile oldum mukim
Dilde inşa eyledim Zeynel'abâ nur - i alim
Bâkır'a canım feda Sadık mezahibdir kadim
Esselâm ey ayn - ı alem sırr - ı Sübhân'ım Ali
Esselâm ey bâ - i Bismillâh - i Rahmân'ım Ali

Musi - i Kâzım'dürür ol server - i Al - i Abâ
Hem Horasan'ın gülü can bülbülü Mus - er - Rıza
Şah Taki vü bâ Naki'dir ehl - i Hakk'a rehnüma
Askeri Mehdi'de zahir oldu sırr - ı Murteza
Esselâm ey ayn - ı alem sırr - ı Sübhân'ım Ali
Esselâm ey bâ - i Bismillâh - i Rahmân'ım Ali

Nesl - i **Tahir** şahımın vasfında lâl oldu zeban
Öldürür virane diller tahtgâhında nihan
Nüsha - i kübrada oldu gün gibi sırrı ayan
Vird edüb bu matla' - ı garrayı yad eyle heman
Esselâm ey ayn - ı alem sırr - ı Sübhân'ım Ali
Esselâm ey bâ - i Bismillâh - i Rahmân'ım Ali

Matla' : *İlk iki mısra* — **"Şey'i muhit** = *Tanrı her şeyi kuşatır" ayet.* — **"Ahsen - i takvim** = *En iyi biçimde" ayet.* — **Kişver** *Mülk, ülke* — **Pend** : *Öğüt* — **Behremend** : *Sevinme* — **Mezahib** : *Mezhepler* — **Nusha - i kübra** : *Kur'an'ın en büyük nusası, insan* — **Çaker** : *Kul, köle* — **Münceli** : *Parlak, parlayan* — **İntiha** : *Böbürlenme, sona erme* — **Mukteda** : *Uyulan* — **İltica** : *Sığınma* — **Müjgan** *Kirpikler* — **Zeban:** *Dil* — **Serrer:** *Şah* — **Rehnüma:** *Yol gösteren.*

— **Muhammes** —

Sakıya mey sun bize adem atanın aşkına
Menzil - i Levlâke Levlâk Mustafa'nın aşkına
Saki - i Kevser Aliy - yel Murteza'nın aşkına
Mey sefidi ver Hasen Hulk - ır - Rıza'nın aşkına
Sun Şerab - ı lâ'li şah - ı Kerbelâ'nın aşkına

Ol şerab - ı lâyezâli nuş eden mestane Hû
Na're - i Hû çektiler aşk adına pervane Hû
Ayş ü işret etmeğe cem' oldular divane Hû
Halka - i cem' - i mahabbet kurdular meydane Hû
Döndür ey saki Ali Zeynel'abâ'nın aşkına

Menba' - ı ilm - i hakiki gevher - i aşk bizdedir
Katreyiz amma velakin bahr - i umman bizdedir
Kenz - i mahfinin rumuzu sırr - ı Kur'an bizdedir
Ol şerab - ı cavidan amma ki el'an bizdedir
Nuş edelim Bâkır' - ı cud - i sehanın aşkına

Ol biziz kim şeş cihetten Hak görürüz bi kusur
Kâmil - i insan - ı Hakk'ız eyledik Hak'dan zuhur
Sacidiz her dem cemâle olmazız teb'id ü dur
İçelim saki getür ol bade - i cam - ı tahur
Ca'fer - i sadık imam - ı muktedanın aşkına

Çar unsur - i hakikidir dila meddahımız
Şöyle bil iksir - i a'zamdır şeha emlahımız
Pute - i aşk içre hall oldu bizim ervahımız
Ver içelim bade - i hamra bu gün islahımız
Şah Kâzım Hâdi - i rah - ı Hudâ'nın aşkına

Biz muhibb - i hanedanız arif - i irfan biziz
Olmuşuz renc ü anâ hem derdlere derman biziz
Ayet - i Seb'ul - mesani Kaf vel - Kur'an biziz
Bi tekayyüd zehr nuş eyler veli merdan biziz
Getir ey saki Ali Mus - er - Rıza'nın aşkına

Ol yüz elli altı harfiz asl - ı Kur'an - ı hakim
Dest ü pâ vü hem cemâl - i adem - i vech - i Kerim
Bizdedir esma - i külli bizdedir ism - i azim

Sakıya doldur içelim bade - i aşk - ı kavim
Şah Taki server - i Al - i Abâ'nın aşkına

Kimse yok nuş etmedik bezm - i ezel peymanını
Perdeler sırr etti Hak böyle kurub divanını
Bir dahi nuş eyledi aşık o mey irfanını
Sakiya ver içelim ehl - i dilin imanını
Şah Naki sırr - ı Aliy - yi Hel etâ'nın aşkına

Biz kadimi aşıkız aşkın dilâ emvacıyız
Ruh şinasız Ka'be bünyad olmadan hem hacıyız
Hamdülillâh kim muhibb - i hanedan - i naciyiz
Sakıya sun badeyi aşıkların sertacıyız
Şah Hasen - i Askeri kadr - i ulanın aşkına

Salik - i rah - ı Hudâ'yız eylesün münkir hazel
Ademe keşf eyledi esrar - ı remzin Lemyezel
Çün dedi esma - i külli anladık ol bibedel
İçelim imanımızdır bade - i cam - ı ezel
Ol Muhammed Mehdi - i sahip zamanın aşkına

Biz fenafillâh ile aldık bu diller kâmını
Geçmişiz mürg - i hümayız kuh - i kafın damını
Bir birin yad eylesek asl - ı cihanın namını
Sakıya amade kıl nuş idelim aşk camını
Çardeh - i Ma'sum pâk - i nevresanın aşkına

Varlığıyle Al ü evladın cihan buldu sebat
Anların sırrı ile şahım küşâd oldu nikat
Zinde oldu mürde diller cisme erişti hayat
Olmak isterse sana dil himmet - i Şah - ı velat
Tahiri canın feda kıl Hanedanın aşkına

Sefid : *Beyaz* — **Lâ'l :** *Kırmızı* — **Kenz - i mahvi :** *Gizli hazine* — **Sacid :** *Secde eden* — **Tahur :** *Temiz* — **İksir - i a'zam :** *Bakırı altın yapan cevher* — **Emlah :** *Tuz* — **Pute :** *Maden eritilecek kap, pota* — **Hamra :** *Kırmızı* — **Tekayüd :** *Sınır* — **Renc :** *eziyet* — **Dest ü pâ vü cemâl :** *El, ayak, yüz* — **Esma - i külli :** *Tanrı'nın doksan dokuz adı* — **Kadim aşık :** *Kıdemli aşık* — **Emvac :** *Dalga* — **Salik - i râh - ı Hüdâ :** *Tanrı yolunun yolcusu* — **Fenafillâh :** *Tanrı'da tükenmek (yok olmak)* — **Murg - ı hüma :** *Devlet kuşu* — **Dest :** *El* — **Pâ :** *Ayak* — **Sertac :** *Baştacı* —

Emlah : *1) Daha ve pek güzel, 2) Tuzlar* — **Mürg :** *Kuş* — **Nikat :** *Noktalar* — **Nevres :** *Yeni yetişen, yeni biten* — **Küşad :** *Açılış* .

İLGİLİ KAVRAMLAR

1 - **Ba - i Bismillah :** *Hz. Ali'nin "Dört kitabın manası, Kuranı Kerim'de, Kuran'ın manası Yasin suresinde, bu sürenin anlamı Fatiha'da, Fatiha'nın anlamı besmelede, besmelenin anlamı başındaki B harfinde toplanıp özetlenmiştir. B ise altındaki noktada mevcuttur. gizlidir. İşte ben o noktayım" dediği söylenir. Şair bunu işaret ediyor.*

2 - **Muhib:** *Bektaşilikle ilk aşama, tarikatın tabanı muhibliktir. Muhib yola girme, nasib alma, eletek oturtma merasimi ile olur. Bu merasimden önce muhib adayı maide Suresinin 112. ayetini üç kez okuyarak yemin eder. "Tasarlayarak, yanlışlıkla, gizlice ya da ap-açık bilerek yada bilmeyerek işlediğim bütün günahlardan hata ve kusurlardan dolayı tövbe ediyorum" der. Muhib sözcüğü Arapça kökenlidir, dost, seven, tarikata giren H.B. Veliye bağlı kişi anlamlarına gelir. Bunun üzerine rehber ona "Şimdi, anasından yeni doğmuş bir bebek kadar masumsun" der. Böylece muhib Kuran'a göre yemin etmiş olur. Tövbeden sonra rehber muhibe yalan söyleme, şehvetperest olma, kimseyi kendinden küçük görme, dedikodu etme, gibi öğütlerde bulunur, eğitimini sürdürerek görgüye hazırdır. Yola giriş koşullarını, giriş töreninde uyulacak kuralları, ritüelleri bir bir öğretir. Muhibbin hanımı varsa, musahib (kardeş) bulmalarını söyler. Sağlam ahlaklı, temiz düşünceli, kötülüklerden uzak; Sevgiye, dostluğa yakın, doğruluktan ayrılmayan bir kardeş (musakib) bulunur. Rehber her iki çifti de tarikat açısından yetiştirir, görgüye hazırlar. Rehber kendisine görev veren baba, dede yada murşide bilgi verir. Hazırlıklar tamamlanınca ayn-ı cem için gün belirlenerek ilgili hizmetliler ile bütün canlar çağrılır. Belirlenen günün akşamı aynı cem törenine başlanır. Önceki bölümlerde aynı cemde yapılan işler bir bir anlatıldığı için burada o konuda başka bilgi verilmeyecektir.*

3 – **Sebbü'l Mesan:** FAtiha suresi.. Yedi ayetten oluştuğu, iki rekatta tekrar edildiği için bu sureye "sebü'l-mesani (tekrarlı yedi) adı verilir. İnsan yüzünde yedi hücre (delik) vardır. Tasavvufa göre insan yüzünde Sebü'l-mesani yazılı bulunmaktadır. Bu nedenle insan yüzü kutsaldır. Alevi-Bektaşiler insan yüzüne ilişkin küfür etmezler. İnsan yüzü Kur'an'ın (Fatiha suresi de öyle addedilir) özetidir.

4 – **Sidretü'l-Münteha:** Sonsuzluğun ucundaki kiraz ağacı... Tasavvufta; evrenin sınır taşı kabul edilen bu ağaçtan öteye geçilmez. Ötesinde Tanrı vardır. Bu, öğrenmenin ve bilimin ulaşabileceği en son noktadır.

5 – **Sirr:** (Tasv.) Allah'ın bir şeyin olmasını murad ettiği an o isteğine uygun olarak, vücuda getirdiği değişiklikler, hareketler vs. Sufiler bu manayı Kur'an'ın bazı ayetleriyle dile getirirler. (bk. Kr. Yasin).

6 – **Sıfat:** Nitelik, tözün özel belirtileri. Tasavvufta, gerçek töz (cevher) olan Tanrının özel nitelikleri (zat'ın nitelikleri), Sıfat'ın özdeşliği, ayrıldığı sorunu islam felsefesinde de, tasavvufta da uzun uzun tartışılan bir konudur. Kimine göre tözle ilinek (felsefede sıat karşılığı) özdeştir, kimine göre tözle ilinek birbirinden ayrıdır.

EDAYİ

Eldeki bilgi ve belgelere göre, onekizinci yüzyıl sonlarına doğru yaşadığı sanılan bir Bektaşi ozanı. Yaşamı hakkında ayrıntılı bilgi yok. Ancak o dönemde düzenlenmiş dergilerde nefesleri mevcut.

Onsekizinci yüzyılda yaşamış bir saz ozanı olan Benderli Cesari, bir koşmasında Edayi ve Lezizi'nin usta ozanlardan biri olduğunu söyler

Cesari öyle bir divanı nazmeder idim
Edayi vü **Lezizi** veş iki üstadım olsaydı

Edayi, hece ve aruz ölçüsüyle şiirler yazmıştır.

— Müseddes —

Sendedir aşkın meyi cam - ı mahabbet ya Ali
Her kime oldu kerem buldu saadet ya Ali
Nuş eden ta haşre dek ayılmaz elbet ya Ali
Aşıka senden imiş lutf u inayet ya Ali
Keremallah vechesin Şah - ı velayet ya Ali
Bâ sahi vü bâ şeci'ü bâ keramet ya Ali

Sensin ol aşıklara camı sunan pir - i mugan
Katresin nuş idene keşf oldu bu kevn ü mekân
Akıl ermez himmeti sırrına aciz nüktedan
Mustafa'ya Lâhmüke lâhmi deyen sensin ama
Keremallah vechesin Şah - ı velayet ya Ali
Bâ sahi vü bâ şeci'ü bâ keramet ya Ali

Hayder - i Kerrâr'sın destinde bahir Zülfikar
Feth ü nusrat ceng meydan içre mahir Zülfikar
Düşmen - i bi dine gazab eyle kahir Zülfikar
Heybetinle yad olur batınla zahir Zülfikar
Keremallah vechesin Şah - ı velayet ya Ali
Bâ sahi vü bâ şeci'ü bâ keramet ya Ali

Hamd ile ruz - i ezel ikrâr eden aşıklarız
Kavlimizde fi'limizde mü'miniz sadıklarız
Aşık - ı didârınız aşkın ile yanıklarız
Umarız dergâh - ı izzette bu gün lâyıklarız
Keremallah vechesin Şah - ı velayet ya Ali
Bâ sahi vü bâ şeci'ü bâ keramet ya Ali

Şem' - i aşkın bu **Edayi** cismini envar eder
Zerrece zulmet komaz her canibe nezzar eder
Her kime lutfun ererse mahrem - i esrar eder
Okuram lâ'net Yezid'e çün seni inkâr eder
Keremallah vechesin Şah - ı velayet ya Ali
Bâ sahi vü bâ şeci'ü bâ keramet ya Ali

Nuş : *İçmek* — **Hasre** : *Toplantı* — **İnayet** : *İyilik, yardım* — **Seci** : *Düz yazıda yapılan uyak* — **Nezzare** : *Seyirci* — **Envar** : *Parlak* — **Kavil** : *Söz* — **Bâ - seci, bâ kesaret** : *Hz. Ali'nin Arap abcesinin ikinci harfi olan B altındaki nokta olduğunu söylemekle Tanrı'nın, dört kitabın, evrenin kendisinde tecelli ettiğini vurgulamaktadır.* — **Amaç, insanı yüceltmektir** : *Kölelikten kulluktan çıkarmaktır.*

— **Derviş**: *Bektaşilik yolagında yola giren canlar arasından hizmet ehli olduğu kanıtlanmış olanların derviş olarak atanması muhiblerce tutulan bir belge ile bağlı olduğu babadan istenir. Arapça bir sözcük olan derviş, Allah için alçakgönüllülüğü, yoksulluğu benimseyen bir tarikata bağlı kimse anlamına gelir. Tarikatta ikinci kademeyi, aşamayı teşkil eder. Derviş sözcüğü Arap obcesinde beş harfle yazılır. Bu harflerle başlıyan şu beş şeyi derviş terketmek zorundadır. Bunlar: 1. Dünyayı, 2. Riyayı, 3. Vesvesayi, 4. Yümnüyu yani bolluğu rahatlığı, 5. şüpheyi terk.*

Böylece derviş tarikata girişinden bu yana tarikata bağlılığı doğrultusunda bilgisini, görgüsünü, inancını zenginleştirir. Tarikat belgelerini, kitaplarını okur, öğrenir. Şeriat kapısının tüm kurallarını beller, Kuran okur. Tarikat kapısının basamaklarına geçer, onları bir bir çıkar. Marifet kapısına hazırlanır. Tarikat kapısına doğru yola çıkar.

RUHİ

Gerçek kimliği, asıl adı, eserleri ile doğum - ölüm tarihleri bilinmeyen Ruhi'nin şiirinde belirttiği tarihlere göre, onsekizinci yüzyılda yaşamış bir Bektaşi ozanı olduğu sanılıyor. Yaşamı hakkında ayrıntılı bilgi ve belge yok. Bir nefesinin ikinci dörtlüğünün birinci dizesinde Ruhi'nin (H. 1190) 1776 M. tarihinde sağ olduğu anlaşılmaktadır.

— 1 —

Mübtezel devrine irüb yetenler
Gafil olman gelen şahım Ali'dir
ikrârına durup ahdin güdenler
Gafil olman gelen şahım Ali'dir

Binyüzdoksan devrin dem ü devranı
Huruc eyliyecek şefaat kanı
İlmullâha yakin geldi zamanı
Gafil olman gelen şahım Ali'dir

Bin bir ismin biri Hayder - i Kerrâr
Zülfikar elinde Ali'dir ayar
Doksan yüz arası söylenen dildâr
Gafil olman gelen şahım Ali'dir

Ali'yle Mürteza seyf ile başlar
Darbında titreşir dağ ile taşlar
Tarikat gülleri kavm ü kardaşlar
Gafil olman gelen şahım Ali'dir

Doksan yüz arası neler olacak
Nice canlar mertebesin bulacak
Zülfikar elinde Ali gelecek
Gafil olman gelen şahım Ali'dir

Zuhur eyleyecek gazi sultanlar
Dökülür turaba ol kızıl kanlar
Aşık Ruhi hakdır bu sözüm canlar
Gafil olman gelen şahım Ali'dir

Mübtezel : *Rezil, ahlaksız* — **Dildar :** *Sevgili* — **Seyf :** *Kılıç* — **Darb - zarb :** *Vurma, güç, çarpma* — **Huruç:** *Doğma.*

— 2 —

Hakikat şehrinde, mana bağında
Güller derenlere, Allah eyvallah
Tecelli nurunun bezm - i çerağı,
Didar görenlere, Allah eyvallah

Hak çerağın yaktı Bektaş - i Veli,
Muhabbet neşesi mestetti dili,
Bihakkın envar - ı Murtaza Ali,
Cümle sürenlere, Allah eyvallah

Ayandır hakikat, tek bir noktadan,
Noktada gizlidir esrar - ı Yezdan,
Noktanın sırrını bize anlatan,
Gerçek erenlere Allah eyvallah

Gerçi hâkipâyız muhlis - i yare,
Her lahza nailiz lutf - ü didare,
Enelhak uğrunda çekilip dâre,
Can baş verenlere Allah eyvallah

Sofi dahleyip cem - i vahdete,
Ne yapsın şaşırmış düşmüş gaflete,
Şimdi **Ruhi** gibi arş - ı izlete
Postu verenlere Allah eyvallah

Envar: *Nurlar* — **Muhlis:** *Katıksız, saf* — **Lahza:** *An* — **Nail:** *Kavuşma, erme* — **Dahl:** *Eli olma, karışma* — **Vahdet:** *Birlik, yalnızlık* — **Gaflet:** *Bilinçli yanlış, hata.*

— 3 —

Vahdet badesiyle mestiz ezelden ↓
Elest kadehinden tadanlardanız
Nur alır gözümüz her bir güzelden
Arıyız, bala bal katanlardanız

Harabat mülkünün sultanı olduk
Melamet ufkunun tabanı olduk
Öyle bir didârın hayranı olduk
Üryan eşiğinde yatanlardanız

Öyle bir didâra müptelayız ki
Tektir bu alemde, yoktur şeriki
Bizi harap etti çeşm - i şeb - rengi
Cünun girdabına batanlardanız

Görmüşüz Mansur'un kanlı dârını
Anlatıp o dârın hak esrarını
Dünyanın, ukbanın bütün varını
Bir çürük akçaya satanlardanız

Hey **Ruhi**, aşkolsun bu irfanına
Neş'eler yağdıran cem meydanına
Münkir Harici'nin paslı canına
Kantarlı kütükler atanlardanız

Müptela : *Aşık, tutkun* — **Şerik :** *Ortak* — **Çeşm - i şeb - reng :** *Gece renkli göz; siyah göz* — **Cünun :** *Delilik, delirme* — **Harabat mülkü :** *Dünya, meyhane, virane* — **Melamet :** *Kınama, dervişin kendini kınaması* — **Üryan :** *Çıplak* — **Ukba :** *Ahiret* — **Münkir Harici :** *İnkârc, tarikat dışı kişi, Ali düşmanı* — **Vahdet Badesi :** *Birlik kadehi içkisi.*

— 4 —

Muhabbet demidir hu, hu deyelim ↓
Hazırdır mecliste pir Hacı Bektaş
(Elesti bir benim) dedi ezeli
Edep erkan ile demiş görelim

Çerağlar suşendir imamın sırrı
Zahiri Muhammed, batını Ali
Darda ayan olur her yerin sırrı
Baba postu mevcut gör Hacı Bektaş

Sakidir sunuyor Hacı Bektaşı
Koşulduk katara biz dedik beli
Kesre verenlerin kesilsin dili
Zahir batin seyfi pir Hacı Bektaş

Ayin-i cemlerde hazır şahımız
Kase-i kevserdir hem mürşidimiz
Hakikat-ı pervane olmuş yedimiz
Hüseyin mazlumda sır Hacı Bektaş

Ruhi Abdal olup gezme yabanda
Ademden hatime can ile tende
Zikrettiğim şeyler cümlesi sende
Top ile çökenden sor Hacı Bektaş

YEŞİL KUŞ MİTOSU

Alevi-Bektaşi inancı, Tanrı'nın gücünün sınırsızlığına içtenlikle inanır. Bunu doğrulayan birçok mitoslar yaratmışlardır. Bunlardan biri Yeşil kuş (akkuş) söylevidir. Tanrı'nın zaman-uzam üstü bir güç olduğunu bilirler.

Allah, Alem-i Ummanda seksen bin şehir yarattı. Her biri on bu dünya denli idi. Bütün bu kentleri, kudret ve kuvvetiyle hardal taneleri gibi bir cins hububatla doldurdu. Sonunda bir yeşil kuş yarattı. Bu kuşa o tanelerden yılda bir tane gıda taktir etti.

Bu mübarek kuş, şehirlerin etrafında uçar, yılda bir tane yemek suretiyle kanaat ederdi.

Akıbet, bütün şehirlerin taneleri tükendi. Artık yiyecek bir şey kalmamıştı. Kuşun ruhu vücudundan uçup gidince, Yüce Tanrı gene coştu. Kendi zatına tanıklık edecek insan biçiminde yüz yirmi bin latif yaratık halk etti. Bunların hepsi insanın atası Âdem'den gayri ve meleklerden evveldir. Fakat bunları birden değil de, birer birer halk etti. Ve her birine seksen bin yıl ömür verdi. Böylece bu mahluklar da bir bir gelip geçti, yok oldu.

Gene âlemde yalnız Muhammet ve Ali'nin nuru kaldı. Alevi düşüncesinde, Muhammet ve Ali nuru, ebedidir. Bu durum, Yunus Emre'den günümüze değin bütün Alevi ozanların şiirlerine yansımıştır.

SARI ÖKÜZ ÖYKÜSÜ

Sarı'nın Öküzü Hacı Bektaş üzerine söylenmiş bir söylencedir. Bir gün Sulucakarahöyük'te sığırları gütme sırası Hacı Bektaş'a gelir. Sığırları güderken Sarı İnkâr adında birinin öküzünü kurt yer. Sarı, öküzünün Hacı Bektaş tarafından çalındığı iddiasındadır. Kadıya gidilir. Hacı Bektaş suçsuzluğuna tanık olarak taşları konuşturur. Bunun üzerine Sarı İnkâr tarafını tutan kadı büyük bir hırsa kapılır, kudurur. Hz. Pir taşları yürütür ve konuşturur.

İLGİLİ KAVRAMLAR

1 – Sudur

Akış, fışkırma, içten dışa çıkış. Yeni-Platonculuk'tan islam düşüncesine, tasavvufa geçen bir kurama göre, yaratılış bir nur (ışık) olan Tanrı'nın özünden dışa çıkıştır, akıştır. Bu çıkış (sudûr) birbirine izleyen aşamalarla gerçekleşmiştir. Her aşamada belli bir varlık alanı oluşmuştur. Yaratılış yoktan var olma değil, Tanrı'dan fışkırma, dışa çıkmadır.

2 Seyrüsülük

Ruhi tekamülü tamamlamak için gereken merhalelerden geçmek. Seyrin dört mertebesi vardır:

1. Seyr fillah
2. Terakki ila yanil-Cem
3. Seyr billah

URYAN ABDAL

Gerçek kimliği, asıl adı, eserleri ve yaşadığı zaman ve yer hakkında elimizde hiç bir bilgi yok. Uryan Abdal, Uryani mahlaslarını kullanmıştır. Yaşadığı ve öldüğü yer bilinmiyor. Ancak şiir dilinden 17. veya 18. yüzyılda yaşadığı sanılıyor. Elmalı Baba'nın müritlerinden ve Bektaşi inancına bağlı bulunduğu anlaşılıyor. Uryan Abdal inançlarına çok bağlı, içtenlikli, dili sade, söyleyişi akıcı, lirizmi güçlü bir ozanımız.

— 1 —

Tevellayı imamlardan getirdim ↓
Tavafın kabuldür Abdal dediler
Kırklar ile bir mecliste oturdum
Tavafın kabuldür Abdal dediler

Ayin geceleri erkân kurulur
Gökteki melekler secdeye varır
Ol demde dilekler hep kabul olur
Tavafın kabuldür Abdal dediler

Ali binmiş Düldül'üne gidiyor
On sekiz bin alem mevcut görüyor
Şahım Ali daim durmaz yürüyor
Tavafın kabuldür Abdal dediler

Hızır elim aldı arşa götürdü
Bir saatte Kerbelâ'ya yetirdi
Ol demde melekler şerbet getirdi
Tavafın kabuldür Abdal dediler

Genç Abdal'la Hacı Bektaş geldiler
Sarısaltığ'ı Rumeli'ne saldılar
Çok şükür dertlere derman oldular
Tavafın kabuldür Abdal dediler

Uryan Abdal der ki bu sözüm sırdır
Ali sırdır Muhammed dahi nurdur
Aşk ile muhabbet sıdk ile yoldur
Tavafın kabuldür Abdal dediler

Tevella : *Ali'yi Oniki İmamı ve onları sevenleri sevmek* — **Secde** : *Yüzünü yere sürme, namazda eğilip kapanma* — **Dem** : *Zaman, vakit* — **Tavaf** : *Etrafını dolaşma, ziyaret.*

— 2 —

Elmalı Baba'nın sırrına vardım ↓
Hakikat erkânın ben anda gördüm
Sıdk ile ummana ben anda daldım
Ummanın cuş etmiş Elmalı Baba

Senin aşıkların nefsin hâk eder
Sürer erkân ile yolun pâk eder
Pişirip talibin özün hâk eder
Ummanın cuş etmiş Elmalı Baba

Uryan Abdal içti bunda üç dolu
Bilmez Yezid Mervan erkânı yolu
Ta ezelden Şahım efendim Ali
Ummanın cuş etmiş Elmalı Baba

— 3 —

Bu meclis oldu müzeyyen
Merdaneler hoş geldiniz
Her halimiz zata ayan
Dildareler hoş geldiniz

↓

Siz muhibbi hanedansız
Serveri hem sırdanesiz
Marifette bir danesiz
Dürdaneler hoş geldiniz

Arzu kıldı bu dil sizi
Mesrur eylediniz bizi
Ey erenler serfirazı
İrfaneler hoş geldiniz

Arz - ı halim ehl - i dile
Söylenen kelamı bile
Kusurumu aldım ele
İhvaneler hoş geldiniz

Gel bu çarhı eyle seyran
Etmiştir alemi hayran
Uryani bu yola kurban
Mihmaneler hoş geldiniz.

Merdane : *Yiğitçe, erkekçe, erce* — **Dildare :** *Gönül adamı* — **Mesrur :** *Sevinmiş* — **Serfiraz :** *Benzerlerinden üstün olan* — **Muhibbi :** *Dost, sevgili* — **Dürdane :** *İnci tanesi* — **İhvan :** *Candan dostlar, tarikat arkadaşları* — **Elmalı Baba:** *Bir bektaşi ulusu* — **Hanedan:** *Hz. Muhammed, Ehlibeyt soyu* — **Müzeyyen:** *Süslü, süslenmiş* — **İrfane:** *Bilgin, bilgili, aydın* — **Arz-ı halım ehl-i dil:** *Gönül ehline halimi sunuyorum* — **Çarh:** *Dünya, evren* — **Seyran:** *Gözlemleme* — **Mihman:** *Konuk, Misafir*.

İLGİLİ KAVRAMLAR

— **Adem:** İnsan... Adam... İlk insan, ilk peygamber. Tanrı toprak çamurunu kudret eliyle yoğurmuş ve ona kendi ruhundan üfleyerek Âdem'i yaratmıştır...

— **Âlem-i Kübra (Büyük Âlem):** İnsan... Buna, âlem-i ulvi (kutsal âlem) de denilir.

— **Âlem-i Sugra (Küçük Âlem):** Hayvan... Buna, âlem-i süfli de denilir.

— **Alevi:** İmam Ali'yi yolun başı yazarlar, onları "Tahtacı, Çepni, Türkmen, Avşarlar, Nalcılar, Sıraçlar vb.." gibi boy adlarına göre değerlendirmişlerdir. Bu, tamamen yanlıştır.

— **Ana:** Dedenin karısıdır. Derviş Bektaşilerinde, dedebaba eşine, Ana Bacı Sultan derler.

İSMAİL

Gerçek kimliği tam olarak bilinmiyor. Asıl adı, eserleri belli değil. Onsekizinci yüzyılda yaşadığı sanılan bir Bektaşi saz ozanı. Yaşamı hakkında ayrıntılı bilgi yok. Ancak, bu gezginci ozan, Anadolu'nun her yöresini dolaşmış, Orta Anadolu yöresinin insanı olması olası. Dili çok sade, söyleyişi içten ve duru. Şiirleri sevgi, dostluk, yücelik, mertlik ilkeleriyle ve ince, lirik söyleyişlerle dopdolu.

17. yüzyılda yaşayan İsmail ile bu İsmail'in aynı şahıslar olabileceğini tahmin etmek mümkün. Ancak elde yeterli kanıt yok.

— 1 —

İmam Hasan yoldaş Kanber kılavuz
Biz yolcuyuz dua edin erenler
Daim Al - i abâ'ya yalvarırız
Biz yolcuyuz dua edin erenler

Mecliste gülbenkte cemde sırada
Lokma - yi niyazı yedik burada
Efendim haneniz şen ma'mur ede
Biz yolcuyuz dua edin erenler

Gelmek iradettir gitmek icazet
Buradaki canları pirim hoş göz et
Gedik bekçileri eyleyin imdat
Biz yolcuyuz dua edin erenler

Yüz atlıya emanet her hallerden
Hayı himmet bize evliyalardan
Sağ selamet aşak gidek bellerden
Biz yolcuyuz dua edin erenler

Yükseğine çıktım göründü günbed
Gedik bekçileri eyleyin imdat
Cümlemize Hak'dan sağlık selamet
Biz yolcuyuz dua edin erenler

İsmail' im pir eşiğine niyazım
Sultan Balıncığ'a yüz sürmek arzum
Eşe dosta armağanım sağ sözüm
Biz yolcuyuz dua edin erenler

— 2 —

Akan dört ırmağın gözün sorarsan
Serçeşmeden gelür suyun durusu
Ali Muhammed'dir Muhammed Ali
İkisi de bir elmanın yarısı

Münafık cihanda yalanı basar
Gerçek doğru gider menziller keser
Bir kale yaptırdım on iki hisar
Neden imiş dıvarının örüsü

Kalenin yapısı türlü mermerdir
Alış veriş eder bir ulu şardır
İçinde kırk sekiz minare vardır
Mahabbettir dıvarının örtüsü

On iki kapusu var kırk dükkânı
Üç yüz altmış altı gevher ma'deni
Ol yediği şeydir alub satanı
Cümlesinin sarrafıdır birisi

Kalenin burcunda bir kuş ta döner
Kanadı üstünde kandiller yanar
İsmail' im Hakk'a secdeye iner
Aşıkıyım gitmez benzim sarısı

— 3 —

↓

Ayn - ı cem olmuşlar didara karşu
Kalbi kallaş hain gelmiş gelmemiş
Halim arz edeyim halden bilene
Bihude halimden bilmiş bilmemiş

Odlu topuz yalancının cezası
Aslı münkirdir olmuş Hakk'a asi
Eremez menzile yokdur süresi
Dağda bir baykuş kalmış kalmamış

Savur aşk kazanın dışa taşmaya
Bir kişinin yolda yolu şaşmaya
Ahmak olan gider kuru çeşmeye
Anlamaz ki kabı dolmuş dolmamış

İçilmez miskinin bulanık suyu
Hakk'a halka yaramamış bir huyu
Cömerd sofrasından umar hem payı
Nekes nasibini almış almamış

Firavunluk etmiş yolundan azmış
İkrar ile külli varından geçmiş
Hakikatte abdest almadan göçmüş
Kılmayın ölüsün ölmüş ölmemiş

İsmail' im eder yaram ziyade
Yadlarla içilmez hem dahi bade
Yar bana mahşerde şefaat ede
Yüze gülücü yar olmuş olmamış

— 4 —

↓

Şu derdli sinemde şem'alar yanar
Aşıkın ateşi Karun'un derdi
Arif - i billâhlar cihanı eler
Ferhad kaya keser Şirin'in derdi

Gâh ağlayub didelerim yaş ettin
Gâh güldürüben çeşmim ruşen ettin
Ay ile güne şevk verüb ışıttın
Muhammed Ali'nin nurunun derdi

Çankısı çıkmadık olur mu çakmak
Kimisi bihude kimisi ahmak
Her birini bir sevdaya salan Hak
Kimini huy tutar birinin derdi

Muhammed Ali'dir cihana server
Hattında hat vardır altında dal var
Altında ağu var üstünde bal var
Bal deyu inleyen arının derdi

Ben huylu değilim nüsha yaramaz
Yüz kitab devr etsek çare bulamaz
Merhemsiz yarayı kimse saramaz
Yüz bin tabib gelse birinin derdi

Elimde sermayem özümde varım
Seri dost yoluna feda ederim
Saadetlü hünkârım gül yüzlü pirim
Aşıklar ah eder yarinin derdi

İsmail' im yaralarım ellidir
Tarif ha'cet değil derdli bellidir
Abdalların hırka giyer sallıdır
Hünkâr Hacı Bektaş Veli'nin derdi

Bâbullah deminde bir güzel gördüm
Görünen sen gösteren sen gören sen
Misli yok alemde bir güzel sevdim
Sevilen sen sevdiren sen seven sen

↓ Kuhu alub nura damızlık katan
Şakkulkamer nurun hem maya tutan
Elestü deminden birliğe yeten
Yetıren sen erdiren sen eren sen

Anam derler ayet vardır saçında
Horasan elinde Çin ü maçin'de
Dünya ahret iki cihan içinde
Görünen sen gösteren sen gören sen

Derilince bin bir ayak bir yere
Ol zaman müşerref olur yar yare
Huriler gılmanlar azm - i didâre
Erdiren sen kıldıran sen kılan sen

Ellezin hikmetinde sad hidayet
Şehr - i ilm - i hikmet nurudur kudret
Altı bin altı yüz altmış alt - ayet
Ayet sensin Hadis sensin Kur'an sen

Aleme irşaddır Kelâm - ı kadim
Yürü Hakk'a doğru varadım adım
Fakirim kapuna biçare geldim
Ma'bud sensin Maksud sensin makam sen

İsmail' im Hakk'a ma'bud der billâh
Daim püşt ü penah ya Ali Allah
Maksudum Muhammed ma'budum Allah
Makam sensin mekân sensin devran sen

Babullah : *Tanrı kapısı* — **Ma'bud :** *Tanrı* — **Püştü penah :** *Sığınağında*

Tarik - i nazenin deryayı umman,
Dalanlara Pirim Allah eyvallah..
İmdat senden bize hidayet aman,
Mümin olanlara Allah eyvallah..

↓ Bizim yolumuzda tutulur dâman,
Canlar, kalbinize gelmesin güman,
Muhammed Ali'den hidayet uman,
Çalışan canlara Allah eyvallah..

Bilirsin **İsmail** fanidir cihan,
Kin, kibir tutanın hali pek yaman,
On iki imamdan şefaat uman,
Can, baş verenlere Allah eyvallah..

Tarik-i nazenin: *Bektaşilik.*

— 7 —

Sırrımı ararken aynımda gördüm ↓
Ne keremdir dostu ziyaret etmek
Tecelli temennâ niyazmend oldum
Ne keremdir dostu ziyaret etmek

Mısır ellerinde Yusuf - i Ken'an
Mahzun kalır mı ol inanub kalan
Beytullah üstünde çerh urub dönen
Ne keremdir dostu ziyaret etmek

Kur'an'a yakışır gerçeğin sözü
Zülfün kemend olmuş mahitab yüzü
Zilha gibi Hakk'a yetürdün bizi
Ne keremdir dostu ziyaret etmek

Beytullah'da Fahr - i alem nuruna
Al yeşil kırmızı taclar uğruna
Yolumuz uğradı hublar yerine
Ne keremdir dostu ziyaret etmek

Ey **İsmail** tavaf eyle üstadı
Yine o bildirir sünneti farzı
Gözünüzün hasreti gönlüme arzu
Ne keremdir dostu ziyaret etmek

Aynımda : *Karşımda* — **Niyazmend :** *Niyaz etmek* — **Çerh urmak :** *Sema etmek* — **Bihude :** *Boş yere* — **Mahitap :** *Ay yüzlü* — **Hub :** *Güzel* — **Zılha:** *Yusuf peygamberin sevgilisi, Zeliha.*

— 8 —

Hacı Bektaş Veli daha dünyaya gelmeden Cebrâil'in yaratıldığı sırada meleklerin Hacı Bektaşi'nin nuruna secde ettiklerini aşık İsmail bir deyişinde şöyle anlatır:

Cihan bir nur iken melek halk etti ↓
Celalinden yaktı nar geldi geçti
Cebrâil yarattı ustazın sordu
Dihanı tutuldu dar geldi geçti

Sıçradı kademe basınca ferşe
Elif taç başında çıktı ya arşa
Feriştahlar baş indirdi Bektaş'a
Yekta şu cihana pir geldi geçti

Cebrail yarattı ustazın sordu
Naz niyaz eyleyip dergaha vardı
Pirine rahmet demek o zaman kaldı
Hünkâr sulpdan sulba sır geldi geçti

Arif ehlibeyte ikrar yetirdi
Onların tahtına sultan oturdu
Kimi benlik ile kendin yitirdi
Kimisi beyhude kör geldi geçti

Ey **İsmail** bu sözleri alana
Tekebbür emeğin verdi talana
Çarı anasır şeş cihetten bilene
Hünkar Hacı Bektaş bir geldi geçti

ARİF OĞLU

Kimliği ve gerçek yaşamı hakkında ayrıntılı bilgiler yok. Onsekizinci yüzyılda yaşamış bir Bektaşi ozanı olduğu sanılıyor. Ahu Baba'dan el almış. Bektaşilerce o dönemde düzenlenmiş bazı yazma dergilerde şiirleri görülmektedir. Arif, Arifoğlu Arifi adında 50'ye yakın ozan ve yazarımız olduğu saptanmıştır. Bu şiirlerin bunlardan hangisine ait olduğunu bilemiyoruz. Arifoğlu'nu yazın dünyasına ilk çıkaran Rahmetli Cahit Öztelli'dir. Arifoğlu güçlü olasılığa göre İç Anadoluda yaşamıştır. Dedemoğlu, Teslim Abdal, Derviş Ali'nin şiirleri bulunan mecmualarda şiirleri olması bize ışık tutan belirtilerdir.

Bazı şiirlerinde Arif Abdal mahlasını da kullandığı görülür. Şiirlerinde coşkulu, duygulu ve akıcı bir söyleyişi vardır. Dili sadedir.

— 1 —

Meded Allah ya Muhammed ya Ali
Sana giden doğru yoldan şaşırma
Mürüvvettir ya Aliyyel - Murteza
Kulunun hizmetin bizden düşürme

Yine bir sevdaya düştü bunala
Ma'ruf olub bu cihanda anıla
Dünyada ahrette gerek gönüle
Mahabbetten gayrı söze düşürme

Zahir eyle içerimde putumu
Sen bilirsin hem aslımı zatımı
Aşkımı sevdamı mahabbetimi
Verdirüb gayrıya senden düşürme

Çağırdığım Hak bir Muhammed Ali
Balım Sultan Hacı Bektaş - ı Veli
Mürüvvet erenler günahkar kulu
Erenler indinde yüzden düşürme

Arif Oğlu gibi var mıdır asi
Sana geldim afv - et hasların hası
Ahu Baba derler hem din ulusu
Mürüvvet gönülden gözden düşürme

Bunalamak : *Kendinden geçmek, cezbeye kapılmak, şaşırmak.* **Mürüvvet** : *Yardım, ihsan* — **İndinde** : *Yanında* — **Maruf** : *Tanınmış.*

— 2 —

Akar sular gibi aksun ağlasun
Sinesin dağlayıp yansun ağlasun
Aç susuz bu demde kansun ağlasun
Senin aşıkların İmam - ı Hüseyn

Şeb - i gamda bülbül gibi zar eyle
Siyahlar bürünsün bu efkâr ile
Pür etsün eşkini hun - i nar ile
Senin muhiblerin İmam - ı Hüseyn

Kerbelâ ibreti bir azim ibret
Aşkını bilmeyen aşık uyansun
Mateme girmeyen ateşe yansun
Dest - i Kerbelâ'da kana boyansun

Senin dervişlerin İmam - ı Hüseyn
Sad hezar kafire Yezid'e lâ'net
Haşr olunca çeker hüzn ile gayret
Senin aşıkların İmam - ı Hüseyn

Aşıklar çürüğün saklamasın mı
Derd ile ciğerin dağlamasın mı
Peygamber ağladı ağlamasın mı
Senin muhiblerin İmam - i Hüseyn

Kimi aşkın ile Mecnun'a döner
Kimi zehri kendi özüne sunar
Mah - ı matem içre odlara yanar
Senin dervişlerin İmam - ı Hüseyn

Arif Abdal eder günde bin ahı
Afv olur kalmaz hiç kılca günahı
Arayanlar bulur Hazret - i Şah'ı
Senin aşıkların İmam - i Hüseyn

Şeb: *Gece* — **Pür:** *Çok* — **Eşk:** *Göz yaşı* — **Dest:** *Çöl* — **Gam:** *Acı, tasa* — **Zar:** *İnleme* — **Efkâr:** *Düşünce* — **Nar:** *Ateş* — **Eşk:** *Gözyaşı, matem* — **Matem:** *Yas* — **Hun:** *Kan* — **Sad hezar:** *Bin kez* — **Haşr:** *Toplama, kıyamet* — **Hüzn:** *Acı, keder* — **Muhib:** *Seven, talip* — **Afv:** *Bağışlama.*

— 3 —

↓

"Elif Allah ismi be ...dal iken
Dahi nesneler su bile dal iken
Cihan derya iken birşey yok iken
Ondan evvel nice sıra uğradım

Ol zamań hakkın ömrü çok idi
Karamaz-kocamaz ölmez sağ idi
Cihan derya idi birşey yok idi
Kandilin içinde nura uğradım

Tavus kuşu donunda deryaya dalan
Çalıp ol feriştahla mütâlâ kalan
(Bu) dünya yedi kere boşalıp dolan
Ak kubbede kâmil pire uğradım

Bir katre nur idim kandilde yattım
Yedi isim gördüm onlara yettim
Çıktım yedi kat gökleri seyrettim
İndim yedi katta yere uğradım

Yedi kat yerden de öküze indim
İndim sar'öküzün karnına girdim
Saydım damarların hesabın gördüm
Et gön arasında zara uğradım

Taştan topraktan deryaya indim
Saçtan yelden geçtim ikrara kondum
Kat kat aralarda çok gezdim döndüm
Deryada yetmiş bin şara uğradım

Çıktım salamata bir sahra yerdir
Dördüncü kat gökte ol güneş nurdur
Arş-ı muallakta bir pınar vardır
Bir de yağmur dolu kara uğradım

Cebrail emini gönderdi ol Şah
Varıp Musa ile danıştım ervah
Çıktım ol mehraca eyledim tevah
Dergâhı âlâda şire uğradım

İlim bir deryadır aşık kayıktır
İnsan bir göğ ottur dünya yayıktır
Bir nehir misali gayet büyüktür
İsrafil ağzında sura uğradım

Şid olup Güruh-u Naci söyledim
Süleymandım Kaf'a (Küf'e) hüküm eyledim
Musa ile binbir kelam söyledim
Müracât etmeye Tur'a uğradım

Nice erler oturur hem sağda solda
Bir zaman söylendim Banaz'da dilde
Astılar kürkümü koydular dalda
Hızır Paşa elinde zora uğradım

Teslim Abdal oldum özüm ölürdüm
Nesim' oldum sırttan derim yoldurdum
Nasrettin oldum hep halkı güldürdüm
Bir de Mansur ile dara uğradım

Şimdi **Arifoğlu**'yum mürvet basılmaz
Aşk kazanı kaynar artar eksilmez
Eksilmez tükenmez artar kesilmez
Şöyle bir kıymetli yere uğradım

İLGİLİ KAVRAMLAR

1 - Erkân : Alevilerde, ayin sırasında dedenin, taliplerin sırtlarına vurarak onları kutladığı sopa, Kayın ağacından kesilen düz ve iki metre uzunluğunda olan bu sopaya, "Tarıyk, Serdeste, Evliya" gibi adlar da verilir. Cüveyni, "Cihan-güşa" tarihinde, Uygurların yaratılış söylencesini anlattıktan sonra evlerinde, kayın ağacından bir sopa bulunduğunu ve bunu kutlu saydıklarını söyler (**E. F. W. Gib, Memorial series, Muhammed ibni Abdül-Vahhab-ı Kazvini tashih ve haşiyeleriyle, c. I, 1329 h. 1914, s. 45).** Alevilerin bu sopasınında aynı olduğuna ve totemcilikten geldiğine hiç kuşku yoktur. Erkân, İslam öncesi bir motif sayılabilir Tasavvufta ileri gelenler, tinsel aşama bakımından üstün durumda olanlar, kurallar, gerçek anlamı "direkler" demektir.

2 - Kaf u Nun : Tanrı buyruğu Arapça KÜN (OL) bu iki harfle yazılır. Ayrıca, bazı Alevi-Bektaşi ozanlarında, KÜN kavramı insanileştirilmiş olup Kaf; erkek, Nun; kadın olarak simgeleştirilmiştir. Yaratılmış her şey kadın ve erkeğin (Kaf ile Nun'un) elinden çıkmıştır.

3 - Nefis (binek) "Nefsin (bedenin) binek atıdır, ona yumuşaklıkla muamelede bulun" mealinde bir hadis rivayet edilmiştir.

4 - Ref-i Taayyün Görünüş alanında olgunluk bakımından yükselişin son aşaması, görünür varlık alanında görünmez duruma gelme. Tanrı salt ışındır, bu ışının kendi değil ancak yansıması görünür. Buna "Görünende görünmeyen" olma anlamında "ref-i taayyün" denir.

5 - Rahmeten Lil Alemin : Alemlere rahmet olarak, demektir. Peygamber efendimiz için kullanılan bu ifade Kur'an-ı Kerim'deki bir ayette geçmektedir. Bu ayette: "Biz seni alemlere rahmet olarak gönderdik" buyurulmaktadır. (Enbiya suresi, 107). Bundan da anlıyoruz ki, Peygamber efendimiz, bütün insanlara bir kurtarıcı ve Allah'a giden yolu gösteren bir rehber olarak gönderilmiştir.

BEHİŞTİ

Gerçek kimliği, eserleri belli değil. Şiirlerinin yapısına göre Behişti, onsekizinci yüzyılda yaşamış bir divan şairi. Adı Mustafa Saadettin'dir. Edirne'de doğdu. Ramiz tezkiresinde, Edirne'de Bektaşi topluluğu içinde, yüce bir kişi olduğu yazılı. Hacı Bektaş dergâhında babalık vekilliği yapmış, 1764 yılında ölmüştür. Ölümüne şu tarih düşülmüştür.

Dua birle didi ahbab tarih
Makamı eyleye Bari Behişti

İşte onun bir şiiri:

Sineyi bir sade - ru dildarı muhkem çaresin
Derd - i aşkın görmedim bir bundan özge çaresin..

Bundan özge alem olur mu ki bezm - i aşkıda,
Nazeninin naz ede, sen durmaya yalvaresin

Katlime kasdettin amma ey siper - i ceng - hû
Tiğ - ı ahımdan benim sen kande baş kurtaresin..

Came - i aşkile tezyin olmuş idi tıfl - ı can,
Cismimin hayyatı kudret çatmadın avaresin..

Gamzesin amma **Behişti'** ye keman ebrusunu,
Bağrına oklar urursun tazelersin yaresin..

Ru : *Yüz* — **Muhkem :** *Sağlam* — **Tezyin :** *Süsleme* — **Tıfl :** *Çocuk, küçük* — **Ebru :** *Kaş* — **Came :** *Elbise, çamaşır* — **Dildar:** *Sevgili*

Sünnet töreni : *Alevi - Bektaşilikte erkek çocuklarını sünnet edilmeleri islami kurallara, görgü ve geleneklere uygun olarak yapılır. Sünnet derneği topluluğu kurulur. O yöredeki tarikat ileri gelenleri sünnet derneğine davet edilir. Sünnet töreninden önce bunlar ayakta sıralanırlar.*

Mürşid varsa besmele çekerek Gaza gülbengini okur:

"Bismillah - Allah Allah,

Celili Cebbar, Muin'ü settar, Halık - u leyli ven nehar, la yezeli Zülcelâl. Birdir Allah" (Oradaki canlar Allah, Allah derler).

Hakkın birliğine, erin erliğine, küffarın körlüğüne, müminin gürlüğüne Allah, Allah.

Dini islam'ın kuvvetine, Türklüğün eyyam - ı devletine, gazaların savletine diyelim aşk ile şevk ile Allah Allah.

Eli kan, kılıcı kan, sinesi uryan, ciğeri pürşan, Kerbela'daki şah - ı şehidan aşkına diyelim Allah, Allah.

Evveli gaza, ahırı gaza, inayet - i Hüdâ, kasd - i â'dâ, kuvvet - i enbiya, himmet -i evliya, Resulü kibriya Muhammed - ül Mustafa ve Aliyyül Mürteza aşkına diyelim Allah, Allah.

Allah Allah, gaziler, hacılar, mümin bacılar diyelim Allah, Allah.

Üçler, beşler, yediler, kırklar gülbanki Muhammedi, nuru Nebi, Keremi Ali, pirimiz Hünkâr Hacı Bektaşi Veli sırr - ı Balım Sultan ve Gerçek erenler demine diyelim Allah, Allah.

Allahümmesalli âlâ seyyidinâ Muhammed'in ve alâ âli seyyidin ehl - i Beşt - i Muhammed Allahü ekber, Allahü ekber"

denildikten sonra sünnetçi görevini yerine getirir.

İLGİLİ KAVRAMLAR

*1 — **El-etek tutmak:** Bir uyarıcıya bağlanmaktır.*

*2 — **El-etek sahibi:** Bağlanmış kimse. Nasib alma töreninde bir el mürşit elinde, diğeri mürşit eteğindedir.*

*3 — **El almak:** Alevilikte, bir Pur'e bağlanmak onun terbiyesine girmek, onun düşüncelerini kabul etmek.*

*4 — **Elest:** Değil miyim anlamına Arapça söz. En eski ahit. Tanrı ruhları toplayıp onlara "Ben sizin rabbiniz değilmiyim?" diye sormuş. Müminler, bela (evet), kâfirler la (hayır) demişler. Bu toplantıya "Elest Meclisi" denir.*

LÜTFİ

Onsekizinci yüzyılda yaşamış bir Bektaşi ozanı. Yaşamı hakkında ayrıntılı bilgi yok. Ancak Topkapı sarayının Revan köşkündeki kütüphanede 1980 numaralı bir dergide: "Bektaşi erenlerinden ve Yeniçeri çorbacılarından olduğu" yazılıdır Bilindiği üzere Yeniçerilikte çorbacılık aşaması, "Yeniçeri orta komutanı" demektir. Yani Albay karşılığıdır.

Bektaşiliği dile getiren nefesleri bulunamamıştır.

ALLAH: *Tanrı, Allah, Rab gibi Cenabı Hüdâ'nın adları ve sıfatları, Alevi - Bektaşi şiirlerinde çok anılır. Hatta Lübnan'lı büyük düşünür Halil Cibran (1883 1931) ile Pakistan'lı büyük ozan Muhammed İkbal (1873 - 1938) aynı Allah'ın, aynı peygamberin rüzgarına kapılmış iki erendir.*

Halil Cibran (Toprağa ilahi) adlı şiirinde:

Senin rüyanın sırlarını,
Çayırların uzantısında buldum.
Rahatını ve huzurunu
Vadilerde duydum.
İradeni kayalıklardan
Derin ve esrarlı susuşunu
Mağaraların karanlıklarından dinledim...
Sen sonsuzun dili ve dudaklarısın.
Son yüzyılların çaldığı sazın üzerinde tel
Ve onların parmaklarısın
Sen hayatın fikri
Ve onun sembolüsün

derken, Muhammed İkbal :

Sen geceyi yarattın, ben lambayı,
Sen kili yarattın ben kupayı
Sen orman, dağ ve çöl yarattın
Ben yol, bahçe ve bağ

der. Bunlar ve benzeri şiirler Tanrı'nın işaretlerini taşımaktadır. Bütün varlıkların dayandığı, sığındığı, yalvardığı, ulu - yüce Allah, tekdir, özdür. O ancak sıfatlarıyla anılır. Yaratma niteliği kendisiyle sürmektedir. "O her an başka bir sondadır" (Rahman suresi - 29) Her şey O'na muhtaçtır. O hiç bir şeye muhtaç olmaz. Varlıklar onun kanıtıdır. Evren onunla yaşam bulur. O, sevmek için evreni, sevilmek için de insanı yarattı. İnsanı kendi sıfatları üstüne yarattı. "Ben size şah damarlarınızdan daha yakınım" dedi (Kasas suresi - 68).

İhlas suresinde kendini şöyle tanımladı:

**"Bismillahirrahmanirrahim
Kul hüvallâhü ehad. Allahüssamed. Lem yelid velem yûled. Velem yekûn lehû küfüven ehad"**

"Deki: Allah, birdir, eşsizdir. Her şey O'na muhtaçtır. O ihtiyaçsızdır ve sonsuzdur. Doğmamıştır doğurmamıştır, evlat edinmemiştir. O'nun hiçbir konuda benzeri ve karşıtı yoktur ve olmayacaktır."

Kuranı Kerimde 99 sıfatı yazılıdır. Kitabımızın sonraki bölümlerinde sıfatlarını açıklamalarıyla birlikte almış bulunuyoruz.

Alevi - Bektaşilerde Allah'a ve sıfatlarına eksiksiz olarak, içten inanmaktadırlar.

İLGİLİ KAVRAMLAR

Er: Edep ve erkâna (töre) saygılı, nefsine boyun eğmeyen kimse.

Erenler: Gerçeğe ermiş. Olgun kimse. Alevi insanı. Mürşide erenler denir.

Evliya: Ermiş kimse... Ermişler hakkında Gerçek erenler deyimi vardır.

Eyvallah: 1) Çağırana karşı, Buyurun... Efendim... anlamında. 2) Başüstüne anlamında... 3) Bazı sözleri onaylamak için... 4) Bazı sözleri kuvvetlendirmek için... 5) Bir şeye razı olunduğunu anlatmak için...

Göçmek: Ölmek. Hakka yürümek. Kalıbı dinlendirmek.

Gönül koymak: Kırılmak, darılmak.

Gözcü: Cem töreninde, meydanda düzeni sağlayan kişi.

Gülbang: Özellikle dede veya mürşidin, törenlerde okuduğu Türkçe dua tarzında düzenlenmiş cümleler. Dua. Çerağ gülbangı, sofra gülbangı gibi... Farsça'da bülbül sesi demektir. Dede, gülbang okurken, cemde bulunanlar, uygun yerlerde "Allah, Allah" derler.

DIMIŞKI

Gerçek kimliği bilinmiyor. Onsekizinci yüzyılda yaşamış bir Bektaşi ozanı olduğu sanılıyor. Yaşamına ilişkin hiç bir bilgi yok. Ancak Tahirzade'nin düzenlediği bir dergide bir mersiyesi var. Onu sunuyoruz:

Ben mevali meşrebim her demde dirêm ya Hüseyn
Tiğ - i gamzen sinemi çâk eylemiştir ya Hüseyn

Sineda çektiğim elifler yaktım şehâ
Baş açık yalın ayak abdalın oldum ya Hüseyn

Alma ben dervişin ahın bana gel rahm eyle kim
Matem - i hecrinle oldum derd ile eyva Hüseyn

Teşne oldum Kerbelâ - yi râh - ı aşkında senin
Dimedin lâ'lin meyinden bir içim su mâ Hüseyn

Yine abdal oldu derdinle Dimişki derdmend
Çağırub her ruz u şeb der ah Hüseyn vâ Hüseyn

Mevali meşreb : *Ehl i Beyt dostu* — **Tiğ :** *Kılıç* — **Gamze :** *Yanaktaki gülüş çukuru* — **Çâk :** *Yaramazlık, yırtmak* — **Sineme çektim elifler :** *Sinemi yaraladım* — **Teşne :** *Susuz* — **Derdmend :** *Dertli* — **Şeb :** *gece* — **Ruz :** *Gün* — **Şeha :** *Padişah* — **Dağ :** *Ateşle alazlamak., yara* — **Ma:** *Su* — **Rah:** *Yol* — **Eyva:** *Yazık* — **Hecr:** *Ayrılık* — **Herdem:** *Her zaman* — **Rahm:** *Bağışlar* — **La'lin:** *Kırmızı renkli.*

İLGİLİ KAVRAMLAR

1 — Peygamber : *Tanrı buyruklarını vahiy yoluyla ileten ve yorumlayan kişi. Peygamber, ilettiği vahiylere hiç bir kişisel katkıda bulunmaz. Öteki dinsel önderlerden bu özelliğiyle ayrılır. Peygamberler resul ve nebi olmak üzere iki sınıfa ayrılır. Tanrı elçileri arasında kutsal kitapla yeni bir şeriatla gelenler için resul adı kullanılır. Medine'ye göç ettikten sonra "nebi" olarak anılan Hz. Muhammed'in son peygamber olduğunu belirtmek üzere "Hatem - ül Enbiya" adı kulanılır. Peygamber ya Tanrı'nın gönderdiği haberle "esinlenmiştir" ya da kendisini aracı olarak kullanan ve onun ağzından seslenen kutsal ruh'un ya da Tanrı'nın etkisindedir. İskenderiye'li Philon peygamberi bir başkasının çaldığı lire benzetir. Peygamber, Tanrı'nın*

mesajını insanlara iletir. Kutsal kurallar ışığında toplumu içten içe eleştirir. İslam inancına göre peygamberlerde bulunması zorunlu nitelikler Doğruluk (sıdk), güvenilirlik (emanet), günahtan arınmışlık (ismet), akıllı - zeki olmak (fetanet).

Kuranı Kerim'de nübüvvet ikiye ayrılır. Bunlardan bazıları kitap verilmiş olanlardır. Ancak görevleri itibarıyla aralarında fark bulunmaz. Hepside tebliğle görevlendirilmişlerdir. Ayrımın hangi konuda olduğu Allah'a ait bir bilgidir. Kuranda adı geçen 25 peygamber şunlardır: Hz. Adem, Hz. İdris, Hz. Nuh, Hz. Hud, Hz. Salih, Hz. İbrahim, Hz. Lût, Hz. İsmail, Hz. İshak, Hz. Yakub, Hz. Yusuf, Hz. Şuayb, Hz. Musa, Hz. Harun, Hz. Davud, Hz. Süleyman, Hz. Eyub, Hz. Zülkıfl, Hz. Yunus, Hz. İlyas, Hz. Elyesa, Hz. Zekeriya, Hz. Yahya, Hz. İsa, Hz. Muhammed.

Ancak Kuran'da adı geçmeyen peygamberler sayısı bazı hadislerde 124 bin, bazılarında ise 224 bin olarak belirtilir. Hz. Nuh , Hz. İbrahim, Hz. Musa, Hz. İsa ve Hz. Muhammed kararlı ve dirençli sayıldıkları için bu peygamberler " ulü'l - azm" olarak adlandırılırlar. Dört büyük melekden biri sayılan Cebrail Kuran-ı Kerimi Hz. Muhammed'e vahy olarak getirmiş, "ikra" okuma yöntemiyle Muhammed'in belleğine Cebrail'in bildirmesiyle nakledilmiş, Hz. Muhammed'de insanlara tebliğ etmiştir. Bildirme ve tebliğe ilişkin çeşitli yorumlara tabi tutulmuştur.

2 — VAHY: *Vahy bir düşüncenin, bir buyruğun Allah tarafından peygambere bildirilmesi anlamını gelen Arapça kökenli bir sözcük (révélation). Kaynağı vahiy olan Kur'an sureleri bazan bir bütün olarak bazan da ayet ayet Allah tarafından Cebrail A.S. ile Hz. Muhammed'e gönderilmiştir. Tevrat derleme, İncil ise sonradan bir kaç büyük Havari'nin yazdıklarından oluşmaktadır, ikisi de doğrudan doğruya Tanrı sözü değildir. Oysa Kur'an Tanrı tebliği, bildirimidir. Vahiy, peygamberlere özellikle Hz. Muhammed'e gelen tanrısal esin anlamına gelir. Bunu sanatkarların kapıldıkları derin coşkudan ayırmak için bu esine vahiy adı verilmiştir. Vahiy, Kuran'ın bildirdiğine göre "ikra: oku" ile başlar, Kuran tamamlanınca da son bulur. Mur'an dışında kalan ve "hadis-i kudsi" adı verilen hadislerin dogusu da vahiy yoluyladır. Aslında peygamberliğin bildirilişi de bir vahiy niteliğindedir.*

Alevi-Bektaşilere göre, vahiy olgusu daha değişik biçimde yorumlanır. Onlara göre, Kuran Nur-u Muhammed'e bir anda, bütün biçimde inmiştir. Ayetler, Muhammedin nur bedeninden, kutsal cismanî varlığına bölüm bölüm sezgi (Cebrail) aracılığıyla taşınmış ve Hz. Muhammed tarafından insanlara okunmuş, tebliğ edilmiştir.

NECEF

Gerçek kimliği bilinmiyor. Asıl adı ile ana baba adı belli değil. Onsekizinci yüzyılda yaşamış bir Bektaşi ozanı. Yaşamına ilişkin hiç bir bilgi de yok. Ancak Tahirzade'nin düzenlediği bir dergide bir mersiyesi var. Onu sunuyoruz:

Çok zamandır görmedim ziba cemâlin ya Hüseyn
Ol sebebden oldu çeşmim çeşmesi derya Hüseyn

Kerbelâ - yi aşk içinde baş açık abdal var
Sineme çektim elifler kametin çün ya Hüseyn

Dağ - ı aşkınla beni mahşerde görüb ehl - i derd
Çuş idüb kösün döğüb her dem dediler ya Hüseyn

Sen keman ebru - gamından atmağa ah okların
Başıma kirş eyledim kaddimi kıldım ya Hüseyn

Hulk ile sen Hayderisin hem müjendir Zülfikar
Bu **Necef** kemter kulun Kanber gibidir ya Hüseyn

Ziba : *Parlak* — **Çeşm** : *Göz* — **Kamet** : *Boy, pos* — **Kös** : *Büyük davul* — **Keman ebru** : *Kaşlarının yayı* — **Kirş** : *Kiriş* — **Müje** : *Kirpik.*

İLGİLİ KAVRAMLAR

1 — Kerbelâ : *Bağdat'ın güneybatısında, imam Hüseyin ve yakınlarının 680 yılında Muharrem ayının 10. günü şehit edildikleri kent ile merkezi. Emevi hükümdarlarından Muaviye'nin oğlu I. Yezid'in emri üzerine üçüncü imam, Hz. Fatıma ile Hz. Ali'nin oğlu Hz. Hüseyin ve 72 yakını , dostu, arkadaşı, kardeşi, çocukları Yezid askerleri tarafından önce susuz bırakılarak, sonra ağır hasta olan Zeynelabidin dışında kalan tüm erkeklerin hepsinin hunharca öldürülmeleri olayı, islamdaki bölünmenin ivmesini artırmış, Şii ve Aleviler ile yakın mezhep ve tarikatların bir daha birleşmemek, bir araya gelmemek üzere İslamdan bölünmelerini hızlandırmıştır. Bütün islam alemi bu olaydan büyük acı duymuş, utanmış, Yezid soyuna, yandaşlarına yüzyıllar boyunca lanet okumuştur. Şiiler gibi Sünniler de bu olayı büyük bir trajedi sayarlar. Olayın başında yer alan Yezid, Ömer bin Sa'd, Ubeydullah acımasızlık ve şiddetle özdeş ve lanetlik sayılırlar. Hz. Hüseyin'in türbesi Şii ve Alevilerce kutsal yerlerden kabul edilerek her zaman ziyaret edilir. Olayın*

geçtiği Muharrem ayı kutsal aylardan sayılır. Şii ve Aleviler bu ay içinde yas tutarlar, oruçlarını bu ayda tutarlar. Bu ayın önem ve değerini belirtmek için Fuzuli'nin olduğu söylenen bir mersiyede:

Erişti mah - ı muharrem titredi arş u zemin
Yas - ı matem mümin için dedi Cebrail Emin

ikilisinde acı açık biçimde dile getirilir. Hz. Muhammed bir hadisinde "Allah, her nebinin zürriyetini kendi sulbüne, benim zürriyetimi ise, Ali'nin sulbüne koydu" buyurur **(Ebu' Nasr, 105, aktaran: Y. Nuri Öztürk, Ehlibeytin Annesi Hazreti Fatıma s: 131)**

2 — On iki Farz:

— **Birincisi:** Haktan korkmaktır. Yani talibe gerektir ki evvel hakkına doğru sözlü ola. Ve doğru işli ve helal lokmalı ola.

— **İkincisi:** Kimseye haksız söz söylemeye. Kamu halka bir göz ile baka. Kendi özünü cümleden aşağı gözleye.

— **Üçüncü:** Halka şefkat ve nasihat kıla, edep ile ola. Yol ve erkana can ve baş vere.

— **Dördüncü:** Ehli tazarru ola. Yani ademi aziz göre ve İzzet ile her birine hürmet kıla, hakir tutmaya.

— **Beşinci:** Rızaya teslim ola. Tanrı'dan gelen razı ve belalara sabır ede ki hakkı inkâr etmeye.

— **Altıncı:** Tevekkel ola. Dünya işlerine çok önem vermeye.

— **Yedinci:** Her şeye tahammül kıla. Hak Teala görücüdür.

— **Sekizinci:** Haktan sakınır ola ki kaza-ı asuman erişmeye.

— **Dokuzuncu:** Kanaat ehli ola. Aza kanaat edeki, çoğu bula.

— **Onuncu:** Haktan gelecek rızk için gam yemeye.

— **On birinci:** Uzlettir. Halka karışmamak gerektir.

— **On ikinci:** Talip olanda Hak sermayesi ola. (Rıza Zelyut, Öz kaynaklarına göre Alevilik, AKY. 1990, s: 314-315).

MAHMUD OĞLU

Gerçek adı, kimliği, doğum ve ölüm tarihleri belli değil. Onsekizinci yüzyılda yaşamış bir Bektaşi ozanı. Yaşamı hakkında bilgi bulunamadı. O dönemde düzenlenmiş dergilerde bazı nefesleri var.

Melul olma gönül şâd ol cihanın yoğ u varından
Demi hoş gör çü âkılsen ne hasıl intizarından

Cihan bir pirezendir kim nikah olmuş niçe halka
Gel ey arif gönül verme anın kavl ü kararından

Cihan bir eski köprüdür bu dünya bahr ey âkil
Nice şah u geda bunun gelüb geçti güzarından

Hakikat bahrinin ilmin ne bilsün her taharetsiz
Ki Cibril - i Emin uçmaz bu deryanın kenarından

İşitgil can kulağıyle hadisin **Mahmud Oğlu**' nun
Ki Hak sırrın ayan eyler Ali'nin Zülfikar'ından

Melul : *Üzüntü, şaşkınlık* — **Dem :** *An, zaman, dünya* — **Âkil :** *Akıllı* — **İntizar :** *Bekleme* — **Pirezen :** *Acuze, kocakarı* — **Taharetsiz :** *Gönlünü arıtmamış* — **Güzar :** *Köprü* — **Şed:** *Şen* — **Çü:** *Çünkü* — **Hasıl:** *Çıkar.*

SORULAR — YANITLAR

— *Pirin kimdir, derlerse, - Yoldur de.*

— *Pirinle aranda ne bağlı derlerse, - Şedd - i şah, telkin - i piran, ahd - i meydan - ı piran bağlı de.*

—*Peki, şedd nedir diye sorarlarsa, Teslim olmaktır, yol içinde ahdına bağlı kalmaktır de.*

— *Pirin sana ne dedi, derlerse - Dur hizmetle, otur izzetle, söyle edeple, şayet galibe erişirsen nazil ol, nazile erişirsen galib ol dedi dersin.*

—*Gaalip misin, kalıp mısın, talip misin derlerse, deki - Ne gaalibim, ne kalıbım, beli talibim.*

— *Neye talibsin derlerse, Önce şeriata, sonra tarikata, daha sonra marifete, en sonra da hakikata, de.*

—*Şeriat, tarikat, marifet, hakikat, nedir derlerse, Şeriat şartım, tarikat terkim, marifet derdim, hakikat merdim de.*

—*Bunlardan hangisinin oğlusun derlerse, - Şeriatta Adem oğluyum, tarikatta yol oğluyum, marifette kemal oğluyum, hakikatta atam gök anam yerdir de.*

(İmam Cafer Buyruğu sh: 366)

VESVESE (KUŞKU)

Akla vesvese düşmesi önemli değildir, sen asıl vesves (kuşku) kalbini sardığı zaman kork... İşte o zamandır ki gönlünün gözü kapanır rahmanı duyguların körelir, her yanını zulmet sarar, gider. Kalbini ilahi aşka, gönlünü rahmanın tecellisine teslim et ki, vesvese kaybolsun, gitsin, yüreğin'ferah kılsın... Cüneyd de öyle söylememiş miydi zaten? "Gönlün anahtarı teslimden geçer diye?... Müjdelenen kim varsa gönül gözü açıktır, çünkü kalbini aşkın ilahisine, şarap kadehinde şaraba değil, kadehin kendisine vakfetmiştir.. Onlar mutlu kişilerdir, çünkü cennetin anahtarının teslimiyet olduğunu iyi bilirler.

(Yusuf El Bağdadî)

İLGİLİ KAVRAMLAR

— **Abdal:** Kendini hak yoluna adamış derviş. Abdal, sıradan dervişten daha üst düzeydeki bir makamı anlatmak için kullanılır.

— **Cünub:** Pirsizlik. Sözden dönme.

— **Çar unsur:** Dört öge.. Varlık; ateş, su, yel, toprak denilen dört ögeden oluşmuş sayılır.

— **Çerağ:** Işık, kandil, mum. Mum yakmaya, çerağ uyarmak; söndürmeye, sırretmek denir. Çerağa delil de denir. Cemlerde çerağ genellikle kurbanın yağından yapılır.

— **Arif:** Bilge. Alevi yolunda, bu terim kendi büyükyerini anlatmak için kullanılmıştır.

— **Astane:** Büyük tekke.

ÜSKÜDAR'LI HAŞİM BABA

Şiirlerine göre onsekizinci yüzyılda yaşamış ünlü bir Bektaşi ozanı ve ulu kişilerinden biridir... Ataları yedinci imam Musa Kâzım'a dayanır. Seyyid Haşim Baba veya Üsküdar'ın Haşim Babası olarak tanınmaktadır. İnadiye Dergâhının postnişini. Bu dergâh, önceleri Cevleti tarikatının tekkesiydi. Mısır Kasr - ül - ayn Bektaşi tekkesinden İstanbul'a gelen Kutbi Hasan Baba'dan, Haşim Baba el alarak, Bektaşi olmuş, böylece İnadiye dergâhı; Bektaşi tekkesine çevrilmiştir. Bununla beraber, bu tekkede, uzun zaman, gök ay'ının ilk cuma gecesi, Cevleti töreni yapılmıştır. İnadiye tekkesi, bir yangın geçirdiğinden, bu gün hiç bir yapıtı kalmamıştır. "Sübeyr - u Seber" ya da " Şepper ü şüpper" nefesiyle ünlenmiştir. Bu nefes, yemeklerden sonra okunur.

Haşim Baba Üsküdar'da (1179 H. 1782 M.) yılında ölmüş ve tekkenin yanına gömülmüştür. Haşim Baba başarılı bir ozandır. Şiirlerinde Ali sevgisi ile birlikte Hurufilik, Melamilik gibi tasavvufi konuları işleyen bir özellik görülür.

ŞİİRLERİNDEN ÖRNEKLER

— 1 —

Şebber ü Şübber, Mürşid ü rehber
Sundular kevser, Elhamdülillâh

Sofra Ali'nin, Himmet Veli'nin
Şöhret dilinin, Elhamdülillâh

Haktır Muhammed, Olmuşuz ümmet
Bulmuşuz rif'at, Elhamdülillâh

Muhammed güldür, Pirim bülbüldür
Cümlemiz kuldur, Elhamdülillâh

Dosta mihmanız, Cümle bir canız
Ehl - i imanız, Elhamdülillâh

Pire mahabbet, Can ile hizmet
Talibe minnet, Elhamdülillâh

Aslımız nurdur, Vaktımız surdur
Sözümüz budur, Elhamdülillâh

Haşim' in zikri, Elfakrü fahri
Bu demin şükrü, Elhamdülillâh

— 2 —

İLAHİ

Şarab - ı nab - ı vahdetten içip hayran olan gelsin
Hakikat cennet - i kutse bu gün rıdvan olan gelsin

Bihamdillâh hakikatle fena buldu fena bezmi
Baka bezminde sohbetle hemin sekran olan gelsin

Erişti katremiz bahre, görünmez sahil - i bahri
Vücudu katresin bahre katıp umman olan gelsin

Ledünni ilmidir daim okunan mekteb - i dilde
Alıp ders hace - i dilden sözü kuran olan gelsin

Hakk'ın zatı sıfatıyla görün bir zerreyi kaim
Mevaya - yı zuhur içre özü seyran olan gelsin

Geçip cümle meratipten nümudaları olup kevnin
Devirden neşr ile haşri görüp devran olan gelsin

Kamu araz - ı cevherde görüp zat - ı sıfatımı
Gelip terkibe Haşim' le bu gün bir can olan gelsin

Erenler sohbetin her dem hakikat isteyen canlar
Geçip her cümle varından yakıp kurban olan gelsin

Haşir : *Toplantı, kıyamet* — **Neşir** : *Yayma, dağıtma* — **Meratip** : *Aşama, makam, mevki* — **Nümûde** : *Görünmüş* — **Tevkib** : *Bileşik* — **Araz** : *Neden, saik* — **Neşr ile haşri:** *Doğum ile ölümü* — **Devran:** *Zaman, dünya* — **Zat-ı sıfat:** *Tanrı niteliği.*

— 3 —

Nuş eden sahba - yı aşkı ta ezel mestanedir
Şem'i Hakk'a yunmağa ol ta ebed pervanedir

Zahida, beyhude sanma hay u huy - u aşıkı
Seyreder her yüzde yarin, deme kim divanedir

Unutup sahra - yı vahdette burak - ı nefsini
Refref - i aşka süvar olmak ana şayendir

Terk edip cebbar - i akli, nuş edip zehr - i celâl
Ka'be kavseyn zümresinden içmeğe atşanedir

Sırr - ı vahdette, cemâl - i Hakk ile buldu baka
Oldu ol mir'atı Hakk'ın, bildi ev ednâ nedir

Haşima, Mansur veş uran, Enel - Hak narasın
Yüz çevirse dâr - ı Hakk'tan bil ki ol biganedir

Refref: *At, binek, Hz. Muhammed'in miraçta bindiği dört binekten birinin adı. Sıdret ül muntehadan sonra üzerinde gittiği yaygı* — **Süvar:** *Binici* — **Şayen:** *Uygun* — **Atşen:** *Susayan* — **veş:** *gibi* — **Sahba:** *Şarap* — **Mestane:** *Sarhoş.*

— 4 —

Ey gönül gel gayriden geç aşka eyle iktida
Aşk - ı Haktır, telib - i Hakkın demine münteha

Aşk ile erdi murada evvelin ü ahırin
Aşk ile geldi zuhura her mezahir iptida

Aşk ile geldi vücuda küntü kenz'in cevheri
Aşk ile erdi Kemâle enbiya vü evliya

Aşk ile tair melaik, Ruh - u Azam Cebrail
Aşk ile irsal olundu her rüsül her inbiya

Aşk ile kaimdürür seb'a semavat, arş ü ferş
Mesken - i aşk beyt - i mamur ana olmaz hiç fena

Aşk ile İdris ü Adem, Lut ü Salih, Hud ü Nuh
Yusuf u Yakup u Musa buldu cümle istifa

Sırr - ı aşkı, **Haşima,** naehle ifşadan sakın
Cam - ı aşkı nuş edenler oldu cümle mukteda

— 5 —

Bir bir diyem sana derdimi;
Ezelden ben neler çektim,
Niçin değiştim ben yurdum,
Anla hakkani sözümü

Bahr - i ezel dürrü idim
Küntü kenz'de gizli idim
İlm - i ledün sırrı idim
Kimse görmezdi izimi

Gizledim, atıldım göğe
İndim andan ben bu yere,
Ta ki gözüm, yüzüm göre,
Münkir görmiye yüzümü

↓

Bezm - i elest'e kul oldum
Cevher iken nebat oldum
Tab' - ı unsurda bulundum
Koz anlama, gel tuzuma

Anam, babam bir oldular,
Beni zulmete attılar,
Vücudum zehir ettiler
Bilmek için ben özümü

Koçsuz koyun kuzulattım,
Derya yüzünde otlattım,
Bir kasaba boğazlattım
Yemek için ben kuzumu.

Yunus dedemdir söyleyen
Seyid Haşim' dir dinleyen
Bu esrarı fehmeyliyen
Ağyara açma razımı

İktida: *Uyma* — **Münteha:** *Son, uc* — **Mezahir:** *Görülen, çıkılan yer* — **Tair:** *Uçan* — **İptida:** *İlk* — **İrsal:** *Ulaşma* — **Mukteda:** *Uyulan* — **Arş-ferş:** *gök-yer* — **Ifşa:** *Söyleme* — **küntü kenz:** "*Ben bir hazine idim*" *hadis* — **İlm-i ledün:** *gayb ilmi* — **Bezm-i elest:** *Tanrı'nın Elestü bi-rab biküm: "Ben sizin Rabbiniz değil miyim" dediği ilk ruhlar meclisindeki an* — **Güftar:** *Söz* — **Dehan:** *Ağız* — **Tarfun:** *Bakış* — **Savte:** *Ses* — **Zeban:** *Dil* — **Mecla:** *Ayna* — **Esfel:** *Aşağı, adi.*

— 6 —

— Nazire —

Hakikat cümle eşyadan Hudâ herdem ayan söyler
Kulağın tut kamu savte işit, sanma nihan söyler
Ana alet olan dilber (Enel - Hak) ki heman söyler

Eya, sen sanma kim senden bu güftar - ı dehan söyler
Veya terkip olan unsur veya lahm - i zeban söyler

Seni ol zatine mir'at edip tarfundurur eşya
Senin nurunla meclâ'dır meraya esfel - ü alâ
Zuhurun mazhar - ı tamdır vücudun nusha - i kübra

Seni ol sana bildirmek muradın kast edüp Mevlâ
Anasırdan giyip bir don yüzünden tercüman söyler

Hakikat zatı Mevlâ'dan kamu eşya ayan söyler
İşit şem'i basiretle, sakın sanma nihan söyler
Kıyamet anlayup hakla (Enel - Hak) kı heman söyler

Eya, sen sanma kim senden bu güftar - ı dehan söyler
Veya terkip olan unsur veya lahm - i zeban söyler

Sana ermek için dünya dün ü gün devr eder eşya
Seni mir'at edinmiştir mezahir eşfel - ü âlâ
Vücudun mazhar - ı tam'dır, cemâlin ayet - i kübra

Seni ol sana bildirmek muradın kasd edüp Mevlâ
Anasırdan giyip bir don yüzünden tercüman söyler

Bu şiir Akkirmanlı Nakşi'nin:

Eya!, sen sanma kim senden bu güftar - ı dehan söyler
Veya terkip olan unsur veya lahm - i zeban söyler

İkilisiyle başlayan gazeline Üsküdar'lı Haşim'in naziresidir.

SORARLARSA

— Başında ne var	Tac - ı devlet
— Alnında ne var	Taat
— Kaşında ne var	Kalim - i kudret
— Gözünde ne var	Nur - u velayet
— Kulağında ne var	Pak - ı Muhammed
— Burnunda ne var	Buy - u cennet
— Ağzında ne var	İman - ı şehadet
— Göğsünde ne var	Kuran - ı hikmet
— Elinde ne var	Desti velayet
— Belinde ne var	Kemer - i hidayet
— Dizinde ne var	Dem - i hizmet
— Ayağında ne var	Erkan - ı meşayih
— Ardında ne var	Ecel
— Önünde ne var	Nasip
	var de.
— Bu yolda ne var diye sorarlarsa.	Nefis mürdelik, dil zindelik, dersin.

Yeri göndüm, mürde oldum , Göğü gördüm zinde oldum dersin

(İmam Cafer Sadık Buyruğu sh: 367)

BEKTAŞÎLİKTE DESTUR ALABİLMEK

Bektaşîlikte (Destur) alabilmek, yani (İcâzet) alabilmek, daha açık bir deyişle (Bektaşî sayılabilmek) için aşaıdaki on dokuz sorunun cevaplarını hakkıyla bilmek zorunludur:

S: 1 — *Kapıda ne üzerinde durursun?*

C: — İkrar üzerinde.

S: — *Kapı eşiğinden murad nedir?*

C: — Kapı Şeriattır: zâhir ve batın ilme işarettir. İçi ve dışı Muhammed Ali'den ibarettir. İki kanadı da Hasan ve Hüseyn'dir.

Eşik ise (Sırât-ı müstakim)dir ve Tarikatın birinci basamağıdır. Mahviyet yolunun da başıdır.

S: 3 — *Post nedir ve çihâr kûşe Post ne demektir?*

C: — Post Pîr evindeki On İki İmam'a işarettir.

Çihâr kûşe Post da dört kapıya işarettir; dört kapının ortasında oturmaktır.

Post, Hz. İsmail'in kurbanından kalmıştır.

S: 4 — *Dört kapı dediğin ne kapılarıdır?*

C: — Şeriat, Tarikat, Hakikat ve Ma'rifet kapılardır ki bunlardan başka kapı yoktur.

S: 5 — *Şeriatta kimin oğlusun?*

C: — Adem oğluyum.

S: 6 — *Tarikatta kimin oğlusun?*

C: — Tarikatta yol oğluyum

S: 7 — *Hakikatta kimin oğlusun?*

C: — Hakikatta Anam (Yer), Babam (Gök)'tür.

S: 8 — *Ma'rifette kimin oğlusun?*

C: — Ma'rifette kemâl oğluyum.

S: 9 — *Yolca (Tarikat dilinde) Baba ne demektir?*

C: — Mürşid demektir, Hz. Pîrin vârisidir.

S: 10 — *Rehber ne demektir?*

C: — Erkân üzerine yol gösterici, (Talib)i beraberinde götürüp Mürşid'e teslim edicidir.

S: 11 — *Tarikatta kaç mertebe vardır ve isimleri nelerdir?*

C: — Tarikatta yedi mertebe vardır ve isimleri de şunlardır:

1. Hz. Pîr Postnişîni.
2. Dede Baba.
3. Halife Baba
4. Baba ve Baba menzili.
5. Rehber.
6. Derviş.
7. Muhib.

S: 12 — *Bu yolun âşıkı ne demektir?*

C: — Âşık, merâtibe henüz dahil olmayan demektir ve dahil oluncaya kadar aşk ile zevk eder ve merâtib sahiplerine niyazdadır.

S: 13 — *Nerede ikrar verdin?*

C: — Erenler meydanında Pir mukabelesinde ikrar verdim.

S: 14 — *İkrar verdiğinde elin ve başın ve kulağın ve gözün ve özün ve gönlün nerede idi?*

C: — Elim ve başım Mürşidimin elinde idi. Ve kulağım emanet ve nasihatta idi. Ve gözüm dîdâr-ı Muhammed Ali'de idi. Ve özüm Dâr-ı Mansur'da idi. Ve gönlüm nefh'te ve Muhammed Ali'de ve on iki İmam ve on dört Ma'sum-ı Pâk'te ve Hak erenlerde idi. Ve mutlaka ikrarım Muhammed Ali'yedir.

S: 15 — *(Âyin-i Cem) de nereye ve kaç a'za ile niyaz edersin?*

C: — Yedi a'za ile yedi yere niyaz ederim:

1. Eşik'e
2. Horasan (Hacı Bektaş) Postuna.
3. Mürşid Postuna.
4. Tûr'a ve Muhammed'in Minberine.
5. Küre (Hasan ve Hüseyn)ye.
6. Rehbere.
7. Cümleten cümleye.

A'zalar da şunlardır:

1. Baş.
2. Ağız.
3, 4. Eller.
5, 6. Ayaklar.
7. Bel ve bütün vücut.

S: 16 — *Mürşidin ile senin aranda ne nişan vardır?*

C: — Mürşidimle benim aramda (tevellâ, Teberrâ vardır)

Tevellâ, Muhammed Ali ve Ehl-i Beyt ve Hak erenlere dostluktur. Teberrâ da Muhammed Ali ve Ehl-i Beyt ve Hak düşmanlarını düşman tutmaktır.

S: 17 — *Mürşid kulağına ne emanet bıraktı?*

C: — Şeriatta üstüvar ol, Tarikatta haberdâr ol, Hakikatta sâbit kadem ol, Ma'rifette pâyedâr ol, dedi.

S: 18 — *Dâr nedir?*

C: — Dâr, Cemâl ve Celâl'in ihâta ettiği meydandır ki her maksuda oradan gidilir; sırât-ı müstakime delildir; ifham ve tercüman makamıdır.

Vahdette âlem-i küldür. Ceset bakımından altı yöne işarettir ve (Elif Lâm)a beşarettir. Tevellâ'da iyilikler ve güzellikler, teberrâ'da kötülükler ve cezalar yeridir.

S: 19 — *Tevellâ ve teberrâ'nın başka mânâsı yok mudur?*

C: — Vardır, o da (Emr-i bilma'rûf ve nehy-i anil münker)dir. Tevellâ Hakk'ın rızası, mâsivâdan tecerrüd, yani teberrâ da nehy edilen şeylerden nefsi berî kılmak demektir.

Nehy edilen şeyler de özellikle: yalan söylemek, kalp kırmak, hırsızlık etmek, adam öldürmek ve buna benzer doğru olmayan sözler ve hareketlerdir.

(Cavit Sunar, Melamîlik ve Bektaşîlik, 1975)

İLGİLİ KAVRAMLAR

Dede: Alevilikte çok önemli olan dedelik kurumunun yürütücüleri olan kişiler. Dedeler, mürşittir. Taliplerini (Alevi kitle) aydınlatır, eğitirler; Alevi töresine göre terbiye ederler. Dinsel uygulamaları yürüten dedelerdir. Dedeler, değişik ocaklardan gelmiş olmalarına karşın, tümü de soylarının Hz. Ali'ye ulaştığını kabul eder. Bugün çıkış kaynaklarına göre dedeler üç grupta toplanabilir: 1 – **Çelebiler: Hacı Bektaş Veli**'nin soyundan gelenler (bel evlatları) 2 – Soyları 12 İmam'lara çıkan ocaklardan gelen dedeler.Bunlara "**Ocakzade**" denilir. Sufi Sürekleri de bu gruba girer. 3 – **Hacı Bektaş**'ın manevi evlatları olan dedebaba grubu. Bu grup, kentlerdeki Alevi Bektaşi kesiminin bir bölümünü yönlendirmiştir.

Dedelerin en önemli özelliği, seyyit olmalarıdır. Yani soylarının mutlaka 12 İmamlara ulaşması, buradan ve **Ali** ve **Muhammet**'te karar kılmasıdır. Yalnız **Ali** soyundan gelmekle de dedelik olmaz. Örneğin Hz. Ali'nin Fatıma dışından olan çocukları, seyyit kabul edilmez. Aleviler, onlara saygı duymalarına karşın, köken olarak dedelik onlara bağlanmaz.

Burada, **Muhammet-Ali** nurunun ortaklığı, birbirlerini tamamlama olgusu kesin biçimde egemendir. Vu bu nedenle de bazılarının sandığı gibi, Alevilerin, **Muhammet**'i reddetmesi olgusu mümkün değildir. **Ali-Muhammet** birbirlerini tamamlayan, birbirleriyle varolabilen olgulardır.

Dedelerin içinde gerek **Çelebiler**, gerekse **Ocakzadeler** seyyittirler. Fakat, dedebaba geleneğinde, **dedebaba** olabilmek için bu kurala uyulmayabiliyor. Bu durum, dedebaba geleneğini önemli ölçüde diğer iki yoldan ayırıyor.

Bugün Türkiye Alevilerinin tüme yakını Ocakzade ve Çelebi geleneğini sürdürür. Dedebaba geleneği, birkaç kentimizde ve Arnavutluk'la Amerika Birleşik Devletleri'nde etkilidir.

AŞIK DERTLİ

(1772 -- 1845)

Asıl adı İbrahim olan Dertli Bolu'nun Gerede ilçesine bağlı Şahneler (Yeniçağa) köyünde 1772'de doğdu. Babasının ölümüyle topraklarına el konulması üzerine civarda bir köy ağası yanında hizmetkarlık, Konya'da kahveci çıraklığı yaptı, seyahatle İstanbul'a ve Mısır'a gitti, Ankara'da bulundu, çileli bir yaşam sürdü. Divanı eski harflerle ve yeni harflerle yayınlanmıştır.

Döneminin en güçlü saz şairlerindendir. Önceleri Halveti tarikatına girdi. Sonuçta Bektaşi oldu. Hem tarikatı ilgilendiren, hem de aşık edebiyatını ilgilendiren şiirleri bulunmaktadır. Ilıman bir Ehl - i Beyt dostudur. Halk edebiyatının inceliklerini bilir ve onu ustalıkla kullanır. Dertli, Kara Hüseyin oğullarından, Bayraktar Ali ağanın oğludur. Çok gezgincilik yapmıştır. Haymana aşireti beyi Alişan Bey'in uzun süre konuğu olmuştur. Bolu beyinden de yardım görmüştür. Lirik, içten, duygulu ve hüzünlü bir söyleyişi vardır. Dili ustalıkla kullanır. Divan yazınından da etkilenmiştir.

Rahmetli Vahid Lütfi Salcı, Dertli'nin Mustafa Baba'dan nasip alarak, Bektaşi tarikatına girdiğini tespit etmiştir. (1845) te Ankara'da ölmüştür. Saman Pazarı Camii'nin bahçesine gömülmüştür. Sonra kabri nakledilerek, Bolu - Ankara asfalt yolu kenarına taşınmıştır. Şimdi özel mezarında yatmaktadır. Şiirleri bir çok kez basıldı. Coşkulu, içtenlikli, lirik bir söyleyişi vardır.

Halk ve tekke yazını gibi divan edebiyatını da iyi bilen Dertli, değişik tür ve konularda şiirler söylemiştir. En başarılı lirik ürünleri hece ölçüsüyle yazdıklarıdır. Divan tarzındaki şiirlerinde teknik hataların yanı sıra bolca yabancı sözcük ve terimler vardır.

Ahmet Talat, M. Zeki Korgunal, Saime Çelikel, Haşim Nezihi Okay divanını ve şiirlerini çeşitli tarihlerde bağımsız kitap olarak yayınlamışlardır.

— 1 —

Ervah - ı ezelde evvelki safta,
Elest hitabında ben **Belâ** dedim.
Koyma beni anasırda, gılâfta,
Canım cemâline müptela! dedim.

Ruhlar aşk meyinden oldu mestane,
Kimi küfre daldı kimi imana,
Saf be saf olarak durduk divana,
Münkirler **lâ** dedi, ben **illâ** dedim

↓

Ne çare, **Kün** emri zuhura geldi,
Eşya ve mahlukat hep zahir oldu,
Her ruh kendisini bir yolda buldu,
İman ve ikrarı ben sana dedim.

Dertli çok hikmetten irşad olmadı,
Sensiz mahşer yeri küşad olmadı,
Çok nebiye vardım imdad olmadı,
Şefaat kânısın Mustafa! dedim.

Ervahı ezel : *Daha ruhlar yaratıldığı zaman* — **Elest hitabında :** *Tanrı, ruhlara: "Ben sizin Rabbiniz değil miyim? dediği zaman" ayet.* — **Beli dedim** *"Evet Rabbimizsin dedim." ayetin devamı.* — **Mey :** *İçki* — **Lâ :** *Yoktur* — **İllâ :** *Vardır* — **Kün :** *Ol , Tanrı'nın yaratma buyruğu* — **Zahir oldu :** *Meydana çıktı* — **Ervah :** *Ruhlar* — **Gılaf :** *Kılıf, kın* — **Müptelâ :** *Düşkün, bağımlı* — **Mestane :** *Sarhoş* — **İrşâd :** *aydınlanma* — **Küşad :** *Açılma* — **Mahlükat:** *Canlılar.*

— 2 —

Vakti mürur eder harab ehlinin
Medet senden, ey Şah, ey Şah! diyerek..
Rica halvetinde, niyaz babında
Göçti ömrüm, eyvah! eyvah! diyerek

↓

Kevs - i kuzah gibi bükmüş belini,
Haptetmiş cihanın tutmuş dilini,
Gözün göğe dikmiş, açmış elini,
Doğmaz m'ola ol mah, ol mah? diyerek

Dertli aşk yolunda olmuştur irşad,
Memalik - i aşkı eyledi âbâd,
Kazmasın taşlara ururdu Ferhad
Bisütun'da Allah! Allah! diyerek.

Kavs - ı kuzah : *Alkım, gökkuşağı* — **Kavs :** *Yay, keman* — **Hapt :** *Yutmuş,*

— 3 —

Girdab - ı mihnette kapandın kaldın,
Vermedin bir yandan ses kara bahtım,
Anladım gafilsin, uykuya daldın,
Deli poyraz gibi es kara bahtım

↓

Alemde bir candan korkulmaz iken,
Pençenden kimseler kurtulmaz iken,
Aslana, kaplana yırtılmaz iken,
Dedirdin tilkiye "pes" kara bahtım*

Dertli' ye çıkar mı bu işin ucu,
Şimdi fark eden yok altunu, tuncu
Evvel beğenmezdin mesti, pabucu
Verdirdin çarığa mesh kara bahtım.

Girdab - ı mihnet : *Sıkıntı burgacı* — **Uc :** *Son* — **Mest :** *Üstüne pabuç geçirilen, kısa konçlu, hafif ve yumuşak ayakkabı* — **Mes :** *(Doğrusu «mesh») Namaz için abdest alırken ayakta bulunan mest üzerine elle dokunma. Bu işe «mes verme» denir.*

* Deldirdin tilkiye "post" kara bahtım.

— 3 —

Bahar seli gibi dağlar başında
Gör nice duruldum nice bulandım
Bir darülşifadan boşanmış gibi
Sürüyüp zinciri hayli dolandım

↓

Gâhi sail gibi düştüm yollara
Gâhi sahralarda gâhi çöllerde
Bir kısmet arayıp gurbet illerde
Çok meşakkat çektim, çok yuvarlandım

Ömrüm helak ettim dehrin peşinde
Yüz bin çile vardır bin bir işinde
Hicran ocağında aşk ateşinde
Ciğer - kebab oldum gör nice yandım

Bıktım şu sofunun ibadetinden
Usandım mürşidin icazetinden
Geçtim o tekkenin kerametinden
Çile - yi felekten bezdim, usandım

Himmeti bu imiş bize pirlerin
Hizmetini ettim nice mirlerin
Hayli müsellimin çok vezirlerin
Sayesinde bir **Dertli'** lik kazandım

Darülşıfa : *Tımarhane, akıl hastanesi* — **Helak :** *Yok etmek* — **Dehr :** *Dünya* — **Sail :** *Dilenci* — **Meşakkat :** *Sıkıntı* — **İcazet :** *İzin* — **Müsellim :** *Memur* — **Mir :** *Baş, komutan, Bey, Vali, ağa.*

— 4 —

Telli sazdır bunun adı,
Ne ayet bilir ne kadı,
Bunu çalan anlar kendi,
Şeytan bunun neresinde?

↓

İçinde mi dışında mı,
Burgusunun başında mı,
Göğsünün nakışında mı,
Şeytan bunun neresinde?

Venedik'ten gelir teli,
Ardıç ağacından kolu,
Be Allah'ın sersem kulu,
Şeytan bunun neresinde?

Dut ağacından teknesi,
Kirişten bağlı perdesi,
Be hey insanın teresi,
Şeytan bunun neresinde?

Abdest alsan aldın demez,
Namaz kılsan kıldın demez,
Kadı gibi haram yemez,
Şeytan bunun neresinde?

Dertli gibi sarıksızdır,
Ayağı da çarıksızdır,
Boynuzu yok kavuksuzdur,
Şeytan bunun neresinde?

Kadı: *Hakim* — **Sersem:** *Akılsız* — **Haram:** *Dince yasak edilmiş şey* — **Teres:** *Alçak* — **Şeytan:** *İblis.*

— 5 —

Haraba kul olduk bezm - i ademde ↓
Abad olsak da bir, olmasak da bir
Düştük, çare nedir, dâma alemde
Azad olsak da bir, olmasak da bir

Bir Şirin elinden aşk meyin içtik
Hak ile batılı fark edip seçtik
Varlık dağlarını deldikde geçtik
Ferhad olsak da bir, olmasak da bir

Aşk oduna yanmış ciğer - kebabız
Hicr ile giryanız, dide pür - âbız
Yapılmış yıkılmış hane - harabız
Bünyad olsak da bir, olmasak da bir

Ey **Dertli,** alemde biz şan - ı diliz
Hakk'tan hakikatten âgâh - ı diliz
Tarik - i esrara ervah - ı diliz
İrşad olsak da bir, olmasak da bir

— 6 —

Bir araya gelse üç beş aşıklar ↓
Anlar birbirlerin seyran ederler
Dönmez ikrarından kavli sadıklar
Mahabbet sırrını pinhan ederler

Olsaydım onların dârında beraber
Mahabbetlerile olduk tarümar
On iki Koyunum on dört Kuzum var
Gönül yaylasında cevlan ederler

Dertli dertlerine düşeldenberi
Gâhi geri gider gâhi ileri
Çağırsan münkiri gelmez içeri
Mahabbete kuru büthan ederler

Kavl - i Sadık : *Sözünün eri* — **Pinhan ederler :** *Gizlerler* — **Cevlan :** *Dolaşmak* — **Bühtan :** *İftira* — **Bünyad :** *Bina* **Dam:** *Tuzak* — **Oniki koyun:** *Oniki İmam* — **Ondört kuzu:** *Ondört masum pak* — **Abad:** *Onarılmış* — **Agah:** *Bilen.*

— 7 —

Hitab - ı elest'de bezm - i ezelde ↓
Sadakatle ikrar verenlerdeniz
Gönül gezdirmeyiz gayrı güzelde
Biz cemâlullahı görenlerdeniz

Bir Kün emri ile halk oldu dünya
Bu kadar mevcudat bu kadar eşya
(Nefahtü min ruhi) dedikte Mevlâ
Vücud - i ademe girenlerdeniz

Bin türlü derd ile bezet **Dertli**'yi
Gerek kısalt gerek uzat **Dertli**'yi
Bâb - ı velayette gözet **Dertli**'yi
Yabancı değiliz erenlerdeniz

Nefahtü min ruhi : *"Ruhumdan bir ruh verdim." anlamında bir ayet* — **Bâb - ı velayet :** *Evliyaların kapısında* — **Bezm - i elest :** *Ruhların yaratıldıktan sonra Tanrı huzurunda toplandığı meclis* — **Hitab - ı elest :** *Ruhları yarattıktan sonra Tanrı'nın onlara hitap etmesi* — **Kün:** *Ol* — **Mevcudat:** *Varlıklar.*

— 8 —

Şafi - i kıyamet ruz - i nedâmet ↓
Serdar - ı şehidan Şah - ı Kerbelâ
Makbul - i ilâllah mergub - i Hazret
Dü çeşm - i alemsin İbn - i Mürteza

Münkirin sözünü almam eğnime
Teslim kılıcını çaldım boynuma
Kil ü kal - i cihan gelmez aynıma
Dilde zikrim ism - i Ali lâfetâ

Dertli dürlerini saydım on iki
Üçer üçer dörde verdim on iki
Dört kapudan üçer girdim on iki
On ikidir mü'minlere rehnüma

Şafi - i kıyamet : *Kıyamet günü şefaat eden* — **Ruz - i nedâmet :** *Pişmanlık günü* — **Serdar - ı Şehidan :** *Şehitlerin önderi* — **Makbul - i ilâllah ve Mergub - i Hazret :** *Tanrı tarafından beğenilen* — **Dü çeşm :** *İki göz* — **İbn - i Mürteza :** *Hz. Ali'nin oğlu* — **Rehnüma :** *Yol gösteren* — **Dür:** *İnci* — **Kıl ü kal:** *Boş söz.*

— 9 —

Anasır gömleğin giymezden evvel ↓
Azade başıma hünkâr idim ben
Cihan - ı aleme gelmezden evvel
Nur - i tecellâda envâr idim ben

Halk olmazdan evvel mülk - i melekut
Kimse kalmaz iken Mevlâ'ya sücud
Arş ü kürs levh kalem olmadan mevcud
İndi - i ma'nevide hem var idim ben

Ruh - i sultaniden olundum tefrik
Vücud iklimine oldum muvafık
Sıfat - ı ademe girdim mutabık
Mader - i nihanda bidar idim ben

Ezeli bi derd idim bir **Dertli** oldum
Makam makam gezdim cihana geldim
Kendimi Ahsen - i takvimde buldum
Hak ile vakıf - ı esrar idim ben

Anasır gömleğin giymeden evvel : *Henüz ruh halindeyken, doğmadan önce* — **Azade :** *Hür* — **Hünkâr :** *Sultan* — **Nur - i tecellâda :** *Tecelli nurunda* — **Envar :** *Nur, nurlar* — **Ruh - i sultani :** *İnsandaki Tanrısal öz, yaşatıcı güç* — **Muvafık :** *Uygun* — **Sıfatı ademe :** *Adem biçimine* — **Mader :** *Ana, anne* — **Bidar :** *Uykusuz* — **Sücud :** *Secde* — **İnd - i manevide :** *Şekilsizlik aleminde* — **Vakıf - ı esrar :** *Gizlilikleri bilen* — **Mülk - i melekut :** *Melekler alemi, ruhlar alemi .*

— 10 —

— Müseddes —

Saki - i kevserdürür cennete Şir - i Girdigar
Rahm - i maderden olubdur Mustafa'ya yadigar
Oldu seyfinden anın din - i Muhammed aşikar
Leşker - i küffarı tiğinden geçirdi bi şümar
Ya nice medh etmeyim dünya vü ukba namı var
Lâ fetâ illâ Ali lâ seyfe illâ Zülfikar

Zevc - i bint - i Fahr - ı alem ibn - i amın - i Mustafa
Ta ezelden oldürür sırr - ı nebiye aşina
Varis - i Peygamber oldur vakıf - ı sırr - ı Hudâ
Al ü evladına bin canım dahi olsun feda
Ya nice medh etmeyim dünya vü ukba namı var
Lâ fetâ illâ Ali lâ seyfe illâ Zülfikar

Hem Ali'dir hem velidir hem velayet şahıdır
Hem nücum u hem şemis hem de felekler mahıdır
İns ü cinnin zahir ü batında padişahıdır
Kafirin küfrüdürür hem mü'minin penahıdır
Ya nice medh etmeyim dünya vü ukba namı var
Lâ fetâ illâ Ali lâ seyfe illâ Zülfikar

Şafi - i ruz - ı kıyamet vali - i mülk - i veli
Kaşif - i genc - i hakikat evliyalar ekmeli
Mesken etti kendine inkâr kılanlar esfeli
Mu'cizatı kıldı irşad dehr - i dunu echeli
Ya nice medh etmeyim dünya vü ukba namı var
Lâ fetâ illâ Ali lâ seyfe illâ Zülfikar

Ateşi gül ol dese ateş gülistanlık eder
Güle baksa kahr ile güller haristanlık eder
Mura kılsa iltifat murlar Süleymanlık eder
Taşa arslan ol dese taş elbet arslanlık eder
Ya nice medh etmeyim dünya vü ukba namı var
Lâ fetâ illâ Ali lâ seyfe illâ Zülfikar

Bildiniz mi siz Yezid'in bağrının taş olduğun
Zahiren islamlığın batında kallaş olduğun
Ta'n kılman dertliyle çeşmimin yaş olduğun
Ayb görmen **Dertli'** nin sizler Kızılbaş olduğun

Ya nice medh etmeyim dünya vü ukba namı var
Lâ fetâ illâ Ali lâ seyfe illâ Zülfikar

Saki - i kevser : *Kevser dağıtıcı* — **Rahmi - i mader :** *Ana karnı* — **Leşker - i küffar :** *Kafir askerleri* — **Lâ fetâ illâ Ali seyfe illâ Zülfikar :** *"Ali'den başka düşman ordusunu dağıtacak bir savaş eri yoktur ve Zülfikar'dan gayrı da, keskin bir kılıç bulunmaz." Hadis* — **Zevc - i bint - i Fahr - ı alem :** *Eşi, Peygamberin kızı olan Fatıma'dır* — **İbn - i ammi Mustafa : Hz. Peygamberin amcası oğlu** — **Şir - i Girdigâr :** *Tanrı'nın arslanı* —**Varis - i peygamber :** *Peygamberin mirasçısı* — **Nücum :** *Yıldızlar* — **Şems :** *Güneş* — **Mâh :** *Ay* — **Esfel :** *Cehennem* — **Vakıf - ı sırr - ı Hudâ :** *Tanrı'nın sırlarını bilen* — **Dehr - i dunu echeli :** *Bu yalancı dünyanın cahilleri* — **Mur :** *Karınca* — **Ukb :** *Ahiret* — **Bi şümar:** *işaretsiz* — **Ruz-u kıyamet:** *Kıyamet günü* — **Şafi:** *Şefaat eden* — **Ekmel:** *Olgun* — **Haristan:** *Dikenlik.*

— 11 —

Gir melamet mülküne malik olan ol şahı gör
Ebr olub eflâki tuttu ettiğin eyvahı gör

Ey gözüm görme cihanın efser - i hakanını
Hırka - i abdalının başındaki külahı gör

Ebrüvan mihrabını bilmez taşa eyler sücud
Ahsen - i takvime bakmaz vaiz - i gümrahı gör

Girme bezm - i zahide görme mürailer yüzün
Dergeh - i abdala gir de bezm - i hasullahı gör

Bezm - i aşkı bilmeyüb ta'n eyleme zahid bizi
Nokta - i Bâ ismini zikr eyle sırrullahı gör

Dön ziyaret eyleme İbrahim'in bünyadını
Dertli' nin kalbin ziyaret eyle Beytullah'ı gör

Ebr : *Bulut* — **Efser - i hakan :** *Hükümdarlık tacı* - **Ebrüvan :** *İki kaş* — **Vaiz - i gümrah :** *Şaşkın vaiz* — **Mürai :** *İki yüzlü* — **Bezmn - i hasullah :** *Tanrı'nın hac meclisi* — **Ta'n :** *Kınama* — **Nokta - i Bâ :** *Be harfinin altındaki nokta, Hz. Ali'nin yüce sözü* — **Beytullah :** *Tanrı'nın evi, Kabe* — **Zahid :** *Sofu.*

— 12 —

Ey didâra pirden aldık himmeti Bektaşiyiz
Pir ocağından geyindik kisveti Bektaşiyiz

Hacı Bektaş - i Veli'nin çâkeriyiz çâkeri
Ali'den giydik bu tac - ı devleti Bektaşiyiz

Ehl - i hâl onlar bizi varsın sofi dahl eylesin
Terk - i mahbub etmeyiz hem işreti Bektaşiyiz

Biz harabat ehliyiz kimse harabat olmasın
Sevmeziz biz öyle çok çok ziyneti Bektaşiyiz

Dertliya her bir tarika el uzattım yokladım
Bunda buldum dürlü dürlü hâleti Bektaşiyiz

Kısvet : *Giysiler* — **Çâkeri :** *Hizmetçisi* — **Ziynet :** *Süs* — **Dahl:** *Kötülere* — **Mahbub:** *Sevgili* — **İşret:** *İçme, içkili* — **Harabat:** *Meyhane* — **Halet:** *Haller.*

— 13 —

Aşık - ı sadık muhibb - i Mustafa derler bize
Derd ile gayretkeş - i Al - i abâ derler bize

Biz güruha sorsalar ey kavm siz kimlersiniz
Tabi - i Şah - ı velayeti Mürteza derler bize

Aşk ile tiğler çeküb münkire karşı durmuşuz
Ol sebebden kavm - i Süfyan eşkıya derler bize

Can ü baş terk eyledik bizler imameyn aşkına
Bende - i Şah - ı Şehid - i Kerbelâ derler bize

Gerçi ben bir **Dertli'** yim derdim yetimler derdidir
Çek elin bizden ey tabib bi deva derler bize

Aşıkı sadık : *Gerçek aşık* — **Muhibb - i Mustafa :** *Hazreti peygamberi seven* — **Gayretkeş - i Al - i Abâ :** *Peygamberin soyunu destekleyen* — **Tığ :** *Kılıç* — **Bende:** *Bağlı, köle*— **İmameyn :** *Hazreti Hasan ve Hüseyin = İki imam.*

— 14 —

Seba Hakk'a ibadet kıl Muhammed Mustafa'mız var
Veliler serveri tahkik, Aliyel Murtaza'mız var

Melamet hırkasın giydik bulup her sırr - ı ekremde
Bihamdülillâh veliler bizim tacı abamız var

Şehid - i Kerbelâ zat - ı Hüseyn evladı içün
Bu gün mah - ı Muharremdir Yezid ile nizamız var

Dinimiz din - i tariktir değildir münkire taklid
Kam - u eşyayı perdeler çeken derde sefamız var

Tesadüf **Dertli'** yi naçar bize perde hicab olmaz
Gani müminlerin yari bizim bari Hüdâ'mızdır

— 15 —

Abdallığın binasını sorarsan
Allah bir Muhammed Ali abdaldır
Hakiykat ilminin aslın ararsan
Cümle ululardan ulu abdaldır

Ben bu abdallıktan geriye kalmam
Tuttum abdallığın elden bırakmam
Hem Hadice hem Fadime hem Selman
Kemer - bestlerin beli abdaldır

↓

Muhammed kırklarda bir hayal gördü
Ol hayal ne imiş aslına erdi
Firdevs - i âlâdan içeri girdi
Öten bülbüllerin dili abdaldır

Muhammed kırklara beli bes dedi
Ali'yi görünce Allah dost dedi
Hak Muhammed abdal olmak istedi
Muhammed Ali'nin yolu abdaldır

Dertli kemter anladın mı hisabı
Seyyid Battal Gazi Abdülvahâb'ı
Hem doksan bin halifenin sahabı
Hünkâr Hacı Bektaş Veli abdaldır

Tesadüf: *Raslantı* — **Naçar:** *Çaresiz* — **Kemter:** *kul* — **Kemerbest:** *Hz. Ali'nin beline kemer bağladığı 17 aziz* — **Sırr-ı ekrem:** *Büyük giz* — **Niza:** *Çekişme* — **Din-i tarik:** *İyi yol* — **Seba:** *Yedi* — **Server-i tahkik:** *Doğrunun gerçeğin önderi* — **Bihamdülillah:** *Allaha şükürler olsun.*

— 16 —

Sakıya camında nedir bu esrar ↓
Kıldı bir katresi mestane beni
Şarab - ı lâlinde ne keyfiyet var
Söyletir efsane efsane beni

Ref'et nikabını ey vech - i enver
Zulmette gönlümüz olsun münevver
Şarab - ı lâlinin lezzeti dilber
Gezdirir meyhane meyhane beni

Aşıkın çok bela gelir başına
Tahammül gerektir adu taşına
Şem - i ruhsarına aşk ateşine
Yanmakta seyretsin pervane beni

Bakmazlar **Dertli'** ye algındır deyi
Hakikat bahrine dalgındır deyi
Bir saçı Leylâ'ya Mecnun'dur deyi
Yazmışlar deftere divane beni

Cam : *içki* — **Esrar** : *Sır* — **Keyfiyet** : *Nitelik* — **Ref'et** : *Kaldır* — **Münevver** : *Aydın* — **Şem** : *Mum* — **Ruhsar** : *Yanak* — **Nikab** : *Örtü, perde* — **Algın** : *Yorgun*— **Lâl** : *Kırmızı* — **Enver:** *Parlak* — **Vech:** *Yüz* — **Mestane:** *Sarhoş.*

— 17 —

Şairlik davası sürme ey gönül
Huzur - u devlete akılane var
Benlik kapısından girme ey gönül
Buş eyle damenin dervişane var

Düş rahına gözyaşların silerek
Gâhi ağlayarak gâhi gülerek
Miktarın tanıyıp haddin bilerek
Serkeşlik eyleme kâmilane var

Ehl - i aşk olanın yüzü yerdedir
Bu benlik davası aşka perdedir
Dedim ki **Dertli'** ye derman nerdedir
Dediler devletlü Alişan'a var

Rah : *Yol* — **Buş** : *İç* — **Serkeş** : *Asi* — **Alişan** : *Hayman'a beyi* — **Katre:** *Damla.*

— 18 —

Havalanma telli turnam ↓
Uçup gitme yele karşı
Zülüflerin tel tel olmuş
Döküp gitme yele karşı

Şahinim var bazlarım var
Ördeğim var kazlarım var
Yare tenha sözlerim var
Diyemem ağyare karşı

Davlumbaza vur turnayı
Dünden evladık burayı
Getir oğlan boz kulayı
Binem gidem yare karşı

Dertli der ki dünya fani
Seni seven n'eyler malı
Yakışmazsa öldür beni
Yeşil giyin ala karşı

Kulu : *Gri renkdeki at* — **Ağyar** : *El, düşman* — **Tahammül:** *Dayanma.*

KEMTER BABA
(KEMTERİ)

Asıl adı Hüseyin Ali'dir. Sivas'ın Kangal ilçesine bağlı Minarekaya veya Sarıkışla'nın Ağacakışla bucağına bağlı Kale köyünde doğdu. Aşık Veli'nin çağdaşı ve hemşehrisi olur. Veli'ye saz ve söz sanatını öğreten odur. Kemteri'nin doğum tarihi belirsiz. İyi saz çalan Kemteri, Anadolu'da bir çok yeri gezmiş. Kırşehir'e Hacı Bektaş'a uğramış. Hacı Bektaş tekkesine girmiş, Balım Sultan'a bağlılığını bir şiirde göstermektedir.

Usta bir Bektaşi ozanı olan Aşık Kemteri'nin yaşantısı hakkında ayrıntılı bilgi yok. Din dışı şiirler de söylediği anlaşılmaktadır.

Velim bir şiirinde :

Sorayım feleğe Kemter'im netti
Yoksa hub mu tuttu deli mi etti
Balım Sultan tekkesine mi gitti
Baykuşlar kondurdu taşıma felek

Kemter türlü alemlere ermişti
Üç sünneti yedi farzı kılmıştı
Ölmeden yedi yıl evvel ölmüştü
İşte gösteriyor dostumu felek

Velim eder Kemter gitti kimim var
Kemter'i aldırdım yeni gamım var
Usta idi yapılacak damım var
Hiç mi iş gelmedi başına felek

Velim aynı şiirin başka bir bölümünde;

Sene bin ikiyüz otuzdu dörttü
Yükletti göçünü kışını felek

dediğine göre Aşık Kemter, 1818 de ölmüştür. 18. yüzyılın ortaları ile 19. yüzyılın başlarında yaşadığı sanılmaktadır. Şiirlerinde, Kemter, Dertli Kemter, Aşık Kemter, Sefil Kemter, Kemteri mahlaslarını kullanmıştır.

— 1 —

↓

Horasan şehrinde zuhur eyleyen
Hünkâr Hacı Bektaşı Veli pirimdir
Gelip rum diyarın pirnur eyleyen
Hünkâr Hacı Bektaşı Veli pirimdir

Ne çare, **Kün** emri zuhura geldi,
Cansız duvarları odur yürüten
Beştaşı getirip şahit eyleyen
Kara taşı hamur gibi yoğuran
Hünkâr Hacı Bektaşı Veli pirimdir

Güvercin donunda pervaz eyledi
Rum erleri gelip niyaz eyledi
Tevelli sırrına ağaz eyledi
Hünkâr Hacı Bektaşı Veli pirimdir

Burhan istediler ol dem pirinden
Ak dedi Akpına r aktı yok iken
Avucunda gösterdi nurdan yeşil ben
Hünkâr Hacı Bektaşı Veli pirimdir

Pirim nesl - i isna aşar değil mi
Kapısında kuldur bu **Aşık Kemter**
Muhammed Ali'nin varisi ilmi
Hünkâr Hacı Bektaşı Veli pirimdir

— 2 —

↓

Ben bir canan sevdim Kenan ilinde
Yeri güzel kendi yerinden güzel
Bir Yusuf dideli balı yerinde
Nuru güzel kendi nurundan güzel

Ben o canı sevdim durmadım heman
Zerrece kalmadı gönlümde güman
Salınıp meydana durduğu zaman
Darı güzel kendi darından güzel

Hayran oldum yanağında lâli var
Başka haysiyeti başka hali var
Derununda Muhammed var Ali var
Yari güzel kendi yarinden güzel

Nasip olsa kokulasak gülteri
Benim sevdiceğim has bahçe narı
Bir nutkuna muhtaç olan **Kemteri**
Varı güzel kendi varından güzel

— 3 —

↓

Nazlı yare selam saldım almamış
Almazsa gam değil almayıversin
Nazlı yarda bana selam salmamış
Salmazsa gam değil salmayıversin

Duydunuz mu şu yavrunun ahdini
Yıktı viran etti gönül tahtını
N'ettin yarim ikrârını, ahdini
Gönül hayaline yelgeyiversin

İstemem kaşları kara ise de
Hasretten ciğerim pare ise de
Merhemi derdime çare ise de
Çalmazsa gam değil çalmayıversin

Mansur gibi darım idin bir zaman
Kisb içinde kârım idin bir zaman
Alem bilir yarim idin bir zaman
Şimden geri yarim olmayıversin

Doksana vardı da yüz geçti ise
Aradan ahd aman söz geçti ise
Sevdiği **Kemter'** den vazgeçti ise
Bergüzâr verdiğim elmayı versin

— 4 —

Bir kömür gözlünün kahrın çekerim ↓
Güzel ömrüm telef ettim az kaldı
Başım alıp ne diyara gideyim
Güvendiğim üç beş günlük güz kaldı

N'olaydı da göreyidim sağ seni
Kolaylıkla terk etmezdim vatanı
Çakır dikenine dağlattın beni
Ne üst kaldı ne baş kaldı ne yüz kaldı

İşte böyle iyi olmaz halim var
Alan da yok harçlık edem balım var
Binişim yok bir köhnecik şalım var
Safa gitti bir nükteli söz kaldı

Dertli Kemter neye kaldın bu vakit
Ahır şerdir neye geldin bu vakit
Cedde yollar batak oldu bu vakit
Giden de yok bir körlecik iz kaldı

— 5 —

Bir kişiye bir hoş seda bürünse ↓
Ol kişiyi gayrı gurbet el eğler
Kır at çekse aşk boynuna dolansa
Sabır karar kalmaz cadde yol eğler

Viran ettin bunca biten bağları
Melül koydun sayrı ile sağları
Yükseğinde coşkun akan çayları
Alçağında sakin olan göl eyler

On bir ay olmuştur cihanda yatar
Aşık maşukunun damanın tutar
Tan yüzüne kalkmış çağrışır öter
Bülbülün gönlünü gonca gül eyler

Arıtıp da kalp evini sağlayan
Mahrum kalmaz sıtkın Hakk'a bağlayan
Kemter' e sen gitme deyi eğleyen
Gene hak nazarı olan kul eyler

— 6 —

Gözünü sevdiğim beni ağlatma ↓
Aşıkı ağlatan ar değil midir?
Şu sinemi aşk oduna dağlatma
Sinemdeki yanan nar değil midir?

Ela gözlüm kapınızdan eksilmem
Türap olup değme ağa basılmam
Varıp Mansur gibi darda asılmam
Zülfün teli bana dar değil midir?

Her nereye gitsem methin eylerim
Hayalinle cünun gönlüm eylerim
Senden özge kisbü kârı neylerim
Didâra baktığım kâr değil midir?

Senin muhabbetin cesetten candan
Gam çekme sevdiğim vazgelmem senden
Ela gözlüm niçin kaçarsın benden
Dertli Kemter sana yar değil midir?

SORULAR – YANITLAR

Sorarlarsa:

— Bu yol kimin?	Muhammed, Ali'nin
— Bu sır kimin?	Muhammed, Ali'nin
— Peki bu yolda ne var?	Halislik, kardeşlik
— Seyr - i sülûk nedir?	Talipliktir
	Destgirliktir (yardımcı olmak).
	Niyazbendliktir (yalvarandır).
— Sufi sülûk nedirYol oğlunun yolu, yolun sırrı nedir?	Hamuşluktur
	Kahırpuşluktur (sessizlik)
	Zehrepuşluktur (kahır örten)
	Zerrepuşluktur (cesur, yürekli)
	Perdepuşluktur (sır saklayan)

de, var.

(İmam Caferi Sadık Buyruğu sh: 364)

Halka Namazı: Cem töreni için cem evinde toplanan Aleviler, meydana bir daire (halka) oluşturacak biçimde otururlar. Yani hemen hemen herkes, birbirinin yüzünü görür. Bu oturuş biçiminde, yüzler, camide olduğu gibi duvara doğru değil, didara (yüze, yani insana) doğrudur. İnsan fazlaysa, birkaç halka yapılabilir.

Cem sırasında gerekli yerlerde, dede Türkçe dua okurken halkadakiler yere kapanırlar ve uzun süre **Allah, Allah!** derler.

İşte, Alevilerin yere kapanarak yaptıkları bu secde, yüzünde Tanrı belirmiş olan insana secdedir. İnsana secde, onun yüzünde beliren, kalbinde mekân tutan Allah'a secdedir. Alevilikte, namaz, Tanrı önünde eğilmek ve onu saygıyla duymak olduğundan, işte halka biçiminde oturup yapılan bu secde ve anış, halka namazı olarak adlandırılır.

Halka namazı kavramı; Alevilerin namazı reddetmediklerini, fakat, onu farklı yorumladıklarını gösteren ilginç bir uygulamadır.

MALATYA'LI SADIK BABA

Halk şiirinde üç Sadık'tan biri olan Malatyalı Sadık Baba, bir Alevi - Bektaşi şairidir. Sadık'ın asıl adı Hüseyin'dir. Malatya'nın Hekimhan ilçesine bağlı Güvenç köyünde 1 Mart 1771 (Rumi 1187) de dünyaya gelmiştir. Babasının adı, Kurada Ali'dir. Çocuk denecek yaşta köyünden göç ederek akrabalarının bulunduğu Sivas'ın Karaöz köyüne gitmiş, sonra köyüne geri dönmüştür. 30 yaşında ilâhi bir ilhama erişmiştir. Bunun üzerine ünü köyünün ve ilin sınırlarını aşarak çevreye yayılmaya başlar. Halk arasında Sadık Baba diye anılan, deyişlerinde « Sadık » mahlasını kullanan Hüseyin'in, bu ünü müridi bulunduğu tarikat dedesi yine Hekimhan ilçesinin Basak köyünden asıl adı Ahmet olan « Babo Dede » tarafından da duyulmuş; Babo Dede, Sadık Baba'yı büyük oğlu Haydar Ağa vasıtasıyla Karaöz köyünden kendi köyüne getirtmiştir. Bir süre Dedesinin yanında kalan şairin ilham geldikçe söylediği şiirlerini yine Baboğ Dedenin yanında kalmak suretiyle onun çocuklarına ders veren Güvenç köyünden Molla Bektaş yazmıştır. Molla Bektaş Sadık'ın en samimi dostlarından biridir. Sadık, daha sonra Molla Bektaş'la kendi köyü olan Güvenç'e dönmüştür. Orada evlenerek çoluk çocuk sahibi olmuştur. (Bugün torunları vardır). İlham geldikçe deyiş söylemeye devam etmiştir. Hayatının sonuna kadar köyünde çiftçilikle uğraşmıştır. 8 Mart 1837 (Rumi 1253) tarihinde Salı günü hayata gözlerini yummuş ve Güvenç köyünün Güney - Batı tarafındaki mezarlığa gömülmüştür. O günden bu güne kadar mezarı kendisini seven civar köylüler tarafından her yıl muayyen mevsimlerde ziyaret edilmekte ve ziyaretçiler tarafından kurbanlar kesilmektedir.

Sadık Baba, diğer birçok halk ve Bektaşi şairleri gibi okur - yazarlığı olmayan ümmi bir kimsedir. Fakat o, kendisini Bektaşi tarikat ve meclislerinde yetiştirmiş ve olgunlaştırmıştır. Tarikatı bütün yönleriyle öğrenmiş olan Sadık Baba bilgisini şiirlerine yansıtmayı bilen bir ustadır. Hurufi görüşlere yakın durur.

Kumralımsı sarı saçlı, sarı ve nurani benizli, uzunca bıyıklı, biraz kösece sakallı, orta boylu, sessiz, sakin, parlak gözlü bu değerli şair, vahdeti vücud prensibini benimsemiş, mensub olduğu tarikatın ileri gelen ulularını sevmiş, onları şiirleri ile övmüş, hakikat yolunda Hakk'a ulaşmak için çırpınmış durmuş, onların aşkı ile yanmış, tutuşmuştur.

Sadık, Türk Edebiyatına 13. yüzyıldan beri altın sayfalar ekleyen Bektaşi Şairlerinin son yüzyıllarda yetişenlerinin en önemlilerinden biridir. O, şiirlerinde öz Türkçe bir çok sözcük de kullanmıştır.

Şairin bazı şiirleri başka şairlerin zannedilerek ve kendisi de başka memleketli gösterilmek suretiyle bazı edebiyat ve şiir kitaplarına alınmıştır.

Bütün şiirleri rahmetli Avukat Cemal Özbey tarafından Sadık Baba Hayatı Şiirleri (1958) adlı kitapta toplanmıştır.

Sadık Baba şiirlerini konusu bakımından dini, tasavvufi, öğretici türlerde yazmıştır.

Derlenen deyişleri 4100 kıt'adan ibarettir. Şiirleri, « Cönk Defteri » de denilen bir deftere eski yazı ile yazılmıştır. (**Av. Cemal Özbey, Sadık Baba Hayatı ve Şiirleri, s: 4)**

— 1 —

Nar - ı firgat ile hasreti ayan
Sineler ağlamak bana mı düştü?
Çekip bülbül gibi zarı ile figan
Karalar bağlamak bana mı düştü ?

Geçti gurbet elde ömrüm yel gibi
Eyvah bende gülemedim el gibi
Mahı martta akan coşkun sel gibi
Cuş edip çağlamak bana mı düştü ?

Sadık intizarım gözüm yollarda
Ahım kaldı bülbül gibi güllerde
Gâhi sahralarda gâhi çöllerde
Ah edip ağlamak bana mı düştü ?

— 2 —

Şükrolsun sürdüm yüzümü
Çoğa kaydeyle azımı
Ver efendim murazımı
Maksuduma eregeldim

↓

Bu idi gönlümün andı
Aşk imiş aşığın fendi
Taktım boynuma kemendi
Mansur gibi dara geldim

Nutku deyince eridim
Nakşı dünyadan farıdım
Yedi, adım attım yürüdüm
Sekizinci dura geldim

Dil verdiler destur aldım
Hem ağladım hemi güldüm
Canı Hakk'a teslim kıldım
Öz birleyip pire geldim

Bu **Sadık**, düştüm yar ile
Hem aht ile ikrar ile
Eyup gibi bin zar ile
Derdimi timare geldim

— 3 —

Görün huluslu yiğidi
Nemrudun narı soğudu
Halilden aldım öğüdü
Pervaneyim nara geldim

↓

Yezide teberra seza
Yarabbi lütfuna şükür
Muhammed dilimde zikir
Ali evladı kızdan bikir

Millet görmedi İsa'yı
Tevrat metheder Musa'yı
Aldım elime asayı
Musa gibi Tur'a geldim

On iki imamlara geldim
Hasan Hüseyin'dir virdim
Bize sizden ola yardım
İmam Zeynele yüz sürdüm

Muhammed Bakır'a geldim
Kıldı imamlara ceza
Cafer, Kazım, Musa, Rıza
Hub cemaller göre geldim

Hü dediler anda durdum
Cümle gerçeğe yüz sürdüm
Elestide ikrar verdim
Ahır encam pire geldim

Taki ile Naki birdir
Hasanül Askeri pirdir
Mehdi mağarada sırdır
Mürvet deyip cara geldim

Sadık der: Uyandım kalktım
Meğer seyran imiş baktım
Şahım dedi değil vaktin
Yine bu pazara geldim

— 4 —

Durma gönül Hak'tan yana aşagör ↓
Merde hizmet eyle meydan içinde
Taşla nefsin kalesini taşa gör
Sak ol, otak kurar şeytan içinde

Şakirt ol üstada, erbabı gözle
Şaşma pir yolundan çar babı gözle
Bağlan ırızaya kâr babı gözle
Soyun erkâna düş irfan içinde

Yık benlik kalesin haraba başla
Bil amelin Hakk'a yarar iş işle
Halis bağban isen goncanı aşla
Kurtula bülbülün efgan içinde

Hak cemâlin gören aşık yorulmaz
Yüze gülen hercailer yar olmaz
Adem düşüp kalkmayınca er olmaz
Sen de mert ola gör meydan içinde

Sadık, dostun yatılır mı aşkından
Diler isen ders alagör meşkinden
Can gözler ki canan gele köşkünden
Canın haberi yok canan içinde

— 5 —

Eyvallah deyip te darına durdum ↓
Hakka secde kıldım tenden içeri
Ermiyenler evliyanın sırrına
Döner der ki: Ne var bundan içeri

Anda bir dem vardır sakisi birdir

Her can bir tuhafla oluptur hem şad
Mürvet Ali'dendir duysun gönül şad
Bir nefes öldürmek bin kandan eşet
Anda cellât durur kandan içeri

Nefis tellalı olmuş alır satarsın
Pişman olacağın işi tutarsın
Kula buğuz eder küsü tutarsın
İmanı fevt edersin dinden içeri

Müminler kalbinde makamı sırdır
Hak, Muhammed, Ali cümleye pirdir
Dediler Lem Ali demden içeri

Canana uymayan canı neyleyim ?
Mekãna ermişim kânı neyleyim ?
Gün bu günkü gündür dünü neyleyim ?
Saati dem verir günden içeri

Hak, Muhammed, Ali bir oldu ayin
Bu yola girenler olur mu hayin ?
Yine anlar çekerler kendiler yayın
Dahi yol var, ulu demden içeri

Lam, Elif lütufdur bağladım özüm
Bir Mim'dir seyreder alemi gözüm
Ta kalu beliden vardır niyazım
Cananı severim candan içeri

Cim ile, dal ile yoldaş olagör
Aşka rah eletip menzil alagör
Sadık der ki: Bu maniden bile gör
Manayı bilmeyen damdan içeri

— 6 —

↓

Biçare bedene eyle inayet
Yetiş Hacım Sultan elaman yetiş
Sırrı hikmetine olmaz nihayet
Yetiş Hacım Sultan elaman yetiş

Kırk yıllık yol derler genc-i pinhanı
Anın için eriştirmez her canı
Mümkün mü var vermeyince ihsanı
Yetiş Hacım Sultan elaman yetiş

Minnuru kandilde delilin yanar
Erenler meydanda semaın döner
Zatı şerifinden müşküller kanar
Yetiş Hacım Sultan elaman yetiş

İyisini sen bilirsin sevdiğim
Gece gündüz hayalini kovduğum
Hatti üstüvasın sayıp öğdüğüm
Yetiş Hacım Sultan elaman yetiş

Sel sebil ırmağın nuş edip içen
Mevç vurup aleme dalgalar saçan
Günahkâr **Sadık**' ın suçundan geçen
Yetiş Hacım Sultan elaman yetiş

— 7 —

↓

Hak nazar eyledi kalktım yürüdüm
Ali ile Muhammed'in aşkına
Fitil gibi yandım, yağ gibi eridim
Ali ile Muhammed'in aşkına

İsrafil, Azrail hem de Mikail
Ha halimdir, ulu Cim'dir Cebrail
Gördüler ahteri oldular kail
Ali ile Muhammed'in aşkına

Ezeli bir Mim'den kurdu bünyadı
Bu cümle eşyanın Mim'dir isbatı
O demde dört nesne buldu necatı
Ali ile Muhammed'in aşkına

Can yürüdü cesedine dayandı
Aşkı geldi deyi can geri döndü
İkisin bir edip ademe sundu
Ali ile Muhammed'in aşkına

Gönül haymagâhın seyran eyledim
Dili murat aklı hayran eyledim
Ta ezelden ahdı peyman eyledim
Ali ile Muhammed'in aşkına

Adem bir katreyi meniden geldi
Kâf'i Nun'a çaldı kân mekân oldu
Vücut anda dört nesneden tam oldu
Ali ile Muhammed'in aşkına

Nun bin nikap açtı cemâl gördüler
El bağlayıp divanına durdular
Süryani dilinden haber sordular
Ali ile Muhammed'in aşkına

O nedir ki ak mürekkep kan olan
O nedir ki cesedimde can olan
O nedir ki yine candan can olan
Ali ile Muhammed'in aşkına

Adem gözün açtı Cebrail geldi
İlmile tahsili ademe sundu
Melekler ademin safına durdu
Ali ile Muhammed'in aşkına

Giyindi hulleyi girdi cennete
Cebraille erdi ademi zata
Adem seyreyledi yedi cennete
Ali ile Muhammed'in aşkına

Buğday bahane oldu sürdü dünyaya
Yılan ademe inde kuş ta havaya
Çünkü adem doğrulunca nevaya
Ali ile Muhammed'in aşkına

Havva gök yüzünde Hakka duacı
Havva idi arşta dar çeken bacı
Ol dem izhar oldu Güruhu Naci
Ali ile Muhammed'in aşkına

Adem bin yıl yattı kusurum dedi
Kendi iradetin eline verdi
Adem öz birleyip Hakkını buldu
Ali ile Muhammed'in aşkına

Velekad keremna beni Ademe
Eyvallah o canlar erdi bu deme
Bin kul azat eyledi bir kademe
Ali ile Muhammed'in aşkına

Nurdan izhar oldu beşler, yediler
Hamdülillâh bize indi hadiler
Kırklar o demde bir üzüm yediler
Ali ile Muhammed'in aşkına

Ayni cem olalım gel rıza ile
Bir kapı açalım lâfeta ile
Bir gülbank çekelim gerçek pay ile
Ali ile Muhammed'in aşkına

Pir olan gelsin otursun postuna
İbtida danışsın gönül dostuna
Yol ile gidilsin talip üstüne
Ali ile Muhammed'in aşkına

Pir oldur talibi candan yoklaya
Talip odur pir nefesin haklaya
Kese emmareden sile pâkleye
Ali ile Muhammed'in aşkına

Pir olan yaksın otursun ışığı
Sürsün ara yerden hari haşeği
Halil dört duvar İbrahim eşiği
Ali ile Muhammed'in aşkına

Musahip rehberdir ikrarın başı
Mürebbi mürşüdün özge yoldaşı
Muhibbette hizmet on iki kişi
Ali ile Muhammed'in aşkına

Yüz yiğirmi dört bin nebi de geldi
Kimi farzı, kimi sünneti kıldı
Ehlibeyte cümle sarfıraz oldu
Ali ile Muhammed'in aşkına

Aşıka didarı cemâli cennet
Dilerim cümleye erişe himmet
Sadık der : Sıtkile verin selavat
Ali ile Muhammed'in aşkına

Kail : *Razı* — **Ahteri :** *Yıldız* — **Ahd - ı peyman :** *Yemin, söz* — **Necat :** *kurtulmuş* — **Safiraz :** *Bağlı* — **İptida:** *İlkin.*

— 8 —

↓

Vücudum şehrine girdim uyandım
Allah bir Muhammed, Ali söylerim
Bir irenkten bin irenge boyandım
Başa berdar olan hali söylerim

Fakirlik nişanı düştü serime
Nasibim verildi Şamdan Uruma
Beli dedik bir gerçeğin varına
Haşa hilaf değil hali söylerim

Zevkü sefa ile geçer günümüz
Hiç kimseye yoktur noksan sanımız
Bülbül gibi arşa çıktı ünümüz
Devranımı cennet gülü söylerim

Daim ümüdümüz bir çift kelama
Bire, beşe değil cümle aleme
Diler isen noksan hacet dileme
Tamam kaydede gör Veli söylerim

Merdaneler yükün çözdü meydana
Erenler bakmadı bunda noksana
Şarapsız dükkâna denmez meyhane
Dost katresin verdi dolu söylerim

Otuz iki farzı kor bakar sünnete
Sünneti kılmayan ne metah tuta
Kutnu ile kumaş girmez cennete
Fakirin giydiği şalı söylerim

Söz bilip söyleyen çok olur bunda
Namusun yoklarda yok olur anda
Sadık' ın sevdiği ulu divanda
Söylersen Hak sözü kali söylerim

— 9 —

↓

Dört kitap bir huruftandır
Elif, Cim, Dal'a neylesin ?
Yetmiş iki, kırk üç ayet
Bilmeyen dile neylesin ?

Arif isen sözün döşür
Adem isen özün pişir
Güzele köpen yakışır
Çirkinler bala neylesin ?

Tutmuştur dünyanın malın
Bilmez şeriatın halin
Versen katarın, yuların
Deve bir pula neylesin ?

Mümünün tarikat yolu
Aşıklar marifet kulu
Hakikattır cennet gülü
Kurap bu güle neylesin ?

Aşk meyinden içse kanmaz
Muhabbetin onun sanmaz
Dil deli der, kalp inanmaz
Sadık, bu hale neylesin ?

Huruf : *Harfler* — **Kal :** *Söz* — **Köpen :** *Basit giysi.* — **Berdar:** *Asılmış, bela* — **Kurap:** *Karga.*

— 10 —

Mümünlüğün delilini sorarsan
Farzdan evvel sünnetini kılagör
Dört kapının kırk makamın ararsan
Üç sünneti, yedi farzı bilegör.

Rehber Cebrail'in delili vardır
Mürebbi Muhammed tariki pirdir
Mürşüt Ali oldu cümleye serdir
Gavvas olup muhabbete dalagör

Evvel sünnet Hudanındır bil Hakkı
İkincisi Mustafadır sebakı
Üçüncüsü Mürtezadır filvaki
İkrarını, emsalini bilegör.

Gafil olma aklın döşür başına
Er isen mürşüdün geçir karşına
Hizmet eyle hele yüz on yaşına
Yüzü tanı, ona baki kalagör.

Musahip Muhammed. Aliden kaldı
Aşna manisidir hâlâ gargoldu
Meşrebi Yunustur üç kere geldi
Cim ile, dal ile yoldaş olagör

Er odur ki kendi özün araya
Bir emel kazan ki Hakka yaraya
Oncaları girdi kervansaraya
Vahdet ile saltanatı alagör.

Seyranımız Muhammedten, Aliden
Kadim ikrarımız kalubeliden
Sadık der: Niyazım lem yezeliden
Arif isen muhabbette duragör

Sebak : *Ders* — **Meşreb :** *Huy, karakter, yol* — **Filvaki :** *Bununla beraber* — **Gavvas :** *Dalgıç* — **Lem yezel :** *Yok olmaz* — **Garg :** *Gömülme, batma.*

— 11 —

Arayıp gezerdim Yemen ilinde
Gönül dosta aşna oldu ne acep ?
Hayrülbeşer izhar oldu halinde
Gönül dosta aşna oldu ne acep ?

On sekiz bin alem oldu seyyatım
Arş, kürs, levhi mahfuz hem samavatım
Zahirde gezerken göründü batın
Gönül dosta aşna oldu ne acep ?

Elesti rabbiküm halimiz bizim
İzhar hu deminde yolumuz bizim
Mekkeyle, Medine ilimiz bizim
Gönül dosta aşna oldu ne acep ?

Biz de abdalıyız, anın kuluyuz
İçtik aşk şarabın andan doluyuz
Firdevsi âlânın gonca gülüyüz
Gönül dosta aşna oldu ne acep ?

Elestü deminde ikrarın kadim
Anın için dost yoluna ser kodum
Sadık der: İnşallah kalmadı yadım
Gönül dosta aşna oldu ne acep ?

Semavat *Kimseye ihtiyacı olmayan, Tanrı, gökler* — **Hayrülbeşer** *Hz. Muhammed, insanların en hayırlısı* — **Seyyat :** *Avcı* — **Ne acep :** *Ne iş.*

— 12 —

↓

Cebrail erdi havaya
Gezer Allah, Allah deyi.
Ali okuyup kondu Baya
Yüzer Allah, Allah deyi

Muhammed verdi desturu
Ali oldu deste - giri
Böyledir Hakkın takdiri
Yazar Allah, Allah deyi

Elli bin yıl kodu vade
Cebraile etti nida
Hak emretti alem Hudâ
Sezer Allah, Allah deyi

Yarattı kevni mekânı
Yeryüzüne sald - insanı
Cebrail kulun noksanı
Düzer Allah, Allah deyi

Cebrail anda oturdu
Selman Aliyi götürdü
Cebrail Aliyi gördü
Gezer Allah, Allah deyi

Cebrail der: Ali ustam
Salavat versin din islam
Cefaya ermiye bu can
Çözer Allah, Allah deyi

Cebrail kıldı namazı
Bir cemaat gördü gözü
Muhammed tahtında gazi
Hazer Allah, Allah deyi

Güzel sapma doğru yoldan
Ali oldu Şahı Merdan
İllâ seyfe Zülfikardan
Ezber Allah, Allah deyi

Dinle imdi ne hoş gevher
Ali oldu dilde ezber
Kıl **Sadık** bendeye nazar
Nazar Allah, Allah deyi

— 13 —

↓

Hasretlik gazeli düştü benzime
Bak didemden akan kan ile yaşa
Melamet gömleğin giydim eğnime
Ar, namus şişesin çalmışım taşa..

Yavru şahin şikarını yitirmez
Avın sezmiş kafesinde oturmaz
Asılzade olan leke götürmez
Ancak kuzgun konar murdar üleşe

Medet senden medet yatmaz uyumaz
Kimsenin ahını kimseye komaz
Er olan mazlumun hakkını yemez
Adü nefs elinden düşmüş telaşa

Tığı gamzelerin kendi haremi
Üç ile beş ile kesme aramı
On dört, on dört on ikinin yareni
Dediler Kırklarda bir dürür başa

Sadık der: Sinemi döndürdün huna
Lutfu ihsan eyle kıyma bu cana
Şahım, biatım, var On iki imama
Meclis ile, yaran ile yoldaşa.

Şikar : *Av* — **Murdar :** *Pis* — **Üleş :** *Hayvan ölüsü* — **Hun :** *Kan.*

— 14 —

Ah eyleyip ağladığım gaziler ↓
El ne bilir şu yürekte neler var ?
Aşık olan aşnasını arzular
Ahu geyik gibi gamlı meler var.

Komaz ki ağlayam garip başıma
Sinem kalkan oldu adü taşına
Pir merhamet kılsa akan yaşıma
Dertli sinem delik delik deler var.

Aşıka bu imiş ağlamak adet
Ağlarken erişe Haktan inayet
Bin kan etti isem bir de mürüvvet
Bu alemde hem ağlayıp güler var.

Ya İlâhi ismin Huda hakkiçin
Nuru kudret hem Mustafa hakkiçin
Aliyyel Mürteza sırrı hakkiçin
Hasretinden hem sararıp solar var.

Üstad bilir bendesinin halini
Çileyi Hak olan büker belini
Sadık der ki: Şu çeşmimin selini
Şükür olsun oğrun oğrun siler var.

Oğrun oğrun : *Gizli gizli* — **Bende :** *Kul, köle* — **Aşna:** *Tanıdık* — **Adü:** *Düşman.*

— 15 —

Hamdülillâh sena olsun bu saat ↓
Saatta bu saat dem de bu demdir
Hakmüllâha erişti lütfuyla ahat
Saatta bu saat dem de bu demdir

Uyduran üstattır uyan Ali'dir
Demeden her şeyi duyan Ali'dir
Yediren Hak için yiyen Ali'dir
Saatta bu saat dem de bu demdir

Dinin sakla yaramazın şerrinden
Bu günkü gün efdal yarınki günden
Aşık ayrılır mı Hak divanından
Saatta bu saat dem de bu demdir

Fütuvvet mehridir meydana çıktı
Gören aşıkların sinesin yaktı
Ah ile nâlesi eflâke çıktı
Saatta bu saat dem de bu demdir

Er olan nekesin lokmasın yemez
Boğaz kırk boğumdur hepisin demez
Bu günkü gününü yarına komaz
Saatta bu saat dem de bu demdir

Er olan dünyada ikrarın güder
Ay ile devreder gün ile gider
Ecel peymanesin aşk ile yutar
Saatta bu saat dem de bu demdir

Hüsnün yedi ayet fatiha ile
Okunur valeyli veddühaa ile
Sadık, Hakkı zikret herdem ah ile
Saatta bu saat dem de bu demdir

Hamdulillah: *Allah'a çok şükür* — **Sena:** *Övgü* — **Dem:** *An, zaman* — **Hakmullah:** *Tanrının yüce katı* — **Ahad:** *Bir* — **Üstat:** *Burada Tanrı* — **Serr:** *Fenalık, Kötü adam* — **Fütüvvet:** *Yiğitlik* — **Mehr:** Mühür — **Sine:** *Göğüs* — **Güder:** *İzler* — **Valayi:** *Yükseklik, yücelik* — **Efdal:** *İyi, üstün* — **Nala:** *İnilti* — **Eflak:** *Gökler* — **Peymane :** *Kadeh* — **Nekes :** *Başa kakıcı, cimri* — **Vedduha:** *Kuşluk suresi* — **Zikret:** *Söyle*.

— 16 —

↓

Nura nikap oldu arşta
Ya Muhammed, Ya Muhammed
Çün tecelli gördü düşte
Ya Muhammed, Ya Muhammed

Azmeyleyip geldi hana
Gün gibi doğdu cihana
Hayat verdi nice cana
Ya Muhammed, Ya Muhammed

Sırrın kandilde nur oldu
Dü cihan meydana geldi
Sin dedi isme çar oldu
Ya Muhammed, Ya Muhammed

Kıldın farz ile sünneti
Mümüne verdin cenneti
Umarım senden himmeti
Ya Muhammed, Ya Muhammed

Hem Hadi Ahmet Hak için
Kul Nadi Ali sakk için
Sadık der: Sırrın hakkiçin
Ya Muhammed, Ya Muhammed

Nikap : *örtü* — **Sakkı :** *İlam, berat, hüccet* — **Çiğni:** *Kucak* — **Arş:** *Tanrı'ya ait bulunduğuna ve gökyüzünün en yüksek yeri olduğuna inanılan sanal makam* — **Tecelli:** *Görünüm, görünme* — **Sır:** *Gız* — **Dü cihan:** *Ahiret ve bu alem* — **Sin:** *Altmış* — **Çar:** *Dört* — **Azmeylemek:** *Karar vermek* — **Himmet:** *Yardım, iyilik etme* — **Sak:** *İlam, belge.*

Şerik — Ortak. Dinde Tanrı'ya ortak koşmak en büyük günah sayılır.

Şimir — Kerbelâ'da imam Hüseyin'in başını kesen, bundan ötürü Bektaşi-Alevilerce lânetlenen kişi; acımasız düşman, katil simgeler

Ocak-Zade — Tarikat yöneticileri... Softa dedeler, Alevilik kurallarına sık sıkıya bağlı olanlar. Ehl-i beyt soyundan olduğu bilinenler.

— 17 —

Gönül seyyah olmuş şu alem için
Hublar perde çekmiş sultanı gördüm
Götüren pir amma kendi nevcivan
Selmanın çiğninde oğlanı gördüm

Zeynel Abidindir erkânı çalan
Bakırdır önünde kılavuz olan
Caferi Sadıktır meydana gelen
Hakikat babında mihmanı gördüm

Günde bin bir kulun ismini yazar
Kimisi pinhanda kimisi gezer
Cebrail sorucu Ali'den nazar
Derde şifa veren Lokmanı gördüm

Hasan ile Hüseyin'in atası
Cümle evliyanın gerçek putası
Dört kapının kırk makamın ortası
Hakikat babında dermanı gördüm

Hasan Ali Askeri çekti bayrağı
Mehti Ali Resul erenler beği
On ikidir yerin, göğün direği
Sadık' a ders veren Süphanı gördüm

— 18 —

Gönül bi vefaya aldanmayıgör
Ecel yeli değer gidersin bir gün
İblis ığva verir inanmayıgör
Boynunla borcunu ödersin bir gün

Sapmayı gör Hakka giden çığırdan
Gel ayrılma müsahipten öğürden
İkrar irehberden dameni pirden
Bu ahti peymanı güdersin bir gün

Komşun kafir ise ona hoş bakın
İrakip taş atar sineni sakın
Bu gün fani dünya yarın gel bakın
Seni yedenleri yedersin bir gün

Muhammed mihraca sır ile erdi
Kırklar el bağlayıp ayağa durdu
Selman şeydullahı Ali'ye verdi
Bu sırrın çeşnisin tadarsın bir gün

Kırklar idi bu ikrara bend olan
O makamda buldu Ali'yi gören
Sadık der : Hak deyip meydana gelen
Yuları katara çalarsın bir gün

İğva : *Yolu şaşırtma, azdırma* — **Çeşni :** *Tür, lezzet* — **Yeden:** *Götüren* — **Çığır:** *Cılga, patika, küçükyol* — **Damen:** *Etek* — **Bivefa:** *Vefasız* — **Ecel yeli:** *Ölüm* — **Yeden:** *Götüren, izleyen* — **Yedmek:** *Götürmek, çekmek* — **Müsahip:** *Yol kardeşi* — **Ahdi peyman:** *Söz verme, ikrar etme* — **Mihraç:** *Hz. Muhammed'in göğe ağması olayı* — **Seydullah:** *Allah rızası için isteyen* — **Sırrın çeşnisin:** *Gizin özgü tadını* — **Bend olma:** *Bağlanan* — **Yular:** *Boyundaki bağ, tığbent* — **Katar:** *Tarikat, yol ehli* — **Çalmak:** *Bağlamak, Vurmak.*

— 19 —

↓

Gönül yüksek uçma kati havadan
Hâke in turaba yola bak yola
Kur'anda okunan kelama inan
Çık yetmiş ikiden hala bak hala

Kâmiller müşkülün özünden seçer
Hakkın emrin tutar neyhinden kaçar
Arifler katreyi meyinden içer
Rahmet deryasına göle bak göle

Sarraf gevherini alana satar
İlmi halin bilen mürşüde yeter
Yarin mahşer günü peşinden tutar
Sıtkile yapışan ele bak ele

Ferdi Ali vahit oldu Muhammed
Bunları sevene kuruldu cennet
Nuseyr'i öldürdü canına minnet
Vahit sensin diyen dile bak dile

Aşıklar ustazdan aldı haberi
Er olanlar seçer goncayı harı
Sadık' ı kurt iken eyledi arı
Kudret honundaki bala bak bala

Nehiy : *Yasak* — **Vahit :** *Bir* — **Hon :** *Ekin biçme* — **Şeydullah:** *Dilenilen* — **Kati:** *Çok* — **Hâk:** *Toprak* — **Sarraf:** *Kuyumcu* — **Türab ol:** *Engin ol* — **Katre:** *Damla* — **Mey:** *İçki, dolu* — **Vahit:** *Birlik* — **Har:** *Diken* — **Hon:** *Ekin biçme.*

— 20 —

↓

Kâmil mürşüde ermiyen
Ehlibeyti ulu bilmez
Hakkın didarın görmiyen
Özü hardır gülü bilmez

Şeytan şaşırmış onları
Zehir zıkkımdır honları
Yarın esfelde canları
Nasip veren eli bilmez

Şeriatı Hak bilmeyen
Tarikata kul olmayan
Marifet ehli olmıyan
Hakikatta halı bilmez

Yedullah yedi ayettir
Ona erişenler zattır
Güruhu naci isbattır
Daha başka hali bilmez

Bu **Sadık**' ın edna hali
Hünkâr Hacı Bektaş Veli
Yenice doğrulttun yolu
Aksi giden yolu bilmez

Efsel: *Tamu, Kötü* — **Edna:** *Kul, köle* — **Çak:** *Yırtık* — **Didar:** *Yüz* — **Yek:** *Bir* — Har: Diken — **Zehir-zıkkım:** *Agu, haram.*

— 21 —

↓

Anka meydan almaz dik uçma ile
Meydan alan turap ile hâk olur
Her can aşık olmaz mey içmek ile
Aşıkların sinesinde çâk olur

Ademlik ilimdir her kul fehmetmez*
Fehmetmiyen kimse menzile yetmez
Cahile söylesen bin söz kâr etmez
Kâmilin sohbeti yeke yek olur

Mümün ol duvara kılma secdeyi
Hak arayıp seçmez yoksulu bayı
Bir gönüle iki yapma sarayı
Eğer mamur, eğer harap tek olur

Divaneler hoş seyreder alemi
Hak ana çalmadı sim - zer kalemi
Eğer arif isen anla kelâmı
Kız oğlan kız olan, sütten pâk olur**

Kara çalıya aşı vursan gül olmaz
Sarrafın yanında altın pul olmaz
Sadık der: Bu dünya kimseye kalmaz
Gerçek ölmez don değişir pak olur.

Efsel: *Tamu* — **Çâk:** *Yara* — **Hon:** *Ekinlerin biçilmesi* — **Turab:** *Engin* — **Fehim:** *Anlama.*

— 22 —

↓

Budur hamd'ım herdem Hakka
Bizi verene sığındım
İhsan ede yakın baka
Lutfu kereme sığındım

Şarabı tap tazelidir
Kendi hublar güzelidir
Her bir şeyin ezelidir
Piri pirana sığındım

Gönül ayrılır mı yardan
Tesellâ olmuş Mansurdan
Vücudumuz anasırdan
Düzüp verene sığındım

Aşıklar canın kastinde
Nic'olmaz Şahın mestinde
Kudret topu var destinde
Atıp vurana sığındım

Koyma ey dil, Şahın methin
Erenler bilir kıymetin
Her halimiz zahir, batın
Zahir görene sığındım

Cümle hazırdan bakınır
Gamzesi cana dokunur
İsmi kadimde okunur
Kalbi Kur'ana sığındım

Sadık, bu gün böyle kalmaz
Ölen bizim için ölmez
Yalancıda kemâl olmaz
Gerçek yarene sığındım

* Aşıklık bir ilim her can fark etmez.
** Sadık Baba bu şiirini Hekimhan müftüsü için söylemiş.

— 23 —

↓

Gönül gel havai gezme
Felek gafil tutar seni
Yalvar Hak'tan ümüt kesme
Kaftan kafa atar seni

Berke bendeyle kademi
İn turaba bil ademi
Bu devran böyle gidemi
Oynar iken utar seni

Talihin takla yazılır
Kuşun kafeste üzülür
Ecel anlına yazılır
Arkan üstü yiter seni

Masivaya gözün diken
Baksan güldür dersen diken
Pahan bin kırmızı iken
Bir pul eder satar seni

Meylini verme haraba
Kanasın abı şaraba
Sadık der : Tenin turaba
Sürme eder katar seni

Kırmızı : *Burada altın* — **Türap :** *Toprak* — **Beli best :** *Evet.*

— 24 —

↓

Erenlerden hayır öğüt istersen
Hakikat olmayan halde bulunma
Evladı Aliye beli best dersen
Hilafı söyleyen dilde bulunma

Fehmeyle talibin yareni sarsın
Cemedip aklını başına dersin
Bir raha baş koy dergâha ersin
İkrarsız, imansız yolda bulunma

Sakın varlığını satıcı olma
Mümün isen terse yatıcı olma
Seçik gör düşünü katıcı olma
Hile, düzen edip kalde bulunma

Şükür olsun dost evinde kâre ne
Eden eder etmeyene çare ne
Nasihattır eşe, dosta yarene
Herdem kendin gözle elde bulunma

Sadık, niyaz eyle On iki imama
Noksanımız kayıt ede tamama
Çağır mürşüdüne sahip zamana
Hakkı hazırda bil dalda bulunma

Dersin.: *Toplasın* — **Rah :** *Yol* — **Herdem :** *Her an, her zaman* — **Hilaf:** *Yalan* — **Ters:** *Zıd, aksi* — **Kal:** *Söz* — **Fehmeyle:** *Anla, ayır* — **Cemedip:** *Toplayıp.*

— 25 —

↓

Ariflerin kıblegâhı
Şöyle bir sultanım vardır
Hakka bendeylemiş rahı
Gönülde mihmanım vardır

Erenler gülbankın çeker
Aşıklar göz yaşın döker
Abı zemzem oldu şeker
Halili rahmanım vardır

Elif, Lâm, Mim oldu isbat
Ye ile eyledi irşat
Ledünnü ilmine hikmet
Türlü gevher kânım vardır

İsmin metheder gaziler
Gönül aşnasın arzular
Yürekte yarem sızılar
Saracak Lokmanım vardır

Cür'asın içen mestoldu
Derdine düşen hastoldu
Sadık, ders aldı ust'oldu
Bir ismi Süphanım vardır.

— 26 —

↓

Hamdülillâh erdi Hakkın ihsanı
Ehli iman olan nurketti bizi
Ta ezel ervahtan kulun noksanı
Nehyi münkir olan terketti bizi

Yel havayı gezer su Hakı buldu
Ateş ile toprak Cibrile geldi
Hazreti Ademi Harana saldı
Atamız çift koşup hergetti bizi

Yüküm tuttum lâlü gevher dür ile
Evliya, enbiya erdi sır ile
Şah katarı doldu gerçek er ile
Muhibbet gölüne garketti bizi

Üç feriştah koptu Horasan pirden
İkisi zahirden birisi sırdan
Sekiz beşten çıktı beş oldu birden
Arifler anlayıp farketti bizi

Evvel insan idim hayvandan geldim
Koyun oldum çok sürüde yayıldım
Sadık der: Şükr'olsun kalıbım buldum
Evliya yoluna sarfetti bizi

Ervah: *Ruhlar* — **Herg:** *Nadas* — **Nehyi münkir:** *İnkarcı yasak* — **Sarfetti:** *Harcadı* — **Nurketti:** *Nurlandırdı* — **Ledünnü İlmi:** *Tanrı'nın gizleri bilimi* — **Gevher:** *İnci* — **Kân:** *Maden* — **Ab-ı zemzem: kutsal zemzem suyu** — **Cüra:** *İçki* — **Mest:** *Sarhoş* — **Lâl:** *Kırmızı renkli değerli taş* — **Feriştah:** *Melek* — **Muhibbet:** *Sevgi*.

— 27 —

↓

İptida Eliftir Hakkın kelâmı
Lem'den irşat olan bire çevrinir
Doğruyu söyleyen çekmez elemi
Ustaz meydanında kâre çevrinir

Özünden kaynayıp cuş eylemiyen
Kahrini, lutfunu nuş eylemiyen
Tuttuğu dameni baş eylemiyen
Döner ikrarından boşa çevrinir

Farketmiyen kimse üç ile beşi
Onu zebun eder nefsin ateşi
Kimi yazı ister kimi de kışı
Kimi gonca deyi hara çevrinir

Halis aşık gevher alır dür satar
Aşıklar ariften yükünü tutar
Ahmak, dünya için kayguya batar
Muhtekirler simi zere çevrinir

Sadık, gonca için okşar dikeni
Gerçek olan neyler buğuzu, kini
Herkesin kendine sandığı sanı
Kalubeli bir ikrara çevrinir.

Zebun: *Perişan* — **Muhtekir:** *Vurguncu* — **Çevrinir:** *Dolanır, döner.*

— 28 —

↓

Gönül talip isen ırıza ile
Turap olup Hak yoluna yatadur
Cehennem narı var çok cefa ile
Sak ol hiç kimseye deme ötedur

Kulda kusur çoktur Hak'tan hidayet
Şanım noksanımız eyle tamamet
Bin kan etti isek bir de mürüvvet
Şanında nazil olan Hel'etadır

Tığı gamzelerin deldi sinemi
Akıttım didemden kan ile nemi
Cömertlik şanından söylet bu canı
Evvel ismi canın lütfen etedur

Padişahım, ben de didara aşık
Aşık olanlara görünür ışık
Lâm Elif'tir burca beden yaraşık
Vav ile He ile dilde putadur

Sadık der: Alemi var eden yoktan
Dileriz dersimiz yahşi sebaktan
Nice Süleymanlar indirdin tahttan
Uzun kısa her ne desen hatadır.

Sak : *Uyanık* — **Mürüvvet :** *İyilik, ihsan* — **Nazil :** *İnen* — **Yahşi :** *İyi* — **Sebak** *Ders* — **Ötedur :** *Çekil,* — **Hel'eta :** *Ehlibeyt hakkındaki ayet* — **İptida:** *İlkin* — **Kelâm:** *Söz* — **Bir:** *Tanrı* — **Elem:** *Acı* — **Zebun:** *Zayıf* — **Üç:** *Burada Allah-Muhammed-Ali* — **Beş:** *Burada Muhammed-Ali-Hasan-Hüseyin-Fatima.*

— 29 —

Divane gönlümün feryadı ünü
Diler dosttan muhibbetin tuzunu
Ademe bahşetmiş ay ile günü
Farkedigör baharını güzünü

Sermaye olmayınca şara varılmaz
Ali için Veliden sual sorulmaz
O demde dost için kelle verilmez
Bu demdir her şeyin sırrı haznesi

Gelenler geçiyor sermaye kazan
Onca canlar gördüm şehrini gezen
Kuduret ilminde ak yazı yazan
Mürşüt meydanına tıkmış özünü

Hak sevdiği kulu komaz gaminden
Eksik etmez sohbetinden deminden
Cumaa gecesi Kırklar ceminden
Seyreyledim ser çeşmenin gözünü

Lütfeyle sevdiğim bildirdin veçhin
Gel bir ihsan eyle bağışla suçum
Aman Şahı Merdan Ali evladı için
Kabul et **Sadık**' ın bu niyazını.

— 30 —

Cevahirin olmayınca
Şara varmışsın ne fayda
Eksikliğin bilmeyince
Dara durmuşsun ne fayda

Seçerler insanın kanın
Sürürler sohbeti demin
Bilmedin yarenin emin
Saramamışsın ne fayda

Ladine verme özünü
Düşün de söyle sözünü
Burda ak eyle yüzünü
Kara varmışsın ne fayda

Gönül kuşu, uçtuktan geri
Muhabbet geçtikten geri
Kaynayıp coştuktan geri
Yare varmışsın ne fayda

Sadık der : Sapma yolundan
Hakkı düşürme dilinden
Fırsat gidince elinden
Sonra varmışsın ne fayda

Ledin (Ladin): *Din dışı* — **Cevlan:** *Dolaşma, gezinme* — **Feryad:** *İnleme* — **Bahşetmiş:** *Bağışlamış* — **Veçh:** *Yüz* — **Cevahir:** *Töz, değerli taş* — **Şar:** *Kent* — **Divane:** *Deli, çılgın* — **Gaminden:** *Acısından, tasasından* — **Kelle:** *Baş*.

— 31 —

Arayıp gezindim cihan içinde ↓
Hayali gönlümde mihman olan yar
İsmini methettim Çin'i Maçin'de
Vücudum şehrinde mihman olan yar

Cahil olan bilmez söyler sözünü
Talip olan Hakka tutar yüzünü
Arif olan arar bulur özünü
Gerçek aşıklara hemdem olan yar

Atamın belinden, anadan geldim
Üç sünneti yedi farzı tam kıldım
Bunca mahlukatın delili oldum
Muhibbet babında irfan olan yar

Kimine lütf ile ihsan edersin
Kimin Mecnun, kimin hayvan edersin
Hak ile miraçta cevlân edersin
Dergâh kapısında arslan olan yar

Ümüdüm sen idin iki cihanda
Bizi mahrum koyma kevni mekânda
Hasret ateşi var bağı sinemde
Sadık' ın derdine derman olan yar

— 32 —

Dost berdar eylese dönsem bu dardan ↓
Bülbül ayrılır mı hüsnü gülzardan
Ne doludan, ne yağmurdan, ne kardan
Şu didemden akan aşkın selidir

Kur'a attım Elif düştü Cim, Dal'a
Vel feciri velem leke küm bile
Vete vasağ vehil Hak sabır kıla
Aşıklarda adet sabır kuludur

Ba'da bir nokta var dersimi aldım
Okudum Elif'i Lem Ye'de buldum
Otuz üç harf ile meydana geldim
Dört kitabın mesti hurrem Alidir

Şükür çevre yanım kıblegâh oldu
Hata men nebiye secdegâh oldu
Sin Selim suresi eyvallah oldu
Şahı Merdan cümlesinden uludur

Kâmil olup dört kapısın düzenler
Adülerden oğrun şehrin gezenler
Hakka hemdem oldu esirik canlar
Körler bakar der ki: Bunlar delidir

Sefiller sırasına karışan gönül
Gâhı hurrem, gâhı perişan gönül
Sadık der: Tecellâ bir nişan gönül
Onun için erenlerin kuludur.

Berdar : *Asılmış* — **Oğrun :** *Gizli* — **Vehil :** *Herşeyden korkan* — **Mihman:** *Konuk* — **Methetmek:** *Övmek* — **Bab:** *Kapı* — **Muhibbet:** *Sevgi* — **Mahlukat:** *Varlıklar* — **Cevlan:** *Dolaşma, gezme* — **Gülzar:** *Gül bahçesi* — **Hurrem:** *Neşeli* — **Vel feciri velem leke küm:** *Bir ayet* — **Vete vasağ vehil:** *Ayet* — **Tecellâ:** *Görünme*.

— 33 —

Ol Arş - ı Rahman bu Arşta yoğ iken ↓
Ezeli kandili tutandır Haydar
Cihan derya iken, yer, gök su iken
Arşın binasını çatandır Haydar

Muhammedi yarattı öz nurundan
Bir Zühre yıldızı doğdu anlından
Erdi hali oldu hem gevherinden
Katarım ummana katandır Haydar.

Kudret tarafından üç melek geldi
Cebrail emretti eflâke saldı
Anda coşan nuru ikiye böldü
Can hasret kalemi çalandır Haydar

Nun ile Kâf'ını izhar eyleyen
Fetahna suresin beşar eyleyen
Mağrıptan maşrıka nazar eyleyen
Mucizatın topun tutandır Haydar

Adem ata ayrılmadı zatından
Bir bağ halkeyledi kendi katından
İşaret eyledi hurma çöpünden
Boz devin bendini çatandır Haydar

Hak sevdi severdi koymazdı gamde
Cebrail ulaştı çile tamamda
Muhammed miraca vardığı anda
Arslan olup yola yatandır Haydar

Sefil **Sadık** Haktan dile çareyi
Lütfeyle tabibim sarsın yareyi
Aman şahım ıssız koyma sarayı
Çağırınca ulaşıp yetendir Haydar

— 34 —

Altı bin altı yüz altmış altı ayet* ↓
Kalbi Kur'an imiş bilmezdim ezel
Yedi kat yer, yedi kat gök semavat
Kafi Nun'dan imiş bilmezdim ezel

Ustazı Hak böyle aldık Fazlıdan
Elif Ayın açtı aslı bir Mim'den
Otuz iki babtır hattı Kur'andan
Seb'el mesan imiş bilmezdim ezel

Mim Muhammed ismi serde sır olan
Üç yüz altmış altı anda bir olan
Hazreti Ademe irehber olan
Leyli nehar imiş bilmezdim ezel

Ta ezel kandilde kurdu bu yolu
Gerçek aşık olan anlar bu hali
Kur'anda Lem denir hecede Ali
Türki lisan imiş bilmezdim ezel

Kırk ikidir yetmiş üçe dayanan
Bir huruftur binbir renge boyanan
Sadık der : bendeye sakısın sunan
Nuru Ahmet imiş bilmezdim ezel

İnna Fetahna suresi — Magrıptan maşrıka: *Doğudan Batıya* — **Semavat:** *Gökler* — **Seb'el-mesan:** *Fatiha suresi* — **Ser:** *Baş* — **Leyli nehar:** *Gece gündüz.*

* Esiri Baba'nın buna benzer bir şiiri var.

— 35 —

↓

Arifler haddedir aşıklar teldir
Çeker o haddeden geçebilirsen
Üstünde ağu var altında baldır
Aşkolsun o tastan içebilirsen

Anda bir tellal var hepisin satar
Onca bezirgânlar yükünü tutar
Kol uzundur dört köşeye el atar
İşitip felekten kaçabilirsen

Feleğin yayı var demirden katı
Gayıptan atılır çoktur hikmeti
Nice baş kurtarır ameli kötü
Er derim ağzını açabilirsen

Bir kubbe var üçyüz altmış bacalı
Cemin gördüm on ikiden heceli
Bir şahı var dili binbir hocalı
Sorular manasın seçebilirsen

Sadık der : Himmete erişe pirler
Gün be gün durmayıp nefsini körler
Sadık deyi Hakka bendeye derler
Cümlesin birleyip göçebilirsen

Hadde : *Erimiş madeni ince tel yapmada kullanılan araç* — **Gavvas :** *Yüzücü.*

— 36 —

↓

Hizmet edelim gerçeğe
Kul Şahı Merdana karşı
Girelim ulu dergâha
Muhammed sultana karşı

Küfrü imana satagör
Durma mürşüde yetegör
Kadim ikrarın tutagör
Ahtile peymana karşı

Çünkü zikrederim yarı
Gönül bivefadan farı
Sıralandı Şah katarı
Duralım divana karşı

Hak dedim meydana geldim
Mürşüdümsün kana geldim
Ateşinle yanageldim
Şem'ine pervane karşı

Şükür Hak ile pazarım
Hakkın kelâmın yazarım
Sadık der : Bahri yüzerim
Gavvasım ummana karşı

Yar: *Sevgili* — **Bivefa:** *Vefasız* — **Fari:** *Soğu, uzaklaş* — **Kadim:** *Öncesiz* — **Ahd ile peyman:** *And, yemin* — **Şemine pervane:** *Mumuna, ışığına pervane* — **Bahr:** *Deniz* — **Gavvas:** *Dalgıç, yüzücü* — **Umman:** *Okyanus.*

— 37 —

↓

Şu cihan mülkünün varına bakma
Sabret gönül azat olan bu gamdan
Cana eza edip cesedi yakma
Sabret gönül azat olan bu gamdan

Eyyuba dert verdi eyledi zelil
Tevekkilden narı nur etti Halil
Anın için kurban gönderdi Celil
Sabret gönül azat olan bu gamdan

Sabır cümle ibadetin kapısı
Ana bağlı gerçeklerin hepisi
Zaruretten bivefanın yapısı
Sabret gönül azat olan bu gamdan

İbadet şalını eğnine takın
Malâ hülya eden ne buldu yakın
Her ne iş tutarsan tevekkil bakın
Sabret gönül azat olan bu gamdan

Gerçek andelipler kılar bu zarı
Aşık olan neyler namusu arı
Sadık der : Üstaddan duyduk haberi
Sabret gönül azat olan bu gamdan

Andelip : *Bülbül* — **Zar:** *Ağlama* — **Zaruret:** *Gereksinim.*

— 38 —

↓

O nedir, dosttur, düşmandır
Sabredersen her iş mendir
Ahir nefeste pişmandır
Be dedi at dilidir bu

Herdem anide oyunu
Gayın bilir uş meyini
İçmeyen öz aşk meyini
Fi dedi kat dilidir bu

Söyler sedası duyulmaz
Te ile Se'den ayrılmaz
Girip her bağda yayılmaz
Cim dedi Zat dilidir bu

Abı cürasın içmeyen
Kılü kalden geçmeyen
Kef ile Lem'i seçmeyen
Dedi kişmat dilidir bu

Ha ile Hıda yakındır
Anı bilmeyen bakındır
Demek ki zehir zıkımdır
Dal dedi mat dilidir bu

Nimde nedir, Nun da nedir
Kömbe nedir, küfte nedir
Üç yüz on üç demde nedir
Vav, He, Lât dilidir bu

Zel ile radeyi yerir
Ze ile Zin olan görür
Sin ile saf olur durur
Şın söyler Sat dilidir bu

Hasbidir hasbetenlillâh
Heft hanı ederem billâh
Lem Ali'dir Elif Allah
Küllü şeyn yat dilidir bu

Dat ile hem har eyleyen
Tı ile hem zar eyleyen
Anı yeniden yar eyleyen
Zı çeker hat dilidir bu

Sadık ağlar hem zar ile
Nazmın eyler binzar ile
Halkı meyi esrar ile
İlmi irşat dilidir bu

Yenden : *Yeniden* — **Herdem :** *Her an* — **Kömbe :** *Saçaltı, yöresel gömü* — **Hasbi :** *İçten* — **Kişmat :** *Satranç* -- **Cur'a:** *İçki* -- **Kıl u kal:** *Boş söz.*

— 39 —

↓

Evvel zatı bir meniden halkoldum
Canan katresinden içtim ayıldım
Azmedip atadan anaya geldim
Anamın rahmine düştüm ayıldım

Dokuz ay eğlendim serrengi gibi
Hak urdu nakşımı ter rengi gibi
Yokladı canımı derd- menği gibi
Ağlar idim gözüm açtım ayıldım

Tayeler elinde Alişan oldum
Yetirdim kemâle her nişan oldum
Bezedir feleğin kaydını bildim
Küfr iman kapısın açtım ayıldım

Sad hazaren şu iblisin canına
Teberra suresi indi şanına
Turab olup gelmez Hak divanına
Özümü turaba çektim ayıldım

Halim yaman oldu nefs iğvasından
Hem kasvetinden hem kavgasından
Okudu bir kisse duydum sesinden
Bin huyu bir hüde seçtim ayıldım

Pes bu devran döner bir karar olmaz
Anın için cesette can yar olmaz
Değme cevahir mihengin bulmaz
Derdimi tabibe çeşdim ayıldım

Kusur ettim ayak oldum baş idim
Nefs havası acı değdi üşüdüm
Sabi kafesinde ne hub kuş idim
Neyleyim kafesten uçtum ayıldım

Sadık der : Derildi hem derdimentler
Çığrışıp bin dilden din iman diler
Şaraben tahurdan deyip sunanlar
Dost için bir zehir içtim ayıldım

— 40 —

↓

Zahit benim ile dava kılarsın
Evvel şeriatın şartı kaç indi ?
Durmaz daim efsaneye yelersin
İmanınki altı, terki kaç indi ?

Otuz oruç ile beş vakit namaz
Bunu bilen kişi haramı yemez
Hak ademde derler bilen söylemez
Adem için akıl kemâl veç indi

Hak ademde derler bileni gördüm
Farz ile sünneti kılanı gördüm
Hakkın perdesinden, illeni gördüm
Gökten yere vahye atan üç indi

Halil peygamberdir perdeye ilen
Hakkın emanetin mektube salan
Bunca mümünlerin delili olan
İsmaile kurban olan koç indi

İsa Muhammede sadık yar idi
İsaya kem deme gerçek er idi
İsa göğe ağdı millet yer idi
Sadık der ki: O millete haç indi.

Sad hazaren: *Bin kez* — **İblis:** *Şeytan* — **Zahit:** *Sofu* — **Kemal:** *Olgunluk.*

— 41 —

↓

Sızıp katre - i meniden
Allah, Allah, Allah, Allah.
Ayırdı miskali candan
Allah, Allah, Allah, Allah.

Kalem çalıp gitti kâne
Azmi rah ettik mekâne
Ak mürekkep döndü kana
Allah, Allah, Allah, Allah.

Dört ay anada sat oldum
Onda maye verdi bildim
Aşk muhibbet cana geldim
Allah, Allah, Allah, Allah.

Bu ruyu raha verildim
Beş ayda bu rahı sürdüm
Anda bir hoş hana geldim
Allah, Allah, Allah, Allah.

Beş günlük bir mekân çatar
Yetmiş iki dilden öter
Kimi tutmaz kimi tutar
Allah, Allah, Allah, Allah.

Otuzda verdi bir dane
Azmettik şahı cihane
Lânet Yezide, Mervana
Allah, Allah, Allah, Allah.

Baktım şu elin haline
Seri kodum dost yoluna
Bir **Sadık** bende kuluna
Allah, Allah, Allah, Allah.

— 42 —

↓

Hak ne kılsa kader değil gaziler
Türlü türlü hal gösterir kuluna
Durmaz gönül pir dergâhın arzular
Mürşüt mürebbi katında buluna

Dur tevekkil bağlanasın Hüdaya
Hamdeyle verilen rızka saylaya
Aşk ile gulam ol Ali ebaya
Hâl evinde, hâl katıgör halına

Ademe erenler kalır mı yayan
Ayrılmaz katardan cevrine doyan
Serrin verip sırrın eylemez beyan
Kul hatasız olmaz gafil buluna

Kuldan hata Haktan ata dediler
Arifler bu söze can baş kodular
Yoldaş olur isen dedi yediler
Bir canım var feda olsun alana

Sadık, berk tut salma elden demanı
Erenler basmadı mürvet amanı
Tevhit et mürşüdü on iki imamı
Uğratmaya seni sırat kılına

Berk : *Sıkı, sağlam* — **Mektube :** *Mektup* — **Say'ela :** *Çalışma* — **Meni:** *Döl.*

— 43 —

Nasibtir devlete mala erersen
Sakın ol kimseye dil atmayı gör
İnip hâki paya yüzün sürersen
Özünü benliğe iletmeyi gör

Talip isen gel kulak tut sedaya
Sabrı tahammül kıl cevri cefaya
Fikreyle halini yalvar Hüdaya
Dinini nefsine dalatmayı gör

Hak cemâlin koma kam tut gönlüne
Kâmiller hırkasın giyin eğnine
Cahilin sözünü takma döşüne
Uzatıp beline dolatmayı gör

↓

Dedi bir nesne var ademde veçhi
Gıdasın yerden alır havada göçü
Helâl kazanç eder yarar Hak için
Hakka yaramıyan bal etmeyi gör

Elden salma elestide andını
Pire çevir kametini kendini
Erip bir mürşüde bağla bendini
Nadana dost bağın sulatmayı gör

Sakın ol güvenme burcu bedene
Ayrılık camın nuş edib yudana
Bir kâr kazan hayat versin bu cana
Hakka yaramıyan mal etmeyi gör

Mürebbi müsahip mürşüt Ali olsun
Cebraili rehber delil dal olsun
Dört kapıdan Kırk makama yol olsun
Sadık her cılgayı yol etmeyi gör

— 44 —

Elif oku Hak cemâle kıl nazar
Gönül nefs elinden girmedi hana
Ayn ile Mim'e et hergün bir pazar
Zanbak misal vird edegör dühana

Hızır ile hayat içer isende
Bu hâbı gafletten geçer isen de
Dilinden daneler saçar isen de
Vahit olda bulmaya gör bahane

↓

Yel, su, toprak ısı birliğe yetti
Yetmiş bin yıl evvel rızkın varetti
O Melek Hakkı anda inkâr etti
Adem oldu ol İblise bahane

Edep erkân öğren kâmile yetiş
İhlas talip isen demana yapış
Vücudun ilminde görürsen bir düş
Gafil olup sırrın verme nadana

Muhammed şartile islamı seçti
Mümün olan tarikata kul düştü
Yüz yirmi dört bin nebiler göçtü
Sadık der ki : Neler kondu cihana

Cemal: *Yüz* — **Nazar:** *Bakış* — **Virdi:** *Sözlü ibadet* — **Hab-ı gaflet:** *Gaflet uykusu:* **Vahit:** *Birlik.*

— 45 —

Erişti nuru hidayet
Hüdadan hoş lisan oldu
Çarka girdi döner ceset
Gönül pek perişan oldu

Kuruldu mizan terazi
Serin veren oldu gazi
Tamuya girdi birazı
Kısaslandı işmen oldu

Aradı kevni mekânda
Meğer vasidir insanda
Ali'yi sevmeyen bunda
Yarın anda pişman oldu

Seçtiler iyiyi kemi
Cennette kurdular cemi
Çalındı şehitler emi
Andelipler şifa buldu

Sadık der : Ne hoş bu seyran
Anı gören oldu hayran
Mümünlere kıldı ihsan
Ali cümleye can oldu

— 46 —

Hak didarın gören cemalden kaçmaz
İllâ candan geçer canandan geçmez
Varıp her nadana sırrını açmaz
Seyreyledi Şahı Merdan aşkına

Her üstat derlermiş konuş nişanı
İzanın var ise fehmeyle tanı
Dedi kör - körüne gezme cihanı
Seyreyledi Şahı Merdan aşkına

Sefil **Sadık** bu sevdaya düşeli
Gönül aşk atına binip aşalı
Kâmil mürşüt kılavuza düşeli
Seyreyledi Şahı Merdan aşkına

— 47 —

Gaziler ben bir seyrana girdim
Erenler cem olmuş Şah ile bu gün
Halim arzeyleyip meydana durdum
Fizahım bir tutu ah ile bu gün

Kaşları Be olmuş Ba'i Bismillâh
Arada bir nokta Cim ile ilâh
İlâhi bendeyi eyleme gümrah
Rahımızı göster rah ile bu gün

Dostumun ateşi sinemi deldi
Bakınca aklımı başımdan aldı
Sırrı duyulmadan dediler öldü
Okudu hicabım Şah ile bu gün

Gönül gemisi dümenin açtı
Erenler cem olup himmete koştu
Hızır nebi ile ummana düştü
Çok derya keşfetti Nuh ile bu gün

Şöyle bir dem oldu sürdü ayırdı
Gezerken görmedi çalarken gördü
Şükür olsun yeşil dosta yüz sürdü
Ahır kamer yüzü mah ile bu gün

Kuduret honundan bir lokma geldi
Cümle destur deyip destini sundu
Şehit olanların ervahı kandı
Selman geldi keşküllâh ile bu gün

Dört minaresi var iki de kapı
Kudret ilminden yapılan yapı
Şükür ki Hak imiş taptığım tapı
Ahtı günde erdi kâhile bu gün

Hak için çekilen yaylar yasılmaz
Erenler ceminde mürvet basılmaz
Sadık der: Gözlerim doldu eksilmez
Ciğer parclendi zah ile bu gün

Kahil : *Olgun, orta yaşlı* — **Zah :** *Emekleme* — **Fizah:** *Sızlanma*

— 48 —

Ceset farır amma gönül farımaz
Dost ile sürdüğü devranı söyler
Aşk meyinden içen aşık dur olmaz
Alemi zeyneden sultanı söyler

↓

Ol elif kametli nurdandır aynı
İncidir meyanı kaşları yayı
Lenterani açtı Musanın zini
Caferi Sadık'ı ümranı söyler

Dört kapıyı kırk makamı yol eyler
On yedi erkânı küllü hal eyler
Üç sünneti yedi farzı dal eyler
Muhibbet bahrinde ummanı söyler

Kâmil olan kâmil söyler dür saçar
Cennetin kapısın cömertler açar
İdris boyuna hülleler biçer
Firdevsi âlâda cananı söyler

Sadık der ki: Ne acaip hal oldu
Nurdan Muhammed gevherden Ali oldu
İhsan etti mümünlere yol oldu
İsmaile inen kurbanı söyler

Farmaz : *Vazgeçmez, usanmaz* — **Zeyne :** *Süs* — **Küllü hal :** *Kökten çözüm.*

— 49 —

Gönül sen divane mi oldun
Ne söyler şu alem bana
Yoksa hocandan ders mi aldın
Ezber oldu kelâm bana

Gönülden gözden çıkarlar
Daim ağ yara bakarlar
Hakkın binasın yıkarlar
Her sözleri yalan bana

Cesette canan yar oldu
Gönül aşinasın buldu
İnşallah yüzün kara oldu
Layvet edip gülen bana

Sözüm yoktur lengi hara
Özadı eşektir zira
Boyun vermez durup dara
Dişvar oldu kelâm bana

Cahil ne bilsin yarini
Bilmez dostun ahvalini
Verseler dünya malını
Sadık der ki : Alim bana

Layvet : *Alay etme* — **Lengihar :** *Topal eşek* — **Dişvar :** *Dişharcı.*

— 50 —

Gönül hülusunu muhkem tutagör
Göresin seyrinde hak peygamberi
Erenler deminden bir pay kapagör
Yayıla cismine miski anberi

Talip isen Hak cevrine doyasın
Durma mürşüt meydanını yol eyle
El çek dünya ziynetini pul eyle
Sak ol şu cihanda gezme serseri

Tatlı canı pir uğruna koyasın
Bel bağlayıp bir gerçeğe uyasın
Ali nice sevmez imdi Kanberi
Kanber gibi kendi kendin kul eyle

Sefil Sadık, feryat eder ününde
Ne istek bulunmaz Hakkın honunda
Vadem yetip nefse nefsi gününde
Diler dost elinden abı kevseri

Hon : *Ekin biçme* — **Lenterani :** *Görememe, Musa'nın Allah'ı görmek istemesine karşın bunun olanaksız oluşu.*

— 51 —

Ceset suya girmek ile pâk olmaz
Muhibbetle silem deyi ağlarım
Adem yerde yatmak ile hâk olmaz
Maksut özden ölem deyi ağlarım

Er odur yoksulu bayı seçmeye
Serden geçe muhibbetten geçmeye
Dost bağının ol babını açmaya
Müftahini bulam deyi ağlarım

Ahadden Ahmed'e bir Mimdir zira
Manasın ararsan Ye ile ara
Günde kırk kez secd'etme duvara
Cehdim ile kılsam deyi ağlarım

Gel merhamet eyle akan yaşıma
Gam şerbetin gâni kattın aşıma
Türlü türlü dert getirdin başıma
Dahi bilmem nola deyi ağlarım

Sadık' ın taptığı bu ne tapıdır
Muhammed'ten mümünlere yapıdır
Beş vaktin birisi hayır kapıdır
Rast gelede gülem deyi ağlarım

Müftah : *Beleşçi* — **Cehd :** *Çaba, gayret* — **Hâk:** *Toprak* — **Ras:** *İyi, uğurlu.*

— 52 —

↓

Cebrail o demde üç pay getirdi
Hasan ile Hüseyin'in aşkına
Getirdi de Muhammede yetirdi
Hasan ile Hüseyin'in aşkına

Biri sarı, bir kırmızı, bir siyah
Üçü bir renkten ne güzel miyah
Çeşmi kapağından döktü beytullah
Hasan ile Hüseyin'in aşkına

Şehitler giyindi hüllei posttan
Hakka teslim etti can ile dosttan
Açtılar uçmağı güllük gülüstan
Hasan ile Hüseyin'in aşkına

Mümün olan bu gafletten uyandı
Muhammedin rengine hep boyandı
Kırk gün yasın çekti odlara yandı
Hasan ile Hüseyin'in aşkına

Sine büryan yalın ayak baş kabak
Didesi yaş yasin çeker ol fırak
Okunan esmalar verilen sebak
Hasan ile Hüseyin'in aşkına

Felek bizim ile kurdu pazarı
Takdir ilahinin böyle nazarı
Kerbelâda Hür şehidin mezarı
Hasan ile Hüseyin'in aşkına

On iki ayın biri yası matemdir
Şehitlerin ruhu baki ol demdir
O deme bendolan dedi ne gamdir
Hasan ile Hüseyin'in aşkına

Medet senden medet ey kutbul aktap
Ol derya yüzünde oldum berhecap
Ecel peymanesi mestile hitap
Hasan ile Hüseyin'in aşkına

Kaldır gitsin senlik benlik hatalar
Benliğe yok dedi güzel atalar
Kesilen kurbanlar yenen lokmalar
Hasan ile Hüseyin'in aşkına

Nedir gökten yere yağan ırahmet
Irahmetten izhar olan nebatat
Kırklar meydanında sürülen sohbet
Hasan ile Hüseyin'in aşkına

Hasan Hüseyindir gözümün nuru
Zeynel Abidindir Seyyidin piri
Severim Bakırı imam Caferi
Hasan ile Hüseyin'in aşkına

Kâzımdan Musaya dosdoğru yoldur
Rızaya ermek bir özge haldır
Takiyi sevenler Nakıya kuldur
Hasan ile Hüseyin'in aşkına

Askerine asker olan kardeşler
Mehdiye bend olan münkürü taşlar
Bu didemden akan kan ile yaşlar
Hasan ile Hüseyin'in aşkına

Sadık der : Bu demde ağlamak çarem
Sızılar sinemde yeğindir yarem
Severim Ahmedi Ali'den kerem
Hasan ile Hüseyin'in aşkına

İktap : *Yazdırma* — **Nebatat :** *Bitkiler* — **Miyah:** *Sular* — **Berhecap:** *Arlanma* — **İzhar:** *Çıkarma, açıklama* — **Büryan:** *Kebab* — **Yeğin:** *Ağır*.

— 53 —

Gönül pirden destur aldı yeridi
Hünkâr Hacı Bektaş Veliye doğru
Hacım Sultan kılavuzu yar idi
Erişti birliğe uluya doğru

↓

Ne hub rast gelirmiş sultan yar yare
Meydanda kurulmuş didar didare
Halim arzeyledim Ali hünkâre
Balım Sultan derler doluya doğru

Mürşüt eşiğine yüzümü sürdüm
Bu idi muradım dilimde virdim
Şükür Hacı Baba lütfuna erdim
Rahım Muhammed Ali'ye doğru

Erenler Hünkâra ulu dediler
Dilerim sırdaki eli dediler
Beyan etti üçler beşler yediler
Nazar kıldı Kızıl Deliye doğru

Sadık abdalıdır Hacı Babanın
Lütfu atasıdır Ali ebanın
Cezayir bekçisi Veli dedenin
Zaradeki Sultan Balıya doğru

— 54 —

Şu fenada günüm geçti hay ile
Kimse kulak urmaz oldu sedama
Fukara yükümü tuttum tay ile
Kabadan olanlar konmaz o deme

↓

Şebi şeker birbirine karıldı
Mahluk azdı her belalar derildi
Namuzatlı kız oğlana sürüldü
Rayihası çirkin geldi dedeme

Derdimendim sen bilirsin halimi
Alan da yok kime satam lâlimi
Bu aşkın kemendi büktü belimi
Taatim yok hücum edem kademe

Hak sivan içinde yazdı yazısın
Anne ciğerinde kodu sızısın
Öldürenler gazi oldu bazısın
Anasırdan anlamayan cüdama

Zamanede bir bellice yıl oldu
Pul altını geçti altın pul oldu
Kız oğlan kalmadı şimdi dul oldu
Anın için irağbet yok ademe

Sakın ol lokmanın unutma hakkın
Arif var meydanda kendini sakın
Cemâlin görmeye gül yüzlü şahın
Geldi çattı şey kalmadı vademe

Malumdur her halim hep sana ayan
Kalpte mihman olup demeden uyan
Sunup bir katreden nişanın koyan
Sadık der ki ; sığınmışam Hüdâma

Namuzatlı: *Hafif meşrep* — **Cüdam :** *Alacalık* — **Sivan :** *Başka, gayrı, yaratıklar* — **Rayiha :** *Koku* — **Servan:** *Göç* — **best:** *Düğüm* — **Dühan:** *Tütün, duman* — **şeb:** *şap.*

— 55 —

↓

Kalktı göç eyledi ömür kervanı
Bi vefayı terk eyledi ne acep ?
Yükletip göç etti gönül servanı
Bi vefayı terk eyledi ne acep ?

Evvel ağyar ile yeğin dost idik
Cahillik şerbetin içip mest idik
Şimdi sadık yare beli best dedik
Bi vefayı terk eyledi ne acep ?

Bir kamil mürşütten nasihat aldık
Yahşiyi yamanı fark edip bildik
Gönül sadık yare özge kul olduk
Bi vefayı terk eyledi ne acep ?

Bakmayı gör bivefanın ahtine
Ahir ömrün geçer bu firkatile
Sadık yar oturdu gönül tahtına
Bi vefayı terk eyledi ne acep ?

Sadık yarin verdi düştü dühane
Şöylekim velvele saldı cihane
Kul fakirin sırrın deme nadana
Bi vefayı terk eyledi ne acep ?

— 56 —

↓

Kondu göçer oldu ömür kervanı
Gaziler bu dünya fani değil mi ?
Bir dem karan yok çeker servanı
Er olanlar bunlar sani değil mi ?

Er olanlar çeker tığı teberi
Tığı teber çeken çeker mi kaygı
Her kulun bu yüzden gelir serpayı
Cümlesi bir hakkın nam değil mi ?

Bir cane bir eser erse dokunma
Hırsa davet edip ona kakınma
Hakkın yarattığı mülkü sakınma
Hüdânın bir ismi Gani değil mi ?

Hanedan kuşuna benzer sedası
Lâli şirden gelir engür gıdası
Hatayı, Nesimi hasların hası
İlmi cavidanın kanı değil mi ?

Kutbu alem Hacı Bektaştır ayın
Balım Sultan çeker tir ile yayın
Muhammed torunu Hasan Hüseyin
Sadık' ın cananı canı değil mi ?

Bivefa: *Vefasız* — **Yeğin:** *Ağır* — **Beli best:** — **Yahşi:** *İyi* — **Yaman:** *Fena* — **Özge:** *Seçkin, özgün* — **Firkat:** *Ağıt, ayrılık* — **Dühan:** *Duman* — **Nadan:** *Kaba* — **Hüda:** *Tanrı* — **Hasların hası:** *Özgünlerin özgünü* — **Tığ:** *Kılıç* — **Teber:** *Tahta kılıç* — **Tir:** *Ok* — **Nan:** *Ekmek* — **İlm-i cavidan:** *Sonrasızlık, bengi bilimi* — **Kân:** *Maden* — **Sani:** *İkinci* — **Servan:** *Göç*.

— 57 —

Bir al ile taktın zülfün bendini
Bin ah ile bir dem hezarım felek
Gafil durdum bilemedim fendini
Hasret ile sinem ezerim felek

Sen bilirsin ağyar yoktur mestimde
Gel bir ihsan eyle koma destimde
Hâke indir nebat bitsin üstümde
Kazma katı yere mezarım felek

Tahammül ıssıdır gayetle zarda
Her arif bir dost tutmuş pazarda
Bir hüsnü güzelin sevdası serde
Dost deyi cihanı gezerim felek

Şu cihanda hiç bir şeyden mestim yok
Kusurum çok şükür Hakka kastim yok
Sen bilirsin senden özge dostum yok
Eriştir birliğe pazarım felek

Andelipler zarı kılır efgana
Tuttu şu cihanı zevki imana
Mahluk azdı vehim düştü insana
Erdi her cefaya nazarım felek

Muhammed Selmanı salardı parsa
Herne gıda gelse koyardı kürse
Acep kılma her ne dilek dilerse
Arzumu Hüdaya çözerim felek

Mürüvvet Alidendir dedi duyarsın
Yitirme isafı mürveti dersin
Sadık der; kendimi kendime korsun
Diler Hüseyini bu zarım felek

İsaf : *Mekke putlarından biri. İsteği yerine getirme, kalıba dökme* — **Al :** *Hile.*

— 58 —

On beşinde bi vefaya yar oldum
Zannı güman olduğuma ağlarım
Yorulup bellerde menzilden kaldım
Beller duman olduğuna ağlarım

Cahillik alemin aldım da sattım
Aşırı taş attım kov, kaybet ettim
Çok yuvaya elim sundum ne tuttum
Efsaneye yeldiğime ağlarım

Kör gezerdim açmamışam gözümü
Yapalağa yoldururdum bazımı
Cahillere ifşa ettim sözümü
Kahkahayla güldüğüme ağlarım

Otuzunda ihsan ettin tuzundan
İkilik perdesi kalktı gözümden
Şükür Hakkı birlemişim özümden
Evvel iki bildiğime ağlarım

Sefil Sadık, aşk meyinden içeli
Dalga vurup didem yaşın saçalı
İhsan edip aynamızı açalı
Ömrüm telef olduğuna ağlarım

Yapalak : *Bir tür yırtıcı kuş* — **Telef :** *Yok olma* — **Ünsiyet :** *Alışkanlık.*

— 59 —

↓

Şu dünyanın evvelini ahrini
Bilmeyen de söyler, bilen de söyler
Fahri alem Muhammedin mührini
Bulmayan da söyler, bulan da söyler

Getirdi Cebrail vahyi yasini
Eşitenler hayran oldu sesini
Hakka ihlas ile gönül pasını
Silmeyen de söyler , silen de söyler

Budur bize iresuldan nasihat
Kem olmaz kâmiller eyle ünsiyet
Atasından hayır öğüt, vasiyet
Almıyan da söyler, alan da söyler

Tavus kuşu feryat eder adına
Bi çak olmaz dedilerdi yadına
Sine kalkan olup ikrar güdene
Bilmeyen de söyler , bilen de söyler

Mizan seçer Muhammedin ümmetin
Herkes öz eliyle yapar cennetin
Beş vaktin farzı ile kılar sünnetin
Kılmıyan da söyler , kılan da söyler

Akıl ermez şu feleğin işine
Dükkânı bezendi erdi laline
Kavvas olup muhibbetin gölüne
Dalmayan da söyler , dalan da söyler

Ahad Ahmed bir Mim ile yazılan
Üç huruftur iki mumdan süzülen
Erenlerin katarına dizilen
Ermeyen de söyler , eren de söyler

Şaraben tahurdan lezzet alanlar
Dünyadan ahreti yakın bilenler
Sadık, bir kez ölür özden ölenler
Ölmiyen da söyler , ölen da söyler

— 60 —

↓

Cananı seyrettim cihan içinde
Kulun yağma edip talan bu imiş
İsmini söylerdim Çin'i Maçin'de
Vücudum kavgaya salan bu imiş

Niyetim kapında bir kul olmaya
Erenlerden hayır öğüt almaya
Can arzular mürebbisin bulmaya
Öğünce kılavuz olan bu imiş

Gönül sefer etti Hinde Yemen'e
Fatiha suresin yazdı enama
Nolur dostum mihman olsa bu hana
Aşıklar dilinde destan bu imiş

Cemâli şavkından goncayı femler
Akıyor didemden kan ile nemler
Sinemde yaram var yine yar emler
Emin çalıp çareleyen bu imiş

Sadık' a düş mü, hayal mi sedası
Kudret honundan gelir gıdası
Ecel meyin içer yeter vadesi
Emanet kuşunu alan bu imiş

Fem : *Ağız* — **Mürebbi :** *Terbiyeci, kılavuz* — **Şavk :** *Parlaklık.*

— 61 —

Arı gibi her çiçeğe konarken ↓
Muhibbet rahına düştü gönlümüz
Helal, haram demez destim sunarken
Hele hepisinden geçti gönlümüz

Raviyan dediğin bir rivayettir
Cim ile Dal ile He hidayettir
Aşk ile yutana zehir hayattır
Nuş edip cürasın içti gönlümüz

Bu sevdaya süluk eden gaziler
Yarası olan sinesinden sızılar
Uzun kısa mahlas takar bazılar
Varını meydana çözdü gönlümüz

Er olanlar bir ikrara bağlanır
İner hâke günahından yeğlenir
Katre olan ıssı görür eğlenir
Ummanı görünce coştu gönlümüz

Sadık' ın maksudu haki pây ola
Kusuru çok, diler, Haktan zay ola
Hakikat ehlinin zikri bay ola
Yahşiyi yamandan seçti gönlümüz

Haki pay : *Ayak toprağı (tozu)* — **Ravi :** *Öykücü, söyleyici* — **Rivayet :** *Söylence* — **Nuş :** *içme* — **Yahşi yaman :** *İyi kötü.*

— 62 —

Yazdı mazhar etti gönül halini ↓
Arzuhal etmeğe sultanı gözler
Nuş ediben ağusunu balını
Zehri hayat eden lokmanı gözler

Ceddi Hacım Sultan muhibbi yarı
Hünkâr Hacı Bektaş Veli'nin sırrı
Tecellimdir tahkik seyit muhtarı
Dem be dem her saat irfanı gözler

Ne kadar methetsem yeridir vasfı
Şah Nakı ferzendi sorarsan aslı
Cetbecet on iki imam Ali'nin nesli
Atası ol Şahı Merdanı gözler

Kaşları yay olmuş ruhları gonca
Sıtkile bakanı erdirir kence
Lâm Eliftir cümle burçlardan yüce
Üstüvadır arşı rahmanı gözler

Kul olanı talim eder yol ile
İyi amel ister özge hal ile
Yakın ihlas ile doğru dil ile
Çağırınca erişir iktamı gözler

Yasini vel hâkim yedi kısımdır
Yüz on dört sureyi bayi isimdir
Yedi tamu, yedi ayet hasımdır
Anın için ruhu cismanı gözler

Veçhindir dilimde illallâh ile
Okudum Elhamı Bismillâh ile
Sadık' ın her hali eyvallah ile
Hamdi sena edip ihsanı gözler

İktam : *Gizleme, saklama* — **Mazhar** : *Açıklamak, ihzar etmek.*

— 63 —

Zahirde bir batında bir bilene
Bilen bilir bilmeyene ne çare
Lânet okurlar kavli yalana
Gerçeğin kelamı nurdur dediler

İşitip bu söze etmezse iman
İsterse madenin eyleyim beyan
Burda rızasız çiğ lokma yiyen
Ona adem denmez kördür dediler

↓

Ne kadar Allah'ı seversen dilden
İhsan olmazsa ne gelir elden
Geçerim bu candan geçemem yardan
Musahip kavlini zordur dediler

İptida talibe ilmühal ister
İlmü hali bil de doğruyu göster
Aşıklar arifden türlü lal ister
Hak, Muhammed, Ali birdir dediler

Anlar seçilir mi biri birinden
Onları bir bilen geçti varından
Sadık ayrılır mı böyle şirinden
Sadık, Ferhat, Şirin pirdir dediler

— 64 —

Kişi sıtkan Hakka olursa talip
Fark edip özünü bilince var bak
Ana zafer kılmaz düşmanı galip
Sehergâha niyaz kılınca var bak

Seher vakti oynar cümle cümbüşler
Hak ehli olanlar tesbihe başlar
Kul hup olsa sultan suçun bağışlar
Melekler cem olur olunca var bak

Ne gezersin Hindistan'ı Yemen'i
Bülbül olan terk eder mi çimeni
Gönülden zikreyle on iki imamı
Düşmüşler destini alınca var bak

↓

Durma daim şükür eyle Hakkına
Yılan, çıyan, akrep tutma yüküne
Girinceğiz sin dediğin fakına
Sorucular süngü salınca var bak

Suri İsrafili vuruluncağız
Bin ayak bir kaba derilinceğiz
Hak mizan terazi kuruluncağız
Küstah olanları bölünce var bak

Kâmil mürşüt bulup sebak almayan
Şerin atıp hayır işe yetmeyen
Nefse uyup Rabbisini bulmayan
Arasat meydanı olunca var bak

Sadık, sıra sana geldi bil derse
Elestide ikrarını bul derse
Hacım Sultan lutfeyleyip gel derse
Bu can hasretini bulunca var bak

— 65 —

Tarikatın binasını kurunca
İptida şanına yekta dediler
Ali ile Muhammed'in şanına
Çar anasır noktasını kodular

Hak emir eyledi dört melek geldi
Hakk'ın emri ile nurlar halk oldu
Azrail İsrafil bir hamle saldı
Anda gözcü oldu Kırklar Yediler

Evvel ismi yekta idi çar oldu
Hadis - i Lâhmüke lâhmi var oldu
Hazret - i Fatıma anda sırr oldu
İkisi bir nurdan elma dediler

Kudret kalemi kaf ü nun yazar
Mü'minler aynına kılmışlar nazar
Herkese uzaktan benim der gezer
Hamdülillâh bize indi badeler

Er odur ki yetmiş ikiden çıka
İptida farz olan benliğin yıka
Sadık der niyazım gül yüzlü Şaha
Mü'min için sağ elinde badeler

Lahmüke lahmi : *Etti ettim, Hz. Muhammed'in Hz. Ali için söylediği söz.*

— 66 —

Gönül kelâmını kamile söyle
Alıcı olmazsa açma dükkanı
Ariflikten murad sor sual eyle
Müşteri olmazsa alma lisanı

Yerde midir gökte midir ya kande
Acep Hak mihmanı olmıya cande
Velekad Kerremnâ dediği demde
Her can sezemez kimde mihmanı

Cahil ikrar verir ahdinde durmaz
Bu demde ağlıyan o demde gülmez
Yalan ile iman bir yerde olmaz
Neden ma'lum yalancının imanı

Bunca canlar vardır gezer Hak deyu
Arif ifşa eder kula bak deyu
Tarikati inkâr eden yok deyu
Ben ademde buldum Hakk'ın ihsanı

Almıyana değil sözüm alana
Gerçekler yok dedi kavl - i yalana
Canım kurban olsun halden bilene
Sadık' a bildirdi küll - i noksanı

— 67 —

Hakk'a aşık olan kimse yeri nurdur yare karşı
Boynu buruk benzi sarı azmeder didara karşı
İsmi ayva bahçe içre bitmiştir çün nara karşı
Ah Hüseyin deyip ağlar ol gâni settara karşı

Görünce gözler ol demi aklını pinhan eyledi
Zebanım bağı tutuştu ciğerimi kan eyledi
Hel'etâ suresini ademe ihsan eyledi
Şükür velakat deminde bu sırrı esrara karşı

Her taraftan yol uğrattım hubların serdarına
Sakın İblis ığvasından uyma nefsin kârına
Salma elden bu fırsatı deme bu günü yarına
Yarini yavu kılanlar ah eder hem zara karşı

Dini Muhammed uğruna aşk ile cenge giren
Kırıp kafiri fevt edip ahmeri renge giren
Binbir kisvetten görünüp alemin rızkın veren
Her aleme âgah olan Ali Haydara karşı

Dervişler pür semah döner dönerler hoş naz ile
Hüseyniler hu çekiben söyleşir hem raz ile
Tevhidi halka tutarlar Allah, Allah saz ile
Yası matemi tutunca Hacı Hünkâra karşı

Ali evlada kasdedip sen ki münkiri bildin
Hak ona hak nasip etti hefti Kur'anı mübin
Mümüne kıldı hidayet Caferi mezhebi din
Yezit ölür kışa gider mümünler bahara karşı

Elif Be'yi bilmez iken ebcedi yol ettiren
Kur'anın gözün gösterip Cim ile Dal ettiren
Sadık' ı yoktan var edip babına kul ettiren
Pişivalar pişivası gerçeği didara karşı

Ahmer : *Kırmızı* — **Heft :** *Yedi* — **Mübin :** *İyiyi kötüyü, hayrı, şerri ayırt eden* — **Pişivalar pişivası :** *Önderler önderi, Ali* — **Ebced:** *Harfler hesabı.*

— 68 — *

Ne kakarsın singi sengi söyleşek hem raz ile
Mağrurun hasmı Hüdadır söylesen anka ile

Hak habibine buyurdu delilsiz sohbet haram
Okuyarak ağı karadan hadisi mana ile

Takvayım der, şeriatta kendinden mana düzer
Halka yanlış fetva verir yaramaz iğva ile

Ele nasihat edersin ilmine amelin yok
Kur'anı gözün görmez okursun iğva ile

Benliği bahsedinmişsin durmayıp taşlar atan
Maksudun hasıl değildir taatin riya ile

Ömrün kadrini bilmedin gözün kör, özün çürük
İblisin sancağın açıp giden ol kavga ile

Yedi haset kale yapmış gönlünün öz evine
Sen seni temiz mi sandın iki bardak su ile ?

Hak sana böyle mi dedi ? Lengi harı mendebur
Kaf ile Sin'e tan etme Cim'deki nokta ile

Sorarlar senden aslını ey, zatından bihaber
Elin kan, yüzün karadır giden ol sevda ile

Ehlibeyti Mustafa'nın al'ine kasteyledin
İmansız giden ahrete türlü serencam ile

Ey zahit, sen sana bakma bak mümünin kalbine
Nur ile dopdolu olmuş mevç vurur derya ile

Can hasiret dost cemâlin görmeye feryat eder
Yolumu dağlara saldın Mecnunu Leylâ ile

Bu Sadık abdal, biçare haşa varlık olmasın
Bu söz kendimden değildir desturu Mevlâ ile

* **Sadık,** *bu şiiri; Hekimhanda, yobaz, zındık, daima Alevi - Bektaşilere taan eden, onlara karşı fırsat düştükçe şiddetle düşmanlık gösteren bir kadı için söylemiştir — singi seng taşlar* — **Takva :** *Allah'tan korkma* —**İhva :** *ezber* — **Anka :** *Masal kuşu* — **Al'ine :** *Ailesine* — **Taat :** *İbadet* — **Raz :** *sır* — **Mevç :** *Dalga* — **Serencam :** *Serüven.*

— 69 —

Şu cihanda nesne yokken evvelini bilen kimdir
Beş vaktin farzın sünnetin farkeyleyip kılan kimdir ?

Beş huruf, beş ayetine kimse ermedi zatına
Ademi Hak sıfatında yer yüzüne salan kimdir ?

Kandildir anın camı, zer-huptur anın imanı
Dört kapı on yedi erkânı Kırk Makamı bilen kimdir ?

Cebraili peyik saldı andan evvel nazar kıldı
Hak adına mihman oldu ahdi yarin alan kimdir ?

Talip oldur serden seçmek bu sır şerbetinden içmek
Yedi tamu sekiz cennet **Sadık** der ki Dolan kimdir ?

— 70 —

Canıma cananı verdim cismimi can eyledim
Ezeli hem yezelde ahti peyman eyledim

Vücudum şehrine girdim şöyle sermestim bu gün
Ne felek burcuna çıktım arşa seyran eyledim

Nefsi şehvet kal'â yapmış gönlümün aynasını
Hâk ile turaba indim yıktım viran eyledim

Hikmetullah ne acayıp gönlümün sevdasına
Şemşiri destime aldım hayli cevlân eyledim

Heman noktayı vahittir kimse ermez burcuna
Hikmeti çok Halik Allah aklı hayran eyledim

Allah, Allah hoş bu demi var eden bir aynı zat
Rahı aşka duş oldum şükrü süphan eyledim

Lem Ali'dir, Mim Muhammed çar anasırdan beri
Şeş cihet, babına erip şiri yezdan eyledim

Şebbiri şübber hakkı bu dem şehidi Kerbelâ
Şahı Zeynel Abidin'i kalbe mihman eyledim

Hem Muhammed Bakır oldu hâlâ eyvallahımız
İmam Cafer rahını dilde destan eyledim

Kâzım, Musayı, Rızadır dinimiz imanımız
Kadim ikrara bendolup desti deman eyledim

Müttakidir Ali Naki mümünün kiblegâhı
Rumuz eyleyip ademde secde rahman eyledim

Askerine asker oldum Mehdi şahı iliya
Bendesinin çakeriyem ciğeri hun eyledim

Sadık ezber edindim tahta çıkan serveri
Ya İlahi ismi azam nazmı Kur'an eyledim

— 71 —

Pişiva olup alemde yolu tarik talim eden
Miskiniyem ol sultanın kulu derviş den bana
Erenler er dedi ana verip ikrarı güden
Kadim et desti demanın eli derviş den bana

Nice canlar şu alemde bermurat olmuş durur
Veçhini bildirmiş ana gencini bulmuş durur
Sen Hakkı hazır bilmezsen hak seni zahir görür
Issız sanma bu dükkânı hali derviş den bana

Sığınırım sultanıma suçuma kalmaz deyi
Lütfü ihsan sırrı settar yüzüme gelmez deyi
Iş bu demde ağlamayan ol demde gülmez deyi
Neşet akar dü çeşmimden seli derviş den bana

Bir yaraki azgın ola merhem vura ten yiye
Yareyi bilmeyen tabib zor ederki emliye
Ahmak odur rızk için şu dünyada gam yiye
Dilemez dünya devletin malı derviş den bana

Tabib odur bir kuluna kendi vere yareyi
Sen yareyi hoş görürsen bir gün kılar çareyi
Gafilim bir gün ölürsün çok uzatma arayı
Gün be gün pire yakın et yolu derviş den bana

Bir garibim şehr içinde yalvarıp ilâhıma
Her cevapta noksanım çok kalmıya günahıma
Bir amelim yaramazsa erenler dergâhına
Giyinme tacı hırkayı şalı derviş den bana

Sadık Abdal, seher, seher Hakka secde kıldığım
Uzak değil işte yakın kendi özümde bulduğum
Acep Hakka yararmola bu malamat olduğum
Neyleyim arı namusu deli derviş den bana

— 72 —

Dünyayı bir pula versen arifi şadeylemez
Bi bekadır ol sebepten mülkü bünyat eylemez

Canı baş ser pay edenler hubların serdarına
Harisin nakşına uyup ahı feryat eylemez

Mürşüdün seyrinde görse bu gün bunda bir kişi
Yarın anda yar oluptur dost için dad eylemez

Maliki Yevmiddin hakkın Mustafa kıldı beyan
Kavline dedim olanı dergâhından yad eylemez

Dü cihanı zeynediptir ol Aliyyel Mürteza
Talihi noksan olanı zülfüne bend eylemez

Halkı nihandan ezeli genci pünhan içeri
Her canın bir maksudu var sırrın izhar eylemez

Sadık' ın garat edip çün aklını yağma kılan
Kalbi selim olmayınca bu ismi yad eylemez

Zeynedip : *Süslenip* — **Garat :** *Yağma, çapul* — **Selim :** *Yumuşak* — **Şad:** *Neşeli, mutlu*

— 73 —

Gece gündüz nefs elinden kılarım eşdayı hey!
İlâhi isyanım çok eyle affı cürmüm hatamın azadı hey!

Lütfu senden olmayınca iş bu derde çare men
Okusam her dem her saat hu ile hem hadi hey!

Aleme aynı ayansın sırrı hakkı Mürteza
Cümlenin cismi canısın çün dahi bünyadı hey!

İyi sanma senin sevdana düşmeyen bigânedir
Güşleri çeşmi amadır geçer ömrü badi hey!

Zülfünün berdaresinden asılan Mansur gibi
Key melâmet aşkın içre hüsnün eyler yadı hey!

Hayalini nakşedeli mesti hayran olmuşam
Gamı hicran danelerin dökerim feryadı hey!

Sadık' a seyran içinde türlü haller gösteren
Sine büryan mesti hayran çağırır üstadı hey!

— 74 —

Biz muhibb - i hanedanız Mürteza'dan gelmişiz
Şebber ü Şühberdeniz kerb ü beladan gelmişiz

Rah - ı Zeynel'âbidin'de boynuma resen takup
Bâkırı Ca'fer - i Sadık ol vefadan gelmişiz

Ta ezelden kalü bela esrarını biz hatm - eyledik
Tavr - ı Hakla Musi - i Kâzım Rıza'dan gelmişiz

Şah Taki vü bâ Naki'dir dinimiz imanımız
Askeri vü Mehdi - i sahib livâdan gelmişiz

Dil tarik - i nâzeninde çünki buldu lezzeti
Ey dilâver **Sakiya** ibret nümâdan gelmişiz

Şebber ü şübber : *Hasan - Hüseyin* — **Kerb :** *Tasa, kaygı, gam, keder* — **Tarik - i nazenin :** *Bektaşilik* — **Dilaver** *Yiğit, yürekli* — **Nüma :** *Gösteren, bildiren anlamına gelen son ek* - **İbret - nüma :** *örnek olan* — **Liva:** *Bayrak*.

İLGİLİ KAVRAMLAR

A - Tanrı görünümleri: *Alevi Bektaşi inancına göre Tanrı insana yedi yüzle gözükür:*

1. Kendi görünümde: *Bu görünüm Tanrı özündeki sevgisi yansımasıdır. Tanrı sevgisinin içidir, bu bütün sevgilerin başıdır, özüdür.*

2. Ustat görünümünde: *Kişiyi olgunlaştıran, kişinin kendi kendisini aşmasını sağlayan bilim ve sanat sevgisi için var olan bir görünümüdür.*

3. Pir görünümünde: *Kişiyi inançta hedeflenen noktaya taşıyan insana ve tarikat yolağına saygıyı sağlayan bir görünümdür.*

4. Sevgilisi görünümünde: *Bu görünüm mutlu ve huzurlu yaşama olan sevgi içindir. Kişiyi özlediği ortama götürür. Tanrı sevgilisi gibi görünür.*

5. Ondört yaşındaki çocuk görünümünde: *Bu tür görünüm insanın özündeki çocuk sevgisi içindir. Kişiyi saflığa, temizliğe, duruluğa taşıyan bir görünüm sayılır.*

6. Kâbe görünümünde: *Bu görünüm ise doğa sevgisi içindir. Bu yolla insan doğayı seve seve Tanrı'ya kavuşur. Doğanın özünde Tanrıyı görür.*

7. Otuzüç yaşındaki cennetli görünümünde: *Tüm iyi insanları sevmek için düşünülmüş bir görünüm biçimidir. Bu yolla insan gerçek sevgiye taşınır. Aslında inançta herşey sevgide oluşur. Sevgi Tanrı'nın gizemli gücüdür, doğanın her tarafına yansır. Her güzel olguda, her güzel şeyde, işte sevgi yankılanır, kuşaktan kuşağa, olaydan olaya geçer, yürekten yüreğe akar.*

B — Secde: *Yere kapanmak veya saygı ile eğilmek. Secdeyi, yalnızca alnı yere koymak biçiminde algılamak yanlıştır. Secde, ayinlerde makamlara yapılır. Alevi geleneğine ve dede kaynaklarına göre değişik biçimlerde olur.*

C — Tevhit: *Birleme, bir olduğunu söyleme. Özü, "Lailahe illallah"tır. Alevi cemlerinde, müzik eşliğinde, "Lailahe illallah, Muhammed'en resulullah, Ali'yyün veliyyullah" sözlerinin değişik kompozisyonlarda söylenmesiyle tevhit çekilir. Özellikle, Ali'nin Tanrı'nın velisi olduğunu vurgulayan kompozisyonlar tevhitte ön plandadır. Bu sırada, vecde gelen topluluk, halka halinde diz üstü otururken sağa sola doğru eğilerek ritmik biçimde şaplak vururlar. Bu harekete tevhit çekmek denilir. Tevhit, cem sırasında değişik bölümlerde, uygun müzik ve şiirle birlikte çekilir. Tevhit çekmek, bir dans veya oyun değildir; dinsel niteliklidir; cem döreninin bir parçasıdır.*

ÂŞIK İBRAHİM

"Âşıkgil" diye de anılan ve çevresinde "Hak âşığı" sayılan Âşık İbrahim Yozgat'ın Bahadın ilçesinde doğdu. Doğum yılı belli değil, yaşamı da yeterince bilinmiyor. Söylentilere göre, okuyup yazma bilmediği anlaşılan İbrahim düşünde ak sakallı bir ulu ihtiyarın sunduğu bir tas badeyi içer.Sazıyla sözüne güven ve coşku gelir. İçi yanarak yöreyi dolaşmaya başlar. Bir ara Bafra'ya gider. Orada hastalanır. Karısı Senem'i ve köyünü özler. Yanık şiirler söyler. Aylarca sonra iyileşip evine döner.

Söylentilere bakılırsa, İbrahim, daha sonra Mısır'a kadar gitmiş, eyalet valisinin yanında birkaç yıl kalmıştır. Ama yine yurt özlemine kapılır, memleketine döner. Bağlı bulunduğu Hacı Bektaş'ı Veli'nin türbesini ziyaret eder. Boğazlıyanlı Âşık Halil'le bir düğün evinde karşılaşır, onunla atışırlar.

XVIII. yüzyılda yaşayan İbrahim'in hangi tarihte öldüğü bilinmiyor. Ancak bir şiirinden 1761 (h. 1175) yılında henüz sağ olduğu anlaşılıyor:

Bin yüz yetmiş beşe konunca sene
Kül aşkına ben yana yana
Elestüden evrâh geldi bu cana
İbrahim'i Hak sevdaya salan yar.

Halk dilini iyi kullanır. Duru söyleyişlidir. İbrahim'in şiirlerinde aşk, ayrılık, ahlak, doğa, insan ve Tanrı sevgisi önemli yer tutar, içiçe dururlar.

İbrahim'in şiirlerinden bir bölüğü şu inceleme kitabında toplanmıştır: İki Yüz Yıl Ötelerden Sesi Gelen Âşık İbrahim (Arif Baş, 1973)

— 1 —

Gam yiyip gam çekme divâne gönül ↓
İnşallah kurtarır imanım vardır
Her olur olmaza sırrın söyleme
Baş dostun kalmadık güvenim vardır

Şânına mı düşer kula cevretmek
Kul kusursuz olmaz yabana atmak
Darılıp kulunu bir pula satmak
Basma mürüvvetin amanım vardır

Güzel turnam sulağından indi mi
Yoksa ağyar ikrarından döndü mü
Sarhoşmuyüm bilemiyom kendimi
Irılmaz serimde dumanım vardır

İbrahim günahkârın günahım çoktur
Haset deryasında umudum Haktır
Errahmanirrahim şeriki yoktur
Amentü billahi imanım vardır

— 2 —

Dağları gördüm de gönlüm şen oldu ↓
Gönlüm eğlencesi dağlar merhaba
Çeşmim yaşı ormanlara sel oldu
Çeşmim eğlencesi çaylar merhaba

Yürüyen duvara dur dedi durdu
Nişan olsun diye sırtını verdi
Karataş'ı hamur etti yuğurdu
İşareti belli Bektaş merhaba

Dedem gelmiş Kara Öyük'te oturur
Gerçek erenlere gülbeng yetirir
Horasan'dan Köseği'sin getirir
Hem dalına budağına merhaba

Kırlangıç'ın neresinde temaşa
Orda biter mor sümbüllü menevşe
Bizden selâm söylen Sultan Bektaş'a
Orda yatan erenlere merhaba

İbrahim eydür dilim dolaşık
Pirini görmeye ar m"eder âşık
Dünü günü yüz sürdüğüm Gök Eşik
Ab-ı Zemzem çilehane merhaba

— 3 —

Dost bize ikrarlık verdi ↓
Gelmez üç gündür üç gündür
Dilime ezberi girdi
Gelmez üç gündür üç gündür

Büyük bir efkâra düştüm
Sinem türlü yâra düştüm
Bülbül gibi zâra düştüm
Gelmez üç gündür üç gündür

Gelirim diye and içti
Bilmem ne diyâra düştü
Ay dolandı yıllar geçti
Gelmez üç gündür üç gündür

Bilmezem mahbubum n'oldu
Sarardı gül benzim soldu
On sekiz yıl tamam oldu
Gelmez üç gündür üç gündür

İbrahim candır cananım
Kalp evinde errahmanim
Alemin şâh-ı Sultanım
Gelmez üç gündür üç gündür

Haset: *İstemez* — **Şerik:** *Ortak* — **Çeşm:** *Göz* — **Köşeği:** *Bektaşi inancına göre, Ahmet Yesevi Ocakta yanan bir dalı havaya fırlatarak bunun düştüğü yere git yurt edin, nasibin oraya verildi der* — **Gök eşik:** *Hacıbektaş ilçesinde bir yer adı* — **Efkâr:** *Düşünce, üzüntü* — **Mahbub:** *Sevgili.*

İBRAHİM ETHEM

Bektaşi olduğu şiirinden anlaşılan İbrahim Ethem'in yaşantısı hakkında elde yeterli ve ayrıntılı bilgi ve belge yoktur. Şiirinin diline göre 17. veya 18. yüzyıl arasında yaşamış olduğu sanılıyor. Gerçek kimliği, asıl adı, doğum ve ölüm tarihleri ile eserleri bilinmiyor.

Nefes

Ey benim sevdiğim ey iki gözüm
Salın bizi erenlere gidelim
Cümlenize benim naz ve niyazımı
Salın bizi erenlere gidelim

Üstad eşiğinden rıza alayım
Hakikat bahrine bende dalayım
Yolunda bir sadık köle olayım
Salın bizi erenlere gidelim

Ezelden muradım Muhammed Ali
Erenler ulusu Bektaşi Veli
Mürşidim alemde ol Kızıl Deli
Salın bizi erenlere gidelim

Düstur aldım ve ben Mustafa Dedem den
Uyandım uykudan silkindim gamdan
Aşk göründü İbrahim Ethem'den
Salın bizi erenlere gidelim.

Taç: *Alevi-Bektaşi inancında taç tinsel ululuğu, mutluluğu ve kutsal yüceliği simgeleyen tanrı'nın sevgili kullarına bir armağanıdır, öyle algılanır. Buyruğa göre yedi tür taç vardır. Bunlar gökten inme olup şunlardır:*

1. **Beyaz renkli taç,** *Hz. Adem'e inmiştir.*
2. **Yine beyaz renkli taç** *Hz. Nuh'a inmiştir.*
3. **Siyah renkli taç** *Hz. İbrahim'e inmiştir.*
4. **Sarı renkli taç** *Hz. Musaya inmiştir.*
5. **Mavi renkli taç** *Hz. İsa'ya inmiştir.*
6. **Yeşil renkli taç** *Hz. Muhammed'e inmiştir.*
7. **Kızıl renkli taç** *Hz. Ali'ye inmiştir.*

Tarihsel süreci içinde taçlar kubbelerindeki dilimlere ve lengerlerindeki parça sayılarına göre adlar alır; Kubbesi oniki dilimli, lengeri dört parçalı olanlara Hüseyni Taç; kubbesi dört dilimli, lengeri dört parçalı olanları Horasani yada Ethemhi Taç; kubbesi yedi dilimli, lengeri dört parçalı olanlara Semşi Taç; dilim ve parça sayısı farklı, ancak dikiş çizgisi Elif harfi biçiminde olanlara Elifi Taç adı varılır. Taçın içi sır, dışı nurdur; iğnesi mürşit, ipliği taliptir. Kubbesi Tanrı, oniki dilimi oniki imandır. Mühürü Muhammed-Ali'dir, kapısı dörttür, farzı pire hizmet sünneti pire itaattir. Yine Alevi-Bektaşi inancına göre taç giyen dervişlerin oniki özelliği olmalıdır. Bu özellikleri şöyle sıralayabiliriz:

1. Bilgi sahibi olma, 2. İsyankâr olmama, 3. Nefsine uymama, 4. Cangözü açık olup gaflette olmama, 5. Tamah etmeme, 6. Dünyaya bağlanmama, 7. İsteklerden vazgeçme, 8. Şehvete düşkün olmama, 9. Kibirsiz olma, 10. Kimseye acı ve zarar vermeme, 11. Pinti ve aceleci olmama, 12. Kazaya rıza ile teslim olup vesvese etmeme.

SORULAR — YANITLAR

Sorarlarsa:

— Taç kime indi? - De ki: Önce Adem Safıyullah, sonra Nuh Necıyullah'a, sonra İbrahim Halilullaha, sonra Muhammed Resulullaha ve sonrada Aliyül Veliyullaha.

— İnen taçların rengi nasıldı? derlerse, De ki: - Ademle, Nuh'un ve İbrahim'in taçları yeşil, Muhammed Mustafa'ya inen taç beyaz, Aliyel Murteza'ya inen taç kırımzı idi.

— Öyleyse taç nedir? derlerse. - Taçtan murat Muhammed Ali'dir. de.

(İmam Caferi Sadık Buyruğu sh: 365)

Tekke: *Eskiden, Alevi büyüklerinin oturup halkı dinsel ve toplumsal yönlerden eğittikleri makamlar. Buralar, bir Alevi büyüğünün yatırı çevresinde oluşturulan yerlerdi. Halkın yoğun ilgisi yüzünden, Osmanlılar zamanında, Sünni nitelikli tekkeler kurulmuş, buralara devlet büyük miktarda paralar akıtmıştır. Alevilik otoritesini parçalamaya yönelik bu çabalar sonucunda, her yanda tekkeler oluşmuştur. Tekkecilik (ayrı baş çekme) geleneğinin nedeni de budur.*

VİRDİ DERVİŞ

Eşkişehir veya çevresi illerden birinden olduğu tahmin edilen Virdi Derviş'in yaşamı hakkında ayrıntılı bilgi yok. Şiir dili 17. veya 18. yüzyıla ait. Sucaeddin Tekkesine bağlı olduğu anlaşılıyor. Kimliği, asıl adı, doğum ve ölüm tarihleriyle eserleri bilinmiyor.

— 1 —

Yüz bin matah gelir satılmak için
Dükkânlar kurulmuş şara vardın mı
Müşteri var anda artırmak için
Mürşid huzuruna dâra vardın mı

Mürşidin emrine olursan teslim
Hak senden ayrılmaz sendedir kadim
Nefsin Nemrud senin ruhun İbrahim
Halil ile bile nara vardın mı

Erenler yoluna doğru gelirsen
Hayır himmet olur alabilirsen
Gerçekler dârına durabilirsen
Meded mürvet deyip pire vardın mı

Pirin söylediği Hakk'ın sözüdür
Yine sende bakan kendi gözüdür
Kimini saf eder kimin azıtır
Sofi bin can ile yare vardın mı

Virdi Derviş kurban edegör seri
Ayrılma yolundan olma serseri
Ali'nin evladı Resul'ün yari
Hacı Bektaş gibi ere vardın mı

— 2 —

Muhammed Mustafa'a ey Şah - ı Merdan
Aliy - yel - Mürteza sana sığındım
Hadice Fatıma Hasan Mücteba
Hüseyn - i Kerbelâ sana sığındım

İmam Zeynel ile Muhammed Bâkır
Cennet bahçesinde bülbüller şakır
Ca'fer - i Sadık'a erdik çok şükür
Kâzım Musa Rıza sana sığındım

Muhammed Taki'ye verdim selâvat
Aliy - yün - Naki'den isterim imdad
Hasan - ül - Askeri el'aman mürvet
Mehdi sahib liva sana sığındım

On dört ma'sum - i pâk güruh - i Naci
On yedi kemerbest derdim ilacı
Pirim Hacı Bektaş serimin tacı
Hünkâr evliya sana sığındım

Virdi Derviş senin kulun kurbanın
Yarın Arafat'ta ulu divanın
Senin mücrimlere ulu divanın
Pirim Şüca' Baba sana sığındım

Matah: *Mal, eşya* — **Şar:** *Kent* — **Dâr:** *Tarikat aşamasında hesap verilen dergahtaki, cemevindeki meydanın ortasındaki özey kutsal yer* — **Nemrud:** *Hz. İbrahim'i ateşe attıran hükümdar* — **Kadim:** *Öncesiz, eski* — **Nar:** *Ateş* — **Hayırhimmet:** *İyilik yardım* — **Medet mürvet:** *Bir yalvarma türü, yetiş imdat anlamına gelir* — **Azıtır:** *Kudurtur* — **Ser:** *Baş* — **Serseri:** *Akılsız* — **Şakir:** *Öter* — **On dört masum pak:** *Kerbela olayı öncesi ve sonrasında şehit edilen ehlibeyte mensup küçükler* — **Arafat:** *Kıyamet günü bütün insanların toplanacağına inanılan kutsal ve sanal bir yer* — **Mücrim:** *Suçlu* — **Uludivan:** *Tanrı mahkemesi.*

Hz. İbrahim ve Kurban *Hz. İbrahim peygamber, İslam da Halilurrahman olarakta bilinir. İbranice Avraham. Avraham sözcüğü, İbrahim şeklini almıştır. İbrahim "baba yücedir" anlamına gelir. Kuran'da Hz. Muhammed'den sonra en çok önem verilen peygamberdir. İsa'dan önce 2000 yılı başlarında yaşamış, hiç puta tapmamış, putları kırmış, tek tanrıya inanmış, oğlu İsmail ile Kabe'nin temelini atmış,, kendisine on sayfalık (suhuf) denilen kitap vahyolunmuştur. Bir çok kavmin atası sayılır. Cömertlik, bolluk sembolü olarak bilinir. İbrahim'e mitolojik, folklorik ve etimolojik kişilikler yakıştırılmıştır. Fırat ırmağı üzerinde bulunan Tel - Harir'de çıkarılan çivi yazılı binlerce tablet İbrahim ve çağına ışık tuttu.Mukaddes kitabın eski Ahitt kısmında bulunan Tekvin kitabının 11. ve 25. babları arasındaki bölümler o çağlardaki Ur ve Harran dolaylarında geçen yaşamı ve olayları Hz. İbrahim'i anlatır. Hz. İbrahim'in hiç bir şey sormadan 75. yaşında Tanrı buyruğuna uyarak kısır ve yaşlı karısı Sara ile yola çıkıp Kenan iline geliş serüveni anlatılır. Hacer'den doğan İsmail'in Kuranı Kerim'e göre kurban edilmek istenmesi olayı, söylence olarak tek Tanrılı din mensuplarınca bilinir. Musevilik, Hıristiyanlık kitapları kurban edilmek istenenin İsmail değil İbrahim 100 yaşındayken kısır karısı yaşlı Sara'dan doğan oğlu İshak olduğunu İshak'ı kurban etmek isterken yerine Tanrı tarafından koç gönderildiğini, söylence olarak yazar; her üç dindeki kurbanın kaynağının bu olay olduğu söylenir. Bütün islam toplumlarında olduğu gibi Hacca gitmeseler bileAlevi Bektaşilerde kurban bayramında kurban keserler. Öbür dünyada kesilen bu kurbana binilerek sırat köprüsünün geçildiğine, ondan sonra cennete girileceğine inanırlar.*

DERVİŞ MEHEMMED

Onsekizinci yüzyılda yaşadığı sanılan bir Bektaşi ozanıdır. Aynı yüzyıl sonlarında düzenlenmiş dergilerde, şiirleri dağınık olarak görülmektedir. Gerçek kimliği bilinmemektedir. Hayatı zorluklar içinde geçmiştir Hacı Bektaş dergahında hizmet etmiş, dervişlik aşamasına yükseldikten sonra köyüne geri dönmüş, ayrıca yaya olarak Kerbelâ'ya gitmiştir. Teslim Abdal ile atışmaları vardır.

Şiirlerinde Mehemmed, Kul Mehmed, Derviş Mehmed, Derviş Muhammed mahlaslarını kullanmıştır. Dili sadedir. Şiirlerinde de yaşamını aydınlatacak bilgiler yoktur. Derviş Mehmed şiirlerinde oniki imam konusunu işlemiş, onlara bağlılığını vurgulamıştır. Hacı Bektaş Veli'ye de büyük bir saygıyla bağlıdır.

Son yıllarda elde edilen bilgiler ışığında Derviş Mehemmed (1174 H.) 1755'te Malatya'nın Arguvan ilçesine bağlı İsa köyünde doğdu. Babası Kerkük Türklerinden Seyyah (Seyyit) Hüseyindir. Annesi İsa köylü Fatıma'dır. Kerkük'ten ayrılarak Kerbelâ ve Mekke'yi görmüş, Hacı Bektaş Tekkesine konuk olmuş başka köy ve kentleri gezdikten sonra, Malatya'ya yerleşmiştir. Yaşamı hakkında bilgi bu kadar. Divriği'nin Anzahar köyünde de bir süre kalmıştır. Anzahar'dan sonra Karahöyük köyüne gelerek, Malatya'lı Aşıki (1670 - 1821) ile Şah Sultan adlı ozanların yetişmelerine katkıda bulunmuştur. Sevgi ve kardeşlik duygularının insanlar arasında yerleşmesine çalışmıştır. Yaşamı boyunca tüm kötülüklere karşı büyük bir savaş verir. Rakı, şarap ve tütünü köyde yasaklar. Beyler ağalar direnirler. Derviş Mehemmed ile Aşıki ve Şah Sultanı köyden kovarlar. Anzahar'a gider, orada yaşar. 1828'de orada öldü.

Şiirlerinde Allah - Muhammed - Ali üçlüsüne olan inancını, bağlılığını vurgular. Hacı Bektaş Veli'ye sığınır, Alevi - Bektaşi geleneğine ağırlık verir, Ali'nin Tanrısal bir nitelik taşıdığı inancını benimser, ondan yardım umar, ona sığınır, oniki imamlarda Tanrısal etkinlik bulunduğunua inanır hatta:

Senden gayri kim var kime varayım
Ver benim muradım imam Hüseyin

derken Tanrı'dan çok imama sığındığını gösterir. Şiirleri Mustafa Bal tarafından toplanmış, Şah kulu Derneği tarafından da yayınlanmıştır. (1990)

ŞİİRLERİNDEN ÖRNEKLER

— 1 —

Allah medet ya Muhammed ya Ali ↓
Bizi dergâhından mahrum eyleme
Pirim Hünkâr Hacı Bektaşı Veli
Bizi dergâhından mahrum eyleme

Ademi Seyfullah atam hakkiçün
Muhammed Mustafa hatem hakkiçün
Eyyuba sürdüğün sitem hakkiçün
Bizi dergâhından mahrum eyleme

Hasan'ın aşkına kılarım zari
Hüseyin'dir dinimizin serveri
Alemler canısın Cenabı Bâri
Bizi dergâhından mahrum eyleme

Zeynelin canına kıldılar fena
Muhammed Bâkırdır sırrı Mürteza
İmam Cafer Kâzım Musayı Rıza
Bizi dergâhından mahrum eyleme

Mehemmed' im eder hey gani kadir
Taki Naki Askeri rehnüma odur
Muhammed Mehdi'ye niyazım budur
Bizi dergâhından mahrum eyleme

— 2 —

Kalktı Horasan'dan sökün eyledi ↓
Hünkâr Hacı Bektaş gel imdad eyle
Erleri kendine yakın eyledi
Hünkâr Hacı Bektaş gel imdad eyle

Güvercin donuna girdin de geldin
Altındaki postu aldın da geldin
Bütün gönüllere doldun da geldin
Hünkâr Hacı Bektaş gel imdad eyle

Darı çeç üstünde namaz kıldıran
Erliğini cümle aleme bildiren
Nuru ile dü cihanı dolduran
Hünkâr Hacı Bektaş gel imdad eyle

Doksan günlük yolu kuşlukta geldin
Nice çaresize câre eriştin
Otuz altı bin er gözünü açtın
Hünkâr Hacı Bektaş gel imdad eyle

Adet olsun deyu sığırı güttün
Sarının öküzün kurda yedirdir
Kerametin ile taşı söylettin
Hünkâr Hacı Bektaş gel imdad eyle

Padişahlar padişahı sen oldun
Urum'un içinde sin Sultan oldun
Mü'minlerin kıblegâhı sen oldun
Hünkâr Hacı Bektaş gel imdad eyle

Sultan Mehemmed' im severim seni
Sensin mü'minlerin desti dâmeni
Şefaat ıssısın mürüvvet kânı
Hünkâr Hacı Bektaş gel imdad eyle

— 3 —

↓

Niyazım var Muhammed'le Ali'ye
Cümle günahıma imamlar medet
Bağışla suçunu bu günahkarın
Cümle günahıma imamlar medet

Ağu kattı Şah Hasan'ın payına
Lânet indi Muaviyenin soyuna
İmamı Hüseyin'in yüzü suyuna
Cümle günahıma imamlar medet

Zeynel'âbidindir benim penahım
İmam Bâkır kalb evinde mihmanım
Ol İmam Cafer'dir efendim fahım
Cümle günahıma imamlar medet

On iki İmama niyaz eylerim
Hasan Askeriye halim söylerim
Muhammed Mehdiye tamam eylerim
Cümle günahıma imamlar medet

Miraçta oturan ol Fahrı Ahmed
Yardım eyle bize çektirme zahmet
Muhammed Aliyle eylerim minnet
Cümle günahıma imamlar medet

Muhammed' im zikreylerim erleri
Beyan eylediniz gizli sırları
Rum erleri Horasan'ın pirleri
Cümle günahıma imamlar medet

— 4 —

↓

Nasrunminallahın lütfu dokuna
Ve fethün karibe el'ihsan indi
Veçhinde Kur'an'ı azim okuna
Hakkında surei Errahman indi

Yüz yiğirmi dört bin peygamber haktır
Anların ervahı ezelden paktır
İllâ Muhammed'in menendi yoktur
İncil, Zebur, Tevrat, Kaf Kur'an indi

Yüz dört kitap indi gayetten kamu
Bir elif halketti cim ile mimi
Bunca ilimlerin hatmi tamamı
Üç ihlası Şerif bir Elham indi

Hak Resulüne eyledi inayet
Yine bu günlerde eyledi imdat
Ahır nebi ile eyledi irşat
İptida şanına Eliflâm indi

Mehemmed' im eder ol nazar kimde
Herşeyde var amma illâ ademde
Velekad - kerremna dediği demde
Akıl, ilim, kelâm küllü kân indi

Niyaz: *Secde etme* — **Ağu:** *Zehir* — **Yüzü suyu:** *Sayesinde* — **Mihman:** *Konuk* — **Penah:** *Sığınma* — **Gayetten:** *İyiden iyi* — **Hatmi:** *Sonu* — **İrşat:** *Aydınlatma* — **İptida:** *İlkin* — **Küllü kân:** *Bütün madenler* — **Ervah:** *Ruhlar* — **Menendi:** *Benzeri*.

— 5 —

Her sabah her sabah hanın dağılır
Ver benim muradım İmam - ı Hüseyn
Aşık bülbüllerin boynu bükülür
Ver benim muradım İmam - ı Hüseyn

Garibim türbene geldim ey kerim
Gümansız şübhesiz seni severim
Sâilim kapunda boynum eğerim
Ver benim muradım İmam - ı Hüseyn

Yaslanayım eşiğine durayım
Görmediğim yeri göster göreyim
Senden gayrı kim var kime varayım
Ver benim muradım İmam - ı Hüseyn

Seni seven aşık divane olur
Arar Hak'kı kendi özünde bulur
Yaşını silmeğe kapuna gelür
Ver benim muradım İmam - ı Hüseyn

İkrar ehli olan ikrarın bulur
Ali'yi sevenler çağıra gelür
Derviş Mehemmed' im sana yalvarır
Ver benim muradım İmam - ı Hüseyn

— 6 —

Bir mi, bin mi bu kubbenin kapusu;
Deyen bilmez, bilen demez ne seyran!..
Nur mu, sır mı o uçmağın yapusu;
Deyen bilmez, bilen demez ne seyran!..

Yaratmıştır on sekiz bin alemi,
Cebrâil arşdan indirdi kelâmı,
Dört kitabın yazıldığı kalemi;
Deyen bilmez, bilen demez ne seyran!..

Kulu içün halk eyledi cenneti,
Anların kimseye yoktur minneti;
Ali ile Muhammed'in sünneti,
Deyen bilmez, bilen demez ne seyran!..

Hak aşkına sedâ eden sakiyi,
İns ü cinne sedâ veren makiyi,
Arş yüzünde nişan duran ikiyi,
Deyen bilmez, bilen demez ne seyran!..

Derviş Mehemmed' im şemsi çerağı,
Her kes bilür bu dünyada gerçeği,
Hak teâlâ eğlendiği durağı,
Deyen bilmez, bilen demez ne seyran!..

Hanın: *Acın, ağıtın* — **Güman:** *Zan, sanma, sezme* — **Murad:** *İstek* — **Kubbe:** *Burada gökyüzü* — **Seyran:** *Gözlem* — **Onsekizbin alem:** *İnsan bedeni, Tanrı'nın farklı görünür olma durumlarını simgeleyen onsekiz evren* — **Saki:** *İçki dağıtan* — **İns-cin:** *İnsan ve cin* — **Arş yüzünde nişan duran iki:** *Hz. Muhammed ile Hz. Ali* — **Şems-i cerağı:** *Güneşi, mum ışığı.*

— 7 —

Cümle işler malum ol efendime
Nice türlü türlü iş etti gönül
Ne deliyim, ne sarhoşum, ne ayık
Divane mecnunu cûş etti gönül

Hep melekler el kaldırmış duada
Ciğerciğim kavurdular tavada
Bir zamanlar gezer idik havada
Yere türab edüp düş etti gönül

Viranım ezelden mâmur kûyidim
Cümle bed eşlikte ben de çok idim
Bir zamanlar akıl başta yok idim
Aklımı başıma düş etti gönül

Hakikat meyinden içenler kanar
Doğrusun söylesem el beni kınar
Aşık olanların yüzleri solar
Derdim üç dört idi beş etti gönül

Derviş Mehemmed' im şimdi zamanda
Mahluk anın için kaldı gümanda
Nice zalimleri çekmiş kemende
Akılı cümleye baş etti gönül

— 8 —

Hak nasip eylese görsem yüzünü
Canım arzuladı - sahip Mehdi'dir
Ayağın tozuna sürsem yüzümü
Erenler Sultanı sahib Mehdi'dir

Selam olsun bizden ol Gani Şah'a
Cemâli gül olan şems ile maha
İnşallah bir gün gelir dergâha
Kerem sahibi sahib Mehdi'dir

Mü'min olan kardaş onu arzular
Tarikat erkânın daima gizler
İnşallah cemâlin görür bu gözler
Bu vaktin sahibi sahib Mehdi'dir

Vaktin kutbu gelse Zülfikar salsa
Yezid'in neslini bir tamam kırsa
Yetişmez şahıma yüz bin er olsa
Kılıcın sahibi sahib Mehdi'dir

Kul Mehemmed eder bizar olmuşum
Gezdiğim yerlerde didar bulmuşum
İsa gelir deyu nazar kılmışım
Evliyanın kulu sahib Mehdi'dir

Cûş: *Coşma* — **Viran:** *Yıkık* — **Bed:** *Kötü* — **Mamur:** *Onarımlı* — **Kuy:** *Köy* — **Düşetti:** *Topladı* — **Türab:** *Toprak* — **Güman:** *San, zan, ikircikli* — **Cemal:** *Yüz* — **Şems:** *Güneş* — **Nesli:** *Soyu* — **Didar:** *Yüz* — **Bizar:** *Yılma, usanma* — **Nazar:** *Bakma, bakış*.

— 9 —

Gidi Yezit bize kızılbaş demiş
Bahçede açılan gül de kırmızı
İncinme ey gönül, ne derse desin
Kur'an'ı derc eden dil de kırmızı

Gerçeklerden olur, arayıp bulan
Şek, şüphe sözümde var mıdır yalan
Hakk'ın kandilinden, ol nurdan gelen
Havanın yüzünde gün de kırmızı

Aklı, fikri olan yer mi haramı
Kara bühtan edenin hiç biri var mı
Sağır mı kulağın, gözlerin kör mü
Eleğimsağma doğar, al da kırmızı
Eleğimsağmadaki

Dört kapısı vardır, hiç bilmez avam
İniler arısı, boş kalmış kovan
Cennet - i âlâdan hediye gelen
Yanal alma ile nar da kırmızı

Mehemmed' im gördü idi düşünde
Hile vardır Harici'nin işinde
Muhammed Mustafa'nın alnı döşünde
Behey Müslümanlar, nur da kırmızı

— 10 —

Ademoğlu şu dünyaya gelince
Taze açılmış güle benzer misali
Anadan doğupta kırkı çıkınca
Kalaylanmış tasa benzer misali

Yirmisinde kara sakal bitirir
Otuzunda hayır cevap yetirir
Kırk yaşında bağdaş kurmuş oturur
Önü bendli göle benzer misali

Üç yaşında çöke kalmış oturur
Yedisinde cevabını yetürür
Mushaf almış hocasına götürür
El sunulmuş nara benzer misali

Ellisinde kara sakal bozarır
Altmışında vücut şehri nazelir
Kalbi kederlenir, aklı azalır
Vaktı geçmiş güle benzer misali

Mushaf alıp hocasına varınca
Hocasından dersin alıp gelince
Yiğit olup on beşine değince
Fidan sürmüş dala benzer misali

Yetmişinde ilik, kemik sızılar
Sekseninde deve gibi bozular
Doksanında derman kalmaz, gaziler
İçi çürük koza benzer misali

Mehemmed' im bunu böyle buyurdu
Muhammed de ümmetini kayırdı
Yüz yaşında talaz geldi savurdu
Uçup giden toza benzer misali

Kırkı çıkmak : *Çocukların kırk günlük olması* — **Mushaf :** *Kur'an* — **Hayır cevap** *Doğru cevap* — **Bozarmak** *Rengini atmak, kırçıllaşmak* — **Nazelir**

Dayanıklılığı azalır — **Bozulamak** : *İnlemek, böğürmek* — **Gaziler** : *Eskiden bu söz bir hitaptı* — **Koz** : *Ceviz* — **Talaz** : *Fırtına, yel.*

— 11 —

Gerçek olan yolun evvelin izler
Eğer yolcu isen yol kamil ister
Kişi ne söylerse ne acep söyler
İrfan tanıştığı dil kâmil ister

Şeriat babında hizmettir karar
Mürşit talibinin günahın sorar
Kâmil talip tarikatte bikarar
Marifette hizmet kul kâmil ister

Sofi olan neyler benliği kini
Farkeyle özünü kendini tanı
Terziye verirler biçmeğe seni
Senin de tuttuğun el kâmil ister

Ar edenler bu meydana gelemez
Özü sudan olan cennet göremez
Kul ham ise hakikate eremez
Bülbüle cevretme gül kâmil ister

Sultan Mehemmed' im meyil katılır
Varır gider Hak katına satılır
Serverler bağlanır yükler tutulur
Varıp duracağım han kâmil ister

— 12 —

Yattım bir dağda uyudum, Eriş pirim Ali eriş
Beni kimse kaldırmadı, Eriş pirim Ali eriş

Atın binüp doldurmadın, Döğüp söğüp kaldırmadın
Kim olduğun bildirmedin, Eriş pirim Ali eriş

Atı var öğeyik donlu, Eğeri şiddetli şanlı
Yemek yemez kendi canlı, Eriş pirim Ali eriş

Elinde kamçısı yeşil, Cümle alemi dolaşır
Çar deyenlere ulaşır, Eriş pirim Ali eriş

Kul Mehmed' im nolamadım, Yollarında ölemedim
Kim olduğun bilemedim, Eriş pirim Ali eriş

— 13 —

Hayber kapusun açarsın, Yâ Muhammed yâ Ali
Kul günahından geçersin, Yâ Muhammed yâ Ali

Hak taâlâ habibisin, Mü'minlerin rehberisin
Sen dertlerin tabibisin, Yâ Muhammed yâ Ali

Sen cümlenin ma'budusun, Düşenin elin alırsın
Halimizi sen bilirsin, Yâ Muhammed yâ Ali

Halimiz sana ayandır, Bizi nuruna boyandır
Koma gafletten uyandır, Yâ Muhammed yâ Ali

Aşkına su gibi akan, Aşıkın sinesin yakan
İrfanda gül gibi kokan, Yâ Muhammed yâ Ali

Sensin Hayder'in hâcesi, Sevenin kadir gecesi
Hasan Hüseyn'in dedesi, Yâ Muhammed yâ Ali

Zeynel'e zindanda yoldaş, Mümin yoluna koydu baş
Sana şek getüren kallaş, Yâ Muhammed yâ Ali

Bâkır'a çektirdin cefa, Cefa ana oldu safa
Melekler durdu saf safa, Yâ Muhammed yâ Ali

Cafer'in gülünü deren, Taki'nin gönlüne giren
Hep münkirdir sana uran, Yâ Muhammed yâ Ali

Ol Rıza'ya gösterdin yol, Kâzım Musa var sana kul
Ümmetine keremin bol, Yâ Muhammed yâ Ali

Ümmete edersin kerem, Taki Naki yola irfan
Yolun doğrusun gösteren, Yâ Muhammed yâ Ali

Bizi ayırma yolundan, Bülbül ayrılmaz gülünden
Asker, Mehdi katarından, Yâ Muhammed yâ Ali

Derviş Mehemmed' im zikr eder, Hakk'ın bin bir ismin ezber
Bir adı Hayder - i Kerrar, Yâ Muhammed yâ Ali

Car: *Yetiş* — **Öğeyik:** *Üveyik* — **Donlu:** *Renkli* — **Habib:** *Sevgili, peygamberin lakabı* — **Tabib:** *Hekim* — **Mab'ud:** *Tapınak* — **Ayan:** *Açık* — **Hacesi:** *Hocası* — **Münkir:** *İnkarcı, kafir* — **Katar:** *Ehlibeyt*.

— 14 —

KIRAT SAMAHI

Gene kırcılandı dağların başı,
Durmayıp akıyor gözümün yaşı.
Ne yaman firaklı kıratın işi,
Kırat bu dağları aşmalı bugün.

Kırat da gidiyor koştuğu zaman,
Dizgini boynundan aştığı zaman,
Deli boran gibi coştuğu zaman,
Köpüğü sağrıdan geçmeli bugün.

Kırat kalk gidelim biz bu odadan,
Kısmetimiz gelir Bâri Hudâ'dan,
Nalını kestirem tağ - ı ucadan,
Kıymetin cihanı taşmalı bugün.

Kırat da gidiyor başı dumanlı,
Hele kaldır gönlündeki gümanı,
Seherden sonraca, kuşluk zamanı,
Dostun ellerini açmalı bugün.

Derviş Mehemmed' in piri pir ise,
O yarınan ahd ü amanın bir ise,
Kırat! Sende küheylanlık var ise,
Pirin dergâhına düşmeli bugün.

— 15 —

Ol yeşil kandilde balkıyıp duran
Şahmerdan Murteza Ali Haydar'dır
Çalıp ejderhayı çar pare bölen
Şahmerdan Murteza Ali Haydar'dır.

Muhammed Ali'dir cemde oturan
Al zühre yıldızın tutup getiren,
Şule verip Cebrâil'e yetiren
Şahmerdan Murteza Ali Haydar'dır

Yerlerin göklerin binasın uran,
Muhammed Ali'dir bu yolu kuran
Arş'ta Cebrâil'in üstünde duran
Şahmerdan Murteza Ali Haydar'dır

Hallac Mansur gibi dağlar attıran,
Yusuf'u kul edip şarda sattıran,
Mikâil elinde mizan tutturan
Şahmerdan Murteza Ali Haydar'dır

Selman'ın çiğnine çıkıp oturan
Yusuf'u kul edip Hakka götüren
Miraçta engüre elin batıran
Şahmerdan Murteza Ali Haydar'dır

İncil yazılınca indi İsa'ya
Zebur Davud'adır, Tevrat Musa'ya,
Kur'an verdi **Muhammed** Mustafa'ya
Şahmerdan Murteza Ali Haydar'dır.

Kıralandı: *Kırlaştı, dumanlaştı* — **Fırak:** *Ayrılık* — **Balkımak:** *Parlamak* — **car pare:** *Dört parça* — **Tağı-ı uca:** **Kallaş:** *Dönek* — **Boran:** *Fırtınalı yağmur* — **çiğni:** *Kucağı* — **Şule:** *Işık* — **Mizan:** *Terazi* — **Mikail:** *Mizan tutan büyük melek* — **Engür:** *Şerbet*.

— 16 —

↓

Yine bahar eyyamı geldi gaziler
Serimi sevdaya salar durmayıp
Deli gönül Ali Şah'ın arzular
Gözlerim kanlı yaş dolar durmayıp

Seherde salınır bir selvi dalı
Yüzün görenlerin hub olur falı
Ben ağlarım ille yarin hayali
Çeşmimin yaşını siler durmayıp

Deli gönül Hakk'a gel olma asi
Hakk'a ulaştırmaz nefsin havası
Gökyüzünde uçan turnanın sesi
Dertli ciğerciğim deler durmayıp

Arasan bulunmaz lebin emsali
Acep var mı acep dostun hayali
Aşıklar feryatta bülbül misali
Güzeller gül gibi güler durmayıp

Pir Mehmed aydur musahip yaran
Yardım etsin bize ol Veysel - Karan
Eşinden ayrılmış bir akçe caran
Dağların salında meler durmayıp

— 17 —

↓

Gam yeme divane gönül
Herkes ettiğini bulur
Kimseye hiyle eyleme
Ettiğin (başına) yoluna gelir

Ezel zatını bulmayan
Kabdan kaba süzülmeyen
Sekiz uçmak gezinmeyen
Gezen hayvan er mi olur.

Evliya yolu kulundur
Her işler Hakk'a malumdur
Hak'tan korkmayan zalimdir
Güman ehli kafir olur

Aşık olan serden geçer
Arif olan akı seçer
Her kuş zümresiyle uçar
Kargadan bülbül mü olur ?

İnsan Hakk'ı bulmayınca
Hak'tan kerem almayınca
Ya ölmeden ölmeyince
Her kişi den kul mu olur ?

Aşk atına binmeyince
Aşk meyinden kanmayınca
Gül ağacı olmayınca
Her çalıdan gül mü olur ?

Evvel hasmını basmayan
Hırs ile nefsin kesmeyen
Özünü darda asmayan
Diğelmeyen dar mı olur

Derviş Mehemmed buzular
Aşk ile sinem sızılar
Gerçeği tanır gaziler
Şahtan gayri pir mi olur ?

Eyyam: *Günler, zaman* — **Asi:** *İsyancı, başkaldıran* — **Hub:** *Güzel* — **Leb:** *Dudak* — **Emsal:** *Örnek* — **Mey:** *İçki* — **Aydur:** *Ey der.*

— 18 —

Şu fani dünyaya geldim geleli
Çok ağır bahalar biçildi bize
Yüküm lâl ü gevher kıymeti ağır
Bahasın kesmeye dil geldi bize

Yetmiş yıldır mihman idim bu handa
Ruhumu aşna idi iki cihanda
Gafil olma elbet anladın sende
Ömür tamam olmuş gel oldu bize

Havva'nın koynunda gizli hâl oldum
Ak mürekkep idim kızıl kan oldum
Taâlâ emretti cihana geldim
Çok şükür din iman bal geldi bize

Derviş Mehemmed' im nurunu gördüm
Aman mürvet dedim darına durdum
Seni bir bildim de billâhi yandım
Gayri bundan geri emroldu bize

Aşna : *Tanıdık* — **Eyyam** : *Zaman* — **Emsal** : *Örnek* — **Buzular** : *İniler* — **Mihman** : *Misafir, konuk* — **Mizan** : *Terazi* — **Firak** : *Göz yaşı, ağıt* — **Sağrı** : *Bel* — **Şule** : *Işık* — **Tağî** : *Azgın, söz dinlemez, asi* — **Uca** : *Kuyruk sokumu, pöç.*

— 19 —

Pervaneyi şem oduna yandıran
Mürvet Şah - ı Merdan sana sığındım
Deryaları dalga vurup coşturan
Mürvet Şah - ı Merdan sana sığındım

İmam Zeynel ile zindana giren
Ol imam Bakır'ın kalbinde duran
Mahrum kalmaz dergahına yüz süren
Mürvet Şah - ı Merdan sana sığındım

Mansur'u berdar edip astıran
Çalıp zülfikarı taşı kestiren
Miraçta Resul'e nişan gösteren
Mürvet Şah - ı Merdan sana sığındım

Ol imam Cafer'in sırrı hüdasın
Musa - yı Kâzım'sın Ali Rıza'sın
Elinde zülfikar ehl - i kazasın
Mürvet Şah - ı Merdan sana sığındım

Fena imiş şu cihanın ötesi
Hiç var mıdır şu sözümün hatası
Hasan ile Hüseyin'in atası
Mürvet Şah - ı Merdan sana sığındım

Taki Naki ile derde devasın
Şah Hasan Askeri hemde livasın
Muhammed Mehdi'yi sahip zamansın
Mürvet Şah - ı Merdan sana sığındım

Derviş Muhammed' im ziyan etmez sözünde
Hakk'ı arayanlar bulur özünde
Sırat, mahşer yeri, mizan gününde
Mürvet Şah - ı Merdan sana sığındım

— 20 —

Gece gündüz hayaline yandığım ↓
Şu benim derdime bir derman eyle
Dertli sinem aşk oduyla deldiğim
Şu benim derdime bir derman eyle

Muratsız kullara murat verirsin
Darda kalanların elin alırsın
Irak yakın demez cara gelirsin
Şu benim derdime bir derman eyle

Bir müşkül iş idi geldi başıma
Elim ile ağu kattım aşıma
Ağlamaktan kan karıştı yaşıma
Şu benim derdime bir derman eyle

Dünya ziynetinden çektim elimi
Ya İlahi kabul eyle halimi
Senden gayrı kim kayırır kulunu
Şu benim derdime bir derman eyle

Ya İlahi birliğine inandım
Aşkın ateşinde kül oldum yandım
Bende şu dünyada bir garip kaldım
Şu benim derdime bir derman eyle

Nas içinde namus ile ar senin
Açılmış bahçede gülün var senin
Kulu azat etmek şanındır senin
Şu benim derdime bir derman eyle

Derviş Muhammed' im ettik bu işi
Eliftir doksanbın kelamın başı
Arayıp günahım söyleme suçu
Şu benim derdime bir derman eyle

— 21 —

Şanına layıktır gel bir iş işle ↓
Malumundur kul hatasız olur mu?
Senden Kerem, bizden mürvet bağışla
Düşen düşen yerde böyle kalır mı?

Sen mürşütsün külli şeye kadirsin
Bunalan kulların elin alırsın
Demek olmaz ne dediğin bilirsin
İsteyen muradın almaz kalır mı?

Yusuf gibi kul eyledin sattırdın
Turab ettin ayaklarda yırttırdın
Nice muhiblere taşlar attırdın
Herkes ettiğini bulmaz kalır mı?

Yusuf ile bileyidim zindanda
Zelihayla bileyidim ol demde
Eyüb ile bile kevni mekanda
İsteyen muradın almaz kalır mı?

Yusuf ile karanlıkta eğlendim
Eyüb'la belaya sabır eyledim
Gam yükünden kervanımı tayladın
Şu yüce bellerden aşmaz kalır mı?

Derviş Muhammed' im tahtında vezir
Avın çığnağımda alırım hazır
İnayet kılarsa bozatlı Hızır
Mahluk torumuza düşer kalır mı?

— 22 —

Bizi evvel getirdin bu cihana ↓
Bir bülbülüm gonca gülüm var benim
Ata ana oldu bize bahane
Kandilde balkıyan nurum var benim

Şahımı sevenler her dem şad olur
Gamlı ise gamdan ol azad olur
Sevenlerin yüreğinde derd olur
Mansur'un çektiği darım var benim

Mansur gibi dost yoluna bakarım
Ben sinemi aşk od'una yakarım
Hem korkarım hem udunu çekerim
Böyle mucizatlı pirim var benim

Halktan korkmayanlar belki asidir
Yalancılar peygamberin nesidir
Gönül coşa gelmiş aşk deryasıdır
Böyle bir figanım zarım var benim

Derviş Muhammed' im yolumdan kalmaz
Mürayi olanlar bu sırra ermez
Harici gerçeğin izini sürmez
Kırkların sürdüğü yolum var benim

— 23 —

Zar edip figan eyleme ↓
Gönül sabreyle sabreyle
Yaram var diye inleme
Gönül sabreyle sabreyle

Nice yaralar sarardın
Sınık gönüle girerdin
Düşmüşün elin alırdın
Gönül sabreyle sabreyle

Eyüb'ün yarasın sardı
Sağ eyledi sıhhat buldu
Cebrail name indirdi
Gönül sabreyle sabreyle

Aman mürvet derim sana
Sen bir kerem eyle bana
Cömertsin sal tutsağını
Gönül sabreyle sabreyle

Derviş Muhammed' im veli
Aman mürvet gönül gani
Azad eyle edna kulu
Gönül sabreyle sabreyle

Zar: *Ağlama* — **Figan:** *İnleme* — **Edna:** *Kul* — **Mürvet:** *Yardım isteme* — **Azad eyle:** *Özgür bırak* — **Name:** *Mektup* — **Gonca:** *Henüz açılmamış gül* — **Mürayi:** *İki yüzlü* — **Harici:** *İslamda bir siyasi grup* — **Sabreyle:** *Bekle.*

— 24 —

↓

Ey gönül sıtk ile çağır bari'ye
Mümin olan Hak katara düzüle
Gerçek aşık özde çeker darıya
Yürek büryan olup ciğer ezile

Kayda yazılanın kaynar küresi
Böyle imiş şu kulluğun sırası
Evliyanın enbiyanın töresi
Mümin odur kabdan kaba süzüle

Bu ciğer dediğin nefsin evidir
Onu katleyen mertler soyudur
Ya bu tarik evliyalar huyudur
Adı vara ol kayıda yazıla

Aşıklar süzüldü ol kabdan kaba
Yetmiş iki eremez bu hesaba
Yüzün kıblemizdir cemâlin kâbe
Adı vara ol kayıda yazıla

Derviş Muhammed' im bir fikir eyle
Yaradanın birliğine şükreyle
Ne dilek dilersen Allah'tan dile
Gece gündüz Ali de de buzula

— 25 —

↓

Gelin hey erenler umudu kesmen
Bülbülün işini zar eder Allah
Kısmetim var diye Mevlâya güven
Anında kısmetin var eder Allah

Taki'ya Naki'ya doğru varırsan
Askeri Mehdi'nin sırrın bilirsen
Eğer işleğinde dürüst olursan
Narı gülüzardır nur eder Allah

Muhammed Ali'nin sırrı yayılmaz
Hasan Hüseyin'i seven ınlmaz
Nice ayıpları yüze vurulmaz
Rahmet sahibidir affeder Allah

Nice erler kurtaramaz başını
Hak onara cümlemizin işini
Mümin olan saçsa gözün yaşını
Sürdürür tamuyu kar eder Allah

Zeynel'in rengine boyanmıyanın
Ol imam Bakır'a dayanmıyanın
Ali evladına inanmayanın
Mahşerde yüzünü kara eder Allah

Nice erler bakmadılar haline
Talip olan doğru gitse yoluna
Bülbül gülüstanda gülün dalına
Hürüyü gılmanı kul eder Allah

İmam Cafer nurdur elde tutarsan
Kazım Musa - Rıza'ya da yetersen
Eğer işleğine hile katarsan
Mahşerde yerini nar eder Allah

Pirim himmet eyle oğul ya hizmet
Hak sahip çıkmazsa artıyı fırkat
Gel şefaat eyle güzel Muhammed
Ol demde yetişir car eder Allah

Derviş Muhammed' im yaralar emler
Yetmez mi Mevlâ'ya ameli kemler
Asla tamu görmez haklı müminler
Didarı cennette nur eder Allah

— 26 —

Harici olanlar bu sırra ermez
Aşık olan aşk atında gezmeli
Lali gevheri alıp alıp satamaz
Her manayı yerli yerine yazmalı

Manayı söyle yerli yerine
Karışma hiç evliyanın sırrına
Özünü çekmeli Mansur darına
Bahri olup aşk deryası yüzmeli

Aşkın gemisine gemiyi koyup
Aşkınan oturup aşkınan kalkıp
Vücudun şehrinde delil yandırıp
Sine büryan edip ciğer ezmeli

↓

Yakınca sineye aşkın dağını
Hak sana gösterir yolun sağını
Onda seyredersin Hak uçmağını
Aşk kemendin boğazına takmalı

Bu darı çekenler olur Hakk'a kul
Kul olana Hakk'ın ırahmeti bol
Kırmızı gül ile aşnadır bülbül
Girip bir kafeste çın çın ötmeli

Derviş Muhammed' im aşkınan uyan
Her kişi kul olmaz ben kulum diyen
Kul oldur ki Hak yoluna olmalı revan
Hem dünyayı hem ahreti satmalı

— 27 —

Daim eksik noksan kuldur
Aman aman Allah aman
Kula rahmetciğin boldur
Aman aman Allah aman

Sen rahmetler eyle bize
Ayıbımı gelme yüze
Çoktan hayırlı az bize
Aman aman Allah aman

Allah habibim nur - için
Binbir ismin biri için
Affeyle bizlerin suçun
Aman aman Allah aman

Ali'nin özün kul eden
Ak deveye binip yeden
Bunca aşığı mümin eden
Aman aman Allah aman

Zülfikarın hürmetine
Ya kanberin gül zatına
Hem kazanın himmetine
Aman aman Allah aman

↓

Hatice kübra şanına
Fatma Zöhre zamanına
Onların ismi şanına
Aman aman Allah aman

Şah Hasan'a verdi ağı
O seyretti cennet bağı
Gel azat et şu tutsağı
Aman aman Allah aman

Hüseyin belendi kana
Lânet okundu Mervana
Gerçek olan kıyar cana
Aman aman Allah aman

Aşıktır Zeynel Abidin
Dilde zikreder mabudun
Tarıkı budur habibin
Aman aman Allah aman

Bu tarıkı sürdü Bakır
Dili binbir kelâm okur
Kula sahip evvel - ahır
Aman aman Allah aman

Caferi Sadık erkânı
Can içinde sever canı
Kula gösterir irfanı
Aman aman Allah aman

Kâzım Musa sevdi seni
Hakk'a teslim etti canı
Rıza oldu gönlü gani
Aman aman Allah aman

Sevdiğim Muhammed Taki
Dilinde zikreder Hakk'ı
Dünya kime kalır baki
Aman aman Allah aman

Naki'dir bize kılavuz
Cemâli cennette havuz
İçenler lebinden temiz
Aman aman Allah aman

Askeri Mehdi Muhammed
Sakın durağıdır cennet
Sevenler buldular rahmet
Aman aman Allah aman

Derviş Muhammed Şahından
Şahıdır söz penahından
Geç bizlerin günahından
Aman aman Allah aman

— 28 —

↓

Evvel verelim salavat
Muhammed nur değil midir ?
Hem şeriat kapısıdır
Hakikat sır değil midir ?

Hakikata bastık kadem
Hek bizi uyardı hemen
Ta evvelki o dem bu dem
Bilmeyen kör değil midir ?

İzanı olan seni bilir
Yüz sürer yoluna gelir
Seni bilmeyen ne bilir
Ya o münkir değil midir ?

Lâ İlahe illâllah dersin
Muhammed Resulullah dersin
Ali'yi veliyullah dersin
Noktası var değil midir ?

Derviş Muhammed' im arşta
Yolu çift durur miraçta
Ay ile gün temsil işte
İkisi bir değil midir ?

— 29 —

↓

Hayır kapıları açarsın
Ya Muhammed ya Muhammed
Kulun suçundan geçersin
Ya Muhammed ya Muhammed

Hak'teala habibisin
Müminlerin tabibisin
Sen cümlenin mahbubusun
Ya Muhammed ya Muhammed

Düşenin elin alırsın
Halimizden sen bilirsin
Tamuya dulda olursun
Ya Muhammed ya Muhammed

Halimiz sana ayandır
Bizi nuruna boyandır
Koma gaflette uyandır
Ya Muhammed ya Muhammed

Sen cömertsin gönlün gani
Boldur rahmetin ey yani
Çoktur kulunun noksanı
Ya Muhammed ya Muhammed

Aşkınan su gibi akar
Aşığın sinesin yakar
Cennette gül gibi kokar
Ya Muhammed ya Muhammed

Sensin Haydar'ın hocası
Sevenin kadir gecesi
Hasan Hüseyn'in dedesi
Ya Muhammed ya Muhammed

Zeynel'e zindanda yoldaş
Mümin koyar yoluna baş
Sana şek getiren kallaş
Ya Muhammed ya Muhammed

Bakır'a çektiler cefa
Cefa ana oldu sefa
Melekler durur saf safa
Ya Muhammed ya Muhammed

↓

Rıza'ya getirdin mi yol
Kâzım Musa'dır sana kul
Ümmetine keremin bol
Ya Muhammed ya Muhammed

Ümmetine eyle kerem
Taki Naki yolu uryan
Bize yolu gösteren sen
Ya Muhammed ya Muhammed

Bizi ayırma yolundan
Bülbül ayrılmaz gülünden
Askeri'nin katarından
Ya Muhammed ya Muhammed

Onsekiz bin alem ışığın
Sahibi zamandan çıkar
Cümlesi sana bağlıdır
Ya Muhammed ya Muhammed

Derviş Muhammed zikreder
Allah'ın binbir ismini
Bir adın Haydar - ı Kerrar
Ya Muhammed ya Muhammed

— 30 —

Sabahtan sabahtan erken sabahtan
Kul hatasız olmaz bir kerem eyle
Özür kusur günah cümlesi bende
Kul hatasız olmaz bir kerem eyle

İbrahim'i nar'a attığın gibi
Yerini gülüzar ettiğin gibi
Ellerin üstünde tuttuğun gibi
Kul hatasız olmaz bir kerem eyle

Halil'e İsmail verdiğin gibi
Yetmiş kez bıçağı çaldığın gibi
Melaikeyle koç indiğin gibi
Kul hatasız olmaz bir kerem eyle

↓

Yunus'u dünyaya attığın gibi
Emredip balıkla yuttuğun gibi
Onlarla aydınlığa çıktığın gibi
Kul hatasız olmaz bir kerem eyle

Nuh ile gemiyi çattığın gibi
Naçarları çırak ettiğin gibi
Herkesle murada yettiğin gibi
Kul hatasız olmaz bir kerem eyle

Derviş Muhammed' im hepisi senden
Tavafa ener de yeksani birden
Boldur irahmetin evvel evelden
Kul hatasız olmaz bir kerem eyle

— 31 —

↓

Şah Muhammed Mustafa'dan
Gel edep öğren gel edep
Pirim Ali Murtezadan
Gel edep öğren gel edep

Edepsize derler asi
Edepsizler Hakk'ın nesi
Hatice Fatıma nesli
Gel edep öğren gel edep

Hasan Hüseyin'e vardım
Ben ihlası onda buldum
Zeynel'den Cümleye yardım
Gel edep öğren gel edep

Bakır'ı zikrettim canda
Cafer'in sevgisi bende
Gezme yazıda yabanda
Gel edep öğren gel edep

Zülfikar oynar kazanda
Himmet eyleye bize de
Kâzim Musa Rıza'dan
Gel edep öğren gel edep

Edepsizden ders alınmaz
Serinden duman ırılmaz
Taki - Naki - Askersiz olmaz
Gel edep öğren gel edep

Mehdi ali resul bunda
Şefaat eyleyesende
Derviş Muhammed' den günde
Gel edep öğren gel edep

— 32 —

↓

Tanrı emaneti düştüm kuluna
Bir de bizim için yalvar Muhammed
Yine senden kerem olur kuluna
Bir de bizim için yalvar Muhammed

Peygamber nesliyem sorarsan ey can
Aliyel azimdir, kâbe kavseyn
Kürretül ayin'dir imam Hüseyin
Bir de bizim için yalvar Muhammed

Nemrut İbrahim'i ateşe attı
Çığrıştı melekler tâ arşa gitti
İmam Zeynel yetmiş yıl zındanda yattı
Bir de bizim için yalvar Muhammed

Fıiravun Musa'nın üstüne geldi
Semayşa kast etti tufanı saldı
İmam Bakır ol dem zuhur eyledi
Bir de bizim için yalvar Muhammed

Teberdar münkirin kanını saçtı
Azmetti ahrete dünyadan göçtü
İmam Cafer ilim kitabın açtı
Bir de bizim için yalvar Muhammed

Bahtek Hamza'yı tâ kaf'a attı
Binbir elli devin cengine gitti
İmam Musa Kâzım kurşunlar yuttu
Bir de bizim için yalvar Muhammed

Gönül coşa geldi aşk fırgatına
Baba emir bulundu he hizmetine
İmam Rıza'nın nur - u hürmetine
Bir de bizim için yalvar Muhammed

Şam'da Muaviye'nin gördüğü dava
Emir - el hükümdür gitmez bu dava
Kirişle boğulan, Tak - ı Nakı'ya
Bir de bizim için yalvar Muhammed

Ondört masum pak oniki imam ↓
Oniki imamdan biz tuttuk deman
Askeri'nin hürmetine elaman
Bir de bizim için yalvar Muhammed

Peygamber ruhuna verelim selam
Bizi senden mahrum etmesin imam
Muhammed Mehdi'de hatmoldu kelâm
Bir de bizim için yalvar Muhammed

Muhammed Hanifi avlara gitti
O gece tabutun başında yattı
Emir Hak'tan inmiş çok gaza etti
Bir de bizim için yalvar Muhammed

Derviş Muhammed' im bir azim davı
Muhammed Ali'dir her işin sağı
Gönlümün matlubu cennetin bağı
Bir de bizim için yalvar Muhammed

— 33 —

Cihan derya iken dünya su iken ↓
Bahri oldum ummana daldım erenler
Ruh idim bir handa yattım uyudum
Yüzyiğirmidörtbin kez geldim erenler

Bu mülkün sahibi Muhammed Ali
Nuh ile gemiye bindirdi beni
Koynunda görmüştüm ay ile günü
O zaman şad oldum güldüm erenler

Benim de bir ineciğim var idi
Hesabı vermeğe işim zor idi
Kızgın saç üstünde yandı eridi
Bir kuru kafayı gördüm erenler

Gafil olma gafil adam tövbeye
Nasihat verirler şeyhe babaya
Bir günde üç kerre indim kâbe'ye
Yüzüm sürdüm tavaf ettim erenler

Derviş Muhammed' im kuruldu üç saç
Eğnime şal giydim başıma bir taç
Hak mihman oldu bize biz olduk miraç
Dervişlik makamın buldum erenler.

— 34 —

Ben bu ana ikrar verdim ezeli ↓
Sensiz bu yerlerde gönül eylenmez
Murai gümanca Hak mı sevilir
Gümanlı gönülde iman eğlenmez

Vade yetip ömür tamam olunca
Zebaniler iki yana durunca
Canın alıp ünün arşa salınca
Bir saat da aman desen eğlenmez

Yaz bahar olunca açılır güller
Alçacık dallarda öter bülbüller
Vakti gelince derilir meyveler
Eser badı saba harman eğlenmez

Ol Azrail kıyar bu tatlı cana
Kavim hısım duyar başlar figana
Fırsat elde iken salma divana
Handa senin için kervan eğlenmez

Derviş Muhammed' im Cenabı Bari
Cemalin nurundan ayırmaa beni
Sensin vücudum şehrinin mihmanı
Sensiz vücudum da mihman eğlenmez

— 35 —

↓

Bir talip pirinin yüzünü görse
Ay ile güneşi görmüş gibi olur
Pirin eşiğine yüzünü sürse
Yetmiş kere hacca varmış gibi olur

Ezazüle baka baka bilirse
Kalbinde kin ile kibir var ise
Bir kişi ikrârın inkâr kılırsa
Hakk'ın haznesin yarmış gibi olur

Bu yola gidemez değme bir naşi
Anın o sevdadan ayrılmaz başı
Hile ile yola gitse bir kişi
Şeytanın darına durmuş gibi olur

Gidemezsin imamların yoluna
Karışagör bir gerçeğin haline
Bir kişi günahın almazsa ele
İblise pençesin vermiş gibi olur

Derviş Muhammed' im erenler gelse
Gerçekler nasibin ayırsa bölse
Bir mümin kızını yezide verse
Yetmiş bin evliya kırmış gibi olur.

— 36 —

↓

Nefes harceyleyip salma araya
Özün bilmeyene bildiremezsin
Müşteri olmadan gelip geçene
Gel al deme ile aldıramazsın

Din Muhammed dini taptığım tapı
Yıkılır mı Hakk'ın yaptığı yapı
Yüz yıl emek çeksen yapılmaz yapı
Kumdan duvar örüp kaldıramazsın

Ay ışığını mavururlar tavada
Yavru şahin bekletirler yuvada
Elde öğrenmedik kuşu havada
Çetindir ben ile indiremezsin

Yavru şahan salan mı sal demeyle
Gönül dost mu bulur bul bul demeyle
Ağlamış gül yüzlü gül gül demeyle
Hak izin vermezse güldüremezsin

Derviş Muhammed' im sevmez hayını
Herkeste beğenir kendi huyunu
Dibi delik kaba aşkın suyunu
Taşıyıp yorulma dolduramazsın

Harceyleyip: *Sarfedip* — **Hayın:** *İhanet eden* — **Şahan:** *Şahin kuşu* — **Tapı:** *Tapınak* — **Ezazül:** *Azazil, iblis, şeytan* — **Kibir:** *Büyüklenme* — **Hazne:** *Hazine, depo.*

— 37 —

Dolanı dolanı bir şara geldim ↓
Tarikatı aldım tellal elinden
Ehl - i Hak olanlar hakkını alsın
Bir doğru yol aldım tellal elinden

Şah elçisi gelmiş gelin buyurak
Muhabbetin harmanını savurarak
Danesini samanından ayırak
Bir gıda yol aldım tellal elinden

Hariciler bu manaya ermesin
Hasan Hüseyin intizar kılmasın
İmam Cafer koksun hergiz solmasın
Bir deste gül aldım tellal elinden

Nesimi'nin, Hatayi'nin deyilmez
Bu manaya aşna olan ayılmaz
Binbir iki lezzeti var doyulmaz
Bir kutu bal aldım tellal elinden

Derviş Muhammed' im bellidir yelten
Ne murad istersen Hak için yelten
Öyle bir tellal ki aleme sultan
Elif - i Taç aldım tellal elinden

— 38 —

İhlaslı talipsen pirini hak'la ↓
Din Muhammed iman Ali değil mi ?
İncil, Tevrat, Zebur, Kuran'ı yokla
Din Muhammed iman Ali değil mi ?

Kuran'da okunur Ali'nin ismi
Doğrunun dostudur erkânı cismi
Lahmike lahmı, cismike cismi
Din Muhammed iman Ali değil mi ?

Matem aylarında çekelim yası
Oniki imamların hası hulusu
Hasan ile Hüseyinin dedesi
Din Muhammed iman Ali değil mi ?

Derviş Muhammed' im sevdi onları
Alnında yıldızı balkıyor nuru
Horasan'dan gelen erlerin piri
Hünkâr Hacı Bektaş Veli değil mi ?

— 39 —

Hançer alıp dertli sinem deleyim ↓
Bülbülüm bağından uçmadan gel gel
Gazel olup gonca gülün solmadan
Azrail pençesin salmadan gel gel

Balı alan arı işler iniler
Balı almayanlar gezer vızılar
Yar cevreyledikçe yaram sızılar
Açsa yüzbin yara çekilir gel gel

Dağlar taşlar iniliyi zarımdan
Canan bilir cananının halinden
Kes de kement eyle zülfün telinden
Kement kollarımı kesmeden gel gel

Kurgusu Hak ama çoğumuş ozan
Şahi Merdan Ali yazıpta bozan
Tevilin çok imiş bu nasıl düzen
Hikmetine akıl ermeden gel gel

Derviş Muhammed' im saki doldurdum
Açılmış gülüne bülbül kondurdum
Güzel gazileri şehre erdirdim
Gaziler sohbetin diliyor gel gel

— 40 —

↓

Gel ey gönül yabanları dolaşma
Var bir delil bul ki Hakk'a gidelim
Dünya için yalancıya dolanma
Var bir delil bul ki Hakk'a gidelim

Defterimiz elimize vermeden
Kara toprak gözümüze dolmadan
Zebaniler gelip sual sormadan
Var bir delil bul ki Hakk'a gidelim

Delilimiz şahı Merdan Ali'dir
Aşık ahı karlı dağlar eritir
Yalan sanman dünya daha doludur
Var bir delil bul ki Hakk'a gidelim

Dersimizi imamlardan alalım
Ahretin kaydını burda görelim
Muhammed aşkına secde kıralım
Var bir delil bul ki Hakk'a gidelim

Emaneti veren bir gün alacak
Azrail de tatlı canın alacak
Cümle kulun defterini dürecek
Var bir delil bul ki Hakk'a gidelim

Bir gün olur Hak kapısı açılır
Mümin kulun günahından geçilir
Yaz gelince çayır çimen biçilir
Var bir delil bul ki Hakk'a gidelim

Derviş Muhammed'im ağlar gülersin
Tutmayana hayır öğüt verirsin
Bir gün olur defterini görürsün
Var bir delil bul ki Hakk'a gidelim

— 41 —

↓

Ar edenler gelip buna giremez
Her derviş de soyunarak dalamaz
Gölleri derindir dürrü bulamaz
Muhammed makamı oldun mu derviş
Muhammed makamı oldu bu derviş

Muhabbetten bent kaldırıp akıtan
Hocam imam Rıza bizi okutan
Doldurdum kadehi içtim sakiden
Üryan ocağına girdin mi derviş
Üryan ocağına girdi bu derviş

Bakmaz mısın sular engine çağlar
Bu derde düşenler ah eder ağlar
Hüsnün içerisi firdevsi bağlar
Gonca güllerini derdin mi derviş
Gonca güllerini derdi bu derviş

Üçyüzaltmış altı dalın üstüne
Kul olabildin mi Hakk'ın dostuna
Bu kadar dalların kökün üstüne
Kapılara Rıdvan oldu mu derviş
Kapılara Rıdvan oldu bu derviş

Derviş Muhammed' im içim ayılmaz
Lokması tekbirli haram sayılmaz
Hiç kuru fitilin şöhlesi olmaz
Yağ koyup çerağcı oldun mu derviş
Yağ koyup çerağcı oldu bu derviş

— 42 —

↓

Gezme yazıda yabanda
Ne ararsan canda ara
Mahlukun işi hilaftır
Gerçek olan durur dara

Kör menziline yeter mi
Allah'ın emrin tutar mı
Hiç kötü işten kaçar mı
Er denilmez badı zıra

Dara hep gerçekler durur
Zerre zerresini görür
Özü yanık olan bilir
Benim ne sözüm var köre

Aşk atına binmeyince
Aşk meyinden kanmayınca
Ya ölmeden ölmeyince
Erilmez bu gizli sırra

Derviş Muhammed' im zattır
İnanmayanlar lanettir
Ölüme hiç çare yoktur
Hepimize gelir sıra

— 43 —

↓

Gerçeğin aslın sorarsan
Biz muhabbetten geliriz
Kabdan kaba süzülürüz
Aşk ile hasıl oluruz

Üryandır cennette saki
Onlar özde bulur Hakk'ı
Kim kalır dünyada baki
Mecnun divane oluruz

Aşktır atamız anamız
Aşktır ceddimiz ötemiz
Aşktan geliyor gıdamız
Mesti pak hayran oluruz

Biz tapmazız haça puta
Daim niyazımız zata
İnanmışız Hak sıfata
Hakk'ı müminde biliriz

Mesti paki olur Naci
Onlar giyer dürüst tacı
İşte ona derler hacı
Hem yanar üryan oluruz

Mümin odur bile uğrun
Süre cesedinden uğrun
Kulluğun diyem doğrusun
Ölmeden önce ölürüz

Derviş Muhammed' im diye
Gerçek olan aşka uya
Cennette hülleyi giye
Ulu Divan'dan geliriz

— 44 —

Uzun boylu dal boyuna döndüğüm
Benim gönlüm sana düştü n'edeyim
Ela gözlerine kurban olduğum
Benim gönlüm sana düştü n'edeyim

Hangi dağı gördüm karsız dumansız
Yandım ateşine ahtı amansız
İkrarından dönen dinsiz imansız
Benim gönlüm sana düştü n'edeyim

Benim sevdiceğim nazlıdır nazlı
Eşinden ayrılmış turna avazlı
Balaban bakışlı karakuş gözlü
Benim meylim sana düştü n'edeyim

Benim sevdiceğim Ali'dir alâ
Umarım hayalin gönlümde kala
Ne çok cevredersin bu sefil kula
Benim meylim sana düştü n'edeyim

Derviş Muhammed' im derde çare ne
Sağılmayı merhem eyle yareme
Bülbül gülüstanda baykuş virane
Benim meylim sana düştü n'edeyim

— 45 —

Sesini işittim bende varayım
Eylen uçup gitme konadur bülbül
Senin muhabbetin kalbim evinde
Vücudum şehrinde turnadır bülbül

Bülbül gibi gülden güle sekersin
Gözlerinden kanlı yaşlar dökersin
Nice yıldır hasretlikler çekersin
Kardan mı kışdan mı yazdan mı bülbül

Dikene konma sen güle kon güle
Eski düşmanını dost olur sanma
Açıp beyaz göksün ya da inanma
Rakibinin kasdi canadır bülbül

Sultan eder rahmet eyle kuluna
Bu ne şekil dert ki derman buluna
Konma benlik ile gülün dalına
Har olur pençeni kanadır bülbül

Derviş Muhammed' gevherler saçar
Herkesin boyuna libaslar biçer
Sarılak sevdiğim zamanı geçer
Dünya baki değil fanidir bülbül

— 46 —

Pazarlık eylersen üstaddan eyle
Dükkanın yok çürük hanı neylersin
Metah alam dersen bezirgandan al
Çerçinin sattığı malı n'eylersin

Gevher alam dersen zarardan korkma
Meyil ver aşnaya nadana bakma
Sermayen var ise yürekte sakla
Sikkenin kestiği pulu n'eylersin

Güvenme benliğe olursun batıl
Sultan olam dersen kul olda satıl
Cahtı caht eyle kervana katıl
Kırda bayırdaki yolu n'eylersin

Ahmak odur taşta gevher araya
Aldanmışlar ak üstünde karaya
Bir amel işle ki Hakk'a yaraya
Hakk'a yaramadık feyli n'eylersin

Derviş Muhammed' im doğrusu böyle
Bir sadık yarinen pazarlık eyle
Boylar isen aşkın deryasın boyla
Mandanın girdiği gölü n'eylersin

— 47 —

Geliniz sofular yola gidelim
Ya bu yol kadimdir gonca gülü var
Birisi Muhammed birisi Ali
Muhabbet içinde aşkın kanı var

Aşkın deryasıdır aşkın kanıdır
Mümin olanların şah sultanıdır
Müminlik âlâdır sırrı Hüdâ'dır
Dört kapı kırk makam ince yolu var

Dört kapının birini açıp girmeli
Magrıbından tâ maşrığı görmeli
Azrail elinden canı almalı
Dervişliğin türlü türlü halı var

Sevdiğim sabidir severim sâbi
İman ile dinin bir imiş kabı
Lokman hekimin de em'inin habı
Binbir çiçeğin içinde biri var

Derviş Muhammed' im gezdim dolaştım
Aşkın ateşine yandım alıştım
Şu dünyayı bir bahçeli şen sandım
Gafletten gözümü açtım nuru var

Bezirgan: *Tüccar* — **Sabi:** *Genç* — **Magrib:** *Batı* — **Masrık:** *Doğu* — **Benlik:** *Şeytanlık* — **Ahmak:** *Akılsız* — **Aşna:** *Tanıdık* — **Nadan:** *Yoz, Kaba.*

— 48 —

Noksan işim çoktur senin katında ↓
Ya Muhammed hayıra çal kalemin
Yine sensiz zahirinde batında
Ya Muhammed hayıra çal kalemin

Bunalan kulların elin alırsın
Çağıranların carına gelirsin
Demek olmaz dediğimi bilirsin
Ya Muhammed hayıra çal kalemin

Kulun işi hata ile noksandır
Hakk'ın işi kerem ile ihsandır
Gel bir kerem eyle lütfun da boldur
Ya Muhammed hayıra çal kalemin

Hiç kul olmayınca sultan olur mu
Yalan şu meydan da menzil alır mı
Zülfikar olmazsa küffar ölür mü
Ya Muhammed hayıra çal kalemin

Seherde bülbüller figana başlar
Şanına verildi mucizat işler
Kul hata işlerse sultan bağışlar
Ya Muhammed hayıra çal kalemin

Küffar geldi dört yanımı çevirdi
Şu mahluku harman etti savurdu
Boldur ırahmetin car günü geldi
Ya Muhammed hayıra çal kalemin

Derviş Muhammed' im kaynadı coştu
Zülfikar kınından zağladı çıktı
Sahip kıranlığın fırsatı düştü
Ya Muhammed hayıra çal kalemin

— 49 —

Hakdan bir sevda yöneldi serime ↓
Bilmem nasıl nice olur bu gönül
Aşkın kitabını aldım elime
Asi dağlarından yüce olur gönül

Bir dem olur hocasından üşenir
Bir dem türab olur yere döşenir
Bir dem olur hendeğinden boşanır
Dalgası tükenmez göldür bu gönül

Birden dört köşeye gitmez sakindir
İbadeti boldur Hakk'a şükürdür
Birden zelil düşmüş gayet fakirdir
Birdem de bezirgan hoca olur gönül

Bir dem al çiçekli bahar yaz olur
Bir dem Temmuz gider kara güz olur
Bir dem ay aydındır hem gündüz olur
Bir dem de karanlık gece olur gönül

Derviş Muhammed' im ölene erilmez
Arap at yorulur gönül yorulmaz
Gönül bir sırçadır sınsa sarılmaz
Sınığı sarması güç olur gönül

Sınık: *Sakat* — **Zahir:** *Dış* — **Batın:** *İç* — **car:** *Yetiş* — **Zelil:** *Aşağılanan* — **Sınsa:** *Kırılsa* — **Ser:** *Baş* — **Üşenmek:** *Tenbellik.*

— 50 —

Bende şu dünyaya geldim geleli
Emanetten bir don giymişe döndüm
Haramiler vurdu yüküm dağıttı
Soyulup sılaya gelmişe döndüm

Buhar oldu dağın karı eridi
Ecel yeli değidi gönlüm farıdı
Şu fani dünyada murat bu muydu
Gamze oku değmiş sineye döndüm

Gam iye kahırdan yükümü tuttum
Ah ile feryadı arşa ilettim
Dağıttım devleti tarumar ettim
Sanki bir tas zehir içmişe döndüm

Yaralarım göz göz oldu dolmadı
Yaramın üstüne merhem gelmedi
Bağlar gazel oldu bülbül konmadı
Açılmamış gülü solmuşa döndüm

Gördünüz mü şu feleğin fendini
Dağıttı hargımı, yıktı bendimi
Hemen dostcağızım kendi kendimi
Göğ iken bostanı solmu;şa döndüm

Nice Süleyman'lar konup göçmüştür
Nice İskender'ler serden geçmiştir
Cümlesi de ecel meyi içmiştir
Dünyadan ahrete göçmüşe döndüm

Bana değme şu sinemde yaram çok
Yaramın halinden hiç anlayan yok
Talibe vardım ki gel yarama bak
Yarayı keşeniş etmişe döndüm

Derviş Muhammed' im malumdur halim
Halkın cerrettiği kulundur senin
Bu işler elinden gelmez mi dersin
Bir karanlık yerde kalmışa döndüm

— 51 —

Muhammed - el Mustafa'nın
Mihmanı bu şarda olur
Şahı Merdan nakış verir
Daim bu can darda olur

Arşı kürsü levhi kalem
Böyle çaldı Rabbel alem
İki çatal oldu kalem
Güruh (u) Naci sırda olur

Talip özünü öldüren
Şarında delil yandıran
Yönün miraca döndüren
Fani dünya perde m'olur

Yalan dünyanın sigeci
Yetmiş (i)kiden olmaz hacı
Mümine verilen tacı
Yetmiş iki marda olur

Aşkın içtiği dolu
Allah'tır cümleden ulu
Kadimdir müminin yolu
Tamu vallah karda (çarda) olur

Halil peygamberin sırrı
Kadimdir imanı dini
Muhammed Ali'nin canı
Musa gibi Tur'da olur

Derviş Muhammed' im oldu
Teslim oldu Hakk'ı buldu
Duman gitti bahar geldi
Bülbül daim gülde olur

— 52 —

↓

Gir meydana samah eyle
İlmi hikmetlerden söyle
Bu dünyanın hali böyle
Kara gözlüm çark ederek

Semah etmek doğru iştir
Yeri ile yolu ile
Önüm sıra kapı açtır
Kara gözlüm çark ederek

Sakiden dolu içersin
İdris'e hülle biçersin
Cennete kapı açarsın
Kara gözlüm çark ederek

Dua okundu hazıra
Destur verildi Hızır'a
Boz - at ile düşmüş yola
Kara gözlüm çark ederek

Yerin göğün dolabından
İçmiş benem şarabından
Geçmiş dünyanın varından
Kara gözlüm çark ederek

Dünyayı almış başına
Akıllar ermez işine
Derviş Muhammed' i sar peşine
Kara gözlüm çark ederek

— 53 —

↓

Nişanı vardır her gerçek aşığın
Gece gündüz günü geçer zarından
Aşıklar aşkınan bulur ışığı
Çekmiştir özünü Mansur darına

Mansur gece gündüz çekerdi darı
Dilim zikreder perverdigarı
Gördünüz mü siz o koca serdarı
Onlar muhabbette buldu yerini

Aşk muhabbet bir araya cem olup
Onlarda akılın yanında durup
Ya imam gök ise o mihman bilip
Kim karışır Yaratanın işine

Bu sırrın ötesi sırdır ötedir
Gerçeklerde bu mahluka putadır
Gerçeği gerçekten bölmek hatadır
Lahmike lahm'oldu birbirine

Derviş Muhammed' im monanlar göçer
Bildiğimiz herkes ektiğin biçer
Kırmızı gülün üstüne kan saçar
Bak bülbülün figanına zarına

— 54 —

↓

Ali'nin aşnası yarı
Can içinde saklı canı
Kudretten derilir honu
Şah Muhammed Mustafa'nın

Dolusun içenler ölür
Bunda kim gider kim kalır
Her kişi layığın bulur
Şah Muhammed Mustafa'nın

Ademi saldı dünyaya
Kârı yok ise n'eyleye
Seveni umman boylaya
Şah Muhammed Mustafa'nın

Hakk'a bir deyip gelmişsin
Arayıp bunda bulmuşsun
Kadim ikrara durmuşsun
Şah Muhammed Mustafa'nın

Derviş Muhammed' im çağlar
Gül pirini bulup ağlar
Cebrail yarasın bağlar
Şah Muhammed Mustafa'nın

— 55 —

Eynime giymişim sinem uruşan ↓
Hak için çekerim namusu arı
Dinle bahar olur açılır güller
Çağrışır turnalar gelir Ali'den

Akdeniz yüzüne asmış borayı
Mevlam ona ırak etmiş havayı
Akdeniz üstünden sultan ovayı
Mevlam nasib etsi konsak oradan

Sökün kuşu her dem havalı uçar
Arş yüzüne çıkmış kanadın açar
Huma kuşu nurun aleme saçar
Ayırma sevdiğim gözü karadan

Akdeniz üstüdür sultan korusu
Eşiğin bekliyor kırkın birisi
Ezel uslusuyduk şimdi delisi
İsterim muradım vere Ali'den

Arştan aşağıya bir ışık yandı
Gökte melekler hep semahın döndü
Derviş Muhammed' im aşka uyandı
İçip sermes olduk biz bu doludan

— 56 —

Güzel benim senden bir sualim var ↓
O yarin yanıda muteber misin
Hak teala seni zatından etti
İmranca söyleyen o soydan mısın

Kerem et efendim öldürme beni
Aşıkun maşuka fedadır canı
Bir mektup yazdıram arz edem hali
Beni deli eden sen değil misin

Eynine giymişsin al ile yeşil
Döşür pelerini yere dolaşır
Can, ceset ve ruh genc buluşur
Bir ahtına duran sen değil misin

Başına sokunmuş devlet turasın
Huma kuşu yüksek yapar yuvasın
Gönül arzuluyu şahin havasın
Cennette oturan hür değil misin

Derviş Muhammed'im sevdiğin benim
Evvelinden kurban eyledim canım
Elif don değişti öz kendi halim
Bir gidip bir gelen nur değil misin

Çığnak: *Pençe* — **Bozular:** *Deve gibi ses çıkarır, iniler* — **Deyen:** *Söyleyen* — **Değince:** *Gelince* — **Kırçılandı:** *Boranlandı* — **Taylamak:** *Eşitlemek, uyarlamak* — **Sınık:** *Çarpık, kırık* — *Irılmaz.*

Derviş Muhammed, Arguvan ilçesi ile çevresindeki yaklaşık yüze yakın köyde adını, şiirlerini duyurmuştur. Özellikle, Aşıkî Ahmed ve Şah Sultan ile bu yörede kültürel kök salmayı, geleceğe kalmayı başarmışlardır. Bunların etkisi ile büyük çoğunluğu Alevi ve Türkmen olan bu yöremiz, bu büyük ozanların etkilemesi sonucu sağlıklı bir kültür birikimi yapmış, bir çok türkü ve ezgilerine bu rüzgârın etkilerini, izlerini götürmeyi bilmiştir. Aynı dönemde Şıhhasan köyünde Teslim Abdal gibi soluklu bir ozan da sesini duyurmakta, bu kültür birikimini yakından beslemektedir. Derviş Muhammed'le karşılaşması bu etkilemenin ne değin derin, köklü olduğunu göstermektedir. Aynı zamanda bu olgu, aynı yörede yaşıyan aşıkların birbirleriyle yakın ilgi ve ilişkilerini de gösterir. Hekimhan ilçesi yöresindeki Alevi-Bektaşi kesimin çıkardığı aynı dönemde yaşamış Sadık Baba, Esiri gibi büyük ozanlarında bu kültüre büyük katkılar sunduğu yadsınamaz. (Bknz. Teslim Abdal ile Derviş Mehemmed atışması s: 131-136)

DUALAR — GÜLBANGLAR

BÖLÜMÜ

ALEVİLİK - BEKTAŞİLİK'TE İBADETİN YERİ, ÖNEMİ, BAZI KURUMLAR VE KAVRAMLAR

Alevilik - Bektaşilik bir "inanç ve yaşama biçimi" şeklinde nitelendirildiği taktirde, zamansal süreç içinde uğradığı tüm haksızlıklara, yasaklı kaldığı sürelere, gizlendiği yer ve yönlere, yerilmelere, ayıplamalara, din dışı illegal sayılmasına, yadsınmasına karşın, tüm karanlık dönemlerde bizzat kendi yarattığı olanaklar ortamında kendisini tanıma, geliştirme ve anlatma olanağı bularak açık - gizli, sivil örgütleri, dinsel organları, gönüllü görevlileri aracılığıyla hızlı ve sağlıklı biçimde organize olarak ayakta kalma becerisi gösterip Anadolu'daki varlığını yaklaşık bin yıl koruyarak, sürdürerek ve toplumda söz sahibi olabilmesi ve kimlik savaşı vererek yürümesi her halde cem törenlerinden almış olduğu yeni kan vederin yaşama gücü ve dürtüsüyle sağlanmış olsa gerek. Öyleyse bu yolağın kaynağını oluşturan cem törenlerinin esası, temeli ne olabilir? Yeri geldiğinde estanstaneler, küçük bölümler ve ritueller sunduğumuz cem törenlerinin oluşum ve uygulanışlarını anlatmak değil elbette konumuz. Ancak, cem törenlerinde okunan dualar, nefesler (deyişler) ile, ağıtlar (mersiyeler) ve diğer şiir şeklinde okunan dua, gülbang, tercemanların çoğu uyaklı bulunması nedeniyle ve içerikleri itibarıyle kitabımızın konusu kapsamına girmektedirler.

Antoloji tanım ve öğelerinin özellikle de alışılmış kalıbın dışına çıkarak uyaklı, ahenkli "mensur şiir" şeklindeki dua, gülbang, terceme ve benzerlerini kitaba almayı konunun tümlüğü açısından yararlı ve gerekli gördük.

Alevilikte tapınma (ibadet), ilkin bireysellikten başlayıp zamanla bireysellikten uzaklaşarak toplu halde kadını, erkeği ile bir araya gelerek yıllık kusur ve günahlarından arınıp durunarak bir can bir beden olup yüce Tanrı'nın huzuruna varmak için, varlık ateşi kavramsallığı içinde ve yokluğun sonsuzluğu ötesinde Allah - Muhammed - Ali üçlemesi sevgisinde birleşip nurlanmış olarak erler - evliyaların gerçek varlık alanında ve mürşit huzurunda yeniden insanlaşmayı (İnsanda tecelli eden Tanrı olmayı) sağlayacak töresel ve törensel eylem ve davranışların içtenlikle yerine getirilmesidir. Somutlaşan ya da somutlaştırılan bir tanrıya ulaşma eylemidir bu.

Bu törenlerde (Cem ayinlerinde) pir, mürşit, baba, dede, rehber, talip - müsahip, 12 hizmet sahibi ve muhibler bulunur. Bunlar tarafından Alevi Bektaşi yolağına göre önceden belirlenmiş Kur'an ayetleri, gülbengler (gülbang), tercemanlar, telkinler, dualar, tekbirler, salavatlar deyişler okunur, semah edilir. Salat tamamlanır.

1 - AYETLER

Alevi - Bektaşiler, tarikatlarındaki her önemli noktayı, eylemi, olguyu özellikle de ibadet sayılacak usul ve davranışları, motifleri kaynak olarak Kur'an- ı Kerim'deki bir ayete, olmadığı taktirde bir hadise, bu dahi olmazsa Hz. Ali'nin bir sözüne, davranışına dayandırmaya çalışmışlardır. Fatiha, Bakara, İhlas, Yasin, Nur, Fetih gibi bir çok surenin bir çok ayetlerini kaynak olarak alıp değerlendirmişlerdir. Yolakta her dinsel davranışın sarıldığı ya bir ayettir, ya da bir hadistir. Yalağın deyişleri şiirleride ayn özellikleri taşır. İşte bunlardan bir kaç örnek:

a) Nur Ayeti (24. sure, 35. ayet)

(Hak teala, göklere ve yere nur verendir. O'nun nuru, içinde bir çırağ bulunan kandilin ışığı gibidir. Çırağ billur içindedir. Billur parıl parıl parlayan bir yıldızdır. Şarklı da, garplı da olmayan mübarek bir zeytin ağacından yakılır. Ateş dokunmasa da onun yağı hemen ışık verecek gibidir. Nur üzere nurdur. O Hak teala dilediğini kendi nuruna iletir, kılavuzlar. Hak teala insanlara, örnekler verir. Her şeyi hakkı ile bilen O'dur.)

b) Fatiha Suresi (1. sure, 7 ayet)

"Bütün alemleri yaratan, (ezelden beri) yarattıklarını rahmet ile kucaklayan, (ebede kadar) sevgiyle yargılayan, Hesap Günü'nün sahibi olan Allah'a hamd olsun! İlahi! Biz yalnız sana kulluk eder, yalnız senden yardım dileriz. Bizi dos- doğru giden yola ilet. Nimete erenlerin, üzerine gazap dökülmüşlerin, şaşırmayan ve sapmıyanların dosdoğru yoluna ilet Ulu Tanrı!"

(Mekke'de nazil olmuştur, yedi ayettir).

c) Yedullah Ayeti (48. süre, 10. ayet)

(Fetih Suresi, Ayet 10) ("O seninle el tutuşup söyleşenler varya onlar sana biat edenler) ancak Allah'a biat etmişlerdir. Allah'ın eli, onların elleri üstünde idi. Onun için kim ahdini bozarsa o, öz nefsinin zararına bozmuş döneklik etmiş olur ve kim Allah'a verdiği sözünü yerine getirirse, Allah'ta ona büyük ecirler (ödül) verir."

d) Şuara suresi 23. ayet - Ahzap suresi 33. ayet - Maide suresi 35. ve 112. ayetleri - Fetih suresi 18, ve 19. ayetleri, gibi daha bir çok ayetlere dayanarak yolaklarını sürdürürler.

2 - KELİMEYİ TEVHİD

La İlahe İllallah

a) Alevi ve Bektaşi'lerin Kelime - i Şahadeti

Eşhedü enlâ ilâhe illâllah ve Eşhedü enne Muhammed - ün Rasulullâh, Eşhedü enne Aliyy - ün Veliyullah, Vasiyi Rasulullah.

b) Üçler

Allah — Muhammed — Ali

c) Beşler

Hz. Muhammed — Hz. Fatma — Hz. Ali - Hz. Hasan — Hz. Hüseyin

ç) Yediler

Allah-Hz. Muhammed-Hatice-Fatıma-Ali-Hasan-Hüseyin

d) Peygambere Selam

Esselâtü vesselâmü aleyke ya Resulullah

Esselâtü vesselâmü aleyke ya Habibullah

Esselâtü vesselâmü aleyke ya Kerimullah

Esselâtü vesselâmü aleyke ya Ekremel Ekremin

Esselâtü vesselâmü aleyke ya Şef - i Ruz - i Arasat

e) Tevellâ ve Teberrâ

Tevellasın, teberrasın bilen meydana aşk olsun. Bu esmanın müsemmasın duyan insana aşk olsun. Muhibb - i hanedana sedhe zaran niyaz edüp. Amma anda da mevlasın bulan irfana aşk olsun. Bu nazm ı hikmet efşanın, bu batın nutkun ey arif. Bu gün hakkıyla ifasın eden ihvana aşk olsun (**Agahi**)

f) Ezan

Allahu Ekber (4defa)
Eşhedü enla ilahe illallah (2 defa)
Eşhedü enne Muhammeden Resulullah (2 defa)
Eşhedü enne Emirül Müminin Aliyün Veliyullah (2 defa)
Hayye ales selah (2 defa)
Hayye alel felah (2 defa)
Hayya ala hayril amel (2 defa)
Allahü Ekber (2 defa)
La ilahe illallah (2 defa)

g) Mürşid

Allah Allah, hizmetin kabul ola, muradın hasıl ola, iki cihanda yüzün ak ola, seyyid - i ferraş'ın himmeti üzerinde ola, gerçek erenler demine Hû.

SELAMNAME'LER

— 1 —

Esselam - ı aleyküm ey Şeri'at erenlei!.
Esselam - m aleyküm ey tarıykat pirleri!.
Esselam - ü aleyküm ey ma'rifet kâmilleri!.
Esselam - m aleyküm ey hakikat şahları!.
Mürşid de her defasında:

— Ve aleyküm - üs selam ve rahmetullah - i ve berekâtüh...

— 2 —

"Allahümme salli âlâ seyyidina Muhammed Mustafa..
Allahümme salli âlâ seyyidina Aliyyel Murtaza..
Allahümme salli âlâ seyyidina Hüseyn - i Kerbela..
Allahümme salli âlâ seyyidina Zeynel Aba
Allahümme salli âlâ seyyidina Kazım Musa..
Allahümme salli âlâ seyyidina Bakır baba..
Allahümme salli âlâ seyyidina Cafer rehnüma..
Allahümme salli âlâ seyyidina Ali Sultan Rıza..
Allahümme salli âlâ seyyidina Muhammed Taki
Allahümme salli âlâ seyyidina Hasan Askeri..
Allahümme salli âlâ seyyidina Muhammed Mehdi !.."

(Değişik şekli sh: 440)

— 3 —

Esselamü aleyke ya Resulullah, Esselamü aleyke ya Habibullah, Esselamü aleyke ya Nebiyullah, Esselamü aleyke ya Eminullah, Esselamü aleyke ya Hayr - ül Hâlikullah, Esselamü aleyke ya Muhammed ibni Abdullah, Esselamü aleyke ya Safvetullah, Esselamü aleyke ya İmam ül müttekiyn, Esselamü aleyke ya Emirül Mü'minin, Esselamü aleyke ya vasiyyu Resul - i Emin, Esselamü aleyke ya Fatıma'tün Zehra, Esselamü aleyke ya Ümmil Sıbteyin, Esselamü aleyke ya Seyide - tün nisa - el âlemin, Esselamü aleyke ya ebi Muhammed'ül zeki, Esselamü aleyke ya İmam Hasan'ül Müctebâ, Esselamü aleyke ya ebâ Abdullah, Esselamü aleyke ya ibni Resulullah, Esselamü aleyke ya ibni Emir'el Mü'minin, Esselamü aleyke ya ibni Fatıma'tün Zehra, Esselamü aleyke ya Rurret - ül âyni Habib - i Hüdâ, Esselamü aleyke ya ciğer küşeği Şir - i Hüdâ, Esselamü aleyke ya İmam Hüseyin Şehidül garibi mazlumi deşt - i Kerbelâ, Esselamü alâ ceddike ve ebrike ve eyyi - ümmike ve ağıhire ve alâ nisaatı min beynin ve alâ kudretike ve mevalike ve şi'atın vel muhibbin ve rahmetullahi ve bereketihi vesselamü alel mürseliyn,

nelaikitehi mukarribin ve evliyullahi teala aleyhi ecmain velhamdülillahirrabbilâlemin Hu doost.

— 4 —

Sakacı (Şerbetçe) Selamname

Selammullah ala İmam Hüseyn.. Ve âl - i İmam Hüseyn
Evlad - ı İmam Hüseyn.. Lânetullahı kâtli İmam Hüseyn..

Lütfuna muhtacız eyle ihsan ya Hüseyn
Derdimize senden derman eyle derman ya Hüseyn

Gayri'ye muhtaç kılma aşıkân'ı el'aman
Sen medet kıl bizlere her vakıt ya Hüseyn

Sad hezaran lânet olsun ol güruh'u delâl'e
Nakz - ı ahd ile şehid kıldılar anlar seni ya Hüseyn

İsm - i Pâkin aşkı için zikredeni koyma zulmette hergiz
Bermurad et dide - i giryan ile ağlayanı ya Hüseyn

İznin ile su tabşırdım aşkına vermek için
Aşkınla içenlere kıl âb - ı hayat ya Hüseyn

— 5 —

"Allahümme salli âlâ seyyidina Muhammed Mustafa
Allahümme salli âlâ seyyidina Aliye'l Murtaza
Allahümme salli âlâ seyyidina Hasanü'l Müctebâ
Allahümme salli âlâ seyyidina Hüseyni Kerbela
Allahümme salli âlâ seyyidina Zeyne - l Abâ
Allahümme salli âlâ seyyidina Bakır bahâ
Allahümme salli âlâ seyyidina Ca'fer Rehnüma
Allahümme salli âlâ seyyidina Kazım Musa
Allahümme salli âlâ seyyidina Ali Sultan Rıza
Allahümme salli âlâ seyyidina Muhammed Taki
Allahümme salli âlâ seyyidina Ali Naki
Allahümme salli âlâ seyyidina Hasan Askeri..
Allahümme salli âlâ seyyidina Muhammed Mehdi "

GÜLBANG (GÜLBENG) ÜZERİNE

— Gülbang (gülbeng), sözcüğünün kökeni Farsçadır, dilbilgisinde ad'dır, sözlük anlamı bir ağızdan çıkan ses, hep birden yüksek ses çıkarma, bir ağızdan yüksek sesle okunan dualar. Bektaşilerin törenlerinde ulularını anmak için okuduğu dualar'dır. Hatta gülbank i Muhammedi, ezan anlamına da gelir **(M. Nihat Özon, Osmanlıca Sözlük)**.

— Gülbang : Güle, aşka, sevgiye davet, kişiyi topluma, cem'e çağrıdır. Yalvarma, af isteme, sığınmadır. Yüksek sesle okunan özel dua anlamına gelir.

— Gülbang (Ansp.) Eskiden, kısa özlü ve yer yer uyaklı tümcelerden oluşan, topluluk içinde yüksek sesle okunan dua ve övgülere verilen ad. Gülbang okumaya "gülbank çekme" denir. Yeniçerilerin savaş öncesinde, çeşitli törenlerde ve ulufe dağıtım günlerinde gülbank çekmeleri gelenekti. Bektaşiler de çeşitli törenlerde gülbank çekerlerdi. Mevlevilerde gülbank daha yaygındı. Mevlevi ve Bektaşi törenlerinin yanı sıra hemen her durum için bir gülbank vardır. Her iki tarikatta da törenler dışında okunan gülbanklar "Tercüman / Terceman" adıyla anılırdı. Gülbanklar çekildikleri yere ve işe göre "somat gülbankı", "ism - i celâl gülbankı", "sefer gülbankı" gibi adlarla anılırdı. Gülbanklar genellikle "Hu diyelim" sözüyle biter, dinleyenler hep bir ağızdan ve yüksek sesle "Hu" derlerdi. Gülbank çekilirken Mevleviler susar, Bektaşiler ise "Allah Allah" diyerek zikrederlerdi **(Ana Britannica, c: 10, s: 143)**.

Büyük çoğunluğu cem sırasında okunan Gülbanklar incelendiğinde hepsininde islami kurallara uygun ve islami kutsiyete bağlı, saygılı olduğu anlaşılır. Gülbanklar, dualar tarikatta tamamlayıcı bir öğe ve kurum olarak vardır. Gülbanklar inanç ve yaşamın her konusuna aittir. Sofra gülbangları, kurban gülbangları, tarikat giysilerinin (taç, tennüre gibi) kutsanması, sünnet, kaza gülbankları, hizmetlerin dualanması, talip telkinleri buna örnektir. Zaman içinde çağlara göre Gülbanklar, dualar, telkinler, tercemanlar sürekli değişmiştir. Bu değişim; sürekli kullanılmaktan, farklı yerlerde birbiriyle iletişimleri olmadan değişik kimselerin okurken değişikliklere uğratmalarından kaynaklanabileceği gibi tarikat ulularının değiştirmelerinden de ileri gelebilir.

Gülbankların doğuş tarihi 13. 14. yüzyıla değin uzanmaktadır, bunların hangi dönemde ortaya çıktıkları kesin olarak belirlenememiştir. Daha öncelere, islamda duanın doğduğu dönemlere kadar gidilebilir. Gülbankın, tarikatte bir öğe, motif olarak yerini alması, Balım Sultan'dan sonraya değin gider. Üreticileri, söyleyenleri belli değildir. Anonimdir. Uyaklıdır. Belirgin ses uyumu, ahenkli söylenişi, anlamı, gizem ve çekim yarattığı için dinleyenler üzerinde kutsal bir hava estirerek onların cezbeye girmelerine, konsantre olmalarına, coşkulu ve içten davranışlarına, etkilenmelerine büyük katkılarda bulunduğu bir gerçek. İçtenlik kapılarını açan gizemli bir anahtardır.

Gülbankların yanı sıra, inanış ve düşünceyi belirten tekbirlere, salavat ve terceman, sorgu ve telkinlere de aynı görüş ve düşünceyle bu kitapta yer verilmiştir.Gülbanglar

çoğunlukla düzyazı şeklinde söylenmiştir. Ancak, manzum olarak okunan Gülbang'lar da vardır.

Gülbang Alevilikte özel dua anlamındadır. Cem törenlerinde Gülbang'lar ile sürek açılır, olay yaşanır, sürdürülür, hizmetlere dua verilir ve tören yine gülbankla kapatılır. Bunlar Ayin - i Cem içinde söylenen Gülbang'lardır. Bunlardan ayrı olarak yaşamın diğer evrelerinde ve bölümlerinde olay ve olgular karşısında veya sonunda okunan Gülbang'lar da vardır.

Gülbang'larda anlatım, akıcıdır, vurgulu ve açıktır. Cümleler kısa ve yapılan hizmet, yaşanan durum ile ilgilidir. Gülbang'lar islami ve insanidir. Allah, Bismillâh, Bismişah ile başlar, salavat ile, Muhammed Ali'ye yakarışla, Hû ile biter. Gülbang, uzun veya kısa olabilir. Gülbanglar gönülleri temizler, gümanları, kuşkuları siler, müminin gönlünü "pak ü pak" tertemiz etmek amacını da gerçekleştirmeye yarar.

Gülbang'lar yapılan hizmetlerin, okunan salavat ve tercemanların, söylenen nefes'lerin onayı anlamındadır. Dua sırasında ve sonrasında cemat Allah Allah nidalarıyla söylenenlere katılır, aşk ve şevk verir. Dua sonunda, herkes birbiriyle niyazlaşır.

Alevilikte dua, Gülbang olarak isimlendirilir. Gülbang'ın dili Türkçe'dir. Eski Gülbang'ların dili Osmanlıca olup, ağır ve ağdalıdır. Cümleler, kısa vurgulu ve ahenklidir. Kişisel ve toplumsal istekler sıralanır. Bir kişi (Serencam) tarafından yüksek sesle, nutuk şeklinde okunur ve cemaat " Allah, Allah" nidalarıyla isteğe katılır, onaylar, aşk ve şevk verir.

Gülbang: Güle, aşka, sevgiye davet, onu topluma, cem'e çağrıdır. Yalvarma, af isteme, sığınmadır.

Kişi ve toplumsal yaşamın hemen her konusuna, olaylarına ait Gülbang vardır. Metinler, değişmez değildir. Duruma ve söyleyene göre, irticalen söylenen değişik Gülbang'lar vardır.

Terceman : Manzum şeklinde olan kısa dualardır.

Tekbir, Tevhid : Allah'ın birliğini terennüm etmektir. Saz eşliğinde okunur.

Salavat : Peygambere ve on iki imama verilir, bunları selamlamadır.

Talip Sorgusu : Erkân sırasında, yolun güçlüğünün anlatılması, "Öl ikrar verme, öl ikrarından dönme" dir.

Tarikat telkini : Talibe uyacağı yol ilkelerinin Pir tarafından açıklanmasıdır.

(Ömer Ulucay, Alevilikte Toplu İbadet, s: 11 ve çeşitli kaynaklar)

GÜLBANG ÇEŞİTLERİ

— 1 —

Medet ey Allahım medet
Gel derdime derman eyle
Yetiş ey Ali - Muhammed
Gel derdime derman eyle

Hasan Hüseyin aşkına
Yardım eyleyin düşküne
İmam Zeynel'in aşkına
Gel derdime derman eyle

İmam Bakır'ın katına
Cafer'in ilm - ü zatına
Musa Rıza hürmetine
Gel derdime derman eyle

Şah Taki ve ba Naki
İmam Hasan'ül Askeri
Yarlığa men kemteri
Gel derdime derman eyle

Gelde Haktan dilek dile
Mehdi sahib zaman gele
Dedemoğlu secde kıla
Gel derdime derman eyle

— 2 —

Vahdet Gülbangı

Oturan, duran, hazır, gaib, ayin - i cem sakini erenler aşk olsun

— 3 —

Cemevinin Açılış Gülbangı

Bismillah Bism - i Şah Allah Allah, Çerağı ruşan, Fahr - i dervişan Mana - i Piran kuvvet - i Abdalan, selamet - i gariban, huzur - u hazirun, kaanun - u evliya, nur - u âli âba Allah Allah. Akşamlar hayr ola, hayırlar feth ola, şerler def ola, müminler ber - murad ola, münafıklar berbad ola, demler daim cemler kaim ola, ibadetlerimiz makbul ola. Üçler, Beşler, Yediler, Oniki İmam Ondört Masum - i Pak, Onyedi Kemerbest efendilerimiz şefaatçımız ola, çerağ - ı kaanun - u Evliya ebed ola. Nur - u Nebi Keremi Ali Pirimiz Hünkâr Hacı Bektaş Veli ve gerçek erenler demine devranına Hû.

— 4 —

Cemevinin Açılış Gülbangı

Bismillah Bism - i Şah Allah Allah, Çerağı ruşan, Fahr - i dervişen Mana - i Piran kuvvet - i Abdalan, selamet - i gariban, huzur - u hazirun, kaanun - u evliya, nur - u âli âba Allah Allah. Akşamlar hayr ola, hayırlar feth ola, şerler def ola, müminlerin ber - muradı ola, münafıklar berbad ola, demler daim cemler kaim ola, ibadetlerimiz makbul ola. Üçler, Beşler, Yediler, Oniki İmam Ondört Masum - i Pak, Onyedi Kemerbest efendilerimiz şefaatçımız ola. Nur - u Nebi Keremi Ali Pirimiz Hünkâr Hacı Bektaş Veli ve gerçek erenler demine devranına Hû.

— 5 —

Cem Başlatma Gülbangı

Bismillahilleziy lâilaheillallah Bism - i Şah Allah Allah.

Akşamlar hayr ola, hayırlar feth ola, meydan abâd ola, sırlar saklana gönüller sevinçli ola, fakiir fukara mamur ola. Er Hak Muhammed Ali yardımcımız gözcümüz bekçimiz ola, On iki imam, Ondört Masumi Pak, Onyedi Kemerbest efendilerimiz katarlarından didarlarından ayırmaya, Pirimiz, Üstadımız Hünkâr Hacı Bektaş Veli, Balım Sultan Efendilerimiz yardımcımız ola, üçlerin, beşlerin, yedilerin, kırkların ve gayb erenlerinin Kutbül - aktap efendilerimizin hayır ve himmetleri safa nazarları üzerimizde hazır ve nazır ola. Allah erenler münkir münafık şerrinden şeytanın mekrinden emin eyliye, iki cihanda korktuğumuzdan emin, umduğumuzdan nail eyliye.

Dertlerimize derman, gönüllerimize iman, hastalarımıza şifa, borçlarımıza edalar ihsan eyliye. Zümre i naciden güruhu salihinden eyliye. Allah erenler Devlet ve milletimizin kılıcını keskin, sözünü üstün eyliye, gökten hayırlı rahmetler, yerden hayırlı bereketler ihsan eyliye.

Niyazlarımızı (lokmaları) kabul eyleye, hizmetlerinizi zaya götürmeye, dualarımızı dergah - ı izzetinde kabul eyliye, vaktimiz hayırlı gele. Dil bizden nefes Hazreti Hünkâr Efendimizden ola. Yuh münkire, lânet Yezid'e, rahmet mümine.

Nur - u Nebi, Keremi İmam Ali, gülbengi Hünkâr Hacı Bektaş Veli demi pir, keremi evliya, gerçek erenler demine Hû.

— 6 —

Cem Açılış Gülbangı

Allah Allah akşamlar hayır ola. Hayırlar feth ola, Şerler def ola. Münkürler mat ola. Meydanlar abad ola. Sırlar mestur ola. Gönüller mesrur ola. Hanedanı fukaralar mamur ola. Muhammed Ali yardımcımız ola. Oniki imam ondört masum pak efendilerimizin himmetleri üstümüzde hazır ola. Üçlerin beşlerin yedilerin kırkların, ricali gaip erenlerin

ve kutbul'aktap efendilerimizin hayır himmetleri saf nazarları üstümüzde hazır ve nazır ola. Erenler bizi, münafık ve fesat mekrinden koruya ve himaye eyliye. İki cihanda korktuğumuzdan emin ve umduğumuzdan nail eyliye. Dertlerimize derman kalplerimize iman hastalarımıza şifa borçlularımıza eda ihsan eyliye. Zümreyi Naciyeden güruhu salihadan eyliye. Tacımızı, devletimizi, milletimizi, vatanımızı, malımızı ve canımızı düşmandan emin eyliye. Muhammed dinine zeval vermiye. Gökten hayırlı rahmet, yerden hayırlı bereket ihsan eyliye. Merdi, namerde muhtaç etmiye. Dualarımızı dergahı izzetinde kabul eyliye. Vaktimizin hayri gele. Dil bizden himmeti hazreti Pirden ola. Demi pir, keremi evliya, gerçek erenlerin demine Hû.

— 7 —

Cem Birleme Gülbangı

a) Allah Allah

Akşamlar hayr ola. Hayırlar feth ola, Müminler şad ola, meydanlar açık ola. Sırlar yüce ola. Erenler ceminde hizmet edenleri, cemde bulunan bacıları, kardeşleri, cümle muhibi ehli heyetle birlikte didarlarından Hak - Muhammed - Ali katarlarından ayırmaya.

Oniki imam, ondört masum pak, on yedi kemerbestin himmetleri üzerimize ola. Kutbül arifin, gavs el vasilin, seyid Muhammed Hünkâr Hacı Bektaş Veli yardımcımız ola.

Üçler beşler yediler kırklar ve gayb erenleri, sefa nazarlarını esirgemeye. Cenab - ı Hak cümlemizin mün kir, münafık şerrinden, düşman mekrinden emin eyleye. Dertlerimize derman, gönüllerimize iman, hastalarımıza şifa, borçlularımıza eda nasip eyleye. Güruh - u Naciye ve zümreyi salihine katılmak nasip eyleye.. Namerde muhtaç etmeye. Vaktimiz hayırlı gele..

Dil bizden, nefes Hazreti Şahımerdan Ali'den ola...

Oturan, duran, koğusuz gaybetsiz evine varıp yastığına baş koyan, sağ yatan selamet kalkan... Ali yoldaşı, Hızır kılavuzu ola.

Gerçek erenlerin demine Hû....

b) Allah... Allah... Akşamlar hayır ola. Hayırlar feth ola, Şerler def ola, Müminler şad ola, Meydanlar abad ola... Sırlar mestur ola Hak, Muhammed, Ali erenler ceminde hizmet bezledenleri, cemde bulunan bacıları, kardaşları, cümle muhibi ehli beyt'le beraber ede, didarlarından katarlarından ayırmaya. Oniki imam, ondört masum pak, on yedi kemerbestin himmetleri üzerimize ola. Kutbül arifin, gavs el vasilin, seyid Muhammed Hünkâr Hacı Bektaş Veli muin ve destgirimiz ola... Üçler beşler yediler kırklar ve rical - el gayb erenleri, sefa nazarlarını esirgemeye. Cenab - ı Hak cümlemizi münkir - münafık şerrinden, adü mekrinden hıfzı emande eyleye. Dertlerimize derman, gönüllerimize iman, işlerimize ferman, hastalarımıza şifa, borçlarımıza eda nasip eyleye. Güruhu Naciye ve

zümre - i Salihin'e katılmak müyesser eyleye.. Namerde muhtaç etmeye. Vaktimiz hayırlı gele.. Dil bizden, nefes (hüsnü himmet) Hazreti Pir Hacı Bektaş Veli'den ola...

Oturan, duran, koğusuz gaybetsiz evine varıp yastığına baş koyan, sağ yatan selamet kalka.... Ali yoldaşı, Hızır kılavuzu ola. Gerçek erenlerin demine Hû..

— 8 —

Cem Birleme Gülbangı

"Allah.... Allah...

Akşamlar hayır ola. Hayırlar feth ola, Müminler şad-ola, yiğitler saf ola, Meydanlar abaad ola. Sırlar mestur ola. Erenler ceminde hizmet bezledenleri, cemde bulunan bacılar, kardeşleri, cümle muhibi ehli heyetle birlikte didarlarından katarlarından ayırmaya.

Oniki imam, ondört masum pak, on yedi kemerbestin hüsnü himmetleri üzerimize ola. Kutbül arifin, gavs el vasilin, seyid Muhammed Hünkâr Hacı Bektaş Veli muin ve destgirimiz ola.

Üçler beşler yediler kırklar ve rical - el gayb erenleri, sefa nazarlarını esirgemeye. Cenab - ı Hak cümlemizin mün - kir, münafık şerrinden, adü mekrinden emande eyleye. Dertlerimize derman, gönüllerimize iman, hastalarımıza şifa, borçlarımıza eda nasip eyleye. Güruh - u Naciye ve zümreyi salihine katılmak müyesser eyleye.. Namerde muhtaç etmeye. Vaktimiz hayırlı gele..

Dil bizden, nefes Hazreti Şahımerdan Ali'den ola...

Oturan, duran, koğusuz gaybetsiz evine varıp yastığına baş koyan, sağ yatan selamet kalkan... Ali yoldaşı, Hızır kılavuzu ola.

Gerçek erenlerin demine Hû....

— 9 —

Görgüde Gülbang

"Can - u dilden el bağladım evliya erkanına,

Hamd - ü lillâh gene durdum, pirimin divanına,

El'aman sığındım erenler lutf - u ihsanına,

Ber cemâl - ı Muhammed, kemâl - i Hasan, Hüseyin,

Ali bülend - i salavat"

— 10 —

Cem Bitiş Gülbengi

Bismillahirrahmanirrahiym

Elhamdülillah Elhamdülillah Elhamdülillah

Fatiha tülc vücud, mazharül mevcüdat, şefii razu arasat Muhammedül Mustafa, Şah - ı Velayet, menbaı inâyet, sahib ül kevser, Veliyül Hüdâ Aliyyül Mürteza, Yar - ı Resul ümmülmüminin Haticei Kübra, Binti Nebi, Yar - ı Veli seyyidetünnissel alemin Fatımatün Zehra, İbni Resul ağini gaziyanı Hasan Hulki Rıza, serveri din Şahı Şehidan Hüseyni Kerbelâ.

Piri seccad, ricagânı ruzu arasat Ali Evsat Zeynel abâ, Sahibül ilim, piri hilim Muhammed Bakır Imamül Hüdâ. Bina - ül mezhep, varisi Nebi, İbni Veli Cafer il Sadık ül Metâ.

Hacetler kapısı Zeyn - ül Müteheccidin İmam Musai Kazım ül Hüdâ. Sahibil keramet nuru Velayet imam Ali ol Rıza.

Müttekki - i din, rehberi abidin, İmam Muhammed Takiyül Cevad - ü âla.

İmamı Hak, sırr - ı Mutlak Aliyy'n Nakiyül Hadi. Şah - ı âlem - i manâ mukimi sırrı men - reâ imam Hasan - ül Askeri.

Müceddidi din, varisi Resul, sahibi zaman İmam Muhammed Mehdi sahibliva.

Pir'i Tarikat Gavsul vasılın Kutbul arifin Seyyid Muhammed Hacı Bektaş Veliyyi - Hüdâ.

Ruhu alâları şadü hürrem ola ve cümlemizden razı ola.

Allah Allah,

Demler daim, cemler kaim ibadetler sahih ve sâmi ola.

Gönüller şad, meydanlar abâd, meclisler kuşad ola.

Allah Allah,

Er Hak Muhammed Ali cümlemize şefaatçı, yardımcı ve el tutucu ola.

Oniki İmam, Ondört Masumi Pâk, Onyedi Kemerbest, Onyedi Kemerbesti Handan efendilerimizin hayır himmetleri hazır ve nazır ola.

Katarlarından, didarlarından efsatlarından ayırmayalar.

Çağırdığımız yerde imdada yetişeler. Muhabbetleri gönüllerimizde daim, aşkları kaim ola.

Allah Allah, üçler, beşler, yediler, kırklar ve Kerbelâ şehitlerinin nazar - ı şerifleri dünyamızı mamur, ahiretimizi pürnur eyliye.

Arsai mahşerde cümle ehl - i muhibbanı Kerbelâ şehidleri ile haşr neşr eyliye.

Allah Allah.

Tacül arifin, gavsül vasilin, sultanül aşıkın, Pir'i tarikat üstadımız, sığınağımız, Hazreti Seyyid Muhammed Hünkâr Hacı Bektaş Veli'yi, Horasaniyün Nişburi kaddes - Allahü sırre - hül aziz efendimizin himmetleri, ruhaniyetleri manevi irşadları üzerimizde sâyaben ola ve yol göstericimiz ola.

Sülukunda sabit kadem eyleyip, kötü işlerde bulundurmaya, Namerde muhtaç etmeye, Temiz vicdan, ilmi irfan, olgun hâl, güzel kazançlar kerem ve inayet eyliye.

Allah Allah.

Pir'i sani Balım Sultan, Rumeli gözcüsü Seyyid Ali Sultan, Arabistan gözcüsü Kaygusuz Sultan, Muhafız - ı babi Pir Koluaçık Hacim Sultan, Halife - i Pir Sarı Saltık Sultan, Akyazılı Sultan, Seyyid Abdal Musa Sultan efendilerimiz cümlemizden razı ve hoşnud ola.

Himmeti âliyeleri nazar - ı atıfetleri üzerimizde sâyeban ola.

Allah Allah.

Türkistan Pir'i Seyyid Ahmed Yesevi ve cümle Tarikat - ı Ali'ye pirleri, Türkistan serverleri, Horasan Pirleri, Rumeli erleri ve cümle evliya destgirimiz, yardımcımız, yârlarımız, piştüpenahlarımız ola gözcümüz ve uyarıcımız ola.

Allah Allah.

Nefeslerimizi keskin, gülbenklerimizi kabul eyliye. Dar - ı bekâ'ya vasil olan cümle ehl - i muhibbanı, bendegânı Ehl - i Beyti, sevdikleri ile haşr neşr eyliye. Merkadlerini nur, imanlarını gül eyliye. Didar - ı Allah'a katarı Evliyaullaha nail eyliye.

Allah Allah.

İkrar sahiplerinin ikrarlarını kabul, kurbanlarını (veya lokmalarını) makbul eyliye. Çerağ sahiplerinin çerağları ruşen ola. Hizmet sahipleri hizmetlerinden şefaat bula.

Hayır sahipleri yaptıklarından mürüvvet göre.

Denizde ve karada olan ehl i imam can kardeşlerimize sıhhat ve selamet ihsan eyliye.

Devletimizi, birliğimizi, dirliğimizi düşman şerrinden emin eyliye. Varlığımızı sonsuz, ordumuzu üstün eyliye.

Allah Allah.

Cümle ehl - i imanın, ehl - i muhibbanın, zorda kalmışların, Hızır darına erişe, darda kalmışların carına erişe. Hak erenler cümlemizi ve cümleyi cehennem azabından, şeytanın şerrinden düşmanın mekrinden, kötülerin emellerinden emin eyliye.

Dertlerimize deva, hastalarımıza şifa, borçlarımıza hayırlı edalar ihsan eyliye.

Yolda kalmışlara, bigayri hakkın mahsuplara halas - ı hayır ihsan eyliye.

Allah Allah.

Dil bizden, nefes Hazreti Pir'den, kabul Allah'dan ola. İnayet Seyyidil Kâinat, sırr - ı Şah - ı Velayet, demi Pir Hünkâr Hacı Bektaş Veli, Keremi Evliya gerçek erenler demine, devranına Hû.

— 11 —

Cem (Görgü) Sonunda Okunan Büyük Gülbang

Bism - i Şah!

Elhamdülillahillezi nevvere kulübel arifine binuril irfanı vel iyken ve zeyyene sudures salikine biziynetil ilmi vel hilmi vel işki vel vicdan ve eddebehüm biâdâbi Resulullâhi ve erkânı Ali veluyyullahi aleyhi salavatirrahman.

Allahümme salli ve sellim alâ nuri Seyyidina.

Muhammed ve Ali vel Fatıma vel Hatice ve âlihim acmein!..

Vakıtlar hayr ola!..

Hayırlar feth ola! Şerler def'ola!..

Mü'minler bermurad ola!..

Münkirler mat, münafıklar berbad ola!..

Demler daim, cemâl kaim, gönüller şad, meydanlar abâd ola!..

Dostlar mesrur, sırlar mestur, gönüller pürnur, hanedan - ı fukara ma'mur, muradlar hasıl ola!... erkânlar kabul, niyazlar makbul, salikler fuhul ola!.. aşikanın matlubu hasıl ola!.. dem - i devran - ı hanedan daim ve bâki ola!..

Düşmanlar makhür, mü'minnün - ü müninât mansur ola!.. düşmanan - ı âli aba hakir ve fani ola!..

Dil - i sadıkaan mütecelli, bezm - i aşikaan mütehalli ola!..

Al - i abâ emrine inkiyad eden arifan, muhibban, sadıkaan dünya ve ukba aziz ve memnun ola!.. Cümle bela ve kazadan masun ola!..

Düşmanları hor ve hakir ve zebun ola!..

Er Hak Muhammed Ali cümlemize min ve zahir ola!..

Himmet - i aliyyeleri hazır ve nazır ola!..

İltifat - ı a'lâları ve ruhaniyet - i ul - yaları hemişe yar ve yaverimiz ola!..

Hâlık - ı yekta, ferd - i bihemca, mücid - i mevcudat, razık - ı mahlukat, yani hazret - i perverdigâr Cellü Calalehü ve amme nevalehü nehe - i kavm - i sırat - ı müstakimden ayırmaya, bol nasib ve kısmetler ve feth - i fütuhatlar kerem ve inayet eyleye!..

Namerdilere muhtaç eylemeye!..

Tevfik ve hidayet ihsan eyleye!..

Mazhar - ı enâr - ı tecelli, mahrem - i esrar - ı ezeli, ez cümle uşşak - ı lem yezeli eyleye!..

Nefeslerimizi keskin, tığlarımızı berha, didelerimizi bina, kalblerimizi musaffa eyleye!..

Seyyid - i kâinat, mefhar - ı mevcudat, Sultan'ül - Enbiya - i vel Mürselin, mukteda - ül evliya - i vel muttakin limahhubi Rabbulalemin, halıfetullâh alâ cemi'iil mahlukat - il evvelin vel ahirin yani hazret - i Ahmed Muhtar aleyh - i salavatillâh fi küll'il leyl ven nehar; Şah'ı Merdan, şir - i Yezdan, mazhar - ı Rahman, nasır - ı ehl - i iyman, kaatul küfr vet tuğyan, halifetullah alel alemin, nefs - i pâk hayrül mürselin, yani hazret - i Aliyyül Mürteza salavaatullah, mâdâmeet'ul arz ves semâ;

Ve Seyide - i ma'sümel ulyâ hazret - i Fatımat'uz - Zehra ve Hatecet'ul - kübra, nur dide - i Peygamber şebberü şübber seyyidünel İmam Hasan'l - Mücteba vel Hüseyn - ün - Mazlum - uş şehid' - ül - kerbelâ, siyyidüs sacidin Ali Zeynel Abidin, hazret - i Bâkır ve Ca'fer mazhar - ı ehl - i din, seyyid'ülasfiya hazret - i Musa Kâzım ve'r Rıza;

Mazhar - ı envâr ı ilâhi, arifan - ı esrar - ı nâmütenahi hazret - i Muhammed'ül Takiy ve Aliy'üyn Nakiy ve Hasan'ül - Askari; sahibüz zaman, kutb'ut - Devran, halifet'ur - Rahman, İmam - ı zaman hazret - i Muhammed'ül - Mehdi aleyh - i ve aleyhim salavat'ur - Rahman ilâ ahir'uz zaman efendilerimizin şefaatlarından mahrum eylemeye!..

Himmet - i aliyyeleri nigehbânımız ola!..

İltifat - ı ulyaları üzerimize hazır ve nazır ola!..

Dünya ve ahırette muinimiz ola!.. Çağırdığımız anda feryatlarımız mecmü ola!.. Muhabbetleri daim ve kaim ola!.. Nazar - ı şerifleri zahirlerimizi ma'mur ve batınlarımızı pürnur eyleye!..

Ademi Safiyullah, Nuh Neciyyullah, İbrahim Halilullah, Musa Kelimetullah, İsa Mesihiullah cümle Enbiya veel - Mürselin efendilerimizin dembedem iltifat - ı tayyibeleri ve ruhaniyet - i aliyyeleri müeyyid ve müzahirimiz ola!..

Selmân - ı Fârisi, Ammâr bin yâser, Ebu Zerr Gaffari, Mıkdâd bin, el - Esved, Zeyd Suhâni, Mâlik Ejder, cümle kemerbestegân ı Al i Abânın himmeti ve inayetleri üzerimize hazır ve nazır ola!..

Ruh - u revaları şadu handan ola!..

Tac'ül - Arif'in, Kutb'ul Vasilin, Sultan - ul Aşikin, Pirimiz üstadımız ve melce - i melâzimiz hazret i Hünkâr El Hac Seyyid Muhammed Bektaş - ı Veli kaddesallah sırrehulâli aziz efendimizin ruhaniyet - i tayyibeleri canperverimiz ola!... himmetleri muin ve yaverimiz ola!..

Sülukunda sabit kadem eyleye!.. şefaatından dur etmeye!.. Zevk - u vicdan, ilm - ü irfan, hâl - ü kemal - ü kerem ve inayet eyleye!..

Balım Sultan, Pirân ı Horasan ve bâhusus Seyyid Ali Sultan, Abdâlân - ı Rum, Kalenderân - ı Türkistan, Meşayih - i Arabistan, Zümre - İltiyar, Taife - i Ebrâr, Sahibân - ı İkrar, Dervişan, Aşıkaan, Muhibban, Sadıkaan, Mürşid - i Kâmil Hoca Ahmed El Yesevi, Şeyh Lokman Perrende, Hasan EL - Basri, Ma'ruf - u Kerhi, Şeyh Seriyy El - Sakati, Cüneyd - i Bağdadi, Bayezid - i Bistami, Şeyh Şibili, Mansur - u Hallâci, Sultan'ül Evliya Mürebbiy'ül - Arifin fahr'ül - Muhakkıkin Hatm - i Velayet - i - Muhammediyye Muhyıl - Millet - i Ved - Din Ebu Abdullah Muhammed bin. Ali İbn El - Arabi El - Tâi El Hâtemi El - Endulusi kuddise sırrah'ul - âli, Evhahüddin i Iraki, Şehabuddun i Sühreverdi, Şemsüddin - i Tebrizi, Mevlâna Celalüddin - i Rumi, Mahbub - u Kurret'ul - ayn ve sahib'ül alemeyn Seyyid Ahmed El Rufai ve Şeyh Demirtaşi El Halveti, Abdülkadir El Geylani, Seyyid Ahmet El Bedevi, Muhyil Millet i ved din Simavnavi Bedrettin ve Pir - i Nakşi Mehmed Bahaeddin, Hacı Şa'ban - ı Veli, Şeyh Muhammed Nur El Arabi, Rehber i hakikat Şeyh İbn İsâ ve Nur el Ahzar Abdüsselam Esmer, Şah Ni'metullah Veli, Şah Fazlullah - ı Naimi, Cemaleddin Sultan, Sarı İsmail Sultan, Hacım Sultan, Baba Resul Sultan, Piyrâb Sultan, Seyyid Receb Sultan, Sarı Kadı Sultan, Ali Baba Sultan, Barak Baba Sultan, Bahaeddin Baba Sultan, Yahya Sultan, Atlas Post Sultan, Dost Hüda Sultan, Hazret - i Samit Sultan, Haydar Baba Sultan, Abdal Musa Sultan, Kaygusuz Sultan, Seyyid Ali Sultan, Gözcü Karaca Ahmed Sultan, Hıdır Abdal Sultan, Abdullah El Mansuri, Pir postnişini Türabi ve Dede Baba Muhammed Ali Kaddesallahu esrarchumul maali, himmetleri ve zahir kerametleri ve bahir velayetleri üzerimize hazır ve nezır ola!..

Müridan, abdalan, dûdemaan, dem - i devran daim ve kaim ola!.. Zahirde haki, hakikatta bâki eyleye!..

Erkânlar tamam, meydanlar berkıyam, muhabbetler berdevam ola!..

İkrarımız safi, iymanlarımız halis, akvalimiz sadık, ef'alimiz salih ola!..

Allah Er Hak Muhammed Ali gerçekler deminden ayırmaya!..

Namazlarımız, niyazlarımız, erkânlarımız, hizmetlerimiz makbul ve bârigâh ı Kibriyada kabul ola!..

Kerem - i Seyyid - i Kâinat, Sırr - ı Aliyy'ül - Mürteza, demi devrân - ı Hazret - i Pir - i destgir gerçekler keremi ile gerçekler demine Hûûûû!... diyelim Hûûû!...... Yuuuf!...... Yuuuuf!...... Münkire.

Lâ'net Yezid'e ve Yezid'in eserine!......

— 12 —

Cem Dağılma Gülbengi

Oturan, duran, koğusuz gaybetsiz evine varan, hazıran, gaiben, piran, civanan üçler, beşler, yediler, kırklar kerem - i evliya. Allah eyvallah; Cümle gerçekler demine Hû dost.

— 13 —

Ayrılma Gülbengi

Oturan, duran, koğusuz gaybetsiz evine varan, niyaz edip yastığa baş koyana, hızır yoldaşı Evliya haldaşı ola. Hak Erenler muradın vere. Gerçeğe Hû Allah Eyvallah.

— 14 —

Dar Gülbengi - 1

Bismi Şah. Allah, Allah, Erenler yüzüm yerde özüm darda. Erenler meydanında. Muhammed Ali divanında, pir huzurunda. canım kurban, tenim terceman. Bu fakirden ağrınmış incinmiş, gücenmiş can kardaşlarından var ise dile gelsin, bile gelsin. Hakkını talep eylesin. Allah eyvallah. Gerçekler demine Hû dost.

— 15 —

Dar Gülbengi - 2

"Allah, Allah, Allah... Geldiğiniz yoldan, durduğunuz dardan, çağırdığınız pirden, şefaat gösteresiniz, göresiniz. Cenab - ı Hak, Hünkâr Hacı Bektaş Veli Sultan ikrarımızda ber karar eyleye. Hünkâr Hacı Bektaş Veli Sultan, Allah'a kul Muhammed'e ümmet, Ali'ye talip eyleye. Bu yoldan, bu dardan, bu pirden ayırmaya. Ceddi i cemalim yaramaza, uğursuza, pirsize duş getirmeye. Şeytan'ın şerrinden, gafıl gadadan, görünmez beladan koruya. Cenabı Allah, hayırlı evlat, hayırlı devlet, hayırlı himmet, gökten hayırlı rahmet, yerden hayırlı bereket nasip eyleye." "Darınız, niyazınız kabul ola. Gerçeğin demine Hû.

— 16 —

Dar Gülbengi - 3

Bismi Şah. Hamdülillah kim men oldum bende i has Hüdâ. Can - ı dilden aşk ile hem çaker ali aba. Rah ı zulmetten çıkıp doğru yola bastım kadem. Hab ı gafletten uyandım can gözüm kıldım küşa. On iki imam bendesiyem, men güruh - ı naciyem. Yetmiş iki fırkadan oldum beri, dahi cüda. Mezhebim hak Caferidir gayrilerden el yudum. Pirim üstadım Hacı Bektaş Kutb - ul evliya. Hak deyip bel bağladım, ikrar verip erenlere, mürşidim oldu Muhammed, rehberimdir Murtaza. Ber cemal - i Muhammed, Kemâl - i İmam Hasan ve İmam Hüseyin, Ali aba Bülende salavat. Erenlerden haklı hayırlı hizmet, şey'en lillah, Allah, eyvallah.

— 17 —

Dar Gülbengi - 4

Allah, Allah, Allah... Geldiğiniz yoldan, durduğunuz dardan, çağırdığınız pirden, şefaat gösteresiniz, göresiniz. Cenab - ı Hak, Hünkâr Hacı Bektaş Veli Sultan ikrarınız daim eyleye. Allah'a kul Muhammed'e ümmet, Ali'ye talip eyleye. Bu yoldan, bu dardan, bu pirden ayırmaya. Ceddi i cemalim yaramaza, uğursuza, pirsize rast getirmeye. Şeytan'ın şerrinden, görünmez beladan koruya. Cenabı Allah, hayırlı evlat, hayırlı devlet, gökten hayırlı rahmet, yerden bereket nasip eyleye. Darınız, niyazınız kabul ola. Gerçeğin demine Hû.

— 18 —

İkrar Gülbengi

Allah, Allah ikrarları kadim ola muratları hasıl ola. Verdiği ikrardan dönmiyeler. Pir divanında utanmayalar. Ruzu mahşerde oda yanmayalar. Dünyada melâmet ahırette delâlet görmiyeler. Şeytan izine münafıkın sözüne uymayalar. Hak teala gelmiş, gelecek hatalardan emin eyleye, katardan azmaya, cemimizi bozmaya, varımızdan taş düşürmeye, gönlümüze kış düşürmeye,.Gönlümüzü gümandan başımızı dumandan halis eyleye. Dünyada Kur'an ahirette iman nasibeyleye. Demeden kalkan avrat, buyurmadan oturan evlat nasibeyleye. Oniki İmamın katarından ayırmaya. Allah Muhammed, Ali Hacı Bektaş Veli gerçeğe Hû.

— 19 —

İkrarınız Kadim Olsun Gülbengi

"Naz, niyaz, tecella, temenna, Hak defterine kayıt olsun!" diye duayı bağlar. Törende bulunanlar: "Hû, sofular, menziliniz mübarek olsun! Allah ikrarınızda ber karar eylesin!" diye iyi dilekte bulunurlar.

— 20 —

İkrar Sonrası Gülbengi

"Allah, Allah ikrarları kadim ola muratları hasıl ola. Verdiği ikrardan dönmiyeler. Pir divanında utanmayalar. Mahşer gününde oda yanmayalar. Dünyada melâmet ahırette delâlet görmiyeler. Şeytan izine münafıkın sözüne uymayalar. Hak teala gelecek kazalardan emin eyleye, katardan azmaya, cemimizi bozmaya, varımızdan taş düşünmeye, gönlümüze kış düşürmeye,.Gönlümüzü şüpheden başımızı dumandan halis eyleye. Dünyada Kur'an, ahirette iman nasibeyleye. Demeden kalkan avrat buyurmadan oturan evlat nasibeyleye. Oniki İmamın katarından ayırmaya. Allah Muhammed, ya Ali gerçeğe Hû."

— 21 —

İkrar Aldıktan Sonras Dar Gülbengi

Bismi Şah. Hamdülillah kim men oldum bende - is has Hüda, Can - ı dilden aşkile hem çaker i Al i abâ. Rah ı zulmetten çıkıp doğru yola bastım kadem. Hab - ı gafletten uyandım can gözüm kıldım küşa. Oniki İmam bendesiyem men güruh u naciyem. Yetmiş iki fırkadan oldum beri, cüda. Mezhebim hak Caferidir gayrilerden el yudum. Pirim üstadım Hacı Bektaş Kutbul evliya. Hak deyip bel bağladım, ikrar verip erenlere. Mürşidim oldu Muhammed, rehberimiz Murtaza. Ber Cemali Muhammed kemâli İmam Hasan ve İmam Hüseyin Ali Bülend ra salavat.. Erenlerden haklı hayırlı himmet şey'en Allah Allah eyvallah..

— 22 —

Musahiplik Gülbengi – 1

"Allah... Allah... Eli erde, yüzü yerde, özü darda Mansur'da, Hak - Muhammed - Ali yolunda.. Erenler meydanı, pir divanında, canı kurban, teni terceman. On iki imam ve ondört masum pak efendilerimizin dostlarına dost, düşmanlarına düşman olmak kavliyle hak erenlerin nasihatını kabul, muktezasıyla amel etmek üzere yalın ayak, yüzü üzere sürünerek gelmiş, cem erenlerinin izni icazetiyle Muhammed Ali yoluna, Seyit Muhammed Hünkâr Hacı Bektaş Veli tarik - i nazenine dahil olmak üzere koç kuzulu kurbanlarıyla gelmişler. Hakkı görmüş rah - ı Hak bilmiş, Nesimi gibi yüzülüp, Mansur gibi asılıp, Fazlı gibi borçtan halas olmak dilerler. Himmet - i pir niyaz ederler. Allah eyvallah."

— 23—

Musahiplik Gülbengi – 2

"Bismi Şah, Allah... Allah... Yüzüm yerde, özüm darda. Dar - ı Mansur'da ellerim gani dergahında. Erenlerden hak hayırlısı şey'en ederim. Allah... Eyvallah, Hû dost"

— 24 —

Musahiplik Gülbengi – 3

Bismillahirrahmanirrahiym. Allahü Ekber Allahü Ekber Velillahi Vallahü Ekber. Allah, Allah, ikrarınız mübarek ola, ahdiniz daim ola, muradınız hasıl ola, imanınız kavi ola, muhabbetiniz gür ola, yaramaz işlerden münafık şerrinden Cenabi Allah koruyucunuz ola, yolunuzu yolsuza düşürmeye, Hak erenlerin dârından didârından, Oniki İmam efendilerimizin katarından ayırmaya, Resuli Kibriyanın ahı Evliyanın şefaatlarına nail eyleye. Hak erenlerin himmetleri ve duaları üzerinize sâyeban ola.

Resuli Kibriya, Şah - ı Evliya, Ehl - i Beytin temiz soyuna salavat. Allah Eyvallah Hû.

— 25 —

Musahiplik Gülbengi – 4

a) Bismillahirrahmanirrahiym. Allahü Ekber Allahü Ekber Velillahi Vallahü Ekber. Allah, Allah, ikrarınız mübarek ola, ahdiniz daim ola, muradınız hasıl ola, imanınız sağ ola, muhabbetiniz gür ola, soyunuz hayırlı ola, her iki cihanda yüzleriniz ak, ruhlarınız pâk ola, yaramaz işlerden münafık şerrinden Cenabi Allah koruyucunuz ola, yolsuza düşürmeye, Hak erenlerin dârından didârından, Oniki İmam efendilerimizin katarından ayırmaya, Resuli Kibriyanın Şahı Evliyanın şefaatlarına nail eyleye. Hak erenlerin himmetleri ve duaları üzerinize koruyucu ola.

Resuli Kibriyaya, Şah ı Evliyaya, Ehl - i Beyti âlâ temiz soyuna salavat. Allah Eyvallah Hû.

b) "Allah, Allah, Allah... Geldiğiniz yoldan, durduğunuz dardan, çağırdığınız pirden, şefaat göresiniz. Cenab - ı Hak, Hünkâr Hacı Bektaş Veli Sultan ikrarınızda berk eyleye. Hünkâr Hacı Bektaş Veli Allah'a kul, Muhammed'e ümmet, Ali'ye talip eyleye. Bu yoldan, bu dardan, bu pirden ayırmaya. Ceddi - i cemalim yaramaza, uğursuza, pirsize duş getirmeye. Şeytan'ın şerrinden, gafil gadadan, görünmez beladan koruya. Cenabı Allah, hayırlı devlet, gökten hayırlı rahmet, yerden hayırlı bereket nasip eyleye." "Darınız, niyazınız kabul ola. Gerçeğin demine Hû.

— 26 —

Erkân Gülbengi

Allah, Allah, Allah.. Erkânı temiz ola, muradı hasıl ola. Tuttuğu ileri gide, Şahımerdan yardımcısı ola. Elimizin karası yüzümüze vurmaya. Ceddimiz eksiğimizi tamamlaya. İçerden alına, dışardan alınmaya. Nur ola sır ola. Gerçeğin demine Hû.

— 27 —

Hizmet Gülbengi – 1

Bismillah, Bism - i Şah, Allah Allah.

Akşamlar hayr ola, hayırlar feth ola, şerler def ola, hizmetleriniz kabul ola, muradlarınız hasıl ola, Hazır gaib zahir batın ayini cem erenlerinin gül cemallerine aşk ola, Onsekiz bin alemle birlikte cümle mümin müslim karındaşlarımızı Muhammed Ali gülbenginden mahrum eylemiye. Allah cümlemizi didar - ı Ehl - i Beyt'e, meşrebi Hüseyne nail eyleye.

Muhammed ül Mustafa, Aliyyül Mürteza, gözcümüz Cebrail ül Musaffa, Çerağcımız Cebrail - ül Ensarı, Zakirimiz Bilal Habeşi, Farraşımız Selman - ı Pir - i Pâk, İznikçimiz Hüzeymet - ül Ensari, Kurbancımız Mahmud ül Ensari, Sakkacımız İmamül Hüseyin Şehidler Şahı, İbriktarımız Gulam Kanber, Peykimiz Amrı Eyyar, semahcımız Abzer Gaffari ve Bacımız Feyidetünnisa Fatımatün Zehra Hazretlerinin şefaatlerine nail ola. Bu efendilerimizin hüsn - ü himmetleri üzerinizde şaye - ban ola. Saklaya bekleye yolsuza Hızır yoldaşınız, evliya haldaşınız ola. Dil bizden nefes Kutbül Arifin Gavsul - vasilin Pirimiz Hünkar Hacı Bektaş Veli'den ola.

Nur - u Nebi, Kerem - i Ali, gülbeng - i Muhammedi, dem - i Pir Hünkar Hacı Bektaş Veli gerçek erenler demine Hû.

— 28 —

Hizmet Gülbengi – 2

a) Allah, Allah. Hizmetleriniz kabul muratlarınız hasıl ola. Ağzınız ağrı, dert görmeye. Zikrettiğiniz erenlerin evliyaların himmetleri üzerinizde hazır ve nazır ola. Dem - i Hünkar... Kerem - i Evliya, gerçek erenlerin demine Hû.

b) Allah, Allah. Hizmetin kabul ola. Murad'ın hasıl ola. Seyyid Ferraş efendimizin himmeti üzerinizde ola. Erenler demine Hû.

— 29 —

Hizmet Gülbengi – 3

a) Nur olsun iman olsun. Gittiği yer gam kasavet görmesin. Hak Muhammed - Ali şefaatçin olsun

b) Allah... Allah... Hizmetin kabul, muradın hasıl ola. Dileğin Hak Muhammed Ali vere. Ellerin dert görmeye. Gönlün incinmeye. Yoluna hizmet ettiğin pirin himmeti üzerine ola. Dil bizden nefes Hünkardan ola. Gerçeğe Hû...

c) Lâ feta illâ Ali la seyfe illâ Zülfikâr.

Nasrûn - min Allahi ve fethün karib ve beşşr - ü mü'minin

Ya Allah. Ya Muhammed. Ya Ali.

Pirimiz üstadımız Hünkâr Hacı Bektaş Veli.

Diyelim gönül birliğiyle Allah... Allah... Hû.....

— 30 —

Kurban Gülbengi

"Allah... Allah... Akşamlar hayr ola, hayırlar feth ola, şerler def ola, münkirler mat ola münafıklar berbad ola. Mü'minler şad ola, meydan abâd ola, sırlar mestur gönüller mesrur ola. Muhammed Ali yardımcımız ola, On iki imam, Ondört Masumi Pak, Onyedi Kemerbest katarlarından didarlarından ayırmaya, Pirimiz, Üstadımız Hünkâr Hacı Bektaş Veli muin ve dest' Cenab - ı Hak münkir münafık şerrinden, adü mekrinden hifz - i emande eyleye. Dertlerimize derman, hastalarımıza şifa, borçlarımıza eda nasib ve müyesser eyliye. Allah devlet ve milletimizin kılıcını keskin, sözünü üstün eyliye. Gökten hayırlı rahmetler, yerden hayırlı bereketler ihsan eyliye. Namerde muhtaç eylemiye. Kurbanlarımızı, Dergahı izzetinde kabul eyleye. Lokmaya sevab yazıla. Kazaları, afetleri, belaları defetmiş ola. Dil bizden nefes Hazreti Hünkâr'dan ola. Nur - u Nebi, Keremi İmam Ali, gülbank - ı Evliya Hünkâr Hacı Bektaş Veli gerçek erenler demine Hû."

— 31 —

Çerağcı Hizmet Gülbengi

Bismillah Bism - i Şah, Allah, Allah, Cümle hizmetlerin kabul ola, muradın hasıl ola, iki cihanda yüzün ak ola, meydanın açık ola. Allah Muhammed, Ali, Oniki İmam, Ondört masumi pâk, Onyedi kemerbest efendilerimiz yardımcın ve el tutucun ola. Hızır yoldaşın Hak erenler haldaşın ola. Pirimiz Hacı Bektaş Veli Hazretleri senden hoşnud ola, İnayetli Seyyid -il Kâinat sırrı Şahı Velayet gerçekler demine Hû.

— 32 —

Çerağ Gülbengı – 1

Şebb i çerağı çünkü yandırdık Hüdanın aşkına. Fahri alem ol Muhammed Mustafa'nın aşkına. Haşredek yansın yakılsın hanedanın aşkına. Sakii Kevser Aliyyel Murtazanın aşkına. Seyyidil Kevseyn Hakkı enbiyanın aşkına. Hazreti Hünkâr kutbu evliyanın aşkına. Seyyidi siyadet muhibbi saadet tur u münacat ver Muhammed Mustafa'ya salavat.

— 33 —

Çerağ Gülbengi – 2

Çün çerağı fahri uyandırdık ol Hüdanın aşkına. İki cihan serveri fahri alem Muhammed Mustafa'nın aşkına. Şah Hasan Şah Hüseyin Kerbelanın aşkına On iki imam serdi vilayet pişvanın aşkına - Çarde - i masum pâk Ali abanın aşkına - Hazreti Hünkâr kutbi evliyanın aşkına. Zahir batın gerçeklerin aşkına - Haşre dek yansın yakılsın billah onların aşkına - Erenlerden haklı hayırlı himmet şey'en lillah allah eyvallah. Erenlerin himmetiyle Allah Allah diyelim.

— 34 —

Çerağ Gülbengı – 3

Çerağ - ı rüşan, fahr - i dervişan, zuhur - ı iman, Himmet - i Piran, Pir - i Horasan, Küşad - ı Meydan, Kuvve - i abdalan, "Kanun" u evliya gerçek erenlerin demine Hû...

— 35 —

Çerağ Gülbengi – 4

"Çün çerağı fahri uyandırdık ol Hüdanın aşkına. Sakıyel kevser hem Aliyyel Mürteza'nın aşkına. Hem Hatice Fatımatı Zehra - al hayrel nisanın aşkına. Hem Hasan ve Şah Hüseyn i Kerbelâ'nın aşkına. Şah imam Zeynel, Bakırı Cafer hem Kazım Musa Rıza'nın aşkına. Şah Taki ba Naki hem Hasan Ali Askeri aşkına. Hatmil imam Mehdi - yi Hadi, Güruh - u Naci'nin, ol sahiblivanın aşkına. Yanan yakılan aşıkanın ve sadıkanın aşkına. Pirimiz üstadımız Hünkâr Hacı Bektaş Veli'nin aşkına. Haşre dek yanan yakılan ehl - i müminlerin aşkına diyelim Allah Allah.

— 36 —

Rehber Gülbengi – 1

Bismillah, Bism - i Şah, Allah, Allah, Cümle hizmetlerin kabul ve makbul ola.

İmanın pak yüzün iki cihanda ak ola, istediğin feth ola, muradın hasıl ola, meydanın açık himmetin gani ola.

Allah Muhammed Ali şefaatçın ola. On iki imam, Ondört masumi Pak ve Onyedi kemerbest Efendilerimiz muinin ve destgirin ola. Pirimiz Hünkâr Hacı Bektaş Veli Efendimiz, sizden razı ve hoşnud ola. Hızır yoldaşın Evliya Haldaşın ola. İkrarın mübarek ve hayırlı ola, inayeti seyyidil kainat sırr - ı Aliyyül Mürteza. - Allah Allah.

Gerçek erenlerin demine Hû.

— 37 —

Rehber Gülbengi – 2

Bismillah, Bism - i Şah, Allah, Allah.

Niyazınız, namazınız, hizmetiniz kabul ola. Hakk'ın dergâhında yazılmış ola. Er Hakk Muhammed Ali, On iki İmam, Ondört Masumi pak, Onyedi Kemerbest efendilerimiz şefaatçiniz ola.

Hızır yoldaşınız, evliya haldaşınız ola,

Erenlerin safa nazarları üzerinizde ola, kerametin himmetin gani ola, Hak erenler şaşırıp düşürmeye namerde muhtaç eylemeye, dünyevi muradın, uhrevi maksudunu hasıl ve müyesser eyileye

Kerem - i Evliya demi Hünkâr Hacı Bektaş Veli,

Gerçek erenlerin demine Hû..

— 38 —

Rehber Gülbengi – 3

Bism - i Şah, Allah Allah!...

Niyazınız, namazınız, hizmetiniz kabul ola, Hakk'ın dergahına yazıla, Er Hakk Muhammed Ali, Oniki İmam, Ondört Ma'sum - u pâk Efendilerimiz yar ve yaveriniz ola. Kuvvet - i keramet, himmet - i hüsn - ü nazar eyleye. Hakk erenler şaşırtıp düşürmeye. Merdi, namerde muhtaç etmeye. Dünyevi muradların, uhrevi maksudun Hasıl ve müyesser ola. Kerem - i evliya, dem - i Hazret - i Hünkâr Hacı Bektaş Veli, gerçeğe Hû..

— 39 —

Sofra Gülbengi – 1

Bism - i Şah, Evvel Allah diyelim. Kadim Allah diyelim. Geldi Ali sofrası destur ya Şah diyelim. Şahın gönderdiğini (şah göndersin) biz yiyelim. Demine devranına Hû diyelim.

— 40 —

Sofra Gülbengi – 2

Bismilllah..

Bism - i Şah Allah Allah.

Elhamdülillah, Elhamdülillah, Elhamdülillah

Nimet - i Celil, Bereketi Halil bu gitti ganisi gele.

Hak Muhammed Ali bereketin vere, yedirenlere nur - u iman ola. yiyenlere cennet taamı ola, gittiği yerler gam gussa görmeye. Kazanıp getirenlere pişirip kotaranlara hayri hasanat aşku şevk ola.

Hizmet sahipleri hizmetlerinden şefaat bula.

Hak Muhammed Ali, Pirimiz Hünkâr Hacı Bektaş Veli destgirimiz ve şefaatçimiz ola.

İki cihanda yüzlerimiz ak, imanlarımız pak ola.

Göçenlerimize rahmet ve mağfiret ola, Oniki İmam, Ondört Masumi Pak, Onyedi Kemerbest efendilerimizin katarlarından didarlarından ayırmaya.

Cümlemizi ve cümle bendegâh ı Ehl i Beyt'i cehennem narından, zalimin zulmünden, kabir azabından emin ve muhafaza eyliye. Didarı ile mükafatlandıra.

Dertlerimize derman, hastalarımıza şifa, borçlarımıza hayırlı eda'lar ihsan eyleye.

Yurdumuzu milletimizi üstün eyliye. Varlığımızı, birliğimizi, dirliğimizi sonsuz eyliye.

Dar -ı bekâ olmuş Ehl - i İmanı rahmeti ile gani kıla, lokma hakkına, evliya keremine cömertler cemine Erenlerin demine Hû.

— 41 —

Sofra Gülbengi – 3

Bism - i Şah, Allah Allah. Elhamdülillah, nimeti devlet ziyade ola. Er, Hak bereketin vere. Bu gitti yenisi gele. Nimet -i Celil, bereket - i Halil ola. Cömert lokma sahibi ve bil cümle Al - ı Resul cümlemizin, yüzümüz ak, gönlümüz pak, düşmanlarımız hâk ola.

Er Hak Muhammed Ali, On iki İmam, Ondört Masumu pak, Onyedi Kemerbesttan gözcümüz ve bekçimiz ola. Didarından, katarından dirilik ve birliğinden ayırıp şaşırıp düşürmeye. Çağırdığımızda omuzumuzda ola. İmdadı resul ola.

Kutb - ı alem, şah - ı ekrem, zat - ı tamam, hayat - ı müdamın desteği has - ü âm pirimiz üstadımız, melce i mülazımımız, Hünkâr Hacı Bektaşı Veli Efendimizin keremetleri, zahiren ve batınan üzerimizde hazır ve nazır ola.

Arafatta İmam Cafer sürüsüne karışa, gerçeğin demine Hû.

— 42 —

Sofra Gülbengi – 4

"Bism - i Şah, Allah Allah... Sır ola, nur ola, yediklerimiz tahur ola! Bu gitti dolu, Allah ulu, pirimiz tarikat piri, kubbeyi alem Hünkâr Hacı Bektaş Veli! Artsın eksilmesin, taşsın dökülmesin! Hak - Muhammed - Ali bereketini versin! Pişiren, taşıran, getirip götüren kazanan koyana sağlık sefalık,dirlik birlik, hayırlı evlat, hayırlı devlet ihsan eylesin! Kurban sahiplerinin kurbanı kabul ve makbul olsun! Kurbanına köyüne, bin bir sevap eylesin! Sağlıkla sefalıkla, dirlikle birlikle, bu aylara bu günlere yine tekrar tekrar dönüş eylesin! Yiyenlere helâl, yedirene delil olsun! Bu haneden gelmiş geçmiş ve bu yurtlardan nesli kesilmiş olanların da ruhlarına olsun! Dil bizden, nefes Oniki İmam, Hacı Bektaş Veli'den, Şah Abdal Musa'dan ola! Kamber Ali Sultan efendimizin himmetleri üstümüzde hazır ve nazır ola! Gerçeğe Hû!..."

— 43 —

Sofra Sonu Gülbengi

Bism i Şah Allah Allah. Elhamdülillah. Nimet i devlet ziyade ola. Er Hak berekatın vere. Bu gitti yenisi gele. Nimet - i Celil, berekat - ı Halil. Artsın tükenmesin. Taşsın dökülmesin. Bir nimet i nur ola. İçtiğimiz tahür ola. Ocaklarımız mamur, gönüllerimiz pür nur ailemiz mesrur ola. Düşmanlarımız hor ve mahkur ola.

Cömert lokma sahibi ve bilcümle bendegân - ı Al - i Resul cümlemizin yüzümüz ak, gönlümüz pâk, düşmanlarımız hak ola.

Er Hak Muhammed Ali, On iki İmam, On dört Masum - i pak, Onyedi kemerbest gözcümüz ve bekçimiz ola. Didarından, katarından, yolundan, dergahından ayırıp şaşı- rıp düşürmeye, çağırdığımız destgir olup imdad res ola.

Üçler, beşler, yediler, kırklar, üç yüz altmış altılar. Bin birler himmetleri daim, nazarları üzerimize hazır ve nazır ola.

Kutb - i alem, Şah - ı ekrem zat - ı tamam, hayat - ı müdam destgir - i has - ü âm, pirimiz, üstadımız, melce - i mülazımımız Hazreti Hünkâr Hacı Bektaş Veli efendimizin himmetleri, kerametleri zahiren ve batınen üzerimize hazır ve nazır ola. Cümle gerçeklerin demine Hû.

— 44 —

Dolu Gülbengi

"Bism i Şah! Allah Allah... Demlerimiz dem ola! Cemlerimiz cem ola! Hak - Muhammed Ali yardımcımız, şefaatçımız ola! Çekecek olduğumuz demler Ebu Kevser'den ola! Üçler, Beşler, Yediler, Kırklar katarından ayırmaya! Şah Abdal Musa devranı yürüye! Yürüyen kişi yürüye! Gerçeğe Hû!..."

— 45 —

Dolu Gülbengi

Kadeh seni, bade seni
Vermeyelim yade seni
Münkirin ne haddi var
Zerre kadar tade seni
Gerçeğe Hû

— 46 —

Dem Gülbengi

Gel ey saki - i Vahdet sun piyâle
Sakahüm rabbühüm şaraben tahuren
Hayat ersin elinden ehl - i hale
Sakahüm rabbühüm şaraben tahuren

Dudağın şerbetinden kane kane
İçip aşıkların vaslına kane
Yürekler nice bir firkatte yane
Sakahüm rabbühüm şaraben tahuren

Meyinden ehl - i diller mest - i medhuş
İçen aşık eder derya gibi cuş
Ezelden eyledik biz ol badeyi nuş
Sakahüm rabbühüm şaraben tahuren

İçenler bir kadeh cam - i Ali'den
Dem urdular ezel kalu beli'den
Bize erkândır iş bu mey veliden
Sakahüm rabbühüm şaraben tahuren

Götürsün dillerin cümle hicabın
Ayan etsin gönüller mah - ı tabın
Getür meydana şol kevser şarabın
Sakahüm rabbühüm şaraben tahuren

Olub saki kulun aşkınla mecnun
Sebil eyler yolunda eşk - i pür hun
Yine devr eylesün ol cam - i gül - gun
Sakahüm rabbühüm şaraben tahuren

— 47 —

Lokma Gülbengi – 1

"Bism - i Şah! Evvel Allah diyelim, kadim Allah diyelim. Geldi Ali sofrası, ya Şah diyelim, Şah versin, biz yiyelim. Allah, eyvallah, dost Hû.

— 48 —

Lokma Gülbengi – 2

"Allah... Allah... Lokmalar kabul ola. Muradlar hasıl ola. Hak Muhammed - Ali kabul eyleye. İmam Hasan, Şah Hüseyin, Hünkâr Hacı Bektaş Veli defterinde kayıd ola. Nur - ı Nebi, Kerem - i Ali, Pirimiz Hünkârımız Hacı Bektaş Veli, gerçek erenlerin demine Hû....

— 49 —

Lokma Gülbengi – 3

Bism - Şah Allah...Allah..., Lokmanız kabul ola, dergâhı Hak da yazılmış ola, lokma sahibleri lokmalarından şefaat bula, üçler, beşler, yediler, oniki İmam efendilerimiz yardımcınız şefaatçınız ola, Pirimiz Hünkâr Hacı Bektaş Veli Hazretleri sizden razı ve hoşnud ola, Şefaat Nebi, Keremi Ali, Pirimiz Hünkâr Hacı Bektaş Veli demine Hû...

— 50 —

Lokma Gülbengi – 4

"Allah... Allah... Lokma hakkına, evliya keremine, gerçekler demine, destur - ı pir, izn - i mürşid yürüyenin lokması yürüye gerçeğe Hû."

Allah... Allah... Elhamdülillah. Sümme Elhamdülillah. Nimet - i celil, berekatı Halil, şefaatı resul, inayet - i Ali Himmet - i Veli

Bu gide ganisi gele. Hak Muhammed Ali kabul ede. Yiyene helal, yedirene delil ola. Yiyeni yedireni, pişirip getireni Hak saklaya. Hızır bekleye. Şey'en illah Allah eyvallah... Hû....

— 51 —

Lokma Gülbengi – 5

a) "Allah... Allah... Lokmalar kabul ola. Muradlar hasıl ola. Hak Muhammed - Ali kabul eyleye. İmam Hasan, Şah Hüseyin, Hünkâr Hacı Bektaş Veli defterinde kayıd ola. Nur - ı Nebi, Kerem - i Ali Pirimiz Hünkârımız Hacı Bektaş Veli, gerçek erenlerin demine Hû...

b) Bism - Şah Allah...Allah..., Lokmamız kabul ola, Hak dergahına yazılmış ola, lokma sahibleri lokmalarından şefaat bula, üçler, beşler, yediler, oniki İmam efendilerimiz yardımcınız şefaatçınız ola, Pirimiz Hünkâr Hacı Bektaş Veli Hazretleri sizden razı ve hoşnud ola, Şefaat Nebi, Keremi Ali, Pirimiz Hünkâr Hacı Bektaş Veli demine Hû...

— 52 —

Secde Gülbengi

(Secdeye kapanırlar, şöyle dua edilir:)

Allah Allah akşamlar hayır ola. Hayırlar feth ola, Şerler def ola. Münkürler mat ola. Münafıklar berbad ola. Müminler şad ola. Meydanlar abad ola. Sırlar mestur ola. Gönüller mensur ola. Hanedanı fukaralar mamur ola. Muhammed Ali yardımcımız ola. Oniki imam ondört masum pak efendilerimizin himmetleri üstümüzde hazır ola. Üçlerin beşlerin yedilerin kırkların, ricali gaip erenlerin ve kutbul'aktap efendilerimizin hayır himmetleri, saf nazarları üstümüzde hazır ve nazır ola. Erenler bizi, münafık ve salus mekrinden hifz ve himaye eyliye. İki cihanda korktuğumuzdan emin ve umduğumuzdan nail eyliye. Dertlerimize derman, kalplerimize iman, hastalarımıza şifa, borçlularımıza eda ihsan eyliye. Zümreyi Naciyeden, güruhu salihadan eyliye. Tacımızı, devletimizi, milletimizi, vatanımızı, malımızı ve canımızı düşmana paymal ettirmeye. Muhammed dinine zeval vermiye. Gökten hayırlı rahmet, yerden hayırlı bereket ihsan eyliye. Merdi, namerde muhtaç etmiye. Dualarımızı dergahı izzetinde kabul eyliye. Vaktimizin hayri gele. Dil bizden, himmeti hazreti Pirden ola. Demi pir, keremi evliya, gerçek erenlerin demine Hû.

— 53 —

Meydan Gülbengi

Bismi Şah. Allah Allah.

Erenler meydanında, Hak Muhammed Ali divanında, Oniki İmam, Ondört masum pâkan efendilerimizin dostlarına dost, düşmanlarına düşman olmak kavliyle.

Ve er hak erenlerin pend ve nasihhatlarıyle amel ve hareket etmek üzere baş açık, ayak yalın, boyunu bağlı yüzü üzere sürüne gelmiş erenler meydanında teehhül ikrarı vermek niyazında falan .... nam bir kuzulu kurbanımız vardır.

Ayini cem erenlerinin rızalarıyla getirelim mi. Emri mürşit ne buyrulur. Şahım erenlerim.

— 54 —

Tarikçi Gülbengi

"Zülfikaar keskinliğine, sır birliğine, Yezit helâkliğine, münkir körlüğüne, mümin kardaşların gönül muradına. Üçler, Kırklar, Oniki İmamlar, er hak, evliya, enbiya, Allah, Muhammed, Ali demine diyelim Hû....

— 55 —

Şerbet Gülbengi

Bismillah Bism - i Şah Allah Allah. Şüheda - i Kerbelâ efendilerimizin ruh - u revanı şad ve handan ola, şefaatleri cümlemize ve ehl i muhibbe müyesser ola, Er Hak Muhammed Ali Efendilerimizin hayır himmetleri üzerimize sâyeban ola. Pirimiz Hünkâr Hacı Bektaş Veli destgirimiz ola. Gerçek erenlerin safa nazarları cümlemize ferahlık ve feyizler vere. İçenlere nur İmam ola. Demi Pir, keremi evliya bi hakkı seyyid - i Şüheda İmam Hüseyin demine Hû...

— 56 —

Şerbetçi (Saki) Gülbengi

Bismi Şah. Can - ı baştan geçmişiz biz. Rum erenler aşkına. Can gözüyle dembedem hakkı görenler aşkına. Kerbelâda deşti gamda can verenler aşkına. Şol Yezid'in elinden susuz kalanlar aşkına. Sebil ederim canlar Şah Hüseyin aşkına. Ber Cemal Muhammed Kemal Hasan Hüseyin'e Ali Bülent rasalavat.

— 57 —

Sakkacı Dar Gülbengi

Bismillah, Bism - i Şah Allah Allah. Canı baştan geçmişiz biz, Hak erenler aşkına. Can gözü ile dem bedem Hakk'ı görenler aşkına. Gözlerimin yaşını sebil ettim İmamlar aşkına. Selamullah Ya Hüseyin! ya âli Hüseyin. Lânetullah ey Yezit ve âli eyali Yezit. Rahmetullah muhib ve ehl - i muhibban. Allah eyvallah Hû doost.

— 58 —

Farraş Gülbengi – 1

B - ism - i Şah Allah Allah!.. Cümle hizmetin kabul ola. Muradın hasıl ola. İsteğin feth' ola. Seyyid - i ferraş Efendimizin hayır himmetleri üzerine sâyeban ola. Er Hak Muhammed Ali, zahir batın yar ve yaverin ola. Hazret - i Pir Efendimiz dest - girin ola. Dem - i pir, kerem - i evliya, gerçek erenlerin demine Hû diyelim. Hû.

— 59 —

Farraş Gülbengi – 2

Hüseyn - i Kerbelâ için gözlerim kan yaştır, yüz bin lânet Yezit'in bağrı taştır. Pirimiz Kırklar içinde Seyit Farraştır. Ber Cemal, Muhammed Kemal i İmam Hasan, İmam Hüseyin, Ali bülende ra salavat.

— 60 —

Süpürgeci Gülbengi – 3

Allah... Allah... Hayırlar feth ola. şerler def ola. münkir münafık mahv ola. Süpürgeci Selman körolsun Yezid - i Mervan. Carımıza yetişsin ol Şahı Merdan. Hizmetin Hakka geçe. Seyyidi feraşın Himmeti üzerinde ola. Yüzün ak ola. Nur - u Nebi kerem - i Ali demine Hû.

— 61 —

Delil Gülbengi

Allah, Allah... Allah, hizmeti kabul ola, muradı hasıl ola. Divan - ı dergâhta yüzü ak, özü pak ola. Hizmetinle şefaat bulasın. Şevkımız Şahı Merdan şevki ola. Gerçeğin demine Hû...

— 62 —

Tığbent Gülbengi

Bismi Şah. Hizmeti merdan. Havaleti piran. Bende dil bendini kişvara kılmışım dost bendini. Rehber ile pire ettik iktida. Taktı Selman boynuma tığ - ı bendimi. Ber Cemal Muhammed kemal. Hasan Hüseyin Ali Bülent ra salavat.

— 63 —

Tennure Tercemanı

B - ism - i Şah, Allah, Allah!.. Erenler aşkına ser - pa bürehne olup geldim erenler meydanına. Giyüp tennure cismim eyleyen nur boyun sundum bu erkân - ı piran - a. Umarım saf olayım şakirana. Hû dost... Ber - Cemâl - i Muhammed...

— 64 —

Zülfikar Gülbengi

Lâfetâ illâ Ali lâ seyfe illâ Zülfikâr, üstad sözü. Tarikat - ı imam destur Şah. Erkân - ı meşayih, emr i halife, göz görenin, yol varanın. Yolda giden yorulmaz, gerçek gördüğünden ayrılmaz. Eyvallah güzel Şahım.

"Zülfikar keskinliğine, sır bütünlüğüne, Yezit'in mahvına, müminin muradına ermesine, Üçler, Beşler, Yediler, Kırklar, Oniki İmamlar, enbiya, evliya, Allah Muhammed, Ali Hû diyelim Hû.

Ahd - i imanının bütünlüğüne, ikrar iman kabullüğüne Şah, diyelim, bir Allah Allah.

— 65 —

Fakir ve Semah Gülbengi

Allah... Allah... Cümle alemi yaradan nur - ı Mutlak Ya Muhammed, Ya Allah, Ya Allah, Ya Allah nur - ı Nübüvvet Ya Muhammed, Ya Muhammed, Ya Muhammed.

Nur - ı Velayet Ya Ali, Ya Ali, Ya Ali...

Ekber - i Ümmehatun Hatice ve Fatıma analarımız, Hasan Hüseyin, Zeynel, Bakır, Cafer, Musa Kazım, Rıza, Taki, Naki, Asker ve Mehdi cümle imameyn, Kutbü'l - Arifin gavs - el vasılın Seyyid Muhammed Hünkâr Hacı Bektaş Veli Hürmetine yaptığımız ibadetler, okuduğumuz gülbanklar, semahlar ve cümlesi huzur - u Bâri'de kabul ola.

Allah cümle kusur ve günahlarımızı bağışlaya... Doğru yoldan ayırmaya.

Şeytan şerrinden, münafık mekrinden koruya... Kötülere eş etmeye...

Eşimize, dostumuza, komşumuza, çocuklarımıza, yeryüzünde cümle mü'minlerle beraber hayırlı işler hayırlı ameller hayırlı düşünceler nasib ve müyesser eyleye.

Didar'ı Ali'den ve meşreb - i Huseyn'den mahrum etmeye

Bilerek bilmeyerek yaptığımız günahlara geri döndürmeye...

Samah yapan bacı kardaş, miraclama söyleyen zakirler himmetlerinin pirinden şefaat bulalar. Dil bizden nefes Hünkâr Hacı Bektaş Veli'den ola.

Nur - ı Nebi Kerem - i Ali, gülbenk - ı Muhammed Hünkâr Hacı Bektaş Veli, demi Pir, Kerem - i evliya gerçek erenler demine Hû."

— 66 —

Semah Gülbengi – 1

"Allah... Allah... Hayır hizmetleriniz kabul, muradlarınız hasıl ola. Dileğinizi Muhammed Ali vere. Döndüğünüz semahlardan hayır hasanet göresiniz. Ebu Zerr - Giffarinin, Hazreti Fatımanın hüsn ü himmeti üzerinize ola. Aliyel Murtaza Kırklar semahına kaydede. Gerçeğe Hû."

— 67 —

Semah Gülbengi – 2

Bismillah. Bism - i Şah Allah, Allah.

Semahlarınız dergâhı - bâride kabul ola. Miracınız mübarek ola. Hak Muhammed Ali Ekberi ümmehât Hatice ve Fatıma analarımız, oniki İmam efendilerimiz, Pirimiz Gavsul vasilin, Kutbul Arifin Hünkâr Hacı Bektaş Veli, hürmetine yaptığımız ibadetlerimiz makbul ola.

Gittiğiniz semahlar, yapılan zikirler ve cümle hizmetler huzur - u Bâride kabul ola.

Allah cümle kusur ve günahlarımızı bağışlaya. Doğru yoldan ayırmaya, şeytanın şerrinden, kötünün mekrinden, münafığın fenalığından koruya. Kötülere eş etmiye. Bilerek bilmeyerek yaptığımız günahlarımıza geri döndürmeye.

Didar - i Ali'den, meşreb - i Hüseyinden mahrum etmeye. Semaha giren bacı ve kardeşe, hizmet gören Pervane, Miraçlama söyleyen Zakir hizmetlerine karşılık şefaat bulalar.

Dil bizden nefes (hüsnü himmet) Hünkâr Hacı Bektaş Veli'den ola. Demi Pir Keremi evliya gerçek erenler demine Hû.

— 68 —

Hak Hayırlısı Gülbengi

Bismi Şah. Allah Allah. Yüzüm yerde özüm darda. Dar - ı Mansurda, erenlerin gar dergâhında. Erenlerden hak hayırlısını şey'en ederim. Allah eyvallah Hû dost.

— 69 —

Eşik Gülbengi

Bismi Şah. Menim bülbül, bugün gülzara geldim. Halimi arzetmeye didara geldim. Koyarlarsa bizi içeri erenler kapıda düşmeğe didare geldim. Ber cemâl zatı balâ Al - ı abâ rasalavat. Hû dost.

— 70—

Ayrılış Gülbengi

Bismi Şah. Kadri visalin nur - u saadet vasfı cemâlin. Ruzu kıyamet dem mail oldu, gam zail oldu. Gelmek iradet gitmek icazet. Bercemâl Muhammed Kemâl - ı, Hasan, Hüseyin Ali Bülend ra salavat.

— 71 —

Sitemi Çelik Gülbengi

Günahkârım günahımı affeyle ey Şah.

Muhammed Mustafa ol âli dergâh Hüseyni Kerbelâ hakkı için tövbe günahıma, estağfurullah. Hâl erenler hâlidir. Yol erenler yoludur. Gafil olma. Değen üstad elidir. Üstad nefesi tarikatı iman, hidayeti Ali, izni halife dest - i Şah, eyvallah Hû dost.

— 72 —

Yol Gülbengi

Bismi Şah. Her kaza kanden gelirse, defeyleyesin perverdigar.

Lâ fetâ illâ Ali lâ seyfe illâ Zülfikâr.

Her cefa kanden gelirse defeyle pervendigâr.

Lâ fetâ illâ Ali lâ seyfe illâ Zülfikâr.

On iki İmam on dört masum pâk onyedi kemerbest gözcümüz ve bekçimiz ola. Didarından katarından ayırmaya. Üçler, beşler, yediler, kırklar, üçyüz altmış altılar, bin birler nazarı aliyeleri üstümüze hazır ve nazır ola.

Kutbu alem şahı ekrem zatı tamam, hayatı müdam, destgiri has - u âm, Pirimiz Hünkâr Hacı Bektaş Veli himmeti üzerimize hazır ve nazır ola. Gerçekler demine Hû.

— 73 —

Sabah Gülbengi

Bismi Şah. Allah Allah... Erenler sabahlar hayr ola. Hayırlar feth ola. Münkir, münafık yuf ve mat ola. Niyazım kabul ola. Muradım hasıl ola. Şah ı Merdan On iki İmam yardımcımız ola. Hazreti Pir efendimiz hayırlar verdikçe vere. Şah Abdal Musa Sultan gözcümüz ve bekçimiz ola. Kaygusuz Abdal himmeti üzerimize hazır ve nazır ola. Allah eyvallah. Gerçekler demine Hû.

— 74 —

Akşam Gülbengi – 1

Bism - i Şah. Allah, Allah.

Erenler akşamlar hayrola. Hayırlar feth ola. Şerler def ola. Münkir, münafık yuf ve mat ola. Oniki İmam Efendilerimiz yardımcımız ola.

Nuru Nebi keremi Ali, Pirimiz Hünkâr Hacı Bektaş Veli, Yuf, lânet Yezide. Rahmet mümine. Gerçekler demine, keremine Hû.

— 75 —

Akşam Gülbengi – 2

Bism - i Şah. Allah dost. Allah Allah akşamlar hayr ola. Hayırlar feth ola. Şerler def ola. Münkir münafık yuf kör mat ola. Müminler şadıhürrem ola. Dervişan, derdimentlerin akibetleri hayr ola. Evlerimiz ocağımız ruşen ola. Kısmetimiz gani ola, Muradımız hasıl ola. Allah erenler kılıcımız keskin ve isteklerimi fetheyliye. Er Hak. Muhammed Ali

yardımcımız ola. Muhabbetten, cemalden, didardan, katardan, birlikten ayırmaya. Tacül arifin, kutbul vasilin, sultanül aşıkin pirimiz üs - tadımız, melce - i mülazımımız Hazreti Seyyid Muhammed Hünkâr Hacı Bektaş - ı Veli münkir münafık şerrinden gözete saklıya, bekleye.

Şaşırıp düşürmeye. İkrarımıza sabit kadem, kötü amellerimizi hayırlara tebdil eyleye. Mürşidimiz Ali, rehberimiz Muhammed, mezhebimiz İmam Cafer Sadık. Üçler, beşler, yediler, kırklar, kutbul iktitap Muhammed Mustafa, aliyyel Murtaza oniki İmam, Ondört Masum pâk niyazlarımızı, hizmetlerimizi kabul eyleyeler.

Hazır, gaip, zahir, batın erenlerin hüsnü himmetleri ve keremleri daim üzerimize hazır ve nazır ola. Akşamımızın hayırlısı gele. Nur - u Nebi, Keremi Ali, pirimiz Hünkâr Hacı Bektaş Veli. Keremi evliya, dem Oniki İmam, dil bizden nefes Hazreti pir Balım Sutan ola. Gerçeğe Hû.

— 76 —

Uyku Gülbengi

Bism - i Şah. Vakitler hayrola. Hayırlar fethola. Er Hak Muhammed Ali destgirimiz ola. Er Hak Tarikat kardaşlarımızı postunda şiyr - i gazân eyleye. Fakire kast edenin boynundan Ali'nin Zülfikârı eksik olmaya. Yuf münkire. Lânet Yezide. Rahmet mümine. Hünkâr Hacı Bektaş Veli demine Hû.

— 77 —

Gaza Gülbengi

Bismi Şah. Allah, Allah. Celilü Cebbar, Mümin'ü Settar, Leyli ven nehar, Lâyezali Zülcelal. Birdir Allah. (Canlar Allah Allah derler).

Hakkın birliğine, Erin dirliğine, Küffarın körlüğüne, müminin gürlüğüne Allah Allah. Dini İslamın kuvetine, Türklüğün eyyam - ı devletine, gazâganların savletine diyelim aşk ile şevk ile Allah Allah.

Evveli Kur'an ahırı Kur'an. Tebârekellezi nezelel Furkân, Eli kan, kılıcı kan, sinesi üryan, ciğeri püryan Kerbelâ'daki Şah - ı Şehidan aşkına diyelim Allah Allah. Evveli gazâ ahırı gaza. İnayet - i Hüdâ. Kasd - i A'dâ. Kuvveti Enbiya himmeti Evliya Rasulü Kibriya Muhammed - ül Mustafa ve Aliyyül Mürteza aşkına diyelim Allah Allah.

Allah, Allah, Gaziler, Hacılar, Mümin bacılar diyelim Allah Allah. Üçler, Beşler, Yediler, Kırklar Gülbangı Muhammedi, nuru Nebi, Keremi Ali, Pirimiz Hünkâr Hacı Bektaş Veli, sırrı Balım Sultan ve Gerçek erenler demine diyelim Allah Allah.

Allahümmesalli âla seyyidinâ Muhammed'in ve âlâ âli seyyidine Ehl - i Beyt - i Muhammed.

— 78 —

Yeniyıl (Nevruz) Gülbengi

Bism - i Şah. Allah Allah.

Nevruz Sultan, mevlüd - ü Şahı Merdan, Sipâs - ü Şükrü Yezdan, Tülu - âfitab - ı cihan, burak - ı nur - u asüman, iyd - iy eyyam - ı nişan, sürur - u ihvan ve ehl - i iman, hurremü şad - ü handan, Bezmi cemi ehlullah küşâde - i meydan, icra - i erkân, küllü yevm - in fi şan.

Allah Allah.

Vakitler hayr ola, hayırlar feth ola, beliyyeler def ola, Hak Erenler yıllarımızı mübarek eyliye, Meydanlarımızı şen, gönüllerimizi ruşen eyliye. Hak Muhammed Ali soframızdan yaranımızı eksik etmiye.

Tuttuğumuz işleri asan ve gönüllerimizin umduğunu ihsan eyliye. Hazır gaib, zahir batın Hak erenlerin hayr himmetlerini üzerimizde sayebân eyleye. Ehl i Beyt düşmanlarını berbad eyleye. Muhiblere kötülük düşünen münkür münafık ve müfisid'in boynundan Zülfikar - ı Haydar - ı Kerrar eksik olmaya.

Yuh münküre, lânet Yezid'e. Rahmet Mümine, Hak erenler demine Pir'an keremine Hû.

— 79 —

Gülbang – 1

"Lâ ilâhe illallah Aliyyün Veliyullah, arif - i billah, mürşidi kâmilüllah, lâ feta illâ Ali lâ seyfe illâ zülfikâr. İkrarın binası kaim ola."

— 80 —

Gülbang – 2

"Allah Allah. Allah evvelin ve ahirin ve sahirin ve batının bende - i şah kabul - ü dergâh ikrarı kalu billah Allah Muhammed Ali Hû diyelim Hû."

— 81 —

Gülbang – 3

"Allah.. Allah.. Vakitler hayr ola. Hayırlar feth ola. Şerler def ola. Secdeye inen başlarınız ağrı dert görmeye. Adlarını çağırdığımız oniki imamların himmetleri üzerimizde ola. Gerçek erenlerin demine Hû...

Allah... Allah... Dar çeken didar göre. Didar gören cehennem narı görmeye. Erenler sefasına vara. Gerçeğe Hû."

— 82 —

Gülbang – 4

Bism - i Şah. Allah, Allah... Be - nâm - ı hakk - ı Muhammed. sırr - ı Ali, sırr - ı düvazdeh - i imaman çardeh - i ma'sum - u pâkân, Veli - yyi piran, erbâb - ı kemerbest - i nesl - i Ali, İmam Ca'fer - üs Sadık, aşıkaan, sadıkaan, abdalan, fukara - yı Al - i Abâ bende - i Hüdâ... Allah - u ekber a'zam kesirâ..

V - Allah - ü ekber hamd - en kesirâ, Sırr - ı mevâli, Hazır, gaib, zahir, batın, Ayn - i ezeli. Aşk... Nasr - ün min'Allah i vefeth - ün karib - ün ve beşir - il - müminin yâ Muhammed, ya Ali, ya Hazret - i Pir Hünkâr Hacı Bektaş.

— 83 —

Gülbang – 5

"Allah, Allah... Akşamlar hayr ola. Hayırlar feth ola. Şerler def ola. Münkirler mat münafıklar berbad ola. Müminler şâd ola. Meydanlar âbâd ola. Sırlar mestur, gönüller mesrur ola.

Hak Muhammed Ali yardımcımız ola. On iki İmam, ondört mâsumpâk, on yedi kemerbest katarlarından, didarlarından, diyarından ayırmaya. Pirimiz Üstadımız Hünkârımız Hacı Bektaş Veli muin ve dest'girimiz ola. Cenab - ı Hak münkir münafık şerrinden, adü mekrinden hıfz - ı emande eyleye.

Dertlerimize derman, hastalarımıza şifa, borçlarımızı eda nasip eyleye. Allah, devlet ve milletimizin kılıcını keskin, sözünü üstün eyleye. Gökten hayırlı rahmetler, yerden hayırlı bereketler ihsan eyleye. Namerde muhtaç eylemeye. Kurbanlarımız, Dergâh - ı İzzetinde kabul eyleye. Lokmaya sevab yazıla. Kazaları, afetleri, belaları defetmiş ola.

Dil bizden nefes Hz. Hünkâr'dan ola. Nur - ı Nebi Kerem - i Ali Gülbank - ı Evliya Hünkâr Hacı Bektaş Veli. Gerçek erenler demine Hû.

TEKBİR ÇEŞİTLERİ

— 1 —

Kurban Tekbiri

"Kurban - ı Halil, Ferman - ı Celil, Tığ - ı Cebrail, İtaatı İsmail.

– Allah - ü Ekber... Allah - ü Ekber...Allah - ü Ekber... Eşhedü en Lâ ilâhe İllâllah Vallah - ü ekber... Allah - ü Ekber... Ve Lillâh'il hamd.

– Allah - ü Ekber... Allah - ü Ekber...Allah - ü Ekber... Eşhedü en Lâ ilâhe İllâllah Vallah - ü ekber... Allah - ü Ekber... Ve Lillâh'il hamd.

– Allah - ü Ekber... Allah - ü Ekber...Allah - ü Ekber... Eşhedü en Lâ ilâhe İllâllah Vallah - ü ekber... Allah - ü Ekber... Ve Lillâh'il hamd.

— 2 —

Kurban Tekbiri

Dede : "Kurban - ı Halil, Ferman - ı Celil, Tığ - ı Cebrail, İtaatı İsmail.

– Allah - ü Ekber... Allah - ü Ekber...Allah - ü Ekber... Eşhedü en Lâ ilâhe İllâllah Vallah - ü ekber... Allah - ü Ekber... Ve Lillâh'il hamd.

– Allah - ü Ekber... Allah ü Ekber...Allah - ü Ekber... Eşhedü en Lâ ilâhe İllâllah Vallah - ü ekber... Allah - ü Ekber... Ve Lillâh'il hamd.

– Allah - ü Ekber... Allah - ü Ekber...Allah - ü Ekber... Eşhedü en Lâ ilâhe İllâllah Vallah - ü ekber... Allah - ü Ekber... Ve Lillâh'il hamd.

Lâ fetâ illâ Ali lâ seyfe illâ Zülfikâr

Nasrun - min Allahi ve fethün karib ve beşşr'il müminin

Ya Allah, Ya Muhammed, Ya Ali.

Pirimiz üstadımız Hünkâr Hacı Bektaş Veli. Diyelim gönül birliğiyle Allah... Allah..."

— 3 —

Tekbir

Es - salât - ü v - es - selâm - ü aleyke ya resulullâh..

Es - salât - ü v - es - selâm - ü aleyke ya Habibullâh...

Es - salât - ü v - es - selâm - ü aleyke ya Seyyid - el evvelin - e v - el - ahırın

Velalâ cemi - ül Enbiya - i v - el mürselin...

V - el - hamd - ü lilâh - i Rabb - il - alemin....

— 4 —

Tekbiri Tac

Allah Allah sırrı Şah - ı veli, hanedanı Muhammed Ali.

Tacül arifiyn Hazreti Hünkâr Hacı Bektaş Veli.

Küllü şey'in halikun illâ vechehü lehül hükmü ve ileyhi turceun.

Allahü lâ ilâhe illâ hüvel hayyül kayyum.

Tekbiri Hünkâr Hacı Bektaş Veli.

Allahu ekber, Allahu ekber, Allahu ekber ve lillâhil hamd...

— 5 —

Hırka Tekbiri

(Sağ kol) : B - ism - i Şah, Allah Allah!. Ya Allah, Ya Aziz... Ya Settar, Ya Latif... Ya Sabur... Ya Kana'at... Ya Fahr - iyar.. Ya Feth.. Ya Şah - ı vilayet.

(Sol kol) Lâ fetâ illâ Ali. Lâ seyf - e illâ zülfikaar.. Allah - ü ekber.. Lâ ilâhe illâllâh... V e Allah - ü ekber... Allah - ü ekber ve lillâhi - il hamdi, Medet Ya Şah - ı Merdan Hû...

TERCEMAN ÜZERİNE

– Terceman / Tercüman, Arapça kökenli bir sözcük, ad. Bir dilden başka dile çevirip maksadı anlatan kimse. Bektaşi törenlerinde tarikat ululları için okunan dualar. Tarikatte belli bir hizmete başlarken okunan kısa, çoğu Türkçe nesir yada manzum biçiminde düzenlenmiş, Alevi - Bektaşi inancını, düşüncesini öz olarak veren dua. Tarikatta belli bir hizmete başlarken okunan, kısa, özlü, çoğu Türkçe dualardan oluşur.

– Anadolu Alevilerinde eti parçalamadan doğrudan doğruya kara kazanda haşlanan kurban.

– Terceman (Ansp.) Mutasavvıflarca bir iş yapılırken okunan Arapça, Farsça ve Türkçe manzum ve mensur sözler. Dua niteliği taşıyan ve topluluk içinde şeyh, dede ya da baba tarafından okunan gülbanklardan farklı olarak terceman derviş ve muhib tarafından günlük işler sırasında okunur. Okunması için bir tören ya da topluluk koşulu aranmaz. Manzum tercemanların bir bölümünün şairi bellidir. Bu tür tercemanların ve başkalarının Bektaşiler arasında sonradan gelenekleşerek yerleştiği bilinmektedir. Tercemanlar mevlevi, Kadiri, Rıfai ve Sadi mutasavvıflar arasında da görülür. Mevleviler gülbanklara, Bektaşiler ise niyet, gülbank ve tekbirlere de bazen terceman demişlerdir.

Bektaşilerde yatağa girerken, uyurken, kalkarken, yüz yıkarken, yeni ay görülünce, mürşidin, pirin yanına girerken, kısaca hemen her durumda okunacak bir terceman vardır. Bunların büyük çoğunluğu fütuvvetnamelerden alınmıştır. Bu durum Bektaşilik ve fütüvvet kurumunun yakın ilişkisini gösterir.

Tercemanlar okundukları iş ya da durumla ilgili olarak teslim tercemanı, tıraş tercemanı, taç tercemanı, su tercemanı gibi adlarla anılırlar (**AnaBritannica, c: 20, s: 539**). Tercüman kurbanı, görgü cemi anlamına gelir. Tercüman lokması deyimi ise parçalanmadan doğrudan doğruya karakazanda haşlanan kurban eti demektir.

TERCEMAN ÇEŞİTLERİ

— 1 —

Tercemanı Salavat

Çerağ -ı evliya nurü's - semavat, ki bu menzildir ol turu münacat. Kaçan kim ruşen ola kıl niyaz.

Muhammed Ali'ye candan salavat."

— 2 —

Terceman

Senin ile bir araya geldim,
Tercemanın şerhin beyan eyledim
Nebiler serverinden haber alayım,
Tercemanın şerhin beyan eyledim

Tekbir Allah ekber rıza - yı celil,
Cebrail önünce gelmiştir delil
Tekbiri aldı da İbrahim Halil
Tercemanın şerhin beyan eyledim

Ilgıt ılgıt olmuş akıyor kanı,
Didar görem deyu titriyor canı
Arzulanmış Hasan Hüseyn didarı,
Tercemanın şerhin beyan eyledim

Beytullahtır İmam Zeynel durağı,
Orda yanar İmam Bâkır çırağı
Ol kurbandır mahşer yerin burağı,
Tercemanın şerhin beyan eyledim

Şâh - ı merdan Ali eyledi bazar
Melekler tüyünü ibrişim düzer
İmam Ca'fer ayetinde hem yazar
Tercemanın şerhin beyan eyledim

İlm - i hikmet dürür gördük zatını,
Kabul etti Kâzım münacatını
Kırma kemiğini ezme etini
Tercemanın şerhin beyan eyledim

Aşıklar ismini ilm ilen okur
İmamlar el koçun yoluna bakar
İmam Rıza tüyün bir kemha dokur
Tercemanın şerhin beyan eyledim

Muhammed Taki kaynadub coşturan.
Ali Naki halleyleyip pişiren
Askeri'den Askeri'ye düşüren,
Tercemanın şerhin beyan eyledim

Kul Mustafa'm eder irfan kuruldu,
Kırkların aşkına lokma verildi
Üstadım Hata (yi) Mehdi'ye göründü.
Tercemanın şerhin beyan eyledim

— 3 —

Terceman

B - ism - i Şah, Allah, Allah!..

Hakk, dost, zahir, batın, hazır, gaib, Ayn - ül - cem'erenlerinin gülcemallerine aşk.. Ber - cemâl i Muhammed, Kemâl - i İmam Hasan, İmam Hüseyn, Ali râ bülende salavat..

Allahümme sall - i alâ seyyidinâ Muhammed - in ve alâ Al - i Muhammed...

— 4 —

Terceman

"Bana bu divanda soru sorulsun, öbür dünyada soru sorulmasın. Kur'an ne buyurduysa ona göre davranayım. Pirin de Tanrı'nın da divanında yüzüm ak olsun, dört kapı, kırk makamda ona göre davranıp kendimi düzelteyim."

— 5 —

Terceman

a) B - ism i Şah, Allah Allah!..

Kaşların mihraba karşı men niyaza gelmişem, kıble gördüm kim anınçün men niyaza gelmişem. Kıblegâhımdır Muhammed, secdegâhımdır Ali Ber - Cemâl - i Muhammed.. İlh...

b) B - ism - i Şah, Allah Allah!

Eyledin dergâh - ı Hakk'a niyaz. Kıldım erenler huzurunda namaz. Ta idem Şah'ın çerağın ruşena. Hem erenler dergâhı bulsun ziya.. Ber - Cemâl - i Muhammed.. İlh...

— 6 —

İkrar Tercemanı

Bismi Şah.

Hamdülillâh kim ben oldum bende - i al - ı abâ, can - ı dilden aşkile hem çaker - i Al - i abâ. Rah - ı zulmetten çıkıp doğru yola bastım kadem. Hab - ı gafletten uyandım can gözüm kıldım küşa. Mezhebim haktır, Caferidir, gayriler batıldır. Ya Muhammed Mustafa

Pirim üstadım Hacı Bektaş Veli kutbul evliya. Sevdiğim oniki İmam, ben güruhu naciyem. Yetmiş iki fırkadan oldum beri. Dahi cüda hak deyip bel bağladım ikrar verip erenlere. Rehberim oldu Muhammed, Mürşidimdir Mürteza.

— 7 —

Tecella Tercemanı

"Tecellâ, tevellâ Hakk'a yazıla. Tecellânız temiz, yüzünüz ak ola. Tecellâ gören cehennem narı görmeye, Erenlerden himmet, şey'an - Lillah Allah eyvallah.."

— 8 —

Telkin Tercemanı – 1

Ey talip yalan söyleme. Gıybet etme. Şehvet perest olma. Kibr - ü kin tutma. Kimseye hacet etme. Gördüğünü ört. Görmediğini söyleme. Elinle komadığın şeye yapışma. Elin ermediği yere el uzatma. Sözün geçmediği yere söz söyleme. İbretle bak. Hilm ile söyle. Küçüğe izzet, büyüğe hizmet eyle. İkrarın saf eyle. Hakk'ı özünde mevcud bil. Her esrar - ı erenlere âgâh ol. Özünü tarikatta sabit kadem eyle. Mürşidin Muhammed rehberin Ali'dir. Mezhebin İmam Cafer Sadık. Güruhun naci. Pirin Hünkâr Hacı Bektaş Veli'dir.

— 9 —

Tevbe Tercemanı

"Tevbe günahlarımıza estağfirullah, elimizle dilimizle, belimizle işlediğimiz günahlarımıza tevbe - estağfirullah, isyanımıza tevbe - estağfirullah..

— 10 —

Terceman - ı Özüdar

Günahkarım mücrimim ey Şah. Men suçuma mu'terifim ey padişah. Hata kıldım suçumu affeyle ey Şah. Bihakkı Mustafa ve Murtaza keremkani Hüseyn Şah. Bilhakkı hanedan - ı Hazreti Al - i Abâ.

"Rabbena zalemna enfüsena ve in lem tağfirlena ve terhamna liekuenne minelhasiriyn. Estağfirullah estağfirullah estağfirullah estağfirullah" Ağrınmış, incinmiş can karındaş var ise, meydan - ı muhabbette, dar - ı mansurda, yüzüm yerde, özüm darda, hakkı olan karındaş hakkını talep itsün. Tarikatta boyun burmak hatadır. Erenlerin yoluna teslim olmak rızadır. Ya elimden, ya dilimden, her ne geldi ise elim dilim kesmek revadır. Allah eyvallah erenler hü dost. Ber - Cemâl - i Muhammed kemâl - i Hasan - Hüseyin Ali ra bülende salavat. Allahümme sall i alâ seyyidinâ Muhammed - in ve alâ Al i Muhammed Hû...

— 11 —

Terceman - ı Teslim - i Celil

Bismi Şah. Allah Allah, günahkarım günahım affeyle ey Şah, Hüseyn - i Kerbelâ sırrı hakkıyçün. Tevbe günahıma estağfirullah. Hal erenler halidir, yol erenler yoludur. Ber cemâl - i Muhammed, Şah Kemâl - râ bülend salavat..

— 12 —

Teslim Tercemanı

Allah, Allah erenler erkânı oldu imanım. Kalmadı gönlümde şekki gümanım. Takıp teslimi oldum hakka teslim. Erenler hizmetinde tektir canım. Ber cemal Muhammed, Kemal, Hasan, Hüseyin, Ali, Bülent rasalavat..

— 13 —

Terceman

"Bismi Şah - cemi tevfik nuri hidayettir, yüzün sureti Hakdan işarettir, yüzün - ehli tevhide beşarettir, yüzün - hac ve ihrama ziyarettir, yüzün - muazzı Kur'andan ibarettir, yüzün Pir cemali Muhammed - kemali imam Hasan imam Hüseyin Ali ra bülende salavat.."

— 14 —

Terceman

"Bismi Şah. Allah Allah... Dost hak bu Aşıklar - bağrı yanıklar - sadık uyanıklar ayni cem sakınana aşk olsun."

"Çırağı ruşan fahri dervişan zuhuru imam küşadı meydan kanı evliya kuvveti abdalan himmeti piran piri horasan gerçek erenler demine Hû.."

— 15 —

Rehber Tercemanı – 1

Bismi Şah. Allah Allah.

Eli er'de yüzü yerde özü darda, Hak Muhammed Ali yolunda, erenler meydanında, Pir divanında canı kurban teni terceman.

Oniki İmam ve ondört Masumi pâk Efendilerimizin dostlarına dost, düşmanlarına düşman olmak kavliyle, Hak erenlerin nasihatın kabul ve gereğiyle amel etmek üzere yalın ayak baş açık yüzü üzere sürünerek gelmiş (....... burada baba adı ve isteklinin adı söylenir) can kardeş ayinicem erenlerinin icazetiyle Muhammed Ali yoluna, Seyyid Muhammed Hacı Bektaş Veli tarik - i nazenine dahil olmak isteyen koç kuzulu kurbandır"

Sercem Meydana Sorar:

"Ey erenler! Muhammed Ali yoluna, İmam Caferi Sadık mezhebine, Pirimiz Hünkâr Hacı Bektaş Veli katarına katılmayı dileyen can kardeş, bu meydana gelmiştir.

Tarik - i Hakk'a kabul olunmayı istiyor, ne dersiniz ? Bu can kardeşten razı mısınız ?"

— 16 —

Rehber Tercemanı – 2

Allah Allah.

Elim erde, yüzüm yerde, özüm dâr'ı Mansurda, Hakk huzurunda Muhammed Ali divanında, erenler meydanında. Pirimiz Hünkâr Hacı Bektaş Veli dergâhında, Canım kurban, tenim, terceman bu fakırden ağrınmış, incinmiş can kardeş var ise dile gelsün, bile gelsün, hakkını taleb eylesün, Allah, eyvallah....

— 17 —

Rehber Tercemanı – 3

B - ism - i Şah. Allah Allah!

Hudâ hakkı kabul et hizmetim ey Şah... Bi - hakk - i Al - i abâ Al - i dergâh... Hüseyn - i Kerbelâ' nur hakkıyçün.. Bu hizmetten ayırma ey gani Şah.. Erenlerimden haklı hayırlı nimmet, Şey'en lillâh Hû Dost, Allah eyvallah!...

— 18 —

Rehber Tercemanı – 4

B- ism - i Şah. Allah Allah.

Arsa - yı Hakk'ta durub dâr - ı iradette özüm, Hâk - i dergâh oluben secde - i vuslatta yüzüm, Her ne ferman olunur Şah'a mürüvvette sözüm, Muntazır lutfunuza izn - ü icazette gözüm, Ber - Cemâl - i Muhammad .... ilh .... (Salavat).

— 19 —

Rehber Tercemanı – 5

"Allah Allah. Eli er'de yüzü yerde özü dâr - ı Mansur'da. Hak - Muhammed - Ali yolunda, Erenler Meydanı, Pir divanında, canı kurban, teni tercem - an Oniki İmam ve ondört Masum Pâk Efendilerimizin dostlarına dost, düşmanlarına düşman olmak kavli ile; Hak erenlerin nasihatini kabul, müktezasıyle emel etmek üzere yalın ayak yüzü üzre sürünerek gelmiş (..... görgüye girenlerin baba ve kendi adları) ayini cem erenlerinin izni icazetiyle Muhammed - Ali yoluna, Seyyid Muhammed Hünkâr Hacı Bektaş Veli Tarik'i Nazenine dahil olmak üzere koç kuzu kurbanlarıyla gelmişler, Hakk'ı görmüş, rah'ı Hak bilmiş, Nesimi gibi yüzülüp, Mansur gibi asılıp, Fazlı gibi borçdan halas olmak dilerler. Himmet - i Pir niyaz ederler. Allah eyvallah."

— 20 —

Rehber Tercemanı – 6

" B - ism - i Şah. Allah Allah!

Çok şükür gördüm erenler bu gün meydanı - fahr, Bulmuşum tac - ı sa'edet, menzil - i erkân - ı fahr. Sıdk ile aldım ele tacım derunum saf idüp. Onarım kılsın şefa'at sahib - i Meydan - ı fahr. Ber - Cemâl - i Muhammed .... ilh................."

— 21 —

Hırka Tercemanı

B - ism - i Şah. Allah Allah!

Hanedan - ı Ahmed'e kıl iktida, Baş - ü canı terkedüp eyle feda, Cehdedersen giydire ta erenler, Hırka - i fahr - i Muhammed Mustafa... Allah eyvallah Hû Dost... Ber Cemâl - i Muhammed kemâl - i Hasan - Hüseyin - Ali ra bülend salavat.

— 22 —

Tac Tercemanı

B - ism - i Şah. Allah Allah!

Erenler bezminde kemter kenine, Yüzüm ferş eyledim ruy i zemine, Giyüb Kaygusuz'dan Tac ı izzeti, Allah erenlerinden dilerim himmeti. Ber- Cemâl i Muhammed... ilh...

— 23 —

Kemerbest Tercemanı

B - ism - i Şah. Allah Allah!

Erenler erkânı oldu imanım, Kalmadı gönlümde şekk - a gümanım. Takıp teslim olup Hakk'a hemişe, Erenler yolunda fedadır canım. Ber- Cemâl - i Muhammed... ilh...

— 24 —

Kamberiye Tercemanı

a) B - ism - i Şah. Allah Allah!

Vakfedip iş bu vücudum ehl i beytin rahına, Baş açık yalın ayak Şah'ın girüp meydanına, Kanberinin Kanberi olmak için cananına, Kanberiyye bağladı pirim menim niyanıma ehli beytin kokusu sindi canıma, bedenime. Ber- Cemâl - i Muhammed... ilh...

b) B - ism - i Şah. Allah Allah!

Nişan verdim sana Kanber Aliden, Erenler Hâdimi Şah ı Veli'den. Kanberim Düldül'e gayret kuşağı. Kuşandım ben anı pirin elinden. Allah eyvallah, Hû Dost...

— 25 —

Hizmet Tercemanı

Allah Allah..

Hizmetleriniz Hünkâr Hacı Bektaş Veli Dergâhına yazıla. Hizmetiniz kabul ola. Muradınız hasıl ola. Allah korktuğunuzdan emin istediğinize nail eyleye.. Hizmetinde bulunduğunuz erenlerin evliyaların himmetleri sizinle beraber ola. Nur - u nebi Kerem - i Ali gerçeklerin demine Hû...

— 26 —

Terceman - ı Çerağ

Bismi Şah. Allah Allah! Çün çerağı fahri uyardık ol Hüdanın aşkına. Dü cihan fahri Muhammed Mustafa'nın aşkına. Sakii kevser Aliyyel Murtazanın aşkına. Hem Hadice, Fatıma hayrunnisanın aşkına. Oniki İmam sadri vilayet pişivanın aşkına. Çarde - i ma'sum u pâk âl i Abânın aşkına. Hazreti Hünkâr alem kutbul evliyanın aşkına. Haşredek yansın yakılsın vallâhi anın aşkına. Ber Cemâli Muhammed el Kemâli Hüseyin Ali Bülent ra salavat..

— 27 —

Çerağ Tercemanı

"Çerağ - ı ruşen, fahr - i dervişan, zuhur - ı iman, Himmet - i pir - i Horasan, kürşadı meydan, kuvve - i abdalan, kanuni evliya, gerçek erenler demine hü. Çerağ - ı evliya nurus - semavat, ki menzildir ol turu münacat Kaçan kim ruşen ola, kıl niyaz, Muhammed Ali'ye, candan salavat." ilh...

— 28 —

Terceman - Nefir

Bismi Şah. Allah Allah!

Geçüp meydan - ı pirandan, üçlere yetüp divan - ı nuhs - ü pend canlara. Koçu İsmail'den aldım yadigar. dem urdum Sur - i İsrafil nefire, Ber Kemâl - i Muhammed, Şah Hüseyin Alira bülent salavat.

— 29 —

Talip Tercemanı – 1

Allah, eyvallah... Muhammed Ali aşkına Pirim Hünkâr Hacı Bektaş Veli divanında dâra durmaya can geldi. Erenler meydanında özü dâr'da,, gözü niyazda... El oğlu yola geldi. Kaygudan kurtuldu, ak cennete geldi. Hak erenlerin gerçeğine Hû! Münkire yuf! lâ'net Yezid'e...

— 30 —

Talip Tercemanı – 2

Allah, eyvallah... Muhammed Ali aşkına Pirim Hünkâr Hacı Bektaş Veli divanında dâra durmaya can geldi. Erenler meydanında özü dâr'da, gözü niyazda... Bel oğlu yola geldi. Kaygıdan kurtuldu, ak cennete geldi. Hak erenlerin gerçeğine Hü..... Yuf münkire, lâ'net Yezid'e...

— 31 —

İbrikçi Tercemanı

"Bism i Şah. Allah, Allah.... Haydar'ın rahından olduk şinşirak, yüz sürdük dergâhına olduk pâk! Erenler meydanından olduk şarkı şark! Üstadımız, pirimiz Kırklar içinde Selman - ı Pâk. Bercemâl!..."

— 32 —

İbrikçi Tercemanı

"Men gulam - ı Haydarım, adudan etmem havf - u bâk. Çünkü bu hizmette üstaddır bana Selmanı pâk. Ber cemâl Muhammed Kemâl - i İmam Hasan, İmam Hüseyin Ali ra bilenlere salavat"

— 33 —

Tıraş Tercemanı

Tıraş olduk bu gün minnet hüdaya. Tevellâmız Muhammed Mustafa'ya. Teberrâ kılmışız biz hariciye. Esir olduk Aliyyel Murtezaya. Tıraş olduk bu gün elhamdülillâh. Hüdanın birliğine şükrüllah..

— 34 —

Süpürgeci Tercemanı – 1

Bism - i Şah Allah, eyvallah... Güruhu naciyim, kırklar meydanında süpürgeciyim. Süpürgeci selman, kör olsun Mervan. Zuhur edecek Mehdii Sahib - i Zaman, Allah eyvallah. Nefes pirdedir, erenler demine Hû..

— 35 —

Süpürgeci Tercemanı – 2

"Allah, eyvallah... Güruhu naciyem kırklar meydanında süpürgeciyim. Hüseyn - i Kerbelâ için gözlerim kan yaşıtır. Yüz bin lânet, Yezid'in bağrı kara taştır. Pirimiz kırklar içinde Seyyidi Farraştır. Ber Cemâli, Muhammed, Kemâli, İmam Hasan, İmam Hüseyin Ali ra bülend - e salavat."

— 36 —

Süpürgeci Tercemanı – 3

a) "Bism - i Şah Allah, Hasan Hüseyin gözümde yaştır. Yezit'e lânet etmek erenlee iştir. Ali ile Fatıma Kırklara baştır. Üstadımız, pirimiz Kırklar içinde Ferraştır. Bercemâl..."

b) "Allah... Allah... Güruh u Naci'yim, Kırklar meydanında süpürgeciyim. Pir divanında durucuyum. Hamdü - Lillâh Pirimiz Hazret - i Bektaşi'dir. Al - i Muhammed'en üstadımız Seydi Ferraşidir. Allah eyvallah. Nefes Pir nefesidir."

— 37 —

Farraş Tercemanı

a) Bism - i Şah Allah, Allah!

Hüseyni Kerbelâ için gözlerim yaştır. Ol Yezid askerinin bağrı taştır. Pirimiz Kırklar içinde ser - ferraştır. Ber - Cemâl - i Muhammed... ilh.

b) B - ism - i Şah. Allah.. Allah!.

Hudâ hakkı kabul et hizmetim ey Şah. Bi, Hakk - ı Al - i abâ ve Al - i dergah. Hüseyn - i Kerbelâ nuru hakkıyçün. Bu hizmetten haklı hayırlı himmet. Şey'en lillâh, Allah, eyvallah!...

— 38 —

Sakkacı Tercemanı

a) Yüz bin lânet olsun münaafık canına. Ben demedim. Hak buyurdu bunu senin şanına, Ümmetiyim dersin, salavat verirsin peygambere, Aliye şekkin var, ne amel ahd - i peymanına, Elli kere Hacca varsan tevafın olmaz kabul, Arafata çıkarsın da kelp düşer kurbanına. Ali hazretinden adaveti kesmedin. Şefaati kimden uman cürmüne isyanına. Ey Azrail, ahseni takvimi inkâr eyledin. Yuh senin çürük geçmiş, ol fasit imanına. Gel sultan sen bu sırrı söyle gil. Şah bir keremkânidir, kalmaya cümlenin isyanına.

Lâ fetâ illâ Ali lâ seyfe illâ Zülfikâr!

b) "Bism - i Şah. Allah, Allah... Ey Yezit, din - i har, nasıl girdin Hüseyn'in kanına! Ben demedim, Hak buyurdu lanetisenin şanına. Lanet olsun, senin fasık imanına! Cafer - i Sadık'a baş indirmedin, şefaati kimden umarsın ey Yezit ? Şah Hüseyn'im Kerbelâ'da Ehl i Beytinle susuz kalan, Sakka Hüseyin, Cennetullah ya Hüseyin ve rahmetullah ya Hüseyin!..."

"Sakka ya Hüseyin, Cennetullah ya Hüseyin, rahmetullah ya Hüseyin!" sözlerini tüm topluluk bir ağızdan yineler. On iki İmamların adını anarak tekbir getirirler.

— 39 —

Sakkacı Tercemanı

a) "Bism - i Şah Allah, eyvallah... rahmetullah İmam Hüseyin ve al - i Hüseyin, sıbğatuallah Gazi ve Hür Şehid ve cümle şehidan, lanetullah Yezit ve ali Yezidan. Allah, Allah aşk olsun içene, rahmet olsun Hakk'a göçene. Hazreti İmam Hasan Ali'ye. Hazreti İmam Hüseyin Veli'ye. Gittiği yerler gam gussa görmiye. Erenler lütfu kerem eyliye. Allah Allah eyvallah Hû..

b) Allah Allah oturan duran. Kör olsun zümre i mürai yi Mervaniyan. Münkir münafık kör ola. Cümlemizin muradını veren Şah - ı Merdan ola ve bilemizce olup yardımcımız, yarımız ola. Hünkâr Hacı Bektaş Veli efendimiz destgirimiz ola. Seyyid Ali Sultan devranı yürüye, gerçek erenler demine Hû.

— 40 —

Sakkacı Tercemanı

Geçmüşüz biz canü baştan erenler aşkına. Can gözüyle dem be dem Hakkı görenler aşkına. Kerbelâ deşt - i gamından can verenler aşkına. Gözüm yaşın sebil ettim Şah - ı Şehidan aşkına. Selamullah Ya Hüseyin, Selamullah Ya Hüseyin..

— 41 —

Yemek Tercemanı

Bism - i Şah Allah, Allah!...

Ni'meti Celil, Bereket - i Halil (Allahın verdiği yiyecektir, Halil İbrahim bereketi olsun), bu gitti ganisi gele, Hak bin bir berekatını vere. Yiyenler nur - u iman ola. Yiyüb yedirenlerin, alub getirenlerin, pişirip kotaranların, sofra hizmetinde bulunan can kardeşlerimizin hizmetleri kabul ve Hakk erenler yardımcıları ola.

Cümle azalarından derd ve keder görmeyeler. Oniki İmam efendilerimizden kısmetlerimiz gani ola. Hastalarımıza şifa ihsan eyleyeler.

Hazret - i Pir dest'gir (Elimizden tuta), mazhar - ı sırr - ı Ali (Hz. Ali sırrı kendin de açığa vuran) safa nazarları üzerlerimizde sâyebân (gölgelik) ola.

Gülbank i Muhammedi, nur u Nebi, Kerem i Ali. Lokma hakkına, sofra hürmetine, evliyalar keremine, cömerdler demine, hazır ve gaib gerçeklere Hû.

42 —

Lokma Tercemanı

Elhamdülillâh eşşükrü lillah nimet - i Celil berekat - ı Halil, habib - i Huda, resul - i Kibriya server - i enbiya Muhammedinilmustafa mecmu - i enbiya ve evliya. Allah ulu

sofra dolu, nur - u nebi kerem - i Ali pirimiz kutbül'arifin hazreti Hünkâr Hacı Bektaş - i Veli gerçekler demine Hû..

— 43 —

Lokma Tercemanı

"Allah.. Allah.. Lokma hakkına, evliya keremine, gerçekler demine.. Destur - u Pir, izni mürşid yürüyenin lokması yürüye gerçeğe Hû.."

— 44 —

Terceman - ı Kurban

Muhammed Ali'nin hürmeti için bu dergâhtan ayırma ey gani Şah. Fermanı Celil, kurbanı Halil, delili Cebrail, tekbiri İsmail. Bismillâhirrahmanirrahim. Subhanellezi lâ ilâhe illâ hüve Allahu ekber, Allahu ekber, Allah ekber ve lâ havle ve lâ kuvvete illâ billâhil aliyyül âzim..

— 45 —

Kurbancı Tercemanı

"Bism i Şah Allah, Allah... Ferman - ı Celil, delil - i Cebrail, kurban ı İsmail, tekbir - i Halil, Allahüekber. Lailahe illallah. Allahuekber ve lilahil ilhamd la feta illa Ali le seyfe illa Zülfikar, la havle ve la kuvvete illabillahil Aliyyülazim. Bismillahi Alahuekber. Bercemâl."

— 46 —

Matem Tercemanı

Bism i Şah Allah, Allah. Salavatullah ya Hüseyin, Selamullah ya Hüseyin. Şehidullah ya Hüseyin. Cennetullah ya Hüseyin. Lânetullah Yezid ve alâ kavmi Yezid ve alâ etbaı Yezit. Rahmetillahi Mü'minin ve alâ kavmin mü'minin ve alâ evladı mü'minin ve alâ etbaı mü'minin. Allah Eyvallah Hû Dost.

DUA ÜZERİNE

– Dua, Arapça kökenli bir sözcük, ad. Tanrıya yalvarma, yakarış, birinin iyiliği için Tanrıya yalvarma. Böyle yakarışta okunan ibareler, iniltiler anlamına gelir. Dua-sena etmek: Hakka yakarmak. Hakk'a övgü demektir.

– Hakka duyulan özlemi dile getirme. Hakk'a yakarış.

– Dua (Ansp.) İnsanın kutsal saydığı gerçeklikle iletişim kurması. Toplu veya tek başına dua, tarih boyunca bütün dinlerin ortak özelliklerinden biri olmuştur.

Büyü ve dua arasında yakın ilişki bulunmakla birlikte, genellikle kişileşmiş bir varlığa seslenen duanın, büyüden ayrı ortaya çıktığı söylenebilir. Ama dua ederken yapılan ve içten bir boyun eğme, saygı ya da kendini adama duygusunun göstergesi sayılan davranışlar (Ayakta durma, diz çökme, eğilme, secde etme, başını eğme ya da ellerini yukarı kaldırma, iki yana açma, kavuşturma, çaprazlama, kenetleme vb.) tabulardan korunmaya ya da insanüstü varlıklardan gelebilecek tehlikeleri önlemeye yönelik büyü yöntemlerinin kalıntıları da olabilir.

Tanrısal varlıklarla dua yoluyla kurulan iletişim olağan toplumsal ilişkiye benzer biçimlerde gerçekleşir. Tanrısal varlığın doğal bir güç (örn. Yağmur Tanrısı) belli bir insan ediminin koruyucusu (örn. Doğum Tanrısı) bir ata ya da göklerdeki yaratıcı tanrı olması, bu gerçeği değiştiremez Bu nedenle dua ederken "Rab" (Efendi, sahip), "Baba" "Ana" gibi hitap biçimleri kullanılır; ayrıca, dilek, övgü, şükran, ant içme, itirafta bulunma gibi sözel anlatım biçimlerine başvurulur.

Duanın ilkel biçimini belirleyici özelliklerinden biri, yeryüzündeki kötülük ve tehlikelerden korunma, dünya nimetlerinden yararlanma isteğiydi. Bu gün de yazılı kültüre geçmemiş toplumlarda basit biçimlerine rastlanılan ilkel dualar, İlk çağ uygarlıklarından aktarılarak, başlangıçtaki doğaçtan ve serbest anlatımlarının yerine zamanla değişmez kalıplara büründü. Buna karşılık ilahiler, ayinlerin katı kurallarından sıyrılarak tanrıların, doğadaki yaratıcı etkinliği üzerinde bir düşünce yöntemine dönüştü. Mısır kralı İhnaton'un Güneş'ine adanan ilahiler bu türün en gelişmiş örnekleridir.

Dinler git gide manevi ve ahlaksal bir içerik kazandıkça dualarında içeriği değişti. Dünya nimetlerini kazanmaya yönelik yakarışların yerini manevi ve ahlaksal üstünlük, Tanrı bilgisi ve sevgisi, Tanrı ile bütünleşme dileyen dualar aldı. Günahlarını itiraf etmek, Tanrı'yı övmek, ona şükretmek, onun iradesini kabullenmek, duaların ağırlıklı özelliği oldu. Mistikler arasında en geçerli dua ise Tanrı'ya ibadetin en üstün biçimi, "Yürekle dua etmek" şeklinde tanımlanan sözsüz duaydı.

Dinlerin gelişmesinin bütün aşamalarında, tek başına duanın yanında her zaman toplu duaya da rastlanır. İlkel topluluklarda dua, topluluğu temsil eden aile reisinin, kabile başkanının ya da rahibin yakarışlarına topluca karşılık verme biçimindeydi. Musevilikte ikinci Tapınağın yıkılışından (İ. S. 70) sonra, ardından da aynı geleneği sürdüren

Hıristiyanlıkta toplu dua türü git gide gelişip inceldi. Toplu duanın başlıca amacı Tanrıyı övmekti; bunun ardından inananlar ve tüm insanlık için şefaat dilemek geliyordu. Hıristiyanlıkta toplu ibadetin doruk noktası, İsa'nın çağdaşı olan Yahudilerin o dönemdeki dileklerini bir araya toplayan ve Tanrı'nın Krallığı için yakaran, Rabbin Duası'dır. Buda'cılıkta da buna benzer bir dua vardır. Bu dua "Yaşayan her şeyin, hareketli, hareketsiz, uzun, kısa, büyük, küçük, ince ya da kaba, yakın yada uzak, doğmuş yada doğacak, tüm yaratıkların gönlü şen olsun" şeklindedir.

Musevi, Hıristiyan, İslam ve Zerdüşt dinlerinde toplu dualar ile doğaçtan okunan kişisel duaların yanı sıra, belirli kişilerin ya da bütün inananların bazı kalıplara uyarak okuması gereken dualar da vardır. Her Yahudi erkeği, Yehova'yı tek gerçek Tanrı olarak sevmeyi buyuran kutsal emir Sema ile On Sekiz Dilek Duası olarak da adlandırılan Umuda'yı, ayrıca övgü, şükran ve dileği birleştiren Tefılla'yı günde iki kez okumakla yükümlüdür. Tefilla'yı kadınlar ile çocukların ve kölelerin günde üç kez okuması gerekir. Hıristiyanlıkta, Yahudilerin zorunlu dualarından kaynaklanan düzenli dualar, keşişler ve rahiplerce manastırlarda topluca okunur yada ilahi biçiminde söylenir; ayrıca, manastır dışındaki din adamları da bu duaları yalnız başına okur. Anglıkan ayinleri ile Protestan kiliselerinde cemaatin katıldığı ayinlerde bu duaların daha sadeleştirilmiş biçimleri okunur.

İslamda dua, kişinin güçsüzlük ve yetersizliğinin bilinci içinde Tanrı'ya sığınarak onu öven bir dilde gereksinimlerini bildirmesidir. Dua ederken, yürekten ve içten olmak koşuluyla istediği dilde yakarabilir. Ayrıca Kur'an ve hadislerde geçen dualar aynen yinelenerek ya da örnek alınarak dua edilebilir; ama bu duaların anlamı bilinmelidir. İslamda başlıca ibadet biçimi olan namazında büyük bölümü dualardan oluşur. Beş vakit namazın her rekatında okunan Fatiha suresi bir dua niteliğindedir ve islam inançlarının, hatta bütün Kur'anın özü sayılır. Bu sure de Tanrı'ya övgü (hamd) ile başlar ve dileklerle sona erer. İslamda dua etmek için öngörülmüş belirli zamanlar yoktur, ama Kadir gecesi, arefe günü, kandil geceleri, cuma namazı, gün doğumu öncesi gibi zamanlar duanın kabulüne daha uygun sayılır. Ka'be Mescid - i Nebi ve Mescid - i Aksa ile öbür mescit ve camiler de duaların özellikle kabul göreceği yerler olarak kabul edilir. Kişiyi Tanrı'ya yaklaştıran ıssız yerlerde duaya elverişli yerlerdir. Tasavvufta Tanrı'dan bir şey istemek anlamında dua, yalnızca tarikata yeni girenler için söz konusu olabilir. Olgunların dua etmesi tövbeyi gerektiren bir günahtır; çünkü olgunlar bütün isteklerini Tanrı'nın iradesine bırakmışlardır (**Ana Britannica c : 7, s: 499**).

Alevi - Bektaşi tarikatında da duanın önemli bir yeri vardır. Dua'nın özel bir dili ve söyleme şekli yoktur. Uzun veya kısa olması şart değildir. Edebi olması isteğiyle gereksiz ağdalı bir dil ve cümle yapısına da ihtiyaç yoktur. Dua'nın güzeli, kısa, açık ve özlü olanıdır. Dualar, tanrılara, olağanüstü güç bulunduğuna inanılan varlıklara seslenir, ondan yardım, ondan çözüm umar.

Dua, "ben" merkezli olmaktan çıkıp, tüm insanlığın mutluluğuna yönelik olmalıdır. Bencilliği, menfaat duygularını, çirkinliği, sertliği, pisliği silip atar. Gönül pasını giderir. Yüreğe genişlik ve ferahlık sağlar.

Dua, ibadettir... Dua, ibadetin özüdür... Dua, Tapılana teslimiyet, ondan af ve rahmet dilemektir. Dua, huzurdur, inanmaktır.. Dua, güçsüzlüğü kabul ile güçlüye ilah'a sığınmaktır. Dua, ibadetin miracıdır. Dua uçmaktır. Dua yalnızlıktır. Tanrı ile çağrılan kişilikle başbaşa kalmadır.

Dua, gizli ve açık; tek başına ve topluca yapılır. Her zaman ve her yerde dua edilir.. Dua'nın özel bir merasimi yoktur, inanmak yeterlidir. Gönlün tüm kapılarının açık tutulması, giren çıkanların engellenmemesidir.

Duada Hak'Teala'dan iyi ve güzel ile yardım, rahmet ve peygamberlerden şefaat, evliyadan yardım istenmelidir. İslami dua'da, sosyal konularda işlenir. Bunlar cemiyeti bölmeyecek ve bilakis bütünleştirecek şekilde olmalıdır. Tartışmalı olan sosyal konularda insani öz ve eşitlik unutulmamalıdır. Dua bir boşalmadır, hesaplaşmadır. Dahası Tanrı'ya gizli sorular yöneltmedir, ondan hesap sormadır.

Mazlumun, misafirin ve evladı için anne - babanın, oruçlu olanın, adil hükümdarın, hastanın duası kabul ve makbul bulunmuştur. Vaktin kilitlendiği zamanlarda kul, Tanrı'sının karşısında, tek başına ona kendini arzeder.

Alevi Bektaşi süreğinin duaları uyaklıdır. Çoğu nazım havası tüter. Yazanı söyleyeni belli değildir. Tarikat mensuplarının ortak ürünü sayılmaktadır. Bu nedenle kitapta yer verildi. Gülbeng'ler, tercemanlar da dua niteliği taşır. Dua, gönlün temizlenmesi, yakarı, sığınma, güvenmek, yerinmek gibi insani özellikleri içerir. Ruhun Tanrı'ya teslimidir, şükretmeyi, minnet duygularını sunmayı, kurtuluşu, dertten acıdan, kötülükten uzaklaşmayı öngörür. Tanrı ile dua edilen erenlerle yakınlaşmayı, ona kavuşmayı, ara perdeyi kaldırmayı amaçlar.

"Dua müminin silahıdır, dinin direği, göklerin ve yerin nurudur."

NASIL DUA EDİLİR

Kur'ân-ı Kerim: **"Allah'a korku ve ümitle dua edin" (A'raf 56)** ayetiyle bunu formüllendirmiştir. Yalnız korku veya sadece ümit, duada seviyesizliktir. Tek başına korku, rahmete güvensizliğe ve nihayet tükenişe götürür. Tek başına ümitse, hiçbir tehlike, zorluk, sınır tanımadığından benliği Firavunlaştırır. Kul, sürekli olarak korku ile ümit arasında olmamalıdır.

Duada bağırıp çağırarak haddi aşmamalı: Buyrulmuştur ki: **"Rabbinize boynu bükük halde ev gizlilik içinde dua edin".** (A'raf. 55)

Bağırmak, riya ve şikayetin beslediği bir hastalıktır. Bu yüzden Peygamberimiz, bağırarak dua etmeyi şiddetle yasaklamışlardır. Çünkü, Allah şöyle buyuruyor:

"Kullarım sana beni sorunca, onlara şunu haber ver: Ben onlara çok çok yakınımdır? Birisi bana yalvarınca ben onun niyazına hemen cevap veririm." (Bakara, 186).

Dua, kelime ve ses işi değil, ruh ve samimiyet işidir. Uzun uzun konuşmak, önceden kaleme alınmış sayfaları dakikalarca okumak yarar sağlamaz. Esasen dua, insanın en yaratıcı faaliyetidir. O ölçüde de özgür bir faaliyet olması gerekir. Oysa ki, önceden yazılmış, başkaları tarafından tertiplenmiş geleneksel-resmi dualar okumak insan ruhundan kopan **yaratıcı dualar** yanında bir hiçtir. Burada, Kur'ân-ı Kerim'in bir istisna olduğunu söylemeye bile gerek yoktur. Çünkü **Kur'ân**, Allah kelâmı olma niteliğini taşıyor. Duanın hedefi de Allah'la diyalog olduğuna göre **Kur'an okumak en ideal dua olacaktır.**

1 — Dua ederken kişinin gönlünde Allah korkusu ve ümit birlikte yer almalıdır. "Allah'a korku ve ümitle dua edin" (A'raf 56) formül budur.

2 — Dua ederken bağırıp çağırarak haddi aşmamaya çalışmak gerekir. "Rabbinize boynu bükük halde ve gizlilik içinde dua edin" (A'raf 55) Riya ve bağırmak, şikayet doğru değildir. "Kullarım sana beni sorunca, onlara şunu haber ver: Ben onlara çok çok yakınımdır. Birisi bana yalvarınca ben onun niyazına hemen cevap veririm" (Bakara 186).

3 — Dua, uzun ve alabildiğine bilgi verme türünde detay taşımamalıdır, özlü ve kısa olmalıdır. Kur'an okumak en ideal dua sayılmalıdır.

4 — Duada ivecenlik doğru sayılmaz. Dualar Tanrı tarafından er - geç kabul edilir. Doğa yasalarına ters istek ve arzular içermeyen, hayra yönelik olan dualar mutlaka kabul görür.

5 — Dualar, kendimiz, ailemiz ve başkaları için hayır dilemek şeklinde olmalıdır. Beddua islami değildir. Dostlarımız değin düşmanlarımız içinde dua edip hayır dilemeliyiz.

6 — Dua sırf nefsimiz için olmamalıdır. Hiç günah işlememiş dillerle dua edin. "Ey Allah'ın resulü, hiç günah işlememiş dil var mıdır" sorusuna yüce Resul "Birbirinize dua ederseniz şart gerçekleşir" tarzında yanıt vermiştir.

Kimse kimsenin günahından sorumlu tutulamaz. "De ki, eğer duanız olmasaydı, Rabbim size değer verir miydi" (Furkan 77)

Esirgeyen ve bağışlayan Allah'ın adı ile

Hamd (övme ve öğülme), alemlerin RabbiAllah'a mahsustur.

Bütün yarattıklarına durum ve ihtiyaçlarına göre ihsan ve ikram eden Rahman'dır, ahirette mü'minlere keremiyle muamele eden Rahim'dir O.

O, ceza ve mükafat gününün Malik'idir, Melik'idir.

Yalnız sana kulluk eder ve yalnız senden yardım dileriz.

Bize, doğru yolu göster. Bizi ona ilet.

Kendilerine Lutuf ve ikramda bulunup nimet verdiklerinin yoluna, gazaba uğramışların ve sapmışların yoluna değil.

Ya Rab! Sen her türlü eksik ve noksandan uzaksın. Şanı en yüce olansın. Sen öğretirsen biz biliriz. Öğretmediklerin hakkında bilgisiziz. Sen herşeyi bilen Alim'sin. Kulları arasında hikmetle hükmeden Hakim'sin.

Ey Rabbimiz! Bizim niyazlarımızı kabul buyur; Şüphesiz sen herşeyi duyan Semi'sin, herşeyi hakkı ile bilen Alim'sin.

Ey Rabbimiz! Bizi sana teslim olanlardan eyle. Soyumuzdan da sana teslim olan bir ümmet çıkar, bize ibadet yerlerimizi göster, tövbemizi kabul et; zira sen, tövbeleri cömertçe kabul eden Tevvab'sın, çok merhametli olan rahmetini cömertçe yayan, Rahim olan ancak sensin. Amin.

Benim niyazım iki rekat namaza sığmaz" **(M. İkbal).**

DUA ÇEŞİTLERİ

A — KUR'ANI KERİMDEKİ DUALAR

— 1 —

Rahman ve Rahim olan Allah'ın adıyla...

Hamd, alemlerin Rabbi Allah'adır.

Rahman'dır, Rahim'dir O.

Din gününün **Mâlik**'i, sultanıdır O...

Yalnız sana ibadet ederiz ve yalnız senden yardım dileriz.

Dosdoğru giden yola ilet bizi...

Kendilerine nimet verdiklerinin, üzerlerine gazap dökülmemişlerin, karanlık ve şaşkınlığa saplanmamışların yoluna...

(Fatiha Suresi)

— 2 —

Yücedir şanın senin. Bize öğretmiş olduğun dışında bilgimiz yok bizim. Sen, yalnız sen Alim' sin, her şeyi en iyi şekilde bilirsin; **Hakim**'sin, herşeyin bütün hikmetlerine sahipsin.

— 3 —

Rabbimiz, bizden gelen niyazları kabul buyur; sen, evet sen, Semi'sin, herşeyi çok iyi duyarsın; **Alim**' sin, herşeyi çok iyi bilirsin.

Rabbimiz! Bizi, sana teslim olmuş müslümanlar haline getir. Soyumuzdan da sana teslim olan müslüman bir **ümmet** oluştur. Bize ibadet yerlerimizi göster, bizim tövbemizi kabul et. Sen, evet sen, **Tevvab**'sın, tövbeleri cömertçe kabul edersin; **Rahim**'sin, rahmetini cömertçe yayarsın.

(Bakara, 127 - 128)

— 4 —

Ey Rabbimiz, bize dünyada da güzellik ver, ahirette de güzellik ver. Ve bizi ateş azabından koru.

(Bakara, 201)

— 5 —

Ey Rabbimiz, üzerimize sabır yağdır. Ayaklarımızı yere sağlam bastır. Ve küfre sapanlara karşı bize yardım et.

(Bakara, 250)

— 6 —

Rahman ve Rahim olan Allah'ın adıyla...

Allah'tan başka ilah yok. **Hayy**'dır O, sürekli biridir; **Kayyûm**' dur O, kudretin kaynağıdır. Ne gaflet yaklaşır O'na ne kendinden geçme, ne de uyku. Göklerde ne var, yerde ne varsa yalnız O'nundur. O'nun huzurunda, bizzat O'nun izni olmadıkça, kim şefaat edebilir! O, insanların önden gönderdiklerini de bilir, arkada bıraktıklarını da!... İnsanlar O'nun bilgisinden, bizzat kendisinin dileği dışında, hiçbir şeyi kavrayıp kuşatamazlar. O'nun kürsüsü, gökleri ve yeri çepeçevre kuşatmıştır. Göklerin ve yerin korunması O'na hiç de zor gelmez. **Aliyy**'dir O, yüceliği sınırsızdır; Azim'dir O, büyüklüğü sınırsızdır.

(Bakara, 255)

— 7 —

"Dinledik boyun eğdik. Affet bizi, ey Rabbimiz. Dönüş yanlız sanadır."

Allah hiç bir benliğe, gücünün üstünde bir yük yüklemez / **Teklifte** bulunmaz. Her benliğin yaptığı iyilik kendi lehine, işlediği kötülük kendi aleyhinedir. "Ey Rabbimiz! Unutur yahut hata edersek bizi hesaba çekme. Ey Rabbimiz! Bize, bizden öncekilere yüklediğin gibi ağır yük yükleme. Affet bizi, bağışla bizi, acı bize. Sen bizim **Mevlâ**'mızsın. Küfre sapanlar topluluğuna karşı yardım et bize!

(Bakara, 285 - 286)

— 8 —

Ey Rabbimiz! Bizi doğruya ve güzele yönelttikten sonra kalplerimizi bozup eğriltme ve bize katından bir **rahmet** bağışla. Sen, yalnız sen **Vahhâb**'sın, bol bol bağışta bulunansın.

Ey Rabbimiz! Sen **Câmî**'sin; insanları, varlığında kuşku bulunmayan bir günde mutlaka toplayacaksın. Allah, sözünü yerine getireceği yer ve zamanı asla şaşmaz.

(Al - i İmran, 8 - 9)

— 9 —

Ey Rabbimiz, kuşkusuz olarak sana inandık. Bağışla günahlarımızı, ateş azabından koru bizi.

(Al - i İmran, 8 - 9)

— 10 —

Ey mülkün Mâlik'i, sahibi olan Allahım! Sen mülk ve saltanatı dilediğine verir, mülk ve saltanatı dilediğinden çekip alırsın. Dilediğini yüceltir aziz edersin, dilediğini alçaltır zelil kılarsın. İmkân, mal ve nimet senin elindedir. Sen, herşeye kadirsin.

Geceyi gündüzün içine sokarsın, gündüzü de gecenin içine sokarsın. Diriyi ölüden çıkarırsın, ölüyü diriden çıkarırsın. Dilediğini hesapsızca rızklandırırsın.

(Al - i İmran, 26 - 27)

— 11 —

Ey Rabbimiz! Senin indirdiğine iman ettik, resule uyduk; artık bizi gerçeğin tanıklarıyla beraber yaz.

(Al - i İmran, 53)

— 12 —

Ey Rabbimiz! Bağışla bizim günahlarımızı, affet işlerimizdeki taşkınlığımızı, sağlam bastır ayaklarımızı ve yardım et bize küfre sapan topluma karşı.

(Al - i İmran, 147)

— 13 —

Ey Rabbimiz! Sen bunu boşuna yaratmadın. Şanın yücedir senin. Ateş azabından koru bizi.

Ey Rabbimiz! Sen birini ateşe soktun mu onu tam rezil etmişsindir. Zalimlerin yardımcıları olmayacaktır.

Ey Rabbimiz! Bir çağırıcının, Rabbinize inanın diye imana çağırdığını işittik ve iman ettik. Ey Rabbimiz! Günahlarımızı bağışla bizim. Kötülüklerimizin üstünü ört ve bize iyilerle birlikte ölmek nasip et.

Ey Rabbimiz! Resullerine vaat ettiğini de bize ver, kıyamet günü bizi rezil etmi. Sen, vaadine asla ters düşmezsin.

(Al - i İmran, 191 - 194)

— 14 —

Hamd Allah'adır. O ki gökleri ve yeri yaratmış, karanlıklara ve nura vücut vermiştir. Sonra gerçeği örtenler bunları Rablerine denk tutuyorlar.

(En'am, 1)

— 15 —

Ey Rabbimiz! öz benliklerimize zulmettik. Eğer bizi affetmez, bize acımazsan elbette ki hüsrana uğrayanlardan olacağız.

(A'raf, 23)

— 16 —

Hamdolsun bizi buraya ulaştıran Allah'a. Eğer Allah bize kılavuzluk etmeseydi, biz buraya ulaşamazdık.

(A'raf, 43)

— 17 —

Ey Rabbimiz! Toplumumuzla bizim aramızda hak ile hükmet. Sen çözüm getirenlerin en hayırlısısın.

(A'raf, 89)

— 18 —

Ey Rabbimiz! Üzerimize sabır yağdır. Canımızı müslümanlar olarak al.

(A'raf, 126)

— 19 —

Rabbim! Beni ve kardeşimi bağışla. Rahmetine sok bizi. Sen, rahmet edenlerin en merhametlisisin.

(A'raf, 151)

— 20 —

Sen bizim Veli'mizsin. O halde affet bizi, acı bize. Sen affedenlerin en hayırlısısın. Bize hem bu dünyüdü güzellik yaz hem de ahirette. Dönüp dolaşıp sana geldik.

(A'raf, 155 - 156)

— 21 —

Rabbimiz! Bizleri, zulmedenler toplumu için bir imtihan aracı yapma. O küfre sapmış toplumdan rahmetinle bizi kurtar.

(Yunus, 85 - 86)

— 22 —

Rabbim, sen bana mülk ve saltanattan bir nasip verdin. Olayların ve düşlerin yorumundan bana bir ilim öğrettin. Ey gökleri ve yeri yaratan! Benim dünyada da ahirette de Veli'm sensin. Beni müslüman olarak öldür ve beni barışsever hayırlı kullar arasına kat.

(Yusuf, 101)

— 23 —

Rabbimiz, hiç kuşkusuz sen bizim gizlediğimizi de bilirsin, açığa vurduğumuzu da. Ne yerde ne gökte, hiçbir şey Allah'a gizli kalmaz.

Rabbim! Beni, namazı özenle yerine getiren bir insan yap. Soyumdan bir kısmını da. Rabbimiz, duamı kabul et.

Rabbimiz, hesabın ortaya geleceği gün; beni, anne - babamı ve inananları affet.

(İbrahim, 38 - 40 - 41)

— 24 —

Rabbim! Beni, gireceğim yere doğruluk dürüstlükle sok, çıkacağım yerden doğruluk - dürüstlükle çıkar. Katından bana yardımcı bir güç / kanıt ver.

(İsra, 80)

— 25 —

Hamd o Allah'a ki, kuluna Kitabı, kendisinde hiçbir eğiklik ve çelişme yapmaksızın indirdi.

(Kehf, 1)

— 26 —

Ey Rabbimiz, katından bir rahmet ver bize ve bir çıkış yolu lütfet işimize.

(Kehf, 10)

— 27 —

Rabbim, göğsümüzü açıp genişlet;
İşimi bana kolaylaştır.
Dilimden düğümü çöz,
Ki sözümü iyi anlasınlar.

(Tâhâ, 25 - 28)

— 28 —

Senden başka ilah yok, tesbih ederim seni. Kuşkusuz, ben zalimlerden oldum.

(Enbiya, 87)

— 29 —

Rabbim, beni yapayalnız, bir başıma bırakma. Sen, mirasçıların en hayırlısısın.

(Enbiya, 89)

— 30 —

Zalimler topluluğundan bizi kurtaran Allah'a hamd olsun.

(Müminûn, 28)

— 31 —

Rabbim, beni bereketli bir yere indir. Sen, konuk ağırlayanların en hayırlısısın.

(Müminûn, 28)

— 32 —

Beni o zalimler topluluğunun içinde tutma Rabbim.

(Müminûn, 94)

— 33 —

Rabbim, şeytanların dürtüklemelerinden sana sığınırım.

Onların, başıma üşüşmelerinden de sana sığınırım Rabbim.

(Müminûn, 97 - 98)

— 34 —

Rabbim, bahtsızlığımız bize baskın çıktı. Sapıp gitmiş bir topluluk olduk biz.

Rabbimiz, iman ettik, affet bizi; merhamet et bize. Sen merhamet edenlerin en hayırlısısın.

(Müminûn, 106 - 109)

— 35 —

Rabbim! Affet, merhamet et. Sen merhametlilerin en hayırlısısın.

(Müminûn, 118)

— 36 —

Rabbimiz eşlerimizden ve çocuklarımızdan bize göz aydınlığı bağışla. Bizi takvaya sarılanlara önder kıl.

(Furkan, 74)

— 37 —

Rabbim, bana hükmetme gücü / hikmet bağışla, beni hak ve barış seven iyiler arasına kat.

Sonradan gelecekler arasında benimle ilgili doğru / isabetli bir dil oluştur.

Beni, nimetlerle dolu cennetinin mirasçılarından kıl.

Herkesin diriltileceği gün beni utandırma.

Bir gündür ki o, ne mal fayda verir ne oğullar.

Yalnız temiz bir kalple Allah'a varan kurtulur.

(Şuara, 83 - 85, 87 - 89)

— 38 —

Bizi mümin kullarının birçoğundan üstün kılan Allah' a hamd olsun.

(Neml, 15)

— 39 —

Rabbim, bana ve ebeveynime lütfettiğin nimetine şükretmeme, hoşnut olacağın güzel ve hayırlı bir iş yapmama imkân ver. Ve r7ahmetinle beni iyilik ve barışı seven kullarının arasına sok.

(Neml, 19)

— 40 —

Rabbimin lütfundandır bu. Şükür mü edeceğim, nakörlük mü dile beni denemek istiyor. Esasında şükreden, kendisi lehine şükretmiş olur. Kim de nankörlük ederse bilsin ki, Rabbim **Gani'** dir, cömerttir.

(Neml, 40)

— 41 —

Rabbim, öz benliğime zulmettim, beni affet!

Rabbim, bana lütfettiğin nimete andolsun ki, suçlulara asla arka çıkmayacağım.

(Kasas, 16 - 17)

— 42 —

Rabbim, bozguncular topluluğuna karşı bana yardım et.

(Ankebût, 30)

— 43 —

Hamd, göklerde ve yerde bulunanlar kendisine ait olan Allah'adır. Ölüm ötesi alekde de hamd O'nadır. **Hakim**'dir O, **Habir**'dir.

Yerin içine gireni, oradan çıkanı, gökten ineni oraya yükseleni O bilir. Rahim'dir O, **Gafur**'dur.

(Sebe, 1 - 2)

— 44 —

Hamd, **Fâtır** olan Allah'adır; gökleri ve yeri yaratan, melekleri ikişer, üçer, dörder kanatlı elçiler yapan O'dur. Yaratışta (yaratılmışlarda dilediğini artırır O. Hiç kuşkusuz Allah herşeye gücü yetendir.

(Fatır, 1)

— 45 —

Hamd olsun, üzüntüyü bizden gideren Allah'a. Rabbimiz mutlak **Gafur**, mutlak **Şakur**'dur.

Lütfuyla bizi durulacak yurda kondurdu. Orada bize hiçbir yorgunluk dokunmaz. Orada bize hiçbir usanç da dokunmaz.

(Fatır, 34 - 35)

— 46 —

Rabbim, bana barış; ve iyilik sevenlerden birini lütfet.

(Saffât, 100)

— 47 —

Ey Allahım! Ey gökleri ve yeri yaratan, ey görülmeyeni ve görüleni bilen! Sen hükümı vereceksin kulların arasında, ihtilaf ettikleri şeyler hakkında.

(Zümer, 46)

— 48 —

Rabbimiz! Sen herşeyi rahmet ve ilim halinde kuşattın. Tövbe edip senin yoluna uymuş olanları bağışla. Ve onları cehennem azabından koru.

Ey Rabbimiz, onları kendilerine vaat etmiş olduğun Adn cennetlerine koy. Atalarından, eşlerinden, zürriyetlerinden barışa yönelenleri de. **Aziz** ve **Hakim** olan, hiç kuşkusuz sensin, sen!

Koru onları kötülüklerden. O gün kötülüklerden koruduğuna mutlaka rahmet etmişsindir sen. İşte budur o en büyük kurtuluş ve eriş.

(Mümin, 7 - 9)

— 49 —

Rabbim; beni, bana ve ebeveynime verdiğin nimete şükretmeye, hoşnut olacağın iyi bir işyapmaya yönelt. Soyum içinde, benim için barışı gerçekleştir. Sana yöneldim ben, sana teslim olanlardanım ben.

(Ahkaf, 15)

— 50 —

Rabbim! Bizi ve bizden önce iman etmiş kardeşlerimizi affet; kalplerimizde inananlara karşı bir kin bırakma! Rabbimiz, sen çok şefkatli, çok merhametlisin!

(Haşr, 10)

— 51 —

Öyle Allah ki O, tanrı yok O'ndan başka. Gaybı da, görünen alemi de bilen O. **Rahman** O, **Rahim** O.

Öyle Allah ki O, ilah yok O'ndan gayrı. **Melik, Kuddus, Selâm, Mümin, Müheymin, Aziz, Cebbâr, Mütekebbir.** Allah, onların ortak koşmalarından yücedir, arınmıştır.

Allah'tır O. **Haalik, Bâri', Musavvir**'dir O. En güzel isimler O'nundur. Göklerde ne var, yerde ne varsa O'nu tesbih eder. Aziz'dir O, **Hakim**'dir.

(Haşr, 22 - 24)

— 52 —

Ey Rabbimiz! Yalnız sana güveniyoruz, yalnız sana yöneliyoruz. Dönüş yalnız sanadır.

Ey Rabbimiz! Bizi, küfre sapanlar için fitne / imtihan aracı yapma! Bağışla bizi ey Rabbimiz! Sen, yalnız sen sonsuz kudretin, sonsuz hikmetin sahibisin.

(Mümtehine, 4 - 5)

— 53 —

Ey Rabbimiz! Işığımızı tamamla ve bizi bağışla! Sen herşeye Kadir'sin, herşeye gücün yeter.

(Tahrim, 8)

— 54 —

Rabbim! Beni, anne - babamı, inanmış olarak evime gireni, tüm inanmış erkekleri ve inanmış kadınları affet. Zalimlerin de sadece helak ve perişanlığını artır.

(Nûh, 28)

— 55 —

Rahman ve Rahim olan Allah'ın adıyla...

Yarılan karanlıktan çıkan sabahın Rabbine / yarılışlardan fışkıran oluşun Rabbine sığınırım.

Yarattıklarının şerrinden,

Çöktüğü zaman karanlığın / gelip çattığı zaman göz perdelenmesinin / tutulduğu zaman ayın / battığı zaman güneşin /) taştığı zaman şehvetin / soktuğu zaman yılanın / ümit kırdığı zaman musibetin şerrinden.

Düğümlerle üfleyip tüküren üfürükçülerin şerrinden.

Kıskandığı zaman hasetçinin şerrinden...

(Felek Suresi)

— 56 —

Rahman ve Rahim olan Allah'ın adıyla...

İnsanların Rabbine sığınırım.

İnsanların yöneticisine, yönlendiricisine,

insanların ilahına.

Kıvrılıp kıvrılıp saklanan, sinip sinip gizlenen vesvesenin / o sinsi, o aldatıcı şeytanın şerrinden,

İnsanların göğüslerine kuşkular, kuruntular sokar o;

Cinlerden de olur, insanlardan da.

B — ALEVİ VE BEKTAŞİLERDE DUA LAR

— 1—

Dua

Tanrı'm

Sıfatların, celâlin izzetin ve ulu adın, peygamberlerin temizliği ve ermişlerinin nuru, şehidlerin dökülen kanı için bilgimizi artır, rızkımızı bereketli kıl, ateşten kurtuluş ile cennete giriş nasib eyle.

Dünyada sağlık ve öbür dünyada yüce elçinin yardımını esirgeme. Tanrı'm, Hüseyn'in ve onun dedesi ve babası ve anası ve kardeşi soyu hakkıyçün bizi bütün dert ve tasalardan ırak tut.

Sen ki merhametlilerin en merhametlisisin, sen ki yardım edicilerin en hayırlısısın, Tanrı'm. İyi işlerimiz az, isteklerimiz çoktur. Sen bilen ve gerçeği görensin. Sen zararları gidericisin ve sen merhametlilerin en merhametlisisin. Tanrı'm, Dinin hücceti o beş kişi ve Cebrâil hürmetine isteklerimi yerine getir ve bizden dünya ve ukbâda razı ol. Ey efendimiz, ey dayanağımız, amin... Senin elçilerine selam ve sen evrenlerin Tanrı'sına hamdolsun.. Tanrım sana hamdolsun, Tanrı'm sana şükürler olsun. Muhammed ve Ali hakkıyçün kabul eyle, Hû, Dost.

— 2 —

Dua

Pir: "Ya eyehellezine amentü tekullahe ve kunu maas sadıkin. Tövbe günahlarımıza estağfurullah? Elimizle, dilimizle, belimizle işlediğimiz günahlarımıza tövbe estağfurullah, isyanımıza tövbe estağfurullah."

— 3 —

Sabah ve Akşam Duaları

Bism - i Şah. Allah, Allah!... Sabahlar (veya akşamlar) hayrola, hayırlar feth ola, şerler def ola, münkir (kabul etmeyen), münafık mat ola. Mü'minler zat ola ve sevine. Dışımız kuvvetli, içimiz kudretli ola. Allah erenler yardımcımız ola. Her nazar haklarımızda hayırlı ola. Münkir, münafık boynundan Zülfikaar - ı Hayder eksik olmaya.

Gülbank - i Muhammedi, nur - u nebi Kerem - i Ali, Pirimiz kutb - u alem Hünkâr Hacı Bektaş Veli, Üçler, beşler, yediler, kırklar, naziran, gaiban, evliya enbiya Kutb - u zaman, Oniki İmam, Ondört ma'sum - u pâk, Onyedi kemerbestegân... Nur - u nübüvvet sırr - ı vilayet gerçekler demine Hû.

— 4 —

Mürşidin Pir'e Duası

Pir'imiz İmam Hüseyin, Muhammed Mustafa, Aliyyel Mürteza, Hatice'yi Kübra, Fatımatı Zehra, Oniki İmamlar, Ondört masum - u pâklar, üçler, beşler, yediler, onyedi kemerbestler, kırklar, yetmişiki şehit - i şühedalar, erler, Pir'ler, Veli'ler, Nebi'ler, ruhsatını açık eyleye, işin sağ yüzün ak olsun. Hizmetinden şefaat bulasın, gerçeğin demine, devranına Allah, Eyvallah...

— 5 —

Himmet Duası

Sofran gani olsun, Lokma'n şirin olsun, yüzün ak olsun, Allah Muhammed - Ali yaverin olsun. Oniki İmam, ondört ma'sum - u pâk, onyedi kemerbeste dest - gir'in olsun. Cemâl - i Muhammed, Kemâl - i Ali, Ya Şah'ı merdan Hû, ya Hû.

— 6 —

Cem Sonunda Okunan Dua

"Allah, Allah... Allah, Muhammed, Ali... Pirimiz, üstadımız Hünkâr Hacı Bektaş Veli. Saklaya, bekleye, göre, gözete: neyleyim, nideyim dedirtmeye.. Hastalara şifa, dertlilere devalar, evlat isteyene hayırlı evlatlar, devlet isteyene hayırlı devletler ihsan ederek; deryada, denizde, top - tüfek ağzında, sahrada - çölde - girdapta kalıp da, "Ya Ali, carımıza yetiş!" diyenin carına imdadına yetişesin; darda buğda koymayasın... Cemi cümle Ümmet - i Muhammed ile eşimizin, dostumuzun, talibimizin, muhibbimizin ağız tadlarını bozmaya; elem, keder vermeyerek, daim bu günlere çıkmamızı nasip ve mukadder eylesin.

Ya Rabb - el - Alemin! Envar - ı aşıkan, nusret - i piran, mürşid - i safiyan, kutb - ül - arifin, Hazret - i Hünkâr Hacı Bektaş Veli ve kaşif - ül Keramat - ı zahir ve batın Es - Sultan Seyyid Hıdır Abdl bin - i Karaca Ahmet Sultan bin - i Es - Seyyid Nureddin Seyyid - i sadatlarının hürmetlerine, hayırlı huzur ve refahlar ihsan eylesin!

Ordularımızı, karada, denizde, havada mansur ve muzaffer eylesin. Cumhuriyet devletimizin sözünü üstün, kılıcını keskin eylesin! Ali'nin inayetinden, Muhammed'in şefaatinden mahrum koymayarak; alimlerin, abidlerin, pirlerin şefaatiyle yarlıgayasın. Nur - ı Nebi, Kerem - i İman - ı Ali, Pirimiz, üstadımız Hünkâr Hacı Bektaş Veli, gerçekler demine Hû..."

— 7 —

Cemin Mühürlenmesi

"Müminlerin nikâhını tazelemek için farzdır ilahi farzdır ilahi sıtkiyle severiz Muhammed'le şahi - izni Ali akdi nikahi oniki imamın çerağı Sultan Hatayı - Hakla ilâha illallah - Muhammeden resulullah - Aliyi veliyullah - Ehli beyti resulullah."

— 8 —

Sofra Duası

Evel Allah diyelim, Kadim Allah diyelim, Geldi Ali sofrası, Hak versin biz yiyelim. Gerçeğin demine Hû diyelim.

— 9 —

Kurban Duası

Vel taci, vel mihraci, vel minberi, ve Burak. Eseten eleyhi emri Kurbi eti etreke Resulullahi. Kıbletül İmam Hüseyin. Bismillâh Kurbanı Halil, Fermanı Celil, Canı İsmail, Delili Cebrail, Tekbiri Hüda, izni Kurban bıçağını biledi çalıyor Halil.

Allah - Allah - Allah... Allah Muhammed Ali pirimiz üstadımız Hünkâr Hacı Bektaş Veli. Gerçeğin demine Hû..

— 10 —

Hizmet Duası – 1

"Allah... Allah... Akşamlar hayr ola, hayırlar feth ola, şerler def ola, hizmetleriniz kabul ola. Muratlarınız hasıl ola. Hazır, gaib, zahiri batın ayini cem erenlerinin nur cemallerine aşkola. On sekiz bin alemle birlikte mü'min - müslim cümle kardaşlarımızı Muhammed - Ali gülbenginden mahrum eylemeye. Allah cümlemizi didar'ı Ehl - i beyt'e, meşreb - i Hüseyine nail eyleye. Muhammed - el - Mustafa, Aliyyel - Murtaza, Cebrail - ül - Musaffa Gözcü Er Mustafa, Gulam Kanber, çerağcı Cabir Ensari, Selman Farisi, Bilal Habeşi, Kurban Muhammed'el Ensari, Gulam Kanber, çerağcı, semahcı Ebu - Zer - Gaffar, Fatıma bacı, Amr - ı Eyyar ve İznikçi Hüzeyme'nin hüsnü himmetleri üzerinizde ola, saklaya bekleye... Dil bizden nefes kutb - ül Arifin Gavs - el - Vasilin Hünkâr Hacı Bektaş Veli'den ola. Nur - ı Nebi, Kerem - i Ali, Gülbeng - i Muhammed, dem - i Pir, Hünkâr Hacı Bektaş Veli gerçek erenler demine Hû..."

— 11 —

Hizmet Duası – 2

Allah.. Allah.. Hizmetleriniz kabul, muratlarınız hasıl ola. Allah korktuğunuzdan emin, isteğinize nail eyleye. Hizmetinde bulunduğunuz erenlerin evliyaların himmetleri sizinle birlikte ola. Nuru Nebi, Kerem - i Ali, gerçekler demine Hû"

"Allah.. Allah... Batın oldu, çerağ - ı nur - u Ahmet. Zahir oldu, Şems - i mah - ı Muhammed. Allah, eyvallah Hû dost.."

— 12 —

Hizmet Duası – 3

B - ism - i Şah, Allah Allah!.. Cümle hizmetin kabul ve makbul ola. Yüzün ak ola, isteğin feth'ola Muradın hasıl, meydanın açık ola. Allah, Muhammed, Ali, Oniki İmam, Ondört Ma'sum - u pâk efendilerimiz Mu'in ve dest - gir'in ola. Pirimiz Hünkâr Hacı Bektaş Veli ve Balım Sultan efendilerimiz hoşnud ve razı ola. Hazret - i Hızır yoldaşın ola. İnayet - i Seyyid - i kâinat - ı sırr - ı Murteza Ali, gerçekler demine Hû...

— 13 —

Hizmet Sahipleri Duası

1 – "Allah, Allah... hizmetleriniz kabul ola, muratlarınız hasıl ola! Allah korktuğunuzdan emin, isteğinize nail eyleye! Hizmetinde bulunduğunuz erenlerin evliyaların hizmetleri sizinle birlik ola! Nuru Nebi, Kerem - iAli, gerçeklerin demine Hu..."

2 – "Allah.. Allah... akşamlar hayr ola, hayırlar fethola, şerler defola. Hizmetleriniz kabul ola. Muratlarınız hasıl ola. Hazır, gaib, zahir, batın ayini cem erenlerinin nuru cemallerine aşkola. Onsekiz bin alemle birlikte mümin müslim cümle kardaşlarımızı Muhammed - Ali gülbenginden mahrum eylemeye. Allah cümlemizi didar'ı Ehl - i beyt'e, meşreb - i Hüseyin'e nail eyleye. Muhammed - el - Mustafa, Aliyye'l - Murtaza, Cebrail - ül - Musaffa, Gözcü Er Mustafa, Gulamı Kanber, çerağcı Cabir - i Ensari, Gülam Kısani, Semahcı Ebü - Zer - Gifari, Fatıma bacı, Amr - ı Eyyar ve iznikçi Hüzeyme'nin hüsn'ü himmmetleri üzerinizde ola, saklaya, bekleye... Dil bizden, nefes Kutb - ül Arifin, Gavs - el Vasilin·Hünkâr Hacı Bektaş Veli'den ola. Nur - ı Nebi, Kerem - i Ali, Gülbang - ı Muhammedi Dem - i Pir; Hünkâr Hacı Bektaş Veli, gerçek erenlerin demine Hû.."

— 14 —

Dede Çerağı Sır Ederken Hizmet Duası

"Allah... Allah... Hizmetleriniz kabul, muratlarınız hasıl ola. Allah korktuğunuzdan emin, isteğinize nail eyleye. Hizmetinde bulunduğunuz erenlerin evliyaların hizmetleri sizinle birlikte ola. Nuru Nebi, Kerem i Ali, gerçeklerin demine Hû"

"Allah.. Allah.. Batın oldu, çerağ ı nur - u Ahmet, Zahir oldu, şems i mah - ı Muhammed. Allah, eyvallah Hû dost.."

— 15 —

Tevbe Duası

Ey! Mutlak hüküm sahibi ve yaratıcı olan yüce Allahım! Kendimi bildiğimden bu güne gelinceye kadar, bilerek veya bilmeyerek kötü isteklerime uyup işlemiş olduğum suçlardan tövbe eder affına sığınırım. Beni avf isminle yargıla. Gaffar isminle bağışla: Rahman isminle koru. Bundan sonra cümle yaramaz işlerden sana sığınırım. Yardımcım ol yol göstericim ol. Sen bizim Rabbimizsin, Allah Eyvallah.

— 16 —

Kemerbest Duası

(Kemeri beline dolarken) Lâfetâ illâ Ali lâ seyf - e illâ Zülfikaar.. Allah - u ekber, Allah - u ekber, lâ ilâhe illâllâh.. V Allah - u ekber, Allah u ekber ve lilâh - il - hamd, Havalet ya Şah - ı Merdan Hû..

— 17 —

Semahcılara Dua

"Allah... Allah... Hayır hizmetleriniz kabul ola. Muradlarınız hasıl ola. İsteğinizi, dileğinizi Hak, Muhammed, Ali vere. Döndüğünüz semahlardan hayır hasanet göresiniz. Ebu - Zerr Gifari'nin Hazreti Fatıma'nın hüsn -ü himmeti üzerinizde ola. Aliyye'l Murteza Kırklar semahına kaydede gerçeğe Hû"

— 18 —

Semahcılara Dua

1 – "Allah... Allah... Hayır hizmetleriniz kabul ola. Muradlarınız hasıl ola. Dileğinizi Muhammed, Ali vere. Döndüğünüz semahlardan hayır hasanet göresiniz. Ebu Zerr - Gifarinin Hazreti Fatımanın hüsn -ü himmeti üzerinize ola. Aliyyel Murtaza Kırklar semahına kaydede gerçeğe Hû"

2 - "Allah... Allah... Hayır hizmetleriniz kabul ola. Muradlarınız hasıl ola. Dileğinizi Muhammed, Ali vere. Döndüğünüz semahlardan hayır hasanet göresiniz. Ebu - Zerr Gifari'nin Hazreti Fatıma'nın hüsn -ü himmeti üzerinizde ola. Aliyyel Murtaza Kırklar semahına kaydede gerçeğe Hû!"

— 19 —

Zakire Dua

"Bism - i Şah, Allah, Allah... Nefesleriniz kimya olsun! Dinleyen canlara şifa olsun! Hak - Muhammed - Ali yardımcınız, şefaatçiniz olsun! İsmini okuduğumuz Muhammed - Ali, pirimiz Hünkâr Hacı Bektaş Veli, Abdal Musa Sultan burada hazır ve nazır olsun! Yapmış olduğumuz ibadetler makbul olsun! Hak katında kabul olsun! Dil bizden, nefes Oniki İmam, Hacı Bektaş Veli, Şah Abdal Musa'dan olsun! İmam Bakır efendimiz yardımcımız, şefaatçımız olsun! Gerçeğe Hû!..."

Toplum bu dua için: " Aşk olsun!..." der.

— 20 —

Zakirlere Dua

"Allah... Allah... hizmetleriniz kabul ola. Muradlarınız hasıl ola. Muhammed, Ali, ehl - i beyt katarından, didarından ayırmaya. Adlarını zikrettiğimiz Oniki İmamların himmeti üzerinize ola. Diliniz dert görmeye. Dil bizden nefes, hüsnü himmet Hz. Hünkârdan ola. Gerçeğe Hû.."

— 21 —

Tac Duası

"Allah... Allah... Sırr - ı Hakk - ı Hanedan - ı Muhammed Ali, Tac - ül - arifin, Gavs - ül - Vasılin, heykel - i nurani, kutb - u Rahmani, Hazret - i Pir Hünkâr Hacı Bektaş Veli - yy - ül - Horasani - yyün - Nişaburi, Azamet - i Hudâ râ.. Lâ fetâ illâ Ali lâ seyf - e illâ Zülfikaar... Allah - ü ekber, Allah ü ekber, lâ ilâh - e illâllâh, V - Allah ü ekber, ve lillâh - il - hamd. Havalet ya Şah İmam Rıza Hû. Dost

— 22 —

Zülfikar Duası

Ya Muhammed, ya Ali, Ya Hazret - i Pir Hünkâr Hacı Bektaş Veli.. Lâ fetâ illâ Ali lâ seyf - e illâ Zülfikaar... Allah - ü ekber, Allah - ü ekber, lâ ilâh - e illâllâh, V - Allah - ü ekber, ve lillâh - il - hamd. Havalet ya Şah - ı Merdan... Hû..

— 23 —

Hırka Duası

Bism - i Şah, Allah, Allah!.. Yüzün ak ola, isteğin fethola, Allah, Muhammed, Ali, Oniki İmam, ondört ma'sum - u pâk efendilerimiz yar ve yaverin ola, Hazreti Hızır yoldaşın ola. Hazret - i Pir Hacı Bektaş Veli yardımcın ola. Gerçeklerin erenler demine Hû...

— 24 —

Peyik'e Dua

"Bism - i Şah, Allah, Allah!.. Pervaneydik döne geldi. Aşk oduna yana geldik. Demek bizden, Kerem erenlerden; eksik bizden tamam erenlerden! Üstadımız, pirimiz Kaygusuz Sultan Bercemâl!"

— 25 —

Peyk (Haberci) Duası

Allah, Allah, Allah... geldiğin yoldan, durduğun dardan, gideceğin yerden hayırlı haber ve sağlık getiresin.. Hizmetinden hayır ve hasanet göresin, hizmetin Cebrail Aleyhisselamın hizmeti olsun. Erenler, pirler yardımcın, Hızır Aleyhisselam kılavuzun olsun. Zorda kalmayasın, engelle karşılaşmayasın. Her işin düz olsun. Gayretin bol olsun. Hizmetinden şefaat (yardım) bulasın. Allah, Eyvallah...

— 26 —

İznikçiye Dua

"Bism i Şah, Allah, Allah!.. Hizmetleriniz kabul, muratlarınız hasıl ola! Üçler, Beşler, Yediler, Kırklar, Kaygusuz Sultan Efendimiz üstümüzde hazır ve nazır ola! Gerçekler demine Hû diyelim Hû!..."

— 27 —

İbrikçiye Dua

a) Allah... Allah.... Hizmetin kabul ola! Muradın hasıl ola! Dileğin Hak - muhammed - Ali vere! Ellerin dert görmeye! Gönlün incinmeye! Yoluna hizmet ettiğin pirin himmeti üzerinde ola! Dil bizden hüsnü himmet Hünkâr'dan ola! Gerçeğe Hû!...."

b) "Allah... Allah... Hizmetleriniz kabul ola. Dileğiniz Hak - Muhammed Ali vere. Elleriniz dert görmeye. Gönlünüz incinmeye. Yoluna hizmet ettiğiniz pir'in himmeti üzerinizde ola. Dil bizden hüsnü himmet Hünkârdan ola. Gerçeğe Hû..."

— 28 —

Şerbetçi (Sakkacı) Duası

"Sad hazaren lânet olsun ey münafık canına. Ben demedim hak buyurdu bunu senin şanına. Ümmetiyim dersin salavat verirsin Peygambere. Aliye şekkin var ne amel ahdine peymanına. Elli kere hacca gitsen tavafın kabul olmaz. Arafata çıkarsan da kelb düşer kurbanına. Ali Hazretinden adaveti kesmedin. Şefaati kimden umarsın cürmüne isyanına. Ey azazil ahseni takvimi inkâr eyledin. Yuf senin çürük gelmiş ol fasit imanına. Gel Sultan Hatayim sen bu sırrı söylegil. Şah birkeremkândır kalmaya cümlenin isyanına. Lâ fetâ illâ Ali lâ seyfe illâ Zülfikaar."

— 29 —

Sakkacı (Şerbetçi) Duası

"Allah, Allah din Muhammed dinidir. Sallü âla, nazik Cemal kevser suyun verenler aşkına. Şahım Ali hem şehsüvar, hem sakip, hem sakkadır. Kâinatın aynıdır. Kimse bilmez bu sırrı hak bilür perverdigâr. Arş yarıldı çıktı Düldül ebr ile hem bile. Ey havariç yola gel eyleme Şaha inkâr. Çeşm - i bedden saklasın hak seni. Ol gevheri harmanından sen kılıbsın yadigâr. Dediler ki şu cihanın nuru kimdir Kim ola. Şah Hasan Şah Hüseyin adı kaldı yadigâr. Cömertler cömerdi sensin ey Emirül müminin. Cömertler erkânı budur dedi Kanber sofrası. Men Şah'ın mecnunuyum Şah bana leylâ göründü. Eşiğinde bunca yıl olmuşum tozlu gubar. Şah Hatayim kande olsan sen bu vasfı söyle gel. Lâ fetâ illâ Ali lâ seyfe illâ Zülfikaar. Mey olsun içenlere, rahmet geçenlere. Hasan Aliye Hüseyin Veliye sadık saf Selman - ı pâk, Ahmed - i Muhtar, Haydar -ı Kerrar, Kerbelâ'yı deş Kanber ser verenler aşkına. Gözüm yaşın sel ettim. Derim Ya Ali Sakka İmam Hasan İmam Hüseyin."

— 30 —

Sakkacıya Dua

"Bism i Şah, Allah, Allah... Hizmetleriniz kabul ola! Muratlarınız hasıl ola! Yüzleriniz ak ola! Kesenize Halil İbrahim bereketi vere! Üçler, Beşler, Yediler - Kırklar katarından, Fatıma güzarından, Ehl - i Beyt sevgisinden ayırmaya! Dağıtmış olduğunuz saka suyu İmam Hüseyin efendimizin cennet - i alada kevser başında verdiği sulardan ola! Dil bizden nefes Oniki İmam Hünkâr Hacı Bektaş Veli, Şah Abdal Musa'dan ola! İmam Hüseyin efendimiz üstümüzde hazır ve nazır ola! Gerçekler demine Hû!"

— 31 —

Süpürgeciye Dua

a) "Bism - i Şah, Allah, Allah!.. Hizmetleriniz kabul olsun! Muratlarınız hasıl olsun! Yüzleriniz hizmetlerinizle beraber ak olsun! Dil bizden nefes Oniki İmam, Hünkâr Hacı Bektaş Veli'den olsun. Seyyit Ferraş efendimiz bizimle birlik olsun! Gerçeğe Hû!"

b) "Allah, Allah... Hizmetin kabul ola. Muradın hasıl ola. Seyyid Ferraş efendimizin himmeti üzerinde ola. Gerçek erenler demine Hû.."

— 32 —

Kurbancıya Dua

"Bism - i Şah, Allah, Allah... Hizmetleriniz kabul ola! Muratlarınız hasıl ola! Hak - Muhammed - Ali yardımcınız, şefaatçiniz ola! Fatıma güzarından ayırmaya! Dil bizden nefes Oniki İmam, Hacı Bektaş Veli, Şah Abdal Musa'dan ola. Kasab - ı cömert efendimiz üstümüzde hazır ve nazır ola! Gerçekler demine Hû diyelim Hû!..."

— 33 —

Kurban Sahiplerine Dua

"Bism - i Şah, Allah, Allah... Kurbanlarınız kabul olsun, muratlarınız hasıl olsun! Cümle dileklerinizi, gönülde muradınızı versin. Kurbanlarınız bin bir sevap, yarın Sırat köprüsünde yardımcınız olsun. Kurbanlarınız İmam Hüseyin efendimizin sürüsüne katılsın. Dil bizden, nefes Oniki İmam, Hünkâr Hacı Bektaş Veli, Şah Abdal Musa'dan olsun! Gerçeğe Hû!..."

— 34 —

Lokma Duası

"Niyazınız nur ola, Şah zuhur ola, yiyene helâl, yedirene delil ola. Dertlerinize derman, hastalarınıza şifa ola, gittiği yer gam görmeye, erenler kerem eyliye. Lokmanız Hak dergâhında kabul ola. Gerçeğe Hû."

— 35 —

Sofraya Dua

"Bism - i Şah, Allah, Allah... Sofray - ı merdan, hizmet - i yezdan, bereket - i Halil İbrahim! Sofra Ali'nin, nimet Veli'nin, şöhret Muhammed'in! Lokma hakkına, evliya keremine, gerçekler demine, yürüyen kişi yürüye, gerçeğe Hû!..."

— 36 —

Sofra Duası

"Evvel Allah dedik, Kadim Allah dedik, Geldi Ali sofrası, Destur Ya Şah! dedik"

— 37 —

Sofra Duası

"Allah, Allah... Elhamdüli - illâh, sümme Elhamdüli - illâh.. Nimeti Celil, Berekat - ı Halil, Şefaatı Rasul İnayet - i Ali, Himmeti Veli... Bu gide, ganisi gele... boşu gide dolusu gele Hak, Muhammed, Ali kabul ede... Yiyene helal, yedirene delil ola... Yiyeni, yedireni, pişirip getireni Hak saklaya... Hızır bekleye, Şey'en lillâh Allah eyvallah Hû..."

— 38 —

Matem Orucuna Niyet Etme

Bism i Şah, Allah, Allah. Erenler himmetine, er Hak Muhammed Ali aşkına, Hazreti İmam Hüseyin efendimizin sevmi atşanına, Kerbelâda şehit olanların ervah - ı tayyibelerine niyyeti matem. Hazreti Fatıma'tün Zehra'nın şefaatına, Oniki İmam, Ondört masumi pâk efendilerimizin muhabbetine, Onyedi Kemerbestgân hazretlerinin hürmetine niyyeti sıyyamı matem. Zahir batın, hazır gaib gerçek erenlerin himmetleri üzermizde hazır ve nazır ola. Yuh münkire, lânet Yezide, rahmet mümine, gerçek erenler demine Hû. Sekkahüm ya Hüseyin Allah eyvallah Hû Doost..

— 39 —

Matem Orucu Niyeti

Bism i Şah, Allah, Allah. Erenler himmetine, er Hak Muhammed Ali aşkına, Hazreti İmam Hüseyin efendimizin sevmi atşanına, Susuzluk orucu niyetine, Kerbelâda şehit olanların temiz ruhlarına ve niyyet - i Siyam - ı matem - Matem orucu niyeti Hazreti Fatıma - üz - Zehra'nın şefaatına, Oniki İmam, Ondört masumi pâk efendilerimizin şevkine, Onyedi Kemerbestler hürmetine Hazır gaib gerçek erenlerin yüce himmetleri üzermizde hazır ve nazır ola. Yuh münkire, lânet Yezide, rahmet mümine... Allah, eyvallah Hû...

— 40 —

Matem Duası

Bismillahirrahmenirrahiym.

Esselatü vesselamü alâ seyyidine Muhammedin ve âla seyyidina âli Muhammedin ve âla âli etbaı Muhammedin. Ve Elhamdülillahirabbilalemin. İlâhelalemin sen bizlerin gönüllerini Resuli Ekrem nebiyyi Mükerrem Muhammed Mustafa'nın ve onun tahir - i Ehl

i Beyti'nin sevgisi ile aydınlat. Bu sevgi ile gönüllerimiz ve cümle ehl i imanın gönüllerini süsle. O yüce sevgiyi yol göstericimiz yap.

Hazreti Muhammed ve O'nun Ehl - i Beyti, temiz soyu ile onlar uğruna canlarını feda eden serdar şehidleri bizlerden hoşnud eyle. Allahım cümlemizi yakıcı ahiret gününde şehidler serdarı İmam Hüseyin ve onun uğruna canlarını feda edenlerin şefaatına nail eyle.

Allahım cümle muhibb - i hanedanı Ehl - i Beyt bendelerini kemali kereminden gufranı rahmaniyenden cennet mekân eyle. Lütfu inayetinle arsa - i mahşerde yüzlerini nurlu ve amellerini gürlü eyle. Eşrefi Mahluk, Hatemi Enbiya Muhammed Mustafa Hazretlerini, O'nun temiz soyu için matem tutan ve gönülden sevenlerden haberdar eyle.

Vesselâtü vesselamü alâ enbiyai mürseliyn.

Cümle enbiya ve mürselin ve onların soyuna salavat ve selam olsun.

Ehl i Beyti Muhammedi bizlerden razı ve hoşnud eyle. Bizleri katarı Oniki İmam'dan, Dar - ı Piran'dan ayırma. Ondört Masumi Pâkın, Onyedi Kemerbest'in ve Onyedi Kemerbesti Handan efendilerimizin himmeti aliyelerine şefaatı ruhaniyelerine nail eyle.

Kerbelâ sahrasında o yüce şehitlerinin şefaatlarını üzerimizden eksik etme.

Şehitler serdarı, Resuli Kibriya'nın iftiharı, Şahi Evliyanın ve Fatıma'tün Zehra'nın gözünün nuru gönüllerinin sürurü Hasan'ül Mücteba'nın yarı Kerbelâ Sahra'sının Sultanı İmam Hüseyin Aleyhisselamı cümlemizden ve cümle ehl - i Muhibban'dan razı ve hoşnud eyle. Arsai mahşerde şefaatçımız ve sığınağımız eyle.

Gönüller sultanı, Erenler Şahı, Rum'un irşadgâhı, dertliler dermanı Seyyid Muhammed Hacı Bektaş Veli kuddise sırehüceli efendimizin Şefaat - i Piranelerine nail eyle. Gönül susuzluğumuzu onun nurlu eliyle gider. Daim ruhlarımızın mürşidi ve önderi eyle.

Ve bahusus memleketimizin başında bulunan büyüğümüzü, sıhhatte, saadette, adalette ve kemalette daim eyle. Ordumuzu muzaffer ve mensur eyle. Düşmanlarımızı zelil ve hakir eyle.

Dualarımızı ve matememizi dergâhı izzetinde kabul karin eyle.

Velhamdüllilahirabbilalemiyn ve salalahü alâ seyyidina Muhammedin ve âlihi ve sabihi ecmain. Ve selamün alelmürseliyn ve salavatullahi Muhammedül emin.

Cümle ehli islama nice nice, hayırlı uğurlu feyizli yıllar nasib eyle. Birliğimizi, dirliğimizi daim eyle, devletimizi, varlığımızı nihayetsiz olarak kaim eyle. Ordumuzu; üstünlüğünü asân eyle. Düşmanlarını Hâk eyle yeksân eyle.

Oniki İmamın hürmetine, Ondört Masumi Pâkın hürmetine, Onyedi Kemerbestin hürmetine, Şühedayi Kerbelânın hürmetine dualarımızı kabul eyle. Bu alemden göçmüşlerimizi onların şefaatına nail eyle.

Azameti Cebbar ül Vahhidül Kahhâr, Gülbanki Nebiyyi Resul - i esrar, halka - i tevhid meydanı kırklar, Pir Seyyid Muhammed Hacı Bektaş Veli Hünkâr, Gerçek erenler demine Ya Ali Hû Dooost.

— 41 —

İsim Duası

Tanrım!... Bu çocuk iyi huylu, yasakları yapmaktan çekinen, içi - dışı tertemiz bir insan olsun. Şeri'at - ı Muhammediyye üzerinde yüce yolumuza hizmetlerde bulunsun. Ya Rabbi, bu isteğimizi sevgili kulun Hazret i Muhammed hakkına ve Fatiha suresi hürmetine yerine getir. Kabul eyle

— 42 —

Nikah Duası

Rızalarınız üzerine Alllahın emri, peygamberimiz Muhammed Mustafa Aleyhisselamın kavli, Ehl - i Beyt mezhebi olan İmam Caferi Sadık Hazretlerinin içtihadı ve Pirimiz Hünkâr Hacı Bektaş Veli Hazretlerinin erkânı üzere............. lira mehirle......... kızı.......yı..........................oğlu.............................a zevc olarak nikahlıyorum. Hazır olan muhib canlar Hak için şahid olsun.

Allah Allah. Hak erenler bu birleşmeyi mübarek eylesin bu nikahı kutlu kılsın, eşleri nihayetül ömür mutlu kılsın ömürlerini uzun, rızklarını bereketli, evlatlarını hayırlı ve merhametli eylesin. Nikah Hazreti Muhammed'in sünnetidir. Mübarek olsun.

Allah Allah Dünya ahiret isteklerinize kavuşun. Aranızda sevgi ve yakınlık daim olsun. Aranıza fitne ve ayrılık girmesin. Her ikinizin arasındaki yakınlığı Ali ile Fatmü tün Zehra'nın Adem ile Havva'nın yakınlığı gibi olsun. Hayırlı evlatlar ile sevinip mutlu olasınız. Soyunuz yeryüzünde daim kala. Allah size uzun ömürler ihsan eylesin. Sizleri ve bu mecliste bulunan din kardeşlerimizi iki cihanda aziz eylesin. Cenabı Allah Milletimizi sonsuz eyleyip hayırlı uğurlu yıllar versin. Sizleri ve soyunuzu millete ve devlete hayırlı etsin. İnsanlığa faydalı işler nasib eylesin. Rabbena atina fiddünya .... (okunur)

Allah Allah Şefaati Nebi, Keremi Ali, Himmeti Veli için lillâhil Fatiha.

TELKİN ÜZERİNE

Arapça kökenli bir sözcük. Sözlük anlamı, birine bir şey anlatıp zihnine koyma. Ölü gömüldükten sonra, imam tarafından söylenen söz. Müride, mürşidin verdiği öğüt. Bektaşilik yolağına girmek için düzenlenen "İkrar ayininde" okunan yol gösterici, aydınlatıcı sözler. Müride mürşidin verdiği öğüttür. Tevhidin dereceleri sıralamasında yer alan, şeriat kapısından tarikat kapısına girme aşamasını betimler.

Psikolojide telkin, kişiyi, değerlendirme ve yargılamada bulunmadan, belli bir uyarana göre, belli bir biçimde yanıt vermeye yönlendirme sürecidir. Söz konusu uyaran çoğunlukla işitsel olmakla birlikte, herhangi bir duyuya da yönelik olabilir. Uyaranların doğrudan dışardan, çevreden gelmesine dış telkin; kişinin kendisinden kaynaklandığı sürece ise buna öztelkin adı verilir. Telkin kişinin ruhsal yapısını etkilemeyi ve yönlendirmeyi amaçlar.

Tarikatta telkin; pirin, mürşidin, dedenin, babanın, rehberin bir aşağı ya da daha aşağı kademelerde, basamaklarda bulunanları bir konuda ikna etmek üzere söylediği ya da okuduğu metinlere verilen addır. Telkin yazılı değildir. Hep belli kalıpta olması da gerekmez. Ancak o işle ilgili temel ilkeleri içermesi de zorunludur.

Telkinde amaç, o konunun, sorunun temel noktalarını, uyulmadığı takdirde doğuracağı sonuçları bütün açıklığıyla ve sevgiyle anlatmak, karşıdakini, muhatabı buna içtenlikle inandırmaktır.

Alevi ve Bektaşilikte telkin kurum olarak vardır. Ancak, farklı söylenen türleri de vardır. Temeli ve amacı aynıdır. Talibi ürkütmemek, onu uyarmak, işin önemini, ciddiyetini, sonuçlarını ona duyurmak, anlatmak,bilgi sahibi kılmak ve onu bilinçlendirmektir.

TELKİN TÜRLERİ

— 1—

Tarikat Telkini

"Allah eyvallah kapısında, döktüğün varsa doldur. Ağlattığın varsa güldür. Yıktığın varsa kaldır. Doğru gez. Dost gönlünü incitme. Mürşide teslim - i rıza ol. Yalan söyleme, haram yeme, zina etme. Elinle komadığın şeyi alma, gözünle görmediğin şeyi söyleme. Gelme gelme, dönme dönme. Gelenin malını dönenin canı. Riya ile ibadet, şirk ile taat olmaz. Söylediğin meydanın, sakladığın senin. Allah Eyvallah..."

Görülme İsteği

"Allah... Allah... Eli erde, yüzü yerde, özü dâr ı mansurun darında, Hak Muhammed - Ali yolunda, Erenler Meydanı, Pir divanında, canı kurban, teni terceman

oniki İmam ve ondört Masum pâk Efendilerimizin dostlarına dost, düşmanlarına düşman olmak kavliyle; Hak erenlerin nasihatını kabul, muktezasıyle amel etmek üzere yalın ayak, yüzü üzre sürünerek gelmiş - (... Görgüye girenlerin baba ve kendi adları) - ayini cem erenlerinin izni icazetiyle Muhammed - Ali yoluna, Seyyid Muhammed Hünkâr Hacı Bektaş Veli Tarik'i Nazenine dahil olmak üzere koç kuzulu kurbanlarıyla gelmişler, Hakk'ı görmüş, rah'ı Hak bilmiş, Nesimi gibi yüzülüp, Mansur gibi asılıp, Fazlı gibi borçtan halas olmak dilerler. Himmet - i Pir niyaz ederler. Allah eyvallah."

— 2—

Telkin Tenbihi

"Erenler meydanında pir huzurunda mürşidine teslim - i rıza oldun mu? Allah Muhammed - Ali, Oniki İmam ve Ehl - i Beyt soyuna iman - ü ikrar ettin mi? Kazaya razı olup kadere bağlandın mı? Nacilerin pişüvası İmam Cafer Sadık'ın içtihadı üzere Hak dediğimizi Hak bilip, Batıl dediğimizi batıl bildin mi? Muhammed - Ali'nin ve ehl i beyt'inin sevdiğini sevip tevellâ, sevmediğini sevmeyip teberrâ ettin mi? Dört kapı kırk makam Hak mı? Oniki yas ı matem Hak mı? Suret i Hak'dan görünüp, dünya menfaatleriyle gözünü kamaştıracak münafıkların sözlerine aldanıp erenler yolundan uzaklaşırsan mahşer günü yüzün kara olsun mu?"

— 3—

Tarikat Telkini – 1

Erenler meydanında Pir huzurunda mürşide teslim oldunuz mu? Allah - Muhammed - Ali, Oniki İmam ve Ehl - i Beyt soyuna iman - ü ikrar ettiniz mi? Kazaya razı olup alın yazısına bağlandınız mı? Nacilerin pişüvası İmam Cafer Sadık'ın içtihadı üzere Hak dediğimizi Hak bilip, Batıl dediğimizi batıl bildiniz mi? Muhammed - Ali'nin ve ehl - i beyt'inin sevdiğini sevip tevellâ, sevmediğini sevmeyip teberrâ ettiniz mi? Dört kapı kırk makam Hak mı? Oniki yas - ı matem Hak mı? Suret i Hak'dan görünüp, dünya menfaatleriyle gözünü kamaştıracak münafıkların sözlerine aldanıp erenler yolundan uzaklaşırsan mahşer günü yüzün kara olsun mu?"

Görülen dört kişi: "Allah, eyvallah"

Dede: "Allah - Muhammed - Ali, Hünkâr Hacı Bektaş Veli ikrarınızda sabit kadem eyleye! Gerçek erenlerin demine Hû!"

Bu duadan sonra görülenler dedenin önüne diz üstü otururlar. Dede sağ başta oturan kişinin sağ elini tutar. O kimse ise sol eliyle dedenin eteğinden tutar. Öbür üç kişi de birbirlerinin eteğinden tutarlar.

—4—

Tarikat Telkini – 2

Ey Hak yolunun isteklisi! Şanı yüce Allaha, Peygamberlerin sonuncusu ve üstün Muhammed Mustafa'ya, Evliyalar Şahı Aliyyül Mürteza'ya, onların varisi olan Oniki İmam Efendilerimize iman getir.

(Talib: Lâ ilahe illâllah, Muhammedün Rasulullah, Ali'yün Veliyullah diyerek kelime - i Tevhidi okur. Mürşid devamla...) Ehl - i Beyt mezhebinin ismi atası olan İmam Caferi Sadık Hazretlerinin içtihadı ile amel eyle (Talib : Eyvallah, Şahidallah der) Onların dostlarını rahmetle, düşmanlarını lânetle an. Mürşidini Muhammed Ali'nin halifesi bil. Onun nasihatını tut. Yalan söyleme, şehvetperest olma, eline beline diline kavi ol. Kimseye karşı kin, kibir, hased, buğuz, garaz ve inad sahibi olma. Elinle koymadığını izinsiz alma. Boşalttığın varsa doldur. Ağlattığın varsa güldür. Yıktığın varsa onar. Boş yere konuşma, ibretle bak hilm ve hizmet eyle. İkrarın temiz tut, bozma. Hakkı özünde mevcut bil, kendini Hak'dan gayrı sanma. Çünkü her an seninledir. Yaptığını bilir. Söylediğini işitir, hiç bir davranışını O'ndan gizleyemezsin. Erenlerin gizliliğine bilgi sahibi ol.

Mürşid'in Muhammed, rehberin Ali, Pirin Hünkâr Hacı Bektaş Veli'dir. Mezhebin Ehl - i Beyt yolu olan İmam Caferi Sadık'tır. Güruhu nacidensin özünü böyle bil. Erenler yolunda sabit kadem ol. Allah ikrarını mübarek eylesin.

—5—

Tarikat Telkini – 3

"Evlatlarım önünüzde kış var, aşılmaz yüksek dağlar var, geçit vermez ırmaklar var. Bu belleri aşamazsınız. Bu selleri geçemezsiniz. Çünkü büyük engeller var. Çok zor ortam var. Demirden leblebidir yenemez.. Oddan gömlektir giyilemez. Gelme, gelme, dönme, dönme, gelirsen dönme, Gelenin malı gider, dönenin canı gider. Öl ama ikrar etme. Ol ikrarından dönme. Hal böyledir. Bu halleri ben size demiş ve duyurmuş olayım evladım."

"Nefsinize uymayın, yolunuzdan azmayın, Çiğ lokma yemeyin, Malı mala, canı cana katın. Halinize haldeş, yolunuza yoldaş olun."

—6—

Tarikat Telkini – 4

"Allah eyvallah kapısında, döktüğün varsa doldur. Ağlattığın varsa güldür. Yıktığın varsa kaldır. Doğru gez. Dost gönlünü incitme. Mürşide teslim - i rıza ol. Yalan söyleme, kovu kovlama, haram yeme, zina etme. Elinle koymadığını alma, gözünle görmediğini söyleme. Gelme gelme, dönme dönme. Gelenin malı dönenin canı. Riya ile ibadet, şirk ile taat olmaz. Söylediğin meydanın, sakladığın senin. Allah Eyvallah..."

— 7—

Tarikat Telkini – 5

"Yalan söyleme, haram yeme, zina etme. Elinle koymadığını alma, gözünle görmediğini söyleme, işittiğini söyleme, emanete hıyanetlik etme, ölçü ve tartıda hile etme, yetim hakkına el sürme, kimsenin sınırına tecavüz etme, kimseye iftira etme, yalan yere yemin etme, yalan yere şahidlik etme, kimseyle alay etme, kimseyi aleyhde çekiştirme, adam öldürme, memleketine ve milletine hainlik etme, cemiyete faydalı olmaya çalış, böylece Allah Muhammed Ali Oniki İmam hanedanı ehlibeyte ikrar iman ettin mi?"

"Kaza ve kadere, kazaya razı ve kadere bağlandın mı? Bunun ikisini bir bilip gece gece gündüz gönlünde Allah Muhammed Ali'yi Mürşidin vasıtasıyla bildin mi?

"Hak dediğimizi Hak bilip, batıl dediğimi batıl bildin mi? Sureta Hakdan görünüp münafık olan kimsenin sözüne aldanıp yolundan dönersen ruzi mahşerde yüzün kara olsun mu?

"Tarikati naciyeden olup İmam Cafer Sadık'ın içtihadı üzere Hak bilip batıl dediğimize batıl dedin mi? Rehberin Hazreti Ali, Mürşüdün Hazreti Muhammed - i Hak bildin mi?"

"Hazreti Muhammedin sevdiğini sevip tevella idüp sevmediğini sevmeyip teberra ettin mi? Eğer bu ikrardan dönersen ruzi mahşerde yüzün kara olsun mu?"

— 8—

Tarikat Telkini – 6

"Edep erkan üzere oturun. "Evlatlarım Muhammed Ali'nin yolu selamet yoludur, melamet yolu değildir. Bu yol çok zordur, kıldan ince kılıçtan keskindir. Ateşten gömlek, demirden leblebidir. Her can hazmedemez, ateşten gömleği her can giyemez.

Bu yolda icabında mal değil can isterler. Bundan maada karar yeme, yalan söyleme, zina etme, kimseyi alay etme, kimseyi aleyhte çekiştirme, mağrurluk ve kibirlik etme, emanete hıyanetlik etme, yetim hakkına el sunma, kimsenin sınırına tecavüz etme, kimseye iftira böhtan etme, gözünle görmediğini ve her gördüğünü söyleme, kulağınla duymadığını ve her duyduğunu söyleme, kimsenin gönlünü incitme, baba'ya ana'ya hürmet et ve onları incitme, komşunu kendin gibi sev ve onları incitme, komşunun malına hıyanetlik etme, Muhammed Ali'ye ve ehlibeytine hürmet, sevgi ve muhabbet eyle"

Bu yolda dört kapı kırk makam, üç sünnet, yedi farz, oniki erkân, onyedi kemerbest, 48 cuma, 72 farz vardır.

Mürşid, Pir ve Rehber vardır. Bu yola gelme, gelenin malı, dönenin canı alınır. Bu söylediğim kurallara riayet edip kabul ettiğinize dair and içer misiniz?" "Bu yolda küllü varımız Haydarındır, kabul ediyoruz."

—9—

Tarikat Telkini – 7

"Bu meydan Ali meydanıdır. Bu meydana girenin başı top, gerdanı kurban gerekir" "Hazreti İsmail dek canım kurban, Mansur dek darım hazır, Nesimi dek postum arkamda ve Fazlı dek hançer göbeğimde ve bu dergâhtan ebedi dönmeğim yoktur."

"Cesedimi zahirine canımı batınına verdim. Sana Talip oldum, Malım nefsine başım meydanına verdim. Sana mürit oldum, el benim etek senin."

—10—

Tarikat Telkini – 8

" Geldiğin Ali yolu, durduğun Mansur dâr'ı. Gördüğün Hak didarı, Hak cesedine can verdi. Kalbine iman verdi. Ağız talib, dil mürşid, Erenler meydanında ne gördün ne işittin?"

—11—

Tarikat Telkini – 9

"Allah eyvallah kapısında, döktüğün varsa doldur. Ağlattığın varsa güldür. Yıktığın varsa kaldır. Doğru gez. Dost gönlünü incitme. Mürşide teslim - i rıza ol. Yalan söyleme, haram yeme, zina etme. Elinle komadığın şeyi alma, gözünle görmediğin şeyi söyleme. Gelme gelme, dönme dönme. Gelenin malını dönenin canı. Riya ile ibadet, şirk ile taat olmaz. Söylediğin meydanın, sakladığın senin. Allah Eyvallah..."

—12—

Tarikat Telkini – 10

"İçinizde küskün ve dargın varsa gönül açıklığıyla küçük büyüğün elini öpsün, o da onun yüzünü öper aradaki kırgınlıklar kalkmış olur. Çünkü müminlerde kin, kibir olmaz."

"Cemaat içinde inadına ısrar edip barışmayan kimse varsa lütfen cemaatı terk etsin. Bizi fuzuli meşgul etmesin."

—13—

Tarikat Telkini – 11

Mezhebin İmam Ca'feri mezhebi, mürşüdün Muhammed, rehberin Ali'dir. Bildiğinden ayrılma, yolundan dönme. Dönen gelmez, gelen dönmez. Pirin Hacı Bektaş Veli'dir. Gerçeğe Hû..

— 14—

Tarikat Sorgusu – 1

"Erenler meydanında, pir huzurunda mürşide teslim oldunuz mu? Allah, Muhammed - Ali, oniki İmam ve ehli beyt soyuna iman - ü ikrar ettiniz mi? Kazaya razı olup kadere bağlandın mı? Nacilerin pişüvası İmam Cafer Sadık'ın batıl olmayan içtihadı üzere Hak dediğimizi Hak bilip, Batıl dediğimizi batıl bildin mi? Muhammed - Ali'nin ve ehl - i beyt'inin sevdiğini sevip tevellâ, sevmediğini sevmeyip teberrâ ettin mi? Dört kapı kırk makam Hak mı? Oniki yas ı matem Hak mı? Suret i Hak'dan görünüp, dünya menfaatleriyle gözünü kamaştıracak münafıkların sözlerine aldanıp erenler yolundan uzaklaşırsan mahşer günü yüzün kara olsun mu?"

— 15—

Tarikat Sorgusu – 2

"İlahi Ya Rab, eğer elimden ve dilimden ve gözümden elfarzı küfür sadır olduysa ben onları bir dahi işlememesine tövbe ettim, Pir önünde ikrar olsun mu? Eğer, bu günahı işlersen Pir dergâhından Muhammed Ali'nin şefaatinden dur olasın mı? Yezit ile bile haşr. olmasına lâyık olasın mı?" "Olayım" "Ve bu ikrardan dönmemesine yanımızdaki taşlar, hıfz melekleri, malikil mülk Allah, şahit olsun mu?" "Olsun."

— 16—

Tarikat Sorgusu – 3

"Mürşid, pir rehber Hak mı? Komşu hakkı hak mı? İkrar imam müsahip hak mı? Üç sünnet yedi farz hak mı? Oniki erkân, on yedi kemerbest hak mı? Dört kapı kırk makam hak mı? Kırksekiz cuma yetmiş iki farz hak mı?"

— 17—

Tarikat Nasihatı – 1

"Rehberini, Pirini, Mürşid'i ve Musahibini Hak bil. Onların nasıhatlarını tut gösterdiği yolda yürü. Ananı atanı, yakınlarını incitme. Büyüklere hürmet, küçüklere izzet ve yandaşlarına muavenet mumamele eyle. Yaptıklarının karşılığını Cenabı Allah sana verecektir. Milletine, devletine, insanlığa hizmet eyle. Haksızlığa boyun kırma. Hak hukuka riayet eyle. Tevhid'i, Adl'i, Nübüvvet'i, İmamet i ve meali unutma. Allah yardımcın, Pir yol göstericin olsun. Erkânın mübarek kademin uğurlu olsun.

— 18—

Tarikat Nasihatı – 2

"Ey Muhib kardeş! Artık bu tarikat - ı aleyeyi Bektaşiye mensubusun. Bunun için erenlerimizin buyruğunu sıkı tut. Verdiğin ikrardan dönme. Aldığın telkini unutma.

Yaptığın tövbeyi bozma. Elinle hiç bir yaradılmışa zarar verme, kimseyi incitme. Elinle koymadığın bir nesneyi izinsiz alma. Zina, livata etme, eşinden gayrısını bacı kardaş bil, gördüğünü ört, görmediğini söyleme. Dilinle kimseye zarar verme. Yalan, kov, gaybet, küfür gibi uygunsuz nesnelerden zinhar zinhar kaçın. Onsekiz bin alemi Allah yaratmıştır. Kimseye kötü nazarla bakma. Hazreti Muhammed'e Ehl - i Beyti'ne ve onun soyuna canı gönülden bağlan. Onları sev, onları sevenleri de sev, bu Allah'ın emridir.

— 19—

Talibin İkrarı

Allahü Azimü şan'ın kuluyum. Adem Safiyullah'ın neslinden İbrahim Habibullah milletindenim. Dinimiz Din i İslam, Kitabımız Kur'an. Kıblemiz Kabe, Muhammed Aleyhisselam'ın ümmetinden Şah ı Merdan ı Ali'nin bendesiyim. Güruh u Naci'denim. Allahü ekber, Allahü ekber, Lâ ilâhe illallahu vallahu ekber, Allahü ekber ve lillâhi hamd.

— 20 —

İkrardan Talibe Telkin

"Erenler meydanında pir huzurunda mürşidine teslim - i rıza oldun mu? "Yalan söyleme, haram yeme, livata ve zina etme. Elinle koymadığın bir şeyi alma, gözünle her gördüğünü söyleme, Gelme, gelme... dönme, dönme... Gelenin başı, dönenin malı... Allah - Muhammed - Ali, Oniki İmam, hanedan - ı Ehl - i Beyte iman ettin mi, kaza ve kadere, bel bağladın mı? Bunun ikisini bir bilip gece gündüz gönlünde Allah Muhammed Ali'yi Mürşidin vasıtasıyla bildin mi? Hak dediğimizi Hak bilip, batıl dediğimi batıl bildin mi? Tarikati Naciye'den olup Cafer Sadık'ın mezhebini hak tanıdın mı? Tevellâ ve teberrâ'yı kıldın mı? Bu ikrardan dönersen huzur - ı mahşerde yüzün kara olsun mu? Allah Muhammed - Ali, Hünkâr Hacı Bektaş Veli ikrarında sahib - kadem eyleye Hû..."

Musahiblik Yemini

"Ey talip, benim sana bu sözleri söylediğime bu cemaat şahit olsun mu? Vaktin imamı şahit olsun mu? Ay, gün şahit olsun mu? Yer, gök şahit olsun mu? Ölünceye dek ikrarınızdan dönmeyeceğinize, elinizden geldiğince, gücünüzün yettiğince Allah'a kul, Muhammed'e ümmet, Ali'ye talip olacağınıza, Hüseyin'in yolundan ayrılmayacağınıza söz veriyormusunuz?"

Yol kardeşleri: "Eyvallah dedem"

Dede yol kardeşlerine sorar: "İlk kapı şeriat, ikincisi tarikat, üçüncüsü marifet, sonra sırrı hakikat, hak mı?"

"Eyvallah"

Dede: Oniki Muharrem, üç Hıdırellez, kırk sekiz perşembe orucu hak. Bu oruçları tutacaksınız! Yalan söylemeyeceksiniz! Dedikodu yapmayacaksınız! Elinizle koymadığınızı almayacaksınız! Gözünüzle görmediğinizi söylemeyeceksiniz! Hû."

—21—

Musahiplik Telkini

Evladım siz yol kardeşi oldunuz. Başta yol kardeşi yol kardeşinden evini ayırmayacak. Malını ayırmayacak. Birbirinin evinde olanı alıp izinsiz götürecek. Allah korusun aranızda tartışma çıksa, temmuz sıcağında bir tülbent kuruyuncaya dek dargın dursanız, derdinize derman olmaz!

"Musahib musahibe demese beli,
Dünya ahirette eğridir yolu
Ona şefaat etmez Muhammed - Ali
Söyleyen Muhammed, dinleyen Ali
Musahip, musahipten yolun ayıra,
Hak vura onun temelini devire,
Yedi cehennem narın ona buyura,
Söyleyen Muhammed, dinleyen Ali"

"Talip olmak için sizden dört şey isterim. Önce şeriatı bilmek gerek. İkincisi tarikatı bilmek gerek. Üçüncüsü marifetten bilgi sahibi olmak gerek. Dördüncüsü sırrı hakikate ermek gerek. Bunlara ulaşmak için, yalan söylemeyeceksiniz. Dedikodu etmeyeceksiniz. Elinizle koymadığınızı almayacaksınız. Gözünüzle görmediğinize "Gördüm" demeyeceksiniz. Kimseyi incitmeyeceksiniz. Büyükleri sayacaksınız. Küçükleri seveceksiniz. Sonuçta, Ulu Tanrı'nın yasak dediğini yasak, gerçek dediğini gerçek bileceksiniz. İşittiniz mi evlatlarım."

— 1 —

Çerağ Düazı

Çün Çerağ - ı Fahr uyandırdık Hüdâ'nın aşkına
Seyyid - el Kevneyn Muhammed Mustafa'nın aşkına

Sakii kevser Aliyye'l Murtaza'nın aşkına
Hem Hatice Fatıma Hayrun'nisanın aşkına

Şah Hasan Hulki Rıza hem şah Hüseyn - i Kerbelâ
Ol İmam - ı etkiye Zeynel Abâ'nın aşkına

Hem Muhammed Bâkır ol kim Nesl - i Pak - i Murtaza
Ca'fer - üs - Sadık İmam - ı Rehnüma'nın aşkına

Musa - i Kâzım İmam - ı serfiraz - i ehli Hak
Hem Ali Musa Rıza'yı Sabira'nın aşkına

Şalı Taki ve Ba Naki hem Hasanü'l Askeri
Ol Muhammed Mehdi - i Sahib Liva'nın aşkına

Pirimiz Üstadımız Bektaş Veli'nin aşkına
Haşredek yanan yakılan aşkın'ın aşkına

"Ber Cemâli Muhammed, Kemâl - i İmam Hasan Şalı Hüseyn ra Bülende salavat"

Çerağcıya Dua

"Allah, Allah Hizmetin kabul, muradın hasıl ola. Cabir Ansari'nin himmeti üzerinde ola. Gerçek erenlerin demine Hû."

— 2 —

Çerağ Düvazı

Hata ettim Huda yaktı delili.
Muhammed Mustafa yaktı delili

Ol Al - i badan Haydarı Kerrar
Aliyyül'l Murtaza yaktı delili

Haticetü'l kübra, Fatıma Zehra
Ol Hayrun nisa yaktı delili

İmam Hasan aşkına girdim meydana,
Hüseyn - i Kerbelâ yaktı delili

İmam Zeynel, İmam Bakır - ı Cafer,
Kâzım Musa Rıza yaktı delili

Muhammed Taki'dir hem Ali Naki,
Hasan'ı Askeri yaktı delili

Muhammed Mehdi ol sahip zaman,
Eşiğinde alet, yaktı delili.

Bilirim günahım hadden aşubdur,
Hünkâr - ı Evliya yaktı delili.

Oniki İmamdandır bu nur
Şir - i yezdan Ali yaktı delili

Dört Kapı Selamı

Esselamunaleykum ey nur - u şeriat erenleri
Esselamunaleykum ey pir - i tarikat erenleri
Esselamunaleykum ey nur - u marifet erenleri
Esselamunaleykum ey nur - u hakikat erenleri

Tarikata Giriş İsteği

"Bu meydan Ali meydanıdır. Bu meydana girenin başı top, gerdanı kurban gerekir" "Hazreti İsmail dek canım kurban Mansur dek darım hazır, Nesimi dek postum arkamda ve Fazlı dek hançer göbeğimde ve bu dergâhtan ebedi dönmeyeceğim.

Cesedimi zahirine canımı batınına verdim. Sana Talip oldum, Malım nefsine başım meydanına verdim. Sana mürit oldum, el benim etek senin."

Tarikat Telkini

"Evlatlarım önünüzde kış var, aşılmaz yüksek dağlar var, geçitsiz ırmaklar var. Bu belleri aşamazsınız. Bu selleri geçemezsiniz. Çünkü büyük engeller var. Çok zor ortam var. Demirden leblebidir yenilmez.. Oddan gömlektir giyilmez. Gelme, gelme. gelirsen dönme, Gelenin malı gider, dönenin canı gider. Öl ama ikrar etme. Ol ikrarından dönme. Hal böyledir. Bu halleri ben size demiş ve duyurmuş olayım evladım."

"Nefsinize uymayın, yolunuzdan azmayın, Çiğ lokma yemeyin, Malı mala, canı cana katın. Halinize haldeş, yolunuza yoldaş olun."

Yola İstek

Rehber Dedem, cemaatın varlığına, Tanrı'nın birliğine inanarak, Muhammed - Ali'nin yoluna, Hünkâr Hacı Bektaş Veli'nin katarına girerek; Muhammed'e ümmet, Allah'a kul, Hüseyin'e talip olmak için, adlarını andığımız kişilere inanarak güvenerek geldik. Ölümümüz olur, dönüşümüz olmaz. Önünüzde başımız açık, ayağımız yalın. Özümüz darda, yüzümüz yerde. Pirden ne gelirse "Allah, Allah eyvallah" dedik durduk darına. Boynumuz kıldan ince. Yolumuz kılıçtan keskin. İnandık iman getirdik.

Tevbeye Gel

— 1 —

↓

Dünyaya mağrur kişi
Tevbeye gel tevbeye
Uçmadan ömrün kuşu
Tevbeye gel tevbeye

Ey halk içinde ulu
Olmuş nefesinin kulu
İşit hey yaman huylu
Tevbeye gel tevbeye

Sakalına baka baka
Kara iken döndük ak'a
Dünya sana kurdu tek
Tevbeye gel tevbeye

Ulu kıyamet kopa
Düz ola dereyle tepe
Niceleri yoldan sapa
Tevbeye gel tevbeye

Uça gide canın dahi
Kuru kala tenin dahi
Yunus Emrem sen dahi
Tevbeye gel tevbeye

Suçum Bağışla

Hata ettim Hudâ suçum bağışla
Muhammed Mustafa suçum bağışla

Ol Al - i Abadan Haydar - ı Kerrar
Aliyyü'l Murtaza suçum bağışla

Haticetü'l Kübra, Fatıma Zehra
Ol Hayrun nisa suçum bağışla

İmam Hasan aşkına girdim meydana,
Hüseyn - i Kerbelâ suçum bağışla

İmam Zeynel, İmam Bakır - ı Cafer,
Kâzım Musa Rıza suçum bağışla

Muhammed Taki'din hem Ali Naki,
Hasan'ı Askeri suçum bağışla

Muhammed Mehdi ol sahip zaman,
Eşiğinde alet, suçum bağışla

Bilirim günahım hadden aşubdur,
Hünkâr - ı Evliyasuçum bağışla

Oniki İmamdandır bu nur **Hatayi**
Şir - i yezdan Ali suçum bağışla

Sana Sığındım

Muhammed Mustafa'ya ey Şah - ı Merdan
Aliy - yel - Mürteza sana sığındım
Hadice Fatıma Hasan Mücteba
Hüseyn - i Kerbelâ sana sığındım

İmam Zeynel ile Muhammed Bâkır
Cennet bahçesinde bülbüller şakır
Ca'fer - i Sadık'a erdik çok şükür
Kâzım Musa Rıza sana sığındım

Muhammed Taki'ye verdim selâvat
Aliy - yün - Naki'den isterim imdad
Hasan - ül - Askeri el'aman mürvet
Mehdi sahib liva sana sığındım

On dört ma'sum - i pâk güruh - i Naci
On yedi kemerbest derdim ilacı
Pirim Hacı Bektaş serimin tacı
Hünkâr evliya sana sığındım

Virdi Derviş senin kulun kurbanın
Yarın Arafat'ta ulu divanın
Senin mücrimlere ulu divanın
Pirim Şüca' Baba sana sığındım

Gel Yetiş

El - aman mürvetle kapına geldim
Muhammed Mustafa Ali gel yetiş
İsyan deryasına gark oldum kaldım
Hünkâr Hacı Bektaş Veli gel yetiş

Tama aldatmakta geziyor her bar
Hırsa nefse fırsat verme ya Cebbar
Sana sığınmışım Vâhidülkahhar
Car günüdür İmam Zeynel gel yetiş

Yezidler elinde müşkil halimiz
Münkir münafık ferş etti yolumuz
Ya Muhammed Bâkır sen al elimiz
İmam Ca'fer kaldır kali gel yetiş

Dağlarca günahım vurma gül yüze
Cehennem narını gösterme bize
Musi - i Kâzım ile pirim İmam Rıza
Taki Naki İmam Ali gel yetiş

Tevbekârım muhabbetim var bu yolda
Mürvete gelmişim kusurum var elde
Göster cemâlini eyleme dulda
Hasanülaskeri şahım gel yetiş

Noksani arzu eder didâr - ı cennet
Ma'sum - i plakelerden erişe himmet
El - aman mürüvvet Mehdi Muhammed
Sarı Saltık Kızıl Deli gel yetiş

HURUFİLİĞE GÖRE DÖRT KAPI

ŞERİAT

Sin "Şerden kurtulmak anlamına gelir."
Re "Rıza - ı hakka tevessül" demektir.
Ye "Ya Allah" demektir.
Ayn "İlimle hareket etmek" demektir.

TARİKAT

Tı "Talebi hak ve hakikat" demektir
Re "Riyazet" demektir.
Ye "Yol ve din kardeşine her bakımdan doğru davranmak" demektir.
Kaf "Kanaat" demektir.
Te "Teslimiyeti tam" demektir.

MARİFET

Mim "Marifetullah" demektir.
Ayın "Akli kül" sahibi olmak demektir.
Re "Reva olmayan nesnede iltizamı tevekkut" demektir.
Te "Mütevazilik" demektir.

HAKİKAT

Ha "Helal ve haramı ayırmak" demektir.
Kaf "Kudreti Kadime rücu" demektir
Ye "Yefal Allah ma yaşa ve yakkum ma yurid - Allah dilediğini yapar; dilediği gibi hükmeder" demektir.
Te "Turakıyet (mutlak mütevazilik) " demektir.

Eski yazıdaki harflere verilen anlamlarla bu değerlendirmenin yapıldığı açıktır.

ALEVİ — BEKTAŞİLİKTEKİ AD VE KURUMLAR

— 1 —

		DOĞUM - ÖLÜM (Miladi Tarih)	ÖMÜR (Sene)
	Hz. Muhammed Mustafa (İslam Resulü, Son Peygamber) (Fahr-ül alemin)	571 – 632	61
	Hz. Fatımatül Zehra (Peygamber Kızı, Hz. Ali eşi)	606 -632	26
	ONİKİ İMAM		
1 -	İmam Ali (Ebu Talib oğlu)	599 - 661	62
2 -	İmam Hasan (İmam Ali oğlu)	623 - 670	47
3 -	İmam Hüseyin (İmam Ali oğlu)	625 - 680	55
4 -	İmam Zeynel Abidin (İmam Hüseyin oğlu)	659 - 719	60
5 -	İmam Muhammet Bâkır (İmam Zeynel oğlu)	677 - 733	56
6 -	İmam Cafer - i Sadık (İmam M. Bâkır oğlu)	695 - 765	70
7 -	İmam Musa - i Kâzım (İmam Cafer oğlu)	745 - 799	54
8 -	İmam Ali'yyur Rıza (İmam M. Kâzım oğlu)	770 - 818	48
9 -	İmam Muhammed Taki (İmam A. Rıza oğlu)	811 - 835	24
10 -	İmam Ali'yyun Naki (İmam M. Taki oğlu)	829 - 868	39
11 -	İmam Hasan'ül Askeri (İmam A. Naki oğlu)	846 - 874	28
12 -	İmam Muhammed Mehdi (İmam H. Askeri oğlu)	869 - 940	71

— 2 —

14 Masum - i Pak

1 — **Muhammed Ekber** Hz. Ali'nin oğludur. 40 günlük iken üzerine kapı düşürülerek öldürüldü. Lakabı Muhsin'dir.

2 — **Abdullah :** Hz. Hasan'ın oğlu 7 yaşında katledilmiştir.

3 — **Abdullah :** Hz. Hüseyin'in oğlu 2 yaşında Kerbelada şehit edilmiştir.

4 — **Kasım :** Hz. Hüseyin'in oğlu 3 yaşında Kerbelada şehit edilmiştir.

5 — **Zeynel :** Hz. Hüseyin'in oğlu 6 yaşında Kerbelada şehit edilmiştir.

6 — **Kasım :** İmam Zeynel abidin'in oğlu 3 yaşında katledilmiştir

7 — **Ali Eftar :** İmam Muhammed Bâkır'ın oğlu 6 yaşında katledilmiştir.

8 — **Abdullah :** İmam Caferi Sadık'in oğlu 3 yaşında katledilmiştir.

9 — **Yahya El Hadi :** İmam Caferi Sadık'in oğlu 3 yaşında katledilmiştir.

10 — **Salih :** İmam Musa Kazım'ın oğlu 4 yaşında katledilmiştir.

11 — **Tayyib :** İmam Musa Kazım'ın oğlu 4 yaşında katledilmiştir.

12 — **Cafer :** İmam M. Taki'nin oğlu. 4 yaşında katledilmiştir.

13 — **Kasım :** İmam M. Taki'nin oğlu 3 yaşında katledilmiştir.

14 — **Cafer :** İmam H. Askeri'nin oğlu. Bir yaşında katledilmiştir.

— 3 —

17 Kemerbest
(Hz Ali Evladı)

İSMİ	ZİKRİ	VEFATI
1 - Hz Hasan	Ya Allah	Karısı tarafından zehirlendi
2 - Hz. Hüseyin	Ya Rahman	Kerbelada şehit
3 - Hadi Ekber Hz.	Ya settar	
4 - Abdulvahin Avn Hz.	Ya Gafur	
5 - Tahir Hz.	Ya Tahhir	
6 - Tayyip Hz.	Ya Nafe	
7 - Turab Hz.	Ya Min	
8 - Muhammed Hanefi	Ya Rahim	Eceliyle vefat
9 - Abdurrauf	Ya Şekur	Kerbelada şehit
10 - Fazıl	Ya Afuv	Eceliyle vefat
11 - Abdülvehab	Ya Vedud	
12 - Abdurrahim	Ya Halim	
13 - Abdulmuin	Ya Sabır	
14 - Abdulcelil	Ya Kayyum	Bilgi yok
15 - Celal Abbas	Ya Semi	Kerbelada şehit
16 - Abdulkerim	Ya Cabbar	Bilgi yok
17 - Abdussamed	Ya Latif	Bilgi yok

— 4 —

17 Kemerbest
(Handân)

	İSMİ	VEFATI
1 -	Selman Farisi	Eceliyle
2 -	Ammar bin Yaser	Şehit edildi (Muaviye)
3 -	Malik Eşter bin Haris	Zehirlendi (Muaviye)
4 -	Muhammed Bin Ebubekir	İşkence (Muaviye)
5 -	Veysel Karani	Şehid edildi (Muaviye)
6 -	Ebuzer Gaffari	Eceliyle
7 -	Harim Bin Haris	Şehit edildi (Muaviye)
8 -	Abdullah Bin Yedi	Şehit edildi (Muaviye)
9 -	Abdullah Bin Adiel Haris	Şehit edildi (Muaviye)
10 -	Abu El Hişam	Şehit edildi (Muaviye)
11 -	Haris Şeybani	Şehit edildi (Muaviye)
12 -	Haşim Bin Utbe	Şehit edildi (Muaviye)
13 -	Muhammed Bin Ebu Hazika	Şehit edildi (Abd. Nehaice)
14 -	Kanber	Şehit edildi (Zalim Haccac)
15 -	Mürtefi Bin Vezca	Şehit edildi (Muaviye Emri)
16 -	Said Bin Kays	Şehit edildi (Muaviye)
17 -	Abdullah İbn - i Abbas	Şehit edildi (Muaviye)

— 5 —

12 Hizmet Sahipleri

Alevilerde	Bektaşilerde
1 — Mürşit : Hz. Muhammed	1 — Seccade : Cebrail Emin
2 — Rehber : Hz. Ali	2 —Sofra: Kanberi Gülami
3 — Gözcü : Cebrail ol Musaffa	3 — Gözcü Karaca Ahmet
4 — Çerağcı : Cebir - ül - Ensari	4 — Çerağ : Cabirül Ensar
5 — Zakir : Bilali Habeş	5 — Zakir : İmam Zeynel Abdulsamet
6 — Feraşçı : Selman' Pak	6 — Ferraşcı Seyidül Farraş
7 — İznikçi Hüzeymetül Ensari	7 — İznikci : Selmanı Farisi
8 — Kurbancı : Mahmud ül Ensari	8 — Kurbancı Emür Meryem
9 — Sakkacı : İmam Hüseyin	9 — Sakkacı : İmam Hüseyin
10 — İbriktar : Gulam Kanber	10 — Bekçi : Hz. Hasan - Hüseyin
11 — Peyk : Amri Eyyar	11— Peyk : Cebrail Emin
12 — Semahcı Ebuzer Gaffari	12 — Semahcı Kırklar

Yalnız Hz. Ali'nin çocuklarının görevlendirildiği

ON İKİ HİZMET

1 —	**Tarikatcı**	İmam Hasan
2 —	**Ferraş**	İmam Hüseyin
3 —	**Hallak**	Muhammed Hanifi
4 —	**Zakir**	Abdüssamet Bin Ali
5 —	**Sofracı**	Abdülvahit Bin Ali
6 —	**İbrikçi**	Selmani Farisi
7 —	**Sakii Meydan**	Tayyib İbni Ali
8 —	**Hadimi Meydan**	Abdülmuin
9 —	**Gözcü**	Abdülkerim İbni Ali
10 —	**Pervane**	Abdullah Bin Ali
11 —	**Çırağcı**	Hadi Ekber Bin Ali
12 —	**Bevvap**	Abdülalil Bin Ali

DİZİLİŞ SIRASI

Hizmet duası için, meydanda dizilme sırası (Sağbaştan itibaren) Rehber, Gözcü, Çerağcı, Zakir, Ferraş, İznikçi, Niyazi, Sakkacı, İbriktar, Peyk, Bekçi yanyana Pirin önünde dizilirler.

— 6 —

Bektaşilikte 12 Post

	Postun İsmi	Sahibi
1 -	Horasan (Baba)	Hacı Bektaş Veli. Tarikat Pir'i
2 -	Aşçı Baba	Seyyid Ali Sultan
3 -	Ekmekçi	Balım Sultan
4 -	Nakib (yardımcı)	Kaygusuz Abdal Sultan
5 -	Ataca (Atcı)	Kanber Ali Sultan
6 -	Meydancı	Sarı İsmail Sultan
7 -	Türbedar	Karadonlu Can Baba Sultan
8 -	Kilerci	Şahkulu Hacim Sultan
9 -	Kahveci	Şeyh Şazeli Sultan
10 -	Kurbancı	Hz. İbrahim Halilullah
11 -	Ayakçı	Abdal Musa Sultan
12 -	Mihmandar (Konuksever)	Hızır Aleyhisselam

— 7 —

Cemde 12 Hizmet

1 — **Dede :** Sercem'de denilir. Cemi yönetir.

2 — **Rehber :** Görgüsü yapılanlar ve ceme katılanlara yardımcı olur. Kılavuz.

3 — **Gözcü :** Cemde düzeni ve sükuneti sağlar.

4 — **Çerağcı :** Çerağın yakılması; meydanın aydınlatılması ile görevlidir.

5 — **Zakir :** Deyiş, düvaz, miraçlama söyler. Genellikle üç kişidir saz çalarlar.

6 — **Ferraş** : Car - süpürge - çalar. Gerekirse rehbere yardım eder.

7 — **Sakka - İbriktar :** Sakka suyu dağıtır.

8 — **Sofracı - Kurbancı :** Kurban ve yemek işlerine bakar.

9 — **Pervane - Semahcı :** Semah yaparlar.

10 — Peyk : Cem'i, komşulara haber verir.

11 — İznikçi : Cem evinin temizliğine bakar.

12 — Bekçi : Cem'in ve cem'e gelenlerin evlerinin güvenliğini sağlarlar, beklerler.

Bektaşilere göre cem'de 12 hizmetin simgesel görevleri şunlardır:

Tarikçi, İmam Hasan'dır. Rehber, Muhammed Hanefidir. Saki, Tayyip. Süpürgeci; Turab. Ferraş, İmam Hüseyin'dir. Zakir, Abdüssamet'tir. Sofradar, Abdülvahit. Hadim, Abdülmuin'dir. Çerağcı, Hadi - i Ekber'dir. Kapıcı, Abdülcelil'dir. Bu zatı şerifler ki, zikr olundu. Cümlesi evlad - ı Alidir. Hizmetleri hazır ola. Hü diyelim Hü diyerek 12 hizmet için görev verilen her görevli bunların yerine cemde saygıyla, titizlikle hizmet yaparlar, dede, baba bunları görevlendirir ve denetler.

— 8 —

Dört Kapı ve Simgeleri (Bektaşilere göre)

ESKİ			SİMGELERİ	
(Alem- i nasut)	1- Şeriat kapısı	Bel oğlu	(Yel)	Anasından doğmak
(Ceberrut)	2- Tarikat kapısı	Yol oğlu	(Od)	İkrar vermek
(Melekut)	3- Marifet kapısı	Atam gök, anam yer	(Su)	Nefsini bilmek
(Lahût)	4- Hakikat kapısı	İl oğlu, kemâl oğlu	(Toprak)	Hakk'ı özünde bulmak

Böylece sonuçta ulusal, dinsel her türlü ilişkiler yavaş yavaş silinir. Dildeki söylenişiyle:

"Ey tecella - yı Cemâl, ey vech - i Suphan - ı reşid
Lütfun ve kahrın bana hepside reyhan görünür
Zulmetin ve nurun ile öyle alıştı ki ruhum
Tavr - ı aşktır görünen, dideme yezdan görünür"

dörtlüğündeki "birlik = vahdet" gerçekleşmiş olur.

KIRK MAKAM

ŞERİAT MAKAMLARI

1 — İman etmek (Kur'an 2/282)

2 — İlim öğrenmek (Kur'an 3/73)

3 — İbadet etmek (Kur'an 2/40)

4 — Haramdan uzak durmak (Kur'an2/276)

5 — Ailesine yararlı olmak (Kur'an 4/20)

6 — Kimseye zarar vermemek (Kur'an 4/23)

7 — Peygamberin emirlerine uymak (Kur'an 48/23)

8 — Şevkatli olmak (Kur'an 2/26-27)

9 — Temizliğe dikkat etmek (Kur'an 2/57)

10 — Yaramaz işlerden sakınmak(Kur'an 74/4) (Emrü mar'üf ve nehy - i münker)

TARİKAT MAKAMLARI

1 — Tövbe etmek (Kur'an3/103)

2 — Mürşidin isteğine uymak (Kur'an 66/8)

3 — Temiz giyinmek (Kur'an 48/37)

4 — İyilik için savaşmak (Kur'an 2/24)

5 — Hizmeti ilke edinmek.

6 —Haksızlıktan korkmak

7 — Ümitsizliğe düşmemek (Kur'an 39/50)

8 — İbret almak, hırka, zenbil, seccade (Kur'an 6/53)

9 — Nimet dağıtmak (Kur'an 2/165)

10 — Özünü fakir görmek (Kur'an 12/101)

MARİFET MAKAMLARI

1 — Edep

2 — Masivadan tecerrüd (Kin, garez, bencillikten uzak durmak)

3 — Perhiz etmek

4 — Sabır ve kanaat sahibi olmak

5 — Haya, ar'etmek

6 — Cömert olmak

7 — İlim yapmak

8 — Hoşgörü, bilim sahibi olmak

9 — Özünü bilmek

10 — Ariflik

HAKİKAT MAKAMLARI

1 — Tevazu

2 — İlim öğrenmek (Kur'an 3/73)Kimsenin ayıbını görmemek

3 — Hiç bir iyiliği esirgememek

4 — Her yaratığı sevmek

5 — Tüm insanları bir görmek

6 — Birliğe yönelmek ve yöneltmek

7 — Gerçeği gizlememek

8 — Mana'yı bilmek

9 — Sırrı öğrenmek

10 — Allah'ın varlığına ulaşmak

— 9 —

On İki Hizmet

Hakdan bize nida geldi, Pirim sana haber olsun
Şahdan bize eli geldi, Rehber sana ayan olsun
(Pir kalkar duasını alır)
Hak yoluna giden hacıdır, Evliyalar Güruhu Nacidir
Cemin kilidi kapıcıdır, Kapıcıya haber olsun
(Kapıcı duasını alır)
Hak kuluna kıldı nazar, Gerçek olan irfan düzer
Zağal gelir cemi bozar, Gözcüye haber olsun
(Gözcü duasını alır birbirlerinin yanına oturur)
Hak yoluna giden hasların hası, Geyinir hakikat libası
Doldur getür engür tası, Sakacıya haber olsun
(Sakacı duasını alır)
Gel varalım reyhane, Temenna edek erkâna
Hizmet verildi kurbana, kurbancıya haber olsun
(Kurbancı duasını alır)
Hak kuluna kıldı rahmet, Sana niyaz olalım Ahmet
Hizmet verildi Muhammed, Tezekkare haber olsun
(El suyu gezdiren duasını alır)
Hak kulunu nazar eyler, Hakkın kelamını söyler
Mümin gelmiş müslüm diler, Peyikcilere haber olsun
(Haberci duasını alır)

Şida bülbül bağın ister, Hakdan yolun sağın ister
Delil yanmaz yağın ister, Delilciye haber olsun
(Çırağı yakan dua alır)
Ey kalbi dolu kişi, Daim hakladır işi
Kimdir kalkanın başı, Zakirciye haber olsun
(Saz çalan duasını alır)
Zakirin zikri sazdır, Okur Kuranı beyazdır
Mümin müslim halka niyazdır. Niyazciya haber olsun
(Niyazcı duasını alır)
Gel varalım reyhane, Temenna edek erkâna
Hizmet verildi Selmana, Süpürgeciye haber olsun
(Süpürgeci duasını alır)
Şah Hatayi zara geldi, cümle cihan vara geldi
Bu yol bize belgüzar kaldı, İznikciye haber olsun
(Ayak kapıcı duasını alır)

— 10 —

Tarikat Giysileri

1 — Tac	Başa giyilen, özel külah. Şekline ve terek sayısına göre değişik isimlerle anılır.
2 — Kemer	10 - 15 cm. eninde, üç metre boyunda örülmüş kuşak.
3 — Hırka	Yakasız, iliksiz, bağsız, düğmesiz, geniş kollu, topuğa kadar uzanan pardesü.
4 — Tennure	Düz yakalı, geniş kollu, uzun beyaz entari.
5 — Teslim Taşı	Yuvarlak, kenarları oniki çentikli, içinden ip geçirilecek şekilde delinmiş, boyuna asılan taş.
6 — Palhenk taşı	Teslim taşı şeklinde ve ondan büyük olup kuşağa takılır.
7 — Kanberiye	Yumurta şekil ve büyüklüğünde bir taş olup kemere bağlanır.
8 — Tığ - Bend	2 - 3 metre uzunluğunda ip olup, bele dolanır.
9 — Mengüş	Sağ kulağa takılan mücerret küpesidir.

TAÇ GİYEN DERVİŞTE ARANAN 12 ÖZELLİK

1 — Bilgi sahibi olmak

2 — Asi olmamak

3 — Nefse uymamak

4 —Can gözü açık olmak
5 — Tama etmemek
6 — Dünyadan el - etek çekmek
7 — Arzu ve isteklerden geçmek
8 — Şehvete düşkün olmamak
9 — Kibirsiz olmak
10 —Kimseye acı ve zarar vermemek
11 — Pinti ve aceleci olmamak
12 — Kazaya rıza ile teslim olmak, vesvese etmemek

"Tacın içi sır, dışı nurdur" denilir.

TANRININ İSİM VE SIFATLARI

İslam inancına göre Allah'ın Kuran - ı Kerim'de geçen isim ve sıfatları 99'dur. Bunların bir kısmı tek sözcükten ibarettir. Bir kısmı ise bileşik sözcük ve deyimler halindedir. Alevi - Bektaşi inancı da bu nitelikleri ve isimleri aynen kabul etmektedir. VI. surenin 168., XVII. surenin 111., XXV. surenin 2. ayetleri Allah'ın ortağı (Şeriki) olmadığını bildirirler. İslamın asıl inancı, temeli budur. Bu isim ve sıfatları açıklamalarıyla birlikte sunuyoruz:

1 -	**Allah**	Yaratan, yapıp - eden, ezeli, ebedi olan, varlığında başkasına muhtaç olmayan, eşsiz, ortaksız kudret.
2 -	**Afüvv**	Affeden, hataları günahları bağışlayan
3 -	**Ahad**	Zatında, varlığında tek olan.
4 -	**Âhir**	Sonu olmayan.
5 -	**Âlim**	Tüm bilgilerin kaynağı olan, herşeyi gereğince bilen.
6 -	**Alim**	Herşeyi bilen, bilgi bakımından eşi ve benzeri olmayan.
7 -	**Aliyy**	Yüceliğin kaynağı ve sahibi, ulu.
8 -	**Azim**	Ululuğun kaynağı ve sahibi, çok yüce.
9 -	**Aziz**	Kudret ve onurun kaynağı ve sahibi. Çok güçlü, çok onurlu.
10 -	**Bâri'**	Var eden, varoluşu kotarıp yöneten.
11 -	**Basir**	Görme gücünün kaynağı, en iyi şekilde gören. Herşeyi gören.
12 -	**Bâtın**	Gözle görülemeyen, herşeyde kendinden bir güç bulunan.
13 -	**Bedi'**	Var eden, yarattıklarını ahenk ve güzellikle donatan.
14 -	**Berr**	İyilik ve lütfu sonsuz olan. Eşsiz cömert.
15 -	**Câmî**	Toplayan, bir araya getiren. Mahşer günü tüm insanları, hesap vermek üzere huzurunda toplayan.

16 -	**Cebbâr**	Yapılmasına karar verdiği şeyi, dilediğinde zorla yaptıran.
17 -	**Evvel**	İlk. Başlangıcına zaman belirlemek söz konusu olmayan.
18 -	**Fâtır (Fâlık)**	Yaratan. Bir takım varlıkları yarıp parçalayarak yeni varlıklara ve oluşlara vücut veren.
19 -	**Fettâh**	Açan. Fetih ve zafer lütfeden. Kolaylık sağlayan.
20 -	**Gaffâr**	Dilediğinden, günahları beklenmedik şekilde affeden.
21 -	**Gafûr**	Sürekli bir biçimde günahları affeden.
22 -	**Gâlib**	Her hal ve şartta galip gelen.
23 -	**Ganî**	Zengin. Zenginliği sınırsız olan. Yanında herkesin yoksul kaldığı kudret.
24 -	**Haalik**	Yaratan, var eden.
25 -	**Habir**	Her şeyden en iyi biçimde haberdar olan.
26 -	**Hâdî**	Hidayet veren. Doğruyua, iyiye ve güzele kılavuzlamada en yüce kudret.
27 -	**Hafîz**	Koruyup gözeten. Her şeyi kontrol ve gözetim altında tutan.
28 -	**Hakîm**	Tüm hikmetlerin kaynağı. Her yaptığında mutlaka bir hikmet bulunan.
29 -	**Hakk**	Gerçeğin kaynağı ve belirleyicisi. Her yaptığı ve emri gerçeğe en uygun olan. Hakkın ve hukukun kaynağı ve belirleyicisi.
30 -	**Halîm**	Davranışlarında yumuşak ve şefkatli. Sertlik ve katılıktan uzak olan.
31 -	**Hallâk**	Yaratışı sürekli olan. Yarattıklarında sürekli yeni boyutlar ve türler oluşturan. Yaratışındaki yoğunluk ve çeşitliliği izlemek mümkün olmayan.
32 -	**Hamîd**	Her türlü övgünün sahibi ve muhatabı olan. Dilediğini, dilediği şekilde öven.
33 -	**Hasîb**	En iyi ve en hassas biçimde hesap soran. Tüm yarattıklarını ince bir hesaba uygun olarak var eden.
34 -	**Hayy**	Sürekli diri. Hayatın kaynağı. Kendisi için ölüm sözkonusu edilemeyen.
35 -	**İlah**	Tapılmaya layık tek kudret. Yüce, eşsiz.
36 -	**Kaadir**	Kudret kaynağı ve sahibi.
37 -	**Kaahir**	Yarattıkları üzerinde hüküm ve egemenlik kuran. Dilediğinde kahır ve baskıyla sindiren.
38 -	**Kadîr**	Gücü her şeye ulaşan, her yeşde hissedilen.

39 - Kâfî	Hem kendisine hem de yaratıklarına yeten. Kullarının her türlü istek ve ihtiyaçlarına, araya başkası girmeksizin cevap veren.
40 - Kahhâr	Gerçeği örtüp, buyruklarına karşı çıkan inkârcıları kahrı altında ezen.
41 - Karîb	Çok yakında olan. Kullarına şah damarlarından daha yakın olan. Yakarış ve çağrıları duymada hiç bir aracıya, alete gerek bırakmayan.
42 - Kavî	Gücü bizzat kendinden olan. Gücünü kullanmada hiç bir buyruğa ve yönlendirmeye muhtaç olmayan.
43 - Kayyûm	Kudretin kaynağı. Kudretiyle her şeyi kıvamında tutan.
44 - Kebîr	Tüm büyüklük ölçülerinin kavrayamayacağı şekilde büyük olan.
45 - Kuddûs	Tüm kutsallıkların kutsadığı, tüm varlığın tespih edip yücelttiği. Tüm noksanlıklardan arınmış, tüm yüceliklerle donanmış olan.
46 - Latîf	Gözle görülmeyen. Lütfu ve bağışı çok olan.
47 - Mâlik	Sahip olan.
48 - Mecîd	Cömertlik ve ululuğun kaynağı, cömert ve ulu.
49 - Melik	Güç, saltanat ve yönetimin en yüce sahibi.
50 - Metin	Her hal ve tavır karşısında sebat ve dayanıklılığını koruyan. Güçlü, zorlu.
51 - Mevlâ	Koruyup gözeten, destek veren. Sevdiklerinin her hal ve şartta yanında bulunan.
52 - Mucîb	En iyi şekilde, en kısa zamanda cevap veren. Kullarının istek ve yakarışlarına aracısız cevap veren.
53 - Muhît	Herşeyi çepeçevre kuşatan.
54 - Muhyî	Yaratan, hayat veren, Ölüleri dirilten.
55 - Mukît	Yarattıklarının gıda sistemlerini, beslenme tarzlarını belirleyen ve herbirinin gıdalarmasını yerli yerince düzenleyen.
56 - Muktedir	Gücünü, kendisi tarafından belirlenen ölçüler ve planlar dahilinde görünür hale getiren. Gücünden, yarattıklarına belli oranlarda nasip veren.
57 - Musavvir	Şekil, renk ve desen veren. Görünüş kazandıran, görünüşü ahenkli kılan.
58 - Müheymin	Hükmü altında tutan. Yarattıklarının, kendi tarafından belirlenen ölçülere uygunluğunu denetleyen.
59 - Mümin	İnanan, güvenen. İnsana birtakım emanetler bırakan. Güven ve iman sunan. Kendisine iman edenlerle yakın ilişkiler içinde olan.

60 - Müsteân	Darda ve zorda kalanın baş vurduğu, yarnndım dilediği kudret. Kendisinden yardım ve destek istenen.
61 - Müteâl	Aşkın, yüce. Akıl ve bakış ölçülerinin ulaşamayacağı boyutlarda olan.
62 - Mütekebbir	Ululuk ve yüceliğin kaynağı olan. Kibre, böbürlenmeye sapanları hizaya getiren.
63 - Nasîr	Yardım eden. Yaardım etmede yer, zaman ve sınırı kendisi belirleyen.
64 - Nûr	Işık. Işığın, aydınlığın, yol gösterişin, erdirişin kaynağı ve yöneticisi olan.
65 - Rab	Besleyip, terbiye edip eğiten. Yarattıklarını belirlediği bir programa uygun olarak, bir takım hedeflere götüren. Tekamülü programlayıp yöneten.
66 - Rahim	Rahmet ve merhameti sınırsız olan. Dünya hayatını buyruklarına uygun biçimde yaşayanlara, ölüm sonrasında özel rahmetler sunan.
67 - Rahman	Rahmeti sonsuz olan. Kendisine inanan inanmayan herkese rahmet ve merhametinin tüm nimetlerini ayırım yapmadan sunan.
68 - Rakîb	Kontrol eden, gözleyip gözetleyen.
69 - Raûf	Acıma, şefkat ve esirgemesi sınırsız olan.
70 - Refî'	Yüceliğin sahibi ve tüm yüceliklerin dağıtıcısı olan. Dilediğini, dilediği makam ve yüceliğe çıkar- n.
71 - Rezzâk	Yarttığı tüm varlıkların rızklarını bol bol veren.
72 - Samed	Tüm ihtiyaçların, niyetlerin, övgülerin, yakarışların yöneldiği eşsiz kudret.
73 - Selâm	Esenlik, barış ve mutluluğun kaynağı. Esenlik, barış ve mutluluğun nasıl sağlanacağını gösteren.
74 - Semi'	En iyi şekilde işiten, duyan. Her şeyi işitip duyan.
75 Şakir	Şükredenleri duyup ödüllendiren. Kendisine şükredenlere teşekkür eden.
76 - Şehîd	En yüce tanırk. Her şeyi görüp gözetleyen. İnsana, görüp gözetleme, tanıklık ettme gücünü veren.
77 - Şekûr	Bütün şükürlerin yöneldiği kudret. Şükredenlere daha fazlasını veren. Şükredenlere teşekkür eden.
78 - Tevvâb	Tövbeleri çok kabul eden. Tövbe nasib eden. Kendisine yönelenlerin, bu yönelişlerini karşılıksız bırakmayan.

79 - Vahhâb	Bağışı sınırsız olan. Sürekli ve sınırsız bir biçimde bağışta bulunan.
80 - Vâhid	Sıfatlarında, özelliklerinde tek ve biricik olan. Kullarının, ibadet ve yönelişlerinde kendisine herhangi bir varlığı eş ve aracı tutmamalarını isteyen.
81 - Vâris	Bütün mülk ve saltanatların, sonunda kendine teslim edildiği kudret. Dilediğini, dilediğine mirasçı kılan. Barış severleri mülk ve yönetime sahip kılmayı esas alan.
82 - Vâsî	Kudret ve belirişi süreeçle birlikte açılıp saçılan. Varlığı sürekli genişleten. Yaratışı ve yarattıklarını dilediği şekilde arıtıp genişleten.
83 - Vedûd	Sevginin kaynağı olan. Seven. Sevdiren. Sevme sevilme ilişkisini kotaran. Tüm sevgilerin en son ve en yüce gayesi olan.
84 - Vekil	Gücü ve yönetimi kulanan. Kendisine teslim olanlara vekalet eden. son söz ve yetkiyi elinde bulunduran.
85 - Veli	Dost, yardımcı, destek veren. Kendisine inananların desteğini kabul eden. Kendisine inananların en güvenilir dost olarak yalnız ve kendisini kabul etmelerini isteyen.
86 -Zâhir	Her şeyde tecelli eden. Tüm yarattıklarında, kendisinden görünebilir izler, işaretler bulunan.

Değerli din bilgini Yaşar Nuri Öztürk'ün Kuran-ı Kerim Meali adlı yapıtından (sh: 571 - 583) aktardığım Allah'ın isim ve sıfatlarına bir çok yapıtlardan derlediğimiz diğer isim ve sıfatları da ekleyerek sunuyoruz:

1 -	**Adil**	Doğruluk, tüzellik sahibi olan.
2 -	**Bâis**	Sebeb olan, gönderen, icabettiren.
3 -	**Baki**	Daimi, kalıcı, cavidani, sonsuz.
4 -	**Bâsit**	Yayan, yayıcı
5 -	**Celil**	Büyük, ulu.
6 -	**Dârr**	Sıkıntı, bela veren (Dârâ).
7 -	**Ehad**	Tek, bir olan.
8 -	**Hafid**	Çok ikrâm eden.
9 -	**Hakem**	Aracılık eden
10 -	**Halik**	Yaratan, yoktan var eden, yaratıcı.
11 -	**Kabız**	Alan, tutan, kabzeden.
12 -	**Kerim**	Kerem sahibi, cömert, ulu, büyük, verimcil, eli açık.
13 -	**Mâni**	Men eden, yasaklayan, geri bırakan, engel olan, alıkoyan.

14 -	**Muğniy**	Zengin eden, doyuran, gönlünü tok kılan, başka bir şeye muhtaç bırakmayan.
15 -	**Muhsi**	Sayan, sayılan.
16 -	**Muid**	Gözetici, bekleyici, bakıcı olan.
17 -	**Muizz**	Ağırlayıcı, izzet ve ikram eden.
18 -	**Mukaddim**	Öne, ileri geçen
19 -	**Muksit**	Doğru hareket eden, iş gören, doğruluk gösteren, hakkaniyet sahibi olan.
20 -	**Mubdi**	Yoktan ortaya koyan, örneksiz olarak bir şey meydana getiren, yaratan. Yeni ve güzel bir eser oluşturan.
21 -	**Mümid**	Yardım eden, imdad eden, uzatan, uzatıcı.
22 -	**Muzill**	Zilletten düşüren, zelil kılan, aşağılaştıran, bayağılaştıran.
23 -	**Nafi**	Yok eden, gideren, giderici, yok edici.
24 -	**Rafi**	Kaldıran, yükselten.
25 -	**Reşid**	Doğru yolu tutan, iyi hareket eden.
26 -	**Sabur**	Çok sabırlı olan, sabırla davranan.
27 -	**Vacid**	Vücuda getiren, var eden.
28 -	**Vali**	Babalık etme, velayetinde bulundurma.
29 -	**Zülcelâl ve - l ikrâm**	Ululuk ve ikram sahibi olan.

(Ferit Develioğlu, Osmanlıca - Türkçe Ansiklopedik Lûgat., sh: 234)

Tanrının adları konusunda yazar ve islamî düşünürler arasında görüldüğü gibi sıkı bir anlayış yakınlığı bulunmamaktadır. Allah'ın adları 99 tane mi, yoksa daha fazla mı, fazla ise bu adıarın gerçek sayısı nedir, bu konuda uzmanları arasında bile bir birlik yoktur.

Aslında bu adların hemen hemen hepsi de ad olmayıp birer sıfattır, birer nitelemedir. Kimisine göre yüce yaratıcının gerçek adı "Allah"tır, kimilerine göre "Hü" dür; Alevi-Bektaşiler bunu çoğu kez "Hak" olarak belirlemişlerdir, en çok bu sözcüğü kullanırlar. Bu konuda da gerek İslam aleminde, gerekse uzmanlar arasında bir birlik ve beraberlik görülmez. Hem yüce yaratıcının tek adının ne olduğu konusunda, hem de yüce yaradana verilen sıfatların içeriği konularında tam bir anlaşma görülmez. Sıfatlar yazarın düşünce ve anlayışına göre genişletilebileceği gibi daraltılabilinir de. Ama bu konuda uyuşmazlık pek derin sayılamaz. Zaten bu konuda yazılan kitaplar işi bu yöne çevirmezler. Bu konular derinlemesine incelenip irdelenmez. Yasak bölge sayılır. Tanrıyı her yönüyle tanımak her inananın hakkı sayılmalıdır. Kişi taptığını bilmek ister, bu doğal bir istektir, ertelenemez, saklı tutulamaz. Bu konu üzerinde çok durulması gerekir. Bu dine, Tanrı'ya karşı çıkma sayılmamalıdır. Tanıma, öğrenme, bilme hakkının kullanılması olarak düşünülmelidir. Yanlış yorum kişiyi çıkmaza götürmez, doğru düşünmeye iletir. Her yönüyle

tanımadığınız bir kimseye sağlıklı bağlanabilirmisiniz, güvenebilir misiniz? Bu konuda öyledir. Derin sevgiye iyi tanımadan, öğrenmeden geçilebilir. Tanıma, öğrenme, bilme Tanrı'yı görmedir. Öyle kabulu gereken bir olgudur.

TASAVVUFİ KAVRAMLAR VE DEYİMLER SÖZLÜĞÜ

KAVRAMLAR VE DEYİMLER

— A —

Tanrı eri. Kendini tanrıya adayan, dünya işlerinden ilgisini kesen, el çeken kimse. (Allah'ın kulu) anlamındadır. Bektaşilikte en yüce makamlardan birisidir. Dört kapı öğretisinde, kapılar Tanrı yolunda yürüyen bir insanın yükselmesi derinleşmesi için geçmek zorunda olduğu manevi aşamalardır. En son aşamada kişi insanı kâmil olur. Tasavvuf inancına göre bunların sayısı 300 veya 360'dır. Onlarında kendi aralarında tinsel bir hiyerarşi bulunur. Bunların tümüne, kendi durum ve koşullarını değiştirme, güçlerine gönderme yapan bedel sözcüğünden türeterek Abdal denilir. Bu sayı müminlerin en saflarından, temizlerinden seçilerek tamamlanır. Abdal, aday, aşık, talip, derviş evrelerinden geçilerek gelinen bir makamdır. Dünyanın manevi düzenine yön vermeleri için Tanrı tarafından gönderildiklerine inanılan kimseler olup alemler arasında dolaşabilen, konum ve durum değiştirebilen kimse.

Alem, Arapça kökenli bir sözcüktür. Dünya, cihan, dehr, acun anlamlarına gelir. Bu sözcük, Tasavvuf ve tarikatta Tanrı dışındaki olan ve yaratılan varlıkların tümünü ifade etmek için kullanılır. Birçok türleri olduğu kabul edilir. Bunlar birer niteleme ve tanımlama sayılmalıdır. *Alem-i ervah:* Ruhlar alemi, öteki dünya. *Alem-i esbâbi:* Madde alemi, bu dünya. *Alem- i fani:* fani dünya, geçici alem, bu dünya. *Alem-i hab:* Uyku alemi, *Alem-i istiğrak:* iç dünya, kısım kendinden geçip daldığı alem. *Alem-i kevn:* Varlık alemi *Alem-i Revn u fesad:* Var olma ve bozulma dünyası. *Alem-i kitmân:* Saklı, gizli alem. *Alem-i kudsi:* Tanrı alemi. *Alem-i lahüt:* Tanrı alemi. *Alem-i inanç:* Düş alemi. *Alem-i melekut:* Tanrı'nın salt egemen olduğu alem. *Alem-i nar:* Ateş dünyası. *Alem-i ahiret:* Öteki dünya. *Alem-i berzah:* Bu dünya ile öteki dünya arasında yer alan, ruhların gövdesiz, ancak öz bilince sahip olarak bir süre kaldığı geçici alem-*Alem-i asgar:* Son amacını alem-i ekber de bulan küçük evren olaran algılanan insan-*Alem-i ekber:* Son amacını insanda bulan, büyük evren olarak bilinen alem-*Alem-i ceberrut;* Tanrı'nın

bulunduğu alem. Fani dünyanın dışındaki alem. Tarikat yolundaki gelişimin şeriat aşaması olarak algılanan, Cebrail tarafından temsil edilen alem. Mana. *Alem-i berin:* Eh yüce, en yüksek alem. *Alem-i gayb:* Gayb alemi *Alem-i hayal:* Alemi ervah ile alem-i şehadet arasında kalan alem. *Alem-i şahadet;* yaradılışın dördüncü basamağı. Bu aleme ayrıca alem-i mülk, alem-i nasût, alem-i hiss, alem-i anasır, alem-i eflak ü encüm; alem-i mevalid de derler, *Alem-i misal:* Varlıkların gerçek öz ve biçimleriyle bulundukları alem. *Alem-i nasit:* Varlıkların madde biçimine girerek görüş alanına çıktıkları alem *Alem-i suğra:* Alem-i aşgar: Alem-i Ulvi: Ruhlar alemi (**Ferit Develioğlu, Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat 1993 sh: 27).**

Alem, bütün dinlerin, eski inançların, antik felsefelerin yüzlerini döndükleri, düşüncelerini dayandırdıkları kavramların başında gelen bir sözcüktür. Hem gerçek evreni, hemde insanın kafasında bu kavramla ilgili olarak oluşturmaya çalıştığı çoğu sınırları, içeriği belirsiz sanal bir dünyayı ifade etmek için kullanılır. Alem kavramı, insan beyninde oluşurken, bu insan kavramın çizilen, betimlenen varlığını yapan, yaratan bir gücün varlığını da düşünmeye, tasarlamaya başlamıştır. Klasik sistem içinde bu Tanrı'dır, Rab'dır, doğal güçtür. Evren, alem sözcüğünü tüm olarak karşılamaz gibi gözüküyor. Amaç, Tanrı dışındaki herşeyi anlatmaktır. Peki, Tanrı bu alemin neresindedir? Tasavvufi inanca göre içinde, dışında, her yerindedir. Alem, Tanrı tarafından yaratılmıştır. Tanrı kün (ol) deyince olmuştur. Tanrı'nın buyruğu ile yaşamını sürdürmektedir, ömrü dolunca da yok olacak, ölecektir. İnançlar böyle söylüyor. Alem, gözle görülen alemler ile görülmeyen, fiziksel olmayan alemleri de kapsar. Fiziksel alem, evrendir. Metafizik alem, fiziksel varlığı kanıtlanamayan, ölçü ve çizgi dışı, varlık ötesi sanal bir alemdir. Her iki alemde Tanrı'ya aittir. Gerçek evren yuvarlak yada ona yakın bir şekil verilerek nitelendirilir. Ama gerçek şekli şimdilik bilinemiyor. Elbette bir gün bilim bu sorunu da çözecektir.

Alevi Tacı Oniki bölümlü tac'dır. Diğer bir adıda Fahir'dir.

Ali Abâ, Ehl - i Beyt Hazreti Muhammed'in ev halkı olan Ali, Fatıma, Hasan ve Hüseyin'dir. Ahzab suresinin 33. ayeti ve Şura suresinin 23. ayeti geldiğinde Hazreti Muhammed bunları âbâsının altına toplayıp: "Ya Rabb benim Ehl i Beyt'im bunlardır,

bunlardan her türlü kiri gider tertemiz yap" buyurduğundan bunlara âli abâ (abâ halkı) denilmiştir. Mazlum ve masumdurlar. Kuranın içsel anlamını en iyi onların bildiğine inanılır.

Aşık Bektaşi tarikatına ilgi duyan, ama henüz üye olmayan meraklı dost anlamına gelir. Saz çalan kimseler bu adla anılır. Duygusal açıdan ya da tinsel açıdan kendisini sevgiye, muhabbete, söze, saza kaptırmış olan, maşu- kun karşısında bulunan, ona kavuşmaya çalışan kimse anlamına da gelir.

Aşr - ı Muharrem Muharremin onuncu günü okunan mersiyelere verilen ad.

Ayak Mühürlemek Mürşid huzurunda durulurken sağ ayak baş parmağının sol ayak baş parmağının üzerine konulması.

Ayin i Sükvari Muharrem'in onuncu günü yapılan, İmam Hüseyin'in şehadet gününün anılması.

Ayin Cem Alevi ve Bektaşi erkânının, zikrinin yapıldığı toplantı.

Aynül Cem Gülbengi Ayin ceminin açılış ve kapanışında okunan Türkçe uzun dua.

— B —

Baba Rehberlik kademesinde olgunlaşmış kimseler bu makama yükselir. Genellikle Hazreti Pir'in sağlığında üçyüz kadar olan Halifelerinin soyundan gelenler bu makama gelirler.

Babanın görevi; Rehberleri, dervişleri ve talipleri denetlemek, onlara yol göstermek, sorunlarına çözüm bulmaktır. Halifebaba'nın olmadığı durumlarda ise onun yerine ikrar alıp nasip vermek ve ayni cemi yürütmek; halifebaba'nın görevlerini vekaleten yüklenmektir.

Baba tarikat içinde marifet kapısındadır. Alevi Dedegân erkânında bu makamda oturan kimseye Dede denilir. Babanın ibadeti rehberde olduğu gibi fiilidir. Aynel yakin mertebesindedir. Tanrı'yı görerek ibadet eder.

Babalığa yükseltilecek olan rehber, babalık erkânı ile bu kademeye geçer. Baba olacak kimse, İlmel yakin olarak sözlü imtihana tabi tutulur. İmtihanı başarı ile kazanan ve üstün ahlaki değerler edinmiş olan rehber bundan sonra merasimle giydirilerek kendisine (babalık icazetnamesi) verilir. Tabii ki bu işlem ayin cemi içinde tüm kurallar yerine getirilerek yapılır.

Balım Taşı Kırşehir civarında çıkan bir cins taştır. Mermerdir.

Batın İç alem.

— C-Ç —

Can Tarikatta nasip alan kimse. Tarikat insanlarının kadın erkek ayırmadan birbirine hitap ederken kullandıkları söz. Ruh anlamına da gelir. Dost, arkadaş, sevgili, yaren can evi: İnsanın iç evreni, gönül, can-ı canan: canların canı anlamında Tanrı.

Çar Anasır Dört unsur, Toprak, Su, Hava, Ateş, İnsanı meydana getiren dört ana madde. Ruh madde değildir, Kişilik madde değildir.

Çerağ (Işık) Makamı Posttan sonra ikinci derece kabul edilen Çerağ'dır. Önemi iki konudan ileri gelmektedir. Birinci konu maddi, ikinci konu ise manevidir.

Birincisi : Işık saçıp gece boyunca ayni cemin sağlıklı sürmesini sağlamasıdır. Çerağ nur olarak kabul edilir. Güneş, dünyanın çerağıdır. Güneş olmasa dünya karanlıkta kalır, hiç bir hayat olmaz. Işık hayatın kaynağıdır. Dünyadaki varlık, güneşin sayesindedir. Güneş büyük çerağ olarak kabul edilir.

Manevi olan İkinci konuya gelince:

Çerağ; Tanrı'nın nurudur. Bu nur, nübüvvet ve velayet nuru olarak kendisini göstermiştir. Peygamberlik nurunun kaynağı Hazreti Muhammed'dir. Velilik nurunun kaynağı Hazreti Ali'dir.

Nübüvvet çerağı olan Şeriat olmasa; insanlar Allah'ı tanımaz ve adaleti bilmezlerdi. Böylece yer yüzünde insanlık olmazdı.

Velayetin çerağı olan tarikat olmasa idi; Kur'an - ı Kerim, Ahzab ve Hadid suresinde Tanrı şöyle buyurur: "Ey Muhammed! Seni bir şahid, bir müjdeleyici, bir (cehennem azabından uyaran) korkutucu gönderdik" (Azhab 45.)

"Ham Allah'ın dinine ve O'na ibadete, O'nun izniyle bir davetçi, hem de nur saçan bir kandil olarak." (Azhab 46)

"Ey inananlar! Allah'tan sakının, Peygambere bağlanın ki Allah size rahmetini iki kat versin, size aydınlığında yürüyeceğiniz bir ışık var etsin, sizi bağışlasın. Allah bağışlayıcıdır, acıyandır." (Hadid 28.)

Hazreti Muhammed ve O'nun temiz soy 'nun (Hazreti Ali'nin) nuru hakkında ise Kur'an - ı Kerim Nur suresi 35. ayetinde Tanrı şöyle buyurmaktadır:

"Allah göklerin ve yerin nuru'dur. O'nun nuru içinde ışık bulunan bir kandile benzer. O ışık bir cam fanus içindedir. Cam'da sanki inci gibi parlayan bir yıldızdır. Bu yalnız ne doğuda ve ne de yalnız batıda bulunan bereketli zeytin ağacından yakılır. Onun yağı kendisine bir ateş dokunmasa bile hemen hemen ışık verir. Bu ışık nur üstünde nurdur. Allah dilediğini nuruna kavuşturur. Allah insanlara misaller verir. Allah her şeyi bilir.":

Nur suresi 35. ayetinin Hazreti Ali tarafından yorumlandığı ve bu tefsirin (Atiyye - i Sübbaniye) isimli eserdeki bölümü aşağıya alınmıştır.

"Hazreti Cabir bir gün Kufe şehrinde Hazreti Ali'nin odasına girdi. Gördü ki Hazreti Ebu Türab, gülerek bir şey yazıyor, merakına gitti.

— Ya Emirel Mü'minin, bu yazdığın ne, ne için gülüyorsunuz? dedi.

Hazreti İmam:

— Ya Cabir, Cenabı Allah'ın bir çok ayeti kerimeleri vardır ki, onların manasını herkes bilmez. İşte yazdığım surei Nur'da bunlardan biridir. Cenabı Allah bu ayette, Peygamberimizi ve evlatlarını işaret etmişlerdir. Şöyle ki: (Elmişkat) Resul Aleyhisselamdır, (Misbah) Fatıma'dır. (Züccace) benim, (Züccacetün) oğullarım Hasan ve Hüseyin'dir, (Ke'enneha kevbetün düriyy) Ali İbni Hüseyin'dir, (Yukadü min şecaretin mübareketin) İbni Ali (Muhammed Bakır) dır, (Zeytunetin) onun oğlu (Caferi Sadık) dır. (Lâ şarkiyetin) onun oğlu (Musa el Kazim) dir, (Velâ garbiyyetin) onun oğlu (Ali el Rıza) dır, (Yekâdü zeytühâ yudıy'u) onun oğlu (Muhammed Taki) dir, (Ve levlem temessehü nâr) onun oğlu (liyyün Naki) dir, (Nir'un âlâ nur) onun oğlu (Hasan el Askeri) dir, (Yedillâhi linuri menyeşa) Muhammed Mehdi'dir. Diye cevap verir."

Gerçekten de Hazreti Ali'nin lakaplarından birisi (Züccace) dir.

Ayni cem, İmam Hasan ve İmam Hüseyin adına konulan çerağ uyarılırken (yakılırken) Azhab suresinin 45., 46.

ayetleri ile Nur suresinin 35. ayeti okunur. Okunmadan sonra çerağlar uyarılır.

Diğer çerağlar bu çerağdan alınan ışıkla ve çerağ tercemanı okunarak uyarılır.

Bektaşi tarikatında önemli çerağ Kırkbudak denilen büyük şamdandır. Bu şamdan hakkında Velayetname i Hacı Bektaş Veli isimli kitapta yeterli bilgi vardır.

Çevrim Varlığın tekvin, sudur yada tecelli biçiminde tanrısal başlangıçtan başlayarak ortaya çıkışı ve çeşitli aşamalardan geçip devrini tamamladıktan sonra yeniden Tanrıya dönüş olgusu. Bu görüşü savunan öğreti.

Çifte Vav Çevirmek Aşure pişirilirken kepçeyi sağdaki "Ya İmam" diyerek alır sağdan sola doğru çevirir. Soldaki alır, "Ya Hüseyin" diyerek soldan sağa çevirir ve birlikte "Selamullahi ale'l Hüseyin, lânetullahi alâ katil'il Hüseyin" diyerek aşure çorbasını çift vav harfi çekerek karıştırma tarzıdır.

Çile Dervişlerin manevi yetkinliğe ulaşmak için kendilerini kimi şeylerden yoksun yaşamaya zorladıkları içe kapanış dönemi.

Belirli bir süre içinde kendisine dünya nimetlerini yasaklamaktır. Çilehane, çilenin çekildiği yerdir. Çile çıkarmak: Bir dervişin manevi yetkinliğe ulaşması için başvurduğu yol ile çile evinde yaşaması. Çile-i merdan: Erkeklerin çilesi, Çile-i zenan: Kadınların çilesi.

Çille Süresi ve günleri kesin değildir. Büyük çille ve küçük çille olarak ikiye ayrılır. Bazılarının er çillesi ve zenne çilesi diyerek de ayrıldığı olmuştur.

Çilehane iki diz üzerine oturabilecek büyüklüktedir. Yani son derece dardır. Bu daracık yerde çille çekecek olan kimse ancak iki dizi üzerine oturabilecek durumda kalır. Aynı durumda günlerce riyazet ve ibadet eder. Çillesinin bittiğine karar verildikten sonra can çillehaneden çıkartılır. Çille süresince oruç tutturulur. Erbainde olduğu gibi çilleye girecek olanda abdestli olur. Başını taşa koyarak uyur.

— D —

Dar - ül Aman Makamı (Sığınma kapısı): Ayni cem evinin giriş kapısının diğer bir adıdır. Dergâh kapısıdır. Hazreti Muhammed'in (Ben ilmin şehriyim Ali kapısıdır) kutlu sözünden kaynaklanmaktadır. Aynicemevi

zikir ve muhabbet meydanıdır. Alevi ve Bektaşilikte muhabbet şöyle tanımlanır:

Muhabbetten olur Muhammed hasıl,
Muhabbetsiz Muhammed ne hasıl.

Hazreti Muhammed'in aşkı ile ilmi ancak muhabbet sayesinde öğrenilebilir. Eğer muhabbet olmaz ise Muhammed'in ilmi ve aşkı öğrenilemez. Muhammed ilminin ve aşkının olduğu yer ayincem evidir. Orada Muhammed ve âli Muhammed aşkı meydana çıkmaktadır. Muhammed ilminin olduğu bu yerin kapısı ise Hazreti Ali'yi temsil eder. Hazreti Ali, hidayete ulaşmak için sığınılacak ilk kapıdır. Tüm tarikatların ve peygamber soyunun atasıdır. Onun temsil ettiği makam ise elbette kutsal olacaktır. Bu nedenle Ayin cem kapısına Dar - ül aman (sığınma kapısı) denilmektedir. Burası temsil ettiği manevi yücelik bakımından kutsaldır.

Dar ül Eman Ayin cem kapısının adıdır. Güvene kavuşma kapısı anlamındadır.

Dar Hallac - ı Mansur'un asıldığı direğe verilen ad. Tarikatte ise işlediği bir hatadan ötürü Mürşid huzurunda ayak mühürleyerek dikilmektir. Dar, kutsaldır. Dara çıkarmak ilk defa İmam Hüseyin'den kalmıştır. Dar'a ilk çıkan Hazreti Ali olmuştur. Dardan ilk kurtaran İmam Hasan olmuştur. Dört türlü dar vardır, dar ı Hüseyin, dar - ı Hallacı Mansur, dar - ı Fazlı, dar-ı Fatima ve Dar-ı Nesimi.

1) Dar - ı Fazlı : Yüzüstü yere kapanma duruşuyla temsil edilir. Fazlullah ı Hurufi gibi yol uğruna başı boyundan kestirmeyi göze alma anlamındadır.

2) Dar - ı Hüseyin : Ayak mühürleme duruşuyla sembolize edilir. Hz. İmam Hüseyin gibi yol uğruna canını başını vermeye hazır olma anlamına gelir. Dar-ı Fatıma aynıdır.

3) Dar - ı Mansur : Bunun iki anlamı vardır: a) Dar, b) Asılma duruşuyla temsil edilen darağacında asılarak öldürülen Hallac - ı Mansur gibi yol uğruna ölümü göze alma, asılmaya hazır olma anlamını taşır.

4) Dar - ı Nesimi : Diz üstü duruşuyla temsil edilir. Nesimi gibi yol uğruna postu (deriyi) vermeye, asılmaya hazır olma anlamına gelir. Bunlar "Enel - hakk" diyen Hallac - ı Mansur'un anısına tekkeye bağlanmanın, tarikat uğruna canını feda etmenin bir simgesi olarak algılanır. Bir

hizmetin konusu olan ya da bir hizmeti yerine getirmek isteyen her can, önce buraya çıkar ve teslim olur. Bu dara durmak, dara çekilmek, dara çıkmak, dara kalkmak terimleriyle ifade edilir. Üyelerini tekke büyüklerinin oluşturduğu cem mahkemesinde yargılanmak için durulan yeri anlatmak içinde, kullanılan bir deyimdir. Suç işleyen, hatalı görülen tarikat üyesi, meydan ya da meydan odasının ortasına çağırılarak sorgulanır, yargılanır, gerekirse hakkında durumuna uygun bir ceza verilir. Böylece bu uygulama sırasında cemaatin ve dedenin huzurunda yargılanan kimsenin bulunacağı şekil ve durumlar gösterilmeye çalışılmaktadır. Yargılanan meydan odasının ortasına gelir, ayaklarını mühürler, kollarını göğsünde çapraza alır, başı öne eğik durur. Sonraki aşamalarda uygun olan dar durumlarından birisi aldırılır. Dar'a indirme töreni Hakk'a yürüyen Alevi - Bektaşi büyüğü için göçüşünün üçüncü, yedinci, ya da kırkıncı günü yapılan törene verilen addır.

Delil Yol gösterici demektir. Rehber anlamında da kullanılır.

Dem Bektaşilikte içki denilmez, Dem denilir. Dem zamanı anlamına da gelir.

Demlenmek Muhabbet ya da kendi kendine tefekkür ederek içki içmektir.

Derviş Bektaşi tarikatının en zor ve en uzun süreli olan kademesidir. Talip, özel bir erkân ile dervişliğe yükseltilir. Bu erkâna "Dervişlik erkânı" denilir.

Bu aşamada kişi pişer, olgunlaşır, her yönüyle iyi ve pırıl pırıl yetişir.

Taliplikte ameli olarak yapılan ibadetler, dervişlikte şuhudi (görerek) olarak yapılır. Derviş ilmel yakin mertebesindedir. Tanrı'yı ilim yolu ile tanımayı öğrenir.

Dervişlik tarikat içindeki tarikat kapısıdır. Taliplik, tarikat içinde şeriat kapısıdır. Bu nedenle dervişlik en uzun süren olgunlaşmaaşamasıdır.

Destur İzin. Bir makamın bir konuda verdiği yola uygun müsade.

Dudman - ı Bektaşiyye Bektaşi ocağı, yolağı.

Düşkün Tarikatın yasak kurallarına uymayanlar. Tarikata aykırı davranan. Ayni cem'e alınmama.

Düvazde - i İmam Oniki İmam'm adlarını anan nefeslere verilen ad.

— E —

Ebed El, Dil ve Bel sözcüklerinin baş harflerinin birleştirilmesiyle (eline diline beline sahip ol) anlamındaki ifadedir. İlk defa Birinci Akabe biatında Mümtahine suresinin 12. ayeti ile emredilmiştir. Bu ilke Bektaşilikte yasa haline gelmiştir.

Ebed Ya Hü (Ebed ya Allah) anlamındadır. Karşıdakini uyarmak için söylenir.

El ele el Hakk'a Hz. Muhammed, Hudeybiye'de Secer - i Rıdvan denilen bir ağacın altında altıyüz kadar asâbaya el sunmuş; bu asaba da Allah ve Resulün uğruna can ve başlarını feda etmekten, hiç bir savaştan, hiç bir kaza ve beladan yüz döndürmeyecekleri, çekinmeyecekleri konusunda ahd ve yeminde bulunmuşlar. Müslümanların, Hz. Muhammed'in eline yapışık, bağlılık göstermeleri karşısında hemen orada Fetih suresinin 18. ayeti inmiş, Bu ayette:

"Lekad radıyallahu anıl - mümine iz yübâyiûneke taht - eş secere - **Andolsun Allah müminlerden, o ağacın altında sana biat ettikleri sırada hoşnut olmuştur.** Buyurmaktadır. Böylece Hz. Muhammed ümmeti arasında temel ilkesi derin samimi ve kıyamete değin sürecek kutsal bağlılığın temeli atılmış oldu.

Bektaşiler ilk anayasa niteliği taşıyan bu "el ele, el Hakk'a" ilkesine büyük önem ve değer vermişler, bunu "**Biat - ür Rıdvan**" diye isimlendirmişler, hatta yolaklarının esasını bu dinsel olaydan almışlardır. Hz. Muhammed'le, Hz. Ali'den, oğulları Hasan - Hüseyin ve torunları diğer on iki imamlar aracılığıyla Hoca Ahmet Yesevi, Pir Hacı Bektaş Veli ve Balım Sultan kanalıyla tarikatların kapatılmasına değin yetkili ellerden bunu intikal ettirerek sürdürmüşlerdir. Bektaşiler, kendilerini bu "el ele, el Hakk'a" hükümlerine bağlı sayarak, islamiyetin ana hatlarından temel ilkelerinden zerre kadar ayrılmamış kendilerini kutsanmış bir topluluk saymışlardır. Hatta aynı surenin 10. ayetinde "O seninle el tutuşup söyleşenler var ya, onlar gerçekte Allah ile biatlaşıyorlar. Allah'ın eli onların ellerinin üstündedir. Kim ahdi bozar, döneklik ederse kendi aleyhine kim Allah'a verdiği ahda uyarsa, Allah ona büyük bir ödül verecektir" buyrulmuktadır. Böylece Bektaşilerin tarikatlarını niçin bu esas üzerine inşa

ettikleri daha iyi anlaşılmaktadır. Hatta topluluklarını "**Güruh - u Naci** " ve yollarını da "**Tarik - ı Nazenin**" olarak isimlendirmişlerdir. Bektaşilerde ve Alevilerde "El" Tanrısal gücü simgeler. Onun için bir mürşide bağlanmaya "**el almak**" derler. Dedeye babaya biat etme yoluyla Hz. Muhammed'e ve Tanrı'ya biat etmiş sayılacaklarına inanırlar. Bir mürşide bağlanmayı, ondan nasip almayı "**el - etek sahibi olmak**" ve nasip alma töreni de, bir eli mürşidin elinde diğeri eteğinde olarak bağlılık yemini etmeye ise "**el - etek tutmak**" derler. Yine Hz. Ali'ye bağlılığın bir kanıtı olarak O'nun adı geçtiğinde toparlanıp eli göğsüne ve dudaklarına götürerek selam vermeye, saygı göstermeye de "**El , göğüs - dudak, yapmak**" derler. Bağlılık ifadesi olarak mürşidin sağ elinin içini öperler. Tarikat yolunda belli deneyimlerden geçen birinc durumuna uygun yetki vermeye de "**el vermek**" derler.

Elest Bezm-i Tanrı tarafından yaratılan tüm ruhların, ilk kez Tanrı katında toplanmasıdır. Bu toplantıda Tanrı ruhların kendisine olumsuz soru sormak suretiyle biatlarını ister (Ben sizin Rabbiniz değil miyim?) diye üç kere sorar. Ruhlar (Beli - Evet) (Lâ - Hayır) diye cevap verirler. Diğer bir adı da (Kâl - ü beli, — Evet sözü) toplantısıdır.

Elifi Taç Bektaşilikte giyilen ucu ince yassı külahtır.

Enel Hak İlk defa Hüseyin Hallaç Mansur tarafından söylenen sözdür. Bir yoruma göre anlamı (Ben Hakk'ım) dır. Burada geçen Hak Allah anlamında değildir. Alevi ve Bektaşiliği bilmeyen yazarlar, bu ifadeyi (Ben Allah'ım) şeklinde kaydederler. Bu davranışları ile Alevi ve Bektaşiliğe zarar verirler. Enel Hak'ın ne anlama geldiğini, Mansur'un çağdaşı olan diğer bir Tanrı ereni şöyle açıklar: - Ben Hak değilim (enel Hak) demeyip ben batılım (Enel Batıl mı) deseydi? Görülüyor ki Enel Hak ben batıl değilim, gerçeğim. Tanrı'yı en güzel şekilde tanıtan bir gerçeğim, demektir.

Er Alevi - Bektaşi yolağında, edep ve erkâna saygılı, nefsine uymayan, karşı duran kimseye denir. Bir başka söyleyişle, gönül bilgisiyle donanmış, yücelme aşamalarından geçerek, gerçekliğe ulaşmış tarikat üyesine verilen addır. Babanın kabul ettiği dervişe "**er çiçeği**" denir. Bütün tutkulardan, eksikliklerden arınmışlığı, gönül aydınlığını, yüceliği anlatır. Kendini eğiterek gerçekliğe ulaşmış tarikat ehlinin

bulunduğu aşamaya **"erler katı"** denir. Bir pire bağlanmaya, böylece yolakta yükselme olanağı bulmaya da **"er eteğinden tutmak"** denir.

Erbain Kırk gün süren oruçtur. Erbaini genellikle babalar, Halifebabalar ve Halife (Mürşid) çıkarır. Erbaine başlamadan önce gusül abdesti alınır. Temiz elbiseler giyilir. Niyet edilerek erbaine başlanır. Erbain süresince hayvansal gıdalar yenilmez. Ağır kokulu sebzeler, örneğin soğan sarmısak yenilmez. İftar akşamdan akşama yapılır. Sahura kalkılmaz. Özellikle gecenin tamamı ibadetle geçirilir. Çok az uyunur. Gündüz iş ve güçle uğraşmakla beraber, gizli anış yapılır. Evrad ve tefekküre (Tanrı'yı düşünmeye) erbain süresince devam edilir.

Kırkıncı gün kurban kesilerek erbainden çıkılır. Gusül abdesti alınır ve kesilen kurbanın etinden oruç bozularak erbain sona erdirilir.

Erbainler içinde en ağır olanı "Erbain i aşura"dır. Muharrem ayından on gün önce başlar. Muharrem ayının bitiminde sona erer. Hazreti Pir'in en çok tuttukları erbain, erbain - i aşure'dir.

Erçiçeği Mürşidin en çok sevdiği dervişe denilir.

Erenler Bektaşilikte canlar biribirine böyle hitap ederler. Anlamı biata ermiş, şeytanlıktan kurtulmuş demektir.

Erenler Celladı Hacım Sultan'ın diğer bir adı'dır. Tarikattan dönme belirtileri gösteren ya da ağır suç işleyenler. Özel darda meydanda sorgulanır.

Erenler Demi Erenler Cemi olarak da kullanılır. Ayni cem ya da muhabbet toplantılarının diğer bir adıdır.

Erkân Kurallar, Tarikat içindeki kuralların tümüne erkân denir.

Arapça rükn (direk) sözcüğünün çoğulu. Tarikatın temel esaslarını, ruhsal aşamada en önde bulunan, ileri gelen tarikat ulularını anlatmak için kullanılır. Hatta, ilkeler, kurallar, törenler bütünü de bu sözcükle ifade edilir. Bir de Alevilerde cem sırasında dedenin kullandığı değnek için söylenir. Bektaşiler bu değneği kabul etmezler, put diyenleri de vardır. Bektaşiler bu değnek yerine ele (pençeye) değer verirler. El ele el Hakk'a zincirlemesinin ancak insan eliyle tamamlanacağına, elin kutsallığına, Hz. Musa'da nur olduğuna, Hz. İsa'da ölüleri diriltiğine inanırlar. Alevilerde düşkün kaldırılması sırasında dede

düşkünün sırtına alaca değneği Allah - Muhammed - Ali aşkına otuz üçer kez sembolik olarak vurur buna (Erkân çalmak) denir. Düşkün kaldırması sırasında günahlarından arınması için alaca değnekle sembolik olarak dövülen düşkünden bu vuruşların bedeli olarak alınan para vb. lerin verilmesine (Erkân değneği hakkı) denir. Uygulamada düşkünü meydana getirirler, vücudunun üst yanı çıplaktır. Meydan eşiğine baş koyar ve dedenin barışıklık sağlamasını diler. Düşkünün eşik öperek dar'a geçmesine izin verilir; dede ve cemaat ayağa kalkar; dede ocak başına geçer, bu sırada rehberi düşkünü yüzüstü yatırır. Yeşil torbasından çıkarılan alaca değneği eline alan dede düşkünün sırtına Allah - Muhammed - Ali adına otuz üçer kez, toplam 99 kez sembolik olarak vurur. Böylece düşkünü günahlarından, suçundan arındırmış olur.

Erkânın diğer bir anlamı kurallardır. Bektaşilikte erkân ikiye ayrılır. Muamelat'a ait erkân, İbadet'e ait erkân.

Muamelat'a ait erkân:

1. Doğum ve isim verme erkânı
2. Sünnet ve kivrelik erkânı
3. Evlenme ve nikâh erkânı
4. Hakk'a yürüyüş ve hayır erkânı

İbadete ait erkân:

1. Biat erkânı : Bektaşiliğe girmek isteyen can'ın tarikata alınması ile ilgili erkân. Tarikat'a girmek isteyen can Mürşid'e ikrar verir. Yeminli söz vererek Mürşid'in elini tutar. Mürşid'de kendisini tarikata kabul etmekle nasib verir. (Bu konuda çok sayıda kitap yazılmıştır. Bektaşi İlmihali isimli kitapta yeterli bilgi vardır.)

2. Dervişlik erkânı : Nasib verilip tarikata alınan ve muhib olan canların içinde, bu göreve yeterli kimselerin bir üst makama alınma erkânıdır. Dervişlik makamına alınan can aynı zamanda rehberlik görevini yürütebilecek ehliyettedir. Bu nedenle özel tarikat giysisi ile giydirilir. Taç giyer.

Dervişlik makamına alınan muhib, rehberlik yapabilme bilgileri ile bilgilendirilmiştir. Aksi taktirde yeterli olmayanlar derviş yapılmazlar.

3. Babalık erkânı Ahlaki olgunluğu yanında tarikat ilmine ait bilgilerde de yeterli kimselerin merasimle giydirilmesi erkânıdır.

Baba olacak zat Mürşid veya Halifebaba başkanlığında kurulan bir komisyonda yeterlilik imtihanına alınır. İmtihanda adaya muamelat'a ait tüm sorular ile ibadet'e ait sorular sorulur. Bunların dışında tarikat hükümlerine göre bilmesi gereken bilgiler hakkında sorular sorulur. Örneğin; şeriat, tarikat, maarifet, hakikat kapıları ve bunlarda bulunan kırk makam hakkında sorular sorulur. Tarih ve felsefe gibi ilimlerden tarikat ile ilgili sorular sorulur.

Bu sorulara yeterli cevabı veren zat, erkân ile giydirilir. Kendisine Babalık icazeti (diploması) ile babalık postu verilir. Bundan sonra baba ayin cem yürütür. Muhib edinir. Tarikat'ı yaymaya yetkili olur.

4. Mürşidlik (Halifebabalık) erkânı : Hacı Bektaş Veli Hazretleri makamında vekaleten oturan zatın temsilciliği olan bu makama Çelebilikte Peygamber soyundan olan kimseler gelebilmiştir. Mücerret kolunda ise böyle bir kural yoktur. Bununla birlikte Halifebabalık erkânı her iki kolda aynıdır.

Halifebaba olacak zat önce yeterlilik sınavına tutulur. Bu sınav Merkez Dergâh olan Hacı Bektaş'da olur. Hacı Bektaş Veli merkez Dergâhı dışında Halifebabalık erkânı yürütülmez. Babalık erkânı Dimetoka, Şahkulu Sultan, Kerbelâ, Mısır ve tanınmış diğer Bektaşi dergâhlarında yürütülmesine karşın Halifebabalık erkânı buralarda yürütülmez.

Hazreti Pir'in dergâhında Halifesinin başkanlığında kurulan imtihan komisyonunda aday sorguya çekilir. Babalık erkânında sorulan soruların daha kapsamlısı kendisine sorulur. Sınavı başarı ile veren ve baba olan zat bu kez merasimle giydirilerek Halifebaba yapılır. Kendisine Halifebabalık icazeti ile birlikte post, sofra, çerağ, tığ, nefir, keşkül, kaşağı gibi tarikat eşyası verilir. Ayrıca tarikat alemi denilen küçük sembol temsil edilir. Bazı Halifebabalar Hazreti Pir'de erbain çıkarırlar. Ancak bu isteğe bağlıdır.

Halifebaba olan zat, babalık erkânını yürütebilir. Dervişlik erkânını yürütür. Muhib edinir. Tarikat kuralları yayma görevini üstlenmiş olur.

Osmanlı İmparatorluğunun başlangıç yıllarında Babalar ve Halifebabalar yabancı dil ve istihbarat bilgileri yönünde

eğitilirlerdi. Bunların dışında İncil, Tevrat ve Zebur isimli kutsal kitapları öğrenirlerdi. El değdirmeden uzattıkları sakal ve saçları sayesinde Hıristiyan papazları kılığına rahatlıkla girebiliyorlardı. Üstelik içkiye karşı katı kuralcı olmamaları da kendilerini gizleyen diğer yardımcı etkendi. İçki içen, saçlarını sakallarını uzatan, İncil ve Tevratı ezbere bilen Bektaşi Babaları, Halifebabaları Hıristiyan Avrupa içlerine rahatlıkla sızıyorlardı. Öğrenmiş oldukları yabancı dillerde Kudüs'ten geldiklerini belgeleyen babalar Hıristiyanlardan saygı görüyorlardı. Kiliselere yerleşerek oradan uygun haberleşme vasıtalarıyla bilgi gönderiyorlardı. Böylece Osmanlı İmparatorluğunun yayılmasını kolaylaştırıyorlardı.

Evliya Çelebi seyehatnamesinde bu konuda sağlam bilgiler vermektedir.

Erkânlarda aşağıdaki sıra uygulanır.

Babalık erkânında; Halifebabalık (Mürşidlik) erkânında:

a) Müracaat veya tensib
b) Yeterlilik sınavı
c) Rehber tayini, tarikat abdesti (Tevbe koşul değildi
d) Giydirme ve alametlerin (eşyanın) teslim edilmesi.
f) Babalık postuna oturtulma
g) Babalık kurbanının tığlanması
h) Sofra ve erkânı
ı) İcazetname (diploma) verdirilmesi ve deftere kayıt edilmesi.

Yeterlilik sınavında sorulan sorular. (Mürşid için)

a) Şeriat kapısı ve makamları
b) Tarikat kapısı ve makamları
c) Tarikat kuralları,erkânı, evradı, tarihi, felsefesi, sosyoloji gibi sorular
d) Maarifet kapısı ve makamları, tarikattaki seyri sulük ve seyri sulük halinde nelerin yapılması gerektiği hakkında sorular.
e) Hakikat kapısı ve makamları, velayet ve hakikat hallerine ait sorular. Manevi ve erdemliliği olup olmadığının gözlemlenmesi.

Babalık adayına bu denli ağır sorular sorulmaz. Daha çok şeriat ve Tarikat'a ait sorular yöneltilir. Örneğin babalar Muamelat'a ait tüm bilgileri (Şeriat'ı) bilmek zorundadırlar.

Tarikat, muhib alma, Musahiblik, biatı alma, görgü erkânı yürütme gibi bilgileri bilmek zorundadırlar.

Seyrisülük ve Velayet ilmine ilişkin sorguya alınmaz -lardı.

Bazı kimseler Bektaşi tarikatını son derece basit olarak görürler. Sanki her şeyden soyutlanmış, dinin tüm koşullarından sıyrılmış evradı, zikri, kuralı, koşulu olmayan idealsiz, amaçsız insanlar topluluğu gibi kabul ederler.

Ancak; Osmanlı tarihinde ve geçmiş belgelerde yapılan çeşitli araştırmalar sonunda gerçeğin böyle olmadığı anlaşılmıştır. Eğer Bektaşilik yukarda düşünülenler gibi olsa idi, Anadolu ve Balkanların en büyük tarikatı olma niteliği kazanamazdı. Bu büyüklük Bektaşiliğin bilinçli, sistemli, prensipli oluşundan kaynaklanmaktadır. Diğer bir deyimle eksiksiz oluşundan nitelikli örgütlenmesinden kaynaklanmaktadır.

5 - Musahiblik erkânı : Tarikat kuralları içinde iki canı kardeş yapma eylemidir.

6 - Görgü erkânı : Musahib olan canların yılda bir kere eklenme eylemidir. (Haydar Kaya'nın Musahiblik isimli kitabındaki geniş bilgilere bkz.).

7 - Ayin cem yürütme erkânı : Ayincemler her Perşembe Cuma akşamı yürütülür. Yürütülme aşağıdaki sıra içinde gerçekleşir.

a) Dergahın temizlenip hazırlanması,

b) Çerağların uyarılması,

c) Muhib canların cemevine gelmeleri, gülbenklerini almaları,

ç) Varsa, biat erkânının, musahiblik ve görgü erkânının yürütülmesi,

d) Mürşid'in imamlığında iki rekât tarikat namazının kılınması,

e) Evrad ve ayetlerin, salavatların okunması ve birinci secde,

f) Düvezde İmamların okunması, zikir ve ikinci secde,

h) Semahlara gidilmesi, sofraların kurulması, kaldırıl -ması,

8 - Matem erkânı : Hz. Hüseyin'in şehit edilmesi ve Kerbelâ olayının anılması amacıyla yürütülen bir erkân

türüdür.. Matem ayı nedeniyle düzenlenir. Muharrem ayında 10. gün düzenlenir.

9 - Nevruz erkânı : Hz. Ali'nin doğum tarihi olan Mart ayının 21. günü düzenlenen bir erkândır.

Bunlardan başka (Baş okutma veya Başyülüme erkânı) denilen ve yılda bir kere yapılan aklanma erkânı da vardır. Bu erkân Musahibsiz olan canlar tarafından yerine getirilir. Musahibli olan canlar görgü erkânına çıkar.

10 -Doğum ve isim verme erkânı : Doğum yapan kadın lohusalık süresi içinde yatakta tutulur. Her türlü yorgunluktan korunmaya çalışılır. Bu süre içinde komşuları tarafından sırayla beslenir. Ev boş bırakılmaz, yemeği getiren aile tarafından şenlendirilir.

Çocuğun doğduğu günden itibaren üçüncü veya yedinci günü arasında Rehber, Mürşid ve eğer bunlar yoksa olgun bir derviş tarafından ad verilme merasimi yapılır.

Bebek yıkanır, güzelce sarılır.Ad verecek olan zat, bebeğin babası ile birlikte lohusa yatağına yaklaşır. Gözaydınlığı ve uzun ömür diledikten sonra elini uzatır. Lohusa kadın uzanan ele niyaz ettikten sonra bebeği usulüne uygun olarak kucağına verir.

Bebeği kucağına alan zat üç kere (Maşâllah, Maşâllah fetebârekallahü ehsen - ül hâlıkıyn) diyerek yüzüne hafifçe üfürür. Ardından (Kocamışken bana İsmail ve İshak'ı veren Allah'a hamdolsun. Doğrusu Rabbim duaları işitendir.) anlamındaki İbrahim suresinin 39. ayetini okur. Bu ayet şöyledir.

Bismillahirrahmanirrahim. Elhamdülillâhilleziy veheb liy alelkiberi İsmail'e ve İshaâk inne rabbiy le simey'uddüa. »

Ayetin okunmasından sonra isim verecek olan zat, bebeğin sağ kulağına ezan, sol kulağına kamet okur. Okumayı yavaş sesle yapar. Çocuğun babası rehberin ya da mürşidin sol tarafında ayakta durur. Lohusa kadından başka herkes merasim boyunca ayakta peymançede durur.

Erkân Semahı

Daha çok Erzincan yöresinde oynanan, ağır kol hareketleri ile buna uygun adımlarla yapılan belirgin bir semah türü. Erkân semahı için kadınlar odanın bir yanında, erkekler diğer yanında oturur. Cem'de, mürşid - rehber - mürebbi - gözcü - sazcı yerlerini alır. Ardından mürşidin hanımı

(bacı) üç kez "Ya Allah, ya Muhammed, ya Ali" diyerek niyazda bulunur, tüm canlara dolu sunarak gelip dara durur; aynı şeyi rehber ve mürebbi'nin eşleri de yapar ve dara dururlar. Daha sonra cem'deki kadınların en yaşlılarından biri önce mürşidin önünde secdeye kapanır, ardından her hangi bir erkeğin önüne niyaz eder. Önüne niyaz edilen erkek kalkar; bu sırada kadınlar erkân semahını oynamaya başlar, toplantıya katılan herkes dar'a durur. Saz ve nefes eşliğinde süren semaha ortadaki kadınla erkekte katılır. Erzincan semahı da bu semaha çok yakındır..

Ervah Arapça ruhlar demektir. Ruhu Tanrı yarattı. Her şeye kendi özünden üfledi. Sonra onları toplayarak ikrâr biat aldı. Ruhların türleri islamiyette şu şekilde sınıflandırılmıştır.

1 - **Ervah - ı Abidin :** Dindarların ruhu
2 - **Ervah - ı Arifin :** Ariflerin ruhu
3 - **Ervah - ı Ecinni :** Cinlerin ruhu
4 - **Ervah - ı Enbiya :** Peygamberlerin ruhu
5 - **Ervah - ı Evliya :** Evliyaların ruhu
6 - **Ervah - ı Ezel :** İlk ruhlar, Elest - Bezmi.
7 - **Ervah - ı Hayvanat :** Hayvanların ruhu
8 - **Ervah - ı Kafirin :** Kafirlerin ruhu
9 - **Ervah - ı Müminin :** Müminlerin ruhu
10 - **Ervah - ı Nebatat :** Bitkilerin ruhu
11 -**Ervah - ı Şeytani :** Şeytanların ruhu
12 - **Ervah - ı Tabayı :** Madenlerin, diğer cansızların ruhu

Erzade Mürşid oğlu mürşid.

Etvar Arapça, davranışlar, tavırlar, hareketler demektir. Tavr'ın çoğulu bir sözcük. Tarikat yolcusunun ruhsal arınmaya ulaşmak için geçmek zorunda olduğu yedi aşamaya Bektaşiler "**etvar - ı Seba**" derler. Bunlar:

1 - **Nefs aşaması (Ben makamı) :** Kişi hep duygusal eğilimlerinin etkisi altındadır, bu aşamada henüz Tanrısal gerçekliği kavrayabilecek durumda değildir, arınmak, temizlenmek zorundadır.

2 - **Gönül aşaması (Sadr makamı) :** Kişi gönül yoluyla düşünmeye, tutkularından bu aşamada uzak kalmaya onlardan birer birer kurtulmaya başlar.

3 - **Ruhsal aşama (Ruh makamı) :** Bu aşamada kişi ruhsal varlık alanına yönelir. Tanrısal gerçekliği anlamaya, kavramaya başlar.

4 - **Gizem aşaması (Sır makamı) :** Bu aşamada kişi, dünyaya özgü tüm geçici varlıklardan sıyrılarak Tanrısal gerçekliğe varmış olur.

5 **Gizemlerin gizemi aşaması (Sırru's - sır makamı) :** Bu aşamaya çıkmış olan kişiye, tanrısal gizlilik, sırlar bir bütünlük içinde açılır.

6 - **En gizli aşama (Ahfa makamı)** Kişi bu aşamada nur'un (ışığın) siyah olarak algılandığı, tanrısal evren'e en yakın alandadır.

7 - **Salt gerçeklik aşaması (Mutlak hakikatler makamı) :** Bu makamda kişi artık bütün kişisel niteliklerinden sıyrılmıştır. O, tanrısal varlığın özünde ölümsüzlüğe ulaşmış durumdadır, kendinde değildir, Tanrı ile birleşmiştir, onda yok olmuştur, Tanrı'dır artık. Söz ve davranışları Tanrısal özün belirtileridir.

Evliya Veli'nin çoğulu, arapça bir sözcüktür. Ruhsalınma aşamalarından geçerek Tanrı'ya yaklaşan anlamına gelir.

Evrad Ayet, Hadis ve yakarışlardan meydana getirilen duadır. Her gün gece ve gündüz okunur.Vird edilen anlamına gelir.

Eyvallah Allah için kabul ettim.

Evrat Arapça bir sözcük. Kuran - ı Kerimden seçilmiş ve sık sık okunan duaları anlatmak için kullanılır.

Evtad Arapça kazık ve direğin çoğulu bir sözcüktür. Tasavvufta gayb erenleri sıralamasının üçüncü aşamasında bulunan ve Tanrı'nın bunlar aracılığıyla dünyayı kontrol edip denetlediğine inanılan dört büyük Veli'ye "Dört evtad" denir. İsimleri bilinmiyor. Tanrı bu ermiş kulları aracılığıyla doğuyu, batıyı, kuzeyi, ve güneyi kontrol eder. Bu dört veliden: Abdurrahman doğunun, Abdülvahap batının, Abdürrahim güneyin ve Abdülkuddüs kuzeyin direği durumundadır.

Ezkar Anlamlar (Tanrı adları anlamları)

— F —

Fahr

On iki dilimli tacdır. Fahr Hüseyin'de denilir. Oniki İmam'ın zaman zaman başlarına bağladıkları tacı temsil eder.

Fenafillah

Allah'ta yok olma, Bekabillah, Allah'ta sonsuzlaşma. Tasavvufta Tanrı ya da tarikat yolcusunun, kendi varlığını Tanrı varlığında yok etmesi, Tanrı yolunda, O'nun uğrunda kendi varlığından geçmesidir. Gerçekliğin (Hakikat kapısının) en yüksek aşamasına ulaşmak için kişinin görünür tüm varlıklardan kopması; tanrısal alanla yetinmesidir. Fenafillah kopma sıyrılma anlamına gelir. Fenafillah aşamasına ulaşan Salik, çevresinde ve özünde yalnız Tanrı'yı görür, onun bulunduğuna içtenlikle, aşkla , temiz kalple inanır. Bu aşamada "ben" ve "sen" sıfatları "birlik" kavramına aykırı olduğundan, dahası "ikilik" yarattığından geçersiz kalır, dinlenilmez. Herkes bu son aşamada tüm duygularından, benliğinden sıyrılarak bir damla su gibi Tanrı'ya, o en büyük ummana gider.

Fırka - i Naciye

Ehl- i Beyte bağlanarak kurtulan kimseler. Hz. Muhammed (S.A.V.)'in "Kıyamet günü ümmetimle birlikte cehenneme gireceğiz, geri dönüp cehennemden çıktığımız zaman günahkar olanlar cehennemde kalacak, geri kalanlar benimle cennete girecektir, işte bunlar « Güruh - u Naci'dir »" dediği, orda bulunanlardan biri "bunlar ne kadar" diye sorduğunda" ümmetimin üçte biri" şeklinde yanıt verdiği söylenir.

— G —

Gelme Gelme, Dönme Dönme

Tarikata girmek isteyene uyarı ve bilgi verme sözüdür. Anlamı: "Tarikata girdikten sonra dönüş söz konusu olamaz. Bu nedenle çok düşün, yol yakınken vazgeç. Girdikten sonra dönersen ikrarından döndüğünden ötürü çok büyük günaha girersin. Tanrı, Ali İmran suresinin 82. ayetinde ve daha başka ayetlerinde "ikrardan dönenleri imandan çıkmış asiler olarak kabul eder." demektedir.

— "Kim ki bu ikrardan sonra yüz çevirirse verdiği ikrardan dönerse onlar asi ve imandan çıkanlardır."(Ali imran suresi 82. ayet.)

— "Ahitleştikten sonra Allah'ın ahdini bozanlar ve Allah'ın birleştirmesini emrettiğini ayıranlar ve yer yüzünde bozgunculuk yapanlar. İşte lânet onlara ve cehennem onlaradır." (Ra'd suresi 25. ayet.)

— "Onlar Allah'ın ahdini yerine getirirler, ahdlerini bozmazlar."

— "Onlar Allah'ın birleşmesini, emrettiği şeyi birleştirirler. Rablerinden korkarlar, günahtan ürkerler." (Ra'd suresi 21. ayet).

Gördüğün ört görmediğin söyleme

Bektaşilikte temel bir ahlak kuralıdır. Aslında bu bir "sır saklama" olgusudur, buyruğudur. Karşısındakinin eksikliklerini, küçültücü davranışlarını görmeyeceksin, görsen de görmemezlikten geleceksin, başkalarına aktarmayacaksın, dedikodu yapmayacaksın, bunlardan kendine övünme payı çıkarmayacaksın, yararına kullanmayacaksın. "Yaradılanı hoş görecek sin / yaradandan ötürü" ilkesinden şaşmayacaksın, ayrılmayacaksın. İnsanlıkta, komşulukta buna uyarken koğculuktan uzak duracaksın. Ara bozucu olmayacaksın. Ara yapıcılık işin olmalı. Geçimsizlik yaratıcı davranışlardan sakın. Bu ilke başta Bektaşiler olmak üzere tüm insanlar arasında birlik, barış, uyum, kardeşlik, dostluk, sevgi, saygı sağlamayı, bunları somutlaştırmayı amaçlayan bir ilkedir.

Gözcü

Cem'de gözcü, hem gözleyen, hem de göze çarpan durumdadır. Cemdeki toplu davranışları yöneten, kimi kez, can'ları cemin ilgili aşamalarına sokan bir lider durumundadır. Kaynağı Ali soyundan Alikerime dayanır. Onun adına kurulan ve cemdeki oniki hizmet sıralamasında yer alan, meydan'da düzeni sağlama işini yürüten görevliye gözcü denir. Kimi bölgelerde oniki post sıralamasında gösterilen şeyh Karaca Ahmet Sultan makamına verilen addır.

Gül Deste

Selman'ın Hazreti Ali'ye hediye ettiği bir deste gül'ü temsil eden, Mürşidlere verilen güllerin adıdır. Bunu anlatan nefeslere güldeste denilir. (Bu gün ben pirimi gördüm, Tahtı, cemali güldür gül) gibi. Bunun bir deste nergis olduğuda söylenir.

— H —

Habbe

Zerre anlamındadır. Hazreti Hasan ve Hüseyin adına göğse takılan necef taşından veya akik taşından yapılmış iki tesbih tanesinin adıdır.

Hacım Sultan

Hacı Bektaş Veli'nin ünlü halifelerindendir. Onun amcası oğlu olduğu söylenir. Hacım Sultan adına cem de kurulan makama Hacım Sultan makamı denir. Tarikat yolundan sapanların düşkün saydığı, terbiye edildiği yer durumunda bulunan meydan veya meydan odasındaki meydan taşına da bu ad verilir. Kendi adına yaşamını anlatan yayınlanmış velayetnamesi vardır. Bektaşilikte ilk velayetname budur. Derviş Burhan yazmıştır. Bu velayetnameye göre Hacım Sultan, oniki imam'dan Ali Naki'nin oğlu Hüseyin'in soyundan gelir. Ahmet Yesevi tarafından Hacı Bektaş Veli ile Anadolu'ya gönderilmiştir. Hacı Bektaş'ın yerine bir ara postnişin olduğu söylenir. Uşak çevresine gider, oradaki Türkmenler arasında yaşar. Bir çok kerametler gösterir. Tarikatın manevi celladı olarak tanınır. Mezarı Hacım Köyündedir. Velayetnamesi vardır.

Hakka Erdi, Sırlandı, Kalıp Değiştirdi, Menzile Vardı

Deyimleri vefat edenler için kullanılır. Bektaşilikte (ölü) denilmez. Ölüm yoktur, ölümü tadmak vardır. (Her nefis ölümü tadacaktır) ayetinden ötürü ölüm sözcüğü kullanılmaz.

Hakullah

Kaynağını Kur'an'ın Enfal suresi 41. ayetinden alan bu gelire, Şii İmamiye Humus adını verir. Humus ganimetlerin beşte birinden alındığı gibi elde edilen masraf dışı gelirlerin beşte birinden de alınmaktadır.

Humus adı altında toplanan bu gelirler, yine ikiye ayrılarak, yarısı Peygamber soyundan gelenlere verilir. Diğer yarısı ise muhtaç olanlara, yoksullara, yetimlere esirlere ve yolda kalmış garip kimselere verilir. Bu dağıtım Beytülmal (Devlet Hazinesi) memurları tarafından yapılır ve kayıtlara alınır.

Bektaşiliğe geçen bu uygulama (Hakullah) adını almıştır. Anlamı (Allah için verilen yardım) demektir. Osmanlı İmparatorluğu Enfal suresi 41. ayeti uyarınca Hacı Bektaş Veli dergâhına yardım etmiştir. Bu yardımın adı "Gaziler Hakkı"dır. Bu yardıma özgü olmak üzere 28 Haziran 1363 tarihinde, Sultan Murad Hüdavendigâr zamanında (Penç a yek) Beşte bir adıyla bir yasa çıkartılır. Çıkartılan bu yasa

ile 1826 tarihine kadar - zaman zaman aksamasına rağmen - Osmanlı hazinesi tarafından bu yardım devam etmiştir.

Yardıma ek olarak, varlıklı Bektaşi canlarından da Hakullah toplanmıştır. Toplanma işlemi babalar tarafından yürütülmüştür. Gelir üç isim altında alınmıştır. Toplanan gelirler, gelir defterine kayıt edilirdi.

Hakullahın toplanıp dağıtılması kuralları

1. Karakazan hakkı Bu isim ile toplanan gelir ile dergahın yeme, içme, giyinme, konuk ağırlama, ziyaretçi giderleri ile bunlara benzer giderlere harcanırdı.

2. Mürşid hakkı : Bu isim altında toplanan gelirlerden, Çelebilerin giderleri ile dergahta bulunan babaların ve ailelerinin giderleri karşılanırdı.

3. Çerağ hakkı : Diğer bir adıda Çıralık olan bu gelirler daha geniş alanlarda harcanırdı. Dergâhın bakımı, onarımı, aydınlatılması, ısıtılması giderleri karşılanırdı. Diğer bir kısmı ile de Yeniçeri askerinin yetiştirilmesi ve ihtiyaç sahibi olan taşradaki Bektaşi canlarının ihtiyaçları giderilirdi. Örneğin, evlenecek olanlara, ev yapacak olanlara, hastalara, yetimlere, yoksullara, sıkıntı içinde olan çiftçilerin hayvan, yem alımlarına bu bölümden yardım yapılırdı.

Bu giderlerin dışında dergaha gelen "Niyaz Akçesi", "Adak Akçesi" altındaki gelirler de Çerağ hakkı ile birleştirilerek harcanırdı.

Gelirleri toplamaya çıkan babalar topladığı gelirlerden yol masraflarını yol hakkı olarak alırlardı.

Tüm bu gelirlere kaynak olan Enfal suresi 41. ayeti gösterilir. Anlamı şudur: "Allah'a inanmışsanız ve hak ile batılın ayrıldığı, yani iki ordunun (Bedir'de) birbirleriyle karşılaştığı gün kulumuz Muhammed'e indirdiğimize iman etmişseniz; iyice bilin ki, ganimet olarak elde ettiğimiz şeylerin beşte biri Allah'ın Peygamberlerinin yakınları ile yetimlerin, yoksulların ve yolda kalmışların hakkıdır. Allah'ın herşeye gücü yeter."

Halifebaba

Babalığın üstünde bir kademedir. Babalığa kadar olan görevlendirmeler için yapılan erkânlar her yerde yapılabilir. Ancak Halifebabalık erkânı yalnız Hacı Bektaş Veli dergâhında yapılır.

Üstün ahlaklı, özverili ve ilmi yönden olgunlaşmış tarikatı özümsemiş, yetenekli kimseler bu makama gelebilirler. Bu makama gelecek olanlarda manevi özellikler aranır. Zira bu makam (Hakkel yakin) makamı sayılır. İlmel yakin ve Aynel yakin aşamalarını tamamlamış kimseler ancak bu makama gelebilirler.

Başta Hazreti Pir'in postunda vekaleten oturan zat olmak üzere, dergâhta bulunan Türbedar ve diğer Halifebabaların katılması ile bir kurul oluşturulur. Kurulda aday her konuda imtihana tabi tutulur. Kendisine şeriat, Tarikat ve tasavvuf hakkında gerekli olan tüm sorular sorulur. İmtihanı başarı ile veren aday, Halifebabalık erkânı ile giydirilir. Ve yine merasimle Halifebabalık icazetnamesi (Diploması) verilir.

Halifebaba Hakkel yakin mertebesindedir. İbadeti amelidir.

Görevi: İkrar alıp nasip vermek, düşkünleri yargılayıp haklarında karar vermek;. Ayin cemi yürütmek; baba, rehber, derviş ve talipleri denetlemek.; bunlara yol göstermek ve sorunlarına çare ve çözümler bulmak.

Halifelik (Mürşidlik)

Hacı Bektaş Veli Hazretlerinin postunda, onun adına oturan zata Halife denir. Mücerret kolunda Mehmet Ali Hilmi Babadan sonra bu makama oturan mücerret babaya Dedebaba denilmiştir.

Hacı Bektaş Veli soyundan gelen kimsedir. Şuara suresinin 23. ayeti hükmüne göre, Peygamber soyundan gelmeyen kimse Peygamberi vekaleten temsil eden kimse yerine oturamaz. Ayette Peygamber soyuna bağlılık emredilmektedir. Bektaşilikte bu bağlılık; Hazreti Pir'in postuna onun soyundan gelen kimsenin oturması ile gösterilmiştir.

Sürekli olarak bu makama, Hacı Bektaş Veli'nin soyundan gelen ve kendilerine Çelebi denilen kimselerin içinden ahlaken ve ilmen üstünlük gösteren kimseler gelmiş, postnişin olmuşlardır. Halende öyledir.

Mürşüdlük makamına gelecek olan zat, önce aile içinde belirlenir. Posttaki Mürşüd Hakka yürüdükten sonra, hizmetleri yürütülür. Üç gün süren taziye ve hizmetlerden sonra, dördüncü günü Halife olacak zat gusül abdestini alır. Türbedar tarafından tarikat abdesti aldırılır. Toplanan Halifebabalar ve Babaların önünde giydirilir. Giydirildikten sonra özel merasimle Posta oturtulur.

Posta oturan Halife - i Pir'e bundan sonra biat edilir. Biat merasimle yerine getirilir. Başta türbedar olmak üzere kıdem sıralarına göre Halifebabalar, Babalar sırasıyla postuna varıp başsağlığıyla birlikte bağlılıklarını bildirirler. Yani biat ederler.

Mürşid'in görevleri elbette daha çoktur. Başta dergâhı ve gelirlerini, giderlerini yönetmek. Anadolu'da yayılmış bulunan tüm Bektaşi, rehber, baba, halifebaba'ların kayıtlarını tutmak. Halifebaba ikrarı alıp nasib ni vermek. Dergâha gelen misafirleri, devlet büyüklerini karşılamak ve bunlarla ilgilenmek.

Osmanlı İmparatorluğu içinde bulunan milyonlarca Bektaşinin maddi ve manevi sorunları ile ilgilenmeleri için babaları görevlendirmek, savaş halinde temsilci göndermek (Genellikle bu görevi Yeniçeri ağası yürütür.)

Resmi Merasimlerde bulunmak. (Bu merasimlerin en önemlileri İstanbul'da yapılırdı) Ve daha pek çok görevlerle görevlendirilmiştir.

Halife - i Pir, Hakkel Yakin mertebesindedir. Onun ibadeti daimidir. Gerek Halifebaba ve gerekse Halife, tarikat içinde hakikat kapısındadır. Yapacakları en ufak hata onların bulunduğu makamı yitirmesine neden olabilir. Bu bakımdan son derece dikkatli olmak zorundadırlar.

Hamse - i Ali Aba

(Pençe - i Ali Aba) esas yazılışı (penç'â âli abâ) dır. Abâ altındaki beş kişi demektir. Ahzab suresi 33. ayeti geldiği ve Şura suresinin 23. ayeti indiği zaman iki kere Hazreti Muhammed, Ali, Fatıma, Hasan ve Hüseyin Hazretlerini abâsının altına alarak bunların kendi Ehli Beyti (Ev halkı) olduğunu ilan etmiştir. Bunlara saygı ve mutlak bağlılığı emretmiştir. Bu nedenle her namazın sonunda mutlaka bunlara selam verilir. Haklarında salavat okunur. Bektaşilikte bu bağlılık tevellâ ve teberrâ inancı ile gösterilir. Konuyla ilgili — Azhab suresinin 33. ayeti "Evlerinizde oturun. İlk cahiliye yürüyüşü gibi kendinizi teşhir ederek yürümeyin. Namaz kılın, zekat verin. Allah'a ve Resulüne itaat edin. Allah sizden kiri / lekeyi gidermek istiyor. Ey Ehl - i Beyt, sizi tam bir biçimde tamizlemek istiyor" — Şura suresinin 23. ayetinde "Allah'ın iman edip barışa yönelik iyi iş yapanlara müjdelediği işte budur. De ki: "Ben bu tebliğime karşılık sizden, Akrabamı sevmeniz

dışında bir şey istemiyorum." Kim bir iyilik / güzellik üretirse onun için, o ürettiğine bir güzellik daha ekleriz. Çünkü Allah Gafur'dur, çok affeder; Şekur'dur, iyiliğe karşılık verir / teşekkür eder" şeklindedir.

Haydariye Yakasız, kolsuz, göğsü kapatabilecek kadar dar ve bele kadar gelen giysi.

Hazreti Muhammed'in Kırklara katılması Makalât - ı İmam Cafer - i Sadık Hazretlerinde katılma öyküsü kısaca anlatılır. Bunu daha önce miraç deyiminin açıklamasında ifade etmeye çalıştık.

Mescidde bulunan bu zatların hallerindeki olgunluğu, ruhlarındaki ilahi aşkın coşkusunu gören Tanrı Elçisi; Bu zatların namaz dışında neler yaptıklarını merak eder. Mirac olayından sonra merakı daha da artar.

Hırka - i Fahr Mürşid tarafından giydirilen hırka, Hırka - i Ali.

Horasan Çerağı Diğer kandillerden önce, ocak makamının üzerinde ilk defa yakılan çerağın adıdır.

Hû Allah isminin son harfi olan H harfinin okunuşudur. Anlamı yine Allah demektir. Tarikatlarda zikir bu isimle bitirilir. İsmi âzâm olarak kabul edilir. Nedeni tek harf oluşudur. Bölünemez, bütünlüğü vurgular.

— İ —

İbadet Arapça tapınma, niyaz anlamına gelir. Sünni mezheplerinde ibadet, şeriatın koyduğu ilkelere uymaktır Namaz, oruç, zekat, hac ve tevhid ibadet kavramı altında toplanan beş ana koşuldur. Alevi - Bektaşiler ibadeti niyaz kavramı içinde algılarlar. Onlara göre, şeriatın koyduğu ilkeler, tarikat yolcusunun doğru yolu bulması, kötülüklerden arınması ve olgunlaşması için bir ilk basamak durumundadır. Şeriat, dört kapı sıralamasında ilk sırada yer alır. Kötülüklerden, eksikliklerden arınan ve yeterince olgunlaşan ve bir aşama olarak şeriat kapısını geride bırakan tarikat yolcusu için şeriat kurallarına, koşullarına uyma gereği yoktur. Şeriat kapısı tarikatın abc kapısıdır. Şeriat olmadan hiç bir şey olmaz.

İbahe Arapça mubah kılma, helal kılma, bir işin yapılıp yapılmamasını serbest kılma, giderek dinsel yasaklar ve haramlar karşısında kendini özgür görme, serbest hissetmedir.

İki kez doğma

Bu deyimle, hem ana'dan doğma, hem de mürşid'e pir'e bağlanma anlatılıyor. Hz. İsa "bir insan iki kez doğmadıkça Tanrı'nın krallığına yükselemez" der Virani Baba da Risalesinde "bir insan iki kez doğmalıdır. Anasından ve mürşidinden doğmalıdır" der. Aslında anadan doğan yalnızca bedendir. O da gerek olan bir şeyin kopyasıdır. Gerçeklik dünyasına ise, mürşidin (pirin) etkisiyle doğulur. Anadan doğan "Zulmat nuru"du. Tinsel önderden (pirden) doğan ise "nuru hidayet"tir. Bunu bazı Alevi Bektaşi ozanları şöyle belirtirler. Her kim erdi pire ol nurdur (Virani), Mürşide ermeyen Hakk'ı bilmez (Sırrı), Mürşidin var ise olursun insan / Mürşidin yok ise kalırsın hayvan (Teslim Abdal), Mürşidin nefesi hak nefesidir (Hatayi), Mürşidine eyle özünü teslim (Hatayi), Canını mürşide eyle gör teslim (Bosnavi), Ballı Baba bir nefesinde bu öğretinin gerceğini ve inceliğini, şeriata ters düşen, son derece uyumsuz görülen bazı inançların kavranmasını ancak bunları ve yolu çok iyi bilen pirin, mürşidin sağlayabileceğini şöyle vurgulayıp dile getiriyor:

Bir bina yap dört dıvarın üstüne
Bir selam ver dört kapının dostuna
Üç sünnetin yedi farzın aslı ne
Gizli gizli bu sırlara ermeli

Mürşidini bulda müşkülün ara
Gene mürşidinden bulasın çare
Kavuşturur mürşit seni ol şara
Yavaş yavaş mürşidine varmalı

Mürşit, üç sıfat içinde tanımlanır; O mürebbidir, terbiye eder, o öğretmendir, her şeyi bilir ve sırası geldikçe tek tek ve açık olarak öğretir; eğitici, halife (pirin halefi) ve temsilcisidir, uygulamayı yapar ve yaptırır. Ustadır, tinsel yaşam sanatındaki izlenecek örnektir. Mürşidin işlevi değişiktir. Burada batı öğretilerindeki ve uygulamalarındaki anlamdan ayrı bir içerik ve anlam kazanmıştır. Onun aracılığıyla hakikat yaşanan bir olay haline gelir. Muhammed Suhraverdi Avarif u Maarif adlı eserinde Şeyh ile müridin karşılıklı görevlerini tam bir yetkinlik içinde araştırır (s. 14 - 23).

İkrâr

Tarikata girmek için verilen söz. Tarikata girmek Alevi Bektaşilikte ikinci doğum olarak kabul edilir. İkrâr özel bir tören yapılarak alınır. Bu kavram Alevi Bektaşiliğin temelidir. İkrârsız talip olmaz, düşünülemez de. İkrârın sufesi talip denilen candır. İkrâr ayininde (İkrâr alma töreni) mürşit ya da dede tarikata girmek isteyen canın verdiği sözü, yaptığı açıklamayı dinler, buna ikrâr almak denir. Talip bu törenden önce mürebbi, rehber tarafından yetiştirilir, belli bir eğitim öğretim aşamalarından geçirilir. Aşamaları tamamladıktan sonra Bektaşilikte büyük bir tören yapılır, bu yola giriş olan, ikrâr ayinidir. Gerçekte tarikat baştan başa aşamadır, merdivendir, her aşama, herevre, her basamak ve her makam birer birer geçilerek son amaca yani hakikat'a Tanrı'ya varılır. Bu tören ilk aşamanın başladığı, ilk adım törenidir. Dönüşü olmayan bir yola girilmektedir, bu başlangıçtır. Gelene, yola girene bütün gerçekler anlatılır, çünkü dönüşsüzlük başlayacaktır, bu bildirilir. İkrâr onun için çok önemlidir. İçten, özden, gönülden gelmesi, öyle yapılması, bilinç duruluğunda söylenmesi zorunludur. Çünkü ikrâr gösteriş değildir. Riya götürmez, leke onun için ölümdür, sondur. Onun için herkesin kendi gönlüne, özgür iradesine bırakılmıştır. Tarikata davet zorlama öğesi taşımaz. Yolu tanıtmak zorla değildir. İkrâr korkuya da dayanmamalıdır. İkrârın ışığı sevgidir, doğruluktur, duruluk ve temizliktir. Çünkü dalmaya hazırlandığı umman o yapıdadır, o güzelliktedir. Alevi olmamasına karşın Ali, Oniki imam sevgisini içinde duyan, söz vererek, içini dökerek Hacı Bektaş Veli yoluna bağlanırsa (İkrâr - bend) olur. İkrârını bozmak, ikrârdan dönmek, kırmak, tarikatta en büyük suç sayılır. Her yıl görgüden geçerek ruhsal açıdan temizlenmeye, arınmaya, ipi krâr tazelemek denir ki, Burda ikrârdan dönme söz konusu değildir. Tozları silme, gönlü silme, pası temizleme vardır, artık gönül arınmış durumdadır. Talibin iradesinin mürşidin rızasında yok olmasına (İkrâr - ı iman) denir.

İkrar Vermek (İkrar Verip Nasip Almak) (el alıp el tutmak)

Aynı anlamda kullanılan deyimlerdir. Biat merasimi ile tarikata girmeye denilir. İkrar vermeyi gerekli kılan ayetler: Maide suresinin 35. ayeti, Mümtahine suresinin 12. ayeti, Fetih suresinin 10., 18. ve 19. ayetleri Mürşid'e bağlanma ve ikrar (biat) ayetleridir. Diğer bir deyimi de (El ele el

Hakka) dır. İkrar merasiminde Talipin eli Rehberin elindedir. Rehberin eli Mürşid'in elindedir. Mürşid'in eli inabe yolu ile Hazreti Pir'den geçerek Hazreti Muhammed'e oradan da Allah'a ulaşır. Fetih suresinin 10. ayetinde (Allah'ın eli hepinizin eli üstündedir) buyurulmuştur.

İnabe, inabeli Pişman olma, dönme, görünür günahlardan öte, iç kusurlardan arınıp Tanrı'ya yönelme, halktan Hakk'a sığınma. Bir mürşidin müridi olma, manevi bir hizmette bulunmak için bir mürşitten izin isteme, mürşit tarikata girmek isteyene inabe verir, talip böylece derviş olur. Maide suresinin 35.ayeti emrine uyularak bir mürşid'e bağlanmaktır. Mürşit ayetteki vesiledir. Konuyla ilgili Maide suresinin 35. ayetinde " Ey iman edenler Allah'tan korkun; ona varmaya Vesile arayın. O'nun yolunda gayret gösterin ki, kurtuluşa erebilesini" buyrulmuştur.

İnanç Kaynağı Bektaşilik dinin uygulamaya ait hükümlerini Kur'an'dan aldığı gibi sosyal hayata ait uygulamaları da Kur'an'dan alır. Kısacası Bektaşiliğin inanç kaynağı dörttür.

Birincisi Kur'an - Kerim. İkincisi, gerçekten Peygambere ait olan kutsal sözler. Üçüncüsü başta Hazreti Ali olmak üzere gelmiş geçmiş bulunan Oniki İmama ait kutsal sözler. Dördüncüsü Hazreti Pir'in söz ve uygulamalarıdır.

İnsanı kâmil Derece derece yükselerek Hakka ulaşan eksiksiz, olgun, yetkin insan. İlk kez İbnül Arabi tarafından kullanılan bir terim. En olgun insanlık aşamasıdır. İnsan-ı kamille temsil edilir. Bektaşilikte, Makalata göre dört tür insan vardır. Herbirinin kökeni dört öğeden birine dayanır, yine her biri bir kapıyla temsil edilir. Her insan insanı kâmil olmak için 4 aşamadan geçmek zorundadır.

1 - Abitler Şeriatı temsil eder. Kökeni havadır. Gelişmemiş, olgunlaşmamış, kötülükten arınmamışlardır. Din kuralları ve yasalarla ancak eğitilebilirler.

2 - Zahitler : Tarikatı temsil ederler. Kökenleri ateştir (od'dur). Kötülüklerden arınma evresidir. Bu aşamada insan herkese iyilik etmeye çalışır.

3 - Arifler : Marifeti temsil eder. Kökenleri su'dur. Bu evre gönül yolunda en yüce düzeye ulaşma aşamasıdır. Tanrısal sırlara, insan burada erişir.

4 - Muhibler : Hakikatı temsil eder, kökenleri toprak'tır. Hakk'ı görme, zaman - uzam içinde Tanrısal güce ulaşıp onda erime evresidir.

Hacı Bektaşi Veli "Makalat" ında insanları bu şekilde sınıflandırır. Muhittin Arabi "Fusus ül Hikem" adlı yapıtında, "Tanrı kendi sıfatlarının görünmesini dilediği için, kendisinin görünebileceği, sırrını gizliyebileceği mikrokozmik bir varlık olan insanı kâmili yarattı" der. Nasıl tohum kendisinde ağacı barındırıyorsa, insanda en azından kendi içinde makrokozmiki taşır. İnsan - ı kâmil bir ve çok'u birleştirir. Evren sürekli var oluşu içinde ona bağımlıdır.

Evliyalar bir kişi ile konuşurken aniden dünya giysilerini değiştirerek aynı durumda olan dostunu egemenliği altına alarak ona gök kümeleri arasında bir yolculuk yaptırmak suretiyle, Tanrı'nın huzuruna götürebilirler. İnsanın böyle nitelikleri kazanabilmesi, tam olgunluğa erişebilmesi, insan - ı kâmil'lik noktasına varabilmesi için insan için öngörülen bütün aşamaları birer birer geçmesi gerekir. Normal insan ancak bu dört kapı, kırk makamı, dört unsuru geçerek, ruhunu ve benliğini ergin ve yetkin duruma getirir, kâmil insan olarak ilahi sırra ulaşır. Kâmil insan, maddi dünyanın görünen ya da görünmeyen bütün giysilerinden kurtulmuş, tamamen tanrısal sırlarla, güzelliklerle donanmış, dop - dolu olmuş insan demektir. Gaybi Baba; bunu şöyle dile getirir:

Bir ağaçtır bu alem
Meyvası olmuş adem
Meyvadır maksut olan
Sanma ki ağaç ola

Tasavvuf öğretisinde bunlara değişik aşamalarda değişik adlar verilir. Sayıları 300 veya 366'dır. Üçler, yediler, kırklar, dörtler, budela, kutup gibi Tanrı ile insan ve onun dünyası arasındaki iletişim ve ilişkiyi bu evliyalar sağlar. İnsan ı kâmilin Tanrı'ya dönüşüm düşüncesi Hz. Peygamberin "Her şey aslına dönecektir" hadisiyle doğrulanır. İnsanı kâmil, bu dünyada insanoğlunun varabileceği en son aşamadır. Böylece tinsel meleksi varlıkların giysilerine bürünerek dünya giysilerinden kurtulacak ancak 300 inanan vardır. Bunlardan biri kutup olarak bilinir. Bunlar arasında da kendi içlerinde tinsel

hiyerarşi mevcuttur. Kutup göçtüğünde otorite sırasında bulunan üç kişiden biri seçilir. Üçlü sonraki yediliden tamamlanır.

İrşad Mürşidin tarikata girecek istekliye tarikatla, ahlakla ilgili gerekli bilgileri vererek ya da rehber, baba, dede aracılığıyla bu bilgileri ona öğretip özümleterek onu aydınlatması, ona gidilecek yolu, uygulanacak yöntemi, sürdürülecek görevleri öğretmesi. Mürşidin tarikat yolcusuna tarikat yolunda önderlik etmesi, yol göstermesi, irşad etmek: Aydınlatmak, yol göstermek, önderlik etmek.

İslam Sözlük olarak teslimiyet anlamına gelir. Hz. Muhammed tarafından ortaya koyulan ve yayılan din. Kitabı Kur'an - ı Kerimdir. Tek tanrılı dinlerin sonuncusudur. Beş temel şartı vardır:

1) Kelime - yi şehadet,
2) İbadet (namaz), salat,
3) Oruç (Ramazan ayı boyunca),
4) Zekat,
5) Hac.

Aslında İslamda temel ana esas Allah'a inanmaktır. Her şey bu ilk koşul içinde vardır. Kelime i şehadet Tanrı'nın varlığını ikrârdır, kabuldür, ona ortak (şirk) koşmamaktır, sürekli onu anmak, ona yönelmektir. Diğer koşulların hepsi bunun içindir. İslam olmak için bu koşulu içtenlikle yerine getirmek gerekir. Ayrıca Tanrı'nın kitaplarına, meleklerine, peygamberlerine, ahiret gününe, hayrın ve şerrin ondan geldiğine inanmak zorunludur. Aleviler bunlara Ali'nin Tanrı'nın velisi olduğuna inanmayı da katarlar.

İstekli Tarikata girmek isteyen kimseye denilir. Bektaşi hiyerarşisinin ilkini meydana getirir. İsteklilik süresi bir yıl veya daha az olabilir.

Tarikata girmek isteyen kimse, en yakın tanıdığı Bektaşi cana isteğini söyler. Can, arkadaşını rehbere götürür. Rehber tarikata can alma görevini yapamayacağından, adayı Baba'ya veya Mürşid'e götürür.

Baba adayı dinledikten sonra, adayın bilinen veya bilinmeyen durumuna göre düşünme süresi verir. Bu süre bir yıl olabildiği gibi daha az da olabilir. Bu durum adayın diğer Bektaşi canları tarafından iyi bir insan olarak

tanınmasına bağlıdır. Aday Bektaşi kurallarına uygun ise bu süre elbette kısa olacaktır.

Adayın Baba tarafından kabul görüp, kendisine düşünme süresinin verilmesinden itibaren isteklilik başlamıştır. Aday artık istekli olmuştur.

İstekli verilen süre devamınca diğer Bektaşi canları, özellikle kendisini Baba huzuruna götüren Rehber tarafından dikkatle izlenir. Tarikata uymayan bir davranışı görülür ise uyarılır. Davranış kabul edilebilir nitelikte değil ise o zaman istekliliği sona erdirilir. Rehber istekliyi yetiştirir, eğitir, bilgilendirir.

"Talibe istekliye bir ay sınav yapılır. Bu yolağın temel kurallarındandır, çoğu kez de istekliye şunlar sorulur:

1 - Mertlik Nedir ?	Yeri gördüm, mert oldum...
2 - Zindelik nedir?	Piri gördüm, zinde oldum...
3 - Başta ne var?	Tac - ı devlet...
4 - Alnımda?	Namaz - ı tâat...
5 - Kanında?	Feth-i kudret...
6 - Gözümde?	Nur - ı velayet...
7 - Kulağımda?	Bang - i namaz...
8 - Burnumda?	Rayiha i Cennet...
9 - Ağzımda?	İman - ı şehadet...
10 - Göğsümde?	Kuran - ı Hikmet...
11 - Elimde?	Dest - i velayet...
12 - Belimde?	Kemer - i hidayet...
13 - Dizimde?	Dem - i hizmet...
14 - Ayağımda?	Erkân - ı meşayih...
15 - Ardımda?	Ecel...
16 - Önümde?	Kısmet..."

— K —

Kalıbı Dinlendirdi Vefat etti, öldü, Hakk'a yürüdü anlamına gelir.

Kalu Beli Kur'an'da bir çok yerde geçen bir ifadedir: (6/30; 7/171; 40/53; 57/13; 67/9). "Bela" sözü Kur'an'da Hakk'ı ikrârda çok geç kalındığının bir işareti olarak olumsuz (negatif) bir soruya olumlu (müsbet) bir yanıt verilirken sürekli kullanılır. Kur'an'ın 6. suresinin 30. ayetinde olduğu gibi "Onları, Rablerinin huzuruna çıkarıldıkları zaman bir görsen. Allah: Bu gerçek değil mi? der; onlar Evet, Rabbimiz hakkı için gerçektir; derler. Allah'da öyleyse,

inkâr etmenizden ötürü azabı tadın, der" öte yandan, Bektaşiler Allah'ın hakikatini ezelden beri tanımış -lardır. Bezmi elest'te Tanrı bütün ruhları toplayarak bu şölende sorar: "Senin efendin (Rabbin) değil miyim" orada bulunanlar "Evet - beli" derler. Bunun için onlar (ruhlar) mesti medhuştur (dış biçimden çok, içsel deneyimle) yönlendirilenlerdir. Dört kapı kırk makam ilkelerinin konulmasındaki amaç, Tanrı'sal sırların mürşit, öğretmen eliyle yavaş yavaş, azar azar öğretilmesini, kutsal hakikatların böylece kavranmasını sağlamaktır. Kalu beli ise bu sırlar,dan gerçeklerden biridir. Ezelden beriyi ifade eder.

Kapıyı sırlama Cem evinin kapısını kapatma.

Keramet Tanrı izniyle erenin (evliya) nın göstermiş olduğu olağanüstü ancak, gerçek olay. Tansık.

Kızılbaş Bu sözcüğün tarihsel kaynağı şöyledir: Uhud gazvesinde Hz. Muhammed'i korumak isteyen Ebu Dücace'nin başındaki sarık kana boyanmış kızıl olmuştu. Hayber savaşında Hz. Ali başına geri dönmeme anlamına gelen, şehid olmayı hedefleyen kırmızı sarık sarmıştı. Sıffın savaşında Muaviyenin askerlerinden ayırt etmek için, Hz. Ali askerlerinin başlarına kırmızı sarık sardırmış, kendide bağlamıştı. Hz. Ali Küfe'de camiide namaz kılarken İbn - i Mülcem tarafından başından kılıçla yaralanmış, başındaki bez akan kanlarla kızıl taca benzemişti. Safevi'lerden Şah Firuz bazan başına kırmızı külah giyerdi. Yine Safevi'lerden Şeyh Cüneyd'in oğlu Şeyh Haydar babasını öldüren Sultan Halil'den öç almak için Şirvan'a yürürken, askerine kırmızı sarık bağlatmıştı. Şah İsmail'in ordusu kırmızı sarık bağlardı, bunun için kızılbaş ordusu olarak anılırdı **(Hasan Basri Erk, Tarih Boyunca Alevilik, s. 36).**

Gerçekte ise Alevi - Bektaşileri sevmeyenler onlara hakaret olsun diye onlar için bu sözcüğü kullanırlardı. Kızılbaşlar, rafiziler, Alevi - Bektaşilerden ayrı bir topluluk değildir, hepsi birdir, aynı cemaattir. Sonradan katılma da değildir. Bunu bir çok Alevi Bektaşi şairi şiirlerinde dile getirmektedir.

Agahi (XIX. yy.) :

Agahi, mezhebim Şia, Alevi, Bektaşi, Kızılbaşım

Şehidi Kerbelâ'nın firkatinden akan yaşım
Hüseynin derdini bir kimseden sorma a kardaşım
Dile Zeynel Aba'dan sor, dilersen Zeyneb anadan sor

Pir Sultan (XVI. yy.) :

Gidi yezid bize Kızılbaş demiş
Meğer şah'ı sevdi dese yeridir
Yetmiş iki millet sevmedi şah'ı
Biz severiz şah - ı Merdan Ali'dir.

Kemteri (XVIII. yy.) :

Ehl - i imana Kızılbaş dediler ey Kemteri
Nesd - i münkire Bi - hamdi - lillah Kızılbaş olmuşum

(inkarcılar Kızılbaş olmak Allah'a şükredilecek bir şeydir. Onlardan ayrı olmakla mutluyum) diyor. XIII ve XVI. yüzyıl Anadolu'sunda Babailik, Abdallık, Bektaşilik, Hurufilik, Kalenderilik, Hayderilik, Kızılbaşlık, Hüseynilik ile Bedreddünlü, Taptuklu Harbendelü gibi bir çok batıni zümreler oluşmuştur. Bunlar bütün tarihi kayıtlarda mevcuttur. Tarihi kaynaklarda, Osmanlı dönemi el yazmalarında, İrandan "Kızılbaş" diye söz edilmekte, Anadolu ve Türkmen oymaklarından da "Kızılbaş taifesi" diye bahsedilmektedir.

O çağlarda, Bektaşilere nisbeten saygılı davranıldığı halde, Kızılbaş ve Rafizi dedikleri Türkmen aşiretleri çeşitli baskılara uğramakta, sürgüne gönderilmektedir. II. Bayezit Bektaşilere yakınlık gösterip himaye ederken, onlarla hiç bir inanç farkı olmayan Türkmenleri Kızılbaş diye Bulgaristan, Yunanistan ve Arnavutluk'a, adalara sürgün etmiştir.

Kurban Tarikat erkanında gösterilen durumlarda, Hakka yürümede, Hakka kavuşmanın anısına, lokma edilip yenmek için tığlanan belli özelliklere sahip hayvan. Hak yolunda kendi canından geçen, başını yola adayan tarikat yolcusu. Tarikat yolunda bir engeli belirlenen ve feda edilmesi gereken, tığlanan hayvanı simgeleyen nefis, tarikat erkanında olan ayin, tören, toplantı.

Kurbancı Sofracı.

Kutup Tanrı'nın yeryüzünde vekili olduğuna inanılan onun adına eylem ve tasavvufta bulunan, en büyük veli. Arapça kutb sözcüğünden bozma. Değirmenin alt taşına yerleştirilen ve

üst taşın dönmesini sağlayan demir anlamına geliyor. Tarikatta Tanrı'nın yeryüzünde yaşayan vekili olduğuna ve Tanrı adına eylemlerde bulunduğuna inanılan, dahası evrenin ruhu olarak algılanan en büyük mertebedeki Gavs'tan sonra gelen Veli'dir. Kutb i alem, Kutb - ül akbat, Kutb - ül arifin, Kutb - ül ekber kutb-üd din, kutb-i ulema, kutb-i zeman adlarıyla anılan deyimler vardır. Hz. Muhammed'e bu amaçla "Kutb i risalet" lakabı verilmiştir. Kutb-ül aktab: Ermişlerin en büyüğü, kutupların kutbu anlamına gelir. HHB Velinin adlarından biri. Tarikat inancına göre Kutub alemin ruhu, alemde onun bedenidir. Her şey onun etrafında döner ve onun sayesinde hareket eder, her şeyi o idare eder, yönetir. Her dönemin bir kutbu, sahibi vardır. Tanrı kutbun isteğini geri çevirmez. Dünyayı yöneten ve gayb ricali (rical ül gayb) olarak bilinen 366 ermiş evliya vardır. Bunların başı, evreninde çevresinde döndüğü kutubdur. Kutub bu 366 ermişten biridir, onlar arasından seçilir. Kutub olmasaydı evren bir kaos içine düşerdi. Bu kutsal ermişler, insan vücudundan çıkarak bir melek varlığına dönüşme yetisine sahiptirler. Bedensız bir ruh olarak bütün dünyayı, evreni dolaşabilirler, dilemeleri durumunda Allah'ın huzuruna bile çıkabilirler. Bunların kendi aralarında ruhsal bir hiyerarşi vardır. İlk sırada kutub yer alır. Bunu üç mukaba, dört evtad, yedi ve kırk abdal izler. Kutub inancı, insanı yücelten bir buluş açısı getirir.Evreni koruyan ve taşıyan insanların kendisi özellikle insan - ı kâmildir; bu sürekli bir bilgilenme sürecini gerekli kılar, bugün doğru olan, yarın yanlış olabilir, düşünce çelişe çelişe, bir diyalektik düzen içinde ilerler, gelişir. Her zaman ve her yerde uyulması zorunlu doğmalar içeren kutsal kitap yoktur. Kâmil insanın düşünceleri vardır. Tanrı evreni böyle bir diyalektik düşünce sistemine bağlı tutmaktadır. Bu sistem içinde her şey gelişip, değişmektedir. Tanrı tecellisi sürekli değişir, hep aynı değildir.

Kızıleşik, Gök eşik, Niyaz Taşı, Mürüvvet Taşı :Her biri Bektaşilikte birer makamdır, haklarında ilerde bilgi verilmiştir. Bunlar birer simgedir.

Küre veya Ocak Makamı : Pişme yeri. Ciğin piştiği, olgunlaştığı makam. Hz. Fatıma ocağı. Bektaşilik inancında kutsal sayılan yerlerden birisidir. Kutsallığı iki nedene dayanmaktadır. Birincisi, insanın yaşamasında en önemli yeri ocağın tutmasıdır. Çiğ

nesneleri pişirip yararlı hale getiren ocaktır. "Allah ademi yarattığı zaman ademle birlikte ocağını (mutfağını) da yaratmıştır." denilir. Bu deyim ocağın maddi ve manevi açıdan önemini belirtmesi bakımından çarpıcıdır. Ocak neslin özelliğini bağlandığı yeri, sürekliliği de simgeler.

Ledün İlmi (Gayb ilmi) Hızır Peygambere ait olan gizli ilim. Ledünn: Birinin yanı, huzuru., Tanrı katı. Allah yanı anlamına gelir. Aslında Allahın gizlerine ilişkin bilim demektir.

— M —

Mest Kendinden geçme. Sarhoş, escük.

Mest-i elest Ezel meclisinde hitab-i ilahi ile sarhoş olan.

Meydan Cemin yapıldığı geniş oda. Meydan odası.

Meydan açmak Tarikat erkanı gereği cem yapmak.

Meydan eri Ceme katılan canların her biri.

Meydan eşiğine baş koymak Eşiği öperek tarikata bağlanmak. Düşkünlük durumunun kaldırılması için meydan açılması halinde düşkün olanın eşik öperek, kendini meydan erlerinin kollektif yargılamasına teslim ederek bu yolla dedenin barışıklık sağlamasını dilemek.

Meydan görmek İkrar vermek.

Meydan Taşı Makamı Meydan taşı makamı simgeseldir. Ayin cem meydanının ortasında bulunur ve iki şeyin sembolüdür.

— **Birincisi:** Cemevi Allah adının anıldığı yerdir. Diğer bir deyimle İbadet evidir, Allah evidir. Arapça Beytullah denilir. Her Alevi ve Bektaşi ayin cem yaptığı evi Beytullah olarak kabul eder. Kabe'de bulunan Beytullah'ı kutsallaştıran Hacer - ül esved, Hac zamanında mutlaka ziyaret edilmesi gereken kutsal makamlardan birisidir.

Bektaşilik; görerek inanma espirisinden yola çıktığı için Beytullah olarak kabul ettiği Cemevinde Hacerül esvedi de örnekleştirmiştir. Cemevinde bulunan, yaklaşık Hacerül esved taşı büyüklüğünde ve siyah renkli olan bu sembole Meydan taşı denilir. Meydanın tam ortasında bulundurulur.

— **İkincisi :** Meydan taşının sembolize ettiği ikinci anlam ise Velayetnamede geçer.

Hazreti Pir Anadolu'yu işgal etmek için gelmekte olan Moğol ordularına karşı Halifelerinden Karadonlu

Canbaba'yı gönderir. Moğol orduları henüz Müslüman olmuş değildir, çoğu Hıristiyan dinine bağlı ve Müslümanlığı kendilerince küfür saymaktadır. Karadonlu Canbaba ise Tanrı'nın gizliliğine ulaşmış, olağanüstü Tanrısal güç sahibi bir erendir.

Moğol ordusuna varan Canbaba, ordu komutanına vararak; "Müslüman olmadan Anadolu'ya giremeyeceklerini, eğer girecek olurlarsa başlarına pek çok belanın geleceğini" söyler.

Dervişin gerçekten manevi gücünün olup olmadığını öğrenmek isteyen Moğol ordu komutanı önce Canbaba'ya güçlü bir zehir verir. Canbaba Allah'ın ve Mürşidi Hacı Bektaş Veli'nin himmetleri ve kendi kerameti ile zehiri işaret parmağından bir kaba bal olarak akıtır, balı komutanın eşine içirir.

Komutan bu keramete inanmaz, bu kez Canbaba'yı büyük bir kazanın içine elleri ve ayakları bağlı olarak oturtur. Başını su içinde bırakacak şekilde kazanı suyla doldurur ve kazanın altınada üç gün ateş yakar. Üç gün kaynayan kazan suyu, soğutulduktan sonra Canbaba yine Allah'ın ve Piri'nin himmeti ve kendi kerameti sayesinde canlı olarak kazandan çıkar.

Bunu da sihir sayan Moğol ordu komutanı bu kez odunlardan bir dağ meydana getirir. Odunları tutuşturur. Canbaba'ya ateşe girmesini, eğer ateşten de sağ olarak çıkarsa kendisine teslim olacağını (Mürid olacağını) söyler. Moğol ordu komutanının koşulunu Canbaba bir şartla kabul eder. Canbaba'nın koşulu; bu ateşe Moğolların orduda bulunan din büyüğü de girecek, böylece kimin dininin Hak olduğu, gerçek olduğu anlaşılmış olacak.

Moğol ordu komutanı Canbaba'nın şartını kabul eder. Canbaba Moğolların din büyüğünün elinden tutarak ateşe girer. Bir kaç gün yanmakta olan odundan dağ nihayet üçüncü günü külden bir tepeye dönüşür. Duman tüten küllerin arasından Canbaba çıka gelir ve kolunu Moğol ordu komutanına doğru uzatır. Açtığı avcunun içinde moğolların din liderinin yanmamış parmaklarını gösterir ve der ki:

— Bize elini verdi eli kurtuldu. Eğer gönlünü verse idi tümden kurtulurdu.

Bu ilahi olağanüstülük karşısında Moğol komutanı Müslümanlığın gerçek ve uyulması gereken din olduğunu anlamış olur. Ordusu ile birlikte Canbaba'nın önünde Kelime i Şahadet ve Kelime i Tevhidi okuyarak Müslüman olur. Moğolistanın Şii yani Alevi olmasını bu olaya bağlayanlar vardır.

Canbaba bu son kerameti de Pir'inin himmeti ve Allah'ın izni ile gösterir. Canbaba ateşe girdiğinde Hacı Bektaş Veli Hazretleri büyükçe bir karataşı meydan ortasına getirir. Halifelerinden birisine üç gün boyunca gece ve gündüz üzerine su dökmelerini emreder. Halifeler üç gün boyunca meydan ortasındaki karataşa su dökerler ve her dökülen su buhar olup havaya çıkarmış. Bunun nedenini Hazreti Pir'den sorduklarında:

— Karadonlu Canbabam şimdi ateşin içindedir. Döktüğünüz su biizniteâla Canbaba'ya ulaşmakta ve onu söndürmektedir. Çıkan buhar, Canbaba'dan çıkan buhardır, diyerek yanıt verir.

Hazreti Pir'in meydan ortasına koymuş olduğu karataş (meydan taşı) adı ile anılmıştır. Bu gün ayin cemlerde meydan ortasında bulunan (meydan taşı) Hacer ül esved'den sonra ikinci olarak bu olayı da sembolize eder.

Mim duası Bu terim Kul Himmet tarafından ifade edilen fikre yapılan yollamayı anlatmak için kullanılır. Mutlak birlikten kaynaklanan ilk aşamada Ali ile Muhammed'in ilk harflerinin yazılı olduğu görülür. Bu nedenle mim duası Nur u Muhammed'in bir tezahürü sayılır. "Kipriklerinde mim duası yazılmış" dizesinde geçer.

Mirac Hz. Muhammed'in göklere yükselerek Tanrı katına çıkması olayını anlatmak için kullanılır. Hak yüzünü görme anlamına da gelir. Arapça, uruç, yukarıya çıkma, yükselme, merdiven anlamlarına gelir. İslamiyette Hz. Muhammed'in Kudüs'ten göklere yükselerek Tanrı katına çıkma olayını anlatmak için kullanılır. İkrâr verip, nasip almada Hak yüzünü görme anlamında algılanır. "İkrârın kutlu olsun" şeklindeki kutlama ifade eden bir söz söylenir. İslam inançlarına ve kaynaklarına göre Hz. Muhammed peygamberliğinin onuncu yılında Recep ayının 27. gecesi Tanrı'nın bir tansığı olarak evinden alınıp önce Kudüs'teki Mescid - i Aksa'ya götürüldü, oradan göklere Tanrı katına

yükseltildi. Kur'an - ı Kerim'in bir çok ayetlerinde bu olaya değinilir. Miraç tansığının Kudüs'e değin uzanan ilk aşaması Isra suresinde açıklanır. Diğer aşamaları ise tamamen hadislere dayanır. Bu nedenle Sünni ve Şia inançlarında miraç mucizesi bir birinden farklı içerik, anlam ve kimlikler kazanmıştır. Simge sayan tasavvufçular da vardır. Hz. Muhammed'in birinci göğe yükselirken bindiği varlığa da miraç adı verilir.

A) Sünni inancına göre; Hz. Muhammed evinde ya da Kabe'nin avlusunda uyurken Cebrail (A. S.) yanına gelir, göğsünü yararak kalbini çıkarır, yıkar; O'nu Burak'a bindirerek bir anda Kudüs'e götürür. Hz. Muhammed burada, öteki bir çok peygamberlerin ruhlarıyla karşılaşır ve onlara imamlık yaparak iki rekat namaz kıldırır. Sonra, Cebrail ile birlikte "miraç" denilen olağanüstü varlığa binerek birinci göğe yükselir; ardından meleklerin yardımıyla yedinci göğe değin çıkar. Buradan "Sidret - ül münteha"ya kadar Cebrail'in yardımıyla yolculuğuna devam eder. Daha öteye Refref adlı olağanüstü varlığı kullanarak gider; en sonunda Refref'tende ayrılarak Tanrı huzuruna ulaşır. Söylence -ye göre Hz. Muhammed tarafından ümmetine bu gecede üç armağan sunulur. Bunlar:

1 - İslam itikat ilkelerinin özetlendiği Bakara suresinin son iki ayeti.

2 - Allah'a ortak koşan ya da O'nun varlığını tanımayanların dışında kalan tüm ümmetin cennete gireceğinin müjdesi.

3 - İslam dininin en başta gelen ibadeti olan beş vakit namazın farz kılınması.

B) Alevilik Bektaşilik inancında ise miraç tansığı çok farklıdır. Değişik anlamlar içerir.

Onlara göre, Cebrail (A. S.) Hz. Muhammed'e Hakk'ın davetini bildirir ve O'na rehberlik eder. Semada önlerine bir aslan çıkar ve bir ses aslan senden bir nişan ister, yüzüğünü ver" der; Hz. Muhammed yüzüğünü aslanın ağzına atar, yoluna devam eder, bu arada içinden "Amcam oğlu Ali burada olsaydı bu aslanın hakkından gelirdi" diye düşünür; sonunda Hz. Muhammed'e Hak tecelli eder ve

Hakk'ın yüzünü görür; sessiz ve sözsüz olarak doksan bin sır söyleşirler.

Hz. Muhammed miraç dönüşünde, Kırklar'ın sohbette cemde oldukları eve uğrar, içeri girmesine izin vermezler; bir kaç kez gaybten uyarılar sonucu ancak "Yoksulların hizmetçisiyim" dediğinde buyur eder, içeri alırlar. Selmani Farisi dışarıda görevli olduğundan içeride 39 kişi vardır. Hz. Ali'nin yanına oturan Hz. Muhammed "sizler kimlersiniz" diye sorar, onlarda "Biz kırklarız, hepimiz bir gönül, bir cihetiz, birimiz ne ise varımız odur" derler. Hz. Muhammet kanıt (delil) isteyince Hz. Ali kolunu neşterle yaralar, hepsinin kolundan aynı anda kan akar, bir damla kanda çatıdan düşer, bu Selman'ın kanıdır. Daha sonra Selman elinde bir üzüm danesiyie içeri girer. Hz. Muhammed'e "Ey yoksulların hizmetçisi bu üzüm tanesini bize pay et" der. Hz. Muhammed, o sırada Cebrail (A. S.)'im getirdiği nur tabakta üzüm tanesini ezerek şerbet yapar, hepsi bu şerbetle sarhoş olur ve ayağa kalkıp " Ya Allah" diyerek semah dönmeye başlarlar. Hz. Muhammed'in belindeki sargı-kuşak düşer, Hz. Ali onu kırka bölerek kırkların beline kemerbest olarak bağlar.

Tasavvufi açıdan Alevi - Bektaşilere göre burada Cebrail, Hz. Muhammed'in sezgisel aklıdır. Hz. Muhammed kendi sezgisel aklı ile (Cebrail) ulaşıp yorumladığı şeylerin nereden geldiğini anlamak, bilmek ister, söylencede geçen kırklar meclisi batın alemi'nin, gayb aleminin, Tanrısal alemin, Bezm - i elest'in karşılığıdır. Muhammed'in ruhu da gayb aleminde olduğundan, her şeyin kırklar meclisinden geldiğini sezer ve onların bulunduğu kapıyı çalar, bu anlamda ve kapsamda miraç Hz. Muhammed'in Kırklar Meclisi'ne katılması, Ali'nin yolunu bulmasıdır. Hz. Muhammed'in bu meclise katılmasını ve Ali yolunu tanımasını Alevi - Bekta -şilerde ikrâr verme, nasip alma şeklinde yorumlanarak bu işlemlere hep "miraç" adı verilir. Miraç temizlenme, arınma ve nefsin ölümüdür. Tarikat yoluyla yeniden doğuştur. Anasız - babasız olarak dünyaya ikinci kez gelişi simgeler. Bu yeni yaşamda mürşid baba; rehber ana olarak algılanır. Miraç olayını anlatan şiirlere ve semaha "Miraçlama" denir. Miraç yenilenme, evrenle doğayla kucaklaşma, Tanrı ile bir olmadır. Gizlerin özüne inmedir. Ululuklara yücelmedir.

Miraçlama Simgesel düzeyde miracın işlendiği miraçlama, kısa bir semahtır. Bunda bir sıra izlenir, söz öpülerek alınır, çalınmaya başlanarak nefes ve deyiş denen parçalar okunur. Mürşid görevindeki dedenin işaretiyle sema başlatılır, ilk sema miraçlamadır. Bu sema kısa olup yeldirme bölümü ve duası yoktur. Temel iki ana figüre dayanır; uçma olayının işlendiği el kol hareketleriyle, yürüyüş ve ayak hareketleri. bunlarla Hz. Muhammed'in Miraca gidişi öyküsü simgelendirilerek anlatılır.

Miraçname Çıkılacak yer, merdiven ve farsça name; mektup anlamlarına gelir. Hz. Muhammed'in miraç yolculuğu ve kırklar meclisine katılışını anlatan dinsel yapıtlara verilen ad.

Mutlak Önsüz-sonsuz şeklinde algılanan özlük.

Mutlak adem Zulmet olarak algılanan, olmayan ve olması olanaksız bulunan adem, boşluk, hiçlik.

Mutlak birlik Tanrısal birlik.

Mutlak güzellik Tanrı.

Mutlak varlık Tanrı.

Mücahade Tarikat yolcusunun nefsine karşı açtığı savaş.

Mühür Bektaşi tacında, hakikat yeri olarak algılanan dilimlerin birleştiği tepe noktası. Namaz mühürü.

Mükâşefe Sezgiye dayalı bilgi yolu. Sezgi ile Tanrısal gizlerin ehline görülmesi durumu. Keşf ile öğrenme.

Münacaat Tanrıya yakarma. Tarikat ulularını övme. Onlara bağlılıklarını bildirme. Bu konuları işleyen şiir, yazı.

Mürşit Mürebbi. Müritlerin kurtuluş yolunu, Tanrısal gizlerin çözümünü gösteren, dervişleri yöneten, sözü yasa sayılan.

Mürüvvet Adamlık, insanlık, yiğitlik; büyüklük, ululuk, bağışlama anlamlarına gelen arapça bir sözcük. Tarikatta suç işlemiş birinin meydanda dara durup kendisi için mürüvvet meydanı açılmasını istemesine (mürüv - vet dilemek) denir. Yine tarikatta suçlunun, düşkünün geri topluma dönebilmesi için; küçük suçlarda kırk gün sonra, büyük suçlarda verilenin bitimini izleyen günlerde yapılan törene (mürüvvet meydanı) denir. Meydan taşına, mürüvvet taşı da denilir.

Mürüvvet dilemek Suç işlemiş birinin meydanda durup kendisi için meydan açılmasını dilemesi.

Mürüvvet meydanı Suçlunun topluma geri dönmesi için küçük suçlarda 40 gün sonra, büyük suçlarda verilen cezanın bitiminden sonra yapılan tören.

Mürüvvet taşı Meydan taşı.

Müsamere Tarikatta gece sohbeti anlamına gelen bu arapça sözcük, daha çok bir tiyatro deyimidir, oyun, piyes, sözlü tiyatro oyunu anlamlarına da gelir. Tarikatta, tasavvufta Tanrı ile insan ruhu arasında yapıldığına inanılan gizli görüşme. Tanrı'nın gayb aleminde ariflere hitabı olarak değerlendirilen bir deyimdir.

— N —

Nadi Ali Arapça "Ali'ye seslenme, Ali'yi yardıma çağırma" anlamlarına gelir. Alevi Bektaşiler sabah ve akşam vakitlerinde - ya da törenlerde bu duayı okurlar. Bu duanın Türkçe çevirisi şöyledir: Hz. Ali'de olağanüstü haller göründü, sen varisler (vehiller) arasında onun yardımını bulursun. Her üzüntülü ve sevinçli anlarında Ali'nin dostluğu sana yetişir ve kolaylıkla açılır" Bu anlama gelen Nadi Ali duasıyla ilgili bazı söylenceler vardır. Uhud gazvası sırasında bir ara güç duruma düşen Hz. Muhammed, Cebrail'den öğrendiği Nadi Ali duasını okur. Bunun üzerine savaş yerinde bulunmayan Medine'de olan Hz. Ali "Lebbeyk , buyurun" diyerek Hz. Muhammed'in yardımına (carına) yetişir. Savaşçıları yüreklendirerek onu güç durumdan kurtarır. Bazı kaynaklar Nadi Ali'nin kızılbaş şairlerinden Zugay lı Huzai'nin bir dörtlüğünden alındığını yazarlar.

Naiblik Birinin yerine bakan kimse, vekil. Bir tekkede mürşide yardım eden, onun buyruğu üzerine yerine geçen onun adına iş gören derviş.

Nakib'lik (Hizmetlilik) Bu makam, ilk kez Hazreti Muhammet tarafından oluşturulmuştur. Miladi 622 yılında Hac zamanında, Medineli kırksekiz mü'min Peygambere biat etmek için gece yarısı Mekke ile Medine arasında bulunan Akabe mevkiine gelirler. Peygamber bunların biatını aldıktan sonra, hizmetinde bulundurmak üzere oniki mü'mini Nakib olarak seçer. Tanrı, Peygambere biat eden kadın ve erkek

bu kırksekiz mü'min hakkında Fetih suresi 10. ayetini indirir. "O seninle el tutuşup söyleşenler var ya onlar gerçekte Allah ile bey'atlaşıyorlar. Allahın eli onların ellerinin üstündedir. Kim ahdi bozar, döneklik ederse kendi aleyhine döneklik etmiş olur. Ve kim Allah'a verdiği sözde vefalı davranırsa Allah ona büyük bir ödül verecektir" der.

Hazreti Muhammet tarafından yapılan bu uygulama, Alevi ve Bektaşiler tarafından aynen sürdürülmektedir. Seçilen oniki hizmetli yalnız ayin cem zamanında hizmet verirler. Bunun dışında tarikatla ilgili konular olduğu zaman görevlerini sürdürebilirler. Görevleri tarikat ve erkânla sınırlıdır.

Nefes Evladı (oğul) Bektaşi tarikatında Babagan kolu inancına göre Hacı Bektaş Veli'nin burunlarıyla gebe kalan kadıncık anadan doğan çocuk. Yol evladı.

Niyaz Mürşid'e sunulan lokma'ya denildiği gibi, ayni cemde canların secde'ye gelerek üç kere Allah, Muhammed, Ali aşkına, deyip yeri veya Mürşid'in elini öpmelerine de denilir. Yer öpülürken sağ el sol elin üstüne konulur, sağ elin üstü öpülür. Böylece tüm ayin cem adına kendi elini öpmüş olur. Genel anlamda, tüm ibadet biçimlerine tarikatta bir makamı temsil eden şeye, yere ve bunlar aracılığıyla Tanrı'ya yalvarma, yakarma biçiminde uygulanan ibadet türü. Tanrı gizli bir hazineydi; bilinmek istedi evreni ve insanları yarattı, insan aşk ile aşk içinde yaratıldı. Alevi - Bektaşilikteki niyazın kökeni bu inanca dayanır. İnsana dönülerek, insan kıble sayılarak, büyük yaratıcıya, Allah'a yalvarılır, yakarılır. Diğer yandan ise, insan şereflendirilerek, onurlandırılarak Tanrı'nın kendisini tanımasına, bilmesine katkıda bulunur, böylece Tanrı'nın da insana gereksinmesi olduğu vurgulanmış olur.

— O-Ö —

Ocak Ocak, devamın-sürekliliğin simgesidir. Kutsal sayılır.

Ocağın kutsallığı Ocak eski Türk inanışında da kutsaldır. Ailenin, soyun sopun sürdürülmesine simge sayılır. Sürekli yanan ocak zaman denilen düşmana, ömür törpüsüne karşı bir uyarı işaretidir. Peygamber soyundan gelen kimselere (Ocakzade) denilmektedir. Ocağın çiğleri pişirmesinden esinlenerek, cahil insanları olgunlaştıran, onları hidayete

erdiren Mürşidlere (Peygamber soyundan gelenlerine) ocakzade denilmiştir.

Bazen de bu görüş şöyle açıklanır: Hazreti Muhammed hidayet nurunun ocağıdır. O'nun temiz soyuna da (Ocakzade) Peygamber zade denir.

Bektaşilikteki bu inancı, uygarlığın başlangıcı sayılan ateşin bulunması ile bağdaştıran yazarlarda vardır. İnsanoğlu uygarlığa ilk adımını ateşi bulmakla, yani ocağı meydana getirmekle atmıştır.

İnsana, insanlığa ve çağdaşlaşmaya önem veren Bektaşilerin, uygarlığın başlangıcı olan ocağı kutsal kabul etmeleri elbette yadırganamaz.

Oğulluk Bel oğlu; Çocuk, Eloğlu; Evli, Yoloğlu; Tarikata giren, İl oğlu; Kemâl oğlu. Üvey oğul anlamına da gelir.

— P —

Pir i sani Hünkar Hacı Bektaş Veli Bektaşilik Tarikatının ilk kurucusudur. Pir - i Sani tarikatın ikinci kurucusu olan, Balım Sultan'ın ünvanıdır.

Post Tarikatta eğitici olan bir makamdır. Çeşitli görevlerin hizmetlerin temsil edildiği makamlara ait postlar vardır. Bu postların tamamı Hacı Bektaş Veli'ye ait olan Horasan (veya Baba) postuna bağlıdır.

Hiyerarşik olarak baba postunun üstünde iki post vardır. Hazreti Ali'ye ait olan (Aliyyül Mürteza postu) ve Hazreti Muhammed'e ait olan (Ahmed - i Muhtar postu).

Bazı erkanlarda Oniki post yerine sadece dört post serilir. Ahmed - i Muhtar postu, Aliyyül Mürteza postu, Horasan postu ve Halife (Mürşüd) postu. Horasan postunu, Hacı Bektaş Veli Horasandan ayrılırken kendi beraberinde getirdiği için bu ismi almaktadır.

Postlar beyaz keçe veya dabaklanmış bol tüylü beyaz renkli koyun derisinden imal edilir. Bir kişinin rahatça oturabileceği büyüklükte ve dört köşe olarak yapılır. Makamları sembolik olarak temsil eder.

Böylelikle postlar görünüş olarak Nübüvvet, İmamet, Velayet ve Hizmet makamlarını temsil etmiş olurlar. Bir tür rütbe ve makam gibi... Bu nedenle kutsaldırlar. Kutsallıkları temsil ettiği makamlardan gelmektedir.

Postun yani makamın tanımı ise şöyledir: Tarikatta çok önemli hizmetlerin önem sırasına göre yerlerini belirleyen ve makamlarını simgeleyen Post, İbrahim Peygamber tarafından icad edilmiş, İshak Peygambere kesilen kurbanın derisinden yapılmıştır.

Postun Başı: Teslim olmaktır (İkrar verip bağlanmaktır.) **Ayağı :** Hizmettir. **Sağı :** El tutmaktır (Mürşid'in emrini uygulamaktır.) **Solu :** Nefsini ıslah etmektir. **Dışarısı :** Sabırdır. **İçerisi :** Sükunettir. **Ortası :** Muhabbettir ve Mürşid cemalini mihrap edinmektir. **Doğusu :** Sevinçtir. **Batısı :** İlimdir. **Şartı :** Erenler önünde baş eğmektir. **Canı :** Tekbirdir, tehlildir, tebihtir (Evrad ve zikirdir). **Şeriatı :** Tövbedir. **Tarikatı** Takvadır (Tanrı korkusudur), tevazudur. **Marifeti :** Rızadır (Tanrı rizasını dilemektir). **Hakikatı :** Fenafillahtır (Tanrı'da yok oluştur), tevekküldür (Her an Tanrı'yı düşünmektir), Tanrı'ya varıştır. **Sağında :** (Azamet aleyke ya Ali) Yücelik sana olsun ya Ali. **Solunda** (Ekremet aleyke ya Ali) Cömertlik sana olsun ya Ali. **Arkasında :** (Eslemet aleyke ya Ali) Selamet sana olsun ya Ali. **Önünde :** (Emanet aleyke ya Ali) Nimetler, sana olsun ya Ali. **Ortasında :** (Lâ ilâhe illallah, Muhammed'ün Resulullah) Allah'tan gayrı yaratıcı yoktur, Muhammed o Allah'ın emirlerini bildirmekle görevlendirilmiş elçisidir" ifadeleri anlam olarak vardır. Postun tamamı Tevhid (Birlik) makámı kabul edildiğinden kutsallık ifade eder.

Ahmed - i Muhtar ve Aliyyül Mürteza postlarından sonra gelen Oniki post şunlardır:

1 - Horasan (Baba) Postu Seyyid Muhammed Hacı Bektaş Veli Hazretlerine aittir. Horasandan alıp getirdiği için bu isimle anılır.

2 - Aşçı Postu : Hacı Bektaş Veli'nin amcası Haydar Ata'nın torunu, Hasan Gazi'nin oğlu olan Seyyid Ali (Kızıl Deli) Sultan'a aittir. Bir başka görüşe göre Seyyid Ali Sultan, Timurtaş Kızıl Deli, Hacı Bektaş Veli'nin Kadıncık anadan olan oğludur. Ona ait post.

3 - Ekmekçi Postu : Hacı Bektaş Veli'nin torununun oğlu, İkinci Pir Balım Sultan'a aittir.

4 - Nakib (Hizmetli) Postu : Abdal Musa Sultan'ın halifesi Kaygusuz Abdal Sultan'a aittir.

5 Atacı (Cömertlik) Postu Hacı Bektaş Veli'nin Halifelerinden Kanber Ali Sultan' aittir.- Meydancı Postu Hacı Bektaş Veli'nin Halifelerinden Sarı İsmail Sultan'a aittir.

7 - Türbedar Postu : Hacı Bektaş Veli'nin Halifelerinden Karadonlu Canbaba Sultan'a aittir.

8 - Kilerci Postu : Hacı Bektaş Veli'nin Halifelerinden Hacim Sultan'a aittir.

9 - Kahveci Postu : Şazeliye tarikatı kurucusu Şeyh Hasan Ali Şazeli (1197 - 1258) ye aittir.

10 - Kurbancı Postu : Hazreti Halil İbrahim Peygambere aittir.

11 - Ayakçı Postu : Hacı Bektaş Veli'nin amcası Haydar Ata'nın torunu, Hasan Ata'nın oğlu Seyyid Ali Sultan'ın ağabeyisi Abdal Musa Sultan'a aittir.

12 - Mihmandar (Misafir) Postu : Hızır Aleyhisselama aittir. Hazreti Pir ile görüştüklerinde, üzerinde oturduğu posttur. Postlar makam, mevki simgeleri olup tarikatteki önemli hizmetlere yöneliktir.

Postlar ayin cem içinde sembolik olarak serilir. Üzerlerine kimse oturamaz. Ayin cemi yürüten Baba, Horasan postunu temsil eden (Halife) postunda oturur.

— R —

Rafizi

Ayrılıkçı. Bölünme taraftarı anlamına gelir. Alevi Bektaşilere hakaret olsun diye verilen adlardan biridir. İftiraları kanıtlayamayan softalar ve mutaassıplar tarafından ortaya atılmış, menfi propaganda unsuru olarak kullanılmıştır. Hz. Muhammed Ali ve onların Ehl i Beyt'ini sonsuz ve içtenlikli sevmekten, saymaktan başka günahları olmayan bu tertemiz insanlara haksız saldırıların hiç kimseye yararı dokunmaz. Bakınız imam Şafii, Rafizi denilen Alevi Bektaşileri nasıl tanımlıyor: "Ben Ali'yi severim, halk bana Rafizi diyor. Öyleyse Tanrı, Muhammed, Cebrail'de Rafizi'dir" **(A. Celalettin Ulusoy, Hünkâr Hacı Bektaş Veli - Alevi - Bektaşi Yolu, s. 198).**

Osmanlı yönetimi ve başında bulunan devşirme Sadrazamlar, Vezirler, Beylerbeyi'ler adalet isteyen Alevi halkını "dinsiz, kızılbaş, rafizi, kafir, mülhid, öldürülmeleri

vaciptir" gibi fetvalarla ezmeye, yok etmeye çalışmışlardır. Yavuz Selim döneminde 7'den 70'e tüm kızılbaşların resmen tesbiti, yazımı yapılmış, sonrada sadece Denizli yörelerinde 40. 000 Alevi Kızılbaş öldürülmüştür. Böylece halkımız hiç gereği yokken Alevi Sünni diye ikiye bölünmüş, birbirine düşman edilmiştir.

Sağ görüşlü tarihçilerden İsmail Hami Danişmend "Fatih döneminden beri devşirmelerin elinde bulunan kozmopolit İstanbul Hükümeti, vaktiyle Karamanoğulları'nın, sonra Şiilerin ve ondan sonra Dulgadır beylerinin tenkil ve tedibi gibi bir takım vesilelerle Türklerin başına çeşitli milletlerden devşirilmiş ve birer müslüman ismi takılmış bir takım vatansız serserileri serdar olarak musallat edip, binlerce aileleri matem içinde bırakmıştır, servetler, mallar müsadere edilmiş, ocaklar yıkılmış, şehirler ve köyler yakılıp, yıkılmış, tımarlar zaptedilmiş ve hatta techirler bile yapılarak anavatan feci bir müstemleke muamelesi görmüştür. Azamet devrinin en parlak zamanlarında bile Osmanlı yönetiminin gelecekte çöküş asırlarını hazırlayan en zayıf tarafı işte budur" der. (**İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi, c: II., s. 122**).

Rehber

Tarikata girenlere (adaylara) önderlik, yol göstericilik görevini yapan kimselere denilir. Cemdeki oniki hizmet sıralamasında yer alan dedenin yöneteceği, törenleri hazırlama, yola girecek canlara yolu öğretme, yardım etme görevlerini üstlenen kimse.

Tarikat kurallarına göre yeterli olgunluğa ulaşan Derviş, "Rehberlik erkânı" ile Rehber yapılır. Dervişlik erkânına çok benzeyen bu uygulamada farklı olarak; Rehber olmaya uygun görülen derviş sözlü olarak imtihan edilir. Yol göstericilik, denetleyicilik görevlerini yapıp yapamayacağı öğrenilir. Ahlakının yanında ilmi olarak da yeterlilik gösteren derviş rehber yapılır.

Rehberlik, Bektaşilik sorumluluğunun başladığı kademedir. Talip ve Derviş yalnız kendi nefislerinden sorumlu iken, rehber; kendisine ısmarlanan talip ve dervişlerden sorumludur. Tarikat kurallarına göre nasıl davranmaları gerektiğini öğretir. Karşılaştığı sorunlarda, çözüm için yardımcı olur.

Taliplik ve dervişlik erkânlarında yol göstericilik görevini yerine getirir.

Rehberlik tarikat içinde marifet kapısıdır. İbadeti eylemseldir. Aynel yakin mertebesidir. Tanrı'yı görerek ibadet eder.

Riyazet Tarikat yolcusunun Tanrı dışındaki bütün varlıklarla ilgisini keserek kendisini tamamen Tanrıya vermesi, hayvansal ve ağır koku salan gıdalar yememe anlamına da gelir, bir tür sıkı perhizdir, bir tür ibadettir.

— S-Ş —

Safa Nazar Erenlerin yardım eden manevi bakışları.

Savaş Gülbengi Savaşta Bektaşi olan Yeniçerilerin okuduğu dua.

Sayılar Alevi - Bektaşi yolağı tarihsel süreci boyunca bir çok görüş ve felsefenin etkisi altında kalmış, onlardan bazı öğeler alarak, kendi yapısına uydurmuş, bunların hepsini özümsemiştir. Hatta sayılar hakkındaki görüşlerini başta eski Anadolu uygarlıkları olmak üzere İslam dini ile Hurufilik yolağından aldığı sanılıyor. Bunlar üzerinde ki çeşitli görüş ve düşünceleri açıklamaya çalışacağız;

Bir : Allah.

İki - İkilik : Bütün varlığı Hakk'tan ayrı bir şey olarak görme, insanın kendisini Tanrı'dan ayrı hissetmesi. İkilik duygusu şeklinde belirir. Alevi - Bektaşi inancında ikilik, birliğe kavuşmak için aşılması gereken bir olgudur. Tanrı'ya ortak koşma olayına da bu ad verilir. Tanrı'dan başkasına tapma anlamına gelir. Tasavvuf inancına göre mevcut fiziksel dünya, geçmişiyle ve geleceğiyle Hakikat'ın yani Tanrı özünün yokluktaki bir yansımasıdır. İkilik, Tanrı varlığının bu yansıması gerçeğini saklamayı amaçlayan bir örtü sayılmalıdır. Bu örtü yanılgısına sapan insan, kendini Tanrı'dan ayrı hisseder, çevresine de böyle bakar. Ancak bu sadece görünen bir ayrılıktır. Aslında insan ve evren öz olarak Tanrı'nın birer görünümüdür (tezahürü). Bunun için insan, kendi içinde, özünde, gönlünde, ruhunda çıktığı kaynakla yeniden birleşmeye çalışan bir gerçek varoluş kıvılcımı taşır. Bu, yani, gerçek varlıkta, Tanrı'da birlik'e (tevhide, vahdete) ulaşma eğilimi, insanın kendisini kendi (ego'suyla - ben'liğiyle) mücadele

içinde, savaşa sokar. Ego, ben "birlik" in olanaklı kılınabilmesi için fethedilir. Ben ve ikilik duygusunu aşmak gerekir. Bu savaş, bu sonsuz mücadele ise ancak aşk gücüyle, sevgi ile kazanılabilir, tek çıkış yolu budur.

Üç: Bir sayı. Kutsal bilinir. Allah-Muhammed-Ali üçlemesinin simgesidir. Eline-diline-beline ilkesini simgeler. Mürit-rehber-mürşit üçlemesini bildirir. Üç alemi simgeler. Üç alem şunlardır: Cansız varlık, bitkiler ve hayvanlar alemi.

üç sünnet Sünnet Hz. Muhammed'in söz, davranış, uygulama ve onaylama ve susmasına verilen addır. Ayrıca Hz. Ali soyundan gelen imamların söz, davranış, uygulama ve onayları da aynı adla anılır. Bir de mürşide göre itaat anlamına gelir. İmam Caferi Sadık Tarik - i Naciye de sünnet olarak üç sünnetin bulunduğunu buyurur: "İlk sünnet şudur; Gönlünden ve aklından Yezdani Hak düşüncesini asla çıkarma ve onu her zaman hatırla. İkinci sünnet şudur: Bir kardeşine karşı olabilecek herhangi bir nefret duygusunu yok et. Üçüncü sünnet mürit içindir. "Kahrına ve her haline teslim ve razı ol" der. Alevi Bektaşiler de kendi yolaklarını İmam Cafer'e bağlarlar. Beşinci mezhep olarak Caferi Sadık mezhebini - Aleviliği görürler. "Üç sünneti yedi farzı tam kılan" dizesinde geçer.

Üçleme : Alevi - Bektaşi inancının temelini oluşturan ve Tanrı anlamında üçü bir, biri üç olarak algılanan (Allah - Muhammed - Ali) olgusu bu kavramla ifade edilir. Burada tarikat adap ve erkânındaki Allah Muhammed Ali anısına bir şeyin üç kez yapılması eylemi de bu terimle anılır. Ayrıca Hıristiyanlıktaki teslis (üçleme) de bu deyimle anlatılır. Buna göre "Baba - Oğul - Ruhu'l Kudüs - Allah - İsa - Meryem ya da Baba - Ana - Çocuk üçlemesi vardır. Müslümanlıktan önceki Şamanist - Türk inancında yer alan "Gök - Güneş (Ateş Tanrısı) - Yer tanrıları inanışı vardır. Alevi - Bektaşilerdeki üçleme inancının kökünün hangisine dayandığı belli değil. Hepsi de olabilir. Alevi - Bektaşilerde üçler:

a) Allah - Muhammed - Ali

b) Ali - Hasan - Hüseyin

c) Gayb erenlerinden bir kutup ve iki imamdan oluşan üç ulu ermiş.

Üçler : Tevhid, Nübüvvet ve İmamet'i temsil eden, Allah Muhammed ve Ali demektir. Kaynağı Maide suresi 55. ayettir. Bu ayette "sizin gönlünüz dostunuz Allah'tır, onun resulüdür, birde rükû eder bir halde namaz kılıp rekatı vererek iman edenlerdir" Buradaki üç Allah - Muhammed ve müminlerin emiri gerçek temsilcisi olan Ali'nin kasdedildiği tüm Alevi - Bektaşilerce kabul olunur.

Alevi ve Bektaşiliği bilmeyen bazı bilgisiz yazarlar, Bektaşilikteki bu üçlemeyi, Hıristiyanlık inancı ile Orta Asya Türklüğünün Şamanizm inancı ile eşleştirme yönüne giderler. Hatta içlerinden Alevi ve Bektaşileri sevmeyenler de cehaletlerini göstermek için işi dinsizliğe kadar vardırırlar. Görüldüğü gibi bunun gerçek kaynağı yazarlar arasında tartışmalıdır.

Beş olan dinin temel inançlarından üçü Tevhid, Nübüvvet ve İmamettir. Diğer ikisi ise Adalet ve Mead'dır. El - dil - bel üçlüsü de mevcuttur.

Adalet; Tevhid, Nübüvvet ve İmamet makamlarından gelen emirlere itaat derecesini belirten tanrısal karardır.

Mead; Bu kararın uygulanmaya konulmasıdır.

Üç terk Terk, tasavvufta Tanrı'ya ulaşmak için başvurulması öngörülen bir yöntemdir. Tanrı'nın yüzü insanın kendi yüzüdür. İnsanın kendi yüzünden başka, ayrı bir Tanrı yüzü yoktur. Çünkü, en yetkin olarak, en geniş anlamda, doruk noktada insanda tecelli eden Tanrı'dır. Hakk'ın yüzüne ulaşma insanın kendi yüzünü bulması, tanıması anlamına gelir. Bunun için insanın aşağıdan yukarıya doğru üç terk koşulunu yerine getirmesi zorunludur. Bunlar:

1- *Terk - i dünya;* Birinci sıradaki terkte geçici dünyayı bırakma, nimetlerden uzaklaşma aşamasına girilir.

2 - *Terk - i ukba;* İkinci sıradaki terk olup bu dünya gibi geçici olarak algılanan ahirete, cennete bağlanmama aşaması.

3 - *Terk i terk;* Terk sıralamasında üçüncü sırayı oluşturur, geçici olarak algılanan ve terk edilen bu dünyanın ötesinde Tanrı'nın ışığından başka bir varlığın bulunmaması aşaması. Bu terklerin başlangıcısında Tanrı'ya, yada kutsal olarak algılanan bir makama, makamı simgeleyen nesneye, şeye, kişiye yönelme bağlamında

teveccüh (yönelme) durumunda bulunan tarikat yolcusu; Buyruk'taki makam sıralamasında yer alan, olgunlanmanın ileri aşaması olarak bilinen benlik duygusundan ayrılarak Tanrı'ya bağlanma, bütün işlerini Tanrı'ya bırakma bağlamından tevekkül aşamasına ulaşılır. Tevekkül aşamasında, bulunan kişi, Tanrı'dan başka hiçbir şey ve kişiye güvenmez. Tevekkül de ikiye ayrılır: 1- *Halkın tevekkülü:* Herşeyde tanrının etkin olduğuna inanarak Tanrı'ya güvenme, bu güvenme durumunda Tanrı ile kul arasında halkın tevekkülü perde durumundadır. 2- *Tanrı Seçkinlerinin tevekkülü:* Tanrı'nın yazdığından başka hiçbir şeyin insana nasip olmadığından, insana bunun nasip olamıyacağı düşüncesinin bilincine vararak Tanrı'nın vekilliğini mutlak anlamda kabul etmek ve kendisiyle ilgili her teslim etmektir.

Dörtler Dört ilke (toprak, su, od, yel), dört tabiat (sıcaklık, soğukluk, kuruluk, yaşlık), dört yan (doğu, batı, kuzey, güney), dört kapı (şeriat, tarikat, marifet, hakikat) gibi dört sayısıyla getirilen dört kavram çok değişik anlamlarda, değişik düşünceleri açıklamak için kullanılır. Bundan özellikle ozanlar yararlanır. Katip (XVIII. yy.)

Ben aşığım deyü dava kılarsun
Dört harfin birini tamam ettin mi

der. Çar erkân, çar unsur, gibi Arapça, Farsça bir çok deyimler kullanılır.

Dört kutsal bir sayıdır. Dört kapı (şeriat-tarikat-marifet-hakikat) aşamaları için kullanılır.

Dört inanç: Alevi-Bektaşiliğin özünü oluşturan ve dört kapıya dayanan ibadet-riyaz-adak ve vustatı belirtir.

Dört nitelik: Bir varlık ortamında bulunan sıcaklık, soğukluk, kuruluk ve yaşlık durumlarını ifade eder.

Dört öğe (Dört unsur, dört anasır): Önsüz ve sonsuz olarak algılanan ve varlıkların türlerinin oluşumuna katılan, herbiri bir kapı insanının kökeni durumunda olan toprak, su, hava ve ateşten oluşur.

Dört sevgili (car-ı yar): Allah'ın sevgili canları durumunda sayılan Muhammed-Ali-Hasan-Hüseyin'i simgeler. Ayrıca sünniler Hz. Ebu Bekir, Hz. Ömer, Hz. Osman ve Hz. Ali'yi anlatmak için bu deyimi kullanırlar. Hz. Muhammed'in çok yakınları anlamına gelir.

Dört mevsim: İlkbahar, yaz, sonbahar, kış.

Dört yön: Doğu-batı-kuzey-güney.

Beşler : Şura suresinin 23. ayetinden kaynaklanır. Bu ayete *meveddet* ayeti de denilir. Bu ayette " *Deki: Ben bu tebliğime karşılık sizden, akrabamı sevmeniz dışında bir şey istemiyorum"* buyurulmaktadır. Bu ayet indiği zaman ; Hazreti Muhammed; en yakınları olan Ali, Fatıma, Hasan ve Hüseyin Hazretlerini abâsı altına alarak "Allahım! (Hakkında Meveddet buyurduğun) Ehl i Beyt'im bunlardır. Ben bunları seviyorum, sen de sev. Bunları sevmeyene düşmanım, sen de düşman ol." Diyerek Ehl - i Beyti " kurbası olarak ilan etmiştir.

Peygamberin abâsından ötürü Al - i Abâ (Abâ halkı) diye de adlandırılan bu zatlara ayrıca beşlerde denilir.

Yediler : Yedi sayısı eski Anadolu uygarlıklarında, eski Yunan'da, Yahudi'lerde, Mezapotamya uygarlıklarında da kutsal bir sayıdır. Eski Anadolu'da, Yunanistanda yedi bilge (Thales, Solon, Bins , Kleobulas, Pittokas, Periandros, Kılon); Yedi taş, eski Mısır'da yedi topluluk, Gılgamış destanında Yedi gün yedi gece, yedi ekmek; Yahudilerde Yedi çoban, yedi oğul, Galatlarda yedi kurban, İbranilerde, yedi melek, Nuh'ta yedi bölme, Roma'da yedi uyurlar (Yemliha, Mislina, Mürselina, Mernuş, Tebernuş, Sazenuş, Kefeştatayuş), İskandinav söylencelerinde yedi kamışın kutsallığı, Eski Türklerde Tanrı Ülgen'in yedi kişi yarattığı, Tanrı Ülgen'in huzuruna varmak için yedi engelin bulunduğu, Şaman inançlarında gök tekenin dünya çevresini yedi kez dolaştığı, yine Sapoy Türklerinde yedi pınar ve yedi sarıkız öykülerinin bulunduğu, böylece bir çok ulus ve toplumda yedi sayısının kutsal sayıldığı anlaşılır. Bektaşilerde yedi ulular (Nesimi , Hatayi, Kul Himmet, Pir Sultan Abdal, Virani, Yemini, Fuzuli); Yeniçerilerde yedi kapı, İslamiyette yedi tamu, Alevilerde yedi nitelik, yedi erkân (Pir, rehber, mürşit, iki musahib ve onların iki eşi).

Meveddet ayeti geldiğinde, Resul - i Ekrem meveddetin (saygı ve bağlılığın) kimlere gösterilmesi gerektiğini bildirmek için abâsının altına yukardaki kutlu insanları alır.

Ayeti getiren Cebrail bu kutsal yücelikten duygulanarak:

— Ya Resulullah bende sizden olmak istiyorum. Diyerek dilekte bulunur. Cebrailin bu güzel dileğine Hazreti Muhammed

— "Evet! Cebrail sende bizdensin" demek suretiyle yerine getirir.

Yine Hz. Muhammed, Ehl - i Beyt'e bihakkın ve kusursuz bağlılığından ötürü Selman - ı Farisi Hazretleri hakkında da "Selman Ehl - i Beyit'tendir." kutlu sözünü söyler.

Böylece abâ dışında kalanlarla birlikte Ehl - i Beytin sayısı yediye çıkar.

Hazreti Muhammed, Hazreti Ali, Hazreti Fatıma, Hazreti Hasan, Hazreti Hüseyin, Cebrail Aleyhisselam ve Selman - ı Farisi Hazretleri.

Yedi Farz : Caferi Sadık buyurur ki: "Tarik - i Naciye'de farz olarak yedi görev vardır. Yedi farz şunlardır:

Birincisi : Mürid olan kişi, tüm varlıkları Tanrı ya da hakikat olarak kabul etmeli ve edinmiş olduğu sırları kimseye anlatmamalıdır. Tariki naciye sırrını, yabancıdan, imanını şeytandan koruduğu gibi korumaldır.

İkincisi : O bir siperdar olmalıdır, yanı sır tutmalıdır; gördüğüne kör olmalı, görmediğini anlatmamalıdır; hiç bir yolla sırları ifşa etmemelidir.

Üçüncüsü O, Yezdani Hak üzerine düşünceye dalmamalıdır; çünkü her kötülük Yezdani Hakk'ın unutulmasının bir sonucu olarak meydana gelir. Yezdani Hakk'ı unutmayan bir bende, ulu şanlardan biri olur. Böyle bir kişi bir Sultan olmuştur.

Dördüncüsü : Derece derece oğrun dirlik etmektir. O, mürşid, mürebbi hakkını hak bilmiş olmalı ve onun dilediğini yapmalıdır. En başta, mürşidini bulduğunda, mürşid ona hicapsız cemalullahı gösterecektir.

Beşincisi : Musahip hakkını ceme götüre, erenler meydanına götüre, mürşide boş eliyle gelmeye, talibin abdesti oldur.

Altıncısı : Pir yerinde olan mürşid halifeden el alınca erenler meydanında ikrâr edip, nedamet getirmelidir.

Yedincisi Kendisini mürşide bağladıktan sonra bildiklerinden vazgeçmeli ve üyeleri önünde alçak gönüllü olmalıdır" (**İmam Cafer Buyruğu, Aktaran, J. K. Birge, Bektaşilik Tarihi, s. 115**)

Sekiz : Sekiz cenneti anlatır. Yunus Emre bir şiirinde "Kasdeder sekiz uçmağı nur idüp nura katmağa" der. Cennet, uçmak, bahçe anlamına gelen 8 cennet vardır. Bunlar: 1) Dâr - ül celâl, 2) Dâr - üs selâm, 3) Cennet - ül meva, 4) Cennet - ül - huld 5) Cennet - ün naim 6) Cennet - ül firdevs, 7) Cennet - ül - karar, 8) Cennet - ül - adn. Bunlar müminlere vaadedilen öbür dünya güzellikleridir.

Dokuz sayısı : Bektaşilikte önemli sayılardan biridir. Yedi kat gök sayısına gökten sonra gelen Arş ve Kürsi de birer kuşatıcı kat sayılarak göklerin sayısı dokuz kat olur. Bu dokuz kat göğün dört unsurla (su, od, toprak, yel) birleşmesiyle insan doğmuştur. Dokuz kat göğe, dokuz orta derler. Yunus Emre bunu şu şekilde ifade eder:

Dörttür anam dokuzdur babam.

Bu görüşün kaynağı, Batlamyus (Ptolemalıs)'un geliştirdiği ilkçağ gök bilimidir. Ancak tasavvuf dokuz kat, yedi kat gök terimlerinden değişik anlamlar çıkarır. Simgesel belgeler olarak ele alır.

Onikiler : On iki imamdır. On iki aydır. Bektaşiler oniki koyunda derler. İsa'nın 12 havarisi vardır. Roma'da 12 levha yasası mevcuttur (İ.Ö. 450).

On İki İmam : Alevilik ve Bektaşilikte imam bir inanç kaynağı durumundadır. Tanrı'ya en yakın, her yönüyle kutsal bir kişidir. Tanrı ile insanlar arasında bağlantı kurar, onun her davranışı ve bütün yaptıkları Tanrı adınadır. Bu nedenle o masumdur, suçsuzdur, yücedir, uludur, ölümsüzdür, eylemlerinin hiç birinden sorumlu değildir. İmamların sözleri tartışılmaz, onlara karşı başka bir görüş, düşünce ileri sürülemez. Çünkü imamlar yanılmaz, yanlış iş yapmaz. Alevi - Bektaşi yolağının temel kurumlarından biri olan "On iki imam" kavramını, Hıristiyanlık'taki İsa'nın on iki havarisine benzetenler, bundan esinlenildiğini söyleyenler olduğu gibi, köklerini eski Anadolu, Yunan, Mezopoteamya, Mısır, Hind, Orta Asya uygarlıkların da arayanlar da vardır.

Aslında Alevilik Bektaşilikte tüm inançlar imamlarla başlar. On iki imamlar olmadan Alevi Bektaşi yolu olmaz, böyle bir şey düşünülemez. Tarikattaki her şeyin özünde ve üzerinde on iki imamların manevi varlığı mevcuttur. Onların görüş, düşünce, davranış ve uygulamaları esastır. Onlar anılmadan olmaz, tıpkı "Bismillah" sözcüğü gibidir. Onlar bir nurdur, bir sevgi yumağıdır. Evren onların yüzü suyu hürmetine yaratılmıştır. Öbür dünyada, kıyamette İslamın şefaatçileri onlar olacaktır. On iki imam Muhammed - Ali nurlarının bir parçasıdır, tecelligâhları (görünüm yerleri) dır. On iki İmam şu şekilde sıralanır:

1 - **Ali (598 - 661) :** İlk imam. Hz. Muhammed'in damadı, amcası oğlu, musahibi, ilk müslüman, Allahın Aslanı, veliler şahı, şehid edildi.

2 - **Hasan (624 - 670)** İkinci imam. Hz. Ali'nin büyük oğlu. Mücteba, zehirlendi.

3 - **Hüseyin (625 - 680) :** Üçüncü imam. Hz. Ali'nin ikinci oğlu, şehidler serveri, Kerbela şahı, şehid edildi.

4 - **Zeynelabidin (659 - 719) :** Dördüncü imam. Hz. Ali'nin torunu, Hüseyin'in oğlu. Şehid edildi.

5 - **Muhammed Bakır (677 - 733) :** Beşinci imam. Zeynelabidin'in oğlu. Zehirlendi.

6 - **Caferi Sadık (699 - 765) :** Altıncı imam. Yolun müçtehidi. Muhammed Bakır'ın oğlu. Şehid edildi.

7 - **Musa Kâzım (645 - 799) :** Yedinci imam. Caferi Sadık'ın oğlu. Zehirlendi.

8 - **Ali Rıza (765 - 818) :** Sekizinci imam. Musa Kâzım'ın oğlu. Zehirlendi.

9 - **Muhammed Taki (811 - 835) :** Dokuzuncu imam. Ali Rıza'nın oğlu. Zehirlendi.

10 **Ali Naki (829 868)** Onuncu imam. Muhammed Taki'nin oğlu. Zehirlendi.

11 - **Hasan Askeri (846 - 874) :** Onbirinci imam. Ali Naki'nin oğlu. Şehid edildi.

12 - **Muhammed Mehdi (870 - 878) :** Onikinci imam. Hasan Askeri'nin oğlu. Tanrı emri ile

mağraya çekildi, kimilerine göre 40 yıl emirlerini bu mağaradan görevliler aracılığıyla insanlığa, müslümanlara duyurdu. Mağara da sır oldu. Kıyametten önce döneceğine inanılır.

On İki Hizmet Hazreti Muhammed tarafından oluşturulan ve Alevi Bektaşilerce uygulanan on iki hizmet şunlardır: (Bkz. Nakiplik)

1 - Mürşid : Aydınlatan; Müritlerine kurtuluş yolu ve Tanrısal gizlerin çözümünce gösteren; Dervişleri yöneten ve yönlendiren; sözü yasa niteliği taşıyan üstün aşamalı tarikât ulusu sayılır. Görev itibariyle Hazreti Muhammed'i, Hazreti Ali'yi ve Hacı Bektaş Veli Hazretlerini temsil eder. Onların adına (Biat) ikrar alır nasib verir. Ayinicemi yürüten mutlak otoritedir. Rehberi, dervişi, talibi eğitir, gözetler ve olgunlaşmaları için gerekli olan ruhi ve pratik bilgileri verir. Tarikata girenlerin topluma yararlı ve erdemli insanlar olmalarını sağlar. Sorumluluğu en ağır olan bir kimsedir. Mürşidin, olgunluğun, efendiliğin, alimliğin, yüce ahlakın, dinin, yolun - yolağın bütün simgelerini doruk noktada özünde taşıması gerekir. Hakk - el yakin mertebesinde kabul edilir.

Ayincem yapılacağı zaman Mürşid makamına Baba veya Halifebaba oturur. Alevilikte bu makamda oturan zata Dede denilir.

2 - Rehber : Tarikata girmek isteyen isteklilere kuralları ve koşulları öğretir. İsteklileri bu konuda eğitir ve olgunlaştırır. İkrar verip nasib alırken önderlik yapar. Biattan sonra Mürşid'in eğitim ve öğretilerini Talib'de gözetler. Sorunlarında yardımına koşar. Tarikat ilmini talibe en iyi şekilde öğretmeye çalışır. Tarikata ters düşecek genel ahlak kurallarını ve davranışlarını engeller, Mürşid tarafından talibin eğitim ve öğretiminden - tarikat bilgisi yönünden - sorumludur.

3 - Gözcü : Rehberin yardımcısıdır. Tarikata yeni girmiş talibleri ve dervişlik derecesine yükselmiş tarikat mensuplarını gözetler. Tarikat kurallarına aykırı davranışta bulunmamaları için uyarır.

Gerektiğinde yol gösterir. Yaramaz davranışta bulunanları uyarır veya Rehber'i konu hakkında bilgi sahibi kılar.

Ayincem süresince, cemde bulunan canları izler. Cemin birliğini ve huzurunu bozucu davranışlara izin vermez. Bu tür davranışa kalkışacak olanları hemen uyarır. Gözü sürekli cem erenlerinin üstündedir. Düşkünlerin, suçluların ceme girmesini engeller. Dışarıdan ceme yapılacak herhangi bir engellemeyi durdurur. Gücünü aşarsa Rehbere ve Mürşid'e haber verir. Ayincemin huzur ve duygusallık içinde devam edip sona ermesini sağlar. Sorumluluğu ayincemden sonra da devam eder.

4 **Çerağcı** Cemevinde bulunan aydınlatma aygıtları ile ilgilenir. Ayincem yapılacağı zaman tüm şamdanları siler, parlatır. Kandillerin yağını fitilini tamamlar. Gazlarını katar. Mumlarını diker. Çerağ tahtını (makamını) hazırlar. Ayincem süresince biten mumların yerine yenilerini takar. Biten yağ ve gazları tekrar doldurur. Cemevinin ışıksız kalmaması için gerekli tüm görevleri yerine getirir.

Buhurdanlıkları siler temizler. İçlerine gülsuyu ve diğer güzel kokuları doldurur. Buhurdanlığı cem süresince devamlı yakarak, cemin güzel kokular içinde sürmesini sağlar. Böylece ter, ayak kokusu ve sair kötü kokuların canları rahatsız etmesine izin vermemiş olur. Boş zamanı kalırsa meydancıya yardım eder.

5 - Zakir : Genellikle sesi güzel olanlardan ve saz çalabilenler arasından seçilir. Mürşid'in emri ile ayincem süresince zikri yönetir. Kur'an okur, ilahi okur, deyiş, nefes ve düvazde imam söyler. Mersiye ve Nevruziyeler söyler. Söylediklerini saz eşliğinde icra eder. Mürşid'e yakın mesafede oturur. Görevi ve sorumluluğu ayincemle sınırlıdır.

6 - Farraş (Süpürgeci) : Ayincem başlamadan önce cemevini süpürür temizler. Oturma yerlerine gerekli olan yaygıları yayar. Cemevinin sürekli temiz tutulmasından sorumludur. Cemin bitiminden sonra

cemevini yine temizler. Boş zamanlarında sofracıya ve ibriktara yardım eder.

7 - İznikci (Meydancı) Cemevinde bulunan postları sıra ve kurallarına göre yerlerine yerleştirir. Ayincem yapılacağı zaman hazırlar. Cemevine gelen canlara Mürşid huzurunda duruş, niyaz ve diğer kurallarda yol gösterir. Oturma yerlerini belirler. Canların tarikattaki kıdemlerine göre oturmalarını sağlar. Ayincem süresince cemevinin sükunetini sağlaması için gözcüye yardımcılık yapar. Semah'a kalkacak olan canları kaldırır. Ferraş, Sakka ve İbriktar'ın hizmetlerine nezaret ve yardım eder.

8 - Niyazcı (Kurbancı) : Cemevine gelen lokmaları ve kurbanları teslim alır. Kurbanları tekbirleyerek keser, yüzer ve pişirir. Lokma merasimi zamanına kadar hazırlar. Lokma merasiminde sofraları açar. Yemekten sonra sofraları kaldırır. Bu hizmetleri yaparken kendisine, meydancı, süpürgeci, sakacı, ibriktar yardım ederler.

9 Sakacı (Sucu) Ayincemden önce, şerbet hazırlar. Şerbetleri ve suları kaplarına doldurur, hazırhale getirir. (Nevruzda süt hazırlar) Ayincem süresince susayan canlara su verir. Şerbet dağıtımında, dağıtma görevini yapar. Boş zamanlarında Niyazcıya yardım eder.

10 - İbriktar : Elinde leğen ve ibrik, omuzunda havlu ile Ayincemde hazır bulunur. Mürşid'in abdest almasında ve yemekten sonra canların ellerini yıkamalarına hizmet verir. Suyunu döker, havluyu uzatır silinmelerini sağlar. Boş zamanlarında niyazcıya yardım eder

11 Peyik (Haberci) Bu hizmeti yapana Pervane'de denilir. Ayincem yapılacağını, Mürşid'in emri ile tüm canlara duyurur. Bu görevi ev ev gezerek yerine getirir. Canların eksiksiz ceme gelmelerini sağlar. Mürşid ile canlar arasında habercilik (Elçilik) görevini yürütür. Ayincem süresince Semaha kalkacak olanları meydancıya bildirerek yardım eder.

12 - Bekçi (Ayakçı) : Ayinceme gelen canların boş kalan evlerini gözetler. Hırsızlık, yangın gibi zarar verici olaylardan korur. Evlerinde bıraktıkları hayvanlarının herhangi bir zarar yapmalarını önler. Ayinceme dışardan yapılacak olan engellemeleri önceden görerek gözcüyü uyarır. Görevi ayincem ve cemevinin dışındadır. Görevinin kutsallığı ve sorumluluğu nedeniyle duada unutulmaz. Sevabı üstün olan bir hizmettir.

Bu hizmetlerin tek bir amacı vardır. Alevi ve Bektaşilerin kimseden zarar görmeden, kendi erkânlarını huzur ve tanrısal duygusallık içinde sürdürmelerini sağlamak. Eline, diline ve beline sahip olan Alevi ve Bektaşilerin kimseye zarar vermeleri zaten düşünülemez. Yeter ki kimseler bu insanlara zarar vermesinler.

Hazreti Muhammed tarafından, Mekke ve Medine Müslümanları arasında habercilik, yol göstericilik ve gözetleme hizmetleri için oluşturulan bu görevler, Hazreti Muhammed'den sonra da sürdürülmüştür. Akabe'de seçilen oniki kişinin bazıları bizzat Peygamberin özel hizmetlerini de yapmışlardır. Örneğin Cabir Ensari Çerağcılık, Selman - ı Farisi temizlikcilik (süpürgecilik), Amrı Ayyar habercilik, Hz. Eyma tül Yemani meydancılık, Mahmud ül Ensari kurbancılık, Hazreti Ali'nin kölesi Kanber Hazretleri ibriktarlık, Peygamberin kölesi Keysani sakacılık, Ebu Zer Gaffari gözcülük görevlerini yürütmüşlerdir. Alevi ve Bektaşilikte bu hizmetlerde bazı ufak tefek değişiklikler yapılarak, ayincem'in durumuna uyarlanmıştır. Ancak öz aynen korunmuştur.

Oniki Hizmette Görev Kimler Adına Yapılır ? :

Yediler, kırklar "gaip erenler" içerisinde olup hepsi mihmanlardır. Bu oniki post makamının, her Bektaşi meydanında bir sıra düzeni ile yerleri vardır. Bu postlara ne olursa olsun niyaz edilir. Bundan başka meydan erenlerinde görülen oniki hizmette aşağıdaki kişiler adına görev yapılır:

1 - İmam Hasan — Tarikatcı,
2 - İmam Hüseyin — Farraş,

3 - Muhammed Hanefi — Berber,
4 - Abdüssamet - Zakir — Sazandar,
5 - Abdal Ahmet — Sofracı,
6 - Süleyman — İbrikci,
7 - Tayyib — Saki,
9 - Abdülkerim — Gözcü,
10 - Abdullah — Pervane,
11 - Hâdi - i Ekber — Çerağcı,
12 - Abdül Celil — Bâb. (kapı)

Bu oniki kişinin İmam soyundan olduğu söylenir. Bunların içinde Hasan Hüseyin'den başkası bizce bilinmemekle birlikte Selman'ın da hiç ilgisi yoktur. Ancak, Bektaşilikte Selmani diye bir olay vardır ki yılın belirli bir gününde elde keşkül i fıkara, mürşidinin buyruğu ile halkın arasında dolaşarak "Şeydullah Allah için bir şey" diyerek para toplar. Ama öyle herkesten istemez. Çünkü Bektaşilikte dilenme ne olursa olsun yasaktır. Tarikatte suçlular "Selmaniliğe" çıkarlar. Üzerlerine deriden giysi giyen bu kişiler "Allah için, Şehid - i Kerbelâ aşkına" su dağıtırlar. Yalnız çerağcıya verilen "Hâdi i Ekber" adı Bektaşi terminolojisindeki "çerağ ı daim, nur ı daim" kavramlarının önemini ve yerini gösterir.

İşte Balım Sultan meydanında 12 12 14'lük örgütü kimi zaman Ahileri, kimi zaman da Havarileri andırdığı gibi Oğuz töresinin yirmidört boyuna da bir gönderme olabilir. Ancak hangisini almak olası? **(Nejat Birdoğan, İttihat - Terakki'nin Alevilik - Bektaşilik araştırması, İst. 1994, s: 140).**

Ondörtler : Hazreti Peygamberin soy torunlarından henüz küçük iken münafıklar tarafından şehid edilen Ondört Masum - i Paklardır.

Onyedi kemerbest : Hazreti Ali tarafından bellerine kemer (Kılıç) kuşatılan Onyedi oğludur. İkisi İmam'dır.

Onyedi Kemerbest - i Hanedan : Ehl - i Beyt'e candan bağlı olan isimleri bölüm içinde verilen Onyedi Sahabedir.

Kırk : Kırkları, kırk makamı simgeleyen sayı.

Kırklar : Bektaşilikte sır bir kurumdur. Hakkında çeşitli söylenceler vardır. Hiç bir baskı görmeden, içten gelerek müslüman olan ve bu uğurda tüm varlığını, ailesini terk ederek Hazreti Muhammed'e bağlanan kimselerdir. Sayıları

kırk olduğundan Kırklar olarak anılırlar. Adları kesin olarak söylenemez, ya da bilinmez. Bütün Aleviler bunlarda gizli güçler olduğuna, kutsallıklarına ve varlıklarına inanır, büyük saygı duyarlar.

Bakım ve dini eğitimleri Hazreti Ali tarafından yapılan bu kutlu zatların adları ne yazık ki tamamen bilinmemektedir. Pek azının adları günümüze kadar gelebilmiştir.

Yetmiş iki millet Hz. Muhammed bir hadisinde "Ümmetim 72 cemaate bölünecektir; biri dışında ki onlar gerçek müminlerdir onların hepsi için cehennem kaçınılmazdır" demiştir. Bu terimin kaynağının bu hadis olduğu söylenir. Bektaşiler ayni cem, ikrâr törenlerinde yollarının, yani Bektaşiliğin bütün yollardan ayrı olduğunu vurgularlar. Caferi Sadık mezhebinin 72'sinden de ayrı olduğunu söyler ve kabul ederler. Bu yol dışındaki tüm mezhepleri, tarikatları reddederler, bu mezhebin Muhammed Ali yolu olduğunu belirtirler. Bektaşi düşüncesi bu konuda kesin bir ilerleme gösterir. Tarikat aşamasında talibe sadece Caferi mezhebi anlatılır, diğerlerinden hiç söz edilmez. Hakikat aşamasında kişinin 72 milletin eleştirisinin üzerinde olması vurgulanır. Yani mistik yola hakikatın tüm diğer yolları dışlanarak girilebileceği anlatılır. Hatta Yunus Emre bir şiirinde "Yetmiş iki millete aynı gözle bakmayan şeriatın alimi olsa bile gerçekte Hakikat'a asidir" der. Bu terime tüm Alevi - Bektaşi ozanları şiirlerinde yer vermişlerdir.

Yüz yirmi dört : Adem peygamberden bu yana gelen pegamberleri ifade eder.

Bunların dışında:Alevi Bektaşilerde 4, 8, 9, 28, 32, 33, 99, 360, 366, 6666, 18.000, 124000 sayılarının da özel durum ve kutsal değerleri vardır.

Kırklar Şerbeti : Beyaz bir kase içinde hazırlanır. Biat gecesi talibe içirilen şerbettir.

Kırklar, Şerbet ve Semah : İçlerinde Selman -ı Farisi ve Gulam Kanber hazretlerinin de bulunduğu kırk kişi, Hazreti Ali tarafından eğitilmiştir. Hazreti Muhammed ve O'nun Ehl i Beyti için her şeyini feda eden bu kutsal insanlar Kur'an'ın yoruma dayalı ayetlerinin gizli anlamları açıklanarak, onlardaki gizli mesajlar bildirilerek

eğitılmişlerdir. Bu insanlar İslam felsefesinin bel kemiğini meydana getirirler.

Çoğu Elçilik Mescidinde yatıp kalktıklarından ötürü, bunlara (Ashab - ı soffa) sofa sahibleri denilmektedir.

Kırk kişiyi eğitip Tanrı erenliği makamına çıkarttığın - dan ötürü, Hazreti Ali'ye Şah - ı Velayet (Veliler Şahı) unvanı verilmiştir. Hz. Ali, Peygamber ilminin kapısıdır, bu ilmi kendisine bağlanan Kırk muhibbine öğretir. İslam tasavvufunun ve tarikat silsilesinin başlangıcı olan kırklar Alevi - Bektaşilerce de kutsal sayılır.

İlk ayin cem, ilk semah, ilk şerbet, ilk tevhid (Tanrı'yı anarak ayakta durma) Kırklarla başlamıştır. Şekilcilikten kaçınıp aşk ve vecd yolu ile Tanrı'ya ulaşmanın yolunu açmışlardır. Gösteriş ve dedikodudan arınması gereken bu yol yine onlar tarafından gizli tutulmuştur.

"Tanrı buyurur ki: Sakla kulum beni saklıyayım seni." şeklindeki kutsal söz tarikatın temel ilkesi haline gelmiştir.

Safa Nazar Mürşidin yol evladını olgunlaştırıcı, onun gönlünü açıcı bakısı, ilgisi. Yol evladının evrendeki her nesneye birlik (vahdet) gözüyle bakması.

Saka Cemde oniki hizmetten biri. Su dağıtma görevini yerine getiren kimse.

Sabır Bir olgunluk belirtisi, bir aşama olup Tanrı'dan başka hiç kimseye yakınmama durumu. Dayanma, tahammül etme. Alınyazısına inanma. Herşeyin Tanrıdan geldiğine inanarak herşeyi tevekkülle karşılama. "Sabreyle gönül sabreyle" dizesinde geçer. Hz. Eyüb sabrı: Her derde sonuna değin itirazsız, şikayet etmeden dayanma.

Sekil Kabahat işleyenlerin boynuna takılan taş, Kabahat taşı.

Seccade Post. Secde. Ayinlerde ya da namazda makama saygı için yere kapanma ya da eğilme.

Ser Verip Sır Vermeme Başını verip gizemini açıklamama.

Sıbteyin - i Mükerremeyin İmam Hasan ve İmam Hüseyin Hazretleri.

Sıdkı Bütün Tam bağlılık.

Sırlama Gizleme, ortadan kaldırma.

— T —

Takiye Bu sözcüğün şia öğretisinin bir parçası olduğu söylenir. Gizleme, saklama anlamlarına gelir. Bektaşilikte çok önemlidir. "Göründüğün gibi olma, olduğun gibi görünme" kuralı, baskı ve takipler sonucu doğmuştur. Özellikle sünnilerin hışmından, yobazların saldırılarından korunmayı sağlar. Şüpheden kurtulmak için başka bir din, mezhep veya tarikattan gibi gözükmenin doğruluğuna inanmak zorunda kalan Alevi Bektaşiler bu ilkeyi Kuran'ın 2. suresi olan Bakara'nın 195. ayetine bağlıyorlar. Bu ayette "Kendinizi kendi elinizle tehlikeye atmayınız" denilmektedir. Bu ayet, takiye için yeterli onay olarak gösterilir. Takiye ilkesi azınlıkta kalanlar için geçerli bir ilkedir. Bu ilke gerçek inanç ve adetlerin araştırılmasını zorlaştırır. Bektaşi olmayanlarla kişisel sohbetler hemen hemen takiye rengi taşır. Miratül Mekasit'in bile takiye sonucu yazıldığı bir gerçek. Takiyenin ağırlıklı olduğu yerlerde resmi ideoloji yandaşı olan yöneticilerin ve cahil yobazların terör estirdikleri, bölücülük, korku yarattıkları baskı ve sindirmeye giriştikleri mutlaka düşünülme -lidir. Böyle bir ortam olmadan kimse takiyeye dahası kendini inancını inkâra değiştirmeye baş vurmaz.

Talib (Muhib) İsteklilik süresini başarı ile bitiren adayın, ikrar erkânı içinde biatının alınıp tarikata kabul edilmesine muhiblik denilir. İkrar verip nasip alan kimseye de Talip denir.

Bektaşilikte Talip'liğinde bir süresi vardır. Muhib kendisine verilen ibadeti (Evrad, zikir, erbain, çille ile oruç, zekat namaz gibi tarikat ve şeriata ait ibadeti) hakkı ile yerine getirir, tarikat kurallarına göre belli bir olgunluğa ulaşırsa dervişliğe yükseltilir. Bu bir aşamadır, makamdır. Taliplik tarikat içinde şeriat kapısıdır.

Tecelli Doğuş meydana geliş.Görüntü.

Terk Bektaşilikte gerçeğe ulaşabilmek için üç terk gereklidir. Terk - i Dünya (Dünyayı terketme), Terk - i Ukba (Ahireti terk etme), Terk - i Terk (Allah'tan gayri her şeyi terk etme). (Bknz. sh: 615)

Teslim "Allah ve Melekler Peygamberleri tesbih ederler, ey mü'minler sizde onu tesbih edin ve teslim olun" ayeti emrine göre Mrşid'e biat etmeye denilir. (Ahzab suresi 56. ayet).

Teslim Halkası Mücerret canların kulaklarına taktıkları küpe. Hz. Ali'nin atının nalının simgesi.

Teslim Taşı Boyuna asılan oniki uçlu yıldız taş.

Tığ - ı Batın Nereden geldiği bilinmeyen felaket.

Tığ - ı Bend Biat merasiminde talibin boynuna takılan yünden örülmüş ip. Çoğunlukla ikrar günü kesilen koyunun yününden örülür.

Tığlamak Kurban kesme.

Tören Alevilik Bektaşilik inancında, iki büyük tören yapılır. Bunlardan biri: İkrâr ayini, diğeri ise Ayni Cem'dir. Bu iki büyük tören, tam bir yaygınlık ve genellik göstermese bile uygulamada tarihsel süreç içinden sürdürdüğü varlığı, kazandığı biçimsel yapısı ile beşerden on kola ayrılır:

1 - Bahçeden gül koklamak törenleri :

a) Cuma töreni
b) Tekkeye adanan kızlar töreni
c) Mücerred babalar töreni
d) Balım Sultan töreni
e) Tekvin töreni

Bunların hepsi de özünde birer ikrâr ayini törenidir, ikrâr ayininin kolları olarak algılanır.

2 - Bahçeden gül koparmak törenleri :

a) İlk vusul töreni
b) Kızlar (Bakireler) töreni
c) Babalar töreni
d) Asa töreni
e) Dört kapı töreni

Bunlarda özünde birer ayin - i cem törenidir. Her biri ayin - i cem töreninin kolları olarak algılanır.

İkrar ayini, Bektaşilikte yola girmek için düzenlenen ilk büyük törendir. Bu törenden geçmeyen bir kimsenin yola girmesi, Bektaşi olması olanaksızdır. İkrar ayini, Bektaşi olmak isteyenin dileğini açıklaması, bu isteğini bir aracıyla tarikat yetkilisine ulaştırması törenidir. İstekli (talip) önce bir rehber bulur, tarikata girmek için gerekli bilgileri ve genel işlemleri ondan öğrenir. Talibin dileğini öğrenen, amacını, isteğini ve düşüncelerini anlayan rehber, durumu tekkenin en büyük yöneticisi olan babaya bildirir, yola alınmasının uygun olduğunu önerir, talip (istekli) bir süre

denenir, uygun bulunması durumunda, kendisini yetiştirmekle görevlendirilen kimselerden nasip alır. Daha sonra rehber, öncülük ettiği talibe, kurallarına uygun olarak tarikat abdesti aldırır. Ardından iki rekat namaz kılınır. Bu işlemleri talibin beyaz kefene sarılması izler. Kefene sarılan talip bir bakıma ölmüştür. Yeni inanç dünyasında yeniden dirilecektir. Beyaz kefen içindeki talibe şu telkin verilir: "Erenler meydanında, pir huzurunda, mürşidine teslim - i rızada oldun mu? Yalan söyleme, haram yeme, livata ve zina etme, elinle koymadığın bir şeyi alma, gözünle her gördüğünü söyleme... Allah - Muhammed - Ali - Oniki imam, hanedan - ı ehlibeyte iman ettin mi? kaza ve kadere bel bağladın mı? Bunun ikisini de bir bilip gece ve gündüz gönlünde Allah Muhammed Ali'yi mürşidin aracılığıyla bir bildin mi? Hak dediğimizi hak, batıl dediğimizi batıl bildin mi? Tarikat - ı Naciye'den olup Caferi Sadık'ın mezhebini hak tanıdın mı? tevella ve teberra'yı kıldın mı? Bu iki ikrardan dönersen huzuru mahşerde yüzün kara olsun Allah- Muhammed Ali Hünkâr Hacı Bektaş Veli ikrarında sahip - kadem eyleye hu...."

Telkinin ardından tığbendi boynuna takılan talip meydana alınır; şeriat, tarikat, marifet ve hakikat kapılarını temsil eden erenlere tek tek usulüne uygun selam verilir, her selam verişte bir adım ilerlenir, böylece simgesel olarak dört kapıdan talip girmiş kabul edilir.

Mürşid sağ elini talib'in iki omuzu arasına koyarak ilgili ayeti okur. Boynundaki tığ bend çözüldükten sonra kulağına "Girme girme, dönme dönme, girenin malı dönenin canı, eline, diline, beline sağ ol, mürşidin Muhammed, rehberin Ali, der. Kefen çıkarılır. Böylece talip doğmuş yeniden dirilmiş, yeni yaşamına başlamış olur. Çerağlar uyarılır, ortalık pırıl pırıl olur. Talip mürşitten başlayıp diğer bütün postların önünde durur, önce eğilip postu, sonra postta oturan babanın elini alarak avcunun içini öper, ardından talibin tekkeye adadığı kurbanı tığlanır, sofralar kurulur içkiler içilir, nefesler okunur, sazlar çalınır.

— Ü —

Ümmül Kitap

İnsan yüzünün diğer bir adı. İnsanın yüzünde bulunan yedi delik, Fatiha suresindeki yedi ayeti temsil eder. Buna Sebbel mesan'da denilir.

— V —

Vahdet

Birlik, beraberlik. Tanrı ile bir olma, Tanrıya yakın olma. Tanrıyla başbaşa kalmak için uyku durumuna geçme. Bir başına yalnız kalma.

Vahıy

Bir düşünce ya da buyruğun Tanrı tarafından peygambere ilham edilmesi. Peygambere ilham edilen tanrısal kelam ve haber.

Varoluş Çenberi

Tanrıdan taşan, fışkıran özün akl-ı evvelden alem-i şuhuda inerek çizdiği düşünülen kavs-ı nüzul ile almi şühudtan çıktığı kaynağa yani Tanrı'ya yükselirken çizdiği düşünülen kavs-ı uruç eğrilerinden oluşan daire.

Ve Lekad Kerremna Beni Adem

Türkçe anlamı "Biz insanoğlunu çok şerefli yarattık" demektir.

Alevi - Bektaşiler, insanın, bütün varlıkların en yücesi, en onurlusu olduğuna, Tanrı'nın onlara varlıkların en şereflisi olma rütbesini verdiğine inanırlar. Tanrı insanı yaratınca meleklere insan önünde eğilmelerini, onu kutsamalarını, üstün olduğunu kabul etmelerini, çünkü onlara her şeyin adlarını öğrettiğini bilgilendirdiğini söyledi. Şeytanın dışındaki bütün melekler ona secde ettiler, yani insanın kendilerinden daha üstün yaratıl -dığını, bilgili olduğunu onayladılar. Şeytan kendisinin yalımdan, ateşin dumansızından, insanın ise çamurdan yaratıldığını öne sürerek buna karşı çıktı, insanların üstünlüğünü tanımadı. Allah'ta onu kendisine karşı çıktığı için lanetledi kovdu. Alevi Bektaşilere göre, Alevi sözcüğünün kökeni, yücelik, ululuk anlamı taşır. Bunun karşıtı sufliyettir bu ise aşağılık anlamı taşır. Onlar, Alevilikte amacın cahillikten kurtulup hakikate (insan - ı kamillik) mertebesine erişmek olduğunu savunur ve kabul ederler. İnsan ı kamillik nitelemesi bütün yönleriyle tam olarak Hz. Ali'de tecelli etmiştir derler. Bazıları böyle bir nitelendirmeyi Ali'ye tapmak şeklinde yorumlarlar, Alevilerin böylece Allah'a şirk (ortak) koştuklarını, kafir olduklarını öne sürerler.

Oysa burada Tanrı'ya ortak koşmak değil, onun ayetini ve kendisini doğrulamak, onaylamak vardır. Ali'nin niteliklerini söyleme ona tapma olarak değerlendirilmemelidir.

Elbette Hz. Ali'de her insan gibi yaratılmıştır. O da Tanrı'nın kuludur, ölümlü bir varlıktır. Tanrı'nın ortağı olamaz. Ancak Allah Hz. Ali'ye diğer insanlardan daha üstün nitelikler, tinsel üstünlükler vermiştir. Ali, Allah'ın velisi ve aslanıdır. Tam bir insanı kamildir, müminlerin her açıdan kılavuzudur, en merdi, en cömerdi, en yiğidi, en doğrusu, en dürüstü odur. Tanrı'nın insan için var ettiği tüm güzel, üstün özellikler en mükemmel biçimde Ali'de tecessüm ettirilmiş, tasavvuf inancı doğrultusunda Tanrı en çok Ali'de tecelli etmiştir. Zaten bir bakıma tasavvuf inancı felsefesi insana, insanlığın yüceliğini, üstün niteliklerini anımsatmak için, onlara sahip çıkmasını sağlamak için doğmuştur. Tanrı, evrendeki varlıklar içinde en mükemmel biçimde insanda tecelli etmektedir. İnsanlığın içinde de en çok Hz. Ali'de görünür, tecelli eder. Alevilerin bu görüş ve inançları Hz. Ali'ye "tapmak", onu Allah'a ortak koşmak şeklinde yorumlanmıştır. Oysa herşeyi verende, alanda Tanrı'dır. Kimse hiç bir varlık Tanrı olamaz, onun üstün niteliklerinin hepsini özünde bulunduramaz, taşıyamaz, yaratılışı buna uygun değildir, her şeyden önce insan bir varlık, bir yaratılmıştır. Özünde, tininde, aklında ancak Allah'ın verdiği sırları taşıyabilir. Ancak Allah'a en yakın varlık insandır. Bilinçli yaratılmıştır. Bilme yeteneğiyle, öğrenme, öğretme özellikleriyle donatılmıştır. Ona üstünlük veren öğeler bunlar ve benzerleridir. Tanrı sırlarını ancak insan oğlu bulacak, örtülerini kaldırarak bilgiye dönüştürebilecektir. İnsanoğlu için dinsel kitaplarda sayılan bütün güzel şeylerin hepsi en olgun, en üstün biçimiyle Hz. Ali'de tecelli etmiştir. Bütün bunlara karşın Hz. Ali'de yaratılmıştır. Tanrı düzeyinde olamaz. Hz. Muhammed "Ben ilmin şehriyim, Ali kapısıdır" buyurmuştur. Mevlanae "İhlası, doğruluğu Ali'den öğren" der. Yunus Emre "Ali gibi er gerek / iş bu sırra ersin" der. Bilgi ve doğruluk Ali'ye vergidir.

Hz. Ali en mükemmelin gösterilmesi için yaratılmıştır. İnsanlara en mükemmel kamil insan" ın somut örneği olarak gösterilmiştir. Bütün insanlarda bulunan güzel, iyi,

doğru özelliklerin en doruk, en olgun biçimde onda var olduğu bütün Alevi Bektaşilerce kabul edilir, buna inanılır. Ali'de Tanrı kavramı somutlaşır, ancak Ali Tanrı değildir. Tanrı'ya en yakın olan insandır.

Velayet — Tanrının kendine dost kıldığı ve verdiği ilhamla yaratıcı varlığa kattığı velilerin, ermişlerin aşaması, makamı. Velayet aşaması, velayet makamı deyimlerinde geçer. Hz. Ali ile Hz. Fatıma soyundan gelenlerde bulunduğuna inanılan Hz. Muhammedle Hz. Ali'de bulunan ak ile yeşil nurun birleşmesini simgeleyen söz.

Velayet eri — Velayet aşamasında bulunan, ermiş.

Velayet kabzası — Avuçla simgelenen tanrısal güç.

Velayet sahibi — Velayet aşamasına ulaşan.

Velayet sultanı — Velayet aşamasına ulaşmış ermişlerin en yücesi.

Veliyyi Emir — Peygamberden sonra ilk halife ve İmam olan Hazreti Ali'nin diğer bir ismi.

Vurana elsiz gerek Dövene dilsiz gerek — Sözü Bektaşilikte bir kural niteliğindedir. Hıristiyanlık'taki Hz. İsa'nın yüzüne tokatla vurulursa, öbür yanağını çevir sözünü anımsatır gözüküyorsa da durum aslında öyle değildir. Elbette bu bir tevazu ve alçak gönüllülük örneğidir. Ancak kendini ezdirmeyi, kişilikten yoksun kalırcasına aşırı bir çekingenliği, vurdumduymazlığa kapılmayı gerektirmez ve o anlamlara gelmez. Boşuna gereksiz yere başkalarıyla dövüşmeyi, sürtüşmeyi, cebelleşmeyi önlemeyi amaçlayan bir kuraldır. Kısır döngülerden, yersiz çekişmelerden yol mensuplarını kurtarmayı öngören bir ahlak kuralıdır. Barış taraftarı bir deyim Mir'ati Babanın dediği gibi

Elsiziz, belsiziz, dilsiziz amma
Gezeriz alemde erkekçesine.

— Y —

Yüz Sürmek — Bir teslimiyet belirtisi olarak yüzünü bir yere ya da kutsal bir şeye sürercesine eğilmek. Saygı duymak.

Yobaz, Softa — Alevi ve Bektaşileri sevmeyenlere verilen isim.

Yol — Tarikat.

Yolabdesti — Taharet-i sugra.

Yol arkadaşı — Musahip.

Yol ehli Tarikat yoluna girmiş, Ali yolunu, Pir yolunu tutmuş can.

Yol kardeşi Musahip.

Yol Kalsın Gönül Kalmasın Yol Uludur Tarikat hükümleri geçerli kalsın, kimse yaptıklarından ötürü korunmasın. Tarikat yolu insanların suçlarından üstündür. (Ceza verilmede kullanılır).

— Z —

Zahid Şeriat . ırallarına sıkı sıkıya bağlı, ödünsüz, kuralcı, dindar, anlamına da gelir.

Zahir Gerçek olan, görünmeyen olunan bir yansıması olarak algılama görülen nesnel varlık olanı. Şeriat. Tanrısal tecelliler biçiminde görünüş algınına çıkan varlıkların dış yüzü. Batından habersiz olan ve zahirle yetinen, tarikat dışı kimse.

SÖZLÜK

— A —

Ab - ı Hayat	Hayat suyu. İçenlerin ölmeyeceğine inanılan su. Bu suyu yalnız Hızır Peygambein içtiğine inanılır.
Ab - ı Kevser	Kevser suyu. Cennette kevser denilen ve Muhammed'e ait olduğuna inanılan bir havuz. Suyu baldan tatlı, kardan soğuktur. Bu havuzun sakisi Ali'dir. Bu bakımdan, Saki - i Kevser denince Ali anlaşılır.
Abanoz ağacı	Sert ve siyah bir ağaç
Âbat	Şehir, bayındır, mamur
Aba	Yünden yapılmış kaba kumaş, yün elbise
Abaza	Kafkas kavimlerinden Abaza topluluğu ya da bunlardan biri
Abdal	Derviş, Tanrı sevgilisi, kırk din ulusundan biri. Saçlarını, kaşlarını, bıyıklarını ve sakallarını usturayla tıraş ettiren, davul ve dümbeleklerle, sancaklarla toplu halde gezen Şii - Batıni bir derviş topluluğu. Doğrudan doğruya derviş anlamına da gelir.
Abes	Boş, asılsız, saçma.
Adem	Birinci peygamber. Adem. buğday yediği için cennetten kovulmuştu.
Âgâh	Bilgili, haberli, uUyanık
Agâh - ı dil	Gönül adamı, gönül sultanı
Agâh olmak	Bilmek, anlamak, haberi olmak.
Ahd	Söz verme, intikam, öç.
Ahd etmek	Söz kesmek, kararlı olmak.
Ahdine bütün	Sözünde duran, sağlam karakterli, vefalı
Ahiri	En son, en sondaki, sonuncu
Ahlâf	Daha sonra gelenler, bir kimsenin yerini alanlar, sonrakiler.
Ahmed - i Muhtar	Muhammed'in adlarından.
Ahmed	Muhammed'in adlarından
Ahval - i vahde	Birlik hali.
Akl-ı evvel	Tüm diğer şeylerin onun aracılığıyla yaratıldığına inanılan ilk akıl. Tanrıdan ilk belirme aşaması.

Akl-i kül Akl-ı evvelden sonra gelen ve aklı evvele verilen bilgilerin görüntülerinin belirdiği evre olup peygamber ve velilerin sahip olduğu sezgisel kavrayış anlamında evrensel akıl.

Akl-ı maad Görünür dünyanın ötesindeki şeyleri anlamayı sağlayan ve mistik terbiyeden geçirilmiş zihinde beliren akıl, ahiret aklı.

Akl-ı maaş Doğadaki şeyleri bilmeyi sağlayan, aklın en düşük aşaması varlığın aklı.

Akl-ı mutlak Tanrı'nın aklı.

Akıl Us. Doğa ve evrendeki şeyleri tanımayı; ne söyleyeceğini nasıl yapacağını bilmeyi sağlayan insan yetisi. Yine görünür dünya ötesindeki şeyleri araştırıp anlamayı sağlayan, gönülden kaynaklanan, içe doğuş biçiminde beliren sevgisel kavrayış.

Akl-ı cüzi Kuramsal olmayan insan aklı. Pratik zeka.

Akıl bâlik (baliğ) Reşit, onsekiz yaşını bitirmiş, ergin, olgunluk.

Akma hançer Gümüş işlemeli ve süslü hançer, savatlı hançer.

Akselman Rakı, şarap, içki.

Alem - i ekvan Evren, kâinat alemi.

Alevi Genel bir deyimdir. Muhammed'den sonra Ali'yi halife olarak tanıyanlara, yani Şiiliğe yönelenlere verilen genel ad. Bu yüzden Ali'ye bağlı olanlara Alevi denir. İmam Ali'ye son derece bağlılık ve sevgileri vardır. Bektaşiler Ali'den önceki üç Halifeyi tanımadıkları için Tarikatın Ali'den geldiğini kabul ederler. Bazıları daha da ileri giderek manevi gelişmenin Muhammed'den Ali'ye değil, Ali'den Muhammed'e aktarıldığını Muhammed'in Mirac'ının Ali'nin Mirac'ından sonra olduğunu; Muhammed'in, Kırklar toplantısında aşk şarabını Ali'den içtiğini söylerler. Bu inanışa göre Muhammed Peygamberlik sırrına, Ali Velilik sırrına sahiptir. Oysa, Velilik Nebilikten üstündür. Bununla birlikte, Muhammed'le Ali bir vücuttur. İşte Ali'deki bu yüksek nitelikler dolayısıyle ondan yana olanlara Alevi denir. Daha çok Türkmenler arasında yaygındır. Caferi Sadık' ı mezheplerinin içtihadını belirleyen imam bilirler. Bu sözcük 19. yy.'da ortaya çıkmıştır.

Alıç Ağacı Yabani armut ağacı

Âli Yüksek, yüce, ulu

Al - i abâ — Muhammed, Ali, Fatıma, Hasan ve Hüseyin'den oluşan topluluk. Muhammed bunları abâsının altına toplamıştır. Aba halkı demektir.

Ali Naki — (« Oniki İmam» bölümüne bakınız.)

Allah-Muhammed-Ali — Allah-Tanrı-Hak. Olgunluk ve yetkinlik aşamaları bakımından Allah'a çok yakın olan Muhammed ile Ali'nin birlikte anılmasını zorunlu sayan ayrı ayrı görülmeleri durumuna hakikaten gerçek anlamına kavuşulamıyacağına inanılan deyim. Hıristiyanların «Peder - Oğul - Tanrı ruhu» üçlemesine benzer bir inanıştır. Bu üçleme de esas Ali'dir. Ali'den başka Tanrı'lık aramamalıdır. Muhammed'de Ali'ye uyduğu için «Fenafillah» (Tanrı'nın varlığı içinde yok olmak) sırrına ermiştir. Onun için «Allah - Muhammed - Ali» yi birbirinden ayrı görmek, gerçeği anlamamak olur. Alevi ve Bektaşilerde bu, genel ve temel inanışlardandır. Tanrı'nın Ali'de somutlaştığına inanırlar. Muhammetle Ali'nin birlikte anılmasını zorunlu sayan inanç.

Alma - Nar - ayva — Bir gün Cebrail cennetten bir elma, bir nar, bir ayva getirdi. Muhammed bunları Hasan ile Hüseyin'e verdi. Bunları yemeden önce birer parçasını saklamalarını söyledi. Onlarda birazını sakladılar. Fatma öldüğü zaman narın, Ali şehit olduğu zaman ayvanın, Hüseyin şehit düştüğü zamanda elmanın saklanan parçaları kayboldu. Hazreti Hüseyin, Kerbelâ'da bu elma yarısı ile susuzluğunu gidermiştir. Bu gün bile Hüseyin'in türbesi elma kokar. Bunun için Alevi ve Bektaşiler bu meyveleri bütün meyvelerden üstün tutarlar.

Alnı döşü — Tam karşısı, alnının ortası

Amel — İş, yapmak, işlemek, ibadet.

Amennâ — İnanmak, kabul etmek, 'doğru' demek.

Anâsır — Unsurlar, element, Dört element vardır: Hava , Su, Toprak, Ateş.

Andan — Ondan

Anın — Onun

Anlık — Anlamak

Argın — Yorgun

Arık — Temiz, arınmış.

Ârif — Bilge, İrfan sahibi, anlayan, sezgi sahibi, gerçeğe ermiş

Ârifan — Arifler, bilenler, anlayanlar.

Arslan — Alevilerin inanışlarına göre, Miraç'ta, Muhammed'in yolunu bir arslan keser. Muhammed gizli uyarı üzerine yüzüğünü onun ağzına atar, arslan yol verir. Ertesi gün mescidde Muhammed, miracını anlatırken Ali ağzından yüzüğü çıkarıp Muhammed'e verir.

Arş — Sedir, tedbir, hüküm ve tasarruf anlamında olan bu sözcük, sofilere göre, her şeyin maddi varlığıdır, bedeni ve cesedidir. Aynı zamanda arş insandır. Gönüldür. Dokuzuncu kat göğe de arş denir.

Arzıhal — Dilekçe, arzusunu bildiren yazı, dilek.

Aslan kanı — Şarap.

Âsuman — Gökyüzü

Aşina — Tanıdık. Aynı tarikatten iki kişinin birbiriyle can arkadaşı olmaları durumu.Benliğinden uzaklaşan kişinin Hakka yaklaşarak Hakkın dost ve olması durumu.

Aşık — Tanrısal varlığın gizemine bağlanarak kendini Tanrı'da tanrıyı kendinde görme aşamasına yükselmiş yetkin kişi. Bektaşi tarikatinde Bektaşiliğin kıyısında duran Bektaşiliği ilke ve adetlerine belirli bir sadakat duyan ancak nasip almamış durumda olan kimse.

Aşk — Tanrısal varlığı içten gelen bir eğilimle sevme. Tanrısal sevginin insanı bütünüyle egemenliği altına alması olgusu. Sevenin sevilende yok alması. Sevenin kendini cananda yok etmesi. Yalnızca sevilenin var olması. Sevenle sevilenin bir olması durumunu sağlayan sevginin son aşaması.

Aşk olsun — Ödülünüz, karşılığı ilahi aşk olsun anlamına gelen temenni belirten bir selamlaşma sözü.

Aşna — Bildik, tanıdık. Tarikatta iki kişinin can kardeşi olması.

Ata — Baba

Ateş yanmak — Ateşe yanmak

Attariye — Güzel kokulu şeyler, iğne, iplik gibi şeyler. Bunları satana attar denir.

Avam — Halk, cahil halk, tarikata girmemiş kişiler.

Avaz — Ses, haykırış, Turna avazı Ali'nin sesidir.

Ayan — Açık, belli.

Ayan-ı Sabite	Varlık türlerinin var olmadan önce, Tanrı'nın bilgisindeki değişmez sureti, yüzü.
Ayan eylemek	Belirtmek, açıklamak, meydana çıkarmak.
Ayer	Kuranın her cümlesi. Kısa paragraf (255. ayet).
Ayet - el - Kürsü	Bakara suresinden bir ayet
Ayın, ayn	Arap alfabesinde birinci parçası yuvarlak, göze benzeyen bir harf. Göz bu harfe benzetilir.
Ayn - el - yakın	Tanrı'yı gerçek olarak gözle görerek bilme, sofilere göre bilgi; bilmek, görmek ve olmak aşamalarına ayrılır. Bir şeyi bilmeye « İlm - el - Yakıyn »; bilgisini görüş haline getirmeye « ayn el yakıyn »; bilginin oluş haline gelmesine « Hak - el - Yakıyn » denir.
Ayn ı cem	Bektaşi ve Alevilerin yaptıkları tören. Tarikata yeni girenler için ya da bir büyük kişinin anılması için yapılır. Tören sırasında rakı içilmez. Törenden sonra sofra serilir, rakı içilir, saz çalınır, nefesler okunur, semah dönülür.
Ayn - ı zat	Tanrı kişiliği
Azad	Özgür, serbest, kölelerin serbest oluş durumu.
Azizim	Değerli dost (hitap).
Azmak	Sapmak, doğru yoldan çıkmak.

— B —

Baba	Bektaşiliğin Babağan kolunda mürşitlik aşamasına gelmiş, tekkede düzenlenen törenleri ve tekke iç işlerini yöneten derviş. Bektaşi ve Alevilerde tarikat önderi. Törenleri bunlar yönetir. Tarikat hiyerarşisinde talip ve rehberden üstte olan makamdır. Rehberle dedelik arasındadır.
Babailik	XIII. yy. da Anadolu'da Selçuklu yönetimine karşı Baba İlyas ile halifesi Baba İshak'ın önderliğinde başlatılan dinsel-siyasal bir hareket olup, 1240'da yenilgileri sonucu dağılarak sonraları Alevi-Bektaşi toplulukları içinde eriyip kaybolan tarikatın öğretisi.
Bâb	Kapı
Bacı	Alevilerde kadınlara bacı denir. Kız kardeş.
Bâd - ı sabah	Seher yeli, sabah yeli
Bâde	Şarap, içki
Bağ - ı maarif	Bilgi bahçesi

Bahr - i umman Büyük deniz

Bâlâsına durmak Ayakta durmak

Balkan Dağ, bir yarımada ismi.

Baru Burç, kale duvarı.

Basılmak Mağlup olmak, yenilmek

Bâsir Gören, görücü.

Başmak Ayağa giyilen hafif ayakkabı.

Batıl Boş, beyhude, geçersiz, gerçek ve doğru olmayan.

Batın Duyu organları ve algılanan nesnel varlık alanı dışında kalan içe kapanıp düşünmede varılan kavraması görünmeyen gerçek varlık alanı. Gizli olan, iç yüz, İlahi sır, öz

Batın anlam Özsel, iç anlam.

Bâtıni Sır ve hakikatla ilgili; Bâtınilik mezhebine mensup, Kur'an'ın dış anlamlarından gizli anlamlarına dayanılarak kurulmuş bir mezhep.

Battal Gazi Emeviler zamanında Malatya'yı merkez yaparak Bizanslılarla savaşan kahraman. Babası Hüseyin Gazidir. Şii - Batınilerce çok sevilir. Şiirlerde sık sık anılır.Dergâhı vardır. Mezarı Seyitgazi ilçesindedir.

Bay Zengin varlıklı kimse

Baz Doğan kuşu, avcı kuştur.

Bed Kötü, çirkin

Bedreddin (Şeyh) Yıldırım ile Aksak Timur olayından sonra Osmanlı ülkesinde şehzade kavgalarının başladığı sırada Sımavna Kadısı Oğlu Şeyh Bedreddin, Batı Anadolu ile Rumeli'de ayaklanmalar çıkarmıştır. Bu ayaklanmalar tam anlamıyla sosyalist düzen kurmak için yapılmıştır. Kadından başka her şeyin ortak olduğunu savunan Şeyh Bedreddin, 1420 tarihinde Serez'de (Batı Trakya) asılmıştır. Kendisinden sonra Bedreddinliler adını alan taraftarları, inançlarını yaymayı sürdürmüşler, bu yüzden de bir kaç yüzyıl hükümet kovuşturmasına uğramışlardır. Kitaba alınan Alioğlu, Kuloğlu gibi ozanlar da cezalandırılmıştır. Sonraları Alevi-Bektaşi toplulukları içinde erimişlerdir.

Behlül Semerkantlı bir ermiş. Adı, Ali Çoban. Şebinkara- hisar'ın Rugün köyünde yatmaktadır.

Bek Güçlü, kuvvetli

Beka	Geçici evrenin karşıtı olan olumsuz varlık alanı. İnsana özgü bütün niteliklerden ve ilişkilerden sıyrılarak tanrısal özde sürekli kalma durumu. Devam, evvelki hal üzere kalma, baki
Beka billah	Tanrısal özde olumsuz olma durumu.
Bektaş	Hacı Bektaş Veli.
Beli	Evet, hay hay, peki, kabul etme anlamlarında kullanılır.
Ben	Nefis. Ben makamı. Nefs aşaması.
Bend - i zindan	Zindana, cezaevine girme ya da giren.
Bend	Bağ, kayıt, bilgi. Set, duvâr (Su için)
Bend olmak	Bağlanmak, bağlamak.
Benlik	Kendini beğenme hali, gurur, kibir.
Benlik yurdu	Kendini beğenme durumu.
Ber - karar olmak	Kararında, sözünde durmak.
Bere	Yara
Beri	Uzak, öte.
Beş vakit	Günde beş kere kılınan namaz.
Beylicelik	Bey gibi davranma, ağırbaşlılık.
Beyt - ül Mukaddes	Kutsal ev anlamında olup Kudüs kentindeki kutsal tapınak. Muhammed, Mirac'a çıkmadan buraya uğradı.
Beytullah	Tanrı evi, Kabe; insan gönlü
Bezir	Boyacılıkta kullanılan keten tohumu yağı.
Bezirgân	Zengin, tüccar.
Bezm i adem	Yokluk toplantısı, Tasavvufa göre bu alem yokluk alemidir. Buna göre « Bezm - i adem » dünya, kâinat, evren anlamına gelir.
Bezm - i celi	Tanrı ile görüşme meclisi.
Bezm - i gülşen	Gül bahçesinde toplanma
Bezm	Meclis, toplantı. Ebedi, tasavvufi sohbet meclisi.
Bi at (Biat etmek)	Bir talibin biat töreninde mürşide teslim olması, el tutup uymak, birisine tabi olmak. Biat etmek. Mürşide törenle bağlanma.
Bikr	Dokunulmamış, bozulmamış, bakire.
Bile	Birlikte, beraber.
Bili	Bilgi, bilim, ilim.

Bir kılı bin pare etmek Bir işi ya da bir sözü inceden inceye araştırmak.

Birlik Vahdet.

Birlik dirlik Hakla bir olma.

Birliğe ulaşmak Hakla hak olmak.

Biryan Kebab , kavurma, (Büryan da denilir) Tarikatta uryan bir yan olma deyiminde geçer.

Bismişah Ali'nin adıyla anlamına gelen bismillah yerine kullanılan besmele.

Bitek Çiçeğin dalda çıktığı yer.

Buğuz eylemek Nefret etmek, düşman olmak.

Buğz Kin, sevmemek, düşmanlık, nefret.

Bulaşmak Tedirgin etmek, kavga çıkarmak, sataşmak.

Bunda Burda, kimi yerde dünya anlamına kullanılır.

Burc Gökte zodyakın ayrıldığı oniki bölgeden her biri. Oniki burc vardır. Kalelerin kulelerine de Burc denir.

Burcak burcak Burcu burcu, güzel koku saçmak.

Buy Koku.

Buy-i Cennet Cennet kokusu.

Bük Çalı, yabani bitkiler.

Bünyad Temel.

Bünyad olmak Temel kurmak, yeniden yapmak.

Büthan (Bühtan) İftira, kara çalma.

— C —

Caferi Caferi mezhebinden olan kimse. Caferi mezhebi, Şiiliğin en yaygın koludur. Oniki İmam'ı tanıyan bu mezhep altıncı imam Cafer Sadık'ın görüş ve düşüncelerini benimseyenler, bu imama ve yola bağlı olanlar,.

Caferi Mezhebi Oniki imam'ın altıncısı olan İmam Cafer - i Sâdık'ın reyini ve ictihadını kabul eden mezheb. Beşinci mezhep.

Celal Tanrının sertlik, öfke, saygınlık anlamlarını içeren sıfatlarının tümüne birden verilen ad.

Can Sevgili, dost.

Canan Tanrı.

Can Tarikat eri. Onlara böyle denir. Hitapta kullanılır.

Carına yetmek	İmdadına yetişmek, kurtarmak, yardımına koşmak.
Câr	Zor durumda, yardım isteme hali, imdat.
Cebrail	Meleklerin en büyüklerinden biri olup peygambere Tanrı buyruklarını getirir. Sezgisel akıl. Muhammedin içgüdüsel zekası. Simgesi horoz. Görevi Tanrı buyruğunu tebliğdir.
Ced	Dede, büyük dede, soy.
Cem	(«Ayn - ı cem » e bakınız.)
Cemâl	Tanrı'nın sevgi, bağış, cömertlik, ululuk ve hoşnutluk niteliklerinin tümüne verilen ad. Sevinç veren çehre, güzel yüz, yüz, çehre.
Cenabet	Gerekli olgunluğa erişmeden yol sırlarını öğrenme durumu.
Cenan (Canan)	Yürek, kalp, gönül, sevgili.
Cevgan	Ucu eğri sopa, eskiden bununla top oynarlardı.
Cevlan kurmak	Kendi çevresinde dönmek.
Cevr	Eziyet, ıstırab, baskı
Cezbe	Tanrısal bir duyusun etkisiyle kendinden geçme durumu.
Cibril	(« Cebrail » e bakınız)
Cinan	Cennet, cennetler, bahçeler
Coşmak	Cezbeye kapılmak.
Cönk	Bir çok kimsenin eseri bulunan uzun, ensiz bir çeşit şiir dergisi, defter
Cuş eylemek	Coşup akmak.
Cuşa gelmek	Coşmak, taşmak
Cüdâ	Ayrı düşmüş, uzak
Cümle	Hepsi, tümü

— Ç —

Çalmak	Vurmak, sürmek.
Çardarp	Traş erkanında saç-sakal-kaş ve bıyık gibi yüzde çıkan kıl örtüsünün tümünün kesilmesi. Tarikata ilk girişte yapılan işlemlerden biri.
Çarh -ı felek	Talih, gökyüzü
Çarh	Gökler, felek. Halk « Çarkı felek » der. Dünya Dönmek.
Çarpare	Dört parça
Çâr	Dört

Çavmak	Parlamak
Çerağ, çırağ	Kandil, mum, çıra
Çerkan	Ucu eğri sopa. Bir çeşit top oyununda kullanılırdı.
Çeşm	Göz
Çevrim	Cüdur öğretisi.
Çiğindaş	Yol arkadaşı.
Çile evi	Dervişlerin çile doldurdukları hücre biçimindeki tekke bölümü yada bağımsız yapı.
Çin - i Maçin	Uzak ülkeler, Çin Ülkesi.
Çorba vurmak	Çorba tenceresini ateş üstüne koymak.
Çökelek	Bir çeşit yağsız peynir.
Çöp atlama zamanı	Tarikata girme zamanı.
Çulha	Tezgahta bez dokuyan kişi
Çün	Çünkü

— D —

Dabbet - ül arz	Kıyamet gününün başlıca alametlerinden bir canavar. 60 kulaç boyunda olup vücudu çeşitli hayvanların organlarından oluşmuştur. Başı boğa başı, kulakları fil kulağı, ayakları deve ayağı ve benzeri gibidir. Bu canavar, münkirlerin yüzüne siyah, müminlerin yüzüne beyaz damga vuracak. Böylece mümin ile münkir ayırt edilecektir. Bu canavar Musa'nın asasını ve Süleyman Peygamberi'in mührünü birlikte getirecek, asa ile müminlerin yüzüne « Mümin », mühür ile de münkirlerin yüzüne « Kafir » damgası vuracaktır.
Dâd	Adalet, yardım
Dağlı	Yanık
Dahhal	Sıkıntılı, bunalımlı durum
Dahl - etmek	Kötülemek, kınamak
Dahl eylemek	Arkadan söylemek, yermek, kınamak.
Dam	Dam, ev, salon.
Dâm	Tuzak
Dâman, dâmen	Etek.
Dane	Tane, yem

Darı çeç	Mısır, darı yığını. Hacı Bektaş bunun üzerinde hiç birini oynatmadan namaz kıldı ve kıldırdı.
Dâr	Ayn - ı cem yapılan yer, ayrıca huzura durmak anlamında da kullanılır. Tarikat töreninin yapıldığı meydan.
Dâr	Darağacı. Hallac-ı Mansurun asıldığı direk.
Dar-ı Mansur	Mansur gibi yol uğruna ölmeyi zorunlu görür. Meydan odasının orta yeri. Asılma simgesiyle gösterilir.
Dar-ı Fazlı	Yüzüstü yere kapanmayla temsil edilir. Fazlullah-ı Hurufi gibi yol uğruna başı boyundan kestirmeyi göze almayı öngörür.
Dar-ı Hüseyin	Ayak mühürleme duruşuyla temsil edilir. Hz. Hüseyinin dedesi ve babası huzurunda duruşundan esinlenmiş olup İmam Hüseyin gibi yol uğruna canını vermeye hazır olmayı gerektirir.
Dar-ı Nesimi	Diz üstü duruşuyla temsil edilir. Nesimi gibi yol uğruna yüzülmeye hazır olma anlamına gelir.
Davlumbaz	Büyük davul, savaş davulu
Davut	Süleyman Peygamber'in babası. Aynı zamanda hükümdar ve peygamber.
Dede	Alevilik Bektaşilikte mürşit aşamasına gelmiş Babağan kolunda, Çelebiyan kolunda Çelebi adıyla anılan ve Cemdede oniki hizmet sıralamasında ilk sırada gösterilen cem yönetme hizmetinin sahibi hizmetinde bulunan dini ruhani önder.
Dede Dehmen	Şah Tahmasp'ın Aleviler arasındaki adı.
Dehr	Devir, dünya, zaman
Delil	Mürşit. Yol gösterici. Tekkelerde törenlerin yapıldığı meydandaki cerağları uyandırmakta kullanılan balmumlu fitil. Küçük çerağ.
Dem	Yetkin insanın söz, ses ve soluğunda var olduğuna inanılan güç. Tanrısal etki. Bu gücün, etkinin oluştuğu an. Nefes; an, zaman, İçki, şarap.
Deme	Şiir, nazım, nefes, Aleviler şiire deme, nefes derler.
Demkeş	Dem çeken, içki içen, şarap içen.
Derc etmek	Yazmak, toplamak, bir araya getirmek.
Derilmek	Bir araya gelmek, toplanmak
Derûn	İç; gönül

Derya - yi umman	Büyük deniz, insanın iç âlemi. Manevi alem.
Derya	Deniz
Deşt - i Kerbelâ	Kerbelâ çölü
Dest	El
Devlet	Mutluluk, saadet.
Devletlü	Mutlu, saadet sahibi. Yüksek mevkili kimselere söylenir.
Devr etmek	Dolaşmak.
Devrân, Devran sürmek	Dönüş; zaman; kader; dervişlerin halka şeklinde birbirlerine bağlanarak ve Tanrı'nın isimlerini zikrederek dönmeleri; mukabele, mutlu yaşamak.
Didar görüşmek	Yüz yüze görüşmek, karşı karşıya görüşmek.
Didâr	Gönül çeken, dilber, güzel yüz, sevgilinin yüzü, Tanrı'nın, Mürşidin yüzü,gören, görünen.
Dide	Göz
Didilenmiş	Mıncıklanmış, gagalanmış, didiklenmiş.
Dil	Gönül
Divit	Hokkası ve kalemi bir arada eski yazı takımı.
Dolu	Kadeh, şarap kadehi.
Dolunmak	Ay için batmak
Don	Giysi. Tarikat ulularının keramet göstererek büründükleri görünüş. Hakka yürüyen, ancak yokolmayıp başka yere taşınan tarikat ulusunun yeni ruh zarfı.
Dost	Gerçek sevgili. Tanrı.
Dost Divanı	Tanrı katı. Allah huzuru.
Dört anasır	Dört unsur: Hava, Su, Toprak, Ateş.
Dört Kapı	Şeriat, tarikat, marifet, hakikat. Bu dört kapıdan şeriat, dinin dış yüzüdür, iç yüzü hakikattır. Hakikata ermek için kişinin şeriatla tarikatı geliştirmesine marifet denir. Bu dört unsura dört kapı denir. Dört aşamalık eğitim yollarıdır.
Dudu (tuti)	Papağan, güzel konuşan.
Dûd	Duman
Durmak	Kalkmak
Düldül	Muhammed'in Ali'ye armağan ettiği at. Aleviler bunu çok severler, sık sık anarlar.
Dür	İnci

Düş	Rüya
Düşkün	Erkana, yol terbiyesine aykırı davranan. Suçlu.
Düvaz	Alevi-Bektaşi yazınında oniki imam için söylenmiş nefeslere verilen ad. Duvardeh nefesi.
Düvaz - imam	Oniki imam da denir.
Düze koymak	Düzmek, hazırlamak.

— E —

Edep	Terbiye, görgü.
Ednâ	İşler, ameller, zavallı, alçak
Efsane söz	Yalan, yanlış, uydurma sözler.
Eğin	Omuz, sırt.
Ehl - i Beyt	Hane halkı, Hz. Muhammed'in yakınları (Ali, Fatıma, Hasan, Hüseyin ve onların soyundan gelenler)
Ehl - i Hüccet	Delil, senet sahibi, doğru kişi.
Ejderha	Yılan biçiminde masallarda anlatılan korkunç yaratık.
Ekvan	Günler
El	Tanrı'nın gücünü simgeleyen, tutma, dokunma organı.
El almak	Bir mürşide bağlanmak.
El ele el Hakka	Dedeye biat etme yoluyla Hz. Muhammed'e ve Tanrı'ya biat etme.
El almak	İntisap, Derviş olmak, Mürşide bağlanmak.
El ayağa düşmek	Yalvarmak
El'aman	Feryad etme, yardım dileme sözü.
Elest	Tanrı'nın insan ruhlarını yarattığı zaman.
Elest - bezm	Allahın ruhları yarattığı zaman "Ben sizin Rabbiniz değil miyim?" dediği zamanki ruhlar meclisi, İnsanların yaratılışının başlangıcı, ruhlar ile Tanrı'nın ilk toplantısı.
Elest meclisi	Bu mecliste müminler tanrının sorusuna evet, beli, kafirler hayır diye yanıt verdiler.
Elifi tac	Hacı Bektaş Veli'nin tacı, dervişlerin başlarına giydikleri külah. Tepesi sivridir, on iki parçadan yapılır. Simgedir.
Elleri kızıl kanda olmak:	Zor durumda olmak, felaket, cinayet işlemek. Bir halk deyimi olup en zor durumda bile istenilen yere ulaşmak için kullanılır.

Elma Alevilerde elma kutsal sayılır. Cebrail, Muhammed'den af dilemek için kurban olarak elma verdiği için bu yemişi kutsal sayarlar. Aynı cemlerde bu olayı temsil etmek için koyun boğurbanı yapılır. Bu gün de, evlenmek istediği kıza oğlanın elma göndermesi geleneği vardır. Elma göndermek bağlılıkve çağrı işareti olmuştur. Elma toplantıya çağrı simgesidir.

Enbiya Peygamberler, yalvaç.

Ene'l - Hakk Hallac - ı Mansur'un « Ben Hakk'a ulaştım» veya « Ben Tanrı'yım» anlamındaki sözü, o bu sözü söylediği için öldürülmüştür. Bu söz tasavvufta tek varlık (vahdet - i vücut) felsefesine dayanır.

Enemek Burmak. Hayvanların taşaklarını çıkarıp erkekliğini gidermek. Koşum hayvanlarınında belli olsun diye sahibi tarafından burulup bağlanması, enemektir.

Engel Araya giren, düşman, rakip.

Envâr Nurlar, ışıklar, parıltılar, manevi aydınlanma.

Er Edep ve erkana saygılı, nefsine boyun eğmeyen kimse. Tarikat adamı. Erenler meydanı, Erenler şeyhi. HHBV

Eren, Erenler Gerçeğin sırrına erenler, ulaşanlar. Evliya sözünün Türkçe karşılığıdır. Dervişler birbirine ve şeyhlerine böyle seslenir. Tarikat yolcusu ve mürit anlamlarına da kullanılır. Gönül bilgisiyle donanmış. Benliğinden, geçici tutkulardan uzaklaşarak olgunluk aşamalarına varan ermiş tarikat üyesi.

Erenler süreği Erenlerin koydukları kurallar yolu.

Erkân Usuller, kurallar, din kuralları. Batıni toplulukların yaptıkları törenler. Direkler, asa, ileri gelenler, elemanlar (ateş, hava, su, toprak); dervişlerin yol ve töresi, yol, tüzük, tören.

Erkanname Tarikat kurallarını, içeren risale, yapıt.

Ervah - ı dil Gönülden anlayan, gönül adamı.

Ervah Ruhlar, canlar

Esfel Çok alçak, aşağılık, en aşağı

Eshab - ı kehf Üçyüzyıl mağarada uyuyan yedi kişi ve köpekleri.

Bunlar; Yemliha, Mekselina, Mislina, Mernuş, Debernuş, Şazanuş, Kefeştatayyuş, Kıtmir (köpekleri). Türkiye'de Efes, Tarsus ve Afşin'de bu mağaraların var olduğu öne sürülmektedir.

Esrar	Gizli olan, bilinmeyen şeyler, Tarikata ait kurallar.
Essela	«Kendine güvenen gelsin» anlamında meydan okuma.
Eşik	Hz. Muhammed'in "Ben ilmin şehriyim. Ali de kapısıdır" hadisinden esinlenerek Hz. Ali'yi temsil ettiğine inanılan yola girişin simgesi sayılan, kutsal bilinen, üzerine basılmayan meydanın giriş kapısının iç kısmı. Meydana girenler girerken eşiğin iç yüzünü öper gibi ellerini dokundurarak kutsallığını vurgularlar. Eski Türklerde de eşik kutsal sayılırdı.
Eşiğe baş koymak	Eşik öperek tarikata bağlanmak.
Evc - i semavat	Göklerin en yüksek yeri.
Evermek	Evlendirmek
Evlad - ı Mürsel	Muhammed'in çocukları, Peygamberin soyu.
Evmek, ivmek	Acele etmek.
Eydür	Der, söyler.
Eyitmek	Söylemek
Eyvan	Köşk, divan, salon.
Eyyub Ensari	Muhammed'e yardım eden Medine halkının lakabı.
Eyyup	İsrailoğulları peygamberlerinden. Kendisini denemek için Tanrı tarafından ailesi, malı, mülkü yok edilmiş, vücudu yaralarla kaplanmış, yaralarına kurt düşmüş yine de sabır göstermiş, şükretmiş, sonunda Tanrı'nın bağışlamasıyla yeniden eski varlığına, zenginliğine kavuşmuştur. Sabır ile her cefaya katlanma sembolüdür.
Ezel	Zamanın önsüzlüğü, başlangıcı olmayan

— F —

Fahr	Hırka, taç. Övünme, övünç.
Fahr-i kainat	Evrenin övündüğü zat anlamına gelen bu deyim Hz. Muhammed'in adlarından biridir. Evrenin efendisi anlamına gelir.
Fakih (faki)	Din hukuku bilgini, hoca, alim, bilgin. Din bilgini.
Fani	Ölümlü, geçici
Farımak	Vazgeçmek, ihtiyarlamak.
Farz	Pire hizmet.
Farig olmak	Vazgeçmek, uzaklaşmak.

Fasid	Bozguncu, bozulmuş
Fâş etmek	Açığa vurmak, dile verme, gizliyi açıklama, söylemek.
Fatıma	Fatma Ana. Hazreti Muhammed'in kızı, Ali'nin karısı, Hasan ve Hüseyin'in anası. Lâkabı Zehra'dır. Fatıma - tüz - zehra da denir. Kadınlarda namusun, doğruluğun, temizliğin sembolüdür.
Feedde beni Rabbi	Hadis. "Ben Rabbim terbiye etti" anlamındadır.
Fehim	Tanrı'nın sözünü anlama, bunun gereğini yapma.
Fehm etme (fehim)	Anlamak, anlayış.
Fehmeylemek	Anlamak, farkında olmak
Felek	Gök, dünya, evren.
Fena	Tarikat yolcusunun Tanrıda yok olması.
Fena mülkü	Dünya, yokluk mülkü
Fend	Hile, desise, oyun tekniği.
Ferhat	Ferhat ile Şirin hikayesinin erkek kahramanı. Şirin'i alabilmek için dağları delip su getirmeye çalışmış. Zoru başaran.
Ferişteh	Melek
Ferman	Emir, buyruk, padişahın verdiği yazılı emir
Ferraş	Süpüren, süpürgeci, Bektaşi cem ayinlerindeki görevli -lerden biri, hizmetli.
Fetih	Tanrı yolcusuna görünen, onu bu yolla yüce aşamalara taşıyan olgunluk halleri.
Fetva	Müftünün verdiği yazılı hüküm.
Feyiz	Sudur kuramına göre evrenin aşama aşama Tanrı'dan çıkışı, belirişi. Tanrı'nın kutsaması olarak algılanan kişide ruhsal bir olgunluk yaratan manevi deneyim.
Feyz almak	Mürşidin din bilgisinden yararlanmak.
Firdevs	Cennet.
Firkat	Ağıt, ayrılış, dosttan veya sevgiliden ayrılmak
Fitne	Ayartma, fesad çıkarma, karışıklık, ihtilal, bozgun
Fizah	Sızlanma.
Furkan	Kur'an'ı Kerim. İyi ile kötü arasındaki farkı gösteren şey

Gaffar üz - zünub	Kulların günahlarını bağışlayan Tanrı anlamına gelen gaffar, Tanrı'nın bir sıfatıdır. Bu sözü Tanrı Kur'an'da bildirmiş, suçları bağışlayacağım, demiştir.
Gaflet	Nefsin arzularına tutsaklık. Boş bulunma, dalgınlık.
Gani	Zenginlik, gönül zenginliği. Bol
Garaz	Kin, düşmanlık, kötü niyet.
Garbi	Güneyden gelen sıcak yel.
Garip	Tanrısal aleme geçişte bir basamak olarak algılanan bu dünyada yaşıyan kimse.
Gark olmak	Boğulmak (suda), gömülmek
Gayb	Hakkın kendisinden değil kulundan gizlendiği şey.
Gayb alemi	Her türlü sıfat ve bağdan sıyrılmış varlık alemi, hiç bir biçimde bilinmeyen alem. Tanrı'ya ait alem. Gayb erenleri.
Gaybet	Kaybolma. Dedikodu, çekiştirme. Halk, 'gıybet' der. Tanrı'da yok olma yolunda bir aşama. Haktan gelen döğmeler, feyizler nedeniyle çevreden, kendi fizik varlığından soyutlanma şeklinde beliren herşeyden hâbersiz olma durumu. Tanrı yada tarikat yolunda tanrısal gizeme ulaşmış ermişler için, halk içinde bulunmalarına karşın halka görünmemeleri durumu, görünmeme.
Gayetten	Çok, pek çok.
Gayr	Başka, gayrı, başkası
Gaza	Din uğruna savaş.
Gazel	Sararmış yaprak
Geda	Yoksul, dilenci
Gen	Geniş.
Ger	Eğer
Gerçek	Hakikat, zahir, doğru yolda olan, veli gerçeğe eren. Bektaşi gülleri.
Gevheri kan	İnci, mücevher gibi değerli şeylerin kaynağı.
Gılman	Cennetteki erkek güzelleri.
Gınâ	Zenginlik
Gıybet	Yokluğunda aleyhte bulunmak, çekiştirme.
Gidi	Pezevenk, namussuz

Girdab Burgaç.

Giriftar Tutulmuş, yakalanmış, uğramış, tutkun, düşkün.

Giryan Ağlayan, ağlayıcı

Gökçe Güzel, iyi.

Gönül İnsanın marifete ulaşma gücü. Tanrı evi. Tanrı'nın tecelli ettiği yer, görünüş alanına çıktığı, Tanrıyla ilgili bilgilerin geldiği mekan. İnsanın Tanrı yönüne açılan kapısı. Kutsal sayılan iç varlığı.

Gönül durağı Sevgili.

Görünü Görünen, görünerek.

Göymek (göyünmek) Yanmak, gücenmek (mecaz)

Güher Mücevher, ima,

Gülbenk Yüksek sesle topluca okunan dua. Manzum ya da nesir olarak Türkçedir.

Güldeste Gül demeti, antoloji, seçme şiirlerin bir araya getirilmişi. Seçki.

Gülşen (Gülzar) Gül bahçesi

Güman Şüphe, zan, sezme, işkil

Gümrah Yoldan sapmış, yerine göre 'çok' anlamında.

Günleyin Gündüzün.

Güruh - ı Bektaşi Bektaşi topluluğu. Bektaşi tarikatından olanlar.

Güruh - ı Naci Kurtulmuş topluluk. Alevi ve Bektaşiler kendilerine böyle söylerler. Cennetlik bir topluluk.

Güz Sonbahar.

Güze koymak Sonbahara bırakmak.

— H —

Haber anlamak Söz dinlemek, nasihat almak.

Habib Sevgili - Dost,

Hac İmamı ziyaret edip hizmetinde bulunma. Kabe olarak algılanan insan kalbini kazanma, insan gönlüne yönelme. Hakka ermek için yapılan gönül yolculuğu. Kâbeyi ziyaret.

Hacet İhtiyaç, lüzum, dilek

Hadis i Kutsi Kutsal söz, yani Kur'ana uygun. Peygamberin kutsal sözleri.

Hafa (hafi) Gizli.

Hak	Tanrı. Allahın sıfatlarından biri.
Hakka yürümek	Olmak.
Hak ile yeksan	Yerle bir olmak.
Hak söz	Doğru söz.
Hakikat şehri	Gönül.
Hakipay	Ayak tozu, ulular önünde alçak gönüllülük.
Hakk - ı Mutlak	Tanrı
Hakkal - yakıyn	Allah'ta yok olarak, yok oluş yoluyla inanma, erişme.
Hakkın kelamı	Tanrı sözü, Kur'an.
Hak, Hakk	Tanrı, yaratan, var eden.
Hâk	Toprak
Hal, hal ehli	Tarikat yolcusunun kendi iradesiyle elde edebileceği makamlardan öte bir Tanrı vergisi olarak algılanan kalbe ve gönüle doğan feyz. Bu durumla belirgin olarak tarikat yolcusunun olgunluğa, ölümsüzlüğe ulaşması. Tanrının nesnel alemde yansıması anlamına gelen evreni gözlemleyerek ulaşılan derin coşku durumu. Tarikattaki davranışlarda uyulan ve daima değişen iç coşkunluğuna erişen kimse. Hakikat ehli.
Hal gelmek	Cezbeye kapılmak.
Halife	Hz. Muhammedin ölümünden sonra onun vekili olarak müslümanların imamlığını yapan kimse. Kendini tarikat yoluna vermiş, derece sıralamasında babadan sonra gelen ve mürşidin, pirin yerine geçme, yükselme yetkisi olan Alevi-Bektaşi ereni.
Ham	Tarikata yeni girmiş, olgunlaşmamış olan cahil.
Hali	Boş, ıssız.
Halil - ürrahman	Tanrı dostu, demek olan bu söz, İbrahim peygamberin lakabıdır. ("İbrahim"e bakınız)
Halk	Zaman ve mekan içinde yaratılmış olan maddi alem. Halk tarikat yolunda birleşmiş Alevi-Bektaşi topluluğu. Yaratma, yaratılma.
Halka namazı	Cem evinde daire oluşturularak yapılan ibadet.
Ham ervah	Olgun olmayan kişi, ham sofu.
Hamdülillah	Tanrıya şükürler olsun, anlamında arapça bir söz.
Hâmeran	Kalem yürütücü, yazıcı. Tarih yazan.

Hamr Şarap, bade

Hamza Muhammed'in amcası olup kahramanlığı ile ün salmıştır. Pehlivanların piri sayılan Hamza, Uhut gazvesinde şehit olmuştur.

Hane - harap Evi yıkılmış. Yıkık ev.

Hânedân Soylu, büyük aile, ocak; Hz. Muhammed'in ev halkı. (Ehl - i Beyt: Hz. İmam Ali, Fatıma, Hasan ve Hüseyin) Peygamber soyu.

Harab Çok zaman harabat yerine kullanılır. Meyhane anlamına da gelir. Tasavvufta "vahdet" yani birlik, tek olma, yalnızlık, kavuşma, anlamlarında kullanılır. Kimi yerde "Tekke" yerine de kullanılır. Yıkık.

Harami Yol kesen, hırsız

Harici İslam dünyasının en eski partisidir. Siyasal alanda rol oynamıştır. Ali'yi de, onun düşmanı olan Muaviye'yi de tanımayıp "Hüküm ancak Tanrı'nındır" demişlerdir. Anarşist bir karakter taşırlar, Şiilerce sevilmezler.

Hâr Diken , eşek, hor, zelil, aşağı, bayağı

Hasanül - Asker (On iki imam bölümüne bakınız)

Hasıl Meydana gelme, yetişme, oluşma.

Hasılı kelam Sözün kısası, sözün sonu

Haslar Hası İyilerin iyisi, güzellerin güzeli.

Haşr Toplama, ölenlerin tekrar dirildikten sonra toplanması, kıyamet. Kıyam.

Hatem Yüzük demektir. 1) Bektaşi geleneğine göre, Muhammed, Ali'ye bir hatem armağan ediyor. Bir zaman sonra peygamber yedi kat göğe çıktıktan (Miraç) sonra bir meclise giriyor. Meğer bu toplantıya Ali başkanlık ediyormuş, mürşit postuna oturuyormuş. Muhammed kendisini tanımıyor. Hatemi çıkarıp verince Ali'yi tanıyor, hemen orada Ali'ye biat ediyor. Onun için, Bektaşilerce Ali mürşit, Muhammed rehberdir. 2) Süleyman peygamberin, üstünde Tanrı adı yazılı olan bir hatemi (yüzüğü) varmış. Bununla kurda, kuşa ve cinlere hükmedermiş. Ayrıca 'arslan' ve 'kırklar' maddesine bakınız.

Hatice Peygamberimizin ilk karısı.

Hatm okumak Kur'an okumak. Ezbere Kuran okumak.

Havf Korku

Hayber kalesi	Peygamberin savaşla ele geçirdiği ve halkını Müslüman yaptığı kent ve kaledir. Ali, bu savaşta büyük kahramanlık göstermiştir. Bir yahudi kalesi.
Haydarilik	Seyid Kutbettin Haydar'ın XII. yy.da kurduğu Ali'ye ve oniki imama bağlılık gösteren dünya ve ahiret nimetlerine ilgisizlik gösteren geçici varlıklardan kurtulmayı öngören ölümsüzlüğe ve Tanrıya ulaşmayı emel, amaç edinen tarikat. Alevilik içinde erimiştir. Haydariye.
Hayf	İntikam. Yazık
Hayrü - l beşer	Hz. Muhammed'in sıfatlarından
Hayrü - n - nisa	Kadınların en hayırlısı, Hz. Fatıma
Hazan	Sonbahar
Hazret-i Hamse	Varlıkların tanrıdan doğmalarından, doğuş taşmalarından başlayarak insanı kamil durumuna gelinceye değin geçirdikleri beş aşama, beş görünür olma durumu.
Hazreti Suphan	Tanrı
Hazeran	Bin, binlerce.
Hergiz	Asla
Hınzır	Domuz. Müslümanlarca pis sayılır, eti yenmez.
Hırka	Dervişlere özgü üstlük, giysi.
Hızır	Ölmezlik suyunu içerek ölmezliğe kavuşan, zor durumlarda olanlara yardıma koşan bir peygamber. Ab - i Hayatı karanlıklar diyarında yeraltı mağaralarında bulmuştur.
Hicap	Örtü, utanma, perde.
Hicr	Ayrılık.
Hidayet	Doğru yolu arama, Hak yoluna götürme
Hikmet	Hakka uygun düşen söz. Ahmet Yesevi'nin şiirleri. Bilinmez şey, felsefe, hamilik, gizli sır, ne olduğu anlaşılmaz şey.
Himmet	Olgunlaşmak için gönülün Hakka yönelmesi. Ermişlerin varlık ve olayların doğal düzenini işleyişini etkileme, dilediklerini yerine getirme.
Himmet etmek	Mürşidin talibe yardım etmesi.
Hil'at	Elbise, kaftan, değerli giysi.
Hilal	Yarım ay
Hora yürütmek	Beğendirmek.

Horasan İran'ın doğusundaki Türk yurdu. Buradan Anadolu'ya pek çok derviş gelmiştir. Bunlara Horasan erleri denir. 13. yüzyılda Anadolu'da dolaşan ve 1240'ta öldürülen Baba İlyas'ın çevresinde toplanıp Anadolu Selçuklular devletine karşı büyük bir Batıni ayaklanması yapmışlar, daha sonra 17 yüzyılda Bektaşilerin içinde erimişlerdir.

Hu Tanrı anlamına gelen zikir sözcüğü. Derviş selamı.

Hud Ad kavmine gönderilen peygamber. Kavmi Hak yolundan ayrılıp kibir ve gurura kapılmış, Tanrı da onlara üç kuraklık vererek cezalandırmıştır. Bazı kimseleri Mekke'ye yağmur duasına göndermişler. Tanrı, gökyüzünde biri ak, biri kırmızı, biri de kara üç bulut yaratmış. İçlerinden Kayl adındaki kişiye hafiften gelen bir sesle bu üç buluttan birini seçme görevi verilmiş. Kara bulutu seçince, Ad kavmi yok olmuştur. Hûd'a uyanlar kurtulmuştur. Hud'un mezarının Şam'da, Kabe'de ve başka yerde olduğu söylentileri vardır.

Huda Tanrı

Hulk Ahlak, huy, tabiat, yaratılış.

Hulle Cennet elbisesi, giysisi

Hup Güzel.

Hurifilik Fazlullah Hurifinin kurduğu insanı Tanrılaştıran, Tanrı'yı insanı genel olarak tüm varlıkları harf ve sayılarla açıklayan, harf ve sayılara kutsallık ve giz atfeden tarikat. Alevi ve Bektaşilik içinde erimiştir.

Huri Cennetteki güzel kızlar

Hurrem Sevinç, sevinçli.

Huruç, hurc Yol dengi.

Husrev Padişah, hükümdar, sultan.

Hû «O» dur. Anlamı Tanrı. Kuran'da da geçer. Tanrı sözü olarak zikirlerde geçer. Tanrı'nın en büyük adıdır. Allah, sığınma, yalvarma, O, Tanrı anlamlarına gelir.

Hünkâr Kutsal evliya Hacı Bektaş Veli'nin adlarından. Sultan, hükümdar demek olan bu sözcük, şeyhlere, pirlere söylenir. O zaman manevi hükümdar demek olur.

Hüseyni Hazreti Hüseyin'e gönülden bağlı olan demektir. Bu bakımdan her Alevi ve Bektaşi Hüseyni'dir.

Hüsn Güzellik, Yüz güzelliği.

İbadet	Niyaz, tapınma.
İblis	Şeytan, inkarcı, Azazil, lain.
İbrahim	İsrailoğulları peygamberlerindendir. Nemrut zamanında yaşamış, onların putlarını kırdığı için ateşte yakılma cezasına uğramış, fakat Tanrı, ateşi gül bahçesine çevirmiş.Odu gül eylemiştir. Lakabı, Halilullah'tır. Konuğu çok severmiş. Cömertliğin sembolü. Peygamberin ceddi.
İbriktar	Ali dostu Selman adına kurulan on iki hizmet sıralamasında yer alan temizlik için ibrikle su dökme işini yürüten kimse.
İbrişim	Ham ipek
İcazet	İzin. dedelik, babalık yada rehberlik yapacak olanlara mürşit tarafından verilen belge.
İcazet vermek	Tekke yetkilisi tarafından bir yere gitmek, bir işi yapmak ya da bir görevi yerine getirmek üzere birine izin vermek. Mürşit, dedelik, babalık, rehberlik yapacak olana belge vermek.
İcazetname	İzin belgesi. İzin, şeyhlik, dedelik veya hocalık rütbesini isbat için verilen diploma, şeyhlik beratı, izin belgesi
İdris	Adem peygamberin oğullarından biri olup peygamberdir. Elbise dikmeyi ilk icat eden odur. Bunun için terzilerin pir'i sayılır. Tanrı tarafından yükseklere çıkarılmıştır.
İfta	Fetva vermek
İhlâs	Gönülden gelen dostluk, içtenlik, doğruluk, öz temizliği, özlü, halis olmak. Bir sude adı.
İhtilaf	Anlaşmazlık.
İhtisap	Hesap sorma. Eskiden belediye memurunun işi, dairesi.
İhtiyar etmek	Seçmek, katlanmak. İradesini kullanmak.
İhvân	Sadık dostlar, yol arkadaşları, kardeşler.
İki dinli	Dönek, iki yüzlü.
İkrar	Kabul, saklamayıp söyleme, dil ile söyleme, mürşide teslim olmada verilen söz. İman.
İkrar etmek	Dil ile söyleme. Bildirme, tastik, kabul
İkrar vermek	Tarikata girmek. Buna el - etek tutma da denir.
İl, ulus	Halk, aşiret, toplum.
İlgün	Halk, toplum.

İlla — Ancak, mutlaka, ille; Tasavvufta «evet» anlamında.

İlim — Tarikat yolcusunun önce kendini, sonra kendi özünde Tanrı'yı bulması, onunla buluşması için gereken manevi gönül bilgisi ile bunun için gerekli yöntem ve yollar.

İlm - i Ledünn — Tanrı'sal aleme ilişkin sırları çözmekle uğraşan bilim; Tanrı'ya özgü ezeli bilgi; gönül bilgisi,Gayb ilmi, Allah'ın sırlarına ait manevi bilgi. Tanrı katında öğrenilen bilgi. Hızır ve Musa peygamber arasında geçen bazı olaylar sonunda Hızır'ın yaptıkları ilm i ledün sayesinde olmuştur. O, geleceği bilmiş, kapalıları görmüştür.

İmam — Hz. Muhammedden sonra onun vekilliğini üstlenen kimse. Hz. Ali soyundan gelen on bir kişiden her biri.

İmam Cafer — (Bak. Oniki İmam bölümü)

İmam Hüseyin — (Bak. Oniki İmam bölümü)

İmam Rıza — (Bak. Oniki İmam bölümü)

İman — Gönülyoluyla ulaşılan Tanrıya ait anlam, bilgi, sezgi.

İncil — Tanrı tarafından İsa'ya gönderilen kutsal kitap.

İnkâr — Tarikata girerken verdiği sözü yadsıma. Tanrıyı yok sayma.

İnkar ehli — Tarikata girerken verdiği sözü yadsıyanlar. İnkarcı.

İnayet — Hakkın kulunu kayırması. İyilik.

İns ü cin — İnsanlar ve cinler

İntizar — Bekleme

İradet — Verilen bir sözü içten gelen bir istekle yerine getirme, sözünde durma, sözünün eri olma.

İrahmet — Rahmet. Aslında, acıma, esirgeme, koruma anlamına geliyorsa da halk, «yağmur» yerine de kullanır. Buradaki söyleyiş vezin zoruyladır ve halk söyleyişidir.

İrehin — Rehin (Halk söyleyişi) tutu, ipotek.

İrençber — Çiftçi, reçber (Halk söyleyişi)

İrfan — Bilgi, kültür, evrenin sırrını bilme gücü, bunlara sahip olan.

İrşâd — Doğru yolu gösterme, uyarma, aydınlatma, Hak yoluna götürme, Bu işi yapanlara Mürşit denir. Aydınlatma.

İsa — Hıristiyan dininin peygamberi. Bir çok mucizeleri vardır. Kutsal kitabı İncil'dir. Mucizeleri arasında ölüyü diriltme, körlerin gözünü açma da vardır.

İsa İbni Meryem — Meryem'in oğlu İsa peygamber.

İshak	İbrahim peygamberin oğludur. Tevrat'a göre, Tanrı İbrahim'i sınamak için İshak'ı kurban etmesini buyurmuş, İbrahim onu kurban edeceği sırada gökten bir koç inmiş ve İshak'a karşılık koç kurban edilmiştir. Kur'an'da ise kurban edilmek istenen İshak değil İbrahim'in öbür oğlu İsmail'dir.
İskancı	İskan eden, yerleştiren memur, ev yapan kişi.
İskender	Erenlerden ya da peygamber olduğu söylenir. Başında boynuz gibi iki çıkıntı olduğundan Zülkarneyn lakabı ile de anılır. Buna, Büyük İskender diyenler de vardır. Yecüc - mecüc denilen kavme karşı iki dağ arasında set çekmiştir. Hızır ile zulmat aleminde Ab ı Hayatı aramaya gittiği söylenir.
İsmail	İbrahim peygamberin köle Hacerden olan oğlu, bir peygamber (İshak'a bakınız). Hz. Muhammed'in soyu.
İsmi şerif	Şerefli ad. Tanrı adı yerine de kullanılır.
İsrafil	Dört büyük melekten biri. Sur denilen boynuzu birinci üfürüşünde bütün canlılılar ölecekler, ikinci üfürüşünde yeniden dirilecekler, böylece mahşer olacak. Görevi bu.
İstekli	Talip
İtikatsız	İnançsız
İye	Sahip, ulu, er.
İznikçi	Cemdeki on iki hizmet sıralamasında yer alır. Cem evinin temizliği işiyle uğraşır.

— K —

Kâbe	İnsanın gönlü. Hakka ulaşmayı engelleyen bir ölçü. Tanrıyla insan arkasındaki uzaklık.
Kaabe Kavseyn	Hz. Muhammed Mi'rac'a çıkarken; Cebrail Tanrı'ya iki yay boyu yaklaştığında «Ya Muhammed, ben daha öteye geçemem, yanarım!» demiştir (bkz. Necm suresi 9.) Tanrı'ya en yakın olma.
Kadem	Uğur. Basamak.
Kadim	Önüne ön olmayan; Tanrı, evvelsiz, çok eski
Kadr	Değer, kıymet. Tanrı.
Kafdağı	Eskilere göre dünyayı çepeçevre kuşatmış olan bir dağ. Arkasında devler, cinler ve ejderhalar yaşarlar.Melekler tarafından ateşten zincirlerle yakalanıp oraya atılır.

Masallarda adı geçen Zümrüdü Anka kuşunun yuvası da buradadır. Sofilere göre, kafdağı insanın kendi vücududur.

Kaim Ayakta duran, namaz kılan. (a uzun okunur)

Kal Söz

Kai ehli Şeriat ehli, söz ehli. Kal ilmini bilen.

Kal olmak Erimek.

Kalıp Vücud, beden gövde.

Kalıp değiştirmek Ölmek.

Kalkur Kalkar (Kalkmak eyleminden. Kafiye zoruyla böyle söyleniyor)

Kallaş Çok kurnaz, düzenbaz, hileci, dönek.

Kâmil Olgun kişi. Yetkin.

Kanberiye Bektaşi babalarının kuşaklarına taktıkları sadakatle hizmet vefa bağlılık ifade eden Neceftaşı yada Hacıbektaş taşından yapılmış, yumurta biçimindeki ortası delikli taş.

Kan Maden, kaynak. Değerli şeylerin kaynağı.

Kanaat Eldeki ile yetinme, gönlü zenğin, tokgözlülük.

Kanaat taşı Meydan taşı.

Kanara Mezbaha, hayvanların kesildiği yer.

Kanber Ali'nin azatlı kölesi. Ali serbest bıraktığı halde yanından hiç ayrılmamıştır. Bektaşilikle bir makam. Bağlılık ifade eder.

Kanda Nerede

Kandan Nereden

Kandil Tanrı bir melek yaratmış, ona «Sen kimsin, ben kimim?» diye sormuş. Melek «Sen sensin, ben benim» diye karşılık verince Tanrı onu kahretmiş. Öteki melekler de aynı karşılığı vermişler. Son olarak Cebrail'e sormuş. O karşılık verememiş, gezip uçtuktan sonra gökyüzünde bir kubbe görmüş. Açılması için dua etmiş. Kubbe açılınca içinde asılı yarısı yeşil yarısı ak ışıklı bir kandil görmüş. Şaşkın şaşkın kandili seyrederken, ak nurdan; «Ben Ali'yim, yeşil nur da amcaoğlu Muhammed'dir. Tanrı'nın sorusuna: 'Sen yaratansın, ben kulunum', diye karşılık ver!» sesi gelmiş. Melek böyle demiş ve azaptan kurtulmuş. Bir gün Cebrail, Muhammed'in huzurunda Ali'ye büyük saygı gösterince,

Muhammed sebebini sormuş, o da bu hikayeyi anlatmış. Nur simgesi.

Karataşı konukluğa konduran : Hacı Bektaş Veli'nin kerametlerinden. Karataşı tanık etti.

Kara yel Kuzeybatıdan esen yel

Karamanlı Pusarık, dumanlı, efkarlı.

Karımak İhtiyarlamak, doymak, kocamak.

Kasavet Keder, üzüntü

Kasım İmam Hasan'ın oğlu olup on bir yaşında iken Kerbelâ'da şehid edilmiştir.

Katar Dizi, deve ve turnaların ard arda dizilip gitmesi.

Katerlemek Dizmek, sıraya koymak.

Katı Pek, çok, şiddetli

Katre Damla, damlayan şey, su damlası.

Kavi Sağlam, güçlü.

Kavil Söz

Kavlak Köse, tüysüz.

Kayd - ı ahiret Ahiret telaşı, ahiret korkusu.

Kayırmak Kaygılanmak, tasalanmak.

Kayl - ü kal Dedikodu.

Kazım (Musa Kazım) Oniki imama bakınız.

Kebe Aba, çoban abası, derviş giysisi.

Kefen İkinci doğuşu, yeniden doğuşu simgelemek üzere taliplere giydirilen beyaz bezden sade giysi.

Kefen giymek Yeni doğuş anısına talibin beyaz bezden sade bir giysiye bürünmesi.

Kefen Yırtmak İyileşmek, ölümden dönmek, dirilmek.

Kekik Bir çeşit güzel kokulu bitki. Yemeklere konur.

Kelam etmek Konuşmak, söylemek. Miraç'ta Muhammed Tanrı ile hiç ses etmeden doksan bin kelam söyleşti.

Kelâm Söz

Keleş Mert adam; yakışıklı, cesur.

Kelp Köpek, it

Kem Az, kötü, fena.

Kemal — Her bakımdan en yüksek yere ulaşma hali. Nefsin isteklerinden, dünya nimetlerinden sıyrılma, arınma durumu. tarikatta aşama aşama yükselme.

Kemal sahibi — Kemale ermiş olan.

Kemer - best — Belli bir aşamaya yükselmiş olan dervişin beline kemer bağlama. Beline kemer kuşanmış olan. Tarikatta günahlarını söyleyip kurtulanların beline bir kemer bağlayıp yapılan af töreni. Kemerbeste, beli bağlanmış, hizmete hazır kimseler demektir. Hz. Ali, oğullarından onyedisine kılıç kuşatmış, kemer bağlamış, savaşa göndermiş. Bunlara «Kemerbest» denir. Tarikatta simge.

Kemter — Hakir, itibarsız, aşağılık, en kötü, aciz, zavallı.

Ken'an eli — Vaad edilmiş toprak denilen «arz ı mev'ut». Yakup peygamberin vatanı, İsrail ülkesi.

Kerem eylemek — Bağışlamak, merhamet eylemek.

Keramet — Peygamberlikle ilgisi olmaksızın velilerde, ermişlerde görülen olağanüstü durum.

Kerem — Bağış.

Kerem ehli — Bağışta, yardımda bulunanlar.

Kerem etmek — Yardımda, bağışta bulunmak.

Kesikbaş — Mevlüt kitaplarının arkasındaki hikayelerdendir. Hz. Muhammed'e gelen kesik bir insan başının serüveni olup Hz. Ali ile birlikte Kesikbaş'ın yurduna gidip puta tapan halkını Müslüman etmesini anlatır.

Kesret — Gerçek varlıklar alanı olarak bilinen dünyada Tanrının dışında, ondan ayrı bilinen, görünen çokluk yönü.

Keşif — Gizli, örtük, perdelenmiş durumdaki tanrısal gerçeği açığa çıkarma. Bilme.

Kevn — Olma. Varolma, varlık, vücud, dünya.

Ketm - i adem — Yokluk alemi.

Kevser — Cennette bir ırmak; sonsuz, soy-sop (Hz. Muhammed'e ait) Kevser Havuzu'nun sakisi, Hz. Ali'dir. Sofiler, kevseri «irfan» olarak düşünürler. (Ayrıca bakınız «ab - ı kevser».) (Kuran 108. sure). Şarab-ı kevser. Kevser suyu.

Kevser sakisi — Hz. Ali.

Kıble — İnsanın yöneldiği, tanrısal gerçeklere ulaştığı, Tanrı evi olarak bilinen gönül.

Kırkbudak Hacı Bektaş tekkesinde kırk mumlu şamdan. Bunlar iki tanedir. Biri Hacı Bektaş'ta Kırklar meydanında, biri de Balım Sultan türbesinin içindedir. Hacı Bektaş Veli, Velayetnamesi'ne göre, Pir Güvenç Abdal'ı Hindistan'a gönderir. Orada aşık olduğu kız ve kırkbudak ile geri dönerler. Güvenç Abdal'ın denize düşen bir tüccarın yalvarması sonunda kurtuluşu ile bin altını almak üzere Hindistan'a gidiş - gelişinin öyküsü. Tekkeye dönünce Hacı Bektaş duvardan çıkarak keramet gösterir. Kırkbudağa «Dünya güzeli» denir.

Kırklar Alemi yöneten kırk kişi. Hazreti Fatıma'nın evindeki toplantıda İmam Ali'den feyz alanlar. Geleneğe göre, bir gece Hazreti Muhammed, Fatıma'nın kapısını çalmış, içerden gelen «Kimsin?» sorusuna karşı, «Allah'ın peygamberi Muhammed'im» deyince; «Burada Muhammed'in yeri yok» karşılığını almış. Biraz sonra yine kapıyı çalmış, bu sefer «Yoksulum» demiş ve böylece Kırklar cemine girebilmiş. Ali oradakilere üzüm suyu dağıtıyormuş. Muhammed'e de verince hakikat sırlarına ermiş, kalp gözü açılmış, Ali'nin eriştiği yüksek mertebeyi takdir ederek, o güne kadar yalnız peygamberlik sırrına erişmişken, Ali'ye biat edince 'ermişlik' sırrına da sahip olmuş. Bütün Bektaşi ve Alevi'lerce bu inanış kabul edilmiştir. Bir çok şiirlerde bu olay işlenmiştir.

Kırklar meydanı Ayin cem salonunda parmaklıkla çevrili yer. Ortasında kırkbudak, çevresinde sayısız mum yanar.

Kıyam Ayakta durmak (namazda)

Kıyas Benzetme.

Kısmet Nasip. Tanrının Tarikat yolcusuna uygun gördüğü şey.

Kıybet Arkadan söyleme, dedikodu.

Kızıl taç Kırmızı taç da denir. Ali'ye gökten gönderilmiş. Aleviler, Bektaşiler, Peygamberin ölümünden sonra Ali'nin kızıl taç (başlık) giydiğini söylerler. Ali, Muaviye ile savaşırken kızıllar giyip kırmızı taç vurunmuştur. Bütün bunlardan dolayı Erdebil sofularının kabul ettikleri taç kırmızıdır. Kızılbaş sözü buradan çıkmıştır.

Kiramen Katibin Sevap ve günahları yazan melekler.

Kisve Belli aşamaya gelmiş yol evladını derviş yapmak için yol büyüğü (ulusu) tarafından giydirilen özel giysi.

Kisve giymek	Dervişin özel giysi töreni.
Kizb	Yalan, gerçek dışı.
Kizir	Köy bekçisi, köy hizmetçisi, hizmetçi.
Koçuk	Sırta giyilen kısa üstlük, gocuk.
Koklaşuban	Koklaşarak.
Kov	Dedikodu, çekiştirme, arkadan söyleme.
Koylanmak	Ateşin kor haline gelmesi. Sözü konuşmayı derinleştirmek.
Kökünü kesmek	Soyunu kurutmak, ortadan kaldırmak.
Kuhi dağ	Büyük dağ. Kaf dağı.
Kulhüvallahü ahad	«De ki, O Allah tektir!» İhlas suresinin ilk ayetidir.
Kuran	Müslümanların kutsal kitabı. 114 sureden oluşur. Hz. Muhammedin gönlüne yansıyan, gönlünde tecelli eden bilgilerin onun sezgisel aklı tarafından açıklanması, yorumlanması. Cebrailin okuduğu Tanrı sözü.
Kuran-ı Natık	Hz. Ali. Konuşan Kuran.
Kuran-ı Samit	Yazılı kuran. Susan Kuran.
Kurb	Gönlünü Tanrı dışındaki herşeyden arındırarak tanrısal nitelikler kazanma. Böylece Tanrı'ya yalvarma.
Kureyş	Muhammed'in kabilesi.
Kuş dili	Süleyman peygamber kuşlarla konuşurmuş. Onun için Süleymanın adının yanında sık sık «kuş dili» sözü geçer. Ayrıca edebiyatta gizli anlamlı söz yerine kullanılır.
Kuşak kuşanmak	Tarikata girmek, tarikat yolunda çalışmak.
Küre	Hz. Fatima ocağı.
Küre makamı	Ciğlerin piştiği her şeyin olgunlaştığı yer. Olgunlaşmanın simgesi.
Küffar	Kafirler, Müslüman olmayanlar. Tarikat dışı olanlar.
Küfür	Kafirlik. Din hükümlerini inkar, Tanrı'ya eş koşmak. Sofilere göre bütün varlıkları yok gördüğü gibi, Tanrı'yı da yok bilmektir. Böylece akıldan, vehimden yüce olan gerçek ve mutlak varlık olan Tanrı'da yok olmaktır. Küfrün iman oluşu budur.
Külhancı	Hamamların ocağını yakan kişi.
Kün	Tanrı'nın evreni yaratırken buyurduğu "ol!" emri. Ol (Arapça), «var ol». Sofilerde bu kelime «Akl - ı kül» ve «nefs - i kül» e işarettir.

Künc - i kenz	Gurbet köşesi. Tekke.
Küntü kenz	«Ben bir hazine idim» anlamında Tanrı ya da peygamberimizin kutsal bir sözü.
Kürsü	Üstünde oturulan şey. Kur'an'da, Tanrı'nın kürsüsünün gökleri ve yeryüzünü kapladığı bildirilmektedir. Tasavvufa göre kürsü, Tanrı bilgisidir. Simgedir.
Küsuf	Güneş tutulması.

— L —

Lal	Dilsiz
Lâ - şekçesine	Şüphesizcesine, işkilsizcesine.
Lâ	Yok. Önüne geldiği sözcükleri olumsuz yapar (Arapça)
Lâ melif	Arap alfabesinde yaya benzeyen harf. Kaş buna benzetilir.
Lâ taşı	Kırmızı ve değerli taş, mücevher.
Lâden	Bir çeşit çalı
Lenger	Tacın başa geçen alt kısmı.
Leylâ	Leylâ ile Mecnun hikayesinin kadın kahramanı.
Leyletel - esra	Muhammed peygamberin geceleyin Mekke'den Kudüs'e gitmesi. Miraç yolculuğunun dünyadaki evresi.
Libas	Elbise, giysi. Dervişlik aşamasında giyilen tennure Haydariye, hırka ile kuşanılan kemer, takılan teslim taşından oluşan giysi bütünü.
Lika	Çehre, güzel yüz. Tasavvufta Tanrı'nın yüzü.
Lokma	Yemek, aş. Pirin, dedenin talibe, canlara verdiği kutsal sayılan sokum. Tekke yemeği.
Lut	Büyük peygamberlerden biri olup kavminin ahlaksızlığı yüzünden Tanrı'nın kahrına uğramıştır.
Lütf	İyilik etmek, ihsanda bulunmak.

— M —

Madde alemi	Duygularla algılanan, bilgiyle ulaşılan fizik alemi. Alem-i Sahadet, Alem-i suhut.
Mağrip	Batı. Atlas okyanusu.
Mah - ı Muharrem	Muharrem ayı. Kerbelâ olayının geçtiği ay olduğundan yas ayı sayılır.
Mah	Ay (gökteki), on iki ayın biri.

Mahbub	Sevgili. Hz. Muhammed'in adlarından biri.
Mahlas	Şairlerin şiirlerinde kullandıkları takma ad, lakap
Makam	Durak. Erişilen maddi manevi derece, rütbe, mevki. Post. Tarikat yolcusunun manevi olarak ulaştığı olgunluk aşaması.
Mansur	Şeriata aykırı düşünceleri ve sözleri yüzünden Bağdat'ta asılan ünlü mutasavvıf (Ölümü 922) Tek varlık felsefesinde çok ileri gittiği ve «enelhak» (ben Allah'ım) dediği için asıldı.
Mansur Darı	Mansur'un asıldığı darağacı. Cemdeki özel alan.
Marifet	Bilmek, tasavvufta, tasavvufa ait sözler, tanımak, anlamak. Tanrı yolunda bilgi sahibi olmak. Dört makamdan üçüncüsü.
Makalat	HHB Veli'nin dini konuları içeren, özellikle dört kapı, kırk makamı anlatan kitabı.
Mana	Hakikat, sır, marifet, anlam.
Mana alemi	Gayb alemi. Öte dünya.
Masiva	Tanrı'dan başka her şey. Dünya ve dünya ile ilgili olan şeyler.
Masiva ehli	Yaratıkların, olgu ve olayların Tanrı eliyle meydana geldiğinin bilincinde olmadan dünyaya ve dünyayla ilgili herşeye gönül veren.
Maslahat	Yerine göre, icabeden iş, söz, eylem, uğraşı, yarar.
Masum - i Pâk	Kerbelâ'da şehid olan ondört çocuk.
Maşlak	Maşa
Maşrık	Doğu, gün doğusu. Uzak doğu illeri, Çin.
Maşuk	Sevilen, sevilmiş, sevilen Tanrı.
Mat itmek	Yenmek, bozmak.
Matlab	İstenen, meram, aranılan
Mazlum	Zulüm ve haksızlığa uğramış kişi.
Menakıp	Öykü. Ermişlerin yaşamını, tansıklarını, olağanüstü işleri anlatan kısa öyküler.
Menkıbe	Ermişlerin destansı, zaman mekan sınırlaması tanımayan olağanüstü yaşam öyküsü.
Meclis - i riya	Riya meclisi, gösteriş, yalan düzen toplantısı.
Mecnun	Deli, Leyla ile Mecnun hikayesinin erkek kahramanı.

Medayin şehri Ortaçağda Irak'ta, Dicle nehrinin iki kıyısında kurulmuş bir kent.

Meded Yardım, imdat.

Medh - i Haydar Hazreti Ali'yi medih, övme duası şiiri.

Medine Arabistanın önemli kentlerinden olup Peygamberin 622 de göç ettiği yer.

Mehdi (Oniki İmam bölümüne bakınız)

Melaike Melekler (tekil anlamda kullanılır)

Melamet Kınamak; dünya malından yüz çevirmek

Menzil Varılacak yer, tarikatta amaç.

Merdûd Koğulmuş, red edilmiş, sürülmüş olan.

Merhem çalmak Yaraya ilaç sürmek.

Mervan Emevi komutanlarından. Muaviye'nin oğlu Yezit'ten sonra halifeliğe geçmiş hükümdar olmuştur. Alevi ve Bektaşiler kendilerinden olmayan, özellikle karşı olanlara Mervan ve Yezit derler.

Mersiye Kerbela şehitlerinin acısının ehlibeyt sevgisinin işlendiği şiir.

Mertebe Aşama. Tanrı yolunda tarikat yolcusunun ulaştığı, erdiği her aşamaya verilen ad.

Mesh Taharet-i Sugrada başı elle sıvazlama.

Mest Sarhoş, çakır keyf, esrük.

Meşe Farsça bişeden bozma orman ağacı adı.

Meşreb, meşreb Seciye yaradılış, huy, gidiş, meslek, yol. Tarikat bilgisi. Tarikat yolcusunun yaşam tarzı, duyusu, tutumu, davranışı.

Meta Satılacak mal, eşya

Mevla Tanrı

Mey Şarap, içki

Meydan Ayn - ı cem meydanı, toplantı yeri.

Meyi meyil Gönül verme, sevme.

Meyyit Ölü, cenaze.

Mezhep Yol, yolak, dinde anlayış, ibadet yolu

Miftah Anahtar

Mihman Konuk, misafir. Dünyada geçici olarak konakladıktan sonra Tanrısal evrene geçecek olan insan.

Mihman-ı Ali Ali konuğu. Tanrı misafiri.

Mihr - i muhabbet Sevgi ve aşk, aşk güneşi.

Mihrap Namazda imamın durduğu kıbleye karşı oyulmuş yer

Mikail Büyük meleklerden biri; yiyeceklerin, kısmetlerin dağıtılması ile görevlendirilmiştir.

Minber Camide hutbe okunan yer

Miraç Muhammed'in bir gece göğe ağarak Tanrı'yla görüşmesi. Sofiler, Miracı, ruhani olarak kabul ederler. Onlara göre her olgun eren kendi değerince bir miraca kavuşur.

Mizan Mahşer günü yani sorgu hesap günü insanların sevapları ile günahlarının tartılacağı terazi.

Muaviye Halife Ali zamanında Şam valisiydi. Ali'nin Hariciler tarafından şehit edilmesinden sonra kendini halife ilan etti. Ölümünden sonra yerine geçen oğlu Yezit, halifeliğini tanımayan Ali'nin oğlu Hüseyin'i Kerbelâ'da şehit etti. Bu yüzden Bektaşi ve Aleviler Muaviye ve Yezid'i hiç sevmezler, onlardan nefret ederler, lânet okurlar.

Mucizat Mucizeler, peygamberlerin olağanüstü gösterileri.

Mudara Yüze gülme, yalandan dostluk gösterme.

Muhakkak Doğru, kesin.

Muhabbet etmek Sevmek, gönül vermek, görüşmek, sohbet etmek.

Muhbir Haber veren, haberci.

Muhib Seven, bir tarikata giren, dost, Hacı Bektaş Veli'ye sevgi ile bağlı olan kişi

Muhibban Muhibler, sevgililer, gönül verenler, dostlar.

Muhr i Süleyman Süleyman peygamberin yüzüğü. Üstünde Tanrı'nın en büyük adının yazılı olduğu söylenir. Birbirini kesen iki üçgeniyle, altı köşeli bir yıldız biçimindedir. Bununla Hz. Süleyman bütün hayvanlara hükmedermiş.

Muntazır olmak Beklemek, emre hazır olmak.

Murakabe Tarikat yolcusunun kendi iç dünyasına yönelerek gönlünde, içinde Tanrı'ya bakması. Derin düşünceye dalarak kendini Tanrı üzrinde yoğunlaştırması.

Murakabeye varmak derin düşünce aşamalarında kendini tamamen Tanrı konusunda yoğunlaştırmak. Tanrı'ya varmaya çalışmak.

Murat Dilek, istek, arzu.

Murat almak Dileğine kavuşmak.

Murat vermek	Dileğine kavuşmasını sağlamak.
Murtaza	Hazreti Ali'nin adlarından.
Musa	Büyük peygamberlerden olup, İsraillilerin peygamberidir. Tevrat ona inmiştir. Firavunla savaşır onu yener. İsrailoğullarını Mısır'dan Kenan iline getirir. Tur dağında Tanrı ile konuşur.
Musahher	Feth olmuş, zabt ve teshir olunmuş.
Musahib	Yol kardeşi, sohbette bulunan, arkadaş. Alevilerde ergenlik çağına gelen iki erkek, anlaşır eşleriyle birlikte tarikata girerler. Bunlar birbirlerine «musahip» olurlar. ikisinin de evli olması şarttır. Musahiplik tarikatta şarttır. İkrar verecek kimse
Mushaf	Kur'an, Kuran bölümü
Mutaf	Kıl dokuyan, kıldan bir şey ören kişi, kumaş dokuyucu.
Müdam	Devamlı, sürekli, boyuna
Müdami	Daimi
Mülcemoğlu	Hazreti Ali'yi zehirli hançerle camide namaz kılarken yaralayarak öldürmüştür. Haricilerdendir.
Mümin	İnanan ve Müslüman olan, İman eden. Tarikatta erkeklere mümin, kadınlara müslim denir.
Münâcât	Gizlice dua etme, Tanrı'ya yalvarma
Münafık	Nifak çıkaran, iki yüzlü. İnanmış görünen gerçekte inanmamış kimse, işine geldiği için öyle görünen kişi. Peygamber zamanında bunların çoğu Mekke'deki Yahudilerdi. Bunların cehenneme atılacağı Kur'an'da bildirilmiştir.
Münceli	Parlayan, açılıp parlayan ve belli olan.
Münezzeh	Temiz, arı, arıtılmış, arınmış
Münkir	İnkar eden, Tarikat dışında olan.
Münkirin gücü	Tarikatta olmayan, inkarcının zorlaması.
Müptela	Belaya uğramış, bir şeye tutulmuş, düşkün, aşık.
Mürebbi	Terbiye eden, yetiştiren anlamındadır. Alevilerde ileri gelen bir kimse mürebbi tayin edilir. Daha tarikata girmemiş talipleri «pişirir» yani yetiştirir. Alevilerde, bir genç ancak reşit olduktan sonra tarikata alınır. Doğuştan tarikata giremez.
Mürsel	Gönderilmiş, şeriat sahibi, resul, peygamber

Mürşidi Kamil Uyandıran, irşad eden, mürebbi, doğru yolu gösteren şeyh.

Mürted Dininden dönmüş

Mürüvvet, Mürvet Erlik, adamlık, mertlik, insanlık, iyilik.

Müşkil seçmek Zorlukları yenmek

Müşrik Şirk koşan. Tanrı'ya eş, ortak tanıyan, dinsiz.

— N —

Naci, Güruh i naci: Kurtulmuş, esenlik, selamete kavuşan, Kurtulmuşlar topluluğu. Alevi ve Bektaşiler kendilerine böyle derler.

Naçar Çaresiz, aciz

Nâdân Cahil, terbiyesiz, nobran

Nâgâh Ansızın

Nagehan Ansızın, beklenmedik bir zamanda

Nakkaş Süsleme sanatçısı, nakış yapan

Nakş eylemek Süslemek, resim yapmak, boyamak.

Nalân eylemek İnlemek, feryad etmek.

Name Mektup, söz.

Nar - ı cehennem Cehennem ateşi.

Nâr Ateş

Naşi Neş'et eden ileri gelen, mezhepten dışarı, kötü kişi, engel.

Naz Tanrıya yaklaşmanın ileri aşaması olarak algılanan, gönlün Tanrı sevgisiyle dolup taşması sonucu aşırı bir coşkuya kapılarak söylenmemesi gereken sözleri söyleme.

Nazar Mürşidin kendini tarikata veren cana derin bakışı.

Nazar eylemek Bakmak. Mürşidin nazarı. Tarikat yolcusunun (salik) vehimden doğan varlığını yok eder, onu cezbeye ulaştırır, gerçek ve tüm varlığına ulaştırır. Erenlerin nazarı kimyadır. Toprağı altın eder.

Nebi Peygamber, haberci, haber getiren

Nebiyi zişan Şanlı, şerefli peygamber. Muhammed'in sıfatı.

Nebiyullah Tanrı peygamberi, haberci.

Necef deryası İmam Ali'nin türbesinin bulunduğu şehir.

Nasib alma İkrar vererek tarikata girme. Bir mürşide bağlanma. El alma.

Nefes — Alevi-Bektaşi törenlerinde ezgiyle okunan tarikat inançlarını, inançla ilgili olayları anlatan koşma biçimindeki şiir ilahı. Mürşidin gönlünü ferahlatan manevi güç. Cemlerde kutsal olarak algılanan insan benliğine, kişiliğine yönelik sözlere verilen ad.

Nefis haklamak — İçteki kötü istekleri silmek.

Nefis, nefsaniyet — Can, ruh, öz, kendi. Nefis, insanın maneviyatıdır. Bu maneviyat kötülüğe ve dünya isteklerine akarsa nefes ya da nefsaniyet denir. Mana alemine dönerse «ruh» denir. Kötülüğe iten nefse «nefs - i emmare» denir.

Nefsine uymak — Kötü işler yapmak.

Nehr - i şeria — Şeria nehri. Arabistanda bir nehir.

Nekes — Hasis, eli sıkı, cimri.

Nemrut — İbrahim peygamberi puta tapmadığı için ateşe attıran Keldani hükümdarı. Ateş yığını üstüne İbrahim'i mancınıkla attırmış, fakat ateş birden gül bahçesine dönüşmüştür.

Nesimi — «Enelhak» (Ben Tanrıyım) diyen ve bunun üzerine Halep'te derisi yüzülerek öldürülen büyük Hurufi ve mutasavvıf şair. Ölümü:1404.

Nesl — Kuşak, soy

Neşe gelmek — Cezbe durumuna girmek.

Nevcivan — Taze, genç, delikanlı

Nevruz — Sözlük anlamı yeni gündür. İlkbaharın ilk günü. Alevi ve Bektaşiler, bu günü Ali'nin doğum günü olarak kabul ederler, bayram sayarlar.

Nidüğün — Ne olduğu.

Nikab — Peçe, yüz örtüsü, perde

Niyaz — Naz, Tanrı sevgililerinin niteliğidir. Niyaz, aşıkların niteliğidir. Naz ehli olan kişiler Tanrı'ya çeşitli sözler söylerler. Hoş görünmeyecek davranışlarda bulunabilirler. «Tanrı bir kulunu severse suç ona zarar vermez» hadisi bu inancın dayanağı olmuştur. Bir tarikat ulusuna, büyüğüne yada tarikatta bir makamı temsil eden şeye, yere ve bunlar aracılığı ve Tanrıya yalvarma, yakarma biçiminde uygulanan bir ibadet türü. Saygılı birbirine gösterilen sevgi. Dilekte bulunma. Sunulan armağan, para.

Niyaz etmek — Yalvarmak yakarmak, hürmet etmek, saygı sunmak, rica etmek, dilekte bulunmak.

Nokta - i ama — Kör nokta. Tanrı'dan başka hiç bir varlığın idrak edemediği nokta.

Nöker — Azlıktan, olmayış, erkek hizmetçi, köy hizmetçisi.

Nuh - ı Nebi — Nuh peygamber.

Nuh — Adem peygamberin torunlarından bir ulu peygamber. İnsanlar azınca, Tanrı onları yola getirsin diye Nuh'u göndermiş, fakat azgın insanlar bir türlü yola gelmemiş. Bunun üzerine Nuh, Tanrı emriyle bir gemi yapmış, her cins hayvandan bir erkek, bir dişi almış gemiye. Tanrı korkunç bir yağmur yağdırmış; bütün kara, sular altında kalmış dışarda kalanlar boğulmuş.

Nur — Evrende görünür duruma gelen varlıklarda bilinen ve bir ışık, aydınlık parlaklık biçiminde algılanan tanrısal öz. İlahi belirti.

Nutk - ı derun — İçten gelen söz, gönül hali.

Nutk, nutuk — Söz

Nübüvvet — Peygamberlik

Nümayin — Görünen, belli

— O — Ö —

Ocak — Tekke, ehlibeyt soyu, dedenin bağlı olduğu soy. Dedelik. Hz. Fatıma ocağı. Soyun süzekteliğini ve sürekliliğini belirten simge.

Oluban — Olarak.

Onarmak — Tamir etmek

Onmak — İyi olmak, kurtulmak

Özge — Başka, başkası

— P —

Pak — Temiz, arı

Pazar eylemek — Fiyat karşılaştırmak: İçten pazarlıklı:Sinsi kurnaz; İçten pazar eylemek: sinsice ayarlamak, kurmak.

Penah — Sığınılacak yer, sığınak

Pervane — Kelebek

Pervaz	Kanat
Pervane	Cemde semah yapma görevini yerine getiren. Dönme. Ateşin, ışığın çevresinde durmadan dönerek yanan bir tür kelebek.
Peyman, peymane	Kadeh. Ahd ü peyman: Yemin, ant, sözleşme, taahhüt altına girme
Peymance	Murşit karşısında ayaklar mühürlenmiş kollar göğüste çapraz baş öne eğik biçimde yalvarma-yakarma durumu.
Peymançe durmak	Dara durmak. Hz. Muhammed'in Miraçtaki duruşu.
Pinhan	Gizli
Pinhan eylemek	Gizlemek
Pir	İhtiyar, büyük. Tarikat kuran, tarikatta ulu kişi, erkanı uygulayan. tarikatta en yüksek aşamada bulunmak. Bir anlamda Hacı Bektaş Veli.
Post	Bir aşamayı, makamı simgeleyen, seccade olarak algılanan şirin dedenin yada babanın oturduğu tabaklanmış tüylü deri, koyun postu.
Posta geçmek	Post sahibi olmak.
Pul	Küçük madeni para, süs parası
Pulat	Sert çelik
Puyan eylemek	Yürümek, hızla koşmak.

— R —

Rab	Tanrı
Rabbihüm	Tanrım
Rah - ı Selamet	Selamet, kurtuluş yolu, doğruluk yolu.
Rah	Yol
Rahman	Herkese merhamet eden Allah, Rahmeti herkesi kavrayan, Tanrı'nın sıfatlarından biri.
Rahmet	Acımak, yağmur, sevap, merhamet.
Rahşan	Parlayan, parlak, parlatıcı, ışık verici.
Râz	Sır, gizlenen şey, saklı
Rehber	Oniki hizmet arasında yer alan, dedenin yöneteceği törenleri hazırlayan, yola girecek canlara tarikat bilgileri veren, yol öğreten kimse.
Reh -Nüma	Yol gösteren, önder, peşinden gidilen

Remiz Sembol, bir şeyin varlığını belirleyen işaret ve benzeri. Rumuz. Simge

Rencûr Hasta

Resul Peygamber , genellikle Muhammed.

Revan Yürüyen, giden, akan

Revan eylemek Gitmek, akmak.

Reviş Gidiş, tarz, uslup

Reyhan Fesleğen, güzel koku.

Rıdvan Razı olmak, hoşnutluk, cennette bir melek

Rıza Razı olma, istek, kendi isteği, hoşnutluk.

Rıza lokması Razılık gösterme. Tarikat terimi olarak mürşidin sözlerini kabul etme.

Rical-ül gayb Gayb erenleri.

Riyazet Tanrı bilgisini geliştirecek disiplinli yaşama eylemleri.

Rizan eylemek Akmak, akıtmak.

Ruh Tanrısal evrenden, ölümsüz olduğuna inanılan, geçici bir dönem, süre için bedene girerek ona canlılık, kazandıran tanrısal öz.

Ruh göçü Tanrısal öz olarak algılanan ruhun ölümle kaldığı zarfından ayrılarak geçici bir süre için kalacağı yeni bedene, varlığa geçmesi, intikali.

Ruh zarfı Beden, ruhun geçici kaldığı yer.

Ruhül - Kudüs Kutlu ruh. Kur'an, Ruhül Kudüs'ü Cebrail olarak kabul eder.

Rum Urum da denilen Anadolu

Rum Abdalları Anadolu erenleri.

Ruz - elest Elest günü (Bakınız «bezm - i elest»)

— S —

Sabit - Kadem Sözünde duran, sebatlı, devamlı, sürekli.

Sadık Doğru, gerçek kişi, sadakatlı.

Safi avrat Temiz, saf Müslüman kadını.

Safiyullah Tanrı'nın en temiz kulu demek olup Adem Peygamberin lakabıdır.

Sağ Sağlam, güzel.

Sağdaş Arkadaş, Yol arkadaşı.

Sağlanmak İyi olmak (yara)

Sahib - zaman Zamana hükmeden, hükümdar. Zamanın sahibi; İmam Muhammed Mehdi

Sahra Kır, çöl, ova.

Sak olmak Saklanmak. Uyanık bulunmak.

Saki Su ve içki dağıtan. Feyz ve sevginin kaynağı Tanrı. Cennetteki kutsal ırmağın suyunu dağıtan. Hz. Ali. canlara sevgi ve birlik içkisini sunan. Tanrının sevgisini ve nurunu dağıtan. HHB Veli yada insan-ı kamil. Cem de içki dağıtımı ile görevlendirilen.

Salat Dua. Namaz.

Salavat Hz. Peygamber ve soyuna rahmet okuma, iyiliğini isteme duası.

Salih Semut kavmi Tanrı'ya isyan etmişti. Salih bunların peygamberiydi. Onları Hak dine çağırdı. Putlarını alarak sahraya çıktılar. Putlar isteklerine karşılık vermedi. O zaman Salih peygamber'e: «Şu kayanın içinden bize gebe ve tüylü bir deve çıkarırsan sana inanırız» dediler. Salih peygamber Tanrı'ya yalvardı, kaya içinden istedikleri deve çıktı. Yine iman etmediler. Tanrı onları bunun üzerine yok etti.

Salik Tarikat yolcusu.

Samah, sema Ayn ı cemlerde topluca yapılan dini oyun. Alevi ve Bektaşilerde kadınlı erkekli oynanan oyun.

Samıt (Kuran-ı somut) Sessiz Kuran.

Sararuban Sararak, sararıyor. -'Ban', eskiden -'rak' takısı yerine kullanılıyordu.

Sayyad Avcı

Saz Bir çalgı aleti. Küçük orman

Secde Ayınlarda yada namazda makama saygı için yere kapanma eğilme.

Secdegâh Secde edilen yer.

Secdeye varmak Namazda ayında yere kapanma, eğilme.

Sehil evi Çadır, sıcak, korunaklı çadır.

Sekahüm «O onlara su verdi. Onları suladı» Kur'anda bir ayetten.

Sekahüm hamri	Kur'an'ın Dehr suresinin 21. ayetinde "Sekahüm Rabbihüm şeraben tahûra" sözcüğünden kaynaklanan deyim. Tertemiz şaraplar içirir anlamına gelir.
Sem'i	Duyulan, işitilen cem ve muhabbet toplantılarında semaha durmak, semah yapmak.
Sema	Müzikli ve sözlü dinsel raks, semah
Semavat	Gökler
Ser - bürehne	Baş açık
Ser - çeşme	Kaynağın başı, önder
Ser - mest	Sarhoş
Ser	Baş
Serap	Çölde insanın gözüne görülen vaha, su hayali
Server	Başbuğ, reis, önder.
Seyf - i Ahmedi	Muhammed'in kılıcı
Seyr - i fillah	Tanrı'nın varlığı içinde dolaşmak.
Seyid	Hz. Muhammed Soyundan olan kimse.
Seyran	Gezinme, seyretme.
Seyran etmek	Gezmek.
Seyrana çıkmak	Gezintiye çıkma.
Sıdk	Doğruluk, sadakat. tarikata candan bağlanmak, yalandan başka bir şeyin insan kurtaramayacağı hallerde bile hak olanı, doğru olanı söylemek. Özün söze sözün öze, davranışa uyması durumu.
Sınılmak	Kırılmak, bozulmak, ölmek
Sır	Giz. Hakk'ın garib durumuna getirdiği, ancak halka bildirmediği şey, saklı olgu. Tanrı evi sayılan insan gönlüne tecelli eder, ancak nefsin isteklerinden sıyrılıp içe kapanışla derin düşünceye varmakla öğrenilen ilahi gerçek.
Sır etmek	Duyulması istenmeyen bir düşünceyi, olguyu, olayı saklamak, gizlemek. Dem içmek. Çerağı söndürmek.
Sırat	Siratül - müstakim de denir. Ahirette üzerinden geçilecek, kıldan ince, kılıçtan keskin köprü. Tasavvufta «doğru yol, Müslümanlık» ifrat ve tefriti olmayan islam dini. Kur'an'da birinci surede geçer. Gönül yolu. Tanrısal gerçekleri arama yolu.
Sırr - ı hakikat	Hakikat sırrı, gerçeği gizleme

Sırr - ı müphem	Belirsiz sır.
Sırrullah	Yalnızlığa çekilmek, kimseyle görüşmemek. Ayıpları örtüp açığa vurmamak,
Sıvazlama	Mürşidin talibin sırtı üzerinde elini okşar gibi gezdirerek onu kutsaması.
Sinne, sin	Mezar
Sofi, sofu, sufi	Tarikat ehli, tarikata girmiş kimse.
Sofracı	Cemde sofrayı kuran, kaldıran görevli.
Softa	Medrese öğrencisi
Sofuluk	Dindarlık tarikata bağlılık.
Soylamak	Övmek, meth etmek, bağlanmak.
Söhbet meydanı	Bir sorunun, şikayetin değerlendirilmesi sonuca bağlanması için yazılan cem töreni, muhabbet meydanı.
Sözün haklamak	Sözü dinlemek, yerinde bulmak.
Subhan	Tanrı
Sudur	Tanrının kendi özünden fışkıran taşan bir nurun dönüşümler geçirmesi yoluyla evrende, gözle görülür biçimler aldığını savunan kuram.
Sıdret - ül münteha	Arş'ın sağ yanında bir ağaçtır ki, ötesine hiç bir yaratık geçemez. Ötesi, Tanrı'nın zat alemidir. Südretül münteha'yı insan bilgisinin son sınırı olarak kabul edenler de vardır.
Sulb	Züriyet, evladlar, soy.
Sultan	Tarikat ulularına verilen ad. Yüksek bir hitaptır. Alevi ve Bektaşilerde mürşidlere, şeyhlere karşı böyle hitap edilir.
Sultanım	Alevi-Bektaşilerin kendi aralarında sen yerine kullandıkları bir söz.
Sur	Kıyamet günü çalınacak boru. Bununla bütün insanlar dirilecek (İsrafil'e bakınız) Yalnızca boru anlamına da gelir.
Suret	Tanrının dış dünyada yada insanın gönlünde tecellisi. Surat, görünüş, dış görünüş, Yol, gidiş.
Sükker	Şeker.
Süleyman	Davut peygamberin oğludur. Babası gibi hem hükümdar hem peygamberdir. Kuş dilini bilir. Cinler onun emrindedir. Seba Melikesi Belkıs'ı yanına getirmiş ve onunla evlenmiştir. Bir gün Süleyman, karıncalar ovasından geçerken bir karınca ötekilere: «Yuvalarınıza girin Süleyman sizi çiğnemesin» demiş. Bu sözü duyan

Süleyman ona. niçin böyle söylediğini sormuş. O da, «Senin ordunun azametini seyre dalıp Tanrı'yı anmayı unutmasınlar, diye» demiş. Yine bir karınca, Süleyman'a bir karınca butu vermiş, bununla ordusu doymuş. Süleyman'ın elinde, üstünde «ism - i azam» yani Tanı'nın en büyük adı yazılı bir mühür vardır. Bu mühür sayesinde cinler, şeytanlar, devler, kurtlar, kuşlar onun buyruğuna uyarlar. Kuşlar yan yana gelerek tahı gibi bir biçim alırlar, Süleyman bu tahtın üzerine oturup havalarda uçar. Onun akıllı vezirinin adı Asaf'tır.

Süluk Tarikata girme.

Süluk etmek Tarikata girmek.

Sûluk görmek tarikata girmiş olmak.

Sünni Ehl i sünnet mezhebi. Osmanlılar sünni'dir.

Sürek Tutulan yol, tarikat kurallarını sürdürmek, erkân, adap.

Sürur Sevinç

— Ş —

Şad Sevinçli, memnun

Şad ü handan eylemek Sevindirmek.

Şadan, şadman Sevinçli

Şah Alevi ve Bektaşilerde pirlere Sultan denildiği gibi Şah da denir. Kimi zaman Ali, kimi yerde İran Safavi şahları, bu sözle anılır. Manevi dünyanın, bektaşi bilgi dünyasının sultanı. Ali ortaksız yöneticisi Tanrı.

Şah - ı dil Gönül şahı, padişahı.

Şah - ı Kerbelâ Hüseyin Kerbelâ'da şehit edildiğinden böyle anılır. Kerbelâ Şahı demektir.

Şah - ı Kevneyn İki cihanın padişahı; Hz. Muhammed

Şah - ı Merdan Mertlerin şahı, Ali demektir.

Şah - ı Necef Necef şahı demektir. Ali, Necef'de yattığı için böyle de anılır.

Şah - ı velayet Velilerin Şahı, Ali

Şahan Şahin denilen kuş. Sevgilinin bakışı, onun keskin, parlak gözlerine benzetilir.

Şahbaz İri ve beyaz doğan kuşu. Yiğit, kahraman.

Şam -ı Şerif Şam kenti. Şerefli Şam kenti.

Şaplak	Tokat sille
Şar	Kent, şehir. Rıdvan ile birlikte kullanıldığında Cennet anlamına da geilir.
Şaraben Tahûra	Kur'an'ın Al Dehr suresinin 21. ayetinde Tanrı'nın cennette olanlara içireceğinden bahsettiği şarap
Şark	Doğu. Bu sözle İran ve Horasan illeri söylenmek istenir.
Şaz eylemek	Sevindirmek.
Şecaat	Yiğitlik, yüreklilik, cesaret.
Şefaat	Ahirette Peygamberin Müslümanlar için Tanrı'dan bağış dilemesi.
Şedd-i Şah	Ali kuşağı olarak algılanan şed, kemer.
Şehd	Bal
Şehriban Hatun	İmam Hüseyin'in karısı ve imam Zeynelabidin'in anası. Şehribanu da denir. İran kökenlidir.
Şems-i Taç	Yedi terekli bektaşi tacı.
Şek	Şüphe, zan, tereddüt
Şem'a	Çerağ, mum, mumlu fitil
Şenlik	Kalabalık, topluluk.
Şerbet	Cemlerde içki yerine sunulan şekerli içki. Yılan zehirine karşı içilen ilaç. Bunu içenlere zehir dokunmaz. Bu gibi kimselere Şerbetli derler. Şerbetçi: Bu şerbeti yani ilacı satan kişi.
Şeriat	Dinde Tanrı'ya inanışın, bedeni, mali kullukta bulunuşun ve dünya işlerine dair Tanrı buyruklarının bütünü.
Şevk	Arzu, keyif, neş'e, ışık. İnsan gönlünün Tanrı sevgisinden Tanrısal tecelliden kaynaklanan coşkusu.
Şeyh Bedreddin	Bedreddin'e bakınız.
Şeyh Safi	Safavi soyunun ilk büyük dedesi. Bu soy Safavi Devletini kurmuştur. Kurucusu Şah İsmail'dir.
Şirin	Tatlı; Ferhad ve Husrev'in sevdikleri kızın adı, Ferhat ile Şirin hikayesinin kadın kahramanı.
Şit	Peygamber Adem'in üçüncü oğlu. Bu da babası gibi peygamberdir.
Şiilik	Hz. Muhammedden sonra Ali bin Ebu Talib'in vasiyet yoluyla halife atandığına inanan Ali yandaşlarının oluşturduğu ehl-i sünnetdışı mezhep.

Şuayb — Mısır'da firavundan kaçan Musa peygamber, Şuayb peygamberin yanında on yıl çobanlık ettikten sonra ailesini ve iki çocuğunu alarak Mısır'a döndü. Şuayb, büyük peygamberlerdendir.

Şukr - şükür — Görülen lutfa edilen ihsana elde edilen nimete karşılık maddi, manevi minnet, tanrı'yı iyiliklerinden nimetlerinden, verdiklerinden dolayı saygıyla anma, kutsama.

Şükür secdesine kapanmak — İyiliklerinden, verdiklerinden, nimetlerinden dolayı Tanrı'ya niyaz etmek.

— T —

Taat — İbadet. Allah'ın emirlerine uyma.

Taat etmek — İbadet etmek.

Tab - ü fer — Güç, kuvvet, ışık, parlaklık.

Tâbân — Parlak, ışık

Taç — Başa giyilen başlık, tarikat başlığı (Kızıl tac'a bakınız)

Taharet-i Sugra — Kimi ibadetlerin yerine getirilmesi için gereken el, ağız, burun, kol, ayak yıkama, başa enseye ıslak el gezdirme kulağı temizleme şeklinde gerçekleştirilen küçük temizlenme.

Takiye — Kırım ve baskılar karşısında Alevi-Bektaşilerin bir tür savunma silahı olarak aldıkları önlem türü olup zamanla yol kuralı haline getirilmiştir. Tarikat kurallarını baskıcılara, horlayıcılara, başka mezhep mensuplarına açmama yöntemi. Kendini tehlikeden kurtarmak amacayla tarikat kurallarını gizleme, şaşırtma.

Tarikat abdesti — Abdest.

Takrir — Anlatmak, anlatış.

Talib — Tarikata, yola kendi arzusuyla girmek. İsteyen, istekli, Bektaşi yolunda ocakzadelere bağlı olan kişi. Bektaşi olmak üzere ikrar ayinine alınan.

Talim olmak — Öğretilmiş olmak.

Tama — Üstüne düşerek elde etmeye çalışmak, aç gözlülük

Tamu — Cehennem

Tan eylemek — Sövmek, yermek, ayıplamak.

Tanrı Kendiliğinden var olan, varlığı kendinden başka bir varlığı ve olguyu gerektirmeyen. önsüz ve sonsuz olarak algılanan. Herşeyin yaratıcısı durumundaki güç.

Tanrı dergahı Tanrı katı.

Tanrı evi Kabe, cami.

Tanrı dostu Tanrı'nın sevgili kulu, ermiş, er, eren.

Tanrı yolu Manevi yükselmeyle insanı tanımaya ulaştırılan tarikat yolu.

Tanrının arslanı Hz. Ali.

Tarik - i esrar Gizlilik yolu.

Tarik Yol, tarikat. Alaca değnek.

Tasvir Resim, yazı ile tarif etme

Tasavvuf Tanrı-evren-insan ilişkisini bir bütünlük içinde gören insanın tanrısal erdemlerle donanmasını, gönlünü Tanrı sevgisine bağlanmasını amaçlayan dinsel, felsefi düşünce ekolü. Gizemcilik.

Tathir etmek Temizlemek.

Tav İş zamanı, uygun durum

Tavla At ahırı.

Te'vil Kur'an'daki açık anlamlı sözleri başka anlamlara çevirmek.

Te'vil düzmek Başka bir anlamla açıklamak.

Teber Derviş baltası

Teberra Ehli beyte ve ehli beyt soyundan gelenlere ve bunları sevenlere düşmanlık gösterenleri, fenalık edenleri sevmeme. Bunları sevenleri de sevmeyip onlardan uzak durma.

Teberri, teberra Ehl i Beyt'in düşmanlarına düşman olmak, onlara ve dostlarına yüz vermemek, sevmemek, ırak durmak, beri olmak, selam vermemek, yüz çevirmek.

Tecelli Tanrı'nın görünüşü. Tur dağında Tanrı'nın Musa'ya görünüşü. Tanrısal niteliklerin nesnel varlıklarda görünüş alanına çıkması. Tanrı nurunun Tanrı evi olan gönüllerde belirmesi.

Tefekkür eylemek Düşünmek

Tefsir Yorum, manayı açmak. Tefsir etmek: Açıklamak. Zahir. Karşılığı olarak algılanan ve kişiye şeriat kapısının ötesinde bir şey kazandırmayan, kuranın biçime bağlı açıklanması.

Tekbir Kimi tarikat törenlerinde ve kurban tıglanırken özel bir ezgiyle okunan Allah-Muhammed-Ali ve Piri ululama duası.

Tekbir etmek Tekbirlemek, tekbir okuyarak birini kutsamak.

Tel Tüy, kuş tüyü.

Telkin Mürşidin müride verdiği öğüt.

Temenna Rica, istek, selam

Tercüman Kurban. Tarikat ulularınca düzenlenmiş çoğu manzum olan belli işlerde dervişler veya görevliler tarafından okunan Türkçe dua ve övgüler.

Terk Tutkulardan, istek ve arzulardan, geçici isteklerden sıyrılarak tarikata bağlanma.

Tevil Kuranın manevi yönünü anlamak için yapılan içsel yorum. Ayetleri dış görünüşlerinden kurtararak aslına çevirme. Tanrı bildirimlerinin zahirini batına dönüştürme işi.

Tere Tere otu. Salata gibi yenen az yakıcı ot.

Tevella Ehl - i Beyt'in sevenlerini sevmek, dostlarına dost olmak, selam vermek, sevgi göstermek anlayışı.

Tevrat Tanrı tarafından Musa peygambere gönderilen kutsal kitap.

Tezyin etmek Süslemek.

Tiğ - i Haydar Hazreti Ali'nin kılıcı Zülfikar.

Tiğ Kılıç

Tirkeş Okluk, yayın okların konulduğu sırtta taşınan araç.

Tiryak Pan zehir. Afyonlu macun.

Torlak Genç, acemi, batıni inançlara sahip derviş

Tufan Şiddetli yağmur, sel. Hz. Nuh zamanında dünyanın sular altında kaldığına ilişkin söylence

Tuman Don, elbise, giysi

Tur Musa'nın Tanrı ile görüştüğü kutsal dağ.

Turabi Toprağa mensup, topraktan.

Tûrab Toprak, Ebû - Tûrab = Hz. Ali'nin lakabı

Türabetmek İç kötülüğünü, nefsini çiğnemek, toprak etmek.

Türab olma Herkesin ayak toprağı olma, alçak gönüllülüğü ifade eder.

Tütün Duman. İçi yanmaktan doğan duman. Daha çok mecaz anlamda kullanılır.

Türkmenler	XI. yy.dan sonra batıya göç eden, Oğuz geleneklerine bağlı, Türk dillerinin güneybatı kolunu konuşan halk.

— U —

Uçmak	Cennet
Uğru	Hırsız, yol kesici.
Uğur	Ön. Talih, şans.
Ukba	Ahiret.
Ulu	Tarikat yolunda yüksek olgunluk, derecesine ulaşmış çok üstün niteliklere ve büyük erdemlere sahip yüce insan.
Ululuk	Ulu olma durumu. Ulu kimseye özgü nitelik, büyüklük yücelik.
Ululuk sahibi	Yüceliğe sahip kimse.
Urgan	Kalın ip
Uruba	Elbise, giysi.
Uruhban	Ruhban, papaz.
Urum	Anadolu.
Urum erenleri	Anadolu erenleri, evliyaları, dervişleri
Uryan	Çıplak
Uslu	Akıllı
Usul	Ölçülü, dengeli, uzun (soy için)
Usul durmak	Akıllı durmak.
Uş	İşte, şimdi.
Uşak	Çocuk
Uyarmak	Çerağ yakmak. Mumu, kandili yakma. Uyandırmak da denir. Birine doğru yolu göstermek. Nasip vermek, el vermek.
Uyramak	Diken gibi dikilmek, kalkmak, uyanmak.

— Ü —

Üçler	(Bakınız «Yediler »)
Üleş	Leş, kadavra
Ün	Ses
Üşmek	Toplanmak, üşüşmek.

Üveys Veyselkarani, Muhammed Peygamber'e ulaşamayıp Sahabeye (yakınları) ulaşanlardandır. Yemenlidir. Ali zamanında Yemen'den Medine'ye gelirken yolda, Sıffeyn'de Ali ile Muaviye'nin savaşına rastlamış o gün Ali'ye biat edip savaşa girmiş, şehid olmuştur. Bunun için Aleviler Veyselkarani'yi çok severler.

Üzüm Kırklar meclisinde Ali'nin bir üzüm tanesini sıkarak Kırklara içirdiği üzüm.

— V —

Vafir Çok, pek çok

Vahdet Birlik

Vahdet alemi Birlik alemi

Vakt - ı namaz Namaz vakti

Varı Hepsi, var olanların tümü.

Vecd Kendini Tanrı'ya vererek derin bir coşkuya kapılma.

Vechullah Tanrı'nın yüzü, güzelliği

Vefadar Vefalı, sözünde ve sevgisinde duran.

Velayetname Tarikat ulularının olağanüstü yaşamlarını anlatan kısa öykülerden oluşan kitap.

Veli Evliya, ermiş, eren.

Velvele salmak Korku

Vilayet, velayet Velilik makamı, erenlik, velilik, ermişlik.

Vildan Yeni doğmuş çocuklar, kullar

Vird Dualar, belli zamanlarda okunan ayetler veya isimler.

Visal Manevi aşamaları geçerek Tanrı'ya ulaşma Hakka yürüme.

— Y —

Ya Ey !

Yaba Harman savurmakta kullanılan çatal biçiminde tahta kürek.

Yahşi Yakışıklı, yiğit, güzel

Yahya İsrailoğullarının peygamberlerindendir. Zamanındaki hükümdar tarafından öldürülmüştür.

Yakup İsrailoğulları peygamberi. Oğlu Yusuf da Peygamberdir. Yusuf'u kardeşleri kıskanıp çölde bir kuyuya atarlar, bezirganlar onu kuyudan çıkarıp Mısır'da satarlar. Başından geçenler dinler tarihinde çok yer tutar.

Yalvarı	Yalvararak.
Yaman	Kötü, fena.
Yanal alma	Parlak, kırmızı elma.
Yapraklı	Çankırı ilinin ilçesi. Eskiden Panayırı ile ünlüydü.
Yar - ı gar	Hicret sırasında Muhammed'e mağarada arkadaşlık etmiş olan Ebubekir. Mecaz olarak «vefalı arkadaş» yerinde kullanılır.
Yar	Dost, sevgili.
Yardak	Yardımcı, dost.
Yaren	Dostlar (dost anlamına gelen yar sözünün cem'i olan yaran'dan bozma)
Yari (yarak)	Dostluk, yardım.
Yaşın yaşın	Gizli gizli.
Yazı	Alınyazısı. Her insan doğmadan dünyada başına gelecek şeylerin alnına yazılı olduğu inanışı vardır. Talih. Ova
Yecüc - mecüc	Kısa boylu bir kavim
Yediler	Sofilere göre; alemi yöneten bir kişidir. Buna «kutb» denir. Bu kişi «Hakikat - i Muhammediye'ye mazhardır», yani onun gerçek görünüşüdür. Evren bu kişinin çevresinde döner. Onun gönlüne gelen bu alemde meydana çıkar. Ona en yakın iki kişi daha vardır. Bunlar sağ ve sol imamı, yani yöneticisidir. Bu üçüne «üçler» denir. Bunlardan sonra alemi yöneten dört ermiş gelir. Daha sonra Yedi, Kırk ve üç yüz eren gelir. Bu sıra üzerine hepsinin evrenin yönetiminde görevleri vardır.
Yedmek	İpinden ya da elinden tutup çekmek, götürmek.
Yedûllah	Allah'ın Kudreti. Bektaşi cem ayinlerinde görülen talib'in kulağına dede tarafından okunan Kur'an'ın Fetih suresinin 10. ayeti: (Yedullah ayeti) "Ey Muhammed Şüphesiz sana baş eğerek ellerini verenler, Allah'a baş eğip el vermiş sayılırlar. Allah'ın eli onların elinin üstündedir. Verdiği bu sözden dönen ancak kendi aleyhine dönmüş olur. Allah'a verdiği sözü yerine getirene, Allah büyük ecir verecektir" demektedir.
Yol	Tarikat, tarikat bilgisi, tarikatta davranış.
Yol ehli	Tarikat eri derviş.
Yumak - yuymak	Yıkamak, arıtmak
Yusuf Peygamber	(Yakub'a bakınız)
Yuyucu	Ölü yıkayıcı

Yüzünü yıkmak Surat asmak, yüzünü ekşitmek

— Z —

Zabta getirmek Ele geçirmek, hüküm altına almak.

Zahid Kaçınan. çekinen, dindar; kaba sofu, softa, aşırı sofu, alevi olmayan

Zahm Yara

Zar Ağlayan, inleyen

Zay Kayıp, boş

Zaza Bir Kafkas kavmi, ya da İrani bir kavim.

Zekeriya Peygamber İsrailoğulları peygamberlerinden biri. İhtiyarken bir çocuğu doğmuş. Meryem'e de kefil olan Zekeriya, kendisine inanmayan kavminden kaçıp bir ağacın içine girmiş, kavmi ağaçla birlikte onu biçmiştir.

Zeliha Yusuf Peygambere aşık olan Mısır Azizinin karısı.

Zelle Boyun

Zelve Sapan ve kağnıda öküzün boyunduruktan çakamaması için kullanılan küçük ağaç parçası.

Zibâ Parlak, süslü, yakışıklı, güzel elbise

Zikir Tarikat törenlerinde Allah'ın adını anma ve yineleme. Tarikat törenlerinde Allah-Muhammed-Ali ve oniki imanların adlarını anma söyleme.

Zikr etmek Anmak, tekkelerde tören yapılırken durmadan tekrarlanan dua.

Zinhar Sakın, asla.

Ziya' Kayıp.

Zinhur Tecelli görünme.

Zuhur etmek Tecelli etmek.

Zulm Eziyet.

Zulumat Zulüm, haksızlık, kötülük, fenalık (sözcük aslında karanlıklar anlamında ise de halk bu anlamda kullanıyor)

Zühd - ü ibadet Kuru ibadet.

Zühd Zahidilik, ham sofuluk.

Zülfikar Hazreti Ali'nin kılıcı. Ucu çataldır. Savaşta kırk arşın uzar. Gökten indiğine inanılır.

Zümre i fakr Fakirliğiyle övünen zümre. Alevi ve Bektaşi inanışı. Peygamber, «Fakirliğimle övünürüm» demiş.

Zürriyet Soy, sop.

KAYNAKÇA

ABDIZADE HÜSEYİN HUSAMEDDİN ; Amasya Tarihi, C: I, Amasya Bel. Ku. Y. Ankara, 1986.

ABDÜLHAMİT Muhsin ; İslama yönelen Yıkıcı Hareketler, Ankara, 1986.

ADIVAR A.; Tarih Boyunca İlim ve Din, Remzi kitabevi, İstanbul, 1975.

ALTINAY Refik ; Osmanlı Devletinde Rafızılık ve Bektaşilik, Darulfunun, Ede. Fak. Mecmuası C. 9 s. 2. İstanbul 1932.

ALTINOK, Baki Yaşa; Hacı Bayram Veli, Bayramilık Melamiler ve Melamilik, Oba Kitabevi, Ankara 1995.

AKDAĞ Mustafa ; Türk Halkının Dirlik ve Düzenlik Kavgası (Celali İsyanları), Bilgi Yayınevi, İstanbul 1975.

__________ ; Türkiyenin İktisadi ve İçtimai Tarihi, (1243-1453), C. 1, 2, Cem Yayınları İstanbul, 1974.

AKPINAR Turgut ; Türk Tarihinde İslamiyet, İstanbul, 1993.

AKTAŞ. A. İhsan - Yücel Sabri ; Aşık Kul Fakır, İstanbul 1991.

AKYOL Taha ; Medineden Lozan'a, 4. Baskı, Milliyet Yayınları, İstanbul 1996.

ALPLAÇİN Oğuz; Buda ve Budizm, İstanbul

ANADOL Cemal ; Hoca Ahmet Yesevi, Yesevilik, Kamer Yayınları, İstanbul 1994.

ARABİ, Şeyhülekber ; Muhittin-i El (Ibni arabi) Ahadiyyet Risalesi ve Futukatı Mekkiyyesinden Seçilmiş Tasavvufa Dair Bölümler (Haz. Mahmut Saadettin Bilginer), İstanbul 1983.

ARAZ Nezihi ; Anadolu Evliyaları, Fatiş Yayınları, İstanbul, 1958.

__________ ; Dertli Dolap, Fatiş Yayınları, İstanbul, 1961

__________ ; Peygamberler Peygamberi Hz. Muhammed, İstanbul, 1963.

__________ ; Hz. Muhammed'in Torunları, İstanbul, 1960.

__________ ; Aşk Peygamberi Mevlana, Kervan Yayınları, İstanbul, 1972.

ARISOY Sunullah ; Türk Halk şiiri Antolojisi, Bilgi yayınevi, Ankara, 1985.

ARSEL İlhan ; Arap Milliyetçiliği ve Türkler, 3. Baskı, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1977.

__________ ; Şeriat ve Kadın, 3. Baskı Remzi Kitabevi, İstanbul, 1989.

__________ ; Şeriattan Kıssalar, Kaynak Yayınları, 2. Basım, İstanbul 1996.

__________ ; Teokratik Devlet Anlayışından Demokratik Devlet Anlayışına, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1993.

ASAN Veli ; Tahtacı Türkmen Ozanları, Kültür Bakanlığı, Ankara 1997.

ASLAN Ensar ; Doğu Anadolu Saz Şairleri, Atatürk Üniversitesi, 1977.

ASLANOĞLU İbrahim ; Divriği Şairleri, Sivas, 1961

__________ ; Pir Sultan Abdallar, Erman Yayınevi, İstanbul, 1984.

__________ ; Şah İsmail Hatayı, Der Yayınları, İstanbul 1992.

__________ ; Kul Himmet Üstadım, 2. Baskı, Can Yayınları, 1996.

__________ ; Söz Mülkünün Sultanları, Sivas, 1985

AŞKUN Vehbi Cem ; Merzifonlu Şairler, 1937.

__________ ; Sivas Folkloru I. 1940 ; II. 1943.

__________ ; Sivas Şairleri, 1948

__________ ; Terzi Baba ve Erzincan'ın Mutasavvıf Şairleri, 1956

ATAKURT Mithat ; Urfa Folklorundan Bir Demet, Ankara, 1951.

ATALAY Adil Ali ; Abdal Musa Sultan ve Velayetnamesi, Can Yayınları, İstanbul, 1990.

__________ ; Noksani Baba, İstanbul, Can Yayınları, 1992.

__________ ; M. Yaman ; Seyyid Nizamoğlu, İstanbul, 1990.

ATALAY Besim ; Bektaşilik ve Edebiyat, Ant Yayınları, İstanbul, 1991.

__________ ; Türk Dili İle İbadet, İstanbul,

ATILGAN Halil ; Ceyhanlı Aşık Ferahi, Kültür Bakanlığı Ankara 1997.

ATEŞ Toktamış ; Laiklik, Ümit Yayınları, İstanbul, 1994.

ATEŞ Süleyman ; Kuran-I Kerim Tefsiri (I-VI) Milliyet Yayınları, İstanbul 1995.

__________ ; Sülemi ve Tasavvufi Tefsiri, İstanbul 1969.

ATİLA Vedat ; Hazret - i Ali Divanı, Ant Yayınları, İstanbul, 1990.

AVCI Ali Haydar ; Kalender Çelebi Ayaklanması, AAAY. Ankara 1998.

AVCIOĞLU Doğan ; Türklerin Tarihi (1,2,3,4,5), Tekin Yayınevi, İstanbul (1978-1982).

AYAN Hüseyin ; Nesimi Divanı, Akçağ Yayınları, Ankara 1991.

AYDIN Erdoğan ; İslamiyet Gerçeği (I, II, III, IV), Kaynak Yayınları, İstanbul, 1993.

__________ ; Nasıl Müslüman Olduk?, Başak Yayınları, İstanbul, 1994.

AYUBİ Nazih ; Arap Dünyasında Din ve Siyaset (ALOGAN Yavuz), İstanbul, 1993.

AYYILDIZ Hasan ; Buyruk, Ankara.

BAL Mustafa ; Derviş Muhammedim Nuru Vahit Eseri Dillerde Şahit, Şahkulu Der. Yayınları, İstanbul 1989.

BALDEMİR Hamit ; Din ve Alevilik Üzerine, İstanbul, 1994.

BANARLI Nihat Sami ; Türk Dili ve Edebiyatı (I, II, III), İstanbul,

BARDAKÇI Cemal ; Alevilik, Bektaşilik, Ahilik, Ankara, 1970.

BARKAN, Ömer Lütfi, Kolonizatör Türk Dervişleri, Hamle Yayınları, İstanbul, Tarihsiz.

BAŞGÖZ İlhan ; İzahlı Türk Edebiyatı Antolojisi, 1986.

BAYKAL Bekir Sıtkı ; Pecevi Tarihi, (I, II), Kültür Bakanlığı Yayını, Ankara, 1992.

BAYRAKTAR Mehmet ; Yunus Emre ve Aşk Felsefesi, Türkiye İş Bankası Yayını, İstanbul, 1991.

BAYRI M. Halit ; Halk Şiiri, Varlık Yayını, İstanbul, 1976.

__________ ; Virâni, Maarif Kitaphanesi, İstanbul, 1957.

BENDER Cemşid ; 12 İmam ve Alevilik, Berfin Yayınları, İstanbul, 1993.

BENEKAY Yahya ; Yaşayan Alevilik, İstanbul, 1967.

BENNIGSEN Alexandre., QUELQUEJAY Chantal Sultan Galiev ve Sovyet Müslümanları (Nezih Uzel), İstanbul, 1981.

BERKES Niyazi ; İslamlık, Ulusculuk, Sosyalizm, Bilgi Yayınevi, İstanbul, 1975.

BEZİRCİ Asım ; Pir Sultan, Say Yayınevi, İstanbul, 1994.

__________ ; Türk Halk Şiiri, (I, II) Say Yayınları, İstanbul, 1994.

BİRAY Ahmet ; Mahmut Kulu Divanı, Ankara, Kültür Bakanlığı Yayını 1992.

BİRDOĞAN Nejat ; Alevilerin Büyük Hükümdarı Şah İsmail Hatayi, Can Yayınları, İstanbul, 1991.

__________ ; Anadolu Aleviliğinde Yol Ayrımı, Mozaik Yayınları, 1995.

__________ ; Anadolu ve Balkanlarda Alevi Yerleşmeleri, İstanbul, 1992.

__________ ; Anadolu'nun Gizli Kültürü Alevilik, Berfin Yayınları, İstanbul, 1990.

__________ ; Hasan Dede, İstanbul, 1992.

__________ ; İttihat - Terakki'nin Alevilik Bektaşilik Araştırması (Baha Sait Bey) Berfin Yayınları, İstanbul, 1944.

__________ ; Çelebi Cemalettin Efendi'nin Savunması, Berfin Yayınları, İstanbul, 1994.

BIRGE John Kıngsley ; Bektaşilik Tarihi, Ant Yayınları, İstanbul, 1991.

BORATAV Pertev H Naili ; Azgittik, Uzgittik, Adam Yayınları, İstanbul, 1992.

__________ ; Folklor ve Edebiyat (I, II), Adam Yayınları, İstanbul, 1990.

__________ ; Zaman Zaman içinde, Adam Yayınları, İstanbul, 1992.

__________ ; İzahlı Halk Şiiri Antolojisi, M.E.B. Yayınları, 1943.

__________ ; Pir Sultan Abdal (A.B. Gölpınarlı ile) Der Yayınları, İstanbul 1991.

BOZKURT Fuat ; Aleviliğin Toplumsal Boyutları, Cem Yayınları, İstanbul, 1990.

__________ ; Buyruk, Cem Yayınları, İstanbul, 1982.

__________ ; Semahlar, Cem Yayınları, İstanbul, 1990.

BULUT Faik ; Allah'ın Devletinde Demokrasi, Tüm Zamanlar Yayıncılık, İstanbul, 1993.

_________ ; İslamcı Örgütler, Tüm zamanlar Yayıncılık, İstanbul 1994.

BURHAN (Derviş) ; Hacım Sultan Vilayet-Namesi (Dr. Rudlofl, Tschudi Basımı - Das Vilayet - Name des Hadschim Sultan - Metin Teru Berlin 1914).

CAHEN Claude ; İslamiyet, Bilgi yayınları, İstanbul, 1990.

_________ ; Anadoluda Türkler, Adam Yayınları, İstanbul 1984.

CANBERK Eray ; Yengi Şiirleri, İstanbul, 1993.

CEBECİOĞLU Ethem ; Hacı Bayram - ı Veli ve Tasavvuf Anlayışı, Ankara, 1994.

CENGİZ, Halil Erdoğan, Divan Şiiri Antolojisi, Bilgi Yayınları, 1972.

COŞAN Esat ; Hünkâr Hacı Bektaş Veli Makalat, Seha Neşriyat, İstanbul, 1990.

CUNBUR Müjgan ; Başakların Sesi, 1968.

ÇAĞATAY Neşet ; Bir Türk Kurumu Olarak Ahilik, Ankara, 1972.

_________ ; İslamdan Önce Arap Tarihi ve Cahiliye Çağı, Ankara, 1963.

ÇALIŞLAR Oral ; Hz. Ali - Muaviye Çatışması, 2. Baskı, Pencere Yayınları, İstanbul, 1992.

ÇAMUROĞLU Reha ; Dönüyordu, Bektaşilikte Zaman Kavrayışı, Metis Yayınları, İstanbul, 1993.

_________ ; Günümüz Aleviliğinin Sorunları, 2. Baskı, Ant Yayınları, İstanbul, 1994.

_________ , Sabah Rüzgarı- Enelhak demişti Nesimi, Metis Yayınları, İstanbul, 1992

_________ ; Tarih, Heterodoksi ve Babailer, Der Yayınları, İstanbul, 1990.

_________ ; Yeniçerilerin Bektaşiliği ve Vaka-i Şerriye, Ant Yayınları, 1991.

ÇAĞATAY Saadet ; Türk Lehçeleri AUDTCF, Ankara 1978.

ÇIĞ Muazzez İlmiye ; Kuran, İncil ve Tevratın Sümerdeki Kökeni, Kaynak Yayınları, İstanbul 1995.

ÇANTAY Hasan Basri ; Kuran - ı Kerim ve Meali, (I. II. III.) İstanbul 1958.

ÇELEBİ Abdullah ; Amasyalı Fedayi Baba, İstanbul, 1991.

ÇOTUKSÖKEN Betül., BABÜR Saffet ; Ortaçağda Felsefe, İstanbul, 1989.

DAĞLI Muhtar Yahya ; Bektaşi Tomarı ve Nefesleri, İstanbul, 1935.

DANIŞMAN Zuhuri ; Kocibey Risalesi, İstanbul, 1971.

DERVİŞ Ahmet Aşıki, Aşıkpaşaoğlu Tarihi (Atsız) MEB. İstanbul 1970.

DANİŞMEND İ. Hami ; Türklük ve Müslümanlık Okat Yayınevi, İstanbul 1959.

DEVELİOĞLU Ferit ; Osmanlıca - Türkçe Ansiklopedik Lugat, İstanbul 1994.

DİER Anton Fozel ; Anadolu Aleviliği, Ant Yayınları, İstanbul, 1985

DOĞRUL Ö. Rıza ; Yeryüzündeki Dinler Tarihi, İstanbul, 1958.

DUBY Georges ; Ortaçağ İnsanları ve Kültürü, İstanbul, 1990.

DURSUN Turan ; Kutsal Kitapların Kaynakları (1, 2), Kaynak Yayınları, İstanbul 1995.

_________ ; Din Nedir (1, 2, 3, 4) Kaynak Yayınları, İstanbul 1995.

_________ ; Allah, 2. Baskı, Kaynak Yayınları, İstanbul 1991.

DÜZDAĞ Ertuğrul ; Ebusuud Efendi Fetvaları, İstanbul 1972.

EBULGAZİ Bahadır Han, Türklerin Soy Kütüğü (Secere-i Terekime) (Muharrem Ergin) Tercüman Yayınları, İstanbul.

EBUL Hayri Rumi ; Saltuk Name (I, II) (Şükrü Haluk Akalın) Kültür Bakanlığı Yayınları Ankara, 1987.

EFENDİ Ahmet Cemalettin ; Bektaşi Sırrı Nam Risale - yi Mudafaa, İstanbul, 1937.

EFLAKİ Ahmet Dede ; Ariflerin Menkıbeleri I. , II.. (Tahsin Yazıcı), MEB Yayınları, İstanbul, 1986.

ELİADE Mircea ; Kutsal ve Dindışı (Çev: Mehmet Ali Kılıçbay) Ankara 1991.

_________ ; Mitlerin Özllikleri, Simavi İncelemesi (Çev: Sema Rifat) İstanbul 1993.

EVLİYA Çelebi ; Seyahatname (I, II Parmaksız, Kültür Bakanlığı, 1983.

ELVAN Çelebi ; Menakıbul Kudsiyye, Fi Menasibil-Unsiyye, E. Erunsal - A. Yaşar Ocak, İstanbul 1984.

ELOĞLU M., O. Tansel ; Bektaşi Dedikleri, 2. Basım, Adam Yayınları, İstanbul, 1983.

ERAL Sadık ; Anadoluda Alevi Katliamları, Yalçın Yayınları, İstanbul, 1993.

ERBAY Mustafa ; Şeyh Safi Buyruğu, Ayyıldız Yayınları, Ankara, 1994.

_________ ; Virani Risalesi, Ayyıldız Yayınları, Ankara, 1994.

ERGİN Muharrem ; Orhun Abideleri, 7. Baskı, Boğaziçi Yayınları, İstanbul, 1980.

ERGUN Sadettin Nüzhet ; Hatayi Divanı, Şah İsmail Safevi Hayatı ve Nefesleri, İstanbul, 1956.

_________ ; Bektaşi Şairleri, Maarıf Yayınları, İstanbul 1930.

_________ ; Bektaşi - Kızılbaş Alevi Şairleri ve Nefesleri, (I, II, 1935; III, 1956). Maarif Kütüphanesi, İstanbul.

_________ ; Karacaoğlan, 15. Baskı, Maarif Kitaphanesi, İstanbul 1956.

_________ ; Türk Şairleri, Maarif Kütüphanesi, İstanbul, 1935.

ERK Hasan Basri ; İslami Mezhepler, Tarikatlar, TDAV, İstanbul, 1954.

ERÖZ Mehmet ; Türkiye'da Alevilik, Bektaşilik, TDAV, İstanbul, 1993.

_________ ; Yörükler, TDAV Yayını İstanbul, 1991.

ERSEVEN İlhan Cem ; Alevilerde Semah, Ekin Yayınları, İstanbul, 1990.

ESEN, Ahmet Şükrü ; Anadolu Türküleri, İş Bankası Yayını, Ankara 1986.

ERTUĞRUL İsmail ; Fenni Vahdet-i Vücud ve İbn Arabi (Hzl. Mustafa Kara) İnsan Yayınları, İstanbul 1991.

EYUBOĞLU İ. Zeki ; Alevilik - Bektaşilik Edebiyatı, Der Yayınları, İstanbul, 1991.

__________ ; İslamda Bölünmeler Çelişmeler, Miletos Yayınları, İstanbul 1991.

__________ ; Gün Işığında Tasavvuf Tarikatları, Mezhepler Tarihi, İstanbul, 1987.

__________ ; Hatayı (Şah İsmail) Geçit Kitabevi, İstanbul 1991.

__________ ; Tarihin İlkeleri, İstanbul, 1991.

__________ ; Abdal Musa, Geçit Kitabevi, İstanbul 1991.

__________ ; Anadolu İnançları - Anadolu Mitolojisi, Geçit Kitabevi, İstanbul, 1987.

__________ ; Kaygusuz Abdal, Geçit Yayınevi, Dar Yayınevi, İstanbul 1992.

__________ ; Anadolu Uygarlığı, İstanbul, 1991.

__________ ; Bütün Yönleriyle Bektaşilik, Yeni Çağ Yayınevi, İstanbul, 1980.

__________ ; Bütün Yönleriyle Hacı Bektaş Veli, İstanbul, 1989.

__________ ; Türk Dilinin Etimolojik Sözlüğü, Sosyal Yayınlar 2. Basım, İstanbul 1991.

__________ ; Sömürülen Alevilik, Özgür Yayınevi, İstanbul, 1991.

__________ ; Şeyh Bedrettin, Varidat, Uğur Yayınevi, İstanbul, 1991.

__________ ; Şeytan Ayetleri Söylencesi, Uygarlık Yayınları, İstanbul, 1989.

__________ Türk Şiirinde Tanrıya Kafa Tutanlar, Kaynak Yayınları, 2. Baskı, İstanbul 1991.

__________ ; Tanrı Yaratan Toprak Anadolu, Sinan Yayınları, İstanbul, 1973.

__________ ; Günümüzde Alevilik, Nefer Yayınları, İstanbul 1995.

__________ ; Divan şiiri (I, II) sayı yayını, İstanbul 1994

EYUBOĞLU Sabahattin ; Pir Sultan Abdal, Cem Yayınevi, İstanbul, 1982.

__________ ; Yunus Emre, Cem Yayınevi, İstanbul, 1976.

GÜLERMAN M. Hikmet; Bayezidi Bistami, İnkılap Yayınları, İstanbul 1956.

FIĞLALI Ethem Ruhi ; Türkiye'de Alevilik - Bektaşilik, Selçuk Yayınları, İstanbul, 1990.

__________ ; Çağımızda İtikadi İslam Mezhepleri 4. Baskı, Selçuk Yayınları, İstanbul 1990.

FIRAT M. Şerif ; Doğu İlleri ve Varto Tarihi, İstanbul, 1983.

FIŞ Rady ; Bende Halimce Bedreddinim, 2. Baskı, Yön Yayınları, İstanbul 1992.

FROMM Erich ; Psikanaliz ve Din, Arıtan Yayınları, İstanbul 1991.

FUZULİ ; Saadete Ermişlerin Bahçesi, 3. Baskı, Maarif Kitabevi, İstanbul, 1955.

__________ ; Divanı (A. Gölpınarlı) 2. Baskı, İnkılap ve Aka Kitabevi, İstanbul 1961.

__________ ; Rind ile Zahid (Prof. Hüseyin Ayar) MEB, İstanbul 1993.

GARAUDY Roger ; İslamın Vadettikleri, 3. Baskı (Nezih Uzel) Pınar Yayınları, İstanbul, 1983.

__________ ; Sosyalizm ve İslamiyet, Ankara, 1968.

GAZALİ İmam ; Sapıklıktan Kurtuluş (Çev: M. Rahmi Balaban) Gayret Kitap Evi, İstanbul 1947.

GÖKALP Ziya ; Türkleşmek - İslamlaşmak - Muasırlaşmak, İstanbul, 1960.

GÖKBERK Macit ; Felsefe Tarihi, Remzi Kitabevi, İstanbul 1990.

GÖLE Nilüfer ; Modern Mahrem, İstanbul, 1993.

GÖLPINARLI Abdülbaki ; Alu Kaşifel Gıta, Caferi Mezhebi, Gerçek Alevilik, İstanbul, 1966.

__________ ; Fuzuli, Türkçe Divanı, Aka Kitabevi, İstanbul 1961.

__________ ; Melamilik ve Melamiler, Gri Yayınları, İstanbul 1992.

__________ ; İslam Tarihi ve İslamın İlk Devri, İnkılap Kitabevi, İstanbul, 1991.

__________ ; Kaygusuz Abdal, Hatayi, Kul Himmet, Varlık Yayınları, İstanbul, 1953.

__________ ; Melamilik ve Melamiler, Aka-İnkılap, İstanbul, 1931.

__________ ; Oniki İmam, Emek Yayınevi, Ankara, 1960.

__________ ; Pir Sultan Abdal, Milliyet Yayınevi, İstanbul, 1995.

__________ ; Simavna Kadısıoğlu Şeyh Bedrettin, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1966.

__________ ; Tarih Boyunca İslam Mezhepleri, Milliyet Yayınevi, İstanbul, 1987.

; (H.H.B. Veli) Velayetname, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1958.

__________ ; Alevi - Bektaşi Nefesleri, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1963.

__________ ; Mevlanadan Seçmeler, 2. Baskı, Varlık Yayınları 1958.

__________ ; Mevlana'nın Mesnevisi (I, II, III, IV, V, VI) Kültür Bakanlığı, Ankara 1989.

__________ ; Hafız Divanı Şerhi, MEB, İstanbul 1985.

__________ ; Yunus Emre ve Tasavvuf, İnkılap Kitabevi, İstanbul, 1992.

__________ ; Yunus Emre, İnkılap Kitabevi, İstanbul, 1991.

__________ ; Tasavvuftan Dilimize Geçen Deyimler ve Atasözleri, İnkılap Kitabevi, İstanbul 1977.

__________ ; Müminlerin Emiri Hz. Ali, Der Yayınları, İstanbul 1990.

__________ ; Hurufilik Metinleri Kataloğu, İnkılap Kitabevi, İstanbul 1989.

__________ ; 100 Soruda Tasavvuf, İnkılap Kitabevi, İstanbul, 1969.

__________ ; Gelibolu'lu Ali - Künhül-Ahbar Tezkiresi, Kültür Bakanlığı, Ankara 1994.

GUITTON Jean ; BOGDANOV Grichka., BOGDANOV Igor ; Tanrı ve Bilim, İstanbul, 1991.

GÜCÜYENER Fuat ; İslam Tarihinde Hazreti Ali, İstanbul, 1946.

GÜL Muhsin ; Sıdkı Baba Divanı, Ayyıldız Yayınevi, Ankara, 1984.

__________ ; Alevilik Üzerine Doğrular, Ayyıldız Yayınları.

GÜLÇİÇEK Ali Duran ; Alevi - Bektaşi Yolu, İstanbul, 1993.

GÜLERMAN M. Hikmet ; Bayezidi Bistami, İstanbul, 1958.

GÜLŞAN Hasan ; Pir Hacı Bektaş Veli ve Alevi Bektaşiliğin esasları, İstanbul, 1975.

GÜLVAHAPOĞLU Adil ; Hacı Bektaş Veli, Yorum Yayınev,i Ankara

GÜNEY, Eflatun Cem ; Halk Şiiri Antolojisi 1947.

_________ ; Halk Türküleri I (1953) II (1956).

GÜZEL Abdurrahman ; Kaygusuz Abdal (I, II, III), Kültür Bakanlığı, Ankara, 1981

HALICI Feyzi ;Aşıklar Geleneğine Günümüzde Halk Şairleri (Güldeste) AKDTYK, Ankara 1992.

HALDUN İbni ; Mukaddeme (I, II, III), MEB. Ankara, 1992.

HALİKARNAS Balıkçısı ; Anadolu Tanrıları, İstanbul, 1975.

_________ ; Hey Koca Yurt

HANÇERLİOĞLU Orhan ; Felsefe Sözlüğü, Varlık Yayınları, İstanbul, 1984.

_________ ; İnançlar Sözlüğü, 2. Bası, Remzi Kitabevi, İstanbul 1993.

_________ ; İslam İnançları Sözlüğü, İstanbul 2. Bası, İstanbul 1993.

_________ ; Mutluluk Düşüncesi, Varlık Yayınları, İstanbul, 1965.

_________ ; Erdem Düşüncesi, Varlık Yayınları, 1966.

_________ ; Özgürlük Düşüncesi, Varlık Yayınları, İstanbul, 1966.

HARABİ Edip ; Harabi, Ayyıldız Matbaası, Ankara, Tarihsiz.

HASSAN Ümit, BERKEY Halil, ÖDEKAN Ayla ; Osmanlı Devletine Kadar Türkler, İstanbul, 1987.

HAYALİ ; Bey Divanı.

HEYET (Diyanet İşleri Bşk.lığı) ; Kur'an - ı Kerim ve Türkçe Anlamı (Meali) Ankara 1987

HEYET ; Hz. Muhammed'in Ehlibeytle ilgili Hadisleri, Ayyıldız Mat. Ankara 1990.

HEYET ; Hüsniye, Ak Kitabevi, İstanbul, 1958.

HEYET ; Yunus Emre ile Hacı Bektaş (Bildiriler) İstanbul 1971.

HEYET ; Türk Dili (Türk Şiiri Özel Sayısı) Sayı: 445-450, Ocak-Haziran 1989 Ankara.

HEYET ; Meydan Larausse., (I - XIII) İstanbul 1992.

HEYET ; Türkçe Sözlük (TDK) Ankara 1992

HEYET ; Anabritannica (I - XXII) İstanbul 1988.

HIRSCHMAN Albert O. ; Gericiliğin Retoriği, İstanbul, 1994.

HİŞAM İbn - i ; Hz. Muhammed'in Hayatı (Es - Siret'ün - Nebeviyye), Ankara, 1992.

HOCA Saadettin Efendi, Tacu'l-Tevarih /I, II, III, IV, V) (İ. Parmaksızoğlu) Kültür Bakanlığı, Ankara 1992.

HOODBHOY Pervez Amirali ; İslam ve Bilim, (BİREY Eser) İstanbul, 1993

HOURANI Albert ; Batı Düşüncesinde İslam, (Celal A. Kanat), Sarmal Yayınları, İstanbul, 1994.

Hz. Ali ; Nech'ül - Belaga Şerhi, (A. Gölpınarlı) İstanbul, 1972.

Hz. Ali'den Devlet Adamlarına Öğütler, İstanbul, Tarihsiz.

IBNİ ARABİ (Muhittin Arabi) Fusûsu'l-Hikem (M. Nuri Genç Osman) MEB, İstanbul 1971.

IKBAL Muhammed ; Cavidname, İş Bankası Yayınları, Ankara 1971.

İNAN Abdulkadir ; Şamanizm, 4. Bası, Türk Tarih Kurumu, Ankara 1995.

IRVING T. B. ; İslam Dünyası (I, II,) İstanbul, 1992.

İVGİN Hayrettin ; Aşık Sıtkı Pervane, Ankara, 1976.

__________ ; Halk Edebiyatı 1977.

__________ ; Geredeli Aşık Figani, Ankara, 1994.

İz, Mahir ; Tasavvuf, Kitabevi Yayını, 5. Baskı, İstanbul 1995.

KABAKLI Ahmet ; Yunus Emre, İstanbul,

KALAFAT Yaşar ; İslamiyet ve Türk Halk İnançları, Kültür Bakanlığı, Ankara 1996.

KALELİ Lütfi ; Alevi Sünni İnancında Mevlana, Yunus ve Hacı Bektaş Gerçeği, İstanbul, 1993.

__________ ; Kimliğini Haykıran Alevilik, Alev Yayınları, İstanbul, 1993.

__________ ; Tapılacak İlah, İstanbul 1991.

KARA, Mustafa ; Tasavvuf ve Tarikatlar Tarihi, Dergah Yayınları, 3. Baskı, 1995.

KARADAĞ Metin ; Halk Edebiyatı Anlatı Türleri, Karsı Yayınları, Ankara 1995.

KARAHAN Abdulkadir ; Fuzuli (Muhiti Hayatı Şahsiyeti) Kültür Bakanlığı Türk Klasikleri , 2. Baskı, Ankara 1995.

KAFESOĞLU İbrahim ; Türk Milli Kültürü 8. Baskı, Boğaziçi Yayını, İstanbul 1991.

KAYA Haydar ; Alevi - Bektaşi, Erkanı, Evradi, Edebiyatı, Manisa 1993.

__________ ; Bektaşi İlmihali, Ayyıldız Yayınları, Manisa 1989.

KAYGUSUZ İsmail ; Musahiplik, İstanbul 1991.

__________ ; Alevilikte Dar ve (Darın Pirleri), İstanbul, 1993.

__________ ; Alevilik, İnanç, Kültür, Siyaset Tarihi ve İlkeleri (1. Cilt) Alev Yayınları, İstanbul 1995.

__________ ; Son Görgü Cemi, İstanbul 1991.

KIRÇAK Çağlar ; Meşrutiyetten Günümüze Gericilik, 2. Baskı, İmge Yayınları, İstanbul, 1994.

__________ ; Türkiye'de Gericilik (1950-1990), İstanbul 1994.

KIRDAR İsmet ; Hacı Bektaş Veli, İstanbul,

KIYAFET Hasan ; Aliali, İstanbul, 1993.

KINDI Yusuf Yakup ; Felsefe Risaleleri (Mahmut Kaya), İz Yayıncılık, İstanbul 1994.

KEÇELİ Şakir ; Alevilik Bozkırda Yanan Ateş, Ardıç Yayınevi, Ankara, 1994.

__________ ; Osmanlı Kim, Şeriat Nedir? Ardıç Yayınları, Ankara 1995.

KOCA Turgut ; Bektaşi Alevi Şairleri ve Nefesleri, İstanbul, 1994.

__________ ; (Onaran Zeki) - Güldeste (Nefesler, Ezgiler) Ankara 1987.

KOCATÜRK Mustafa ; İki Cihan Hazinedarı Seyyit Veli Baba Sultan ve Türbesi, Ankara 1990.

KORAY Cenk ; Kuran, İslamiyet, Atatürk ve 19 Mucizesi, (12. Baskı), Altın Kitapları, İstanbul 1995.

KOCATÜRK V. Mahir ; Divan Şiiri Antolojisi, Ankara 1962.

__________ ; Tekke Şiiri Antolojisi, Ankara 1955

KOÇ Şinasi ; Gerçek İslam Dini Nedir- Kur'ana Bakar mısınız? (1,2,3), Ankara, 1984.

KOÇİ BEY Risalesi ; (Zuhuri Danışman) Kültür Bakanlığı, Ankara 1985.

KOLAYLI Neyzen Tevfik ; Azabı Mukaddes, Roman Yayınları, İstanbul, 1948.

KORGUNAL Muharrem Zeki ; Eba Müslim (I,II), 1973.

KORKMAZ Esat ; Ansiklopedik Alevilik -Bektaşilik Terimleri Sözlüğü, İstanbul, 1993.

__________ ; Enelhak, Nefes Yayınları, İstanbul, 1998.

__________ ; Dört Kapı Kırk Makam, Şah Kulu Sultan Yayını, İstanbul 1995.

KUTAY Cemal ; Türkçe İbadet, 4. Baskı, İstanbul 1997.

KUTLU Şemsettin ; Şair Dertli (1, 2) Tercüman 1001 Temel Eser, İstanbul 1979.

KÖPRÜLÜ Fuat ; Bektaşi Şairlerine (Önsöz), İstanbul, 1930.

__________ ; Osmanlı Devletinin Kuruluşu, T.T.K., Ankara 1988.

__________ ; Türk Dili ve Edebiyatı Hakkında Araştırmalar, 3. Baskı, İstanbul, 1934.

__________ ; Edebiyat Araştırmaları, 1. Baskı, Ankara 1966.

__________ ; Türk Edebiyatında İlk Mutasavvıflar, Diyanet Vakfı, Ankara 1976.

__________ ; Türk Edebiyatı Tarihi, 2. Baskı, İstanbul 1980.

__________ ; Türk Halk Edebiyatı Ansiklopedisi, İstanbul 1936.

__________ ; Türk Saz Şairleri ; I, II, III, 1962; IV. 1964; V. 1965.

KUMRU Kenzül Mesaip ; (Hazırlayan: Adil Ali Atalay) Can Yayınları 1992.

KURDAKUL Necdet ; Bütün Yönleriyle Bedrettin, İstanbul, 1977.

KÜRKÇÜOĞLU Kemal Edip ; Seyyid Nesimi Divanından Seçmeler, Kültür ve Turizm Bakanlığı, Ankara, 1985.

LEVEND Agah Sırrı ; Türk Dili Edebiyatı.

LEWIS Bernard ; İslamın Siyasal Söylemi (OKSAY Ünsal), İstanbul, 1993.

MAHMUD S. F. ; İslam Tarihi, İstanbul, 1962

MAKAL Tahir Kutsi ; Türk Halk Şiiri Antolojisi, 1975, 1978.

MARDİN Şerif ; Bediuzzaman Said Nursi Olayı, İletişim Yayınları, İstanbul, 1994.

__________ ; Din ve İdeoloji, İstanbul, 1990.

__________ ; Türkiye'de Din ve Siyaset, İstanbul, 1992.

MASSIGNON Louis ; Kitabu Ahbari'l-Hallac, Paris 1922.

MELIKOFF Irene ; Uyur İdik Uyardılar, Cem Yayınları, İstanbul, 1993.

__________ ; Eba Müslim.

MUMCU Ahmet ; Divan - ı Hümayun, Ankara, 1976.

MUTLUAY Rauf ; Türk Halk Şiiri Antolojisi, 1972.

NOYAN Bedri ; Bektaşilik - Alevilik Nedir, Ankara, 1985.

__________ ; Mehmed Ali Hilmi Dedebaba Divanı, İstanbul Tarihsiz.

__________ ; Seyyid Ali Sultan Velayetnamesi, Ankara, 1994.

__________ ; Veli Baba Velayetnamesi, İstanbul 1994.

__________ ; Otman Baba Velayetnamesi, İstanbul 1994.

OCAK Ahmet Yaşar ; Bektaşi Menkıbnamelerinde İslam Öncesi İnanç Motifleri, Enderun yayınları, İstanbul 1983.

__________ ; Kalenderiler, TTK. Ankara, 1992.

__________ ; Türk Sufiliğine Bakışlar, İletişim Kitabevi, 1996.

__________ ; Menakıpnameler, TTK, Ankara, 1992.

ODYAKMAZ Nevzad ; Bektaşilik, Mevlevilik, Masonluk, İstanbul, 1988.

OHRI İskender ; Anadolu'nun Öyküsü, İstanbul, 1987.

ORAL F. Süreyya ; Hz. Muhammed Niçin Çok Evlendi, Ankara, 1957.

OYTAN M. Tevfik; Bektaşiliğin iç yüzü, (I, II), İstanbul.

OZON Mustafa Nihat ; Osmanlıca Sözlük, İstanbul, 1958.

ÖGEL Bahaeddin ; İslamiyetten Önce Türk Kültür Tarihi, Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1991.

ÖLÇEN Ali Nejat ; İslamda Karanlığın Başlangıcı ve Türk İslam Sentezi, Ekin Yayınları, Ankara, 1991.

ÖZ Baki ; Alevilik Nedir, Der Yayınları, İstanbul 1995.

__________ ; Aleviliğin Tarihsel Konumu, Der Yayınları, İstanbul 1995.

__________ ; Kurtuluş Savaşında Alevi - Bektaşiler, Ant Yayınları, İstanbul, 1992.

__________ ; Osmanlılarda Alevi Ayaklanmaları, Can Yayınları, İstanbul 1989.

ÖZ GÜLAĞ ; Aşık Veysel Antolojisi, Uyum Yayıncılık, Ankara 1998.

Ademi balçıktan yuğurdun yaptın
Yapıp da neylersin, bundan sana ne
Halk ettin insanı, saldın cihana
Salıpda neylersin, bundan sana ne

Bakkal mısın, teraziyi neylersin
İşin gücün yoktur, gönül eğlersin
Kulun günahını tartıp neylersin
Geçiver suçundan, bundan sana ne

Katran kazanını döküver gitsin
Mümin olan kullar didâra yetsin
Emreyle yılana tamuyu yutsun
Söndür şu ateşi, bundan sana ne

Sefil düştüm, bu alemde naçârım
Kıldan köprü yaratmışsın, geçerim
Şol köprüden geçemezsem, uçarım
Geçir kullarını, bundan sana ne

Behlül Dânâ'm eydür, cennet yarattın
Nice kullarını tamuya attın
Nicesin ateş – i aşk ile yaktın
Yakıp da neylersin, bundan sana ne

ISBN 975-17-1940-2

9 789751 719409

ISBN 975-17-1943-7

9 789751 719430

4.600.000.–TL.